ABC Amber Palm Converter, http://www.processtext.com/abcpalm.html

C:\Users\Plazma\Desktop\Knhy pdf\D\Dumas Alexander_Dumas Alexander - Hraběnka de Charny 1.pdb

PDB Name: zdroj
Creator ID: REAd
PDB Type: TEXt
Version: 0
Unique ID Seed: 0
Creation Date: 16.8.1973
Modification Date: 16.8.1973
Last Backup Date: 1.1.1970
Modification Number: 0

Alexander Dumas
Hraběnka de Charny 1
1. Na okraj románu "Hraběnka de Charny"

V originále odpovídá kniha, kterou máte v rukou, prvním dvěma třetinám románově kroniky o naší staré známé Andrée de Taverney, jejíž bratři nezištně slouží královskému majestátu, který se snaží podepřít i její milovaný manžel, hrabě de Charny. Do toho je bohužel zamilována také paní královna, habsbursko-lotrinská arcivévodkyně Marie Antoinetta, zatímco pan král, Ludvík XVI., zručný hodinář a méně obratný politik, zase trpí na Andréu. Připočteme-li k tomu, že Andréa má třináctiletého synka s doktorem Gilbertem, který se z vězně v Bastile proměnil v tělesného lékaře krále, dále "hraběte Cagliostra", který se po Paříži pohybuje v masce janovského bankéře a do svých pletich zatahuje členy královské rodiny, a navíc několik představitelů lidu, máme pohromadě osoby přehrávající před našima očima drama Francouzské revoluce od počátku října 1789 až do podzimu 1791, kdy se Ústavodárné národní shromáždění mírumilovně rozešlo a umírněné vrstvy převládly dočasně po masakru na Martově pole nad radikály.

Kdo byli vlastně ti občané, které Marseillaisa volala do zbraně? Alexandre Dumas si tím zjevně nebyl jist. Někdy se občané proměňují v jeho vyprávění na "lůzu" nebo "sebranku". Nemějte mu to příliš za zlé, protože sám Robespierre, tribun lidu, někdy v účastnících lidových demonstraci viděl agenty aristokracie nebo Angličanů.

Jak to však bylo ve .skutečnosti? V bouřích, ke kterým došlo v Paříži na jaře 1789, bylo zatčeno, zabito nebo zraněno 68 osob. Z nich jenom tři neměly stálé bydliště a jenom tři byly předtím trestány. A z nich jenom jeden muž byl ocejchován písmenem V - voleur-zloděj. Po pádu Bastily nebyl nikdo zatčen, ale známe jména 662 "dobyvatelů Bastily". Z nich měli všichni stálé bydliště a stálé zaměstnání a většinou pocházeli ze sousedního předměstí svatého Antonína.

Další lidovou demonstrací, která skončila krvavě, byla demonstrace na Martově poli, kterou svolal dne 17. července 1791 klub kordeliérů k podpoře petice, aby byl Ludvík XVI., nedávno předtím chycený na útěku ve Varennes, sesazen z trůnu. Během demonstrace bylo policií a Národní gardou zatčeno asi 250 osob. Z nich dva byli žebráci, tři neměli stálé zaměstnání (byli "sans état"), čtyři byli předtím trestáni (většinou pro maličkosti) a naprostá většina i tentokrát byli mužové a ženy se stálým bydlištěm a stálým zaměstnáním. A ani roku 1792 to nevypadalo jinak s těmi, kdo svrhli v srpnu monarchii. Zdá se tedy, že dav účastnící se aktivně Francouzské revoluce se většinou skládal ze střízlivých občanů, většinou ovšem nemajetných a čas od času nezaměstnaných, mezi nimiž však lumpenproletariát tvořil nepatrnou menšinu.

Tento dav to byl, kdo dobyl 14. července 1789 Bastilu a 5.-6. října 1789 pochodoval do Versailles, když se rozneslo, že král se chystá ke kontrarevolučnímu útoku s pomocí Flanderského regimentu. Proti němu byl ovšem také vydán 21. října 1789 zákon o válečném stavu, proti kterému hlasovali jenom Marat a Robespierre. Tento dav byl dobromyslný o svátku "Federace" 14. července 1790, kdy ještě tleskal Bourbonovi Ludvíkovi XVI., témuž, který od října téhož roku byl ve velezrádném spojení se svým švagrem, císařem Leopoldem II. a pomýšlel na přechod k nepříteli. Otevřený konflikt s katolickou církví ještě rozšířil rozdíly mezi dvorem a obyvatelstvem a pokus královské rodiny o útěk, podniknutý s pomocí armádního sboru pana de Boillé, shromážděného kolem Met, ve dnech 20.-21. června 1791, znamenal jejich konečný rozchod. Je těžko říci, zda na útěku měla podíl smrt tajného rádce krále Mirabeaua dne 2. dubna 1791. Pravděpodobně nikoliv, a pan Dumas význam Mirabeauův přeceňuje. Nedůvěra pařížského obyvatelstva, ostatně docela zdůvodněná, vedla k republikánské demonstraci na Martově poli, kterou Lafayette s národní gardou rozehnal vražednou palbou do davu.

Aspoň tolik tedy k tomu, kdo to byli ti "občané", které pan Dumas neměl rád a s nimiž si nevěděl rady. Pana "hraběte" Cagliostra musíme z jeho "hrdinů" odepsat, protože tehdy dávno ve Francii nebyl. Pan markýz Lafayette je další postava, o které Dumas nevěděl jak psát. Tento hrdina války za americkou nezávislost a velitel Národních gard byl liberální monarchista, který v Ústavodárném shromáždění měl ještě velké slovo, ale který potom rychle ztrácel na popularitě. Po 10. srpnu 1792 se pokusil přimět armádu k pochodu proti Paříži. Když se mu to nepodařilo, přešel k Rakušanům, ale byl zatčen a počkal si až do míru v Campo Formio, než se dostal z internace, strávené částečně v olomoucké pevnosti. Rakouským vězněm. se stal i syn poštmistra v Ste Menehould, Drouet. Oba přečkali rakouské zajetí, Francouzskou revoluci i Napoleona. Lafayette dokonce hrál jistou úlohu v červencově revoluci roku 1830 a zemřel až roka 1834.

Výklad o Habsburcích, Leopoldovi I. a jeho předchůdci Josefovi II., není třeba brát příliš vážně. Oba měli o své sestřičce Marii Antoinettě mínění velice kritické. Revoluce byli ovšem vzdáleni, i když do boje proti ní by se rozhodně

nebyli hnali tak, jak to učinil Leopoldův nástupce František. Teprve ten odstranil definitivně ode dvora staré osvícence, kteří jako starý kníže Kounic varovali před intervencí. Většina šlechticů byla i v českých zemích ovšem zprávami o revoluci poděšena a byla svými sympatiemi na straně poraženého "starého režimu". Nevíme dnes, nakolik byl reálný úmysl Casanovova ochránce hraběte Valdštejna osvobodit královské manžely a dopravit je do Rakouska. Pravděpodobně šlo o legendu. Když se rodina Ludvíka XVI., nedokázala dostat z Francie ani pod ochranou celého armádního sboru, sotva měl vyhlídky podnik ojedinělého zahraničního aristokrata, byt měl sebelepší koně. Ale veřejné mínění v českých zemích nebylo jednoznačné a nechybělo u nás nadšených stoupenců revoluce, zejména v radách vzdělanců a středních vrstev. Boj o Francouzskou revoluci se vedl v Paříži, ve Francii, ale také jinde po světě.

V bizarní, barvité románové fresce Alexandra Dumase se seznámíte s některými problémy Francouzské revoluce. Jemu ovšem nešlo o historii, nýbrž o napínavý děj. Historické poučení nemá smyslu u něho hledat; to najde čtenář jinde, v dostupných pracích Alberta Soboula a dalších historiků. Úkolem této marginálie je jenom upozornit vás na hranici mezi romanopiscovou obrazotvornosti a historickou skutečností.

2. Hospoda u Sévreského mostu

Chce-li se čtenář na okamžik vrátit k našemu románu Pád Bastily, nechť laskavě otevře druhý díl a prolistuje kapitolu nazvanou Noc z 5. na 6. říjen. Oživí si v paměti několik událostí, na něž by se měl upamatovat, než začne číst tuto knihu, která začíná právě 6. října ráno.

Budeme sami citovat několik důležitých řádek z té kapitoly a shrneme pak několika stručnými slovy události, které předcházely tomu, co hodláme vypravovat.

Zde jsou ony řádky:

"Takřka ve všech lidových bouřích, které jsou předehrou k velkým revolucím, jsou chvíle klidu, v nichž se zdá, že všechno je skončeno a každý už může klidně spát.

To je omyl.

Za lidmi, kteří vyvolali první bouři, jdou jiní, kteří čekají, až se první příval přežene a až ti, kdo jej rozpoutali, buď unavení, nebo uspokojení anebo proto, že už nechtějí jít dál, pomyslí na odpočinek.

V tom okamžiku se zdvihnou lidé doposud neznámí, tajemní podněcovatelé osudných vášní, vplíží se mezi lid, znovu rozdmýchají již zkonejšenou bouři a doženou ji až do krajnosti. Ti, kdo udělali první kroky, kdo jim ukázali cestu a zůstali pak uprostřed v domnění, že už dosáhli svého, že vykonali, co chtěli, probouzejí se pak s hrůzou."

V knize, z níž jsme si vypůjčili těchto několik řádek, jsme jmenovali tři takové muže.

Nechť nám laskavý čtenář dovolí, abychom teď uvedli na scénu, to jest ke dveřím hospody U sévreského mostu, osobnost, kterou jsme až do této chvíle nejmenovali a která přesto sehrála v té osudné noci nemálo významnou úlohu.

Byl to muž asi pětačtyřicetiletý až osmačtyřicetiletý, byl oblečen jako dělník, to jest měl sametové kalhoty chráněné koženou zástěrou s velikými kapsami, jakou nosí kováři nebo zámečníci. Měl šedivé punčochy a střevíce s koženými přezkami, na hlavě měl chlupatou čepici, podobnou hulánské čapce, v prostředku promáčklou. Zpod čepice mu trčely chomáče prošedivělých vlasů, k nimž se družilo mohutné obočí, zastiňující spolu s těmi nepokojnými pačesy živé a inteligentní oči. Ty oči těkaly tak hbitě z předmětu na předmět a jejich výraz se tak rychle měnil, že bylo nemožné uhodnout, jsou-li šedé nebo zelené, modré nebo černé. Nos měl ten chlapík spíš silný než střední velikostí, masité pysky, bílé zuby a byl pěkně opálený.

Nebyl veliký, zato podivuhodně urostlý. Měl ušlechtilé nohy a malé ruce, ba bylo by dokonce lze říci, že má velmi jemné ruce, kdyby nebylo patrno, že jsou zvyklé pracovat s železem.

Ale od dlaní až k lokti a takřka až k rameni, kde vyhrnutý rukáv košile odhaloval krásně vyvinuté svaly, měl ten muž pleť velmi jemnou, ušlechtilou, takřka aristokratickou.

Na dosah ruky měl ten chlapík dvouhlavňovou pušku, bohatě vykládanou zlatem. Na hlavni si mohl každý přečíst značku Leclére, jméno puškaře, který byl tenkrát v náramné oblibě mezi pařížskými aristokratickými lovci.

Čtenář se nás možná zeptá, jak se ta krásná zbraň mohla octnout v rukou prostého dělníka. Odpovíme, že v dobách velkých bouří - a zaplaťpánbůh, viděli jsme jich už dost! - nejsou vždycky nejkrásnější zbraně v nejbělejších rukou.

Ten chlapík tedy přišel z Versailles asi před hodinou a věděl dopodrobna, co se tam stalo, neboť na otázky hospodského, jenž mu přinesl láhev vina, kterou neznámý muž dosud ani nenačal, odpověděl:

Že královna přijíždí do Paříže spolu s králem a korunním princem.

Že vyjeli asi o polednách. Že rozhodli ubytovat se v tuilerijském paláci, takže v Paříži teď už snad nebude nouze o chleba, když tam teď bude pekař, pekařka a pekaříček.

A že on tady čeká, aby se podíval na ten slavný průvod.

Ten důvod snad byl pravdivý, ale přece by si byl leckdo mohl všimnout, že pohled toho chlapíka se obrací s větší pozorností k Paříži než k Versailles, z čehož by bylo lze soudit, že neznámý muž nepovažoval za nutné svěřit se hospodskému se vším, co má za lubem.

Ostatně za nějakou chvíli se zdálo, jako by se neznámý dočkal toho, nač čekal. Na kopci, v němž se ztrácela cesta na obzoru, se objevil muž oblečený takřka stejně a patrně téhož zaměstnání, jako byl on sám.

Kráčel pomalu a těžkým krokem, jako pocestný, který urazil už hezký kus cesty.

Jak se blížil, bylo možno rozeznat jeho rysy a věk. Byl asi stejně starý jako náš muž v hospodě, lidově by se dalo říci, že má padesátku na krku.

Pokud jde o jeho rysy, prozrazovaly, že jde o člověka z nejnižších lidových vrstev, s nejvšednějšími sklony a zálibami.

Chlapík na prahu hospody se na něho zadíval pátravě a s tak zvláštním výrazem, jako by se mu chtěl jediným pohledem podívat až do žaludku a odhadnout, co sprostého a ničemného by se dalo vytáhnout z toho muže.

Když byl pocestný na nějakých dvacet kroků od hospody, vrátil se náš muž od prahu do šenkovny, nalil - teprve -

do jedné z dvou sklenek stojících na stole a se sklenicí v ruce vyšel dva kroky před hospodu.

"Hej, kamaráde," zavolal na pocestného, "je dnes nějak chladno a domů daleko. Co kdybychom si dali po skleničce, abychom se zahřáli na cestu?"

Dělník přicházející z Paříže se ohlédl, jako by se chtěl přesvědčit, zda to pozvání platí jemu.

"To mluvíte se mnou?"

"A máte snad s sebou ještě někoho?"

"Že jako zaplatíte skleničku?"

"Proč ne? Cožpak nejsme od jednoho řemesla?"

Dělník se podruhé nedůvěřivě podíval na neznámého.

"Kdekdo může být od stejného řemesla. Důležité je, jestli je v tom řemesle tovaryš nebo mistr."

"Nu, tohle bychom mohli z jistit až při skleničce."

"Pro mě za mě," řekl dělník a zamířil ke dveřím hospody.

Neznámý mu ukázal na židli a přistrčil sklenici.

Dělník vzal sklenici a podíval se na víno proti světlu, jako by tomu pohostinství zrovna nedůvěřoval, jeho nedůvěra však zmizela, když si také hostitel nalil ze stejné láhve plnou sklenku.

"Doufám, že se neurazíte a přiťuknete si se mnou, když už jste mě pozval?"

"Na mou duši, že ne, naopak! Ať žije národ!"

Dělníkovy šedé oči se na okamžik upřely na muže, který pronesl takový přípitek. Potom ten chlapík zvolal:

"Docela správně! Ať žije národ!"

A vypil sklenku až na dno. Pak si utřel ústa rukávem.

"Hrome, to je burgundské!"

"A chutná, co? Doporučili mi tuhle hospodu. Zastavil jsem se tady cestou a nelituji toho. Ale sedněte si, příteli. Tamhle je ještě jedna láhev, a až v ní nebude ani kapky, vždycky bude ještě něco ve sklepě."

"To si dám líbit!" zasmál se dělník. "A co tu vůbec hledáte?"

"Vždyť vidíte: přišel jsem z Versailles a čekám na ten průvod. Chci s ním jít do Paříže."

"Průvod?"

"Ale král, královna a korunní princ se přece vracejí do Paříže v průvodu dam z tržnice a dvou set členů Národního shromáždění a pod ochranou Národní gardy pana Lafayetta."

"Tak milostpán se přece jen rozhodl odstěhovat do Paříže?"

"Nezbylo mu nic jiného."

"Myslel jsem si to, dnes ve tři hodiny ráno, když jsem tam putoval."

"Tak vy jste odešel dnes v noci, ve tři hodiny ráno, z Versailles - a to jste ani nepočkal, jak to tam dopadne?"

"To se rozumí, že bych se byl rád dověděl, co bude milostpán zpívat, tím spíš, ne že bych se tím chtěl chlubit, ale my dva jsme staří známí. Ale to víte, řemeslo je řemeslo! Člověk má ženu a děti a musí to krmit, zvlášť teď, když už nepoteče z královské kovárny."

Hostitel dělal, jako by si nepovšiml dělníkových narážek.

"To jste měl v Paříži nějakou náhlou práci?"

"Bodejť ne, aspoň se tak zdá, a zaplatili dobře," zacinkal dělník v kapse několika zlaťáky, "ačkoli mě vyplácel jen sluha, což není vůči poctivému řemeslníkovi zrovna zdvořilé, a ještě k tomu Němec, takže s ním člověk nemohl ztratit ani nějaké to slovo."

"A vy pro slovo řeč nezkrátíte, viďte?"

"Proč taky? Když člověk nikoho nepomlouvá, proč by si sem tam trochu nepustil hubu na špacír?"

"A když si i trochu sklepne, taky to neškodí, co?"

Oba muži se dali do smíchu, neznámý muž ukázal bílé, dělník zkažené zuby.

"Tak tedy," pokračoval hostitel krok za krůčkem, ale jako člověk, který neúprosně směřuje k vytčenému cíli, "jestli rozumím, zavolali vás narychlo a pořádně vám zaplatili?"

"Přesně tak."

"To ale asi nebyla žádná snadná práce?"

"Zvlášť lehká nebyla."

"Tajný zámek, co?"

"Tajné dveře... Představte si: dům v domě. Někdo, kdo si potřebuje sem tam takhle trochu zmizet, když se mu zachce. Je doma, a není doma. Někdo zvoní. Sluha otevře dveře. Je pán doma? - Není doma. - Ale vždyť já vím, že je doma. - Prosím, račte se podívat. Má poklona, můžou čuchat jako honicí psi, pána nenajdou. Železné dveře, rozumíte, přesně zapadají do obložení. Natře se to jako dubové dřevo a můžete se o to otírat nosem, nikdo nerozezná dřevo od železa."

"Ale když se na to zaklepe?"

"Co vás nemá, na dvířkách je přece dřevěná překližka, docela tenounká, ale přece jen zas dost silná, aby to všude znělo jako dřevo. Ťuk... ťuk... ťuk... Když jsem měl tu práci z krku a odešel pár kroků, sám jsem už nepoznal, kde je železo a kde dřevo."

"Hromské dílo, a kde jste takovou čistou práci dělal?"

"To bych taky rád věděl."

"Nechcete to říct?"

"Nemohu to říct, protože to sám nevím."

"Zavázali vám oči?"

"To právě! Čekali na mne s kočárem u brány. Ptají se mě: Jste ten a ten? Jářku: jsem. - Dobrá, už na vás čekáme.

Vlezte si do vozu. Jak jsem vlezl do vozu, zavázali mně oči. Jeli jsme asi půl hodiny. Pak se otevřela vrata, velká vrata. Klopýtl jsem o první schod podjezdu; vedli mě nahoru asi deset schodů, pak jsme přišli do vestibulu. Tam byl německý sluha, ten povídá těm, co mě vedli: Je topše, mošete jít, já už ves nepočebovala. Tak oni odešli, Němec mně sundal pásku z očí a ukázal mně, co mám dělat. Pustil jsem se do toho, však se vyznám ve svém řemesle. Za hodinu to bylo hotova. Zaplatili mně poctivými dukáty, zase mně zavázali oči, posadili do kočáru a vyložili mě na tom místě, kde jsem prve do kočáru vlezl. Ještě mi popřáli šťastnou cestu - no a tak jsem tu."

"A vůbec nic že jste neviděl? U všech čertů! Neříkejte! Pásku vám přece nemohli uvázat tak, abyste přece jen nemohl mrknout koutkem oka napravo nebo nalevo!"

"Hm, hm... "

"Tady to máme! Jen se přiznejte, vy čtveráku," zvolal živě neznámý, "že jste přece jen něco viděl!"

"Abych vám pravdu řekl," svěřoval se tajemně zámečník, "jak jsem tak klopýtl o ten první schod, využil jsem toho a chytl jsem se, jako když jsem se lekl, za hlavu. A jak jsem šermoval rukama, trochu jsem si tu pásku popotáhl."

"A když jste si ji popotáhl?" zajímal se stejně dychtivě hostitel.

"Viděl jsem po levé straně řadu stromů a z toho jsem usoudil, že jsem na bulváru. Ale to je taky všechno."

"A nic jiného jste neviděl?"

"Nic, na mou duši."

"Hm, to není mnoho."

"Taky bych řekl. Bulváry jsou dlouhé a od kavárny Saint-Honoré až k Bastile je tam domů s velkými vraty a s podjezdem jako naseto."

"Tak byste ten dům nepoznal?"

"Na mou duši, že bych ho nepoznal ani za bílého dne."

Ačkoli bylo vidět, že obličej hostitele vyjadřuje vždycky jen to, co vyjádřit chce, přece jen se na jeho tváři na okamžik objevil výraz určitého uspokojení.

"Ale to už tedy zřejmě není v Paříži ani jeden zámečník, který by dovedl udělat tajné dveře," zasmál se pojednou, jako by chtěl obrátit hovor jinam, "a musí pro ně posílat do Versailles!"

Zároveň nalil svému společníkovi plnou sklenici vína a prázdnou lahví zaklepal o stůl, aby hospodský donesl novou.

3. Mistr Gamain

Zámečník zdvihl sklenku proti světlu a zálibně si pomlaskával.

Potom s uspokojením usrkl a ušklíbl se:

"Kdepak, v Paříži je zámečníků jako psů."

Znovu usrkl a zamlaskl.

"A je tam dokonce i spousta mistrů."

Teprve teď se pořádně napil.

"To jsem si taky myslel!"

"Jenomže je mistr a mistr!"

"Ale, ale," usmál se hostitel, "vidím, že jste jako prorok Eliáš, nejenom mistr, ale mistr nad mistry!"

"Nade všecky mistry! Vy jste od řemesla?"

"Skoro."

"V čempak pracujete?"

"Puškař."

"Tohle je vaše dílo?" Zámečník ukázal na pušku.

"Jen se na ni podívejte."

Zámečník vzal. pušku, pozorně si ji prohlížel, spustil kohoutky, pochvalně kývl hlavou, jak přesně a spolehlivě to klaplo. Potom si přečetl jméno na pažbě a na hlavni.

"Leclére? To není možné, kamaráde, Leclérovi není ještě ani třicet a my oba nemáme daleko k padesátce, jestli se neurazíte."

"To máte pravdu. Nejsem Leclére, ale jako bych byl."

"Jako byste byl?"

"Nu tak, jsem jeho mistr."

"To je švanda," zasmál se zámečník. "Hnedle, jako bych já řekl: nejsem král, ale jako bych byl."

"Jako byste byl?" otázal se teď hostitel.

"Protože jsem jeho mistr."

"Ach tak!" vyskočil neznámý ze židle a žertem zasalutoval. "Mám snad tu čest mluvit se samotným panem Gamainem?"

"V jeho vlastní osobě a je vám vždycky k službám, pokud jen to je v jeho silách," rozplýval se zámečník, plný pýchy, jaký dojem vyvolává jeho jméno.

"U všech hromů," vrtěl hlavou neznámý, "nebyl bych si pomyslil, že mluvím s mužem tak váženým!"

"Cože?"

"S mužem tak váženým," opakoval neznámý.

"Chtěl jste snad říct tak zásadovým."

"Odpusťte," omlouval se s úsměvem hostitel, "obyčejný puškař není tak sběhlý v konverzaci jako mistr nad mistry, dokonce mistr samotného francouzského krále!"

Potom obrátil řeč jinam:

"Ale řekněte mi: není to asi zrovna velká zábava být mistrem Jeho Veličenstva?"

"Proč myslíte?"

"Aby s ním člověk zacházel pořád jako v rukavičkách!"

"Ale kde!"

"Abyste mu pořád jen říkal: Vaše Veličenstvo, račte vzít tenhle klíč do levé ruky, Vaše Veličenstvo, račte vzít tuhle pilník do pravé."

"A vidíte, zrovna ne. Byla s ním dokonce ohromná zábava. On je vlastně v jádře dobrák od kosti, rozumíte? Když měl v kovárně u krku zástěru a vyhrnuté rukávy, vypadal jako každý jiný a nikdo by v něm byl nehledal prvorozeného syna svatého Ludvíka, jak to o něm říkají."

"Máte pravdu, je to zvláštní, že král je vlastně docela obyčejný člověk - jako každý jiný."

"Viďte! Kdo s ním přišli do styku, to říkají už dávno."

"Cožpak o to, kdyby to říkali jen ti, kdo s ním přijdou do styku, nebylo by to ještě nic divného," ušklíbl se velmi podivně hostitel, "jenže teď to kupodivu začínají říkat i ti, kdo s ním nikdy nepřišli do styku a ani s ním nechtějí přijít do styku."

Gamain se podíval na svého spolubesedníka s určitým údivem.

Ale ten už zřejmě nehodlal pokračovat, nepopřál mu času, aby si rozmyslel, co ta podivná věta má znamenat, a jako by se jen tak bavil nezávazným povídáním, vrátil se k původnímu předmětu hovoru:

"Tím hůř. Mám-li člověku jako já říkat Sire a Vaše Veličenstvo, pociťuji to jako ponížení."

"Ale králi jsem přece vůbec nemusil říkat Sire nebo Vaše Veličenstvo! Jak jsme byli jednou v kovárně, ani si po tom nevzdechl. Já jsem mu říkal milostpane nebo vašnosto, on mně říkal Gamaine. Jenomže já jsem mu netykal a on mně tykal."

"To je úžasné. Ale když přišel čas oběda nebo večeře, to potom poslali Gamaina do čeledníku, aby se napapal s čeledí a s lokaji!"

"Ó ne, to ne, to nikdy neudělal! Naopak, dal mně vždycky prostřít v kovárně a často, zvláště při obědě, sedl se mnou ke stolu a jedl se mnou. Vždycky říkal: ba ne, nepůjdu jíst ke královně, to bych si musel mýt ruce."

"Tomu nerozumím."

"Nerozumíte? Když král pracoval se mnou, se železem, měl ruce jako čuně. Neděláme přece v rukavičkách, a že si při tom ruce pořádně ušpiníme, proto pořád ještě můžeme být slušní lidé. Jenomže královna by byla špulila pusinku a vyčítala by mu: Fuj, Sire, jaké to máte upatlané ruce! Jako by člověk mohl mít ručičky jako hedvábí, když dělá v kovárně!"

"Nevykládejte mně takové věci," ušklíbl se neznámý, "ještě mě rozpláčete!"

"A vidíte, tohle bylo jeho největší potěšení, když pracoval se mnou anebo v zeměpisném kabinetě se svým knihovníkem. Ale myslím, že ho to se mnou víc bavilo."

"Nu ať, ale přece jen to není žádná zábava, učit tupého žáka."

"Tupého žáka? Ne, ne, ta by byla hrozná pomluva! Víte, on měl jenom velké neštěstí, že přišel na svět jako král a že se musel starat o všechny ty královské nesmysly, místo aby se zdokonaloval v poctivém řemesle. Bude z něho vždycky nijaký král, je na to příliš počestný, ale zámečník - zámečník by z něho byl znamenitý! Co jenom času, abych neklel, ho stojí takový zatracený pan Necker! Ztrácet čas s takovým člověkem, u všech hromů, ztrácet čas s nějakým takovým Neckerem!"

"Sužuje ho svými účty, viďte?"

"Tím svým zatraceným dal a má dáti, beztak si to ten chlap všecko cucá z prstu! Takové hromady cifer!"

"Ale řekněte mi, příteli, povězte mi... "

"Copak?"

"To vám přece muselo pořádně vynášet, učit takového žáka?"

"A to zas ne, drahý pane, to zas ne. Že by to zrovna sypalo, to by se nedalo říct. To se teda mýlíte. Proto mně taky leze z krku ten váš Ludvík XVI., otec vlasti a obnovitel francouzského národa. Kdekdo si myslí, že jsem boháč jako Krésus a já jsem zatím chudý jako Job.

"Vy že jste chudý jako kostelní myš? A co tedy dělá král se svými penězi?"

"Co s nimi dělá? Polovičku dá chudým, polovičku bohatým, takže sám jakživ nemá v kapse ani groš. Coignyové, Vaudrevilové, Polignacové ho důkladně vyžírají, chudáka! Jednou chtěl vzít pana de Coigny tak trochu u huby. Pan de Coigny na něho čekal u dveří kovárny. Za pět minut se král vrátil celý bledý a povídá: Namouduši, málem by mně byl natloukl. - A co důchody? povídám já. Raději jsem mu je nechal; co si s ním mám počít? Jindy byl děsně navztekaný na královnu, že dala paní de Polignac na dětskou výbavičku, tři sta tisíc franků na dětskou výbavičku, představte si to!"

"To už tedy může být pěkná výbavička!"

"Vidíte, a ještě to nebylo dost. Královna jí dala výbavu za pět set tisíc. Však také všichni ti Polignacové, kteří měli před deseti lety leda holou zadnici, dnes utíkají z Francie s milióny. Kdyby to aspoň umělo vzít něco do ruky, ale dejte všem těm darmožroutům pilník a svěrák, neudělají vám zámek ani za nic, postavte je před kovadlinu a neukovou vám koňskou podkovu! Zato mají plnou hubu krásných řečí, jsou to zkrátka kavalíři, jak si říkají, pošťuchovali krále a pořád jen ho k něčemu ponoukali a dneska všichni berou do zaječích a nechávají ho, aby si pomohl z bryndy, jak dovede, s panem Baillym, Lafayettem a Mirabeauem. Mě, který by mu byl tak dobře radil, kdyby mě byl chtěl poslechnout, mě propustí s patnácti sty livry důchodu mě, svého mistra, svého nejlepšího přítele, mě, který mu dal poprvé pilník do ruky!"

"Nu dobrá. Ale pracujete-li s ním, máte z toho pořád ještě nějaký příjem?"

"Copak s ním teď pracuju? Copak bych se teď mohl tak kompromitovat? Co dobyli Bastilu, nevkročil jsem nohou do

paláce. Potkal jsem ho jednou nebo dvakrát. Poprvé bylo pna ulici plno lidu a Ludvík mě jen tak pozdravil, aby to nebudilo zvláštní pozornost. Podruhé to bylo na cestě do Satory; potkali jsme se o samotě a král nechal zastavit vůz. Tak tak, chudáku Gamaine, povzdychl si, nejde to, jak bychom si přáli, viď? Ale počkej, počkej, ono to nějak dopadne... A co žena a děti? Jak se jim vede? - Znamenitě, Vaše Veličenstvo, jenomže nemají co do úst. - Počkej, počkej, dáš jim tadyhle ode mě dárek. - Obrátil naruby všechny kapsy, měl u sebe všehovšudy devět dukátů. Víc nemám, chudáku Gamaine, povídá Ludvík, hrozně mě to mrzí, že ti nemohu dát víc. Vždyť to také byla ostuda! Král - a nemá v kapse víc než devět zlaťáků, král - a nemůže svému příteli, svému kamarádovi darovat víc než devět dukátů! Však jsem je taky... "

"Nevzal, co?"

"Ale vzal, nakonec jsem si řekl, nevezmu já, vezme někdo jiný, nějaký větší nestyda. Hloupý, kdo dává, hloupější, kdo nebere. Ale na jedno může vzít jed: do Versailles už nepáchnu ani nohou, ani kdyby mě tam chtěl dovézt ve zlatém kočáře, ne a ne!"

"Ach ty vděčná duše!" zabručel neznámý.

"Co říkáte?"

"Říkám, že je dojemné a povznášející, mistře Gamaine, když poddanost, jako ta vaše, přetrvá i neblahý osud. Poslední sklenici vypijeme na zdraví vašeho žáka!"

"Vzal to nešť, nezaslouží si to sice, ale ať mu slouží ke zdraví! Na jeho zdraví!"

A obrátil sklenici do sebe.

"Jenom když si vzpomenu," rozněžnil se znovu mistr Gamain, "že měl ve svých sklepech deset tisíc lahví vína, a i to nejhorší z nich desetkrát lepší než tohle znamenité burgundské, a že nikdy neřekl sluhovi: vezmi koš vína a dones to mému příteli Gamainovi! Radě ji to nechal vypít své tělesné gardě, Švýcarům a vojákům flanderského pluku. Teď to má za to!"

"Co chcete?" pokrčil rameny neznámý usrkávaje malými doušky vína, "králové jsou vždycky tak - nevděční. Ale dost! Nejsme tu sami."

Do hospody vskutku vstoupily tři osoby, dva muži z lidu a prodavačka ryb. Usadili se naproti stolu, u něhož neznámy hostitel dopíjel s Gamainem poslední láhev.

Zámečník si je prohlížel tak pozorně, že se jeho společník bezděky pousmál.

Ty tři osoby ostatně vskutku stály za pozornost.

První z mužů jako by měl jen tělo, druhý jen samé ruce a nohy. Pokud jde o ženu, vůbec ji bylo těžko popsat.

Muž, který byl jen samé tělo, byl hotový trpaslík. Měřil sotva pět stop. Snad ještě vypadal o jeden nebo o dva palce menší, když ohnul kolena, jež se navzájem dotýkala, stál-li rovně, ať roztahoval nohy sebevíc od sebe. Trpaslíkův obličej ještě zdůrazňoval jeho neforemnou zrůdnost. Měl šedivé vlasy, mastné a špinavé, a měl je přilepené na sraženém čele. Obočí, štětinaté a nepravidelné, jako by bylo vyrostlo jen tak náhodou. Oči měl jako skleněné, bez lesku, matné jako oči ropuchy. Jen když se rozzuřil, zablýskly se mu jako oči podrážděné zmije. Tváře měl odulé, uprostřed nich seděl rozpláclý, napravo ohnutý nos. Korunou celého toho škaredého zjevu byla ústa toho člověka: byla křivá a zažloutlé rty odkrývaly několik řídkých, zřejmě rozviklaných černých zubů.

Na první pohled se zdálo, že ten člověk má v žilách místo krve žluč.

Druhá osobnost byl pravý opak tohoto muže s krátkýma a křivýma nohama. Tenhle pán vypadal naopak jako volavka na chůdách. Podobal se ptáku, s nímž jsme ho srovnali, tím spíš, že byl hrbatý a že mu hlava seděla hluboko mezi rameny. Bylo z ní vidět jen oči podobné dvěma krvavým skvrnám a nos - učiněný špičatý zobák. Zdálo se, že může, kdykoli se mu zlíbí, jako volavka vymrštit krk a vyklovnout někomu oko. Ale nebylo tomu tak. Jen jeho ruce měly patrně pružnost, která zůstala krku odepřena. Jak seděl za stolem, stačilo mu pouze natáhnout ruku, aniž sebeméně hnul tělem, aby sebral kapesník, který mu upadl na podlahu a jímž si chtěl utřít čelo, vlhké od potu a od deště.

Pokud jde o třetí osobu, byl to jakýsi dvojpohlavní tvor, zhruba bylo lze mít za to, že to je člověk, těžko však bylo určit jeho pohlaví. Byl to muž nebo žena - jak je vám libo - mezi třicítkou a pětatřiceti. Na sobě mělo to stvoření elegantní oděv prodavačky ryb, zlatý řetěz a náušnice, selský čepec a za pasem krajkový kapesník. Jeho rysy, pokud je bylo možno rozeznat pod vrstvou bílého pudru a rudého líčidla v obličeji, posetém "muškami" různých tvarů a velikostí, byly tak bezvýrazné, jak tomu bývá u lidí zřejmě degenerovaných. Jakmile tu stvůru člověk uviděl, okamžitě zatoužil, aby otevřela ústa a promluvila několik slov - tak snad bude možné rozřešit hádanku, kterou si maně položil. Ale nebylo z toho nic. Hlas té osoby se sice podobal sopránu, ale ponechával zvědavce zcela na pochybách, co se týče jejího pohlaví. Ani očima, ani sluchem je nebylo lze určit.

Střevíce a punčochy obou mužů i - dejme tomu - ženy nasvědčovaly, že se všichni tři potloukali dost dlouho po ulicích.

"Sakra, sakra," prohodil Gamain, "tak se mně zdá, že tu ženskou odněkud znám."

"Dost možná, drahý pane Gamaine," pokrčil rameny neznámý, vzal pušku a stáhl si čepici na uši, "ale jsou-li tihle tři pohromadě, mají určitě něco důležitého za lubem, a mají-li něco za lubem, musíme je nechat o samotě."

"Vy je tedy znáte?" vyptával se Gamain.

"Tak od viděni," odpověděl neznámý. "A vy?"

"Už jsem řekl, že se mně zdá, jako bych byl tu ženskou někde viděl."

"Snad u dvora?"

"Co vás napadá! U dvora - a prodavačka ryb?"

"Od nějaké doby jich tam chodí houfy."

"Jestli je znáte, řekněte mi, jak se jmenuji ti muži. Možná že podle toho poznám tu ženskou."

"Kterého z nich byste si ráčil přát napřed?"

"Toho křivonožku."

"Jean-Paul Marat."
"A safra, safra!"
"Máte nějaké další přání?"
"Ten hrbáč... ?"
"Je Prosper Verriére."
"Krucifix!"
"Teď už tedy víte, kdo je ta prodavačka?"
"Nemám potuchy."
"Tak hádejte."
"Vzdávám se."
"Ale jen přemýšlejte. Vy ji opravdu budete znát."
"Počkejte, počkejte... Mám to na jazyku... Ale ne, to není možné... "
"Dneska je všechno možné!"
"Ale tohle... Ne, ne... "
"Vy byste to jakživ sám neřekl. Tak vám to tedy řeknu já: pan vévoda d'Aiguillon."
Sotva vyslovil to jméno, prodavačka sebou trhla a otočila se, stejně jako oba druzí muži.
Všichni tři by byli málem vyskočili, jako by chtěli uctivě pozdravit neznámého, tak uctivě, jako vyskočí úředníci, když do kanceláře náhle vstoupí nadřízený. Ale neznámý si položil prst pna ústa a vyšel z hospody.
Gamain šel za ním jako v Jiříkově vidění.
U dveří se srazil s jakýmsi člověkem, zřejmě na útěku. Lidé, kteří ho pronásledovali, pokřikovali:
"Královnin kadeřník! Královnin kadeřník!"
Mezi tou povykující a poskakující sběří důstojně kráčeli dva muži, každý nesl na píce zkrvavenou hlavu.
Byly to hlavy dvou královských gardistů, Varicourta a Deshuttesa. Usekl jim je chlapík zvaný "velký Mikuláš", a jak bylo v té době zvykem, nabodli je na píku.
"Hele, to je pan Leonard," poznal Gamain muže, s nímž se srazil.
"Proboha, ticho, nejmenujte mě!" prosil kadeřník a vrazil do krčmy.
"Co mu jenom chtějí?" zeptal se zámečník svého nedávného hostitele.
"Kdopak ví?" odpověděl neznámý. "Možná že chtějí, aby nakadeřil hlavy těch dvou ubožáků. V revoluci mívají lidé všelijaké nápady."
A ztratil se v davu, nestaraje se už o Gamaina, z něhož patrně vytáhl všechno, co chtěl vědět.

4. Cagliostro

Neznámý se mohl tím snáz ztratit v davu, že lidu se všude jenjen rojilo.
Byl to předvoj průvodu, v němž jeli do Paříže král, královna a korunní princ.
Jak král rozhodl, vydal se průvod z Versailles k jedné hodině odpoledne.
Královna, korunní princ, madam Royale, hrabě z Provence, madam Alžběta a Andrée 1 vstoupili do králova vozu.
Ve stu kočárech jeli členové Národního shromáždění, kteří prohlásili, že se neodloučí od krále.
Hrabě de Charny a Billot zůstali ve Versailles, aby prokázali poslední službu baronu Jiřímu de Charny, zabitému v oné strašné noci z 5. na 6. říjen, a zabránili, aby jeho tělo nebylo zohaveno jako těla obou gardistů, Varicourtovo a Deshuttesovo.
Předvoj, o němž jsme se zmínili, vyrazil z Versailles dvě hodiny před králem, pochodoval teď před ním asi čtvrt hodiny cesty a kupil se za uťatými hlavami obou gardistů jako za praporem.
S nimi se teď zastavil na Sévreském mostě.
Ten předvoj tvořila otrhaná sebranka, z poloviny opilá, pěna, jako se vytváří na každé záplavě, ať už na vodní nebo na lidské.
Pojednou se ten zástup mocně rozvlnil. Zaleskly se bodáky Národní gardy, objevil se Lafayettův bělouš - generál jel těsně před královským kočárem.
Lafayette měl velmi rád lidová shromáždění. Byl idolem pařížského lidu a v jeho středu se cítil králem.
Ale neměl rád lůzu.
Paříž, stejně jako starý Řím, měla svůj plebs a plebecula.
Zvláště pak neměl rád Lafayette popravy, které lůza prováděla na vlastní vrub. Viděli jsme, jak se snažil ze všech sil zachránit Flessella, Foulona a Berthiera de Sauvigny.
Proto se také tenhle předvoj vydal tak brzo před ním na cestu; chtěl před ním skrýt krvavé trofeje svého vítězství, zároveň však si je podržet.
Zdá se však, že trojlístek, s nímž se tak šťastně srazili v hospodě, poradil krvavým korouhevníkům něco lepšího. Však už nějak vyzrají na Lafayetta! Buď jak buď, odloučili se od svých druhů a rozhodli se, že počkají na Jeho Veličenstvo, když se Jeho Veličenstvo nechce odloučit od své věrné gardy, a poskytnou mu čestný doprovod.
Předvoj se tedy, když si poněkud odpočal a nabral nové síly, vydal znovu na pochod.
Dav, rozlévající se po silnici z Versailles do Paříže, se podobal stoce, která po bouři vystoupila z hrází a unáší teď ve svých černých, špinavých vlnách obyvatele paláce, jenž jí stál v cestě a který ve své zuřivosti vyvrátila. Po obou stranách silnice lemovaly ten špinavý proud zástupy obyvatelstva z okolních vesnic, které se sbíhalo podívat se, co se děje. Někteří z těch vesničanů - ale bylo jich jen docela maličko - se připojili ke královskému průvodu a hlučeli a hromozili, tak jako pokřikoval a povykoval celý průvod. Velká většina jich však stála po obou stranách silnice mlčky a bez hnutí.
Můžeme snad říci, že byli oddáni králi a královně? Nikoli. Všechen lid, dokonce i buržoazie, až na příslušníky šlechty,

trpěl více či méně hrozným hladem, který se tenkrát rozšířil po celé Francii. Neuráželi krále, královnu a korunního . prince, ale mlčeli. A mlčení davu je někdy ještě hroznější než jeho urážky a útoky.

Naproti tomu všechen ten zástup křičel z plných plic: "Ať žije Lafayette!" Generál zdravil kordem v pravé ruce, levicí co chvíli smekal klobouk. Také se volalo "Ať žije Mirabeau!", když se hrabě občas vyklonil z dvířek kočáru, v němž bylo namačkáno šest zástupců lidu, aby se nadýchal čerstvého vzduchu.

Chudák Ludvík XVI., kolem něhož všechno mlčelo, slyšel, jak před ním tleskají popularitě, kterou sám ztratil, a za ním géniu, jejž nikdy neměl.

Gilbert kráčel jako při první králově cestě do Paříže mezi davem po pravé straně královského kočáru, to jest tam, kde seděla královna.

Marie Antoinetta, která nikdy nemohla pochopit Gilbertův ledový klid a sebejistou odhodlanost, k nimž americká zkušenost přidala něco pohrdavé tvrdosti, dívala se s podivem na tohoto muže, který nebyl oddán svým panovníkům a nemiloval je, a přesto byl pro ně ochoten udělat všechno, čemu říkal povinnost, přesto byl schopen vykonat pro ně všechno, co obyčejně dokáže jen oddanost a láska.

Dokonce byl pro ně ochoten udělat i víc: položit za ně život, čehož každá láska a každá oddanost není přece jen schopna.

Po obou stranách krále a královnina kočáru kráčel zástup pěších, kteří se tam shlukli buď ze zvědavosti nebo z touhy, aby byli po ruce, kdyby bylo třeba prokázat nějakou službu vznešeným cestujícím; jenom málokdo měl nějaké špatné úmysly. Na pokraji silnice, po obou jejích stranách, se pak valil a brouzdal v blátě šest palců hlubokém dav nosičů a hokyň z tržnic. Uprostřed té pestré řeky, plné stuh a kvítí, se houpalo jako prám, jak ho táhli a tlačili, jakési dělo nebo muniční vůz, obsazený ženami povykujícími z plna hrdla a zpívajícími co chvíli starou lidovou píseň:

Pekařka má tolary,
které jí nic nestojí.

Ty dámy tím vyjadřovaly novou naději:

Nebudeme už mít nouzi o chleba, když si vedeme pekaře, pekařku a pekařička.

Královna seděla a poslouchala, zdálo se však, že nic nechápe. Držela na klíně korunního prince; díval se na lid vyděšeně, tak jako se za revoluce dívají na lid knížecí děti - vždyť jsme přece sami za našich časů takhle viděli krále Římského, vévodu de Bordeaux a hraběte Pařížského.

Až na to, že lid za našich časů dovede více pohrdat, ale také být velkodušnější, protože už je silnější a chápe, že si může dovolit velkomyslnost.

Král se na tu celou spoušť díval jako omámený a zakalenýma očima. Minulou noc téměř nespal, dali mu špatnou snídani; neměl ani dost kdy, aby si nechal upravit a napudrovat účes; nebyl oholený, měl pomačkané prádlo a celý jeho zevnějšek působil zubožením dojmem. Chudák král nebyl z mužů, kteří se nedají zkrušit v žádné těžké situaci. Pokaždé, když přišel do nesnází, klopil hlavu.. Jen jednou ji hrdě zvedl: na popravišti, ve chvíli, kdy měla být uťata.

Madam Alžběta byla andělem míru a odevzdanosti do vůle boží. Bůh ji seslal těm oběma odsouzencům: měla být útěchou králi v Templu, když byl odloučen od královny, měla být utěšitelkou královninou v Conciergerii po králově smrti.

Hrabě z Provence měl jako vždy pokrytecký a obojetný výraz. Věděl dobře, že mu - alespoň pro tuto chvíli - nehrozí žádné nebezpečí. Byl v té době nejoblíbenější z celé královské rodiny - proč? Kdopak ví? Snad proto, že zůstal ve Francii, kdežto jeho bratr, hrabě d'Artois, uprchl do ciziny.

Ale kdyby byl král mohl číst v srdci svého královského bratra, kdoví, zda by mu byl vděčen za oddanost, kterou mu svou přítomnosti dával pan de Provence najevo.

Andrée byla jako z mramoru. Nespala líp než královna, neposnídala líp než král, ale takové životní potřeby jako by pro tuto výjimečnou ženu ani neexistovaly. Také ona neměla pokdy, aby si upravila účes nebo se převlékla, a přece ani vlásek nebyl v jejím účesu nakřivo, ani jediný záhyb na šatech neměla pomačkán. Seděla jako socha, zdálo se, že vůbec nepozoruje vlny vzedmutého davu, naopak, jak se ty vlny od ní odrážely; vypadala ještě skvělejší a bělostnější. Bylo zřejmé, že tu ženu ovládá jediná utkvělá, zářivá představa, k níž se její duše obrací jako magnetická střelka k Severce. Mezi živými byla Andrée jako stín; že ten stín žije, prozrazoval jen blesk, který jí bezděčně vyšlehl z očí, kdykoli se její pohled setkal s Gilbertovýma očima.

Sto kroků před krčmou, o niž jsme mluvili, se průvod zastavil. Po celé jeho délce se zvedl ještě silnější křik.

Královna se lehce vychýlila z dvířek kočáru, a ten pohyb, který si lidé mohli vykládat jako pozdrav, vyvolal v lidu nové vzrušení.

"Pane Gilberte!" zavolala královna.

Gilbert přistoupil ke dvířkám. Protože po celou cestu z Versailles držel klobouk v ruce, nemusel ho vůbec sundávat.

"Madam?"

Přízvuk, který lékař vložil do toho slova, naznačoval, že Gilbert je královně stále hluboce oddán.

"Pane Gilberte," otázala se královna, "co to zpívá, říká a křičí ten váš lid?"

Ze samé té otázky bylo zřejmé, že si ji královna napřed připravila a že ji nějakou chvíli drtila v zubech, než ji vyplivla dvířky kočáru na hlomozící lid.

Gilbert si povzdechl a pokrčil rameny, jako by chtěl říci: "Stále stejná!"

Potom řekl nahlas s hlubokým zármutkem:

"Madam, ten lid, kterému říkáte můj lid, byl kdysi vaším lidem, a je tomu zhruba dvacet let, co vám jej z balkónu radnice ukazoval roztomilý dvořan, pan de Brissac - vidíte, dnes ho tu marně hledám! Tenkrát ten lid volal ‚Ať žije

korunní princezna!' a pan de Brissac vám řekl: Madam, máte u svých nohou dvě stě tisíc zamilovaných mužů."
Královna se kousla do rtů. Tohoto muže nebylo lze přistihnout, aby nedokázal trefně odpovědět, aniž se při tom kdy provinil proti povinné úctě.
"Máte pravdu," řekla konečně, "ale dokazuje to jen, jak je lid nestálý."
Gilbert se jenom uklonil, ale neodpověděl.
"Položila jsem vám otázku, pane Gilberte," ozvala se královna zatvrzele, jak to dělala vždy, i když musila čekat, že uslyší něco, co jí bude nepříjemné.
"Ano, madam, a já vám odpovídám, když si to Vaše Veličenstvo přeje. Lid zpívá:

Pekařka má tolary,
které ji nic nestojí.

"Víte jistě, komu lid říká pekařka?"
"Vím, pane, že mně prokazuje tuto poctu. Už jsem si zvykla na tyhle přezdívky. Říkali mně také madam Deficit. Je snad mezi těmi dvěma přezdívkami nějaká souvislost?"
"Ano, madam, stačí přece, když si dobře promyslíte ty dva verše, které jsem vám citoval.

Pekařka má tolary,
které ji nic nestojí..."

Královna opakovala:
"Má tolary, které ji nic nestojí... Tomu nerozumím, pane."
Gilbert mlčel.
"Říkala jsem vám," opakovala královna netrpělivě, "že tomu nerozumím."
"Vaše Veličenstvo si rozhodně přeje, abych mu to vysvětlil?"
"Zajisté."
"Ty verše tedy říkají, madam, že Vaše Veličenstvo mělo velmi důstojné ministry, zejména ministry financí, například takového pana de Calonne. Lid ví, že Vašemu Veličenstvu stačilo jen požádat, aby dostalo, co chtělo, a protože žádost z královniných úst je vlastně rozkaz, lid zpívá:

Pekařka má tolary,
které ji nic nestojí,

vždyť jí přece stačí jenom o ně požádat!"
Královna zaťala bílou ručku na červeném sametě okenního polštářku.
"Nu dobře," řekla, "tohle si tedy lid zpívá. A teď mi, pane Gilberte, když dovedete tak dobře vyložit, co si lid myslí, laskavě povězte, co říká?"
"Říká tohle, madam: teď už nebudeme mít nouzi o chleba, když máme mezi sebou pekaře, pekařku a pekařička."
"Vysvětlíte mi jistě tuhle druhou drzost stejně jasně jako první, viďte, pane? Spoléhám na vás!"
"Madam," odpověděl Gilbert smutně a mírně, "kdybyste nevěnovala tolik pozornosti tomu, co lid říká, ale spíše tomu, co tím myslí, možná že byste neměla tak velký důvod si na lid stěžovat."
"Uvidíme," pohodila hlavou královna s nervózním úsměvem. "Víte, že si nepřeji nic jiného, než abych byla dokonale poučena, pane filosofe. Mluvte, prosím, poslouchám vás."
"Ať právem nebo neprávem, madam, ale mezi lidem se rozneslo, že ve Versailles se provozuje velký obchod s moukou, a proto se prý mouka nedováží do Paříže. Kdo živí chudý lid? Pekař a pekařka v městské čtvrti. Ke komu se obrací otec, manžel, syn s prosbou, když nejsou peníze a dítě, manželka nebo otec umírají hlady? K pekaři, k pekařce. Koho prosí - po Bohu, jenž nechává růst obilí? Ty, kdo rozdělují chléb. Nejste vy, madam, není král, není snad i toto vznešené dítě na vašem klíně určeno k tomu, abyste rozdělovali chléb, který dal Bůh lidem? Nedivte se tedy tomuhle roztomilému jménu, jež vám lid dal, a buďte mu vděčná za naději, že hlad přestane, jakmile bude král, královna a korunní princ uprostřed dvanácti set tisíc lidí, kteří do této chvíle hladověli."
Královna zavřela na okamžik oči a zdálo se, jako by chtěla spolknout nenávist, která ji pálila v hrdle jako hořká slina.
"A co křičí ten lid tady kolem nás, daleko před námi a daleko za námi? Máme mu snad za to ještě uctivě poděkovat, poděkovat za jeho přezdívky a písničky?"
"Ale ano, madam, z celého srdce mu za to můžete poděkovat, to, že lid zpívá, svědčí jen o tom, že má dobrou náladu, přezdívka, kterou vám dal, dokazuje, že má pořád ještě naději - a ten křik, ten je výrazem jeho touhy a přání."
"Ale lidé přece provolávají slávu panu Lafayettovi a panu Mirabeauovi!"
Jak je vidět, královna dobře rozuměla řečem, zpěvu i pokřiku lidu.
"Ano, madam, panu Lafayettovi a panu Mirabeauovi. Mezi těmi dvěma muži je teď propast a nad tou propastí se vznášíte vy. Ale tu propast je možno překlenout, ti dva muži - a to si přeje lid - se mohou spojit, a spoji-li se, zachrání království."
"Cožpak je s královstvím opravdu už tak zle, že je mohou zachránit jenom ti dva muži?"
Gilbert se chystal odpovědět, když tu se všude kolem ozvaly výkřiky divé hrůzy spolu s výbuchy zběsilého smíchu. Davy se pohnuly, naštěstí však vlna lidských těl neodnesla Gilberta od královského kočáru. Lékař včas zpozoroval, že se něco děje nebo chystá, přitiskl se ke dvířkám kočáru a pověsil se na ně, aby, bude-li nezbytí, mohl chránit královnu

ať už slovy nebo vlastním tělem.

Oni dva muži, kteří nesli na píkách uťaté hlavy - přinutili mezitím nebohého Leonarda, aby je učesal a napudroval - si chtěli dopřát krutou rozkoš, ukáži-li hlavy královně, tak jako před časem jiní - anebo možná titíž lidé - ukázali Foulonovu hlavu jeho zeti Berthierovi.

Při pohledu na ty uťaté hlavy lid zděšeně křičel, rozutíkal se a bezděky tak dělal oběma nosičům těch pochodní svobody cestu.

"Proboha, madam," vykřikl Gilbert, "nedívejte se napravo!"

Ale Marie Antoinetta nebyla z žen, které by uposlechly podobné výstrahy, aniž se samy přesvědčily, proč je kdo varuje.

Podívala se právě tím směrem, před nímž ji Gilbert varoval.

Vykřikla hrozně.

Ale její oči se ihned odvrátily od strašné podívané, jako by zahlédly něco ještě příšernějšího. Jako by spatřily hlavu Medusinu a nemohly se od ní odtrhnout.

Ta Medusina hlava - byla to hlava neznámého muže, který rozmlouval a popíjel s mistrem Gamainem v hospodě u Sévreského mostu: Stál s rukama zkříženýma, opřený o strom.

Královnina ruka se zachytila Gilbertova ramene a zaryla se do něho nehty.

Gilbert se otočil.

Viděl, jak je královna bledá, jak se jí chvějí rty, z nichž vyprchala krev, jak se upřeně kamsi dívá.

Kdyby byly královniny oči upřeny na uťaté hlavy na píkách, byl by si snad její zděšení vysvětlil hrůzou z příšerné podívané, královna se však dívala jinam, přímo před sebe, a v její tváři bylo tolik děsu, že Gilbert takřka mimovolně obrátil oči tam, kam směřoval její pohled. Tak jako královna hrůzou, vykřikl Gilbert údivem.

Potom oba zašeptali zároveň:

"Cagliostro!"

Muž, opřený o strom, pozoroval upřeně královnu.

Pokynul Gilbertovi rukou, jako by ho vybízel: Pojď!

V tom okamžiku se kočáry rozjely.

Královna bezděčně odstrčila Gilberta, aby se nedostal pod kola.

Gilbert se domníval, že ho pobízí, aby šel za oním mužem.

Ale i kdyby ho byla neodstrčila, od okamžiku, kdy si uvědomil, kdo ten muž je, nebyl už svým pánem a musel za ním jít.

Stál tu strnule, bez hnutí, nechal přejít celý ten divný průvod, potom se pustil za nepravým dělníkem.

Cagliostro se občas otočil, aby se přesvědčil, jde-li Gilbert za ním. Konečně zahnul do úzké příkré uličky směrem k Bellevue a zmizel za zdí právě v okamžiku, kdy také průvod, směřující k Paříži, zašel za kopec a ztratil se, jako by byl padl do propasti.

5. Osud

Gilbert šel za svým vůdcem ve vzdálenosti asi dvaceti kroků až do poloviny svahu. Tam stál velký, krásný dům. Cagliostro vytáhl z kapsy klíč a otevřel malou branku, zbudovanou pro pána domu, když chce vejít nebo odejít z domu tak, aby o tom služebnictvo nevědělo.

Cagliostro nechal branku pootevřenou, čímž velmi jasně naznačoval, že zve Gilberta, aby za ním vstoupil i do domu.

Gilbert tedy vešel a zavřel tiše branku. Ta zaklapla do veřejí bez sebemenšího zavrznutí, bez sebemenšího šramotu - takový zámek by byl jistě vzbudil obdiv mistra Gamaina.

Gilbert se octl v chodbě, vyložené dřevem a ozdobené ve výši lidského pohledu, tedy tak, aby oči nepřišly ani o jeden z podivuhodných detailů, bronzovými reliéfy, odlitými podle originálů, jimiž Ghiberti ozdobil portál baptisteria ve Florencii.

Nohy se bořily do hebkého tureckého koberce.

Nalevo byly otevřené dveře.

Gilbert předpokládal, že pán domu nechal i tyto dveře úmyslně otevřené, a vstoupil do salónu, potaženého indickým hedvábím s nábytkem zkrášleným stejnou látkou jako tapety. Na stropě salónu byl namalován fantastický pták se zlatými a azurovými křídly, připomínající čínské malby nebo výšivky; držel ve spárech lustr, jehož lampy v podobě liliových kalichů překrásné práce osvětlovaly salón.

Proti zrcadlu na krbu visel jediný obraz.

Rafaelova Madona.

Gilbert se právě obdivoval tomuto veledílu, když uslyšel, či spíše vytušil, že se za ním otevřely dveře. Obrátil se a spatřil Cagliostra, který právě vyšel z oblékárny.

Malá chvilka mu stačila, aby si smyl špínu z obličeje a z tváří, aby si učesal dosud černé vlasy s aristokratickým švihem a aby se úplně převlékl.

Už to nebyl dělník s ušpiněnýma rukama, se zplihlými vlasy, zablácenými botami, s kalhotami z ošoupaného sametu a košilí z hrubého plátna.

Byl to elegantní šlechtic, jehož jsme už dvakrát představili svým čtenářům: Nejprve v Josefu Balsamovi, později v Královnině náhrdelníku.

Jeho vyšívaný oděv, jeho ruce, na nichž zářily brilianty, nemálo kontrastovaly s černým oblekem Gilbertovým a s prostým zlatým prstenem, který lékaři daroval Washington a jejž Gilbert nosil jen z toho důvodu.

Cagliostro přistoupil k Gilbertovi s rozevřenou náručí a usměvavou tváří.

Gilbert se k němu vrhl.

"Drahý mistře!" zvolal s pohnutím.

"Počkat! Počkat!" bránil se s úsměvem Cagliostro. "Udělal jste, milý Gilberte, od té doby, co jsme se neviděli, takové pokroky, zvláště ve filosofii, že dnes jste vy mistrem a já bych se sotva odvážil být vaším žákem."

"Děkuji za poklonu," usmál se Gilbert, "ale i kdybych byl udělal nějaké pokroky, jak byste to mohl vědět? Vždyť jsme se neviděli osm let."

"Myslíte, doktore, že náležíte k těm lidem, o něž se přestaneme zajímat, sotva jsme se s nimi přestali stýkat? Neviděl jsem vás osm let, pravda, ale mohl bych vám povědět takřka den po dni, co jste těch osm let dělal."

"Vy sice nikdy nepřeháníte, ale přesto... "

"Pořád ještě pochybujete o mém dvojím zraku?"

"Víte, že jsem matematik."

"To jest pochybovač... Tak začněme: poprvé jste se vrátil do Francie kvůli rodinným záležitostem. Do vašich rodinných záležitostí se nechci míchat a proto... "

"Ne, ne, drahý mistře, jenom vykládejte," vskočil mu do řeči Gilbert, jenž by ho byl přece jen rád uvedl do rozpaků.

"Tak tedy - chtěl jste se postarat o výchovu svého syna Sebastiána, dal jste ho do koleje v městečku asi osmnáct nebo dvacet mil od Paříže a uspořádal jste své záležitosti se svým pachtýřem, bodrým chlapíkem, kterého teď zdržujete v Paříži do značné míry proti jeho vůli a který by z mnoha důvodů opravdu udělal líp, kdyby seděl u ženy a u dcery doma."

"To je úžasné, mistře; co vy všechno víte!"

"Počkejte jen, počkejte... Podruhé jste se vrátil do Francie jako tolik jiných lidí z politických důvodů. Napsal jste nějaké brožury a poslal jste je Ludvíku XVI., protože ve vás je pořád ještě kousíček člověka ze starého světa a jste pyšnější, pochválí-li to vaše spisování nějaký král, než kdyby je byl pochválil například můj předchůdce ve vašem vzdělání, Jean-Jacques Rousseau, ačkoli ten pán by dnes znamenal, kdyby byl ještě naživu, něco docela jiného než nějaký zbytečný král. Byl jste tedy zvědav, co si myslí o doktoru Gilbertovi potomek Ludvíka XIV., Jindřicha IV. a svatého Ludvíka. Bohužel jste zapomněl na jednu dávnou příhodu, která mi poskytla potěšení, že jsem vás jednoho krásného dne nalezl s prostřelenou hrudí a v krvi na Azorských ostrovech, když se tam náhodou zastavila má loď. Ta příhodička. se týkala slečny Andrey de Taverney, která se později stala paní hraběnkou de Charny v celém bohatství a slávě, aby prokázala určitou službu samotné královně. A protože královna nemůže nic odepřít ženě, která se provdala za hraběte Charnyho, požádala Marie Antoinetta, aby jí na vás vystavili zatykač, a oni ho samozřejmě vystavili, a tak jste byl, milý doktore, zatčen na cestě z Le Havru do Paříže a hezky posazen do Bastily, kde byste byl seděl do dnešního dne, kdyby byla lidu nenapadlo, aby ji tak trochu dobyl a rozbořil... Ale hned potom, drahý doktore, protože jste opravdu dobrý a věrný roajalista, jste se přidružil ke králi a jste teď jeho osobním lékařem. Včera, či spíše dnes ráno, jste se významným způsobem zasloužil o spásu královské rodiny, když jste běžel vzbudit toho chytráka Lafayetta, který spal spánkem spravedlivých. A ještě před chvílí, když jste mě spatřil, domníval jste se, že královna je v nebezpečí - Marie Antoinetta vás, mimochodem řečeno, nenávidí a pohrdá vámi - a chystal jste se chránit svou nemilostivou panovnici vlastním tělem. Je tomu tak?... Či jsem snad zapomněl na nějakou maličkost jako například na magnetickou seanci v králově přítomnosti; na to, jak se jistá skříňka vrátila ke svému majiteli z rukou uchvatitelky, která se jí zmocnila prostřednictvím jakéhosi Pasdeloupa? Řekněte mi, prosím, sám, zdali ve svém líčení jsem na něco zapomněl nebo zdali jsem se dopustil nějaké chyby, a já vás pokorně poprosím za prominutí."

Gilbert stál užaslý před tím zvláštním mužem, jenž dovedl tak účinně uplatnit to, co věděl, že člověk, na němž prováděl svůj experiment, byl v pokušení věřit, že ten podivný chlapík je vševědoucí jako Bůh, že dovede číst v lidských srdcích a že mu jsou známy všechny věci na nebi i na zemi v celku i v podrobnostech.

"Všechno je to tak, jak jste řekl, a vy jste pořád velký kouzelník, čaroděj a mág, Cagliostro!"

Cagliostro se spokojeně usmál. Bylo na něm vidět, jak je pyšný, že udělal na Gilberta takový dojem. Gilbertovi se ostatně překvapení zračilo ve tváři, přestože se snažil ze všech sil, aby nevypadl z rovnováhy. Spěšně se sám ujal slova:

"A teď, protože vás mám rád právě tak jako vy mě, drahý mistře, a protože neméně toužím zvědět, co se s vámi dělo, jako vy jste toužil vědět, co se stalo se mnou, povězte mi, prosím, není-li to dotěrné, v kterých končinách světa jste uplatňoval svého génia a prokazoval svou moc?"

Cagliostro se usmál.

"Ach, já jsem dělal to, co vy, milý příteli, jenomže s docela jiným cílem. I já jsem navštívil mnoho králů: vy k mim přicházíte, abyste jim pomáhal, já, abych přispíval k jejich pádu. Pokoušíte se nastolit konstitučního krále a nevede se vám to. Já dělám z císařů, knížat a králů filosofy a daří se mi to podivuhodně."

"Opravdu?" zapochyboval Gilbert.

"Dokonale! Je pravda, báječně mně připravil cestu Voltaire, d'Alembert a Diderot, ti jemní a zkušení pokušitelé bohů a bořitelé oltářů, stejně jako příklad našeho drahého krále Bedřicha, kterého jsme bohužel ztratili. Ale koneckonců všichni jsme smrtelní, všichni musíme jednou umřít, až snad na mě a hraběte de Saint-Germain. Je tu sice stále ještě krásná královna; drahý Gilberte, a dosud si získává vojáky, kteří bojují za ni sami proti sobě, ale jsou i jiní králové, a ti se přičiňují o zvrácení trůnů víc, než se kdy Bonifác XIII., Klement VIII. a Borgiové přičinili o vyvrácení oltáře: Máte teď v Rakousku císaře Josefa II., bratra naši milované královny. Zrušil tři čtvrtiny všech klášterů, zmocňuje se církevního jmění, vyhnal z jejich cel všechny mnichy až na karmelitány a posílá své drahé sestře Marii Antoinettě rytiny jeptišek bez kápí, jak si zkoušejí novou módu, a mnichů bez kuten, jak se nechávají švihácky kadeřit. Máme krále dánského, který krásně začal tím, že nechal popravit svého lékaře Struensée a jenž se tak báječně rychle vyvíjel v dokonalého filosofa, že už v sedmnácti letech mohl říkat: Pan Voltaire ze mě udělal člověka, pan Voltaire mě naučil myslet. Máme císařovnu Kateřinu, která dělá ve filosofii tak znamenité pokroky, že pěkně zhltla pořádný kus Polska

(něco nechala taky těm druhým) a pan Voltaire jí mohl napsat: Diderot, d'Alembert a já vám vztyčíme oltáře. Máme královnu švédskou a máme konečně spoustu knížat v Německu a v celé Svaté říši."

"Zbývá vám už tedy vlastně jen obrátit papeže, drahý mistře, a protože vím, že vám nic není nemožné, doufám, že i tady se setkáte se zdarem."

"Ach, to bude horší! Právě jsem vyvázl z jeho spárů. Před půl rokem jsem byl ještě v Andělském hradě, tak jako jste vy byl před třemi měsíci v Bastile."

"A vyvrátil snad lid ze Zátiberí Andělský hrad, tak jako lid z předměstí svatého Antonína vyvrátil Bastilu?"

"Ne, ne, drahý doktore, římský lid není ještě tak vyspělý... Ale buďte bez obav, jednou k tomu také dojde. I papežství bude mít svůj 5. a 6. říjen."

"Ale já jsem si myslel, že ten, kdo se jedinou dostane do Andělského hradu, už odtamtud nevyjde?"

"A co Benvenuto Cellini?"

"Vy jste si snad jako on udělal pár křídel a jako nový Ikaros jste přeletěl Tiberu?"

"To by bylo těžké, zvláště když jsem byl z andělské opatrnosti ubytován ve velmi temné kobce a hluboko pod zemí."

"A přece jste se odtamtud dostal?"

"Vidíte mě, tady jsem!"

"Podplatil jste žalářníka?"

"Měl jsem velkou smůlu. Nešťastnou náhodou jsem padl na žalářníka nepodplatného."

"I takoví jsou v Římě? U všech ďasů!"

"Naštěstí nebyl nesmrtelný. Náhoda - zbožnější člověk než já by řekl Prozřetelnost - tomu chtěla, že zemřel nazítří poté, co mi potřetí odmítl otevřít brány žaláře."

"Zemřel náhle?"

"Ano."

"Ach!"

"Bylo třeba ho nahradit, a tak ho nahradili."

"A ten druhý už nebyl nepodplatný?"

"Hned první den, sotva nastoupil, mi řekl, když mi přinesl večeři: Najezte se dobře, ať se posilníte, máme před sebou dlouhou cestu! Přisámbůh, ten dobrý muž nelhal. Té noci jsme ztrhali každý tři koně a urazili jsme sto mil."

"A co vláda, když se dozvěděla o vašem útěku?"

"Jsou to moudří muži. Neřekla nic. Oblékli mrtvolu toho druhého žalářníka, který dosud nebyl pohřben, do šatů, které jsem tam dobrotivě zanechal. Vypálili mu pěknou ránu z pistole právě doprostřed obličeje. Pistoli nechali ležet vedle něho, prohlásili, že jsem si nějak - nikdo neví jak - opatřil zbraň a že jsem se dobrovolně odebral na onen svět. Oznámili úředně, že jsem mrtev, a pochovali žalářníka pod mým jménem. Takže jsem se rozžehnal, můj milý Gilberte, se světem v nejlepším pořádku. Mohu jak chci tvrdit, že jsem naživu, dokáží úředním aktem, že jsem se odebral na věčnost. Ale nebudou mně muset nic dokazovat; na nějaký čas se mně docela dobře hodí, že zmizím ze světa. Ponořil jsem se, jak praví váš slavný abbé Delille, až k temným břehům neznáma, a objevil jsem se pod jiným jménem."

"A jmenujete se tedy, není-li to ode mě dotěrnost?"

"Ale jakápak dotěrnost! Vždyť mě zná kdekdo z lepší společnosti! Mé jméno je baron Zannone a jsem bankéř z Janova. Eskomptuji knížecí směnky - jsou to přece krásné papíry, není-liž pravda, třeba taková směnka kardinála de Rohan? - Ale naštěstí nepotřebuji hledět na zisk, když půjčuji, nepotřebuji počítat úroky... Mimochodem, nepotřebujete peníze, milý Gilberte? Víte, že mé srdce stejně jako má peněženka jsou vám kdykoli k službám."

"Děkuji."

"Doufám, že vás nepolekalo a že se za mě nestydíte, že jste mě potkal v těch ubohých dělnických šatech? Tím se nedejte zmást, je to jedna z mých zábav. Znáte můj názor na život: je to dlouhý karneval, v němž každý vystupuje víceméně v přestrojení. Pro každý případ, milý Gilberte, v tomhle sekretáři je má příruční pokladna, vidíte? Hlavní pokladnu mám v Paříži v ulici Saint-Claude v Marais. Budete-li potřebovat peníze, zajděte sem, ať jsem doma nebo ne. Ukážu vám, jak se otvírají dvířka. Stisknete tohle pero - takhle - a vždycky tu najdete přibližně milión."

Cagliostro stiskl pero, sekretář se otevřel a objevilo se množství zlata a několik svazků bankovek.

"Vy jste opravdu úžasný člověk!" rozesmál se Gilbert. "Ale abyste věděl, se svými dvaceti tisíci livry jsem na tom dnes snad líp než král. Nemáte však strach; že vám budou dělat v Paříži potíže?"

"Myslíte na tu záležitost s náhrdelníkem? Ale kde, z toho mě hlava nebolí. Jak to dnes vypadá, stačilo by pár slov a hned by tu byla nová mela. A pak jsem tak trochu spřátelen se všemi lidmi, na které lid něco dá: s Lafayettem, s Neckerem, s Mirabeauem - a s vámi, samozřejmě."

"A co vlastně hodláte dělat v Paříži?"

"Kdoví. Možná to, co vy jste šel dělat do Spojených států: republiku."

Gilbert zakroutil hlavou.

"Na republiku není Francie zralá."

"Uzraje."

"Král se proti tomu postaví."

"To je možné."

"Šlechta sáhne ke zbraním."

"To je pravděpodobné."

"A co budete v takovém případě dělat vy?"

"Nu, nebudeme dělat republiku, uděláme si revoluci."

Gilbert svěsil hlavu.

"Dojde-li to až tam, Balsamo, bude to hrůza."

"Bude to hrůza, Gilberte, postaví-li se proti nám hodně tak silných lidí, jako jste vy."

"Nejsem silný, drahý příteli. Jsem jen počestný, toť vše."

"Tím hůř. Právě proto bych vás chtěl přesvědčit."

"Já jsem přesvědčen."

"O čem? Že nám budete bránit v našem díle?"

"Alespoň že se vás pokusíme zadržet."

"Zbláznil jste se, Gilberte. Nevíte, co to je Francie. Nechápete její poslání. Francie je mozek světa. Je nutno, aby Francie myslela, a myslela svobodně, tak aby celý svět myslel a jednal podle ní, svobodně. Víte, kdo dobyl Bastilu, Gilberte?"

"Lid."

"Vůbec ne. Nerozumíte mi, příteli, berete účinek za příčinu. Pět set let zavírali do Bastily hrabata, knížata, velmože, nikdy prostý lid, a Bastila stála jako hrom. Až jednoho krásného dne napadla prostomyslnému králi zavřít do Bastily myšlenku. Ale myšlenka potřebuje prostor, volnost, nekonečno! Myšlenka prolomila zdi Bastily a lid vnikl dovnitř tím průlomem."

"Máte pravdu," zašeptal Gilbert.

"Víte, co napsal Voltaire panu de Chaumlin 2. března 1764, tedy před šestadvaceti roky?"

"Nevzpomínám si."

"Tohle: Všude kolem nás klíčí revoluce a přijde neodvratně. Bohužel nebudu mít potěšení vidět ji na vlastní oči. Francouzi přijdou vždycky ke všemu pozdě, ale přijdou přece. Světlo se šíří zázračně, a při první příležitosti zazáří v plném lesku - a to potom bude pekelná mela! Mladí lidé jsou šťastní, uvidí krásné věci! Tohle napsal pan Voltaire. Co říkáte té mele včera a dnes, Gilberte?"

"Bylo to strašné."

"Co říkáte těm věcem, které jste viděl?"

"Byla to hrůza!"

"A to jsme teprve na začátku, Gilberte!"

"Jste zlověstný pták, Balsamo!"

"Počkejte, mluvil jsem před třemi dny s velmi zasloužilým lékařem, lidumilem, vskutku ušlechtilým člověkem. Víte, čím se teď zabývá?"

"Hledá snad lék proti nějaké dosud nevyléčitelné nemoci."

"Hledá lék nikoli proti smrti, ale proti životu."

"Co tím chcete říct?"

"Chci tím říct - všechny žerty stranou - asi tohle: ten náš šlechetný přítel se domnívá, že nemáme pořád ještě dost prostředků, jak odejít z tohoto světa, na nějž se dostáváme jen jedním jediným způsobem - ačkoli tu máme mor, choleru, žlutou zimnici, neštovice, padoucnici a pět set a ještě několik smrtelných nemocí a tisíc nebo dvanáct set chorob, jež se smrtelnými mohou stát, dostanete-li se do ruky přičinlivému lékaři. Máme děla, pušky, kordy, šavle, dýky, můžeme uhořet, můžeme se utopit, spadnout ze střechy, máme tu šibenici, mohou nás lámat kolem - ale to pořád ještě není dost. - Ten pán se právě pokouší zhotovit neobyčejně důmyslný stroj, na mou věru, a hodlá jej nezištně věnovat národu, tak aby mohl poslat na smrt padesát, šedesát, osmdesát lidi za hodinu. Nuže, drahý Gilberte, zabývá-li se tak osvícený lékař, tak ušlechtilý lidumil, jako je doktor Guillotin, takovým strojem, nedomníváte se, že se všeobecně cítí jeho potřeba? Mám z toho hroznou radost, tím spíš, že jsem o něm věděl, ještě než se tahle zázračná novinka objevila na světě - není to ostatně ani novinka, jenom se na ni trochu pozapomnělo. Mohl bych vám to snadno dokázat - jednou, když jsem byl u barona de Taverney, u všech hromů, vždyť vy jste tam byl vlastně také a mohl byste si na to vzpomenout, jenže vy jste tenkrát neměl oči pro nic jiného než pro takovou malou ještěřičku jménem Nicole! Přišla tam tenkrát náhodou královna, nebyla vlastně ještě královnou, ale korunní princeznou, manželkou korunního prince, a já jsem ji ukázal tuhle věcičku v karafě vody a Marie Antoinetta se tak polekala, že hrozně vykřikla a omdlela 2. Nuže, můj milý; ten stroj byl tenkrát ještě ve hvězdách, a chcete-li vědět, jak úspěšně funguje, co nevidět to budou zkoušet. Vzkážu vám, až k tomu dojde, a nejste-li slepý, poznáte v tom prst Prozřetelnosti, která si včas uvědomila, že jednoho dne budeme tak daleko, že kat by už nevystačil s obvyklými prostředky, a spěšně poslala na svět něco nového, aby se mu chudákovi, dostalo trochu úlevy."

"Hrabě, v Americe jste nebyl tak zlověstný."

"To si myslím. Tam jsem žil mezi národem, který povstává k novému životu, a tady jsem uprostřed společnosti, která je na konci svých sil. V našem zestárlém světě všechno se blíží ke hrobu, šlechta i království - a tím hrobem je propast."

"Šlechtu vám dám, hrabě, anebo spíše, šlechta se odsoudila sama oné nešťastné noci 4. srpna. Ale zachraňme království, paladium národa!"

"Velká slova, Gilberte, nic než velká slova. Zachránilo snad paladium Tróju? Jak máme zachránit království? Myslíte, že je tak snadné zachránit království, máme-li takovéhohle krále?"

"Ale je přece jen potomkem velkého rodu."

"Ano, pokolení orlů končí papouškem. Aby snílkové jako vy, Gilberte, mohli zachránit království, byla by napřed třeba, aby se království samo snažilo zachránit. Buďte upřímný, viděl jste Ludvíka XVI., stýkáte se s ním dokonce často, a vy nejste člověk, který by se na druhého jen tak díval a nestudoval ho. Řekněte mi na svou čest, může se království udržet, představuje-li je takovýhle král? Takhle si, u všech hromů, představujete panovníka? Myslíte, že Karel Veliký, svatý Ludvík, Filip-August, František I., Jindřich IV. a Ludvík XIV. měli tak rozměklé svalstvo, svislé rty, bezbarvé oči, nejistý krok? Ne, byli to chlapi jaksepatří. Byla v nich míza, ušlechtilá krev, život v nich tepal pod

královským pláštěm. Nebyli ještě zdegenerovaní sňatky v jednom rodě, téhle nejprimitivnější lékařské zásady ti krátkozrací lidé přestali dbát. Aby si živočišné i rostlinné druhy uchovaly dlouhé mládí a životní sílu, sama příroda ukazuje křížení ras a míšení rodin: Tak jako štěpení v říši rostlin je záchovným principem kvality a krásy druhů, tak je u lidí sňatek mezi blízkými příbuznými příčinou degenerace. Lidský rod trpí, ochabuje a slábne, vyrůstá-li několik generací z jedné a téže krve, přílivem nové, svěží krve naopak oživuje, obnovuje a posiluje. Podívejte se, jací hrdinové byli zakladatelé velkých rodů a jakými slabochy tyto rody končí: podívejte se na takového Jindřicha III., posledního Valois! Podívejte se na Gastona, posledního Medicejského, na kardinála z Yorku, posledního Stuarta, na Karla VI., posledního Habsburka! A uvědomte si, že hlavní příčina rodové degenerace, sňatky mezi blízkými příbuznými, jejichž následky vidíme u všech rodů, o nichž jsme právě mluvili, je ještě daleko nápadnější u Bourbonů než u těch ostatních. Jdeme-li zpátky od Ludvíka XV. k Jindřichu IV. a k Marii Medicejské, Jindřich IV. je Ludvíku XV. pětkrát prapradědem a Marie Medicejská pětkrát praprabábou. Filip III. Španělský a Markéta Rakouská jsou třikrát jeho prapradědem a praprabábou. Vypočítal jsem si to tak z dlouhé chvíle: mezi dvaatřiceti pradědy a praprabábami Ludvíka XV. je šest Bourbonů, pět Medicejských, jedenáct rakouských Habsburků, tři Stuartové, tři předci ze savojského rodu a jedna dánská princezna. Podrobte takovémuhle křížení nejlepší psí nebo koňské plemeno a ve čtvrtém pokolení dostanete voříška a herku. Jak tedy chcete, drahý příteli, abychom zachránili království, když jsme také jen lidé? A co říkáte, pane matematiku, mému výpočtu?"

"Říkám, pane kouzelníku, že se toho výpočtu hrozím," vstal Gilbert a chopil se klobouku. "Ale tím víc mě utvrzuje v přesvědčení, že mé místo je u krále."

Zamířil ke dveřím.

Cagliostro ho zadržel.

"Poslyšte, Gilberte, víte, že vás mám rád, a abych vás ušetřil utrpení, raději bych sám podstoupil tisícerou bolest. Věřte mi... radím vám..."

"Co mi radíte?"

"Ať král uteče, ať opustí Francii... dokud je ještě čas!... Za rok, za půl roku, možná už za tři měsíce bude pozdě."

"Hrabě," trhl sebou Gilbert, "poradil byste vojákovi, aby opustil své místo, jen proto, že to místo je nebezpečné?"

"Kdyby ten voják byl tak obklíčen, sevřen a odzbrojen, kdyby byl tak v úzkých, že by se nemohl bránit, a zvláště kdyby jeho život, vytrvá-li, ohrozil životy půl miliónu lidí... ano, poradil bych mu, aby vzal do zaječích... A vy, vy Gilberte... Řekněte to králi... Stejně mu to jednou navrhnete a král vás poslechne, ale to už možná bude pozdě... Nečekejte na zítřek a řekněte mu to už dnes! Nečekejte ani do večera a řekněte mu to teď hned!"

"Hrabě, vy víte, že jsem do jisté míry fatalista. Ať se stane, co se má stát! Dokud budu mít na krále nějaký vliv, zůstane král ve Francii a já zůstanu po jeho boku. Sbohem, hrabě! Uvidíme se v boji a kdoví, nebudeme-li spát bok po boku na bitevním poli!"

"Je to tedy přece jen pravda,"zamumlal Cagliostro spíše jen pro sebe, "že sebe inteligentnější člověk neunikne zlé sudbě... Vyhledal jsem vás, abych vám řekl, co jsem vám právě řekl... Slyšel jste... Stejně jako Kasandra prorokuji nadarmo... Sbohem, Gilberte!"

"Buďte upřímný, hrabě," zastavil se Gilbert na prahu salónu a zadíval se Cagliostrovi pevně do očí, "pořád ještě tvrdíte, jako v Americe, že čtete budoucnost člověka z jeho tváře?"

"Tak jistě, Gilberte, jako ty čteš na nebi dráhy hvězd, zatímco prosti lidé věří, že stojí nehybně."

"Řekněte mi tedy..."

Vtom kdosi zaklepal na dveře.

"Povězte mi tedy," uřekl kvapně Gilbert, "jaký bude osud člověka, který stojí za dveřmi. Povězte mi, kdy zemře a jakou smrtí zemře!"

"Dobrá," usmál se Cagliostro, "půjdu mu otevřít."

Gilbert ustupoval pozpátku až na konec chodby. Srdce mu prudce bušilo a nemohl potlačit vzrušení, ačkoli v duchu přesvědčoval sám sebe, že je nesmysl brát vážně tohle šarlatánství.

Dveře se otevřely.

Vstoupil muž ušlechtilého vzezření, vysoké postavy, v obličeji měl výraz odhodlanosti, ráznosti a pevné vůle. Vrhl na Gilberta rychlý, nepokojný pohled.

"Dobrý den, markýzi," pozdravil ho Cagliostro.

"Dobrý den, barone," poděkoval příchozí.

Cagliostro si všiml, že markýzův pohled pátravě ulpívá na Gilbertovi, a spěchal oba muže představit.

"To je můj přítel, doktor Gilbert... , markýz de Favras, jeden z mých klientů."

Oba muži se pozdravili, Cagliostro se otočil k Favrasovi:

"Buďte tak laskav, markýzi, a posaďte se v salóně. Za pět minut vám budu k dispozici."

Markýz se uklonil a vešel do salónu.

"Nuže?" otázal se Gilbert.

"Chcete vědět, jakou smrti zemře ten pán?"

"Slíbil jste, že mi to prozradíte."

Cagliostro se podivně usmál a naklonil se ke dveřím salónu, jako by se chtěl přesvědčit, že markýz nemůže slyšet, co teď řekne:

"Viděl jste už někdy, jak věšeli šlechtice?"

"Neviděl."

"Je to dost vzácná podívaná. Nezapomeňte se podívat na náměstí de Gréve, až budou věšet markýze de Favras.

Vyprovodil Gilberta až k brance.

"Kdybyste chtěl někdy ke mně přijít a nechtěl, aby vás někdo viděl, posuňte tenhle knoflík zprava doleva a zezdola nahoru, takhle... Na shledanou, Gilberte, promiňte, lidi, kterým ze života už mnoho nezbývá, nesmíme nechat dlouho čekat."

A vrátil se do domu, zanechávaje Gilberta omráčeného takovou sebejistotou, i když zcela nezviklal jeho nedůvěru.

6. Tuilerie

Královská rodina zatím pokračovala v cestě.

Průvod se bral velmi pomalu. Tělesná garda pochodovala pěšky, ozbrojené prodavačky ryb na koních, na opentlených dělech seděli obkročmo muži i ženy z tržnic, sto kočárů s poslanci, dvě stě až tři sta vozů s moukou a obilím, které ukořistili ve Versailles a na něž teď padalo žluté podzimní listí - teprve k šesté hodině dojel královský kočár, výmluvný symbol tolika bolestí, nenávisti, vášní a nevinnosti, k městské bráně.

Malý princ dostal cestou hlad a prosil o něco k jídlu. Královna se rozhlédla kolem sebe. Nebylo nic snazšího než dostat pro dauphina kousek chleba, když kdekterý muž si nesl bochník napíchnutý na špičce bajonetu.

Hledala očima Gilberta.

Ale Gilbert, jak víme, odešel s Cagliostrem.

Kdyby tu byl Gilbert, královna by nebyla váhala požádat ho o kousek chleba.

Ale nechtěla prosit o chléb nikoho z davu, před nímž měla hrůzu.

Přitiskla si korunního prince na prsa a konejšila ho v pláči:

"Nemáme chleba, dítě. Počkej do večera, večer dostaneš chléb."

Dauphin ukázal ručkou na muže, kteří si nesli bochníky napíchnuté na bajonetech.

"Ti páni mají chléb."

"Ano, miláčku, ale je to jejich chléb, ne náš, a přišli si pro něj do Versailles, protože v Paříži prý ho neměli už tři dny."

"Tři dny!" zvolal chlapec. "To ti lidé tři dny nejedli, maminko?"

Etiketa vyžadovala, aby dauphin oslovoval matku madam; ale ubohé dítě mělo hlad jako každé jiné dítě, a proto říkalo královně prostě maminko.

"Asi ne, miláčku," odpověděla královna.

"To mají jistě velký hlad!"

Chlapec přestal plakat a snažil se usnout.

Ubohé královské dítě, kolikrát ještě před smrtí marně prosilo o kousek chleba!

U městské brány se průvod znovu zastavil, tentokrát nikoli, aby si odpočinul, ale aby oslavil vstup do Paříže. Mělo se to oslavit zpěvem a tancem.

Bylo to zlověstné zastavení, v radosti a jásotu snad ještě hrozivější nežli předchozí hrůzné zastávky.

Prodavačky ryb seskočily ze svých koní, tj. z koní gardistů, přivázaly k sedlům šavle a karabiny; dámy a nosiči z tržnic seskákali z děl a děla se objevila v hrozivé nahotě.

Kolem královského kočáru se utvořilo kolo tančících a povykujících mužů a žen; oddělilo krále a jeho rodinu od Národní gardy a od poslanců - byla to příšerná předzvěst událostí, které měly přijít později.

Aby ukázali královské rodině, jakou mají radost, zpívali, tančili, ječeli, vřískali, ženy objímaly muže, muži vyhazovali ženy do výše jako na prostopášných masopustních obrazech Teniersových.

Dálo se to za pozdního soumraku podmračného deštivého dne; kolo výskající lůzy osvětlovaly jen dělové doutnáky a rakety, takže se hned objevilo v oslnivém světle, hned zase nořilo do stínu - bylo to jako tanec fantastických, přímo infernálních přízraků.

Po půlhodině výskotu, křiku, zpěvu a tance v čvachtavém blátě propukl dav v hřímavé hurá. Kdo měl nabitou pušku, muži, ženy i děti, vypálili do vzduchu, nikdo nedbal na koule, které padaly shora do kaluží jako krupobití.

Korunní princ a jeho sestra plakali; měli takový strach, že zapomněli na hlad.

Průvod se ubíral po nábřeží k radnici.

Tam stál čtverec vojska, jenž měl zabránit, aby nikdo kromě královské rodiny a členů Národního shromáždění nevnikl do radnice.

Královna spatřila svého věrného sluhu a soukojence, Rakušana Webera, který s ní přijel z Vídně do Francie. Snažil se ze všech sil dostat se přes zákaz do radnice. Královna ho zavolala, Weber přiběhl.

Když Weber ve Versailles zpozoroval, že Národní garda je na vrcholu moci a slávy, převlékl se do uniformy národního gardisty, domnívaje se, že tak bude moci být nejspíš užitečný královně, a aby si dodal co možná největší vážnosti, připjal si distinkce důstojníka hlavního štábu.

Královnin osobní štolba mu půjčil koně. Aby nevzbudil podezření, držel se celou cestu stranou, nespouštěl však oka z královny, kdyby ho potřebovala, takže na její první pokyn mohl být okamžitě u své paní.

"Proč se snažíš dostat se sem přes zákaz?" Královna Weberovi vždycky tykala.

"Abych zůstal Vašemu Veličenstvu nablízku."

"V radnici bys nebyl k ničemu, ale můžeš mi být užitečný jinde."

"Kde, madam?"

"V Tuileriích, milý Webere. Nikdo nás tam nečeká, a jestli tam nebudeš dřív než my, nebudeme mít ani připravené pokoje, ani kde si lehnout, ani kousek chleba."

"Ach," ozval se král, "to je výborný nápad, madam."

Královna mluvila německy a král, který německy rozuměl, ale nemluvil, prohodil tu větu anglicky.

I lid slyšel, že se král s královnou a s tím národním gardistou baví, nerozuměl však. Cizí jazyk ho dráždil, vyvolával v něm pudový odpor. Kolem kočáru se ozvalo reptání a málem by už byl propukl řev, když vtom se otevřel kordón vojska před královským kočárem a zase se za ním zavřel.

Bailly, jeden ze tří nejpopulárnějších mužů té doby, Bailly, s nímž jsme se už setkali při první králově cestě do Paříže - tenkrát se ještě bajonety, hlavně pušek a děl ztrácely v záplavě květin, na něž si dnes nikdo ani nevzpomněl - Bailly čekal na krále a královnu u stupňů trůnu nachvat postaveného pro královskou návštěvu; trůn byl vratký, kymácel se, praskal pod sametem, kterým ho zahalili - byl to vskutku symbol situace, v níž se octla monarchie.

Pařížský starosta oslovil krále přibližně stejně jako při první návštěvě.

Král odpověděl:

"Přicházím vždycky rád a s důvěrou mezi obyvatele svého dobrého města Paříže."

Král mluvil tiše, hlasem zesláblým útrapami a únavou. Bailly opakoval jeho slova nahlas, aby je všichni slyšeli.

Jenže buď vědomě nebo bezděky vynechal slovo s důvěrou.

Královně to neušlo.

Zaradovala se, že může dát svou hořkost nějak najevo.

"Promiňte, pane starosto," ozvala se tak hlasitě, aby všichni, kdo stáli kolem, slyšeli každé slovo, "buďto jste špatně rozuměl, nebo našim milým Pařížanům něco zatajujete."

"Prosím, madam?" vykoktal Bailly a upřel na královnu oči hvězdáře, který je zvyklý sledovat pohyby nebeských těles a vůbec nechápe, co se děje na zemi.

Každá revoluce má svého hvězdáře a na cestě toho snílka se dřív nebo později otevře zrádná jáma, do niž spadne.

Královna pokračovala:

"Král řekl, pane, že přichází vždycky rád a s důvěrou mezi obyvatele svého dobrého města Paříže. Protože za dnešních okolností je možno pochybovat, zda mu ta návštěva působí opravdu tak velké potěšení, je třeba, aby lidé věděli alespoň, že přichází s důvěrou."

Potom vystoupila po schůdkách trůnu a usedla vedle krále, aby vyslechla řeči poslanců.

Mezitím se Weber dostal do Tuilerií; dav ustupoval před jeho koněm, když viděl uniformu důstojníka hlavního štábu Národní gardy.

Královský palác Tuilerie, jak byl kdysi nazýván, vystavěla Kateřina Medicejská a nějaký čas v něm pobývala. Ale Karel IX., Jindřich III.; Jindřich IV. a Ludvík XIII. jej opustili a usídlili se v Louvru, Ludvík XIV., Ludvík XV. a Ludvík XVI. se odstěhovali do Versailles. Teď už to byla jen jakási pobočka královských paláců, bydlili tady dvořané. Král a královna tam patrně dosud ani nevkročili.

Weber si prohlédl jednotlivé komnaty, a protože znal králův a královnin vkus, vybral pro ně pokoje hraběnky de la Marck a maršálů de Noailles a de Mouchy.

Paní de la Marck svůj byt ihned opustila, takže královna se sem mohla bez obtíží nastěhovat. Weber ve spěchu nakoupil nábytek, prádlo, záclony a koberce.

V deset hodin zahrčely před branou kočáry Jejich Veličenstev.

Všechno bylo připraveno. Weber běžel vstříc svým vznešeným pánům a volal po cestě: "Prostřete stůl pro krále!"

Vstoupili král, královna, madam Royale, korunní princ, madam Alžběta a Andrée. Pan de Provence se uchýlil do Luxembourského paláce.

Král se rozhlížel těkavým pohledem. Ale když vstoupil do salónu, uviděl pootevřenými dveřmi na konci galérie prostřený stůl a tvář se mu okamžitě vyjasnila.

Zároveň se objevil sluha a ohlásil:

"Je prostřeno pro krále."

"Ach ten Weber, to je poklad!" zvolal král radostně. "Řekněte mu, madam, prosím, že s ním jsem nadmíru spokojen."

"Nezapomenu mu to vyřídit," prohodila kousavě královna.

A s povzdechem, který byl komentářem ke královu uspokojení, vstoupila do jídelny.

Bylo prostřeno pro krále, královnu, madam Royale, korunního prince a madam Alžbětu. Pro Andréu prostřeno nebylo.

Král měl hlad jako vlk, takže si vůbec nepovšiml tohoto opomenutí. Vlastně v něm nebylo nic urážlivého, prostřeli totiž přísně podle dvorské etikety.

Ale královna, které nikdy nic neušlo, zpozorovala to na první pohled.

"Král jistě dovolí, aby hraběnka de Charny povečeřela s námi, není-liž pravda, Sire?" otázala se.

"Ale to je samozřejmé," zvolal král, "dnes přece večeříme v rodinném kruhu a paní hraběnka patří k rodině."

"Sire," ozvala se hraběnka, "je to rozkaz Vašeho Veličenstva?"

"Nikoli, madam, je to prosba."

"V tom případě prosím Vaše Veličenstvo, aby mě omluvilo, ale nemám hlad."

"Vy že nemáte hlad?" vykřikl král, který nemohl pochopit, že by člověk neměl v deset hodin večer hlad, když má za sebou perný den a nejedl od deseti hodin ráno, a to, po pravdě řečeno, posnídal ještě ke všemu velmi mizerně.

"Nemám, Sire," potvrdila Andrée.

"Já také ne," ozvala se královna.

"Ani já ne," přidala se madam Alžběta.

"Nejednáte dobře, milé dámy," zavrtěl hlavou král. "Žaludek má být v dobrém stavu, závisí na tom stav ostatního těla, ba dokonce i duše. Titus Livius o tom má krásnou bajku, opsali to od něho i Shakespeare a Lafontaine; doporučuji vám, abyste jí věnovaly pozornost."

"Známe tu bajku, Sire," odpověděla královna. "Vypravoval ji starý Menenius, když se jednou bouřil římský lid. Tenkrát se vzbouřil římský lid právě tak, jako se dnes bouří lid francouzský. Máte pravdu, Sire, ta bajka si opravdu zaslouží, aby se o ní přemýšlelo."

"Tak vidíte," král nastavil talíř, aby mu nalili novou porci polévky, "ani ta historická podobnost vás neobměkčí,

hraběnko?"

"Bohužel, Sire, a hanbím se říci Vašemu Veličenstvu, že bych nemohla poslechnout, ani kdyby mi Jeho Veličenstvo poručilo."

"Škodíte sama sobě, hraběnko, ta polévka je opravdu znamenitá. Jak to, že jsem ještě nikdy nejedl takovou?"

"Protože máme nového kuchaře, Sire, kuchaře hraběnky de la Marck, které jsme zabrali pokoje."

"Ten musí zůstat v mých službách a přeji si, aby byl okamžitě přijat... Ten Weber, to je ale opravdu poklad, madam!"

"Škoda že z něho nemůžeme udělat ministra!" povzdechla si smutně královna.

Král to neslyšel anebo nechtěl slyšet. Ale když viděl, že Andrée je velmi bledá a pořád ještě stojí, ačkoli královna a madam Alžběta, i když také nevečeřely, přece jen si sedly ke stolu, obrátil se znovu k hraběnce de Charny.

"Madam, když už nemáte hlad, jistě nebudete chtít tvrdit, že nejste unavená. Nechcete-li už večeřet, jistě se vám chce spát?"

A otočil se ke královně:

"Madam, propusťte, prosím, hraběnku de Charny. Kdo spí, jako by obědval. Ať ji aspoň spánek posílí."

Potom se otázal služebnictva:

"Když už jste zapomněli prostřít pro paní hraběnku, doufám, že jste jí nezapomněli připravit alespoň pokoj?"

"Ach, Sire," ohradila se hraběnka, "jak byste mohl chtít, aby se někdo staral o mě v takovém zmatku? Mně stačí pohovka."

"Ne, ne," vrtěl hlavou král, "spala jste málo nebo vůbec nic minulou noc, dneska se musíte pořádně vyspat, Královna musí být nejenom sama silná, ale potřebuje, aby byli při síle i její přátelé."

Mezitím se vrátil sluha, který se šel poptat, zda je postaráno o Andréino pohodlí:

"Pán Weber ví, jak Její Veličenstvo lpí na paní hraběnce, a domníval se proto, že jedná podle vůle Jejího Veličenstva, když paní hraběnce de Charny vyhradil pokoj vedle pokoje královnina."

Královna sebou trhla, neboť si uvědomila, že hraběnka dostala jen jediný pokoj a že to tedy bude společná ložnice pro hraběnku i pro hraběte.

Andrée to neušlo.

Cokoli kdy vzrušilo jednu z těchto dvou žen, nikdy neušlo druhé.

"Pro tuto noc, jedině pro tuto noc přijímám, madam," řekla ledově. "Byt Jejího Veličenstva je příliš těsný, abych tu směla Jejímu Veličenstvu překážet. V horních poschodích zámku se jistě najde nějaký kout pro mě."

Královna zamumlala cosi nesrozumitelného.

"Máte pravdu, hraběnko," řekl král, "zítra se o vás musí postarat a nalézt vám byteček, kde byste měla opravdu pohodlí."

Hraběnka se uctivě uklonila králi, královně a madam Alžbětě a opustila jídelnu. Lokaj jí ukazoval cestu.

Král se za ní chvilku díval s vidličkou ve výši nosu.

"Je to opravdu rozkošné stvoření, ta naše hraběnčička. Hrabě de Charny může mluvit o štěstí, že našel u dvora takovouhle ženu!"

Královna se opřela o lenoch křesla, aby zakryla, jak zbledla - nikoli před králem, který byl statečně zabrán do jídla, ale před madam Alžbětou. Ta by se ji byla zhrozila.

Byla blízká mdlobám.

7. Čtyři svíčky

Proto také, jakmile děti povečeřely, požádala královna krále, aby jí dovolil odejít do jejího pokoje.

"Velmi rád, madam," souhlasil král, "jistě jste velmi unavená. Jenom si dělám starosti, abyste po takovém dni neměla v noci hlad; nechte si připravit aspoň nějakou maličkost."

Královna neodpověděla a odešla s oběma dětmi.

Král zůstal u stolu, aby dojedl svou večeři. Madam Alžběta, kterou ani do očí bijící prostřednost Ludvíka XVI. nepřipravila o úctu ke královskému majestátu, zůstala s ním a prokazovala mu různé drobné pozornosti, které často uniknou i nejlépe vycvičenému služebnictvu.

Královna si ve své komnatě oddychla. Neměla tu komorné, nařídila jim, aby zůstaly ve Versailles, dokud je sama nezavolá.

Rozhlédla se, kde by byla nějaká pohovka nebo lenoška, neboť chtěla obě děti uložit do své postele.

Korunní princ už spal; sotva utišil hlad, hned usnul. Madam Royale nespala, a kdyby bylo třeba, nespala by celou noc; v madam Royale bylo mnoho z její matky.

Uložily malého prince pohodlně do lenošky a začaly si spolu prohlížet pokoj.

Královna přistoupila ke dveřím sousední komnaty, už je chtěla otevřít, když tu uslyšela tichý hlas. Chviličku poslouchala a zřetelně slyšela povzdech. Sklonila se ke klíčové dírce a uviděla Andréu na klekátku, jak se modlí. Vzdálila se po špičkách.

Proti těm dveřím byly druhé. Královna je otevřela a v mírně vytopené světnici, osvětlené noční lampou, uviděla dvě čerstvě povlečené postele, bílé jako dva obláčky.

"Ach Webere, Webere," povzdychla si, "královna řekla králi, jaká škoda, že z tebe nemůže udělat ministra, ale matka si myslí, že by to byla pro tebe malá odměna."

A protože malý princ už spal, chtěla uložit i madam Royale. Ale princezna, která matku něžně milovala, poprosila ji, aby ji směla pomáhat, tak aby i ona se mohla co nejdřív odebrat na lože.

Královna se smutně usmála. Dívenka si myslí, že matka bude moci spát po takovém dni, plném úzkosti a ponížení! Ale nechtěla brát dítěti tu sladkou víru.

Uložily tedy nejprve do postele malého prince.

Potom si madam Royale jako každý večer klekla ,i své postýlce, aby se pomodlila.

Královna čekala. Za nějakou chvíli řekla dcerce:

"Zdá se mi, Terezko, že se dnes modlíš nějak dlouho?"

"To proto, maminko, že bratříček usnul a zapomněl se pomodlit. A protože se každý večer modlí za tebe a za krále, pomodlila jsem se také ještě místo něho, abychom Pána Boha neošidili."

Královna přitiskla dcerku k srdci. Dneska ji všechno dojímalo: Weberova péče, Terezčina naivní zbožnost; horké slzy, v nichž však teď nebyla žádná hořkost, jí vytryskly z očí.

Zůstala stát u postýlky madam Royale, dokud se oči princezničky nezavřely, dokud neucítila, jak dítě ve spánku pouští její ruku; kterou svíralo s nejvroucnější důvěrou a něhou.

Potom položila jemně ručky dítěte podle tělíčka, přikryla dcerku, aby ji v noci, až se ve světnici ochladí, nebylo zima, a vtiskla na čelo budoucí mučednice lehké políbení.

Královnina komnata byla osvětlena svícnem se čtyřmi svíčkami. Svícen stál na stole pokrytém červeným suknem.

Královna se posadila ke stolu a s očima upřenýma do prázdna si podepřela hlavu v dlaních, takže před sebou viděla jen to červené sukno. Několikrát trhla hlavou, jak jí ta krvavá barva bila do oči; zdálo se jí, že se jí podlévají krví, bušilo jí ve spáncích, hučelo jí v uších jako v horečce.

A náhle jako v mlze před ní vyvstal celý její život.

Uvědomila si, že se narodila 2. listopadu 1755, právě v den, kdy vypuklo v Lisabonu velké zemětřesení, při němž zahynulo více než padesát tisíc lidí a zřítilo se na dvě stě kostelů.

Připomněla si, že v první ložnici, v niž spala na francouzské půdě, ve Štrasburku, byl gobelín, který představoval vraždění neviňátek, a jí se zdálo v chvějícím se světle noční lampy, že z ran těch ubohých dětí leče krev a tváře vrahů nabývají příšerné podoby. Byla tak přestrašená, že zděšeně volala o pomoc a nařídila, aby hned za svítání odjeli z toho města, jež v ni zanechalo tak hrůznou vzpomínku na první noc strávenou ve Francii.

Vzpomněla si, jak se na cestě do Paříže zastavila v domě barona de Taverney; jak se tam poprvé v životě setkala s tím bídákem Cagliostrem, jenž měl potom, zvláště v aféře s náhrdelníkem, tak strašný vliv na její osud. Vzpomněla si, jak jí při té návštěvě u Taverneyů ukázal, když tolik naléhala - ta vzpomínka je v ní pořád tak živá, jako by se to bylo stalo včera; ačkoli od té doby uplynulo dvacet let - v karafě vody jakýsi obludný předmět, neznámý smrtící stroj, a u paty toho stroje se kutálela uťatá hlava - a byla to její hlava.

Vzpomněla si, jak madam Lebrun, když malovala její portrét jako rozkošnou podobiznu mladé, ještě šťastné ženy, vymalovala ji jistě náhodou, ale jako v strašlivé předtuše v póze Jindřišky Anglické, nešťastné ženy Karla I.

Vzpomněla si, že v den, kdy poprvé přijela do Versailles, když vystupovala z kočáru a poprvé vstupovala na chmurné dláždění mramorového dvora, po němž viděla včera téci tolik krve, zčistajasna udeřil po její levici blesk a zaduněl hrom s tak hroznou silou, že maršál de Richelieu, jenž se hned ták něčeho nezalekl, zakroutil hlavou a poznamenal: "Špatné znamení!"

Vzpomínala na to všechno a všecky ty obrazy jí vířily před očima v houstnoucím oparu. Setmělo se opravdu tak zřetelně, že královna zvedla oči a pohlédla na svíce. Jedna svíce bez jakékoli příčiny náhle zhasla.

Královna sebou škubla; svíčka ještě čadila, ale proč tak náhle zhasla, nebylo vidět.

A jak se královna dívala užasle na svícen, zdálo se jí, že světlo druhé svíčky pomalu slábne; jasný plamen očividně červenal, pak přecházel do modra, zužoval se a prodlužoval, jako by se chtěl utrhnout od knotu a uletět. Konečně se chvíli chvěl, jako by ho sfoukával neviditelný dech, pak svíce zhasla.

Královna se dívala, jak umírá ta svíce, s vytřeštěnýma očima, prudce oddychovala, a jak světlo pomalu zhasínalo, jako náměsíčná vztahovala ruce po svícnu. A když svíce zhasla, zavřela Marie Antoinetta oči, zvrátila se do křesla a přejela si rukou čelo zvlhlé potem.

Zůstala tak sedět se zavřenýma očima několik minut, a když oči konečně otevřela, uviděla s hrůzou, že zhasíná třetí svíce.

Domnívala se zprvu, že to je jen sen nebo nějaká děsivá halucinace. Pokusila se vstát, zdálo se jí však, jako by byla přikovaná ke křeslu. Pokusila se zavolat madam Royale, kterou by byla ještě před několika minutami nebyla vzbudila ani za celé království; ale hlas jí uvízl v hrdle. Pokusila se otočit hlavu, ale hlavu měla strnulou, jako by třetí zmírající svíčka přitáhla k době její pohled a dech. Plamen třetí svíce podobně jako u druhé začal měnit barvu, bledl, prodlužoval se, chvěl se a třepetal, až i tato svíce zhasla.

Děs dodal Marii Antoinettě takovou silu, že se konečně zmohla na slovo. Jen když může alespoň promluvit, aby si dodala odvahu.

"Tohle všechno byla snad jen náhoda," řekla nahlas a chraplavě: "Ale zhasne-li i čtvrtá svíce, pak běda mi, běda mi!"

A náhle, bez agónie, která předcházela zhasnutí předešlých svíček, aniž plamen změnil barvu nebo se zachvěl, zhasla čtvrtá svíce, jako by jediným letmým dotekem křídlo smrti smetlo plamen.

Královna strašně vykřikla, vyskočila, zavrávorala, tápala ve tmě rukama a klesla na zem v mdlobách.

Ozvala se dutá rána, jak bezduché tělo dopadlo na zem, a v tom okamžiku se otevřely dveře a na prahu se objevila Andrée v bílém hedvábném nočním úboru, bledá a mlčenlivá jako přízrak.

Zarazila se na chviličku, jako by zahlédla, jak se v nočním temnu vznáší jakýsi matný šeravý stín. Zazdálo se jí, jako by na okamžik zaslechla šustění rubáše.

Potom pohlédla na podlahu a spatřila královnu v bezvědomí.

Ucouvla bezděky, jako by v prvním úleku chtěla uprchnout; hned se však ovládla a beze slova, aniž ji napadlo, aby pátrala po tom, co se stalo - jakákoli otázka by ostatně a v tě chvíli byla zbytečná -, vzala královnu do náruče silou, kterou by v ní byl nikdo nehledal, a ve svitu dvou svíček, jejichž světlo pronikalo z jejího pokoje otevřenými dveřmi do

královniny komnaty, odnesla Marii Antoinettu na lůžko. Chvatně vyňala z kapsy flakón s osvěžující solí a dala královně přičichnout.

Ačkoli byla sůl velmi účinná, mdloba Marie Antoinetty byla tak hluboká, že se královně teprve po několika minutách vydral ze rtů první vzdech.

Andrée se zazdálo, že se královna probouzí k vědomí, a první její myšlenkou opět bylo se vzdálit; ale tak jako před chvílí i teď ji zadrželo mocné vědomí povinnosti.

Vytáhla jenom jemně rámě zpod hlavy Marie Antoinetty - podpírala ji totiž doposud, aby snad nějaká kapka žíravého octa, v němž byla občerstvující sůl rozpuštěna, nepadla královně na obličej nebo na ňadra. Královně klesla hlava na polštář; zdálo se, že Marie Antoinetta upadla znovu v hluboké bezvědomí.

Andrée, pořád tak chladná a takřka nehybná, znovu zvedla královně hlava a znovu ji nechala přičichnout. Královnino tělo se lehce zachvělo; Marie Antoinetta vzdychla a otevřela oči. Vzpomněla si, ·nač myslila, vzpomněla si na hrůznou předzvěst, a když si uvědomila, že je u ní nějaká žena, křečovitě ji objala kolem krku a úzkostně zvolala:

"Braňte mě, zachraňte mě!"

"Vaše Veličenstvo je mezi přáteli a nepotřebuje, aby je někdo bránil," odpověděla Andrée, "procitlo jenom právě ze mdlob."

"Hraběnka de Charny!" vykřikla královna, pustila Andréu z objetí a v prvním okamžiku ji takřka odstrčila.

Andrée neušel ten bezděčný pohyb a mimovolný projev královnina odporu a nechuti. Nedala však na sobě nic znát. Ustoupila jen o krok a otázala se:

"Přeje si královna, abych jí pomohla se odstrojit?"

"Ne, ne, hraběnko, děkuji vám," odmítla královna zastřeným hlasem, "svléknu se sama. Nemohu vás přece tolik obtěžovat. Jenom si jděte lehnout, Andrée, potřebujete si odpočinout."

"Půjdu si lehnout, madam," odpověděla Andrée, "ale neusnu. Budu vzhůru, aby Vaše Veličenstvo mohlo klidně spát."

Poklonila se uctivě a vzdálila se do svého pokoje důstojným a slavnostním krokem, nehybná jako socha.

8. Cesta do Paříže

Týž večer, co se v Tuileriích odehrála tato scéna, neméně vážná událost obrátila vzhůru nohama celou kolej abbého Fortiera. K šesté hodině večer zmizel Sebastián Gilbert a do půlnoci ho nenašli, třebaže ho po celém domě a okolí hledali abbé Fortier a jeho sestra, slečna Alexandra Fortierová.

Vyptávali se kdekoho, ale nikdo nemohl říci, co se s Sebastiánem stalo. Jedině teta Angelika, když šla kolem osmé z kostela, kde byla rovnat židle, zahlédla prý ho, jak se kmitl úzkou uličkou mezi kostelem a místní věznicí a celý divý pelášil k Parterru.

Toto sdělení abbého Fortiera neuklidnilo, naopak ho naplnilo ještě větší starosti. Věděl, jaké podivné halucinace se občas Sebastiána zmocňují, věděl, že se mu občas zjevuje žena, kterou chlapec pokládá za svou matku. A protože věděl o tomhle blouznění, nespouštěl abbé mládence při procházkách z oči, a kdykoli se stalo, že se Sebastián zatoulal v lese příliš daleko, posílal za ním nejlepší běžce z koleje.

Kamarádi obyčejně našli chlapce úplně vyčerpaného, opíral se bez dechu, takřka bez sebe o nějaký strom anebo ležel jak široký tak dlouhý v trávě.

Ale nikdy nepropadal Sebastián takovému blouznění pozdě večer; nikdy se po něm v noci nepotřebovali shánět.

Zdálo se tedy, že se přihodilo něco opravdu neobyčejného; ale abbé Fortier si marně lámal hlavu, co.

Teta Angelika se nemýlila; mladík, jenž se mihl v tmavé uličce, byl opravdu Sebastián Gilbert a utíkal hlava nehlava k oné části parku, které se říkalo Parterre.

Proběhl Parterrem, proběhl Bažantnicí a pustil se polní cestou, která vede přímo k Haramontu.

Za tři čtvrti hodiny byl ve vesnici.

Jakmile je nám známo, že Sebastián běžel do Haramontu, uhodneme snadno, koho tam hledal.

Hledal Pitoua.

Bohužel Pitou právě ve chvíli, kdy Sebastián vcházel jednou stranou do Haramontu, druhou stranou vesnici opouštěl.

Čtenář si jistě vzpomene, jak se Pitou po slavnostním banketu, který si na vlastni počest uspořádala haramontská Národní garda a z něhož jediný Pitou jako antický vítěz odešel se štítem, zatímco všichni ostatní zůstali ležet pod štítem či spíše pod stolem, vydal hledat Kateřinu a jak ji našel na cestě z Villers-Cotterets de Pisseleu v bezvědomí s posledním Izidorovým polibkem na rtech.

O tom všem Sebastián samozřejmě nevěděl, šel rovnou do Pitouovy chalupy, dveře byly otevřené.

Při prostém životě, jaký Pitou vedl, nepokládal za nutné zamykat, ať už byl doma nebo na výletech. Ale i kdyby byl měl ve zvyku zavírat se na sedmero zámků, po všech vzrušujících událostech toho významného dne by na to byl ten večer určitě zapomněl.

Sebastián se vyznal v Pitouově světničce, jako by tam bydlel sám. Nalezl troud a křesací kámen, nalezl starý nůž, kterého používal Pitou jako křesadla, zapálil svíčku a čekal.

Byl však příliš rozrušen, aby klidně čekal, a zejména, aby čekal dlouho. Přecházel netrpělivě od krbu ke dveřím, co chvíli vyběhl až na roh ulice a zase se vracel zpátky do chalupy, aby se podíval, zda se snad Pitou nevrátil, když byl venku.

Když tak plynula minuta za minutou - Sebastiánovi to připadalo jako věčnost - sedl si konečně ke stolu, na němž ležel papír, pero a inkoust.

Na prvním místě byla napsána jména, příjmení a věk třiatřiceti mužů bojového stavu haramontské Národní gardy, jimž velel Pitou.

Sebastián šetrně odložil ten list, krasopisně popsaný vrchním velitelem, který nepokládal za ponižující vykonávat v nezbytných případech i podřadnou práci šikovatelovu.

Na druhý list napsal:

Milý Pitou,

přišel jsem Ti říci, že jsem před týdnem náhodou vyslechl rozmluvu abbého Fortiera s vikářem z Villers-Cotterets. Zdá se, že abbé Fortier má spojení s pařížskými aristokraty; říkal vikáři, že se ve Versailles připravuje kontrarevoluce.

Už jsme o tom něco zaslechli, když jsme se dozvěděli, že si královna připjala černou kokardu a pošlapala trojbarevnou kokardu národa.

Hrozící kontrarevoluce, všechny ty události, o nichž jsme slyšeli po pověstném versailleském banketě, mně nadělaly mnoho starostí o otce, jenž, jak víš, stojí na straně lidu proti aristokratům. Ale dnes večer jsem se dozvěděl něco ještě horšího.

Vikář přišel zase za panem farářem, a protože jsem se bál o otce, nepokládal jsem za nečestné poslouchat tentokrát úmyslně.

Zdá se, milý Pitou, že lid vytáhl na Versailles a že tam pobil mnoho vojáků a aristokratů, mezi nimi pana Jiřího de Charny.

Abbé Fortier při téhle zprávě poznamenal:

Mluvme potichu, abychom nepolekali malého Gilberta. Jeho otec je ve Versailles a lehce může být mezi mrtvými.

Pochopíš jistě, milý Pitou, že jsem už dál neposlouchal.

Vyklouzl jsem opatrně ze svého úkrytu, vplížil se na zahradu, vyběhl na zámecké náměstí a utíkal až k Tobě. Chtěl jsem Tě poprosit, abys mě doprovodil do Paříže, a vím, že bys to byl ze srdce rád udělal, kdybych Tě zastihl.

Ale protože tu nejsi - asi jsi šel klást oka do lesa u Villers-Cotterets - a třeba se vrátíš až za svítání, a já příliš hořím netrpělivosti, nemohu čekat tak dlouho.

Odcházím tedy sám. Buď klidu ý, znám cestu. Ostatně mi zbývají ještě dva louisdory z peněz, které mi dal otec, a mohu si zaplatit místo v prvním dostavníku, který na cestě potkám.

P. S. Napsal jsem Ti dlouhý dopis, za prvé proto, abych Ti vysvětlil, proč odjíždím, a také jsem trochu doufal, že se vrátíš, než to dopíši.

Teď jsem s psaním hotov a Ty ses nevrátil. Odcházím. Sbohem anebo spíše na shledanou. Nestalo-li se otci nic zlého a nehrozí-li mu žádné nebezpečí, vrátím se brzo.

Jinak jsem rozhodnut poprosit ho, aby si mě nechal u sebe.

Uklidni abbého Fortiera, ať si nedělá starosti. Ale zajdi k němu až zítra, aby mě nemohl nechat pronásledovat.

Nevracíš se, a tak já už jdu. Sbohem, raději však na shledanou!

Když Sebastián dopsal, sfoukl svíčku, protože věděl, jak je přítel Pitou šetrný, a zavřel za sebou pečlivě dveře.

Lhali bychom, kdybychom tvrdili, že Sebastián nebyl nadmíru vzrušen, když se za noci odhodlal k tak daleké cestě. Ale to vzrušení nepramenilo ze strachu, jak by tomu asi bylo u každého dítěte. Bylo to rozčilení z velkého podniku, do něhož se pouštěl na vlastní pěst a tím vlastně přestupoval otcův příkaz. Zároveň to však byl důkaz velké lásky k otci, takže takovou neposlušnost by měl každý Otec odpustit.

Ostatně Sebastián od té doby, co jsme se s ním seznámili, značně vyrostl. Táhlo mu na patnáctý rok, byl spíš útlý, trochu bledý, na svůj věk trochu nervózní. Ale má-li člověk v tom věku temperament jako Sebastián a je-li ke všemu ještě synem Gilbertovým a Andréiným, pokládá se rozhodně za dospělého muže.

Mladý muž se tedy rozběhl směrem k Largny a brzy zahlédl vesnici v bledém třpytu hvězd, jak se básnicky vyjadřuje starý Corneille. Proběhl vesnicí až k velkému úvozu, který se vine kolem wauleských rybníků a táhne se až k Vauciennes. Ve Vauciennes narazil na královskou silnici - po té kráčel už pokojněji.

Sebastián byl rozumný chlapec. Z Paříže do Villers-Cotterets jim s Pitouem trvala cesta tři dny a celou tu dobu hovořili latinsky. Věděl proto, že se do Paříže nedostane za jedinou noc, a aby se zbytečně neunavil, nepovídal si pro sebe ani latinsky, ani francouzsky.

Přes kopce u Vauciennes šel volně, teprve na rovině zase přidal do kroku. Snad také proto, že tenhle kus cesty měl špatnou pověst; všelijací lotři prý tady přepadávali pocestné, což se dnes už neděje. Říkalo se tady U křišťálové studánky, protože na skok od silnice, mezi dvěma kamennými lomy, které se tu otevíraly jako dva pekelné chřtány, vyvěral zurčivý pramen.

Nemůžeme s určitostí říci, dostal-li Sebastián na tomhle místě strach nebo ne; nezrychlil krok, zůstal statečně v prostředku silnice, i když by byl mohl přejít na druhý okraj. A kus dál, pravda, zpomalil krok, ale to patrně jen proto, že musil stoupat do svahu. Konečně se dostal až na rozcestí, kde se rozdvojují silnice do Paříže a do Crespy.

Nerozhodně se zastavil. Když šel z Paříže, nevšímal si, kudy jde; teď, když se do Paříže vracel, nevěděl, kterou cestou se má pustit. Napravo? Nalevo?

Obě silnice byly lemovány alejemi, obě byly vydlážděné. A nebylo tu nikoho, koho by se mohl zeptat. V dohledu se obě cesty velmi příkře rozcházely, pustí-li se Sebastián nesprávnou cestou, bude ráno od cíle dále, než je teď.

Chlapec rozpačitě přešlapoval a zoufale se rozhlížel po okolí.

Marně pátral po nějakém znamení, které by mu ukázalo pravou cestu; ale takové znamení bylo těžké najít ve dne, natož v noci.

V beznaději usedl na patník při rozcestí, jednak aby si trochu odpočinul, jednak aby si promyslil, co dál.

Vtom se mu zazdálo, že zaslechl od Villers-Cotterets dusot koňských kopyt. Otočil se tím směrem a nastražil uši.

Nemýlil se: dusot podkov bylo slyšet čím dál tím zřetelněji: Snad se tedy přece jen doví, kterou cestou se má pustit. To by měl štěstí:

Chystal se, že jezdce zastaví a poprosí je, aby mu ukázali cestu.

Za několik okamžiků rozeznal obrysy dvou jezdců v nočním šeru; zpod podkov jejich koní odskakovaly v prudkém cvalu jiskry.

Vyskočil, přeskočil příkop a postavil se do cesty.

Byli to opravdu dva jezdci, druhý z nich cválal čtyři pět kroků za prvním. Sebastián správně uhodl, že první jezdec je pán, druhý sluha. Bezděčně udělal dva kroky jezdci vstříc.

Jezdec, když zahlédl, že proti němu vyskočil z příkopu člověk, pomyslil si patrně, že jde o přepadení, a sáhl po zbrani.

Sebastián zpozoroval ten pohyb.

"Pane," zvolal, "nejsem lupič. Spěchám do Paříže, nedávné události ve Versailles mně nahnaly strach o otce. Buďte tak hodný a ukažte mi, kudy se tam jde, prokážete mi opravdu velkou laskavost."

Sebastiánova zdvořilá řeč, mladistvý chlapcův hlas - jezdec měl dojem, že ho už někdy slyšel - přiměly pána, že zadržel koně, ačkoli měl očividně naspěch.

"Mladý pane," řekl vlídně, "kdopak jste a cože se tak touláte sám po nocích?"

"Neptám se vás, pane," odpověděl Sebastián trochu popuzeně, "kdo jste vy, ptám se vás na cestu a proboha vás prosím, ukažte mi ji, jsem celý zoufalý, protože nevím, zda je můj otec naživu anebo mrtev."

V chlapcově hlase, takřka ještě dětském, bylo cosi pevného, co zřejmě zapůsobilo na jezdce.

"Příteli," řekl ochotně, "my také jedeme do Paříže a můžeš se pustit za námi. Neznám sice sám cestu valně, byl jsem v Paříži jen dvakrát, ale určitě to je tahle silnice."

Sebastián poděkoval a ustoupil na kraj cesty. Koně si zřejmě potřebovali oddechnout, jezdec, který vypadal na pána, pobídl tedy svého koně jen k mírnému klusu.

Lokaj ho dohonil.

"Pane vikomte," otázal se, "vy jste toho chlapce nepoznal?"

"Ne, ale nějak mi připadá... "

"Je to mladý Sebastián Gilbert, je na vychování u abbého Fortiera."

"Sebastián Gilbert?"

"Chodil někdy na statek slečny Kateřiny s tím klackem Pitouem."

"Vidíš, už si vzpomínám."

Otočil koně, zajel k Sebastiánovi a otázal se:

"To jsi ty, Sebastiáne?"

"Ano, pane Izidore," odpověděl chlapec; poznal hned mladého šlechtice.

"Co se vlastně stalo, prosím tě, že se tu tak sám a sám potloukáš v noci? To nemohl nikdo jet s tebou?"

"Už jsem vám to řekl, pane Izidore, jdu do Paříže, protože nevím, zda je otec živ a zdráv, zda se mu něco nepřihodilo."

"A já," povzdechl si vikomt, "jedu do Paříže z podobného důvodu. Bohužel," dodal sklíčeně, "já mám už jistotu."

"Snad váš pan bratr... "

"Jeden z mých bratří... Jiří... byl včera zabit ve Versailles."

"Ach, pane de Charny!"

Sebastián přistoupil k Izidorovi a vztáhl k němu obě ruce.

Izidor je upřímně a srdečně stiskl.

"Máme podobný osud, chlapče, měli bychom jej sdílet spolu: Máš naspěch do Paříže, viď, stejně jako já?"

"Jistěže, pane."

"To nemůžeš jít pěšky."

"Šel bych docela rád pěšky, ale trvalo by to dlouho. Mám peníze a chci si ráno zaplatit místo v prvním poštovním voze do Paříže, který potkám."

"A co když žádný nepotkáš? Všude je takový zmatek!"

"Půjdu pěšky."

"Víš co, chlapče, sedni si raději na koně za mého sluhu."

"Děkuji, pane vikomte."

Chlapec pronesl ta slova s takovým přízvukem, že mladý šlechtic okamžitě pochopil, jak ho urazil, když mu nabídl místo za sluhou.

"Anebo ještě lépe," opravil se vzápětí, "sedni si na koně místo něho. Dohoní nás v Paříži a vždycky se na mě doptá v Tuileriích."

"Děkuji, pane," odmítl Sebastián tentokrát už mnohem uctivěji šlechetnou nabídku, "nemohu vás přece připravit o vašeho sluhu."

První krok však už byl učiněn, došlo k oboustrannému sblížení, a tak mohlo všechno jít už jako po másle.

"A víš co," rozhodl se šlechtic, "nejlepší bude, když si sedneš za mě. Podívej se, už svítá; v deset hodin ráno budeme v Dammartinu, to je polovina cesty. Necháme tam koně, budou už beztoho pořádně unavení, tadyhle Baptistovi a sami pojedeme poštovským vozem do Paříže. Byl bych to udělal tak jako tak, takže mi nezpůsobíš žádné nesnáze."

"Opravdu, pane Izidore?"

"Čestné slovo."

"To bych tedy opravdu rád..." koktal chlapec zajíkavě, ale nejraději už by býval byl na koni.

"Slez s koně, Baptiste, a pomoz panu Sebastiánovi vylézt za mě."

"Děkuji, to není třeba, pane Izidore," zavýskl Sebastián a jako veverka se vyšvihl na koně za vikomta.

Mladý šlechtic i sluha pobodli koně, ti se rozběhli tryskem a za malou chvíli tři jezdci na dvou koních zmizeli za

gondrevillským kopcem.

9. Zjevení

Tři jezdci pokračovali v cestě, jak navrhl pan Izidor, až do Dammartinu. Dojeli tam k desáté dopoledne. Všichni tři potřebovali něco pojíst, ostatně bylo také třeba sehnat vůz a poštovní koně.

Zatímco Izidor a Sebastián mlčky snídali - Sebastián měl plnou hlavu starostí a vikomtovi přetékalo srdce hořem - Baptiste se postaral o koně, nakrmil je a šel shánět vůz s poštovními koňmi.

V poledne, po krátkém odpočinku, čekal už vůz s koňmi před hospodou.

Izidor jezdil ovšem vždycky vlastním kočárem, a tak nevěděl, že je třeba měnit koně a vůz na každé poštovní stanici.

Poštmistři, kteří podobně jako všechny úřady úzkostně dbají, aby cestující pečlivě dodržovali všechna ustanovení, ale zřídkakdy je dodržují sami, neměli ovšem pokaždé pod kůlnou vozy a ve stájích koně.

Naši pocestní proto vyjeli sice z Dammartinu v poledne, ale k městské bráně dorazili až v půl páté a do Tuilerií dojeli v pět.

Tam museli chvíli čekat, než je vpustili. Pan de Lafayette měl teď pod svým velením také všechny stráže, a protože v těch dobách všeobecného zmatku odpovídal Národnímu shromáždění za královu osobu, střežil Krále velmi bedlivě.

Přesto, jakmile Charny oznámil své jméno a odvolal se na svého bratra, formality se hladce vyřídily a Izidora s Sebastiánem odvedli na nádvoří Švýcarů, kde byly ubytovány stráže, a odtud na hlavní nádvoří.

Sebastián se chtěl rovnou nechat dovézt do otcova bytu v ulici Saint-Honoré, ale Izidor ho upozornil, že Gilbert je osobním královým lékařem a že v královském paláci se doví lépe než kde jinde, co se s ním stalo. Chlapec šel tedy s Izidorem.

Ačkoli se do Tuilerií dvůr nastěhoval teprve včera večer zavládl v paláci přece už jakýs takýs dvorní řád. Izidora uvedli čestným schodištěm a lokaj ho požádal, aby počkal ve velkém zeleném salóně, matně osvětleném dvěma lustry.

Ostatek paláce byl ponořen v pološero. V Tuileriích, jak jsme už řekli, bydleli napořád soukromníci, a tak se nedbalo na nádherné slavnostní osvětlení, jak bývalo zvykem v královských komnatách.

Sluha se šel přeptat současně jak po hraběti de Charny, tak po doktoru Gilbertovi.

Chlapec zatím seděl na pohovce, Izidor netrpělivě přecházel po salóně.

Za deset minut se sluha vrátil. Hrabě de Charny prý je u královny, doktoru Gilbertovi se nic zlého nestalo.

Snad prý je v téhle chvíli právě u krále, sluha zaslechl, že král je ve své pracovně se svým lékařem. Jenomže Ludvík XVI. měl čtyři osobní lékaře a tak sluha nemohl najisto říci, zda je s králem opravdu doktor Gilbert.

Je-li to on, komorník ho upozorní, až vyjde z králova kabinetu, že na něho někdo čeká v královniných předpokojích.

Sebastián si oddechl. Otec je živ a zdráv, nemusí tedy už mít o něho strach. Spěchal k Izidorovi, poděkoval mu, že ho vzal s sebou. Izidor ho s pláčem objal. Pomyšlení, že se Sebastián shledá s otcem, mu znovu živě připomnělo bratra, kterého už neuvidí.

V tom okamžiku se otevřely dveře a lokaj se otázal:

"Pan vikomt de Charny?"

"To jsem já," ozval se mladý šlechtic.

"Pan vikomt se má odebrat ke královně," uklonil se lokaj.

"Počkáš na mě, viď, Sebastiáne, jestli si pro tebe nepřijde pan doktor Gilbert? Nezapomeň, že tě mám jaksi na starosti."

"Jistě, pane, a ještě jednou vám upřímně děkuji."

Za Izidorem se zavřely dveře, Sebastián se vrátil na pohovku. Byl už úplně klidný, otci se nic zlého nestalo a jistě mu odpustí, že se sám v noci vydal na cestu, když měl tak dobrý úmysl. Jak tak těkal v myšlenkách z předmětu na předmět, zabloudil pochopitelně také k abbému Fortierovi a k Pitouovi, co řeknou jeho útěku a dopisu.

Nedovedl si vysvětlit, proč ho Pitou nedohonil, když měli cestou tolik zastávek. Stačilo přece, aby pořádně natáhl jedenáctky, a byl by snadno dostavník dohonil.

A docela samozřejmě, ve volném sledu myšlenek, jak vzpomínal na Pitoua, vybavil si ho v jeho obvyklém prostředí, vyrostly mu v duchu před očima velké stromy, stinné cesty, modravé dálky na obzoru. A jak se hlouběji a hlouběji nořil do vzpomínek a do snění, zalétl pochopitelně v mysli i k onomu podivnému vidění, jež se mu tu a tam zjevovalo právě pod těmi lesními velikány, pod jejich obrovskou klenbou.

Myslel na ženu, kterou tolikrát viděl v blouznivém snu a kterou, jak měl za to, jen jednou zahlédl ve skutečnosti v satoryském lese - zahlédl ji takřka opět jako vidinu, mihla se a opět zmizela jako obláček, jak princezna z pohádky v nádherném kočáře taženém skvělým čtyřspřežím.

Málem už při pouhé vzpomínce znovu upadl v mámivé blouznění, šeptal si jakoby ze sna:

"Maminko, maminko, maminko!"

Vtom se pojednou otevřely dveře, za nimiž zmizel Izidor de Charny, a objevila se v nich žena.

Ta paní byla tak podobná ženskému zjevu, jenž se Sebastiánovi zjevoval v šálivém vidění, že sebou chlapec prudce trhl. Světlé zjevení jeho blouznivých snů, skvělá dáma ze satoryského lesa, stála tu před ním nikoli jako vidina, ale jako živoucí skutečnost.

Chlapec vyskočil, .jako by ho uštkl. Stál tu s otevřenými ústy, s vytřeštěnýma očima, bez dechu, nemohl ze sebe vypravit slovo.

Dáma šla kolem něho hrdě, majestátně, pyšně, aniž mu věnovala jediný pohled.

Přesto by si byl bedlivý pozorovatel všiml, že její klid je jenom zdánlivý. Podle svraštěného obočí, bledých tváří, namáhavého dechu by byl snadno uhodl, že právě prožila vážný otřes.

Prošla napříč síní, otevřela dveře a vstoupila na chodbu.

Sebastián pochopil, že mu znovu unikne, jestliže si nepospíší. Na vteřinu jako by chtěl zhltnout očima dveře, v nichž

zmizela, jako by pořád ještě nevěděl, zda bděl či snil, pak se prudce vrhl za dámou, ještě dřív, než její hedvábný šat došustěl za rohem chodby.

Dáma uslyšela za sebou kroky a sama přidala do kroku, jako by ji děsilo v tuto chvíli se s někým setkat a s někým mluvit.

Sebastián spěchal, co mohl. Chodba byla tmavá a chlapec se bál, že své sladké zjevení zase ztratí.

Dáma se ohlédla. Sebastián vykřikl radostí: je to ona, je to opravdu ona!

Dáma spatřila chlapce, utíkajícího chodbou s rozpřaženýma rukama, nic nechápala, byla už také na konci chodby, na kraji schodiště, a sestoupila na první schody.

Sotvaže však sešla o jedno poschodí, objevil se nad ní Sebastián s úzkostným voláním:

"Madam, madam!"

Ten hlas podivně vzrušil mladou ženu: naráz jí pronikl srdce radostí i bolestně, zachvěla se po celém těle.

Byla zmatena, nevěděla, co se s ní děje, nechápala ani chlapcovo volání, ani vlastní vzrušení, bezděky se dala do běhu.

Ale chlapec už jí byl v patách. Téměř současně se octli na konci schodiště.

Dáma vyběhla na nádvoří. Tam už na ni čekal kočár a lokaj ji otvíral dveře.

Dáma vsedla do vozu. Než však stačil lokaj dvířka zavřít, vrhl se Sebastián na stupátko, uchopil lem ženina hedvábného šatu, vášnivě jej políbil a zvolal: "Ach madam, ach madam!"

Dáma se podívala na chlapce a řekla laskavěji, než měla ve zvyku, ačkoli se jí hlas chvěl vzrušením a byla nepochybně vystrašena:

"Proč mě pronásledujete, příteli? Proč jste za mnou běžel? Co mi chcete?"

"Chci vás vidět, chci vás obejmout," zajíkal se chlapec. A šeptem, aby to neslyšel nikdo jiný než dáma, dodal:

"Vždyť jste přece moje maminka!"

Dáma vykřikla, uchopila chlapcovu hlavu do rukou, podívala se Sebastiánovi do očí, a jakoby uchvácená nenadálým vnuknutím přitiskla mu rty na čelo.

A jako by se bála, že jí někdo nalezené dítě zase vyrve, vtáhla chlapce do kočáru, přitiskla ho na protější sedadlo a sama zatáhla záclonu. Horečně otevřela okénko ke kočímu a přikázala:

"Do mého domu, ulice Coq-Héron, číslo devět, k prvním vratům z ulice Plátriére."

Potom se vrhla k chlapci:

"Jak ti říkají, dítě?"

"Sebastián."

"Pojď ke mně, Sebastiáne, pojď ke mně, miláčku!

A jak strhávala chlapce do náruče, blesklo jí hlavou: je snad tohle štěstí?

10. Matka a syn

Po celou cestu si matka a syn leželi v náručí.

Andrée ani na okamžik nezapochybovala, že opravdu nalezla své dítě. Dítě, unesené v oné hrozné noci, plné úzkosti a hanby. Dítě, které zmizelo a po němž únosce nezanechal jiné stopy než své šlápoty ve sněhu. Dítě, jemuž zlořečila, jež proklínala, dokud nezaslechla jeho první křik, první zaplakání. Dítě, jež volala, hledala, zapřísahala, děťátko, kvůli němuž pronásledoval bratr Filip Gilberta až za oceán: Dítě, které patnáct let oplakávala a už ani nedoufala, že je ještě kdy nalezne. Myslila na ně už jenom jako na sen, vzpomínala na své děťátko jako na drahého nebožtíčka. Náhle, když by se toho byla nejméně nadála, stane se zázrak, zázrak, dítě ji pozná, samo přiběhne za ní, nenechá se odehnat, volá na ni maminko! A teď ho drží na srdci, svého chlapečka, tiskne ho k ňadrům.

Nikdy ji nespatřil a miluje ji synovskou láskou, tak jako ona ho miluje jako matka. Její rty, nikdy mužem v lásce nezlíbané, nalézají všechnu ztracenou životní rozkoš v prvním políbení, které tiskne na ústa svého dítěte!

Je tedy přece jen nad hlavami lidí něco víc než mrtvé prázdno, v němž kolotají necitelné světy, je v životě něco víc než slepý osud a náhoda!

"Ulice Coq-Héron číslo devět, první vrata z ulice Plátriére," poručila hraběnka de Charny.

Podivná shoda okolností přivedla po čtrnácti letech dítě do domu, v němž se narodilo a z něhož je unesl vlastní otec!

Ten domek koupil kdysi baron de Taverney, když královna zahrnula jeho rodinu štědrou přízní a vnesla trochu pohodlí a blahobytu do jejích tísnivých poměrů, Filip de Taverney si jej ponechal. Dům opatroval starý domovník, někdejší majitelé ho patrně prodali zároveň s domem. Sloužil za příbytek mladému muži, když se vracel ze svých dalekých cest, a mladé ženě, když nocovala v Paříži.

Po posledním Andréině střetnutí s Marií Antoinettou, po jediné noci strávené v Tuileriích rozhodla se hraběnka, že odejde natrvalo od své sokyně, která se na ní mstila za každou svou bolest a v níž všechna příkoří, by´t sebevětší, jež musela snášet jako královna, vždycky ještě přehlušovalo všechno to, čím trpěla jako žena.

Proto také hned ráno poslala služku do domku v ulici Coq-Héron s příkazem, aby pro ni upravili byt, který se, jak si čtenář vzpomene, skládal z předsíně, malé jídelny, salónu a ložnice.

Andrée kdysi proměnila salón v druhou ložnici, aby Nicole mohla spát vedle ní; ale potom, když Nicole utekla, nebylo toho už třeba a salón byl znovu vrácen svému původnímu účelu. Komorná se nastěhovala do malé mansardy v podkroví a pro paní zůstalo celé přízemí, i když sem přijížděla jen zřídka a vždycky sama,

Andrée se omluvila královně, že ji nehodlá připravovat o komnatu, sousedící s královninou ložnicí, když je v Tuileriích tak málo místa. Ostatně královna prý potřebuje mít u sebe spíše komornou než dámu, jejíž úloha není přesně vymezena.

Královna příliš nenaléhala, aby u ní Andrée zůstala, či spíše naléhala jen tolik, kolik žádala slušnost. Ke čtvrté odpoledne přišla Andréina komorná oznámit, že byt je přichystán, a hraběnka ji hned poslala do Versailles, aby tam

sbalila všechno, co ve spěchu zanechaly v Andréině zámeckém bytě, a přivezla to nazítří do ulice Coq-Héron.

V pět hodin opustila hraběnka de Charny Tuilerie. K rozloučení s Marií. Antoinettou jistě postačí těch několik slov, jimiž královně ráno oznámila, že si nemůže dělat nárok na komnatu, v níž spala jedinou noc. A v zeleněn salóně se setkala s Sebastiánem:

Jako by byla všechno řídila šťastná náhoda! Dobrotivý osude - jaký to bude kouzelný, nerušený večer! Ani ve Versailles, ani v Tuileriích by byla nemohla přijmout svého chlapce tak zázračně nalezeného, anebo by se alespoň nemohla tak plně oddat netušenému štěstí mateřského srdce. Tady je doma, v osamělém pavilónku, bez sluhů, bez komorné, sem nezalétne jediný pátravý pohled! Nikdy nedávala kočímu žádný rozkaz s tak jásavou radostí, s tak tlukoucím srdcem.

V šest hodin zastavil fiakr před vraty pavilónu, kočí zavolal a vrata se otevřela. Andrée ani nečekala, až kočí seskočí z kozlíku. Sama si otevřela dvířka, seskočila na první schod podjezdu, Sebastiána táhla za sebou:

Zaplatila fiakristovi dvakrát tolik, než by byl požadoval, vběhla dovnitř, vlekouc chlapce za ruku, pečlivě zamkla předsíň a spěchala do salónu.

V krbu hořel oheň, dvě planoucí svíce stály na krbu. Andrée usadila syna na pohovce, na niž dopadalo obojí světlo. Potom zvolala s bláznivou radostí, v níž se ještě chvěla poslední obava:

"Mé dítě, mé dítě, jsi to opravdu ty?"

"Maminko!" odpověděl Sebastián s láskou, jež se rozlila jako osvěžující vláha v rozbouřeném a horečně rozpáleném Andréině srdci.

"A jsi tady! Tady!" jásala Andrée, rozhlížejíc se po salóně, v němž dala před patnácti lety Sebastiánovi život. Vzápětí však pohlédla s hrůzou na dveře pokoje, jimiž byl tenkrát Sebastián unesen.

"Tady? Co tím chcete říci, maminko?"

"To, chlapče, že ses narodil v téhle světnici před patnácti roky a že blahořečím milosrdenství Všemohoucího, jenž tě sem dnes zázračně přivedl."

"Opravdu zázračně!" zvolal Sebastián. "Vždyť kdybych byl neměl strach o otce, nebyl bych se pustil v noci a sám do Paříže. A kdybych byl nešel v noci a sám, nebyl bych se dostal na rozcestí do nesnází, kterou cestou se dát. Nebyl bych čekal na křižovatce, nezeptal bych se na cestu pana Izidora de Charny, když jel náhodou kolem, pan Izidor by mě byl nepoznal a nenabídl mi, abych jel do Paříže s ním. Nebyl by mě dovedl do Tuilerií a já bych se byl s vámi nesetkal, když jste procházela zeleným salónkem. Nebyl bych vás poznal, nebyl bych za vámi běžel, nebyl bych vás dostihl, nebyl bych na vás zavolal maminko! Ach, jaké je to něžné a sladké slovo!"

Když Sebastián řekl: "kdybych byl neměl strach o otce," bodlo Andréu palčivě u srdce. Sotva však dořekl, "nebyl bych na vás zavolal maminko," strhla chlapce znovu do náruče.

"Ano, ano, máš pravdu, dítě! Je to něžné a sladké slovo. A mně připadá jen jedno ještě sladší a ještě něžnější, když tě totiž mohu přitisknout k srdci a říci ti: synáčku, synáčku, synáčku!"

Na okamžik se tiše tulili k sobě. Matka líbala syna na čelo.

"Ale víš," zvolala najednou Andrée, "nesmíš mě nechat v takovýchhle nejistotách! Řekl jsi mně, jak ses sem dostal, ale nevysvětlil jsi mě, jak to, žes mě poznal, že jsi za mnou běžel, že jsi na mě volal maminko!"

"Jak bych vám to mohl říci?" odpověděl Sebastián s nevýslovnou láskou. "Sám to nevím. Všechno kolem mě je samá záhada, stejně tak jako kolem vás."

"Ale někdo ti přece musil říci, když jsem šla kolem tebe: pohleď, tamhle jde tvá matka!"

"Řeklo mi to mé srdce."

"Tvé srdce?"

"Poslyšte, maminko, řeknu vám něco, co je opravdovský zázrak. Znám vás už deset let."

Andrée sebou trhla.

"Deset let?"

"Nechápete, maminko?"

Andrée zavrtěla hlavou.

"Já vám to řeknu: měl jsem často zvláštní sny. Otec tomu říká halucinace."

Andrée se zachvěla, když chlapec podruhé připomněl otce. Znovu jí bodlo u srdce.

"Už mnohokrát jsem vás viděl, maminko."

"Jak to?"

"Ve svých snech."

Andrée si s hrůzou vzpomněla na vlastní strašné sny, jež tolik poznamenaly její život - jeden z těch snů způsobil, že to dítě je na světě.

"Představte si, maminko," pokračoval chlapec, "když jsem byl ještě dítě a hrál jsem si s vesnickými dětmi, nelišil jsem se nijak od těch dětí, dokud jsem byl na vesnici, a byl jsem ve všem všudy jako ony. Ale jakmile jsem šel kus za vesnici, jakmile jsem minul poslední sady a octl se na kraji lesa, uslyšel jsem, jako by kolem mě zašustil ženský šat. Rozpřáhl jsem ruce, abych ten šat zachytil, ale rozpřáhl jsem je do prázdna, nezachytil jsem nic, ten přízrak byl najednou pryč. Byl zpočátku neviditelný, ale čím dál tím zřetelnější. Zprvu to byl jen obláček, později však nabýval lidské podoby. Byla to žena; nekráčela po zemi, spíše se jen vznášela... Ale mě k ní táhla podivná, záhadná, neodolatelná síla. Nořila se do nejtemnějších lesních zákoutí a já jsem spěchal za ní s rozpřaženýma rukama a bez hlesu jako ten přízrak. Kdykoli jsem se pokusil na tu vidinu zavolat, nikdy jsem ze sebe nedostal ani slova. Tak jsem chvátal za ní, aniž se ta vidina zastavila, aniž jsem ji mohl dostihnout, dokud zvláštní kouzlo, které ohlásilo její příchod, mi neoznámilo, že se mi ztratí. Vidina se pomalu ztrácela. Ale zdálo se, že trpí stejně jako já, že nám brání vůle nebes, abychom se setkali. Dívala se na mě úpěnlivě, když se vzpamatovala, a já, jako by mě pouze její přítomnost udržovala na nohou, jsem klesal přemožen

únavou na místě, kde se mi ztratila."

Tato dvojí existence Sebastiánova, tento živý sen v jeho životě se příliš podobal tomu, co zažila Andrée sama na sobě; poznávala se ve svém dítěti.

"Chudáčku chlapče," přitiskla syna znovu k srdci, "nenávist nás od sebe marně vzdalovala. Bůh nás vedl k sobě, aniž jsem to tušila. Ale já byla méně šťastná než ty, neměla jsem tě ani ve snu, ani ve skutečnosti. A přesto, když jsem vkročila do zeleného salónu, celá jsem se zachvěla. Když jsem za sebou slyšela tvé kroky, zmocnila se mě závrať. Když jsi na mě zavolal madam, málem bych se už byla zastavila. Když jsi mi řekl maminko, div jsem neomdlela. Když ses mě dotkl, poznala jsem tě!"

"Maminko! Maminko! Maminko!" opakoval třikrát za sebou Sebastián, jako by ji chtěl odškodnit za to, že taková léta neslyšela to sladké jméno.

"Ano, ano, jsem tvá ubohá maminka," opakovala mladá žena s nevýslovnou láskou.

"A teď, když jsme se našli, když máš takovou radost, že jsem zase u tebe, teď se už nerozloučíme, viď?" zeptal se chlapec.

Andrée se zachvěla. Plnými doušky sála přítomnost, zpola zapomínala na minulost a na budoucnost nemyslela vůbec.

"Ubohý chlapče," povzdychla si, "jak bych ti žehnala, kdybys uskutečnil takový zázrak!"

"Jen to nech na mě, já už všechno zařídím."

"Ale jak?"

"Proč ses vlastně rozešla s mým otcem?"

Andrée zbledla.

"Na tom vlastně nezáleží," pohodil hlavou Sebastián. "Ať jste měli sebevážnější důvod, mé prosby, mé slzy, bude-li třeba, zmůžou všecko."

Andrée zavrtěla hlavou.

"Nikdy,.nikdy, nikdy!"

"Poslyš," naklonil se k matce Sebastián - po tom, co mu otec řekl: nikdy mně nemluv o své matce, se chlapec domníval, že vina je na její straně -, "poslyš, můj otec mě má strašně rád."

Andrée pustila chlapcovu ruku. Sebastián dělal, jako když to nepozoruje, a možná že to opravdu nepozoroval. Pokračoval:

"Připravím to, aby se s tebou zase setkal; budu mu vypravovat, jak se máme rádi, jak jsme spolu šťastní. Jednoho dne ho vezmu za ruku, zavedu ho k tobě a řeknu mu: podívej se, tatínku, jak je maminka krásná!"

Andrée odstrčila Sebastiána a vyskočila z pohovky.

Chlapec se na ni udiveně podíval; matka byla tak bledá, že se jí zhrozil.

"Nikdy," opakovala, "nikdy!"

A tentokrát bylo v jejím nikdy něco víc než hrůza, byla v nich hrozba.

Chlapec se schoulil do rohu pohovky. V matčině tváři spatřil strašlivé rysy, jaké dává Rafael rozhněvaným andělům.

"Proč se nechceš setkat .s mým otcem?" zeptal se hluše.

"Proč? Dítě, vždyť ty nic nevíš!"

"Ano, ptám se proč," trval chlapec pevně na svém.

"Proč? Protože tvůj otec je bídák, protože je padouch!" zasyčel had nenávisti jejími ústy.

Sebastián vyskočil z pohovky, jako by ho uštkl.

"Tohle říkáte o mém otci, madam, jenž mě vychoval, jemuž vděčím za všechno? Od dětství jsem neměl nikoho jiného než jeho! Ne, ne, madam, mýlil jsem se, vy nejste má matka!"

A chlapec se vrhl ke dveřím.

Andrée ho zadržela.

"Počkej," zasténala, "ty nic nevíš, ty nic nemůžeš pochopit, ty nemůžeš soudit!"

"Nic nevím, nic nechápu, ale mám cit a cítím, že vás nemám rád!"

Andrée vykřikla bolestí.

Vzápětí ji však hluk zvenčí vrátil do jiného světa.

Zaslechla, jak se otevřela domovní vrata a na nádvoří vjel kočár.

Ubohá žena se roztřásla po celém těle a její vzrušení se přeneslo i na syna.

"Počkej," křikla na chlapce, "počkej a mlč!"

Chlapec se podvolil a poslechl.

Slyšeli, jak se otvírají dveře v předsíni, v salóně se ozvaly kroky.

Andrée se vztyčila bledá, tichá a chladná jako socha, oči upřela strnule na dveře.

"Koho mám paní hraběnce ohlásit?" bylo slyšet hlas starého domovníka.

"Ohlaste hraběte de Charny a zeptejte se, může-li mě paní hraběnka přijmout."

"Ach!" vykřikla hraběnka. "V téhle komnatě! Dítě, v téhle komnatě! Nesmí tě vidět! Nesmí vědět, že jsi vůbec na světě!"

A vstrčila vyděšeného chlapce do vedlejší světnice.

Když zavírala dveře, zašeptala:

"Zůstaň tam! Až odejde, všechno ti řeknu, budu ti vypravovat... Ne, ne, nic ti nebudu vypravovat! Vezmu tě do náručí a ty poznáš, že jsem opravdu tvá matka!"

Sebastián neodpověděl, jen zasténal.

Vzápětí se otevřely dveře z předsíně a starý domovník s čepičkou v ruce ohlašoval návštěvu.

Za ním, v přítmí, se rýsovala mužská postava.

"Uveďte pana hraběte," ozvala se co možná pevně Andrée.

Domovník ustoupil a na prahu se s kloboukem v ruce objevil hrabě de Charny.

11. Muž a žena

Hrabě de Charny byl v černém smutečním šatě, jeho bratr byl přede dvěma dny zabit.

Ale protože Charny, podobně jako kdysi Hamlet, truchlil nejenom navenek, ale v hloubi srdce, jeho zbrázděná tvář svědčila o slzách, které prolil, a o bolesti, kterou trpěl.

Hraběnka postřehla to vše jediným pohledem. Krásní lidé nejsou nikdy tak krásní, jako když se vyplakali. Nikdy nebyl Charny tak krásný jako dnes.

Andrée zavřela na okamžik oči a zvrátila lehce hlavu, aby mohla volněji vydechnout, přitiskla si ruku na srdce, které se mohlo rozskočit.

Když za několik vteřin znovu otevřela oči, stál Charny pořád na témž místě.

Němý Andréin pohled se tak zřetelně ptal, proč hrabě nevešel dál, že Charny maně odpověděl:

"Čekal jsem na váš pokyn, madam."

Pak vstoupil do pokoje.

"Mám odeslat pánův kočár?" otázal se domovník, jemuž tu otázku položil hraběcí sluha.

Hrabě pohlédl nerozhodně na Andréu. Ta jako v omámení znovu zavřela oči a strnula, jako by otázku vůbec neslyšela a nepostřehla Charnyho pohled:

Oba si však viděli až na dno duše.

Charny marně čekal, že mu ta živá socha dá nějaké znamení, jež by mu naznačilo odpověď. Když se konečně přece jen lehoučce zachvěla, mohl si to stejně dobře vykládat jako strach, že tu zůstane, nebo jako touhu, aby zůstal. Odpověděl:

"Řekněte kočímu, ať počká."

Dveře se zavřely a snad poprvé od svého sňatku zůstali hrabě a hraběnka sami mezi čtyřma očima.

Hrabě první prolomil mlčení.

"Promiňte, madam, nepřichází vám snad má neočekávaná návštěva nevhod? Ještě jsem si nesedl, vůz stojí před vraty, a přejete-li si to, mohu hned odjet."

"Ne, ne, pane," odpověděla Andrée živě. "Věděla jsem, že jste živ a zdráv, ale přece jen jsem ráda, že vás vidím - po těch hrozných událostech."

"Byla jste tedy tak laskava a ptala jste se po mně?"

"Jistě... včera a dnes ráno mi řekli, že jste ve Versailles, a dnes večer jsem dostala zprávu, že jste u královny.

Pronesla ta poslední slova Andrée zcela bezděčně nebo v nich snad byla výčitka?

Hrabě o tom chviličku přemýšlel. Hned však odpověděl, ponechávaje patrně na vhodnější chvíli v průběhu rozmluvy rozptýlit stín, který mu padl na duši:

"Smutná povinnost bratrské lásky mě zdržela včera, madam, ve Versailles; sotva jsem přijel do Paříže, vedla mě jiná povinnost, kterou v situaci, v niž se nachází královna, považují za posvátnou, k Jejímu Veličenstvu."

Andrée se zřejmě snažila pochopit pravý smysl posledních slov svého chotě. Pomyslila si však ihned, že musí odpovědět na jeho první slova. Řekla tiše:

"Já vím, pane. Vím o té hrozné ztrátě... "

Na okamžik zaváhala, pak dodala:

"Která vás postihla."

Málem by byla řekla: která nás postihla. Neodvážila se však. Pokračovala: "Ztratil jste milovaného bratra."

Charny určitě čekal, že Andrée bude mluvit o společné ztrátě. Zasmušil se.

"Ano, madam," odpověděl. "e to pro mě hrozná, nenahraditelná ztráta. Bohudík se vás nemůže tolik dotknout, vždyť jste mého bratra tak málo znala."

Byla v tom něžná, melancholická výčitka. Andrée ji postřehla, nedala však najevo, že pochopila.

"Ostatně by mě jedna věc mohla utěšit v mém žalu," pokračoval hrabě, "kdyby mě vůbec něco mohlo utěšit. Ubohý Jiří zemřel, tak jako zemře Izidor a jak pravděpodobně zemřu i já: plnil svou povinnost."

Jak pravděpodobné zemřu i já - ta slova Andréu hluboce dojala.

"Probůh, pane," zašeptala, "myslíte opravdu, že situace je tak zoufalá, že bude třeba ještě nových krvavých obětí, aby byla nebesa usmířena?"

"Myslím, madam, že poslední hodina králů je blízko, pokud už neudeřila. Myslím, že zlý duch žene království do propasti. A myslím, že ti, kdo se tak dlouho slunili v jeho lesku, mají povinnost padnout s ním."

"Máte pravdu," řekla Andrée, "a věřte, až nadejde onen den, budu stejně jako vy hotova ke všem obětem."

"Ach madam, vy jste. v minulosti podala tolik důkazů o své ochotě k jakýmkoli obětem, že nikdo, nejméně pak já, nemůže pochybovat, že byste také v budoucnu nebyla ochotna přinést jakoukoli oběť. Nejméně já - vždyť právě já jsem před chvíli, snad poprvé v životě, odmítl splnit královnin rozkaz."

"Nerozumím vám, pane."

"Když jsem přijel z Versailles, madam, čekal na mě rozkaz, abych se okamžitě dostavil k Jejímu Veličenstvu."

"Ach!" usmála se Andrée smutně. Po chvilce dodala:

"To je samozřejmé. Královna vidí stejně jako vy budoucnost černě a snaží se kolem sebe seskupit přátele, na něž se může v každém okamžiku spolehnout."

"Mýlíte se, madam," odpověděl hrabě. "Královna mě nevolala proto, aby mě měla u sebe, ale aby mě od sebe vzdálila."

"Vzdálila!" vykřikla překvapeně Andrée.

Vtom si všimla, že hrabě dosud stojí poblíž dveří - nepobídla ho ještě, aby usedl. Rychle mu ukázala na křeslo:

"Promiňte, že jsem vás nechala stát, hrabě."

A sama se rozčilením sotva držíc na nohou usedla na pohovku, na níž před chvílí seděla se Sebastiánem.

"Vzdálila!" opakovala znovu s podivem, v němž byla ztajená radost nad tím, že královna a Charny nebudou pohromadě.

"Vzdálila? A proč?"

"Měl jsem jet do Turína za hrabětem d'Artois a vévodou Bourbonským, kteří opustili Francii."

"A vy jste to poslání přijal?"

Charny se podíval pevně na Andréu.

"Nikoli, madam."

Andrée zbledla tak, že by jí byl Charny už málem přiskočil na pomoc; sotva se však pohnul, hraběnka se rychle vzpamatovala.

"Nepřijal? Vy jste odmítl splnit královnin příkaz? Vy, pane?" koktala rozpačitě.

"Odpověděl jsem, madam, že se domnívám, že v těchto chvílích je užitečnější, abych byl v Paříži nežli v Turíně. Že poslání, kterým jsem měl být pověřen, může splnit kdokoli. Ostatně že mám v Paříži druhého bratra, který právě přijel z venkova, aby byl k službám Jeho Veličenstva, ten že se ochotně a rád vydá na cestu místo mě."

"A královna patrně velmi ráda přijala toho náhradníka?" zvolala Andrée s hořkostí, kterou zřejmě nemohla potlačit - Charnymu to také neušlo.

"Nikoli, madam, naopak. Zdá se, že se jí mé odmítnutí hluboce dotklo. Byl bych se nejspíš musel podvolit a vydat se na cestu, kdyby byl naštěstí v tom okamžiku nevešel král a já mu nepředložil věc k rozhodnutí."

"A král dal za pravdu vám, pane?" usmála se Andrée uštěpačně. "Král si myslí stejně jako vy, že bude pro něho nejlíp, zůstanete-li v Tuileriích? Ach, jakého to máme dobráka krále!"

Charny nehnul ani brvou.

"Král řekl, že se bratr Izidor k tomu poslání opravdu lépe hodí. Tím spíš, že přišel poprvé ke dvoru a takřka poprvé do Paříže, takže si nikdo ani nevšimne, že zase odcestoval. Konečně král dodal, že by bylo od královny velmi kruté, kdyby žádala, abych se v těchto dnech vzdálil od vás."

"Ode mne?" vykřikla Andrée. "Král řekl ode mne?"

"Opakuji vám jeho vlastní slova, madam. Král se rozhlédl po královnině komnatě a otočil se ke mně: Ale kde je hraběnka de Charny? Neviděl jsem ji od včerejšího večera. Protože se obrátil přímo na mě, měl jsem právo sám odpovědět. Řekl jsem: Sire, mám tak málo potěšení vidět se s paní de Charny, že vám nemohu říci, kde právě je. Chce-li to Vaše Veličenstvo vědět, nechť se ráčí zeptat Jejího Veličenstva. Řekl jsem to důrazně, ačkoli se při tom královna zamračila, protože se mně zdálo, že se mezi královnou a vámi přihodilo něco, o čem nevím."

Andrée poslouchala tak napjatě, že ani nepostřehla skrytou narážku. Charny pokračoval:

"Sire, odpověděla královna, hraběnka de Charny odjela před hodinou z Tuilerií. Cože? podivil se král. Ale brzo se vrátí, viďte? Nemyslím, Sire, odpověděla královna. Nemyslíte? Ale proč tedy odjela z Tuilerií vaše nejlepší přítelkyně? Královna pokrčila rameny. Rád bych věděl, naléhal král, jaké důvody vedly naši nejlepší přítelkyni, aby v takovýchhle chvílích opustila Tuilerie? Myslím, prohodila královna, že tady měla těsný byt. To je samozřejmé, řekl král, kdybychom jí byli chtěli nechat v tom pokojíčku vedle vašich pokojů. Ale snad by se u všech všudy našel v Tuileriích nějaký byt důstojný hraběnky a hraběte? Co říkáte, hrabě, že byste nebyli nějak zvlášť nároční? Sire, odpověděl jsem, Jeho Veličenstvo ví, že jsem vždy spokojen s místem, které mi král určí, mohu-li jen Jeho Veličenstvu dobře sloužit. Vždyť jsem to věděl, řekl král. Takže hraběnka de Charny odešla - řekla byste mi laskavě kam, madam? Nevím, Sire, odpověděla královna. jakže, vy nevíte? Vaše nejlepší přítelkyně odchází a vy se jí ani nezeptáte, kam jde? Když mě moji přátelé opouštějí, pokrčila rameny královna, ponechávám jim na vůli, aby si šli, kam chtějí, a nejsem tak zvědavá, abych se jich ptala, kam. Nu dobře, dobře, řekl král, ženské hněvy. Pane de Charny, chci královně něco říci, počkejte na mě v mých pokojích. Představíte mi svého bratra, dnes večer odjede do Turína. Jsem vašeho mínění, pane de Charny, potřebuji vás tady a ponechám si vás u sebe. Poslal jsem pro bratra, který právě přijel a čekal na mě, jak mi řekli, v zeleném salóně."

Při slovech v zeleném salóně si Andrée, natolik zaposlouchaná do vyprávění svého chotě, že takřka zapomněla na Sebastiána, uvědomila, kdo ji potkal v zeleném salóně, a úzkostně se zahleděla na dveře ložnice, kde se chlapec skrýval.

"Ach, promiňte, madam," přerušil své vyprávění Charny, "bavím vás tu patrně věcmi, které vás málo zajímají, a vy se jistě ptáte, co mě sem přivedlo a proč jsem sem vlastně přišel."

"Ne, pane," odpověděla Andrée, "docela naopak, velmi mě zajímalo, co jste mi pověděl, a vaše návštěva mi působí radost, mohla jsem se alespoň na vlastní oči přesvědčit, že se vám osobně nic zlého nestalo a že se nemusím o vás bát. Vypravujte mi, prosím vás, jen dál; král vás požádal, abyste na něho počkal v jeho pokojích, a vy jste poslal pro bratra."

"Odebrali jsme se s bratrem ke králi. Za deset minut se král vrátil. Začal mluvit o poselství do Turínu, to byla v té chvíli nejnaléhavější věc. Bratr má zpravit Jejich Výsosti o událostech, které se tu v posledních dnech přihodily. Za čtvrt hodiny po králově příchodu se bratr vydal na cestu. Zůstal jsem s králem sám. Král se chvíli zamyšleně procházel po pokoji. Konečně se přede mnou zastavil: Nevíte, hrabě, co se přihodilo mezi královnou a hraběnkou? Nevím, Sire: Ale muselo se něco stát, protože královna je v zuřivé náladě, a jak se mi zdá, hraběnce hluboce křivdí. Takhle se Její Veličenstvo nikdy nechová k svým přátelům, hájí je, i když jsou v neprávu. Odpověděl jsem: Mohu Vašemu Veličenstvu jenom opakovat, co jsem už dříve řekl: Nevím, co se mezi královnou a hraběnkou přihodilo a stalo-li se mezi nimi opravdu něco. Snad bych si mohl jen dovolit podotknout, Sire, že hraběnka se vůči královně určitě ničím

neprovinila, a vznikly-li už nějaké hněvy, pak královna má jistě právo mít své vrtochy, ale hraběnka není určitě ničím vinna."

"Děkuji vám, hrabě," řekla Andrée, "že jste se mě tak zastal."

Charny se uklonil.

"Tak jako tak, pokračoval král, neví-li královna, kam se hraběnka uchýlila, měl byste to vědět vy. Nevěděl jsem víc než královna, ale přesto jsem řekl: Sire, vím, že hraběnka má malé obydlí v ulici Coq-Héron. Myslím, že se odstěhovala tam. Bude to tak, řekl král, běžte za ní, hrabě, propouštím vás do zítřka, pod podmínkou, že nám zítra přivedete hraběnku nazpátek."

Charny upřel při těch slovech na hraběnku tak pevný pohled, že ho Andrée nemohla snést a raději zavřela oči.

"Řekněte ji - opakoval Charny slova králova - že ji tady najdeme byt sice menší, než měla ve Versailles, ale přece jen důstojný pro ni a jejího manžela. Že ji takový byt najdeme, kdybych ho měl hledat sám. Jděte, Charny, jděte! Jistě má o vás vaše choť velkou starost a vy máte jistě nemenší strach o ni. Jděte, Charny! Byl jsem už u dveří, vtom mě však král zavolal zpět a podal mi ruku, kterou jsem políbil. Pane de Charny, řekl mi, vidím, že jste ve smutku, tím jsem měl vlastně začít... Potkalo vás velké neštěstí, ztratil jste bratra. I když je člověk králem, nemůže v takovém zármutku nikoho potěšit. Ale jako král se mohu tázat: byl váš bratr ženat? Měl ženu a děti? Mohu pro tu ženu a děti něco udělat? Je-li tomu tak, hrabě, přiveďte mi je, představte mi je; královna se ujme matky, já dětí."

"To král snad jenom opakoval, oč ho požádala královna?" podotkla Andrée tiše.

"Královna se o bratrově smrti nezmínila ani slovem," odpověděl Charny temně. "Proto mě tak dojalo, co řekl král. Když král viděl, že mně vytryskly slzy, řekl mi: Odpusťte, pane de Charny, snad jsem vás zarmoutil, že jsem se o tom vůbec zmínil. Ale mám vždycky co na srdci, to na jazyku, a srdce mně velelo, abych vám řekl, co jsem řekl. Vraťte se k naší drahé Andrée, hrabě, řekl král. Nemohou-li nás už lidé, které máme rádi, potěšit, mohou alespoň s námi plakat a my můžeme plakat s nimi, a už v tom je velká úleva. Proto jsem k vám přišel, madam," končil Charny, "z rozkazu králova... Doufám, že mi to nebudete mít za zlé?"

"Jak byste si mohl něco takového myslet?" vztáhla Andrée k Charnymu obě ruce.

Charny je prudce uchopil a zlíbal je.

Andrée vykřikla, jako kdyby se jí někdo dotkl žhavým železem.

V tom okamžiku se však hraběnce zazdálo, jako by v sousedním pokoji zaslechla šramot. Odtrhla se tak prudce od Charnyho, že hrabě, jenž si pochopitelně nemohl vysvětlit, kde se vzala tak nenadálá příkrost, vyskočil a zadíval se na ni s úžasem.

12. Ložnice

Charny se opřel o lenoch pohovky a povzdychl si.

Andrée si zakryla rukama oči.

Charnyho povzdech jí sevřel srdce jako v kleštích.

Byla už čtyři roky provdána za muže, kterého zbožňovala. A tento muž, neustále v zajetí jiné ženy, si dosud nikdy neuvědomil, jakou obět přinesla jeho žena, když si ho vzala. Trpěla dvojnásob, jako žena a jako poddaná, a všechno přinesla v oběť této dvojí povinnosti; všechno viděla, všechno snášela, všechno uzavřela a skryla ve svém srdci. V poslední době na ni choť tu a tam něžněji pohlédl a královna občas prohodila tvrdší slovo; podle slov se jí začalo zdát, že její sebezapření nebylo marné. V právě uplynulých dnech, plných hrůzy a úzkosti, snad jediná mezi všemi dvořany a zděšenými sluhy pocítila radostné dojetí a sladké rozechvění. Bylo to tehdy, když v nejkritičtějších okamžicích se o ni staral, plný neklidu ji hledal a plný radosti jí spěchal vstříc. Tajný, lehký stisk ruky, něžný pohled, letmé slůvko prozrazovalo cit, který nikdo v okolí nepozoroval; zdálo se, že v obou mladých lidech klíčí společná myšlenka. Snad konečně mělo poznat slast rozkoše toto bělostné tělo, to diamantové srdce ženy, která z lásky znala jen bolest citu neopětovaného.

Tolik štěstí najednou! Právě v okamžiku, kdy ta ubohá, opuštěná žena znovu našla své dítě a stala se tak teprve v pravém slova smyslu matkou, začaly na smutném a pochmurném obzoru jejího života svítat červánky mužovy lásky. Jenomže - podivnou shodou okolností, která jako by měla dokázat, že štěstí není jejím údělem - jedna z obou těch událostí ničila štěstí, které přinášela druhá: manželův .návrat vylučoval, aby mohla s láskou sevřít dítě v náručí, synova existence zabíjela rodící se lásku manželovu.

To vše nemohl Charny uhodnout z výkřiku, který Andrée unikl, z bolestného výkřiku, jenž však byl zároveň výkřikem lásky, z prudkého pohybu, jak odstrčila jeho ruku, ze smutného mlčení ženina, z celého jejího nepochopitelného chování, z něhož nutně musel cítit odpor, a zatím se v něm tajil strach.

Charny se chvíli díval na Andréu s výrazem, v němž by se byla mladá žena nemohla mýlit, kdyby byla zvedla hlavu a podívala se mu do očí. Když nic neříkala, navázal sám přerušený rozhovor:

"Co mám vyřídit králi, madam?" otázal se.

Andrée sebou trhla, když v tichu zazněl jeho hlas. Po chvilce upřela na hraběte jasné, čisté oči:

"Vytrpěla jsem tolik od té doby, co jsem u dvora, že jsem vděčně přijala, když mě královna propustila Nejsem zrozena pro život ve velkém městě a v samotě jsem vždycky nacházela ne-li štěstí, tedy aspoň klid. Nejšťastnější dny mého života jsou ty, které jsem prožila jako děvče na zámku v Taverney a později v ústraní v klášteře Saint-Denis po boku šlechetné francouzské princezny madam Louise. S vaším dovolením, pane, bych nejraději bydlila v tomto pavilónku, v němž na mě sice doléhá řada smutných vzpomínek, na druhé straně má však pro mě i určité kouzlo."

Charny se uklonil, aby dal najevo, že manželčino přání je pro něho rozkazem.

"Je to vaše pevné rozhodnutí, madam?" otázal se tiše.

"Ano, pane," odpověděla Andrée mírně, ale rozhodně.

Charny se znovu uklonil.

"Teď už se vás tedy, madam, mohu otázat jen na jednu věc: smím vás tu někdy navštívit?"

Andrée upřela na Charnyho velké jasné oči, obyčejně klidné a chladné, tentokrát však plné údivu a něhy.

"Zajisté, pane, nebudu přijímat nikoho, takže vám budu velmi vděčná, budete-li mi moci věnovat několik chvil, byť sebe kratších, jak vám to dovolí vaše služba v Tuileriích."

Charny nespatřil dosud nikdy tolik kouzla v Andréině pohledu, nikdy neslyšel v jejím hlase tolik něhy. Při tomto prvním projevu náklonnosti se ho zmocnilo slastné rozechvění.

Zadíval se na místo, kde před chvílí seděl vedle své ženy. Byl by dal rok života za to, aby si tam znovu mohl sednout a Andrée to neodmítla jako před chvílí. Byl však plachý jako dítě a neodvážil se udělat první krok, dokud se mu nedostalo povzbuzení.

Andrée by byla dala ne jeden, ale deset let života za to, aby měla vedle sebe milovaného muže, jenž se jí tak dlouho vzdaloval.

Bohužel neznali jeden druhého a tak nevyšli druh druhu vstříc. Mlčení, jež se v pokoji rozestřelo, bylo takřka bolestné. Konečně se přece jen ozval Charny:

"Říkáte, že jste mnoho vytrpěla u dvora, madam? Což si vás král nevážil a královna přímo nezbožňovala?"

"Jistě, pane, král mě měl velmi rád."

"Dovolte, abych poznamenal, že jste odpověděla jenom na první část mé otázky. Což vás snad královna měla méně ráda?"

Andrée sevřela rty, jako by se celá její bytost vzpírala odpovědět. Konečně se přece jen přemohla:

"Nemohu královně nic vyčítat, bylo by to ode mě nespravedlivé."

"Říkám to proto, madam," nepřestával Charny naléhat, "že se mi nějakou dobu zdá - snad se mýlím - jako by přátelství mezi vámi a královnou poněkud ochladlo."

"To je možné, pane, ale právě proto, jak jsem vám už řekla, jsem ráda, že jsem směla odejít od dvora."

"Ale budete teď, madam, tak sama, tak opuštěná... "

Andrée zvedla prudce hlavu.

"Cožpak jsem nebyla vždycky sama a opuštěná... jako dítě... jako dívka... a jako... "

Zarazila se, zdálo se ji, že řekla příliš mnoho.

"Dopovězte, madam," požádal tiše Charny.

"Jistě jste to uhodl, pane... Chtěla jsem říci: a jako žena."

"Výčitka, madam, kterou jste právě pronesla, mě naplňuje nadějí."

"Výčitka, pane?" zvedla prudce hlavu Andrée, "co bych vám, pro živého Boha, mohla vyčítat?... Myslíte, že jsem snad zapomněla na okolnosti, za nichž došlo k našemu sňatku? Na stupních oltáře si snoubenci přísahají vzájemnou lásku a vzájemnou ochranu, my jsme si tam slibovali věčnou lhostejnost a věčné odloučení... Nemusíme si tedy nic vyčítat, ledaže by jeden z nás zapomněl na svou přísahu."

Andrée si povzdechla, Charnymu se sevřelo srdce.

"Vidím, že jste se pevně rozhodla, madam," řekl. "Dovolila byste mi alespoň, abych se zajímal o to, jak se vám tu bude žít? Nebude to pro vás příliš trudné?"

Andrée se smutně usmála.

"Dům mého otce byl tak chudý, že tenhle pavilón, jenž se vám jistě zdá tak skrovný, je proti němu zařízen s přepychem, na jaký jsem v mládí nikdy nebyla zvyklá."

"Ale přece jen... Žila jste v půvabném Trianoně... Ve Versailles... "

"Ach, věděla jsem dobře, pane, že tam jsem jenom na výpověď."

"Budete tu mít aspoň vše, co potřebujete?"

"Budu tu mít vše, nač jsem byla kdysi zvyklá."

"Směl bych se podívat?" otázal se Charny. Chtěl si trochu prohlédnout byt, v němž bude Andrée bydlet. Začal se rozhlížet kolem sebe.

"Co byste chtěl vidět, pane?" zeptala se Andrée úzkostně, rychle vstala a vrhla kradmý nepokojný pohled na dveře ložnice.

"Zdá se mi, madam, že to je tu pro vás opravdu příliš skromné. Věřte mi, tenhle byt se pro vás přece jen nehodí... Z předsíně jsem vešel rovnou do salónu; tyhle dveře (pootevřel boční dveře) - ano, ty vedou do jídelny, a tyhle... "

Andrée se vrhla mezi Charnyho a dveře, za nimiž byl ukryt Sebastián.

"Snažně vás prosím, pane... nechoďte tam!"

"Ach ano, rozumím," usmál se Charny smutně, "jsou to dveře vaší ložnice."

"Ano, pane," koktala Andrée vyhaslým hlasem.

Charny se na hraběnku dlouze podíval, byla bledá a třásla se po celém těle. "Ach, madam," řekl, že ho bylo sotva slyšet, "věděl jsem, že mě nemilujete, ale netušil jsem, že mě tak nenávidíte."

Potom se otočil a tiše za sebou zavřel dveře.

Hraběnka se za nim dívala strnulýma očima. Stála jako solný sloup, bezděky naslouchala hrčení Charnyho kočáru, dokud zcela nezaniklo v dálce; teprve potom, jako by se bála, že se jí rozskočí srdce, jako by byla na pochybách, zda mateřská láska zvítězí nad onou druhou, vášnivou láskou, vrhla se do ložnice:

"Sebastiáne! Sebastiáne!"

Ale nikdo jí neodpověděl.

V matném světle noční lampy, jež slabě osvětlovala pokoj, se úzkostně rozhlédla kolem sebe a s hrůzou zjistila, že v pokoji nikdo není.

Přesto nechtěla věřit očím.

Zavolala podruhé:

"Sebastiáne! Sebastiáne!"

Odpovědělo ji hrobové ticho.

Všimla si jen, že okno je otevřeno a že se plamen lampy chvěje, jak do světnice vniká čerstvý vzduch. Bylo to totéž okno, které zůstalo otevřené také před patnácti lety, když dítě zmizelo poprvé.

"Boží spravedlnost!" zvolala zoufale. "Cožpak mně sám neřekl, že nejsem jeho matka?"

V úzkosti si uvědomila, že ztratila najednou manžela i dítě v okamžiku, kdy by je byla oba málem nalezla. Vrhla se na lože; byla na konci svých sil, na konci odříkání, na konci svých modliteb.

Zbývaly jí už jen slzy, vzlykot, sténání a rdousivý pocit nesmírné bolesti.

Takřka hodinu ležela v hlubokém zoufalství, v nekonečném ponížení, v zapomenutí na celý svět, v touze, aby se svět zřítil - to je jediná naděje, která zbývá ubožákům, že se svět zhroutí a že je strhne s sebou do všeobecné zkázy.

Pojednou se Andrée zdálo, že něco ještě hroznějšího než bolest a pláč se zmocňuje celé její bytosti. Pocit, který snad zažila jen třikrát, čtyřikrát v životě a po němž vždy následovala strašlivá krize, zachvacoval zvolna všechno, co v ní ještě zůstávalo živé. Takřka bez vlastní vůle se pomalu zvedla; chvějící se hlas jí uvázl v hrdle; celý svět se s ní točil. Závojem slz uviděla, že není v pokoji sama. Před ní stál muž, který zřejmě vnikl do světnice oknem. Chtěla volat o pomoc, křičet, vztáhnout ruku po šňůře zvonku, ale nedostávalo se jí sil. Pocítila onu nepřemožitelnou ochablost, která jí kdysi ohlašovala přítomnost Balsamovu. Konečně poznala v muži, jenž stál před ní a fascinoval ji pohledem, Gilberta.

Jak se octl Gilbert, proklínaný otec milovaného syna, na místě, kde ukryla a hledala Sebastiána?

Pokusíme se to čtenáři vysvětlit.

13. Známá cesta

Doktor Gilbert byl opravdu u krále, když se na něho ptal sluha na prosbu Sebastiánovu a z příkazu Izidorova.

Asi za půl hodiny potom král Gilberta propustil. Ludvík XVI. nabýval k doktorovi stále větší důvěru. Královo upřímné srdce dovedlo ocenit Gilbertovu oddanost.

Když odcházel od krále, oznámil mu sluha, že na něho někdo čeká v královnině předpokoji.

Právě se chystal zamířit chodbou, která vedla tím směrem, když se nakolik kroků ad něho otevřely a zavřely dveře do jedné z vedlejších chodeb. Vyšel z nich mladý muž, zřejmě se v paláci nevyznal, neboť se rozmýšlel, má-li se dát napravo nebo nalevo.

Mladý muž spatřil Gilberta a zastavil se; chtěl se ho jistě zeptat na cestu. Vtom se však také už sám Gilbert zarazil. Světlo ozářilo mladíkův obličej.

"Pan Izidor de Charny!" zvolal Gilbert.

"Pan doktor Gilbert!" zvolal mladík.

"To vy jste se po mně ptal, pane barone?"

"Ano, já, doktore... A ještě někdo."

"Kdopak?"

"Někdo, koho jistě rád uvidíte."

"A vy mi neprozradíte, kdo to je?"

"Nechte se překvapit, doktore. Pojďte se mnou, či spíše, zaveďte mě laskavě do královnina předpokoje, kterému se tu říká zelený salón."

"Na mou věru," usmál se Gilbert, "vyznám se stejně málo v místopise tuilerijského paláce jako vy, ale přesto se vás tam pokusím dovést."

Gilbert šel první a po nějakém bloudění otevřel jedny dveře. Vedly do zeleného salónu.

Jenomže v zeleném salóně nikdo nebyl.

Izidor se rozpačitě rozhlédl kolem sebe, potom začal volat sluhu. V paláci byl totiž ještě tak velký zmatek, že proti všem příkazům etikety nebyl sluha v předpokoji.

"Počkejme okamžik," navrhl Gilbert, "sluha nemůže být daleko. Snad byste mi zatím, barone, přece jen mohl prozradit, jaké radostné překvapení mě očekává?"

"Neuhodnete?"

"Dlouho bych hádal."

"Je to mladý muž, měl o vás hrozný strach, pustil se za vámi pěšky do Paříže... Potkal jsem ho na cestě, posadil ho za sebe na koně a přivedl až sem."

"Ach, Pitou!"

"Nikoli, doktore, váš syn, Sebastián!"

"Sebastián!" zvolal Gilbert. "Ale kde je?"

"Byl tady. Slíbil, že na mě počká. Pravděpodobně ho lokaj, jemuž jsem ho svěřil, nechtěl nechat čekat samotného a vzal si ho s sebou."

Vtom přišel sluha. Byl však sám.

"Kam se poděl chlapec, kterého jsem tu nechal?" zeptal se ho Izidor.

"Jaký chlapec?"

Gilberta to zarazilo.

"Panebože, co se to jen mohlo stát?" polekal se baron de Charny.

"Prosím vás, pane," ujal se slova Gilbert, "pokuste se, zdali si nevzpomenete. Ten chlapec je můj syn. Vůbec se nevyzná v Paříži, a jestli náhodou vyběhl z paláce, snadno se mu může něco přihodit."

"Byl to chlapec?" zeptal se druhý sluha, jenž právě vstoupil do předpokoje.

"Ano, chlapec, vlastně už mladík."

"Asi tak patnáct let?"

"Přesně!"

"Viděl jsem ho, běžel po chodbě za dámou, která vyšla od Jejího Veličenstva."

"Znáte tu dámu?"

"Nepoznal jsem ji. Měla spuštěný závoj."

"Kam šla?"

"Zdálo se, že někam pospíchá. Chlapec běžel za ní a volal madam."

"Pojďme dolů," navrhl Gilbert, "vrátný nám řekne, jestli odešel."

"Viděl jsem nějakou dámu," řekl vrátný, "měla tak naspěch, že div neutíkala. Nějaký chlapec běžel za ní... Dáma vstoupila do kočáru, chlapec se vrhl za ní."

"A pak?" dotazoval se Gilbert.

"Dáma pomohla chlapci do kočáru, myslím, že ho objala, stáhla záclonu a odjela."

"Neřekla kočímu adresu?"

"Řekla, slyšel jsem to: ulice Coq-Héron, číslo devět, praní vrata z ulice Plátriére."

Gilbert sebou trhl.

"Ale vždyť to je adresa mé švagrové, hraběnky de Charny!" zvolal Izidor.

"Osud!" zašeptal Gilbert. V té době ze sebe lidé dělali příliš filosofy, aby řekli: Prozřetelnost! Pomyslil si: asi ji poznal...

"Pojeďme tedy k hraběnce de Charny," navrhl Izidor.

Gilbert si uvědomil, do jakých nesnází by jistě přivedl Andréu, kdyby se u ní objevil s bratrem jejího muže.

"Děkuji vám, pane," odvětil, "je-li můj syn u hraběnky de Charny, nemůže se mu nic zlého stát. A protože mám čest hraběnku znát, myslím, že nebude nutné, abyste mě doprovázel. Podle toho, co jsem slyšel u krále; mám za to, že odjíždíte naspěch do Turína."

"Ano, pane."

"Děkuji vám za všechno, co jste udělal pro Sebastiána, a neztrácejte už ani minutu."

Izidor podal Gilbertovi ruku, ten ji stiskl daleko vřeleji, než měl ve zvyku tisknout ruce příslušníků šlechtického stavu, a zatímco se Izidor vracel do zámku, zamířil Gilbert na náměstí du Carrousel, dal se ulicí de Chartres, přešel náměstí před Palais-Royal, prošel ulicí Saint-Honoré, ztratil se na chvíli ve spleti malých uliček kolem tržnice, až nakonec se octl na rohu ulice Plátriére a Coq-Héron.

Na obě ty ulice měl Gilbert plno strašných vzpomínek. Právě na místě, kde stál, bušilo mu srdce před lety mocněji než v této chvíli. Přesto jen okamžik zaváhal a pak se odhodlaně pustil ulicí Coq-Héron.

Vrata v čísle devět, vrata k Andréinu domku, poznal na první pohled. Zastavil se na chvilku nikoli proto, aby se ujistil, zda se nemýlí. Nikoli, přemýšlel jen o nějaké záminee, jak by vstoupil do toho domu, a protože na žádnou nepřipadl, rozhodl se, že tam vnikne i bez záminky.

Vstrčil do vrat, aby se přesvědčil, zda mu snad nepomůže náhoda, která tak často přiskočí na pomoc člověku v nesnázích. Nepřiskočila; vrata byla zavřena.

Změřil tedy očima zeď.

Byla vysoká deset stop.

Gilbert to dobře věděl; podíval se už jen, nenechal-li tu někde nějaký vozka káru, na tu by vylezl a vyšplhal se na zeď.

Jakmile by už byl nahoře na zdi, snadno by seskočil na druhou stranu.

Ale žádná opuštěná kára tu nebyla.

Tudy se nedostane.

Vrátil se tedy znovu k vratům, sáhl po kladívku, potěžkal je v ruce. Vzápětí však zavrtěl hlavou a pustil kladívko z ruky.

Zřejmě mu napadlo něco jiného.

"Opravdu," zamumlal, "že jsem si na to hned nevzpomněl!"

Vrátil se do ulice Plátriére. Když šel kolem kašny, kde si před šestnácti léty tak často namáčel tvrdý černý chléb, který mu poskytovala dobrodušná Tereza a pohostinný Rousseau, povzdychl si zhluboka. Rousseau je mrtev, Tereza je mrtvá. On sám dospěl, zjednal si všeobecnou vážnost, slavnou pověst, nabyl jmění. Je teď šťastnější, klidnější, má méně starostí a obav z budoucnosti než tenkrát, kdy ho sžírala šílená vášeň a pošetilá láska, než tenkrát, kdy si namáčel suchý chléb v pramenité vodě?

Konečně se bez váhání zastavil před úzkými dvířky; jejich horní polovinu tvořila mříž.

Byl u cíle.

Na okamžik se opřel o zeď - snad proto, že to místo v něm vyvolalo bouři vzpomínek, snad se i trochu bál, že ho zklame naděje, která ho sem vede.

Dodal si odvahy a prostrčil ruku mřížkou. S nevýslovnou radostí nahmatal v malém kulatém otvoru provázek, jímž se ve dne dvířka zavírala.

Vzpomněl si, že často v noci zapomněli ten provázek vytáhnout, a jak mu to přišlo vhod, když se v noci nepozorovaně plížil do své podkrovní světničky.

Jako tenkrát bydlili zřejmě i teď v tom domku chudí lidé, kteří se nebáli zlodějů, protože u nich nebylo co krást. Nedělali si proto valné starosti se zavíráním dveří a také dnes na provázek zapomněli.

Gilbert za něj zatáhl a vrátka se otevřela. Octl se v tmavé, vlhké chodbě; na jejím konci se jako had vinuly kluzké, lepkavé schody.

Doktor opatrně zavřel dveře a po hmatu kráčel ke schodům.

Na desátém schodě se zastavil.

Špinavým oknem sem pronikalo matné světlo, hned pod oknem byla polozbořená zeď. Noc byla tmavá, přece však bylo venku světleji než v domě.

Gilbert nahmatal malou závoru, jíž se okno zavíralo, otevřel je a stejnou cestou, kudy prolezl už dvakrát, se dostal do zahrady.

Přestože od té doby uplynulo už patnáct let, vtiskla se Gilbertovi zahrada tak do paměti, že v okamžiku poznal stromy, záhony i kout s révovím, kam zahradník ukládal žebřík.

Nevěděl, nejsou-li v téhle pozdní noční době už zavřeny dveře, nevěděl, není-li pan de Charny u své ženy anebo není-li tu nějaký sluha nebo komorná.

Byl odhodlán ke všemu, aby dostal zpátky Sebastiána, přesto však nechtěl kompromitovat Andréu, leč v nejnutnějším případě. Udělá všechno možné, aby s ní mohl mluvit o samotě.

Stiskl knoflík na dveřích v podjezdu; dveře se otevřely.

Usoudil z toho, že Andrée není sama. Ať je sebevíc zaměstnaná nebo rozrušená, žena, jež bydlí sama v zahradním domku, nezapomene zavřít dveře.

Přivřel dveře opatrně a bez hluku; byl rád, že mu zbývají jako poslední prostředek, jestliže všechno ostatní zklame.

Vyběhl z podjezdu a kráčel k okenici, kterou před patnácti lety Andrée tak prudce otevřela, že mu málem rozbila hlavu - tenkrát, když se sto tisíci dukáty od Balsama v kapse přišel nabídnout hrdé dívce, že si ji vezme.

To okno vedlo do salónu.

V salóně bylo světlo.

Na okně však visely husté záclony, takže nebylo vidět dovnitř.

Gilbert pokračoval v obhlídce.

Za okamžik zpozoroval na zemi a na stromech slabý odlesk světla z otevřeného okna.

Okno vedly z ložnice a Gilbert se na ně dobře pamatoval, vždyť právě jím unesl kdysi dítě, které dnes přišel hledat.

Ustoupil stranou, aby uhnul paprsku světla dopadajícímu z okna a mohl se ze tmy podívat dovnitř, aniž sám bude spatřen.

Zahlédl otevřené dveře do salónu, potom jeho zrak padl na postel.

Na loži ležela žena, zmítala se ve smrtelné křeči jakoby v posledním tažení; sténala, chroptěla, občas se z jejich rtů vydralo zavzlykání nebo výkřik.

Gilbert se pomalu přiblížil k oknu, neustále dával dobrý pozor, aby na něj nedopadlo světlo.

Nebylo pochyb; byla to Andrée. A byla sama.

Ale jak to, že je sama? Co se jí stalo, že tak naříká a pláče?

Gilbert se tiše vyhoupl na okno a stanul za Andréou právě v okamžiku, kdy magická síla, jíž ubohá žena tolik podléhala, ji přinutila, aby se k němu otočila.

Oba nepřátelé se tedy ještě jednou octli tváří v tvář.

14. Co se stalo se Sebastiánem

Sotva Andrée spatřila Gilberta, zmocnila se jí nejenom nepřemožitelná hrůza, ale i pocit nepřekonatelného odporu.

Gilbert, ten navrátivší se Američan, přítel Washingtonův a Lafayettův, aristokrat duchem, věděním a nadáním, byl pro ni pořád umouněným zahradnickým pomocníkem z trianonského parku.

Naproti tomu cítil Gilbert k Andrée, přestože jím pohrdala, přestože ho proklínala, přestože ho pronásledovala, ne sice už vášnivou lásku, jež ho v mládí svedla k zločinu, ale ono hluboké a něžné přátelství, jež vede člověka k tomu, aby druhému oddaně pomáhal i za cenu nebezpečí vlastního života.

Nadán hlubokým soucitem, jímž ho obdařila příhoda, veden neochvějnou živní po spravedlnosti, již mu dalo vzdělání, byl Gilbert sám sobě přísným soudcem. Chápal, že svým činem zavinil všechno Andréino neštěstí, a věřil, že nesmyje svou vinu, dokud jí její velké neštěstí nenahradí stejně velkým štěstím.

Ale co vůbec může pro Andréu udělat?

Až dosud si marně lámal hlavu, čím by jí mohl prospět.

Když tedy teď viděl, že žena, kterou tolikrát spatřil tak nešťastnou, je stižena novým, a jak se zdálo, vskutku zoufalým neštěstím, zaplavila mu srdce horká vlna slitování a soucitu.

Nechtěl tedy znovu užít své magnetické moci, jíž Andrée tak snadno podléhala a kterou, jak si čtenář vzpomene, na ni přednedávnem s takovým úspěchem vyzkoušel. Rozhodl se, že na ni promluví mírně a laskavě a magnetickou moc si ponechá v záloze, jen kdyby s Andréou nic nesvedl po dobrém.

Andrée, zprvu v zajetí magnetického vlivu, pocítila za několik okamžiků, že ten vliv s Gilbertovým svolením, ba přímo s jeho souhlasem poznenáhlu mizí, že se rozptyluje jako mlha a všechno kolem ní nabývá jasnějších obrysů. Ozvala se takřka hněvivě:

"Co mi chcete, pane? Jak jste se sem dostal? Kudy jste sem přišel?"

"Kudy .jsem přišel, madam? Stejnou cestou, kterou jsem sem vnikl - tenkrát. Buďte klidná, nikdo neví, že jsem tady... Proč jsem přišel? Přišel jsem, abych vás poprosil o člověka, jenž vám je lhostejný, mně nevýslovně drahý... O svého syna. Co vám chci? Jen to, abyste mi řekla, kde je můj syn."

"Kde je?... Cožpak to vím?... Utekl ode mne. Dobře jste ho naučil nenávidět svou matku, pane!"

"Matku, madam? Vy se opravdu cítíte jeho matkou?"

"Nevidíte, jak jsem zoufalá, pane? Myslíte, že bych takhle naříkala, kdyby mně byl lhostejný?"

"Vy tedy nevíte, kde je?"

"Byl v téhle komnatě. Šla jsem sem, myslela jsem, že ho tu najdu, ale okno bylo otevřené a pokoj prázdný. Uprchl."

"Pane Bože!" zhrozil se Gilbert. "Kam jenom šel? Vůbec se nevyzná v Paříži a je už po půlnoci!"
"Proboha!" vykřikla teď také Andrée. "Co když se mu něco stane? Myslíte, že by se mu mohlo přihodit neštěstí?"
"To se hned dozvíme, madam. Vy sama mně to řeknete."
Vztáhl k Andrée ruku.
"Pane, pane!" vykřikla Andrée. "Neodvažujte se... "
"Nebojte se, madam," konejšil ji Gilbert. "Chci se ptát matky, co se stalo se synem. Nemějte strach, vám se nic nestane."
Andrée zhluboka vzdechla a klesla na pohovku.
"Spěte," poručil jí Gilbert, "a dívejte se srdcem."
"Spím a dívám se," zašeptala Andrée.
"Mám užít celé své vůle, nebo budete odpovídat dobrovolně?" otázal se Gilbert.
"Budete ještě říkat mému dítěti, že nejsem jeho matka?"
"Podle toho, co se dozvím... Máte ho ráda?"
"Jak se jen můžete ptát! Miluji ho... Vždyť je to krev mé krve!"
"Jste tedy jeho matka jako já jeho otec, když ho máte tak ráda jako já!"
"Ach!" vydechla Andrée.
"Budete tedy odpovídat dobrovolně?"
"Dovolíte mi, abych se s ním shledala, až ho najdete?"
"Jste jeho matka jako já jeho otec; milujete ho, a proto se s ním shledáte."
"Děkuji," zašeptala Andrée a v očích se jí zatřpytily slzy. "A teď se ptejte."
"Kde se s vámi setkal?"
"V zeleném salóně."
"Kam jste ho zavezla?"
"Sem... Tady do salónu."
"Zůstal s vámi dlouho?"
"Asi půl hodiny."
"Proč jste se rozloučili?"
"Protože bylo slyšet kočár... "
"Kdo byl v tom kočáře?"
Andrée váhala.
"Kdo byl v tom kočáře?" opakoval Gilbert.
"Hrabě Charny."
"Kam jste chlapce schovala?"
"Do téhle komnaty."
"Co vám řekl naposled?"
"Že nejsem jeho matka."
"Proč to řekl?"
Andrée mlčela.
"Ptám se vás, proč to řekl," naléhal Gilbert.
"Protože jsem mu řekla... (Andrée se usilovně namáhala), že jste bídák a padouch."
"Podívejte se do srdce toho ubohého chlapce a uvědomte si, jakou bolest jste mu způsobila."
"Ach, Bože," zamumlala Andrée, "odpusť mi, synáčku, odpusť!"
"Tušil pan de Charny, že chlapec je zde?"
"Ne."
"Jste si tím jista?"
"Ano."
"Proč tedy nezůstal?"
"Protože pan de Charny se mnou nežije."
"Co tu tedy chtěl?"
Andrée se na okamžik zamyslela s očima upřenýma do prázdna, jako by se snažila proniknout temnoty.
"Ach Oliviere, drahý Oliviere... " zasténala posléze.
Gilbert se na ni udiveně podíval.
"Ach já ubohá," šeptala Andrée. "Chtěl se ke mně vrátit... Chtěl být u mě, nechtěl jet do ciziny... Má mě rád, má mě rád... "
Gilbert začínal pomalu chápat to strašné drama.
"A vy ho milujete?"
Andrée vzdychla.
"Milujete ho?"
"Proč se mě ptáte?"
"Čtěte v mých myšlenkách."
"Ach, ano, už vím. Máte dobrý úmysl. Chcete, abych byla šťastná, abych zapomněla na zlo, jež jste mi způsobil. Ale já nechci štěstí z vaší ruky! Nenávidím vás a chci vás nenávidět!"
"Nešťastná ženo," zamumlal Gilbert, "ztratilas tolik štěstí - můžeš si ještě vybírat, od koho se ti ho má dostat?" Potom dodal: "Vy ho tedy milujete? Odkdy?"

"Od okamžiku, kdy jsem ho poprvé spatřila, od onoho dne, kdy jsme s ním jely v jednom kočáře, královna a já."
"Tak tedy už víš, co je láska, Andrée?" zašeptal smutně Gilbert.
"Vím, že láska byla člověku dána, aby poznal, co dokáže vytrpět."
"Tak jest. Teď jsi žena, teď jsi matka. Jako neopracovaný diamant tě obrousil strašný brusič, jehož jméno je bolest... Ale vraťme se k Sebastiánovi."
"Ano, vraťme se k němu. Ale zabraňte, abych nemyslila na hraběte. Myslím na něho a nemyslím na své dítě."
"Ženo, zapomeň na svého muže! Matko, mysli jen na své dítě! Kde byl Sebastián, když jste hovořila s hrabětem de Charny?"
"Byl tady... Poslouchal za dveřmi... "
"Co slyšel?"
"První polovinu... "
"Kdy se rozhodl utéct?"
"V okamžiku, kdy pan de Charny... "
Andrée opět zaváhala.
"V okamžiku, kdy pan de Charny... " opakoval neúprosně Gilbert.
"V okamžiku, kdy mně pan de Charny políbil ruku a já jsem vykřikla."
"Vidíte ho tedy dobře?"
"Ano, vidím. Mračí se, má sevřené rty, zatíná pěsti."
"Sledujte ho tedy, od tohoto okamžiku se věnujte jen jemu a nespouštějte ho z očí."
"Vidím ho, vidím ho!" vykřikla Andrée.
"Co dělá?"
"Dívá se, jestli tu nejsou dveře do zahrady; když je nevidí, jde k oknu, otvírá je, naposledy se podívá na dveře salónu, vyhoupne se na okno a zmizí ve tmě."
"Sledujte ho."
"Nemohu. Nevidím."
Gilbert přistoupil k Andrée a položil ji ruku na oči.
"Pro vás neexistuje moc."
"Ach, už ho vidím! Běží alejí podél zdi, přiběhl k vratům, otvírá branku, nikdo ho nevidí. Pustil se ulicí Plátriére... Zastavuje se nerozhodně. Oslovuje nějakou ženu, která jde po ulici."
"Nač se jí ptá?"
"Kde je ulice Saint-Honoré."
"Ano, tam bydlím," zašeptal Gilbert. "Chce jít ke mně. Nečeká snad už na mě?"
"Ne, nečeká... Počkejte... Spěchá ulicí de Grevelle, běží přes náměstí u Palais-Royal... znovu se ptá na cestu... bloudí... teď je v Richelieuově ulici, v ulici des Fondeurs... v ulici Neuve-Saint-Roch. Stůj, dítě!... Stůj, Sebastiáne! Nevidíš kočár?... Koně!"
Andrée pronikavě vykřikla.
Gilbert trnul hrůzou.
"Mrtev! Ne, není mrtev, buď Pánbůh pochválen! Kůň ho odhodil, nespadl pod kola! Je v bezvědomí, není, není mrtev! jenom omdlel, omdlel. Pomoc, je to mé dítě!"
A sama málem v bezvědomí se zhroutila na pohovku.
Gilbert by byl rád zvěděl víc, dopřál však Andrée několik okamžiků odpočinku, vždyť ho tak potřebovala. Jakmile však zjistil, že se poněkud vzpamatovala, začal znovu naléhat.
"Co se stalo dál?"
"Velký sběh lidu. Pusťte mě k němu, pusťte mě k němu, vždyť to je můj syn, můj Sebastián! Proboha, není tu někde lékař?"
"Běžím tam!" vykřikl Gilbert.
"Počkejte, počkejte... Lidé se rozestupují, uvolňují někomu cestu... To bude lékař... Pojďte, pojďte, pane... Ach ne!"
"Probůh, co se děje?"
"Nechci, aby se ten člověk dotkl mého dítěte! To není člověk, to je zlý skřet, netvor, upír... "
"Proboha, madam, nespouštějte z očí Sebastiána!"
"Vidím ho, vidím ho stále!"
"Co s ním dělá ten člověk?"
"Odnáší ho. Nese ho do ulice de la Sourdiére, odtud do slepé uličky svaté Hyacinty. Vchází do malých pootevřených vrátek, hrbí se, jde dolů po schodech. Položil Sebastiána na stůl, na němž je kalamář, pero, nějaká lejstra, spousta novin. Svlékl Sebastiánovi kabát, vyhrnul rukáv, podvázal paži obvazem - podala mu jej nějaká špinavá, ošklivá ženská... Ohyzda jako on... Otvírá pouzdro, vytahuje lancetu... Bude mu pouštět žilou... Ne, .nechci to vidět! Nechci vidět krev mého dítěte!"
"Běžte tedy na ulici a spočítejte schody."
"Spočítala jsem je: je jich jedenáct."
"Podívejte se dobře na dveře a řekněte mi, podle čeho bych je poznal."
"Je v nich malé čtvercové okénko s křížovou mříží."
"To mi stačí."
"Spěchejte, spěchejte... najdete ho, kde jsem vám řekla."
"Chcete se hned probudit a pamatovat si všechno, co jste právě viděla? Nebo chcete procitnout až ráno a

zapomenout na vše?"

"Probuďte mě hned, a ať o všem vím!"

Gilbert položil Andrée ruku na čelo a řekl:

"Probuďte se!"

Hraběnka okamžitě otevřela oči... Podívala se na Gilberta téměř beze strachu a pokračovala tam, kde přestala v magnetickém spánku:

"Běžte, běžte a vyrvěte ho z rukou člověka, z něhož mám hrůzu!"

15. Muž z Náměstí Ludvíka XV

Gilberta nebylo třeba pobízet. Vyběhl z Andréina pokoje přímo k vratům do ulice Coq-Héron, otevřel je, aniž musel volat domovníka, a octl se na ulici.

Zapamatoval si naprosto přesně cestu, jak mu ji Andrée vysvětlila, a pustil se po Sebastiánových stopách.

Stejně jako Sebastián proběhl náměstím před Palais-Royal, vběhl do ulice Saint-Honoré, v tuto chvíli - bylo už po půlnoci - zcela opuštěné, doběhl na roh ulice de la Sourdiére, zahnul doleva, potom doprava a octl se v slepé uličce svaté Hyacinty.

V třetích dveřích napravo poznal podle čtvercového okénka s mříží, že je před domem, který mu Andrée popsala. Zaklepal na dveře. Nikdo nešel otevřít. Zaklepal tedy podruhé.

Po nějaké chvíli se mu zdálo, že se na schodech ozývají bojácné, váhavé kroky. Zaklepal tedy potřetí.

"Kdo to klepe?" ozval se ženský hlas.

"Otevřte," odpověděl Gilbert, "nic se nebojte. Jsem otec zraněného chlapce, kterého jste se ujali."

"Otevřte, Albertino," ozval se druhý hlas, "je to doktor Gilbert."

"Tatínek, tatínek," vykřikl třetí hlas. Gilbert poznal, že to je Sebastián. S úlevou si oddechl.

Dveře se otevřely. Gilbert zabručel něco jako poděkování a spěchal dolů po schodech.

Dole se octl v jakémsi sklepním příbytku, spoře osvětleném lampou na stole. Kolem lampy leželo plno rukopisů a potištěného papíru, jak to viděla Andrée ve snu.

Ve stínu v koutě spatřil Gilbert na chatrném loži svého syna. Chlapec k němu vztahoval ruce. V tu chvíli zapomněl Gilbert na všechno a vrhl se k svému dítěti, přitiskl chlapce k srdci, pečlivě dával pozor, aby se nedotkl jeho zakrvácené ruky a poraněných prsou.

Otec a syn se dlouze políbili. Potom se Gilbert obrátil k synovu hostiteli, jehož si v první chvíli ani nevšiml:

Muž, jenž se ujal Sebastiána, stál s rozkročenýma nohama, jednou rukou se opíral o stůl, druhou měl podepřenou v boku: Dopadalo na něho světlo lampy, z níž sňal stínidlo, aby lépe viděl na shledání otce a syna.

"Albertino, poděkuj se mnou náhodě," řekl, "že mi dopřála posloužit jednomu z mých bratří."

Gilbert se při těch poněkud nadnesených slovech pozorně zadíval na toho zajímavého člověka. Vypadal opravdu jako skřet. Šedé oči poulil ze žlutozeleného obličeje, podobal se vesničanu, kterého Latonin hněv sice ještě dosud neproměnil v ropuchu, ale přece už přestal být člověkem.

Gilbert se bezděčně zachvěl. Připadalo mu, že toho člověka viděl jakoby v krvavém závoji už někdy v nějakém ošklivém snu.

Přistoupil blíže k Sebastiánovi a přitiskl ho k sobě, jako by ho chtěl chránit.

Přesto však přemohl první dojem, obrátil se k tomu divnému muži, jenž Andréu tak polekal v magnetickém spánku, a podal mu ruku.

"Pane, děkuji vám, že jste mi zachránil syna. Děkuji vám upřímně, z celého srdce."

"Pane," odpověděl chirurg, "udělal jsem jen svou povinnost, jak mi to přikazuje srdce a má lékařská přísaha. jsem člověk, a jak praví Terentius, nic lidského mi není cizí. Ostatně mám citlivé srdce, nedokážu se dívat, jak se trápí nějaký hmyz, tím méně snesu pohled na to, jak trpí můj bližní."

"Smím se zeptat, s kým mám tu čest mluvit?" otázal se Gilbert.

"Vy mě neznáte, drahý bratře?" usmál se chirurg.

Měl to být přátelský úsměv, dopadl však jako pošklebek. "Vidíte, a já vás znám, jste doktor Gilbert, přítel Washingtonův a Lafayettův (to jméno pronesl znova s nápadným pošklebkem), stejně Američan jako Francouz, počestný snílek, jenž napsal výtečná memoranda o konstituční monarchii a poslal je z Ameriky Jeho Veličenstvu Ludvíku XVI. jeho Veličenstvo Ludvík XVI. vás za ta memoranda poslal do Bastily, sotva jste vstoupil na francouzskou půdu. Chtěl jste ho zachránit, upravoval jste mu cestu do budoucna, a on vám za to otevřel cestu do vězení...Taková je vděčnost králů."

Chirurg se znovu rozesmál. Hrůzně a výhružně:

"Znáte-li mě, pane," řekl Gilbert, "prosím vás tím víc, abyste mi prokázal tu čest a řekl mi své jméno."

"Ach, my se, pane, známe už dlouho. Před dvaceti lety v té strašné noci 30. května 1770 vám bylo právě tolik jako tomuto chlapci tady. Donesli vás ke mně, byl jste raněn, umačkán davem, takřka umírající. Přinesl vás můj učitel Rousseau a operoval jsem vás na stole mezi spoustou mrtvol a amputovaných údů. Na tu strašnou moc si rád vzpomínám. Svým nožem, který přesně ví, kam až smí říznout, aby neublížil, který přesně ví, jak hluboko se smí ponořit, aby uzdravil, jsem tenkrát zachránil mnoho lidských životů."

"Ach," zvolal Gilbert, "vy jste tedy, pane, Jean-Paul Marat!"

A bezděky ucouvl o krok.

"Vidíš, Albertino," uchechtl se Marat, "jaký krásný dojem vyvolává mé jméno!"

A znovu se temně rozesmál.

"Ale jak to," zeptal se s údivem Gilbert, "že vás nacházím zde, v tomhle sklepním bytě, kde nemáte ani dost světla?... Myslel jsem, že jste lékařem u hraběte d'Artois."

"Byl jsem zvěrolékařem v jeho stájích," odpověděl Marat, "ale princ, jak víte, uprchl do ciziny. Když není princ, nejsou ani stáje. Když nejsou stáje, není zvěrolékař. Ostatně Jsem sám odešel, nebudu sloužit tyranům."

A skřet se pyšně vztyčil v celé výši své trpasličí postavy.

"Ale proč jste se uchýlil právě sem, do tohohle sklepa, do téhle díry?"

"Proč, pane filosofe? Protože jsem vlastenec, protože píši, abych udával hněvu lidu ctižádostivce, protože se mě Bailly bojí, protože mě Necker proklíná, protože mě Lafayette pronásleduje a dává štvát svou Národní gardou, protože vypsal cenu na mou hlavu, ten ctižádostivec a diktátor! Ale já mu ukážu! Z hloubi svého sklepa ho štvu já, nedopřávám mu klidu, nenechám na pokoji toho prašivého diktátora! Víte, co právě udělal?"

"Nevím," odpověděl naivně Gilbert.

"Právě si objednal v předměstí svatého Antonína patnáct tisíc tabatěrek se svým portrétem. V tom něco vězí, nemyslíte? Dělá si slávu, ten národní hrdina! Ale je v tam ještě něco víc... Proto žádám všechny dobré občany, kterým se podaří ty tabatěrky si opatřit, aby se jim důkladně podívali na kloub. Najdou v nich heslo roajalistického spiknutí, neboť jistě i vám není neznámo, že Lafayette kuje pikle s královnou, zatímco chudák Ludvík XVI. hořce oplakává hlouposti, k nimž ho Rakušanka donutila."

"S královnou?" opakoval Gilbert zamyšleně.

"Ano, s královnou. To mě přece neupřete, že ta ženská nedělá nic jiného, jenom přemýšlí, s kým by se spikla. V poslední době rozdala tolik bílých kokard, že bílá stuha podražila o tři sou na loket. Vím to určitě, řekla mi to dcera královniny modistky, paní de la Bertin. Ta modistka, to je vlastně její první ministr a ta říkává: Dnes jsem zase pracovala s Jejím Veličenstvem celý den."

"A kde to všecko prozrazujete?" zeptal se Gilbert.

"Ve svém deníku, který jsem právě založil a který jsem nazval Přítel lidu aneb Pařížský publicista. Je to politický a nezávislý list, už ho vyšlo dvacet čísel. Abych měl čím zaplatit papír a tisk těch prvních čísel, prodal jsem všecko, co jsem měl, až do poslední přikrývky z lože, na kterém leží váš syn. Podívejte se!"

Gilbert se rozhlédl kolem sebe a uviděl, že malý Sebastián opravdu leží na holém slamníku, potaženém děravou roztřepanou plachtou. Právě usnul; zřejmě ho přemohla bolest a únava.

Doktor přistoupil k synovi, aby se ujistil, zda snad neupadl do bezvědomí, ale chlapec oddychoval klidně a stejnoměrně. Vrátil se proto zpátky k muži, který v něm vyvolával stejnou zvědavost jako divoké zvíře, tygr nebo hyena.

"A kdo vám pomáhá v tom obrovském díle?"

"Kdo mi pomáhá?" zachechtal se Marat. "Jenom holubi létají v hejnu. Orel letí sám. Tadyhle jsou moji spolupracovníci," ukázal si na hlavu a na ruce.

"Vidíte tenhle stůl?" pokračoval vzrušeně, "je to kovárna, kde Vulkán - to není špatné přirovnání, viďte? - kde Vulkán kuje své blesky. Každou noc napíši osm osmerkových stran, které jdou ráno na dračku. Často to nestačí a musím zdvojnásobit vydání. Někdy je i šestnáct stran málo, takže to, co jsem začal psát velkými písmeny, musím takřka vždycky dokončit malými. Ostatní novináři vydávají své práce jen občas, střídají se v díle, pomáhají si navzájem. Já nikdy. Přítel lidu - můžete se tady podívat na kartáčový otisk - Přítel lidu vyjde každého dne celý z jedné ruky. Proto to také nejsou noviny, je to živý člověk. Je to osobnost, jsem to já."

"Ale jak stačíte na tak obrovskou práci?" otázal se Gilbert.

"Tady máte tajemství .přírody... Uzavřel jsem smlouvu se smrtí... Dal jsem jí deset let svého života a ona mi za to poskytuje dny, které nepotřebuji odpočinku, a noci, které nepotřebují spánku.. . Celý můj život spočívá v jediném: ve psaní... Píši ve dne v noci. Policie pana Lafayetta mě nutí, abych žil v úkrytu, abych se skrýval před celým světem, před kdekým. To je ohromná výhoda. Tělem i duší se vrhám do práce. Tak pěkně Lafayettova policie zdvojnásobuje mou výkonnost... Takový život mě zprvu tížil. Teď jsem si zvykl. Rád se dívám na bídnou lidskou společnost úzkou škvírou z tohohle tmavého sklepa. Z hloubky své noci vládnu nad světem živoucích. Bez slitování a neodvolatelně soudím vědu a politiku... Jednou rukou porážím Newtona, Franklina, Laplace, Monge, Lavoisiera; druhou smetám Baillyho, Neckera, Lafayetta... Všechno to obrátím vzhůru nohama! Všechny je smetu z povrchu zemského... Tak jako Samson rozbořil chrám, tak pohřbím království pod jeho troskami, ať si mě třeba rozdrtí... "

Gilbert se bezděčně zachvěl. Ten muž v ubohých cárech mu ve své sklepní díře opakoval takřka doslova totéž, co mu Cagliostro ve vyšívaném šatě řekl v paláci.

"Ale když máte takový ohlas," ozval se stísněně, "proč jste se nenechal zvolit do Národního shromáždění?"

"Ještě nepřišel můj den," odpověděl Marat. Potom dodal s lítostí:

"Ach, kdybych byl tribunem lidu! Kdyby mě podporovalo několik tisíc odhodlaných mužů, ručím vám za to, že za šest týdnů by byla konstituce hotovou věcí; že politický stroj by šel, jako když ho namaže; že žádný darebák by se neodvažoval porušit jeho přesný chod; a že do roka by byl celý národ svobodný, šťastný a obávaný, a že by tak zůstal, dokud bych byl živ!"

A ctižádostivé stvoření jako by se před Gilbertovýma očima proměnilo. Oči se mu zalily krví, zažloutlá pleť se leskla potem. Netvor byl takřka veliký ve své ohyzdnosti, tak jak je jiný člověk veliký ve své kráse.

"Bohužel," pokračoval ve své úvaze, tak jak ji v nadšení přerušil, "bohužel nejsem tribun. Nemám těch několik tisíc mužů, které bych potřeboval... Nemám žádnou moc. Ale jsem novinář. Mám svůj kalamář, pero a papír, mám své odběratele, lidi, kteří mě čtou, jsem pro ně věštírna, prorok, znamení na nebi... Mám svůj lid, jsem jeho pravý přítel, tím spíš, že ti druzi ho vedou od zrady ke zradě, od jedné hrůzy k druhé. Já ho vedu od poznání k poznání... V prvním čísle Přítele lidu jsem se vypořádal s aristokraty. Napsal jsem, že je ve Francii šest set viníků a že by stačilo šest set smyček, aby... Jak jsem se mýlil! Však už je tomu také měsíc! Pátý a šestý říjen mi otevřel oči... Není to jenom šest set viníků, jež je třeba soudit, je jich dvacet tisíc, dvacet tisíc aristokratů je třeba pověsit!"

Gilbert se usmál. Tak přehnaná zuřivost mu připadala jako šílenství.

"Dejte si pozor," řekl, "k tomu, co chcete udělat, nebude ve Francii dost konopí, a provazy nebudou k zaplacení."

"Proto se také naleznou," pohodil hlavou Marat, "nové prostředky, a výkonnější. Pokrok je nezadržitelný. Víte, koho dnes večer čekám a kdo za několik minut zaklepe pna tyto dveře?"

"Jak bych to mohl vědět, pane?"

"Čekám jednoho ze svých spolu bratří... Člena Národního shromáždění, jistě ho znáte alespoň podle jména, občana Guillotina... "

"Ano, je to ten, který navrhl zástupcům lidu, když je vyhnali ze zasedací síně, aby se Shromáždili v Míčovně. Je to velký vědec."

"A víte, jaký vynález učinil občan Guillotin?. . .Vynalezl podivuhodný stroj, stroj, který usmrcuje, aniž působí bolest. Je přece třeba, aby smrt byla trestem a nikoli trýzní. . . Vynalezl ten podivuhodný stroj a jednoho rána ho vyzkoušíme."

Gilbert se zachvěl. Podruhé mu tento muž ve svém sklepním příbytku připomněl Cagliostra. Jde bezpochyby o stroj, o němž se mu už zmínil Cagliostro.

"Poslyšte," trhl sebou Marat, "už je tady, opravdu někdo klepe. Je to on... Jdi otevřít, Albertino, jdi otevřít!"

Maratova žena, či spíše družka, se zvedla ze stoličky, na níž napolo dřímala, a potácivě, jako stroj, zamířila ke dveřím.

Gilbert, omráčený a zdrcený vším, co tady slyšel, instinktivně přikročil k Sebastiánovi, jako by ho chtěl co nejrychleji uchopit do náručí a odnést domů.

"Počkejte, počkejte," pokračoval Marat se vzrůstajícím nadšením, "víte, že to bude stroj, který poběží sám od sebe? Bude zapotřebí k celé obsluze jen jednoho člověka, aby jej uvedl v pohyb. Všeho všudy bude zapotřebí třikrát za den vyměnit nůž, a useknete tři sta hlav."

"A nezapomeňte dodat," ozval se za Maratem tenký pisklavý hlásek, "že těch tři sta hlav setne, aniž způsobí člověku sebemenší bolest, delikvent ucítí jen lehké zašimrání na krku."

"Vítám vás, doktore," otočil se Marat k malému, asi čtyřicetiletému až pětačtyřicetiletému mužíčkovi, jehož pečlivý zevnějšek a mírná tvář podivně kontrastovaly s Maratovým zjevem. Doktor Guillotin měl pod paží velkou krabici, do jaké se ukládají dětské hračky. "Tak co mi nesete, doktore?"

"Model svého báječného stroje, drahý Marate... Ale nemýlím-li se, mám tu čest setkat se tady s doktorem Gilbertem?"

"Ano, to jsem já, pane," uklonil se Gilbert.

"Jsem strašně rád, pane, že se tu s vámi setkávám. Nebudete nám vůbec překážet, přišel jste právě vhod. Jsem velmi rád, že uslyším názor tak významného člověka na svůj vynález, s nímž chci co nejdřív vystoupit na veřejnost. Musím vám totiž říci, milý Marate, že jsem nalezl velmi obratného tesaře, mistra Guidona, který už pořizuje stroj ve skutečné velikostí... Je to drahé, příšerně drahé. Chce na mně půl šesta tisíce franků, ale žádná obět mi není dost těžká pro blaho lidstva... Za dva měsíce bude stroj hotov, příteli, a budeme ho moci vyzkoušet. Potom ho nabídnu Národnímu shromáždění. Doufám, že budete můj návrh podporovat ve svém výtečném listě - ačkoli ten stroj je opravdu tak dokonalý, že toho snad není zapotřebí, uvidíte to, pane Gilberte, na vlastní oči. Ale několik řádků v Příteli lidu nemůže škodit."

"S tím si nedělejte starosti, takovému epochálnímu vynálezu nevěnuji jenom několik řádků, ale zvláštní číslo."

"Vy jste tak laskav, drahý Marate, ale jak se říká, nechtěl bych vám prodat zajíce v pytli."

A doktor Guillotin vytáhl z kabátu druhou krabici, asi o čtvrtinu menší nežli první. Hřmot, jenž se ozýval zevnitř, nasvědčoval, že v krabici je nějaké zvíře nebo spíše několik zvířátek, jež jsou ve vězení velmi neklidná.

"Co to máte v té krabici?" zeptal se Marat.

"Hnedka uvidíte," řekl doktor.

Marat natáhl ruku po krabici.

"Dejte pozor," polekal se doktor, "ať vám neutečou, nechytili bychom je. Jsou to myši, kterým budeme stínat hlavy. Ale co to děláte, doktore Gilberte, snad nechcete odejít?"

"Bohužel ano, pane," odpověděl Gilbert, "k své velké lítosti musím odejít. Mého syna dnes v moci povalil kůň a poranil ho. Pan Marat se chlapce ujal a ošetřil ho. Sám vděčím doktoru Maratovi za svůj život, zachránil mi ho za podobných okolností. Znovu mu proto vzdávám nejupřímnější díky. Ale chlapce musím uložit do postele, musí být v klidu a musí se mu dostat potřebné péče. Nemohu se proto zúčastnit vašich zajímavých pokusů."

"Ale jistě se zúčastníte pokusů za dva měsíce, až budeme mít stroj ve skutečné velikostí. Slíbíte nám to, viďte, doktore?"

"Velmi rád, pane."

"Beru vás za slovo."

"Doktore," ozval se Marat, "jistě vám nemusím klást na srdce, abyste .neprozradil, kde bydlím."

"Ach, pane!"

"Kdyby mě váš přítel (Marat se ušklíbl) Lafayette objevil, dal by mě zastřelit jako psa nebo oběsit jako zloděje."

"Zastřelit, pověsit!" zvolal Guillotin. "Jaká hrůza! Brzo bude konec všem těm způsobům kanibalů! Smrt bude od nynějška mírná, lehká a okamžitá. Bude to taková smrt, že starci, unavení životem, budou-li chtít zemřít jako mudrci a filosofové, dají přednost mé smrti před smrtí přirozenou... Pojďte se podívat, Marate, pojďte se podívat!"

Guillotin se už nestaral o doktora Gilberta, opatrně otevřel velkou krabici a začal stavět stroj na Maratův stůl. Marat se na něho díval se zvědavosti, která odpovídala Guillotinovu nadšení.

Gilbert využil zájmu obou mužů a odnesl v náručí Sebastiána. Albertina ho doprovodila až ke dveřím a zavřela za ním.

Jakmile se Gilbert ocitl na ulici, ucítil v nočním chladu, že mu pot stéká po zádech.

"Ach, Pane Bože," zašeptal, "co se stane s tímhle městem, v jehož sklepeních se v této chvíli možná skrývá pět set

lidumilů, kteří se zaměstnávají podobnými věcmi jako náš přítel Guillotin a jednoho dne s nimi vylezou na denní světlo? Ach, Pane Bože, kdy už nám přestaneš sesílat spasitele!"

16. Kateřina

Z ulice de la Sourdiére k domu, v němž bydlil Gilbert v ulici Saint-Honoré, bylo jen několik kroků. Dům stál nedaleko chrámu Nanebevzetí Panny Marie proti domu truhláře jménem Duplay.

Noční chlad Sebastiána probudil. Chtěl jít sám, ale otec mu to nedovolil a nesl ho celou cestu v náručí.

Teprve když přišel doktor k vratům svého domu, postavil Sebastiána na zem a zabušil silně na vrata, aby je rozespalý domovník nenechal na ulici dlouho čekat.

Vskutku se za malou chvíli ozvaly za vraty těžké, a přesto chvatné kroky. "Jste to vy, pane Gilberte?" ozval se jakýsi hlas. "Ach," vykřikl Sebastián, "to je Pitou!"

"Buď Pán Bůh pochválen," volal Pitou otvíraje dveře, "Sebastián je na světě!" Potom se obrátil ke schodišti, na jehož konci se míhalo světlo svíčky.

"Pane Billote, pane Billote! Sebastián je na světě a nic se mu nestalo! Viďte, že se mu nic nestalo, pane Gilberte?"

"Alespoň nic vážného," odpověděl doktor, "pojď, Sebastiáne, pojď!"

Ponechal na Pitouovi, aby zavřel dveře, a sám před očima vyplašeného domovníka, jenž se objevil na prahu svého doupěte v košili a v noční čepičce, vzal znovu Sebastiána do náručí a pustil se s ním po schodech.

Billot kráčel první a svítil doktorovi; Pitou šel hned za doktorem a jeho synem.

Doktor bydlel v druhém patře. Doširoka otevřené dveře naznačovaly, že na něho do této chvíle čekali. Uložil Sebastiána na lůžko.

Pitou šel za ním, vyděšený a plný obav. Měl zablácené střevíce, punčochy a kalhoty, dokonce i kabát postříkaný blátem, takže bylo snadné uhodnout, že má za sebou dlouhou cestu.

Opravdu, jakmile dovedl Kateřinu, tonoucí v slzách, domů, jakmile se dozvěděl z dívčiných úst - Kateřina byla příliš vzrušena, aby dovedla skrýt svou bolest - že jí ten žal způsobil pan Isidor de Charny tím, že odjel do Paříže, Pitou, jemuž Kateřinin žal dvojnásob mučil srdce - jako milujícímu i jako příteli - rozloučil se s Kateřinou, kterou matka Billotová plačky uložila na lože, a váhavým krokem, daleko pomalejším, než jakým spěchal za dívkou, se pomalu vracel do Haramontu.

Protože se loudal, až to nebylo hezké, a neustále se smutně ohlížel ke statku, z něhož odešel se srdcem přeplněným žalem Kateřininým i svým vlastním bolem, dorazil do Haramontu až za svítání. Ve své světničce usedl jako Sextus u lože své mrtvé ženy s rukama na kolenou a s očima upřenýma do prázdna.

Když konečně povstal, jako by se probudil ze sna, uviděl na stole vedle papírů popsaných vlastním písmem ještě list, popsaný cizí rukou. Přistoupil ke stolu a přečetl si Sebastiánův list.

K Pitouově chvále musíme říci, že okamžitě zapomněl na všechen osobní zármutek a začal myslet jenom na nebezpečí, které mohlo potkat jeho přítele.

Nic nedbal na to, že chlapec, jenž odešel včera navečer, má už za sebou hezký kus cesty. Spolehl se na své dlouhé nohy a okamžitě se pustil za ním; doufal, že ho jistě dohoní, jestliže Sebastiána cestou nikdo nesvezl a bude muset jít celou cestu pěšky. Ostatně se Sebastián bude muset tu a tam zastavit a odpočinout si, zatímco Pitou bude pochodovat jako divý.

S nějakými přípravami nebo zavazadly si Pitou pochopitelně také nedělal starosti. Opásal si bedra koženým řemenem, jak to míval ve zvyku, když se vydával na delší cestu, vzal si pod paží čtyřlibrový bochník chleba s uzenou klobásou, do ruky hůl a bez váhání se vydal na cestu.

Nespěchal-li Pitou příliš, urazil půldruhé míle za půl hodiny. Přidal-li do kroku, urazil dvě.

Musil se však přece tu a tam zastavit, aby se napil, aby si převázal řemínky na obuvi a aby se přeptal na Sebastiána. Proto mu trvalo deset hodin, než se dostal z konce ulice v Largny k Villetské bráně. Od Villetské brány k domu doktora Gilberta mu to trvalo zase dobrou hodinu, protože bylo všude plno povozů a velký nával lidí. Dohromady tedy mu trvala cesta jedenáct hodin. Vyšel v devět hodin ráno, v osm hodin večer dospěl k cíli.

Bylo to, jak se čtenář pamatuje, právě ve chvíli, kdy Andrée odvezla Sebastiána z Tuilerií a kdy doktor Gilbert mluvil s králem. Pitou nezastihl doma ani doktora Gilberta, ani Sebastiána, ale zastihl Billota.

Billot neslyšel nic o Sebastiánovi a nevěděl, kdy se vrátí doktor Gilbert.

Chudák Pitou se tak vyděsil, že se Billotovi vůbec nezmínil o Kateřině. Pořád jenom vzdychal, jaké to je neštěstí, že ho Sebastián nezastihl doma.

Potom vytáhl Sebastiánův list, jako by se jím chtěl před doktorem ospravedlnit, a četl ho znovu a znovu, což bylo zcela zbytečné, protože ho uměl nazpaměť.

Tak míjel pomalu a smutně čas, pro Pitoua i pro Billota, od osmi hodin večer až do dvou hodin do rána.

Bylo to dlouhých šest hodin. Jenom jednou tolik potřeboval Pitou, aby došel z Villers-Cotterets do Paříže.

Ve dvě hodiny ráno se ozval už asi podesáté od Pitouova příchodu zvuk klepátka. Pokaždé, když se ozvalo klepání, seběhl Pitou se schodů, a přestože to bylo plných čtyřicet schodů, byl dole vždycky právě v okamžiku, kdy domovník tahal za šňůru. Ale pokaždé bylo jeho očekávání zklamáno. Ani Gilbert, ani Sebastián se neobjevili, a Pitou se smutně vracel nahoru.

Konečně, jak .jsme už řekli, dostalo se chudákovi chlapci toužené odměny a ve dveřích se objevil otec se synem, doktor Gilbert s Sebastiánem.

Gilbert poděkoval Pitouovi upřímným stiskem ruky, a protože si myslil, že pocestný, který urazil tolik mil a čekal tolik hodin, potřebuje odpočinek, popřál mu dobrou noc a poslal ho na lože.

Pitou, jenž se už nemusil starat o Sebastiána, považoval teď za nutné svěřit se Billotovi. Pokynul mu a Billot odešel s ním.

Gilbert nechtěl svěřit péči o Sebastiána nikomu druhému. Prohlédl krevní podlitiny na chlapcových prsou a poslechem se přesvědčil, že raněný pravidelně dýchá. Potom se natáhl sám na pohovce vedle chlapcova lůžka. Sebastián měl dosti silnou horečku, ale přece jen brzo usnul.

Gilbert však nemohl usnout. Naslouchaje chlapcovu pokojenému dechu uvědomil si pojednou, jakou úzkost prožívá Andrée - jistě nikoliv menší než on sám. Zavolal proto sluhu a poručil mu, aby vhodil do první poštovní schránky dopis tak, aby jej Andrée dostala hned ráno. Dopis byl stručný.

"Nemějte strach, madam, nalezl jsem dítě a nepřihodilo se mu nic zlého."

Hned ráno přišel za Gilbertem Billot.

Za vážným a zachmuřeným Billotem se objevila usměvavá Pitouova tvář.

"Co se vám stalo, příteli? Co je vám?" otázal se doktor Billota.

"Pane Gilberte, zůstal jsem v Paříži, protože jsem mohl býti užitečný vám a své vlasti. Ale co jsem tady, doma je všechno vzhůru nohama."

Čtenář si nesmí po těchto slovech myslet, že Pitou prozradil všechna Kateřinina tajemství a mluvil o dívčině lásce k panu Izidorovi. Ne, ne, počestná duše srdnatého velitele haramontské Národní gardy byla vzdálena „jakémukoli donašečství, jakémukoli udavačství. Řekl pouze Billotovi, že žeň nestála za nic, že žito málo sypalo, že několik polí potlouklo krupobití, že stodoly jsou plné sotva do třetiny a že Kateřinu našel ve mdlobách na cestě z Villers-Cotterets k Pisseleu.

Billota ani moc nedojalo, že žito málo sypalo a že kroupy potloukly obilí. Ale když uslyšel, že Pitou našel Kateřinu ve mdlobách, div sám nepadl do mdlob.

Dobrý tatík Billot věděl, že dívka tak jará a tak temperamentní jako Kateřina neomdlí na silnici jenom tak pro nic za nic.

Vyptával se proto Pitoua znovu od začátku do konce, a ačkoli byl Pitou krajně zdrženlivý, tatík Billot přece jen několikrát zavrtěl hlavou:

"Tak si myslím, že je opravdu nejvyšší čas, abych už byl doma."

Gilbert právě sám prožil úzkost otcovského srdce a pochopil, co se asi děje v Billotovi, když uslyšel Pitouovy noviny.

"Jenom jděte, milý Billote," řekl mu, "když vás volají statek, půda a rodina, ale nezapomeňte, že se na vás obrátím, bude-li vás vlast potřebovat."

"Vzkažte jenom slůvko, pane Gilberte," odpověděl statečný statkář, "a za dvanáct hodin jsem v Paříži."

Billot objal Sebastiána, který po klidné noci byl už mimo nebezpečí, stiskl ruku Gilbertovi a vydal se na cestu na statek, který zamýšlel opustit na týden, a zatím zůstal nepřítomen po tři měsíce.

Pitou se vracel s Billotem a odnášel si jako dar doktora Gilberta pětadvacet dukátů na výstroj a výzbroj haramontské Národní gardy.

Sebastián zůstal u otce.

17. Příměří

Uplynul týden mezi událostmi, jež jsme právě vylíčili, a mezi dnem, kdy znovu uvedeme čtenáře do tuilerijského zámku, hlavního jeviště příštích velkých katastrof.

Ó Tuilerie! Osudné dědictví, odkázané královnou svatobartolomějské noci, cizinkou Kateřinou Medicejskou, potomkům a nástupcům! Palác, v němž jímá závrať, palác, jenž přitahuje a pohlcuje, palác, v jehož zejícím portále jako by bylo skryto kouzlo, které zmámí všechny ty korunované hlupáky, kteří se chtějí nazývat králi a nevěří, že budou pro lid opravdu posvátní, dokud nebudou spát pod jeho královražednými stropy. Vyvrhly jste je, Tuilerie, jednoho po druhém, jedny jako mrtvoly bez hlavy, druhé jako uprchlíky bez koruny...

Bezpochyby je v tvých kamenech, cizelovaných jako skvost Benvenuta Celliniho, osudné prokletí! Bezpochyby, ty starý paláci, je nějaký smrtelný talisman zahrabán pod tvým prahem! Spočítej jen poslední krále, kteří vstoupili do tvých bran, a řekni, co jsi s nimi udělal! Z pěti králů jeden jediný byl pohřben v královské hrobce po boku svých předků, ze čtyř zbylých jeden skončil na popravišti, tři zemřeli v cizině. Jednou se zachtělo celému shromáždění čelit nebezpečí a zasednout tam, kde usedali vyvolenci monarchie. Od toho okamžiku pojala zástupce lidu závrať. Sami se řítili do záhuby. Jedni zahynuli na popravišti, druhé zhltlo vyhnanství, a podivné bratrství spojilo Ludvíka XVI. s Robespierrem, Collota d'Herbois s Napoleonem, Billaud-Varenna s Karlem X., Vadiera s Ludvíkem Filipem.

Ó, Tuilerie! Nešťastné Tuilerie! Jenom blázen se odváží vstoupit přes váš práh, vstoupit tam, kam vstoupili Ludvík XVI., Napoleon, Karel X. a Ludvík Filip, protože dřív nebo později, ale buď jak buď, půjde stejnou cestou jako oni!

A přece každý z nich vešel do vašich zdí provázený jásotem lidu, s úsměvem a vírou, že sem vstupuje na přání davu, který jej povolal. Tak se stalo, že sotva usedl na královský trůn, pod královský baldachýn, začal každý z nich pracovat na svém díle místo na díle lidu. Jednoho dne to lid postřehl a zahnal ho jako nevěrného správce nebo potrestal jako nevděčného zplnomocněnce.

A tak nazítří po onom hrozném pochodu 6. října, uprostřed bláta, krve a křiku, v bledých paprscích vycházejícího slunce, plnilo se nádvoří Tuilerií lidem nadšeným, že král se mu vrátil, a toužícím jej spatřit.

Po celý den přijímal Ludvík XVI. zástupce lidu; neměl tedy čas na lid. Dav zatím čekal venku, díval se do oken, a kdykoli měl někdo za to, že krále zahlédl, radostně vykřikl a ukazoval svému sousedu:

"Viděls krále, viděls ho? Tamhle je!"

V poledne se král musel ukázat na balkóně a byl přijat jednomyslným provoláváním slávy a bouřlivým potleskem.

Večer musel sejít do zahrad, a tam ho očekávalo víc než bouřlivý potlesk a provolávání slávy: tentokrát to bylo hluboké pohnutí a slzy.

Madam Alžběta, to věčně mladistvé, zbožné a prosté srdce, ukázala bratrovi na nadšený lid:

"Přece jen se mi zdá, že není těžké vládnout takovým lidem!"

Princeznin byt byl v přízemí. Večer dala Alžběta otevřít všechna okna a povečeřela přede všemi.

Muži a ženy se na ni dívali, tleskali a zdravili ji okny, zvláště ženy. Zvedli děti na okenní římsy, nakazovali těm malým, nevinným capartům, aby posílali polibky té vznešené dámě a volali na mi, jak je krásná.

A děti vykřikovaly znovu a znovu: "Jak jste krásná, madam!" a buclatýma ručkama jí posílaly nespočetné polibky.

Kdekdo říkal: revoluce je skončena. Král je zbaven těch prokletých Versailles, svých dvořanů a rádců. Je zlomeno kouzlo, jež drželo království jako v zajetí ve světě loutek, soch a falešných dekorací. Zaplať Bůh, král je znovu ve středu opravdového života, v pravém lidském prostředí. Pojďte, Sire, pojďte mezi nás! Dosud jste měl mezi všemi těmi stvůrami, jimiž jste byl obklopen, možnost konat jen zlo. Teď uprostřed svého lidu máte všechnu možnost konat dobro.

Často se stává, že davy i jednotlivci se sami falešně posuzují a sami mají mylnou představu o tom, jak budou smýšlet zítra. Hrůza, jež zachvátila Paříž 5. a 6. října, získala králi nejenom mnoho věrných srdcí, ale také mnoho moudrých lidí, kteří začali přemýšlet, a konečně i mnoho těch, kteří mysleli jen na vlastni zájem. Ten křik v nočních tmách, násilné probuzeni uprostřed noci, ohně na mramorovém nádvoří,ozařující velké versailleské zdi pochmurným leskem, to vše silně zapůsobilo na každého poctivého člověka. Národního shromáždění se zmocnil velký strach, větší, že byl ohrožen král, než kdyby bylo ohroženo ono samo. Tenkrát se mu ještě zdálo, že je závislé na králi. Neuplyne ani šest měsíců a Národní shromáždění pozná, že naopak král je závislý na něm. Sto padesát jeho členů požádalo o pasy. Mounier a Lally - syn onoho Lallyho, jenž zahynul na náměstí de Gréve, uprchli do ciziny.

Dva nejpopulárnější lidé ve Francii, Lafayette a Mirabeau, se stali v Paříži upřímnými roajalisty.

Mirabeau navrhl Lafayettovi:

"Spojme se a zachráníme krále."

Bohužel Lafayette, do morku kostí čestný muž, ale omezeného ducha, opovrhoval Mirabeauem pro jeho nevalný charakter a nechápal jeho génia.

Spokojil se s tím, že zajel za vévodou Orleánským.

O Jeho královské Výsosti se vyprávělo mnoho podivných věcí. Říkalo se, že v té strašné noci z 5. na 6. října viděli vévodu s kloboukem naraženým hluboko do čela, s jezdeckým bičíkem v ruce, jak pobuřuje a štve lid na Mramorovém nádvoří, vybízí dav, aby loupil a plenil, v naději, že uprostřed loupeží a pleněni dojde také ke kralovraždě.

Mirabeau byl vévodovi Orleánskému plně oddán.

Místo aby se dohodl s Mirabeauem, navštívil Lafayette vévodu Orleánského a vyzval ho, aby opustil Paříž. Vévoda se tomu houževnatě vzpíral. Ale Lafayette byl v té zdobě skutečný francouzský král a vévoda musel poslechnout.

"A kdy se mohu vrátit?" zeptal se vévoda Lafayetta.

"Až pro vás vzkážu, princi," odpověděl generál.

"A když se budu nudit a vrátím se bez vašeho svolení, pane?" otázal se vévoda zvysoka.

"Potom," odpověděl Lafayette, "doufám, že nazítří po svém návratu mi prokáže Vaše Výsost tu čest a bude se se mnou bít."

Vévoda Orleánský odjel a vrátil se, až když pro něho vzkázali.

Lafayette byl mírným roajalistou už před 6. říjnem, ale po 6. říjnu se stal roajalistou skutečným, upřímným. Zachránil královnu a vzal pod ochranu krále.

Člověk se připoutává k druhému člověku daleko víc dobrodiním, které mu prokazuje, než dobrodiním, jež sám přijímá. V lidském srdci je totiž vždycky daleko víc hrdosti a pýchy nežli vděčnosti.

Král a madam Alžběta byli opravdu dojati, ačkoli cítili, že v tomhle novém prostředí, v těch lidských davech, jež navenek projevují takovou oddanost, je cosi temného, osudového, co na sebe nenechá dlouho působit, cosi mstivého a záštiplného jako zloba tygra, jenž se lísá ke krotiteli, ale proto nepřestane řvát.

Docela jinak tomu bylo s Marii Antoinettou. Trpěla jako žena, a to mělo škodlivý vliv i na královnina ducha. Plakala z rozmrzelosti, z bolesti a ze žárlivosti. Plakala stejně pro Charnyho jako pro královské žezlo - cítila snad, že jí obojí uniká. Proto se také dívala na všechen ten lid a poslouchala jeho nadšený pokřik s lhostejným srdcem a podrážděným duchem. Byla takřka stejně stará jako madam Alžběta nebo snad dokonce o něco mladší. Ale princezně zanechalo panenství duse i těla neposkvrněný pohled a duševní svěžest, zatímco královniny bouřlivé vášně, láska a nenávist způsobily, že předčasně zestárla. Královna byla nemocná, těžce nemocná žalem, nezhojitelnou nemoci, neboť jediným lékem na bolest je štěstí a klid a ubohá Marie Antoinetta cítila, že jejímu klidu a štěstí je navždy konec.

Proto také uprostřed všeho toho nadšení, uprostřed bouřlivého volání slávy, kdy král podává ruce mužům a madam Alžběta se v pláči usmívá na ženy a děti, královniny oči, zčervenalé v tolika proplakaných nocích, zůstávají suché a nepřístupné.

Přišli se jí poklonit vítězové od Bastily a královna je odmítla přijmout.

Pak přišly ženy z tržnice. Přijala je, ale na dostatečnou vzdálenost, aby k ni nemohly příliš blízko. Také její dvorní dámy se vrhly před královnu, aby ji uchránily před tím dotěrným špinavým živlem.

Byla to velká chyba. Ženy z tržnice byly vesměs roajalistky: Větším z nich zavrhovala 6. říjen.

Ženy ji přesto oslovily, protože v tomhle prostředí nikdy .není nouze o dobré řečnice.

Kterási žena, odvážnější než jiné, se ji dokonce pokusila dát radu.

"Paní královno," řekla ji, "kdybyste mi ráčila dovolit, abych vám dala radu, bude to rada od srdce."

Královna přikývla, ale tak nepatrně, že to žena ani nezpozorovala.

"Vy neodpovídáte, paní královno? Nevadí, já vám ji dám přece. Teď jste mezi námi, uprostřed svého lidu, uprostřed své pravé rodiny. Teď musíte vyhnat všechny ty dvorské opice, které jsou králi jen na škodu, a mít trochu ráda chudáky Pařížany - vždyť vás za těch dvacet let, co jste ve Francii, viděli sotva čtyřikrát."

"Madam," odpověděla chladně královna, "můžete takhle mluvit jenom proto, že neznáte mé srdce. Milovala jsem vás

ve Versailles, budu vás stejně milovat v Paříži."

To mnoho neslibovalo.

Však se také hned jiná žena ujala slova.

"Tak, tak, že jste nás milovala ve Versailles? To snad bylo z lásky, když jste 14. července chtěla dát Paříž obléhat a bombardovat? A snad bylo také z lásky, když jste 6. října chtěla uprchnout?"

"Namluvili vám to, a vy jste tomu uvěřily," odpověděla královna. "Takové nedorozumění je vždycky ke zkáze jak lidu, tak krále."

A přesto ta ubohá žena, či spíše ubohá královna, přestože se v ní bouřila pýcha, dostala v jednom okamžiku šťastný nápad.

Jedna z žen, rodem Alsasanka, ji oslovila německy.

"Madam," odpověděla jí královna, "stala jsem se tak Francouzkou, že jsem zapomněla svou mateřštinu."

Bylo to rozkošně řečeno, bohužel to nešlo od srdce.

Bylo by stačilo málo a ženy z tržnice by byly na odchodu volaly z plna srdce: "Ať žije královna!"

Takhle však odcházely zmateny, jejich volání znělo nějak hluše a v duchu reptaly.

Večer se sešli všichni tři, král, královna a madam Alžběta, aby se trochu potěšili a navzájem uklidnili. Vzpomínali na všechno, co dobrého a potěšujícího mohli dnes v lidu pozorovat. Královna k tomu přispěla jenom výrokem malého korunního prince, který ten den i v následujících dnech několikrát opakovala.

Když totiž ubohý chlapec zaslechl hluk, který svým příchodem působily ženy z tržnice, přiběhl k matce, přitiskl se k ní a zvolal:

"Božínku, maminko, copak je ještě včera?"

Malý dauphin byl v pokoji, slyšel, co o něm matka říká, a pyšný jako všechny děti, když vidí, že jsou středem zájmu, přistoupil ke králi a zamyšleně se na něho díval.

"Co chceš, Ludvíku?" zeptal se ho král.

"Chtěl bych se vás zeptat na něco velmi vážného, otče," odpověděl korunní princ.

Král si ho přitáhl na klín a usmál se:

"Tak co, nač se mě chceš zeptat?"

"Rád bych věděl," zeptalo se dítě, "proč se lid, který vás měl přece tak rád, najednou na vás rozhněval? Co jste mu udělal, že se tak rozzlobil?"

"Ludvíku," zašeptala královna vyčítavě.

"Jen ho nechte, já mu to vysvětlím," řekl král.

Madam Alžběta se na dítě usmívala.

Ludvík XVI. pohladil syna po vlasech a pokusil se mu vysvětlit ty složité politické otázky tak, aby to dítě mohlo pochopit:

"Víš, Ludvíku, chtěl jsem udělat lid ještě šťastnějším, než byl. Potřeboval jsem peníze, abych zaplatil výlohy, jež nám vznikly válkami, které jsme museli vést. Žádal jsem ty peníze na svém lidu, tak jak to vždycky dělali moji předchůdci. Úředníci, z nichž se skládal můj parlament, se postavili proti tomu a řekli, že jedině můj lid má právo ty peníze mi dát. Shromáždil jsem ve Versailles zástupce všech měst. Všichni vynikali rodem, jměním nebo schopnostmi. To je to shromáždění, jemuž říkáme generální stavy. Když se shromáždili, žádali po mně věci, které nemohu udělat ani kvůli sobě, ani kvůli vám, jenž budete mým nástupcem. Našli se zlí lidé, vzbouřili lid a výtržnosti, k nimž se dal lid strhnout v těchto dnech, jsou jejich dílem... Synáčku, nesmíme se proto hněvat na lid."

Při těchto posledních slovech sevřela Marie Antoinetta rty. Bylo zřejmé, že kdyby byla měla na starosti princovu výchovu, nebyla by chlapce vedla k tomu, aby zapomínal na urážky.

Druhého dne požádalo město Paříž a Národní garda královnu, aby se objevila v divadle a ukázala tak přítomností svou a královou, že královští manželé rádi sídlí v hlavním městě.

Královna odpověděla, že by s velkou radostí přijala pozvání města Paříže, dříve však prý musí vymizet z paměti vzpomínka na právě uplynulé dny, a k tomu je potřeba času. Lid už na ty neblahé dny dávno zapomněl. Divil se, že královna si ještě vzpomíná.

Když se královna dozvěděla, že její nepřítel vévoda Orleánský byl odstraněn z Paříže, měla na okamžik radost. Nebyla však za to Lafayettovi vděčna. Domnívala se, že to je spor mezi princem a generálem.

Ať už tomu věřila, nebo se jen tak tvářila, nechtěla být Lafayettovi ničím zavázána.

Jako pravá princezna z lotrinského domu, pyšná a nesmiřitelná, chtěla zvítězit a pomstít se sama.

"Královny nemohou utonout," prohodila Jindřiška Anglická v bouři na moři a Marie Antoinetta byla téhož mínění.

Nebyla ostatně Marie Terezie blíž smrti a zkáze než ona, když vzala do náručí své dítě a ukázala je svým věrným Uhrům?

Ta vzpomínka na hrdinskou matku neustále ovlivňovala dceru. Byla to chyba, strašná chyba těch, kdo bez rozmyslu srovnána jí dvě odlišné situace.

Za Marii Terezii stály její národy. Marie Antoinetta měla francouzský národ proti sobě.

A pak, byla především ženou a reagovala na všechno jako žena. Snad by byla lépe posuzovala situaci, kdyby měla klidnější srdce. Snad by byla méně nenáviděla lid, kdyby jí byl Charny víc miloval.

Takové tedy byly poměry v Tuileriích v těch několika dnech, kdy se revoluce na okamžik zastavila, kdy vášně načas ochladly a kdy jako v přiměří si přátelé i nepřátelé zdvořile tiskli ruce, aby, sotva bude znovu vyhlášeno nepřátelství, začali nový boj, ještě vražednější a zarputilejší.

18. Portrét Karla I.

Během těch několika dní, kdy se noví obyvatelé Tuilerií zařizovali v novém sídle a začínali žít svým obvyklým

životem, nebyl Gilbert povolán ke králi a nepokládal tedy ani za vhodné, aby se k němu dostavil sám. Když však nadešel den, kdy měl službu, domníval se, že povinnost dostatečně omluví to, co se nemohl odhodlat vysvětlit svou oddaností.

Služba v královských předpokojích byla stejná jako ve Versailles. Gilberta tedy znali v Tuileriích jako ve versailleském zámku.

Ostatně král, i když doktora k sobě nepovolal, přece jen na něho nezapomněl. Ludvík XVI. dovedl rozeznat, kdo je jeho upřímný přítel a kdo se tak jenom tváří.

A ať byla královna proti Gilbertovi jakkoliv zaujatá, Ludvík XVI. cítil v hloubi srdce, že Gilbert je především oddaným stoupencem království, což bylo víc, než kdyby byl jen osobním přítelem krále.

Proto také dal v den Gilbertovy lékařské návštěvy příkaz, aby doktora k němu okamžitě uvedli, jakmile se objeví.

Sotvaže tedy doktor vstoupil, komorník, jenž měl službu, mu vyšel vstříc a uvedl ho do královy ložnice.

Král se procházel po komnatě a byl tak zamyšlený, že nezpozoroval Gilbertův příchod, ba přeslechl dokonce, když jej komorník ohlásil.

Gilbert stál nehnutě a mlčky u dveří, čekal, až si ho král povšimne a osloví ho.

Předmět, jimž byl král tak zaujat - šlo to snadno uhodnout, neboť se před ním chvíli co chvíli v zadumání zastavoval - byl velký portrét Karla I. Maloval ho van Dyck. Dnes visí obraz v Louvru a jeden Angličan se kdysi nabízel, že ho cely pokryje zlatými mincemi, jestliže mu za ně bude obraz prodán.

Znáte ten portrét, viďte, ne-li v originále, tedy jistě aspoň z reprodukcí?

Karel I. stojí před několika křehkými a vzácnými stromy, jaké rostou na pobřeží. Páže mu drží koně pokrytého čabrakou. Obzor je ohraničen mořem. Králova hlava je obestřena těžkou melancholií. Nač myslí tento Stuart, jehož předchůdkyní byla krásná nešťastná Marie a jehož nástupcem bude Jakub II.?

Anebo spíše, nač myslel geniální malíř, když ho v prorockém jasnozření jako za posledních dnů králova útěku namaloval jako prostého jezdce chystajícího se vytrhnout do boje proti puritánům?

Nač myslel, když jej takto namaloval před bouřlivým severním mořem, jak se chystá vsednout na koně, připraven k útoku, ale také k útěku? Což kdybychom obrátili ten obraz, na němž van Dyck zachytil tu strašlivě smutnou hlavu, nenašli bychom na rubu plátna náčrtek popraviště ve White Hallu?

To plátno mluvilo tak výrazně, že na sebe upoutalo i pozornost tak prostředního ducha, jaký byl Ludvík XVI., a vyvolalo na jeho čele chmuru.

Třikrát se zastavil před tím portrétem, třikrát se od něho odvrátil, ale po několika krocích se na něj opět zahleděl, jako by v tom obraze bylo něco osudového, co ho k sobě přitahovalo neodolatelnou silou.

Konečně Gilbert pochopil, že za určitých okolností je divák méně indiskrétní, když dá najevo svou přítomnost, než zůstane-li mlčky stát. Pohnul sebou, Ludvík XVI. sebou trhl a otočil se k němu.

"Ach, to jste vy, doktore! Pojďte, jsem rád, že vás vidím."

Gilbert přistoupil blíž a uklonil se.

"Jak dlouho čekáte, doktore?"

"Několik minut, Sire."

"Ach, jaký jste trpělivý člověk!" řekl král a znovu se zamyslel.

Po chvíli mlčení dovedl Gilberta před van Dyckovo mistrovské dílo.

"Znáte ten obraz, doktore?"

"Ano, Sire."

"Kde jste ho viděl?"

"Jako chlapec u paní Dubarry. Byl jsem tenkrát takřka ještě dítě, ale ten obraz na mě udělal hluboký dojem."

"Ano, byl u parní Dubarry, máte pravdu," zamumlal Ludvík XVI.

Znovu chvíli mlčel, konečně se otázal:

"Znáte historii toho portrétu, doktore?"

"Neznám, Sire. Vím jenom, že byl namalován v Londýně v roce 1645 nebo 1646, to je vše, co o něm vím. Nevím však, jak se dostal do Francie a jak se teď octl v ložnici Vašeho Veličenstva."

"Jak se dostal do Francie, to vám povím. Jak se octl v mém pokoji, nevím sám.

Gilbert se podíval na Ludvíka XVI. s údivem.

"Do Francie se dostal takhle," opakoval Ludvík XVI. "Neřeknu vám v podstatě nic nového, zato však možná nějakou zajímavou podrobnost. Pochopíte aspoň, proč jsem se tak díval na ten portrét a nač jsem při tom myslel."

Gilbert se uklonil, aby dal najevo, že pozorně poslouchá.

"Je tomu asi třicet let," začal vypravovat Ludvík XVI., "měli jsme ministerstvo velmi osudné pro Francii a také pro mě, totiž ministerstvo pana de Choiseul. Bylo rozhodnuto, že to ministerstvo bude nahrazeno ministerstvem d'Aiguillonovým a Maupeouvým a současně že budou zrušeny parlamenty. Ale zlomit moc parlamentů, to byla věc, které se můj děd, Ludvík XV., velmi lekal. Bylo k tomu potřebí vůle, a té král už neměl. Z trosek toho starého muže bylo tedy třeba udělat nového člověka, a to bylo možné jen jedním jediným způsobem: zavřít ten hanebný harém, který pod jménem Obora stál Francii tolik peněz a monarchii tolik popularity. Bylo třeba místo světa mladých děvčat, jenž vyčerpával zbytky královy mužné síly, dát Ludvíku XV. jedinou milenku, jež by mu nahradila všechny a jež by neměla dost vlivu, aby určovala směr jeho politiky, ale měla dost dobrou paměť, aby mu každou chvíli opakovala naučenou úlohu. Starý maršál Richelieu věděl, kde hledat takovou ženu, a také ji našel. Vy jste ji znal, doktore, vždyť jste mi právě řekl, že jste ten portrét viděl u ní."

Gilbert se uklonil.

"Neměli jsme tu ženu rádi, ani královna, ani já. Královna snad ještě méně než já, neboť královna, Rakušanka,

zasvěcená Marií Terezií do oné velké evropské politiky, v níž Rakousko mělo hrát hlavní úlohu, viděla v příchodu pana d'Aiguillon především pád svého přítele pana de Choiseul. Neměli jsme ji rádi, a přece, mám-li být upřímný, musím se přiznat, že jednala ve smyslu mých tajených přání, když zničila to, co bylo, a říkám s plným vědomím, že koneckonců, byť třeba neuvědoměle, pracovala pro všeobecné dobro. Byla to obratná herečka. Hrála svou roli skvěle. Bavila ho, škádlila ho, povzbuzovala ho, udělala z něho muže, tím že mu vnukla přesvědčení, že muž je... "

Král se zarazil, jako by zapochyboval, smí-li tak otevřeně a neprozřetelně mluvit o svém předchůdci před cizím člověkem. Když však pohlédl do upřímné Gilbertovy tváře, ujistil se, že před tímto mužem, jenž dovede všechno pochopit, nemusí nic skrývat.

"Co vám tu říkám, pane," pokračoval Ludvík XVI. s určitou noblesou, jakou neměl vždycky ve zvyku - "neměl bych vám snad říkat, neboť je to má důvěrná myšlenka a král má nechat nahlédnout do svého srdce jen těm, v jejichž srdci může číst sám. Oplatíte mi stejnou důvěrou, pane Gilberte? A řekne-li vám francouzský král, co si mysli, řeknete mu také vy, co si myslíte?"

"Sire," odpověděl Gilbert, "přísahám vám, prokáže-li mi Vaše Veličenstvo tu čest, prokáži i já králi tu službu. Lékař pečuje o těla, tak jako kněz pečuje o duše. Oba jsou vázáni tajemstvím. Ale i když jsem povinen mlčet a tvářit se neproniknutelně vůči ostatním, považoval bych za zločin, kdybych neřekl pravdu králi, jenž mi prokazuje čest a ptá se mě na, ni."

"Takže mohu spoléhat, pane Gilberte, že nikdy neprozradíte, co jste ode mne slyšel."

"Sire, kdybyste mi řekl, že za čtvrt hodiny budu z vašeho rozkazu usmrcen, nepovažoval bych za své právo prchnout, pokud byste nedodal: Utečte."

"Dobře, že mi to říkáte, pane Gilberte. Se svými nejlepšími přáteli, ba i s královnou mluvím často jen potichu. S vámi budu myslet nahlas."

Ludvík XVI. pokračoval:

"Nuže, tato žena, která dobře věděla, že Ludvík XV. se nikdy neřídí ničím jiným než svými okamžitými královskými vrtochy, ho nikdy neopouštěla, aby měla ve své moci i ten sebenepatrnější vznešený vrtoch.

Chodila s ním do královské rady a stála skloněná nad jeho křeslem. Před kancléřem, před těmi vážnými úředními osobami, před starými úředníky si mu lehala k nohám, pitvořila se jako opice, žvatlala jako papoušek, ve dne v noci mu našeptávala, on že je přece král. Ale snad by to všechno ještě nestačilo a tato podivná Egerie by se byla možná marně namáhala, kdyby panu Richelieuovi nenapadlo podepřít pouhá slova živou představou. Pod záminkou, že páže, které vidíte na tomto obraze, se jmenovalo Barry, koupil pro ni ten obraz, jako by to byla rodinná podobizna. Tato melancholická tvář, která tuší 30. leden 1649, slyšela v budoáru té holky často výbuchy jejího nestoudného smíchu a viděla i její nechutné šprýmy. Smála se, brala Ludvíka XV. kolem krku, ukazovala na Karla I. A říkala mému dědovi: Vidíš, Francie, tady je král, kterému usekli hlavu, protože byl slabý k svému parlamentu, a ty svůj parlament ještě šetříš. Ludvík XV. zrušil svůj parlament a zemřel klidně na trůně. Pak jsme poslali do vyhnanství tuto ženu, k niž jsme snad měli být shovívavější. Obraz zůstal ve versailleských mansardách a nikdy jsem si nevzpomněl zeptat se, co se s ním stalo... Jak se dostal sem? Kdo nařídil, aby ho tady pověsili? Proč mě sem následuje, či spíše, proč mě pronásleduje?"

A Ludvík XVI. zavrtěl smutně hlavou:

"Doktore, neskrývá se za tím nějaká neblahá předzvěst?"

"Může to být osudná předzvěst, Sire, jestliže vám ta podobizna nic neříká. Jestliže vám však něco řekne, může to být také hlas Prozřetelnosti."

"Jak si můžete myslet, doktore, že by takový obraz neříkal nic králi v situaci, v jaké jsem já?"

"Když jste mi dovolil, Sire, mluvit pravdu, dovolíte mi také ještě otázku?"

Ludvík XVI. jakoby chvíli váhal.

"Ptejte se, doktore," řekl konečně.

"Co říká ten portrét Vašemu Veličenstvu, Sire?"

"Říká mi, že Karel I. přišel o hlavu, protože se pustil do války se svým lidem, a že Jakub II. přišel o trůn, protože svůj lid opustil."

"V tom případě je ten portrét jako já, Sire, mluví pravdu."

"A co tedy... " král dokončil otázku jen pohledem.

"Vaše Veličenstvo mi ráčilo dovolit, abych se ptal. Dovoluji se tedy otázat, co král odpoví tomuto portrétu, jenž s ním mluví tak upřímně."

"Pane Gilberte, dávám vám své slovo, že jsem se ještě nerozhodl. Uvidím, až jak se utváří okolnosti."

"Lid se bojí, že se s ním král pustí do války."

Ludvík XVI. zavrtěl hlavou.

"Nikoliv, pane," řekl, "nemohu vést válku proti svému lidu, leč snad s pomocí ciziny, a znám příliš dobře stav Evropy, abych jí chtěl důvěřovat. Pruský král mi nabízí; že vtáhne do Francie se sto tisíci muži. Ale já znám příliš dobře intrikánského a ctižádostivého ducha té malé monarchie, která se chce stůj co stůj stát velkým královstvím. Všude podněcuje zmatky a doufá, že v nich pro sebe urve nějaké nové Slezsko. Také Rakousko mi dává k dispozici sto tisíc mužů, ale já nemám rád svého švagra Leopolda, toho člověka s dvojí tváří, na jedné straně filosofa, na druhé pobožnůstkáře: Můj bratr, hrabě d'Artois, mi navrhuje, abych se opřel o Sardinii a Španělsko, ale já nedůvěřuji těm dvěma mocnostem, kde má tak velký vliv můj bratr d'Artois. Ostatně má bratr u sebe pana de Calonne, nejzapřísáhlejšího královnina nepřítele - však ten pán opatřil bohatými poznámkami pamflet paní de la Motte proti nám v té špinavé aféře s náhrdelníkem. Viděl jsem ten rukopis. Vím všechno, co se tam venku děje. V předposlední poradě se jednalo o tom, že bych měl být sesazen a že by měl být jmenován regent, byl by jím pravděpodobně můj druhý milovaný bratr, pan hrabě de Provence. V poslední řadě navrhl můj bratranec, pan de Condé, aby vtrhli do Francie a

táhli na Lyon; ať se stane s králem cokoli...

Pokud jde o velkou Kateřinu, ta je taky moc dobrá: dává mi dobré rady - nemůže také nic jiného, chápejte, sedí přece u stolu a souká do sebe Polsko, a nemůže vstát, dokud s tím soustem nebude hotova. Dává mi radu, která má být vznešená, a zatím je jen směšná, zvláště po tom, co se stalo v posledních dnech. Králové, píše velká Kateřina, mají jít svou cestou a nestarat se o pokřik lidu, tak jako měsíc opisuje svou dráhu a nestará se, jak štěkají psi. - Zdá se mi, že ruští psi jenom štěkají. Ať pošle paní Kateřina někoho, aby se zeptal chudáku na věčnosti, Deshuttesa nebo Varicourta, hned se přesvědčí, že naši psi koušou."

"Lid má strach, zda král nepomýšlí na útěk, zda nechce opustit Francii..."

Král váhal s odpovědí.

"Sire," usmál se Gilbert, "královské svolení by se nikdy nemělo brát doslova. Vidím, že jsem nediskrétní, ale má otázka byla prostě jen výrazem mých obav."

Král položil Gilbertovi ruku na rameno.

"Slíbil jsem, že vám řeknu pravdu, pane, povím vám ji celou. Ano, jednalo se o tom, ano, navrhli mi to. Mnozí moji oddaní služebníci jsou toho mínění, že bych měl uprchnout. Ale v noci na 6. říjen, když královna stejně jako já každou chvíli očekávala smrt, kdy k sobě tiskla své děti a plakala mi v náručí, přiměla mě k přísaze, že nikdy neuprchnu sám, že odjedeme všichni společně a buď se společně zachráníme, anebo společně zemřeme. Přísahal jsem to, pane, a dostojím svému slovu. A protože nevěřím, že by bylo možné, abychom uprchli všichni společně a nebyli desetkrát zadrženi, nežli dojedeme na hranice, neuprchneme tedy vůbec."

"Sire," řekl Gilbert, "Vaše Veličenstvo má obdivuhodný postřeh. Proč celá Francie vás nemůže slyšet tak, jako vás teď slyším já! Jak by opadla nenávist, jež Vaše Veličenstvo pronásleduje. Jak by se zmenšilo nebezpečí, jež Vašemu Veličenstvu hrozí!"

"Nenávist!" zvolal král. "Myslíte tedy, že mě lid opravdu nenávidí? Nebezpečí! Nebudeme-li brát příliš vážně chmurné myšlenky, které mi vnukl tento portrét, mám dojem, že snad největší nebezpečí už minulo."

Gilbert se zadíval na krále s hlubokou melancholií.

"Vy si to nemyslíte, pane Gilberte?" otázal se Ludvík XVI.

"Domnívám se, Sira, že Vaše Veličenstvo teprve vstoupilo do boje a že 14. červenec a 6. říjen jsou jenom prvními akty strašného dramatu, které bude hrát Francie před tváří národů."

Ludvík XVI. zbledl.

"Doufám, že se mýlíte, pane."

",Nemýlím se, Sire."

"Jak o tom můžete vědět více než já; jenž mám své zpravodajství a svou policii?"

"Já nemám, Sire, ani zvláštní zpravodajství, ani policii, ale stojím pevně na této zemi, uprostřed událostí, a vím, co nám visí nad hlavami. Co jsme zažili, Sire, bylo teprve zemětřesení. Přijde ještě oheň, popel a žhavá láva. S těmi budeme muset zápasit."

"Řekl jste zápasit, pane, nebylo by bývalo správnější, kdybyste byl řekl: budeme před nimi muset utíkat?"

"Řekl jsem zápasit, Sire."

"Víte, co si myslím o cizině. Nikdy nepovolám cizí vojáky do Francie, ledaže by byl ohrožen - nikoli můj život, ten jsem už dávno obětoval! - ledaže by byl ohrožen, opravdu vážně ohrožen život mé ženy a mých dětí."

"Chtěl bych se vám vrhnout k nohám, Sire, a poděkovat vám za takové smýšlení. Nepotřebujeme cizinu, Sire. Proč bychom potřebovali cizinu, když jste ještě zdaleka nevyčerpal své vlastní prostředky? Bojíte se, že vás revoluce předstihne, není-liž pravda, Sire?"

"Bojím se."

"Nuže, jsou dva prostředky, jak zachránit krále i Francii."

"Povězte mi je, pane, a budete mít zásluhu jak o Francii, tak o mě."

"První prostředek je, Sire, abyste se postavil v čelo revoluce a řídil ji."

"Strhnou mě s sebou, pane Gilberte, a já nechci jít tam, kam jdou oni."

"Druhý prostředek je dát revoluci pevnou uzdu a zkrotit ji."

"Jak budeme říkat té uzdě, pane?"

"Popularita a génius."

"A kdo nám ji uková?"

"Mirabeau."

Ludvík XVI. se podíval na Gilberta, jako by nevěřil svému sluchu.

19. Mirabeau

Gilbert viděl, že bude muset podstoupit těžký boj, ale byl na něj připraven.

"Mirabeau," opakoval pevně, "ano, Sire, Mirabeau."

Král se obrátil k portrétu Karla I.

"Jakou bys ty dal odpověď, Karle Stuarte," otázal se poetického van Dyckova plátna, "kdyby ti v okamžiku, kdy se ti začala třást půda pod nohama, navrhli, aby ses opřel o Cromwella?"

"Karel Stuart by byl odmítl a byl by dobře udělal, protože s Cromwellem nemá pan Mirabeau nic společného."

"Nevím, jak se na ty věci díváte vy, doktore," řekl král: "Já nerozlišuji různé stupně zrady. Pro mě je zrádce jako zrádce. Nevidím rozdíl mezi zrádcem, který zrazuje jen trochu, a mezi zrádcem, jenž zrazuje hodně."

"Sire," řekl Gilbert velmi uctivě, zároveň však naprosto pevně, "ani Cromwell, ani Mirabeau nejsou zrádci."

"A co .jsou tedy?" rozčílil se král.

"Cromwell byl rebel, Mirabeau je nespokojený šlechtic."

"A s čím je ten pán nespokojen?"

"Se vším... Se svým otcem, který ho dal zavřít na zámek If a do vězení ve Vincennes; s tribunály, jež ho odsoudily k smrti, s králem, který neuznával jeho génia a doposud ho neuznává."

"Génius politiků, pane Gilberte," namítl prudce král, "je poctivost."

"To je velmi krásná odpověď, Sire, hodná Tita, Trajána nebo Marca Aurelia. Bohužel jí dějiny nedávají za pravdu."

"Jak to myslíte?"

"Byl snad počestným mužem Augustus, jenž se rozdělil o vládu nad světem s Lepidem a s Amoniem a potom poslal Lepida do vyhnanství a Amonia zabil, aby měl celý svět sám pro sebe? Byl počestným mužem Karel Veliký, jenž zavřel svého bratra Karlomana do kláštera, a aby se zbavil svého nepřítele Witikinda, téměř tak velkého muže, jako byl sám, nechal postínat všechny Sasy, kteří byli větší než jeho meč? Byl opravdu počestným mužem Ludvík XI., jenž se vzbouřil proti svému otci a chtěl ho sesadit z trůnu, a když se mu to nepodařilo, naháněl alespoň chudákovi Karlu VII. tolik .strachu, že raději zemřel hlady, protože se bál, že bude otráven? Byl počestným mužem Richelieu, jenž v alkovnách Louvru a na schodištích kardinálského paláce osnoval spiknutí, která pak likvidoval na popravišti na náměstí de Gréve? Byl počestným mužem Mazarin, jenž podepsal pakt s protektorem a jenž pak nejenom nepostavil pro Karla II. půl miliónu a pět set mužů, ale dokonce ho vyhnal z Francie? Byl snad počestným mužem Colbert, jenž zradil, obžaloval a svrhl svého ochránce Fouqueta, a zatímco ho odváděli do žaláře, z něhož už neměl vyjít živý, pyšně a nestoudně se posadil do jeho ještě teplého křesla? A přece, bohudík, nikdo z nich neublížil králům a království."

"Ale víte přece, pane Gilberte, že pan de Mirabeau nemůže pracovat pro mě, protože pracuje pro vévodu Orleánského.

"Vévoda Orleánský je ve vyhnanství, Sire, a pan de Mirabeau nepracuje teď pro nikoho."

"Jak chcete, abych důvěřoval prodejnému člověku?"

"Tím, že si ho koupíte... Cožpak mu nemůžete dát víc než kdo jiný na světě?"

"Je to nenasyta, bude chtít hned milión."

"Prodá-li se Mirabeau za milión, Sire, dá se zadarmo. Nemyslíte, že má alespoň o dva nebo o tři milióny větší cenu než kdokoli z Polignaců?"

"Pane Gilberte!"

"Král mi bere slovo," uklonil se Gilbert, "budu tedy mlčet."

"Ne, ne, naopak, mluvte!"

"Řekl jsem, co jsem chtěl říci, Sire."

"Musíme to trochu rozebrat."

"Nepřeji si nic jiného, Sire. Vidím panu Mirabeauovi až do duše."

"Však jste také jeho přítel!"

"Bohužel se mi nedostalo té cti. Ostatně má pan Mirabeau jen jediného přítele, a to je zároveň přítel královnin."

"Ano, vím, hraběte de la Marck. Však mu to také vyčítáme každý druhý den."

"Vaše Veličenstvo by mu mělo naopak pod trestem smrti zakázat, aby se s Mirabeauem rozešel."

"A proč vůbec, pane Gilberte, připisujete v politice tak veliký význam takovému bezvýznamnému šlechtici, jako je pan Riquetti de Mirabeau?"

"Především mi dovolte, Sire, říci, že pan Mirabeau je aristokrat v pravém smyslu toho slova a nikoli jen nějaký bezvýznamný zemánek z venkova. Je ve Francii málo šlechticů, jejichž rodokmen by sahal až do XI. století. Dokazuje to nejlépe ta okolnost, že naši králové, aby měli vůbec nějaké šlechtice ze starobylého rodu kolem sebe, požadovali od těch, jimž prokazovali čest vstoupit do svých kočárů, doklad o šlechtickém původu jen od roku 1399. Není nepatrný šlechtic, Sire, kdo pochází z rodu florentských Arrighettiů. Nic mu neubírá na důstojnosti, že jeden z jeho předků byl obchodníkem v Marseille - víte přece, Sire, že marseillská šlechta stejně jako benátská zrcadla neztrácela šlechtický titul, ani když se zabývala obchodem."

"Je to zhýralec," vpadl Gilbertovi do řeči král, "kat dobré pověsti svého rodu, marnotratník."

"Ach, Sire, lidi je nutno brát, jací jsou: Mirabeauové byli vždycky nezřízení a bouřliváci v mládí, ale s věkem vždycky přicházeli do rozumu. Jako mladí muži jsou bohužel takoví, jak pravilo Vaše Veličenstvo. Jakmile se však stanou hlavou rodiny, jsou panovační, pyšní, zároveň však také přísní. Král, jenž by jimi pohrdal, byl by nevděčný, vždyť z toho rodu vzešli stateční vojáci a neohrožení námořníci. Vím dobře, že z odporu venkovské šlechty proti každé centralizaci, v polofeudálním a polorepublikánském vzdoru bojovali z výše svých bašt proti autoritě ministrů a někdy i králů. Vím dobře, že nejednou hodili do Durance úředníky, kteří chtěli vyměřovat daně z jejich pozemků. Vím dobře, že zahrnovali stejným opovržením dvořany a úředníky, generální nájemce a vzdělané lidi - vážili si totiž vždycky jen dvou věcí na světě: meče a pluhu. Vím, že jeden z nich napsal: lokajství je vrozeno lidem od dvora jako kachnám brouzdání v bahnité vodě. Ale to všechno, Sire, ani v nejmenším neukazuje, že by to byli nějací rytíři z Nemanic. Snad to nesvědčí o vysoké morálce, ale jistě je to důkazem, že Mirabeauové patři k nejvyšší a nejpyšnější šlechtě."

"Tak jenom pokračujte, pokračujte, pane Gilberte," prohodil rozmrzele král, jenž .se domníval, že zná lépe než kdo jiný všechny významné muže svého království. "Vidím, že opravdu znáte pány Mirabeau, jako byste byl sám z nich. Já je neznám, řekněte mi tedy o nich něco zajímavého. Člověk vždycky rád pozná lidi dřív, než jich použije."

"Ano, Sire," odpověděl Gilbert, trochu dotčený ironií, kterou vycítil z královy řeči, "znám je a mohu o nich Vašemu Veličenstvu něco povědět: Byl to jeden z rodu Mirabeau, Bruno de Riquetti, který v den, kdy pan de la Feuillade odhaloval na náměstí de la Victoire sochu Vítězství se čtyřmi spoutanými národy, vedl kolem svůj pluk - byl to gardový pluk, Sire. Na novém mostě se zastavil, zastavil svůj pluk před sochou Jindřicha IV., smekl klobouk a provolal: Přátelé, pozdravme tohoto velikého muže, ten se vyrovná každému jinému! Anebo jiný Mirabeau, Francois de Riquetti - v sedmnácti letech se vrátil z Malty, našel svou matku Annu de Pontéves ve smutku a zeptal se jí, proč nosí smutek,

když jeho otec je mrtev už deset let. Protože jsem byla uražena, odpověděla matka. - Kdo vás urazil, madam? - Rytíř de Griasque. - A vy jste se nepomstila? otázal se mladík, jenž dobře znal svou matku. - Měla jsem sto chutí. Jednou jsem s ním byla o samotě. Vytáhla jsem nabitou pistoli, nasadila jsem mu ji ke spánku a řekla jsem mu: Kdybych byla sama, zabila bych tě a vidíš, že bych to mohla udělat. Ale mám syna, ten mě pomstí důstojnějším způsobem. - Dobře jste udělala, matko, odpověděl mladý Riquetti. Ani se nepřevlékl, vzal si klobouk, opásal se mečem, vyhledal rytíře de Griasque, známého rváče, známého neurvalce, urazil ho, vyzval ho na souboj, zavřel se s ním do zahrady, klíče hodil přes zeď a zabil ho. A jiný Mirabeau, markýz Jean-Antoine, byl chlapík vysoký šest stop, krásný jako Apollo, silný jako Milón. Ale babička, která pamatovala jiné časy, mu přesto říkala svým provencalským nářečím: Vy nejste žádný mužský, vy jste úplný pidimužíci. Ta Amazonka ho vychovala tak, že se od útlého mládí honil za samými nemožnostmi. V osmnácti letech byl mušketýrem, šel z bitvy do bitvy, miloval nebezpečí s vášní, s jakou jiní miluji zábavu, velel legiím mužů neohrožených, divokých a nezkrotných, jako byl sám, takže druzí vojáci říkali, když táhli okolo: Vidíš ty červené nárameníky? To jsou Mirainbaux, je to legie hotových ďáblů a vede ji sám satan. V tom byli ovšem na omylu, když srovnávali velitele těch chlapíků s ďáblem, byl to totiž muž velmi zbožný, tak zbožný, že nenařídil, jak by se bylo dalo očekávat, když mu jednoho dne hořel les, aby stůj co stůj oheň uhasili, nýbrž dal donést velebnou svátost a oheň uhasl sám od sebe. Je pravda, že ta zbožnost byla zbožnosti pravého feudálního barona a že kapitán Jean-Antoine si někdy našel způsob, jak vyvést z úzkých zbožného Jean-Antoina: Stalo se jednou, že se zběhové, které chtěl dát postřílet, utekli do kostela jednoho italského kláštera. Kapitán nařídil svým lidem, aby vyrazili dveře. Už chtěli uposlechnout, když vtom se dveře otevřely samy a objevil se opat v biskupském rouše a s nejsvětější svátostí v rukou... "

"Nu a," vskočil mu do řeči Ludvík XVI., zřejmě zaujatý barvitým vyprávěním.

"Kapitán se na chvíli zamyslil, neboť situace byla opravdu choulostivá. Pak ho osvítila náhlá myšlenka: Dauphine, poručil svému pobočníkovi, zavolejte plukovního kaplana a vyrvete Pána Boha z rukou těch ničemů. A plukovní kaplan to zbožně vykonal, podporován mušketami těch ďáblů s červenými nárameníky."

"Opravdu," poznamenal Ludvík XVI., "myslím, že si vzpomínám na toho markýze Antoina. Nebyl to snad on, kdo řekl generálu Chamillardovi, když mu začal slibovat - markýz se totiž zrovna nějak vyznamenal - že se o něm zmíní ministru Chamillardovi: Pane, váš bratr musí být hrozně šťastný, že vás má, protože bez vás by byl největší hlupák v celém království?"

"Ano, Sire, však také, když potom došlo k povyšování na polní maršálky, ministr Chamillard si dal dobrý pozor, aby markýze Antoina nenavrhl."

"A jak skončil ten hrdina, opravdový Condé v rodu Riquetti?" zeptal se král s úsměvem.

"Kdo má krásný život, Sire, má krásnou smrt," odpověděl vážně Gilbert. "V bitvě u Cassana dostal za úkol hájit most, na který útočili císařští. Jak měl ve zvyku, poručil svým vojákům, aby si lehli na břicho, a sám, obr, stál jako sloup a vystavoval se za terč nepřátelské palbě. Koule začaly kolem něho lítat jako krupobití, ale markýz stál nehnutě jako sloup u cesty. Jedna kule mu nejprve přerazila pravou paži. Chápete, Sire, to je úplná maličkost. Vytáhl šátek, dal si paži na pásku, levou rukou uchopil sekyru, svou oblíbenou zbraň - pohrdal totiž kordem a šavlí, protože dávají příliš slabé rány. Sotva to však udělal, zasáhla ho druhá střela do krku a přeťala mu krční žílu a svaly. Tentokrát to bylo vážnější. Ale přes hroznou ránu zůstal ten obr stát. Teprve když se dusil krví, skácel se na most jako podťatý strom. Když to viděl jeho pluk, ztratil úplně odvahu a dal se na útěk. Jeden starý seržant, jenž doufal, že markýz ještě není úplně mrtev, hodil mu na obličej polní kotel a celá armáda prince Evžena, jízda i pěchota, se hnala přes jeho tělo. Když bylo po bitvě, pochovávaly se mrtvoly. Markýzův nádherný šat upoutal pozornost. Jeden ze zajatých vojáků poznal svého velitele. Princ Evžen, když viděl, že ještě dýchá, či spíše chroptí, nechal do donést do tábora vévody ve Vendóme. Markýzovo tělo položili před princův stan. Ve stanu byl náhodou slavný chirurg Dumoulin. Byl to muž plný rozmarů. Umínil si, že přivede tu mrtvolu k životu. Lákalo ho to tím víc, čím víc to kdekomu připadalo nemožné. Kromě té strašné rány, jež ponechala nedotčenou jen páteř a několik cárů masa a takřka mu oddělila hlavu od krku, bylo celé jeho tělo - přehnalo se po něm tři tisíce koní a šest tisíc pěších - jedna jediná rána. Po tři dny se pochybovalo, přijde-li vůbec k vědomí. Po třech dnech otevřel jedno oko. Za dva dny na to pohnul paží a za tři měsíce bylo znovu vidět markýze Jean-Antoina se zlomenou paží na černé pásce, se sedmadvaceti ranami po celém těle - měl jich o pět víc než Caesar - a s hlavou podepřenou stříbrným límcem. Jeho první cesta vedla do Versailles, kam ho uvedl vévoda de Vendóme a kde byl představen králi. Ten se ho ptal, jak to, že muž, jenž podal důkaz takové odvahy, není ještě polním maršálkem. - Sire, odpověděl markýz Antoine, kdybych se místo toho, abych hájil nějaký most, válel ve Versailles a vydržoval si tu nějakou děvku, byl bych dávno povýšen a neměl bych tolik ran. - Takové odpovědi Ludvík XIV. neměl rád, obrátil se také k markýzi zády. - Jean-Antoine, příteli drahý, řekl mu vévoda de Vendóme, když odcházeli, příště tě představím jakémukoli nepříteli, ale už nikdy ne králi. Za několik měsíců nato se markýz se svými sedmadvaceti ranami, s přeraženou paží a se stříbrným límcem oženil se slečnou Gastellane-Norante a mezi sedmi dalšími bitvami s ní zplodil sedm dětí. Občas, ale velmi zřídka, protože skuteční hrdinové neradi mluví o svých slavných činech, vyprávěl o té velké události u Cassana, a když o ní mluvil, vždycky říkal: To byla ta bitva, co jsem v ní byl zabit."

"Řekl jste mi sice," poznamenal Ludvík XVI., jenž se zřejmě bavil tím výčtem Mirabeauových předků, "jak byl markýz Jean-Antoine zabit, ale neřekl jste mi, jak zemřel."

"Zemřel ve věži zámku Mirabeau, v tvrdém a drsném hnízdě na strmé skále, uzavírající dvojitou skalní soutěsku, do níž se stále opírá severní vítr. Zemřel s onou pánovitou drsnou slupkou, jež se tvoří na kůži Riquettiů, čím více stárnou. Své děti vychovával v poslušnosti a úctě takové, že jeho nejstarší syn říkal: Nikdy se mi nedostalo cti dotknout se rukou nebo rty těla toho úctyhodného muže. Tento nejstarší, Sire, je otec našeho Mirabeaua, divoký pták, jehož hnízdo viselo mezi čtyřmi věžičkami a jenž se nikdy nechtěl poversajštit, jak říkal, což je patrně důvod, že ho Vaše Veličenstvo nezná a neposuzuje tak, jak by si zasloužil."

"Ach ne, pane," zavrtěl hlavou král, "naopak, znám ho. Je to jeden z předáků ekonomické školy. Měl svůj podíl na revoluci, jež je dnes v proudu, neboť dal podnět k společenským reformám a šířil mnoho bludů a několik pravd. Je to tím trestuhodnější, že předvídal, k čemu věci spějí, neboť kdysi řekl: Není dnes ženy, jejíž lůno by nenosilo nějakého Artevelda nebo Masaniella. Nemýlil se, a lůno jeho ženy chovalo něco horšího, než byli ti dva."

"Sire, jestliže je v Mirabeauovi něco, co odpuzuje Vaše Veličenstvo anebo je děsí, dovolte mi říci, že je tím vinen despotismus rodinný a despotismus královský."

"Královský despotismus!" vykřikl Ludvík XVI. "Jak to myslíte, pane?"

"Ovšem, Sire, bez krále by otec nezmohl nic. Vždyť jakého těžkého zločinu se dopustil potomek toho velkého rodu, že ho otec ve čtrnácti letech poslal do kárného ústavu, kde ho zapsali, aby ho pokořili, nikoli pod jeho skutečným jménem Riquetti de Mirabeau, ale pod jménem de Buffiéres? Čeho se dopustil, že si na něho, když mu bylo osmnáct let, vyžádal otec královský zatykač a uvěznil ho na ostrově Ré? Co udělal, že ho ve dvaceti letech poslal otec do trestného oddílu na Korsiku s tímto požehnáním: Vstoupí na loď 16. dubna; dejž Bůh, aby se loď potopila hned první den. Co udělal, že ho otec, sotva byl rok ženat, poslal do vyhnanství v Manosque? Proč ho po půl roce vyhnanství v Manosque dal otec převézt do pevnosti Joux? Co konečně udělal, že ho zatkli v Amsterodamu, když z Joux uprchl, a zavřeli do věže ve Vincennes, kde mu otcovská laskavost spolu s laskavostí královskou vymezila - jemu, pro něhož je malý celý svět - kobku o deseti čtverečních metrech, kde se pět let bouří jeho mládí, pění jeho vášnivá krev, ale kde současně roste jeho duch a sílí jeho srdce?... Povím Vašemu Veličenstvu, co udělal. Okouzlil svého učitele Poissona, jak snadno se učil a všechno chápal. Pustil se s chutí do studia národohospodářských věd. Dal se na vojenskou dráhu a toužil v ní pokračovat. Když byl s ženou a dítětem odkázáni na šest tisíc livrů renty, nadělal třicet tisíc franků dluhů. Vrátil se samovolně z vyhnanství v Manosque, aby napráskal drzému šlechtici, který urazil jeho sestru. Konečně - a to je jeho největší provinění, Sire - podlehl svodům hezké mladé ženy a unesl ji starému, vetchému, mrzutému a žárlivému manželovi."

"Ano, pane, a pak ji opustil," poznamenal král, "takže ubohá paní de Monnier si vzala život."

Gilbert zvedl bezmocně oči k nebi.

"Nu, co mi na to odpovíte, pane, jak obhájíte svého Mirabeaua?"

"Pravdu, Sire, pravdu, jež tak obtížně proniká až ke králům, že vy, jenž ji tak úporně hledáte, nedozvíte se ji takřka nikdy. Nikoli, Sire, madam de Monnier nezemřela proto, že ji Mirabeau opustil. Když vyšel z Vincennes, první jeho návštěva platila jí. V přestrojení vklouzl do kláštera v Gennu, kde našla útulek. Našel však Žofii chladnou, nepřístupnou. Dojde k rozmluvě. Mirabeau se doví nejen, že ho paní de Momnier už nemiluje, ale že dokonce miluje jiného, rytíře de Raucourt. Chce se provdat za tohoto muže, když ji manželova smrt vrátila svobodu. Mirabeau přišel příliš brzy z vězení. Spoléhali, že zůstane v žaláři, že tam třeba i zahyne, zatím se budou muset spokojit s tím, že zničí jeho čest. Mirabeau ustoupí šťastnému soupeři. Paní de Monnier se provdá za pana de Raucourt. Leč pan de Raucourt náhle zemře. Ubohá žena vložila do své poslední lásky celé své srdce, celý svůj život. Je tomu měsíc, 9. září, co se zavřela ve svém bytě a uškrtila se. Tu spustili Mirabeauovi nepřátelé křik, že zemřela, protože ji opustil její první milenec. Zatím zemřela z lásky k druhému... Takhle se falšuje historie."

"Proč tedy přijal pan Mirabeau," otázal se král, "zprávu o smrti té dámy tak lhostejně?"

"Jak ji přijal, to také mohu Vašemu Veličenstvu říci po pravdě, neboť znám muže, který mu ji přinesl. je to jeden z členů Národního shromáždění. Otažte se ho sám, Sire, nebude vám lhát, je to kněz gienský, farář abbé Vallet. V Národním shromáždění přísluší k opačnému táboru nežli Mirabeau. K velkému údivu hraběte si tenkrát přišel sednout k němu. Co tu u všech čertů hledáte? zeptal se Mirabeau. - Abbé Vallet mu místo odpovědi podal dopis, v němž byla do všech podrobností popsána ta osudná událost. Mirabeau dopis otevřel a dlouho jej četl, zřejmě mu nechtěl věřit. Četl podruhé, zbledl, přejel si rukou čelo, otřel si oči. Ze všech sil se snažil ovládnout. Nedokázal to. Vstal, vyběhl ze síně a tři dny se neobjevil ve shromáždění... Promiňte mi, Sire, že tak obšírně líčím všechny tyto podrobnosti. Stačí však, aby byl člověk génius, a budou ho špinit ze všech stran. A čím je geniálnější, tím více ho budou špinit."

"Ale proč se to děje, doktore, a jaký zájem má mé okolí, aby špinilo pana de Mirabeau?"

"Jaký zájem, Sire? Každá prostřednost má zájem, aby si zachovala místo u trůnu. Mirabeau není z lidí, kteří by vstoupili do chrámu a nevyhnali odtud všechny kupce. Mirabeau ve vašich službách, Sire, znamená konec všech těch drobných pletich, vyhnanství pro všechny intrikány. Ať si o jeho poctivosti myslíte, co chcete, Sire, Mirabeau udělá krátký proces se všemi nepoctivci. Co vám na tom záleží, Sire, že se Mirabeau nesnášel se svou ženou? Co vám na tom záleží, že unesl paní de Monnier? Co na tom, že má půl miliónu dluhů? Zaplaťte mu půl miliónu dluhů, Sire. Přidejte k těm pěti stům tisícům franků milion, dva milióny, deset miliónů, bude-li třeba! Mirabeau je volný, nenechte si ho ujít! Chopte se ho, udělejte si z něho poradce, ministra. Poslouchejte, co vám řekne jeho mocný hlas, a to, co vám řekne, opakujte svému lidu, Evropě, světu."

"Pan de Mirabeau, jenž se stal obchodníkem suknem v Aix, protože si přál, aby ho zvolil lid, nemůže oklamat své voliče, opustit stranu lidu a přidat se na stranu dvora."

"Sire, říkám vám znovu; neznáte pana de Mirabeau. Mirabeau je aristokrat, šlechtic a především roajalista. Dal se zvolit lidem, protože jím šlechta pohrdala, a protože je skrznaskrz ovládán vášní dojít k cíli, ať už jsou prostředky jakékoli. Kdyby ho byla do parlamentu neposlala šlechta ani nezvolil lid, byl by tam vstoupil jako Ludvík XIV. v jezdeckých botách s ostruhami, odvolávaje se na božské právo: Říkáte, Sire, že neopustí stranu lidu a nepřidá se na stranu dvora. Ale Sire, proč je vůbec nějaká strana lidu a proč je strana dvora? Proč ty dvě strany netvoří jednu? Sire, to dokáže Mirabeau, ten z nich jednu stranu udělá... Vezměte si Mirabeaua, Sire! Odstrčíte-li ho, pak se snad zítra obrátí proti vám - a potom bude ztraceno všechno!"

"Mirabeau že se obrátí proti mně - copak to už neudělal, pane?"

"Může to tak vypadat, Sire, ale v podstatě je Mirabeau váš. Zeptejte se hraběte de la Marck, co mu řekl po oné

pověstné schůzi z 21. června - Mirabeau čte totiž v budoucnosti s ohromující bystrostí."

"Cože mu řekl?"

"Lomil zoufalstvím rukama, Sire, a vykřikoval: Takhle se vodí králové na popraviště! A za tři dny nato dodal: Ti lidé nevidí propast, kterou kopou monarchii. Král a královna v ní zahynou a lid bude tančit nad jejich mrtvolami."

Král se zachvěl, zbledl, pohlédl na portrét Karla I. a na okamžik se zdálo, že se rozhodne. Náhle však řekl:

"Promluvím o tom s královnou, snad se uvolí jednat s panem de Mirabeau. Já s ním mluvit nebudu. Jsem rád, mohu-li stisknout ruku lidem, s nimiž mluvím, pane Gilberte, a ani kdyby mě to měla stát trůn, svobodu a život, nepodám ruku panu Mirabeauovi."

Gilbert se chystal odpovědět, byl by snad ještě naléhal, v tom okamžiku však vešel sluha.

"Sire," ohlásil, "pán, kterého si Vaše Veličenstvo dnes ráno přálo vidět, čeká v předpokoji."

Ludvík XVI. pohlédl nerozhodně na Gilberta.

"Nemám-li toho pána vidět," pochopil Gilbert, "odejdu jinými dveřmi, Sire."

"Ne, pane," zavrtěl hlavou Ludvík XIV., "jenom jděte hlavními dveřmi. Víte, že vás pokládám za přítele, a před přáteli nemám žádné tajnosti. Ostatně pán, kterého přijmu, je prostý šlechtic, byl kdysi ve službách mého bratra a bratr mi ho doporučil. je to můj věrný služebník, uvidím, budu-li moci pro něho něco udělat, a ne-li pro něho, alespoň pro jeho ženu a děti... Můžete jít, pane Gilberte, víte, že jste u mě vždycky vítán, i když se mnou přijdete mluvit o panu de Mirabeau."

"Jsem tedy úplně poražen?" otázal se Gilbert.

"Řekl jsem vám, pane, že o tom promluvím s královnou, že to uvážím. Později uvidíme."

"Později, Sire! Od této chvíle budu prosit Boha, aby nebylo pozdě!"

"Myslíte si snad, že nebezpečí je tak blízké?"

"Sire," řekl Gilbert vážně, "nenechte nikdy odnést ze své komnaty portrét Karla Stuarta, je to dobrý rádce."

Uklonil se a hned za dveřmi se střetl se šlechticem, kterého král očekával.

Gilbertovi div neuklouzl překvapením výkřik. - Ten šlechtic byl markýz de Favras, s nímž se před týdnem nebo před deseti dny potkal u Cagliostra a jehož osudnou a blízkou smrt Cagliostro předpověděl.

20. Favras

Zatímco se Gilbert vzdaloval, nemoha se ubránit pocitu zvláštní hrůzy, kterou v něm vzbuzovala nikoli skutečná, ale tajemná a neviditelná stránka všech událostí, do nichž byl zapleten, uvedli markýze de Favras ke králi.

Tak jako všichni návštěvníci se markýz zastavil u dveří, ale král ho sledoval pohledem hned od prahu a pokynul mu, aby vstoupil. Ludvík XVI. upřel na markýze pátravý pohled. Králové jsou k tomu od dětství vedeni. Ten pohled je někdy opravdu hluboký, někdy hloubku jen předstírá, podle povahy monarchy. Tomáš Mahi, markýz de Favras, byl šlechtic hrdého vzezření, bylo mu asi pětačtyřicet let, choval se elegantně a zároveň sebejistě, měl příjemnou a otevřenou tvář.

Král byl s jeho zjevem patrně spokojen, neboť se pousmál a okamžitě zahájil rozhovor.

"Vy jste markýz de Favras, pane?"

"Ano, Sire," odpověděl markýz.

"Přál jste si mi být představen."

"Vyjevil jsem Jeho královské Výsosti panu hraběti de Provence svou vřelou touhu složit hold k nohám Vašeho Veličenstva."

"Můj bratr vám velmi důvěřuje, viďte?"

"Domnívám se, že má ke mně důvěru, Sire, a přiznávám se, že nemám větší ctižádost, než aby tuto důvěru sdílelo také Vaše Veličenstvo."

"Bratr vás zná již dlouho, pane de Favras?..."

"Kdežto Vaše Veličenstvo mě nezná... Chápu. Nechť se mě však Vaše Veličenstvo ráčí ptát a za několik minut mě bude znát právě tak dobře jako jeho vznešený bratr."

"Mluvte, markýzi," vyzval pana de Favras Ludvík XVI. Vrhl přitom skrytý pohled na podobiznu Karla Stuarta, jež ho neodolatelně přitahovala. "Mluvte, poslouchám vás."

"Co si Vaše Veličenstvo přeje vědět?"

"Kdo jste a co jste vykonal."

"Kdo jsem, Sire? Jsem Tomáš Mahi, markýz de Favras. Narodil jsem se v Blois roku 1745. V patnácti letech jsem vstoupil k mušketýrům, prodělal jsem v tomto sboru tažení roku 1761. Potom jsem byl kapitánem v pluku Belzunce, potom plukovníkem švýcarské gardy pana hraběte de Provence."

"A tak jste se seznámil s mým bratrem, že?"

"Byl jsem mu představen rok předtím, takže pan hrabě mě už znal."

"A vy jste vystoupil z jeho služeb?"

"V roce 1775, Sire, kdy jsem se odebral do Vídně. Musil jsem tam odejít, abych dosáhl uznání své ženy jako jediné a legitimní dcery prince z Anhaltu-Schauenburgu."

"Vaše paní nám nebyla nikdy představena, pane markýzi?"

"Ne, nebyla, Sire. Dostalo se jí však cti, že je v této chvíli s mým nejstarším synem u královny."

Král sebou nespokojeně trhl, jako by chtěl říci: "Tak přece je do toho zapletena i královna!"

Chvíli mlčel, procházel se po komnatě a tu a tam vrhl kradmý pohled na portrét Karla I.

"A co bylo dál?" otázal se konečně.

"Potom, Sire, před čtyřmi roky, za povstání proti místodržícímu ve Flandřích, jsem velel legii a přispěl jsem tak k obnovení pořádku. Když jsem se však dozvěděl, co se děje ve Francii, jaké nepořádky tu vznikají, vrátil jsem se do Paříže, abych nabídl svůj meč a život svému králi."

"Viděl jste smutné věci, není-liž pravda, pane?"

"Viděl jsem 5. a 6. říjen, Sire."

Po těch slovech král rychle stočil řeč jiným směrem.

"A hrabě de Provence k vám má tak velkou důvěru, pane markýzi, že vás požádal, abyste pro něho uzavřel velkou půjčku?"

Kdyby byl někdo skryt v salóně a tajně dával pozor, co se děje, jistě by byl zahlédl, jak se po této neočekávané otázce trochu zachvěla záclona v jednom arkýři a že sebou pan de Favras trhl, jako člověk, jenž je připraven na nějakou otázku a místo ní dostane znenadání jinou, neočekávanou.

"Zajisté, Sire, je to nepochybně projev důvěry, svěříme-li šlechtici své finanční záležitosti. Jeho královská Výsost mě poctila touto důvěrou."

Král pohlížel na Favrase, jako by čekal, že o této otázce poví více, a bylo zřejmo, že po tomto obratu jeví o rozhovor větší zájem než dříve.

Markýz tedy pokračoval, ale jaksi zklamaně.

"Jak jistě víte, Sire, byl pan hrabě de Provence zbaven svých příjmů na základě různých výnosů Národního shromáždění. Jeho Výsost se domnívá, že nadešla chvíle, kdy by se knížata měla pro svou vlastní bezpečnost postarat, aby měla k dispozici dostatečnou peněžní částku, a proto mi svěřila své směnky."

"Na tom základě jste pak uzavřel půjčku?"

"Ano, Sire."

"Značnou, jak jste říkal?"

"Dva milióny, Sire."

"A u koho?"

Favras chvíli váhal. Viděl, že rozhovor se proti všem jeho nadějím stočil od velkých všeobecných zájmů na zájmy úzce osobní a že politický hovor se vlastně změnil v policejní výslech.

"U koho jste uzavřel tu půjčku?" opakoval svou otázku král.

"Obrátil jsem se zprvu na bankéře Schaumela a Sartoria. Tam však jednání nevedlo k cíli, a proto jsem přijal nabídku jistého cizího bankéře, jenž se dozvěděl o přání Jeho královské Výsosti a ve svém monarchistickém smýšlení mi sám nabídl své služby."

"A jak se jmenuje ten pán?"

"Sire... " váhal s odpovědí Favras.

"Jistě chápete, pane," pousmál se král, "že je dobře znát jméno takového člověka a že si jeho jméno přeji znát už jenom proto, abych mu za jeho oddanost mohl ve vhodné chvíli poděkovat."

"Jméno toho pána je baron Zannone, Sire."

"Je to tedy Ital?" otázal se král.

"Janovan, Sire."

"A bydlí tady?"

"Bydlí v Sévres, Sire, právě naproti místa, kde 6. října při odjezdu Vašich Veličenstev z Versailles byl zadržen královsky vůz, když vrahové vedení Maratem, Verriérem a vévodou d'Aiguillon poštvali Lůzu, aby v hospůdce u mostu donutila královnina kadeřníka učesat hlavy, jež uťali Varicourtovi a Deshuttesovi."

Markýz de Favras udělal zřejmě tuto narážku, aby popohnal rozmluvu kupředu. Král také okamžitě zbledl, a kdyby se byl v tom okamžiku podíval k arkýři, byl by zahlédl, že se záclona zachvěla ještě prudčeji než prve.

Bylo zřejmé, že rozmluva je pro něho čím dál tím nepříjemnější, a proto se ji rozhodl skončit.

"Dobře, pane," kývl hlavou, "vidím, že jste věrný služebník svého krále, a slibují vám, že na vás nezapomenu.

Mělo to znamenat: prokazoval jsem vám již dost dlouho čest, že jsem vás poslouchal, dovoluji vám tedy odejít.

Favras to pochopil.

"Promiňte, Sire," ozval se však srdnatě, "domníval jsem se, že se mě Vaše Veličenstvo chce otázat na něco jiného."

"Nikoli, pane," zavrtěl král hlavou, jako by opravdu přemýšlel, zda se markýze ještě na něco nezapomněl zeptat. "Nikoli, to je vše, co jsem si přál vědět."

"Mýlíte se, pane," ozval se od arkýře hlas a přiměl krále i markýze, aby se tam obrátili. "Pokud je mi známo, přál jste si vědět, jak si počínal děd markýze de Favras, aby zachránil krále Stanislava z Dantzigu a dovedl ho bez pohromy na pruské hranice."

Oba muži div nevykřikli překvapením. Třetí osobou, jež se tak znenadání vmísila do hovoru, byla královna; královna bledá, vzrušená a zcela nespokojená s tím, jak se vyvíjela rozmluva s panem de Favras. Tušila, že král, ponechají-li ho sobě samému, se neodváží jít do důsledků, a přišla tajnou chodbou, aby navázala rozhovor v okamžiku, kdy by jej král z váhavosti a ze slabosti přerušil.

Ostatně královnin zásah a způsob, jak obrátila rozhovor na útěk krále Stanislava, dovoloval králi, aby v té průhledné alegorii vyslechl nabídku, již mu chtěl učinit Favras, totiž návrh jeho vlastního, králova útěku.

Favras naproti tomu také okamžitě pochopil příležitost, kterou mu královna nabídla a jež mu dovolovala rozvinout vlastní plán. Ačkoli žádný z jeho předků ani příbuzných neměl zásluhy na útěku polského krále, neváhal s odpovědí.

"Vaše Veličenstvo má zřejmě na mysli mého bratrance generála Steinflichta. Ten se proslavil tou významnou službou, kterou prokázal svému králi, službou, jež měla tak šťastný vliv na Stanislavův osud, jednak že ho vyrvala z rukou nepřátel a potom šťastnou shodou okolností z něho učinila předka Vašeho Veličenstva."

"Tak jest, máte pravdu, pane," živě přisvědčila královna, zatímco se Ludvík XVI. s povzdechem zahleděl na portrét Karla Stuarta.

"Nuže," pokračoval Favras, "Vaše Veličenstvo ví... Promiňte, Sire, Vaše Veličenstva vědí, že král Stanislav, obklíčený

v Dantzigu ze všech stran ruskou armádou, by byl málem ztracen, kdyby se nebyl odhodlal k rychlému útěku."

"Byl by dočista ztracen, nenávratně ztracen, jen se to nebojte říci, pane de Favras," vskočila mu do řeči královna.

"Madam," poznamenal Ludvík XVI. přísně a vážně, "králové jsou v rukou Prozřetelnosti, jež nad nimi bdí, a proto nejsou nikdy úplně ztraceni."

"Jsem právě tak zbožná jako vy, Sire, a má víra v Prozřetelnost je právě tak neochvějná jako vaše, domnívám se však, že Prozřetelnosti je třeba občas trochu pomoci."

"Toho názoru byl také polský král, Sire," pokračoval Favras. "Nepovažoval své postavení za udržitelné, byl přesvědčen, že jeho život je v nebezpečí, obrátil se proto na své přátele a požádal je, aby mu připravili několik plánů útěku. Přes všechny nesnáze mu byly předloženy tři návrhy. Říkám přes všechny nesnáze, Sire, protože Vaše Veličenstvo hned uvidí, že obtíže, s nimiž se setkával král Stanislav, když chtěl opustit Dantzig, byly daleko větší, než kdyby se například Vaše Veličenstvo rozhodlo opustit Paříž... V poštovním voze - kdyby Vaše Veličenstvo chtělo odjet bez hluku a jakéhokoli rozruchu - v poštovním voze by mohlo Vaše Veličenstvo dojet za jediný den a noc na hranice. Nebo, kdyby Vaše Veličenstvo chtělo opustit Paříž jako král, stačilo by dát rozkaz šlechtici, jehož by poctilo svou důvěrou, aby shromáždil třicet tisíc mužů a přišel pro Vaše Veličenstvo do samých Tuilerií... V obou případech by byl úspěch jistý, podnik naprosto bezpečný... "

"Sire," chopila se slova královna, "jistě nepochybujete, že pan de Favras vám říká nejčistší pravdu."

"Ano," řekl král, "ale moje postavení není zdaleka tak zoufalé, madam, jako bylo postavení krále Stanislava. Dantzig byl ze všech stran obklíčen Rusy, jak nám pověděl markýz. Pevnost Wechselmund, králova poslední opora, právě kapitulovala, zatímco já... "

"Zatímco vy, Sire," přerušila Ludvíka XVI. netrpělivě královna, "zatímco vy jste ze všech stran obklíčen Pařížany, kteří 14. července dobyli Bastilu, v noci z 5. na 6. říjen vás chtěli zavraždit a 6. října vás násilím přivedli do Paříže, přičemž po celou cestu uráželi vás i vaši rodinu... Opravdu krásná situace, snad by vám ji král Stanislav ani nezáviděl."

"Přesto však, madam... "

"Král Stanislav dával v sázku jenom to, že bude uvězněn, že bude v nejhorším případě zabit, kdežto my..."

Králův pohled Marii Antoinettu zarazil.

"Ostatně," pokrčila rameny královna, "vy jste zde pánem, Sire, rozhodnutí je ve vašich rukou."

A šla si podrážděně sednout proti portrétu Karla I.

"Pane de Favras, mluvila jsem právě s markýzou a s vaším nejstarším synem. Přesvědčila jsem se, že jsou oba plni odvahy a rozhodnosti, jak se sluší na manželku a syna statečného šlechtice. Ať se stane cokoli - předpokládejme, že se vůbec něco stane - mohou se spolehnout na francouzskou královnu. Francouzská královna je neopustí. Je dcerou Marie Terezie a dovede ocenit a odměnit odvahu."

Král se zřejmě ulekl nahněvané královniny tváře a chvatně se ujal slova.

"Říkáte tedy, pane, že králi Stanislavovi předložili tři návrhy útěku?"

"Ano, Sire!"

"A ty byly?"

"První návrh byl, Sire, aby se král převlékl za sedláka. Hraběnka Chabská z Pomořan, jež mluvila německy jako svou mateřštinou, mu nabídla, že se přestrojí za selku a v průvodu naprosto spolehlivého člověka, jenž se výborně vyzná v krajině a jehož bude hraběnka vydávat za svého muže, vyvede krále či Dantzigu. To byl onen prostředek, o němž jsem se právě králi zmínil, když jsem řekl, jak snadný by byl takový útěk, kdyby bylo nutno prchnout nepozorovaně a v noci... "

"A druhý návrh?" otázal se Ludvík XVI., jako by hrozně nerad slyšel, že někdo srovnává jeho vlastní situaci se situací krále Stanislava.

"Druhý návrh, Sire, zněl, probít se s tisíci muži ruskou armádou. Ten .návrh jsem již také Jeho Veličenstvu francouzskému králi předložil, ovšem s tím rozdílem, že Jeho Veličenstvo má k dispozici nikoli tisíc, nýbrž třicet tisíc mužů."

"Viděl jste, k čemu mi bylo těch třicet tisíc mužů 14. července, pane de Favras," odpověděl král. "A třetí způsob?"

"Třetí způsob - toho právě král Stanislav použil. Přestrojil se za sedláka a opustil Dantzig nikoliv se ženou, jejíž přítomnost mohla celý podnik uvést do nesnází, nikoli s tisícem mužů, kteří mohli být pobiti od prvního do posledního, aniž se jim podařilo prorazit, nýbrž pouze se dvěma nebo se třemi spolehlivými muži, kteří projdou všude. Ten třetí prostředek navrhl francouzský vyslanec pan Monti a podporoval ho můj bratranec generál Steinflicht."

"A král jej přijal?"

"Ano, Sire, a kdyby se někdy francouzský král octl v téže situaci jako král polský, kdyby se rozhodl užít stejného způsobu a poctil mé stejnou důvěrou, jako váš vznešený předek poctil generála Steinflichta, myslím, že bych se za tento způsob mohl zaručit svou hlavou, zejména když francouzské silnice jsou daleko bezpečnější, než byly tenkrát silnice polské, a když je král tak dobrý jezdec jako Vaše Veličenstvo."

"Zajisté," ozvala se královna, "ale v noci z 5. na 6. říjen mi král přísahal, že nikdy neodjede beze mě a že nikdy nepřijme žádný návrh, jak odjet, abych do toho návrhu nebyla zasvěcena. Král dal své slovo, pane, a král ho dodrží."

"Madam," odpověděl Favras, "tím bude cesta znesnadněna, nikoli však znemožněna. Kdyby se mi dostalo cti řídit podobný podnik, ručím vám za to, že dopravím královnu, krále a královskou rodinu bez pohromy do Montmedy nebo do Bruselu, tak jako generál Steinflicht dovedl krále Stanislava do Marienwerdaru."

"Slyšíte, Sire," zvolala královna, "já věřím, že můžeme podniknout všechno, že se nemusíme ničeho bát s mužem, jako je pan de Favras!"

"Ano, madam," odpověděl král, "to je také můj názor. Jenže čas ještě nepřišel."

"Tak jenom čekejte, pane," vybuchla hořce královna, "čekejte jako ten, kdo se na vás dívá z tohoto obrazu. Já jsem

věřila, že pohled na to plátno vám vnukne lepší radu... Čekejte, až budete nucen podstoupit zápas. Čekejte, až ten zápas prohrajete; čekejte, až budete uvězněn. Čekejte, až se pod vašimi okny vztyčí popravní lešení a až budete nucen místo ‚ještě je čas' říci ‚už je pozdě'."

"Buď jak buď, Sire, já jsem vždy připraven na první královo zavolání," uklonil se Favras, obávaje se, aby svou přítomnosti neurazil krále, když se stal takto bezděčně svědkem srážky mezi králem a královnou. "Nemám, co bych nabídl svému králi mimo svůj život, a neřeknu, že mu jej nabízím, řeknu jen, že král měl a vždycky bude mít právo naložit s ním podle své vůle, neboť můj život patří Jeho Veličenstvu."

"Děkuji vám, pane," řekl král, "a kdyby mělo k něčemu dojít, slibuji vám i já, co markýze a vašim dětem přislíbila královna."

Tentokrát to bylo skutečné propuštění. Přestože by byl markýz snad ještě rád naléhal, nepovzbudilo ho k tomu už nic než královnin pohled, proto mu nezbylo než uklonit se a odejít. Královna se za ním dívala, dokud se za ním nezavřely dveře.

"Ach, pane," prohodila potom trpce ukazujíc na van Dyckovo plátno, "když jsem dala zavěsit ten obraz do vaší komnaty, věřila jsem, že vám vnukne lepší myšlenky."

A jako by pokládala za zhola zbytečné pokračovat v tomto hovoru, zamířila taktéž ke dveřím. Náhle se však zastavila a otočila se.

"Viďte, Sire, že markýz de Favras není první osobou, kterou jste dnes ráno přijal?"

"Nemýlíte se, madam, dřív než jsem mluvil s markýzem de Favras, přijal jsem doktora Gilberta."

Královna se pousmála.

"Ach, to jsem mohla tušit. A doktor Gilbert, jak se zdá... "

"Je téhož mínění jako já, madam, že nemáme opustit Francii."

"Jestliže se pan doktor Gilbert domnívá, že nemáme opustit Francii; mohl by nám snad poradit, jak bychom tu mohli zůstat?"

"Ano, madam, doktor Gilbert mi skutečně dal takovou radu. Ovšem ta rada, není-li zrovna špatná, je patrně dost nepraktická."

"Smím vědět, jaká je to rada?"

"Navrhuje, abychom si koupili Mirabeaua."

"A zač?" otázala se královna.

"Za šest miliónů... a za váš úsměv, madam."

Královna se hluboce zamyslela.

"Vskutku," prohodila, "to by snad byl způsob... "

"Ano, ale způsob, který byste vy rozhodně odmítla, není-liž pravda, madam?"

"Neříkám ani ano, ani ne, Sire," odpověděla královna se zlověstným výrazem, jaký jistě na sebe bere anděl zla, když si je jist svým vítězstvím. "Musím si to rozmyslet."

A ještě ve dveřích si pomyslela: "Ano, rozmyslím si to důkladně."

21. Král řeší rodinné záležitosti

Když král osaměl, zůstal na okamžik bez hnutí. Potom, jako by se bál, že královna svůj odchod jen předstírala, šel potichu ke dveřím, jimiž vyšla, otevřel a podíval se do předsíně a do chodeb.

Bylo tam jenom služebnictvo.

"Francois!" zavolal tiše král.

Komorník, jenž vstal, když se otevřely dveře královské komnaty, a čekal na královy rozkazy, ihned přispěchal a vešel za králem.

"Francois," otázal se ho Ludvík XVI., "víte, kde je byt pana de Charny?"

"Sire," odpověděl komorník - byl to ten, jenž byl povolán ke králi po 10. srpnu a zanechal paměti o konci vlády Ludvíka XVI. - "Sire, pan de Charny tady nemá byt, má jenom pokojík v podkroví pavilónu Flora.

"A proč má tak významný důstojník jen nějakou světničku v podkroví?"

"Nabízeli jsme panu hraběti lepší byt, ale pan hrabě odmítl, říkal, že ten pokoj mu docela stačí."

"Dobře," řekl král, "víte, kde je ten pokojík?"

"Ano, Sire."

"Dojděte pro pana de Charny, přeji si s ním mluvit."

Komorník vystoupil do podkroví, dvakrát zaklepal na dveře, ale hrabě Charny ho zřejmě neslyšel. Opíral se o okno upíraje oči na moře břidlicových střech ztrácejících se na obzoru. Byl ponořen v hluboké snění.

Protože byl klíč v zámku, neváhal komorník vstoupit.

Hrabě se otočil, teprve když uslyšel jeho kroky.

"Ach, to jste vy, pane Hue, posílá pro mě královna?"

"Ne, pane hrabě. Posílá mě král."

"Král?" podivil se pan de Charny. "Ano, Jeho Veličenstvo," opakoval komorník.

"Dobře, pane Hue, vyřiďte laskavě Jeho Veličenstvu, že mu jsem k službám."

Komorník odešel s důstojností, jakou předpisovala dvorská etiketa, kdežto pan de Charny ho zdvořile vyprovodil až ke dveřím, jak bylo zvykem staré šlechty vůči každému, kdo přicházel s rozkazem od krále, ať už měl na krku stříbrný řetěz anebo byl jen v livreji.

Když osaměl, sevřel si hrabě Charny na okamžik hlavu do dlaní, jako by chtěl stůj co stůj uklidnit rozhárané myšlenky. Potom si připjal kord, vzal klobouk pod paží a zamířil ke královským komnatám.

Ludvíka XVI. našel v ložnici. Seděl obrácený zády k van Dyckovu obrazu a právě si nechal podat snídani. Když

spatřil pana de Charny, zvedl hlavu.

"To jste vy, hrabě? Chcete se mnou posnídat?"

"Je mi velmi líto, že musím poděkovat, Vaše Veličenstvo, už jsem po snídani," uklonil se hrabě.

"V tom případě," prohlásil Ludvík XVI., "posečkejte laskavě okamžik. Pozval jsem si vás, abych si s vámi pohovořil o velmi vážných věcech. Ale nerad mluvím o státních záležitostech, když jím."

"Jsem Vašemu Veličenstvu k službám," uklonil se Charny.

"Ale víte co," usmál se král, "nebudeme-li už mluvit o státních záležitostech, mluvme o něčem jiném: Například o vás."

"O mně, Sire? Čím bych si zasloužil, aby se král (zabýval mou nepatrnou osobou?"

"Když jsem se před chvílí ptal, kde je váš byt, drahý hrabě, víte, co mně Francois odpověděl?"

"Nemohu to vědět, Sire."

"Řekl mi, že jste odmítl byt, který vám v Tuileriích nabízeli, a že jste přijal jen podkrovní pokojík."

"To je pravda, Sire."

"Ale proč, hrabě?"

"Protože jsem sám, Vaše Veličenstvo, a nemám zde nic jiného na práci, než co mi tu a tam Její Veličenstvo přikáže. Pokládal jsem tedy za zbytečné připravit guvernéra paláce o byt, když mi prostá světnička úplně postačí."

"Promiňte, milý hrabě, ale odpovídáte jen ze svého vlastního hlediska a jako byste byl pořád ještě prostý důstojník a svobodný mládenec. Vy však máte u nás - a ve chvílích nebezpečí na ta bohudík nezapomínáte - velmi důležité postavení a kromě toho jste ženat. Co si počnete s hraběnkou ve své mansardě?"

"Sira," odpověděl Charny s melancholickým přízvukem, jenž králi neušel, ačkoli Jeho Veličenstvo nebylo zrovna přístupné něžným citům, "nemyslím, že by mi madam de Charny prokázala čest sdílet se mnou můj byt, ať už je velký nebo malý."

"Ale koneckonců, hrabě, paní de Charny sice nemá u královny nějaké určité služební postavení, přece však je to její přítelkyně. Jak víte, nemůže se královna bez paní de Charny obejít, ačkoli už nějaký čas pozoruji, že mezi oběma dámami vzájemné vztahy poněkud ochladly. Kde se ubytuje paní de Charny, až přijde do paláce?"

"Nemyslím, Sire, že by se paní de Charny bez výslovného rozkazu Vašeho Veličenstva ještě kdy vrátila do paláce."

"Ale to není možné!"

Charny se mlčky uklonil.

"To přece nemyslíte vážně, Hrabě!"

"Nechť mi Jeho Veličenstvo promine," odpověděl Charny, "ale myslím, že si mohu být jist tím, co tvrdím."

"Vlastně mě to překvapuje méně, než si snad myslíte, hrabě. Právě jsem vám řekl, že se mi zdá, jako by mezi oběma dámami nebylo něco v pořádku... "

"Snad má Vaše Veličenstvo pravdu."

"Nu, to budou jen takové ženské hněvy. Pokusíme se to zase napravit. Ale než se to dá do pořádku, myslím, že si vůči vám počínám trochu tyransky, i když jsem o tom, přisámbůh, neměl tušení."

"Jak to ráčíte myslit, Sire?"

"Nutím vás bydlet v Tuileriích, zatímco hraběnka bydlí... Kde vlastně bydlí, hrabě?"

"V ulici Coq-Héron, Sire."

"Ptám se vás na to proto, že jako všichni králové mám ve zvyku se pořád vyptávat, ale trochu také proto, že bych rád věděl, kde hraběnka bydlí. Vyznám se v Paříži asi jako nějaký Rus z Moskvy nebo Rakušan z Vídně a tak ani nevím, jestli je ulice Coq-Héron blízko Tuilerií nebo někde daleko."

"Je to docela blízko, Sire."

"Tím lépe. Ted už mi je jasné; proč máte v Tuileriích jenom mládenecký byt."

"Pokoj, který mám v Tuileriích," odpověděl Charny týmž melancholickým tónem, jak jej král v jeho hlase už mohl postřehnout - není jen mládenecký byt. Bydlím tady trvale, Sire, a najdou mě tam vždycky, kdykoli mi Jeho Veličenstvo prokáže tu čest a pošle pro mne."

"Ale, ale," opřel se král, jehož snídaně se chýlila ke konci, a lenoch křesla, "co tohle zase znamená, pane hrabě?"

"Vaše Veličenstvo mi promine, nechápu však dobře jeho otázku."

"Vy přece víte, hrabě, že jsem domácí člověk, že jsem ze všeho nejvíc otec a především manžel a že se starám zrovna tak o to, co se děje v mém paláci, jako o ty velké věci, jež se dějí v mém království... Co tohle má znamenat, drahý hrabě? Jste sotva tři roky ženat a už máte stálý byt v Tuileriích, zatímco paní hraběnka de Charny má stálý byt v ulici Coq-Héron! To opravdu nechápu!"

"Sire, nemohu odpovědět Vašemu Veličenstvu než takto: paní de Charny si přeje bydlet sama."

"Chodíte ji však každý den navštěvovat... Nebo alespoň dvakrát týdně?"

"Neměl jsem potěšení, Sire, vidět paní de Charny ode dne, kdy mi Jeho Veličenstvo nařídilo, abych se přeptal, jak se jí daří."

"Ale to je přece již déle než týden!"

"Deset dní, Sire," odpověděl Charny smutně.

Král chápal lépe bolest než lehký smutek a ze slov pana de Charny vytušil pohnutí, jež hrabě nedovedl skrýt.

"Hrabě, hrabě," řekl Ludvík XVI. s dobromyslností domácího člověka, jak si někdy sám říkal, "hrabě, to bude vaše vina!"

"Má vina? Ach ne, Sire!" zvolal Charny.

"Ano, ano, vaše vina," trval na svém král. Odcizí-li se žena muži a zejména tak dokonalá žena, jako je hraběnka, vždycky má na tom vinu muž."

"Sire!"

"Můžete říci, že mi do toho nic není, milý hrabě, ale já vám odpovím: ne, ne, je mi něco do toho. Král si má hledět všeho, zejména týká-li se to jeho nejbližších. Král zmůže mnoho, často jen pouhým slovem, vloží-li se opravdu do toho. Buďte upřímný, hrabě, byl jste asi tak trochu nevděčný vůči té chudince slečně de Taverney, která vás má tak ráda!"

"Má mě tak ráda!... Promiňte, Sire," ozval se Charny hořce. "Vaše Veličenstvo si opravdu myslí, že mě slečna de Taverney tolik milovala?"

"Slečna de Taverney nebo hraběnka de Charny... To je, myslím, jedno a totéž."

"Ano a ne, Sire."

"Já vám říkám, že paní de Charny vás miluje, a neodvolám z toho ani slova."

"Vy víte, Veličenstvo, že králům se nesmí odporovat."

"Říkejte si, cm chcete, já vím, co vím."

"A Vaše Veličenstvo ráčilo usoudit podle určitých známek, které snad postřehlo jen Vaše Veličenstvo, že paní de Charny mě tolik miluje?"

"Nevím, zda jsem to postřehl jenom já, milý hrabě. Vím však, že v oné hrozné noci na 6. říjen, od chvíle, kdy byla v naší společnosti, nespustila vás hraběnka ani na okamžik z očí a že v jejím pohledu bylo tolik úzkosti, když ten strašný dav div už nevypáčil dveře, že se chtěla vrhnout před vás, aby vás chránila vlastním tělem."

Charnymu se sevřelo srdce. I jemu se zdálo, že tenkrát hraběnka projevila takový cit. Ale poslední setkání s paní jde Charny se mu natolik vrylo v paměť, že nemohl uvěřit nejasnému tušení svého srdce a určitému tvrzení královu.

"Všiml jsem si toho tím spíš," pokračoval Ludvík XVI., "že také už tenkrát, jak jsem jel poprvé do té ohavné Paříže, když vás královna poslala za mnou na radnici, vyprávělo mi pak Její Veličenstvo, jak hraběnka za vaši nepřítomnosti div nezemřela bolestí - a jak potom div nezemřela radostí, když jste se vrátil bez pohromy."

"Sire," usmál se Charny smutně, "Bůh udělil králům zvláštní výsadu, kterou dal patrně jen jim, aby jejich pohled pronikl až na dno srdcí a četl v nich tajemství, jež zůstávají pro ostatní lidi skrytá. Král a královna to viděli. Musí tomu tedy tak být. Můj pohled je však příliš slabý, a proto já jsem viděl jinak. Nezbývá mi tedy, než abych svého krále poprosil, aby příliš nedbal na velikou lásku paní de Charny ke mně, chce-li mě použít k nějakému nebezpečnému nebo dalekému poslání. Uvítám stejně upřímně dálku i nebezpečí. Dovolte, abych vás o tom znovu ujistil, Vaše Veličenstvo."

"Přesto však se mi zdá, že jste si přál zůstat v Paříži, když vás chtěla královna před týdnem poslat do Turína."

"Domníval jsem se, že to poslání může docela dobře vykonat můj bratr, a chtěl jsem posečkat, zda se mi nedostane poslání nesnadnějšího a nebezpečnějšího."

"Nuže, milý hrabě, právě nadešla chvíle, kdy vám chci svěřit poslání v této chvíli nesnadné a pro budoucnost nikoli bez nebezpečí. Proto jsem měl obavu, aby tu hraběnka nezůstala příliš osamělá, a přál jsem si ji vidět ve společnosti přítelkyně, když jí odnímám manžela."

"Napíši hraběnce, Sire, a sdělím jí, jak s ní Vaše Veličenstvo cítí."

"Jakže, vy jí chcete psát! Cožpak před odjezdem hraběnku nenavštívíte?"

"Navštívil jsem jen jednou paní de Charny, aniž jsem ji požádal o dovolení, Sire, byl jsem však přijat tak, že podruhé bych to mohl učinit jen na výslovný rozkaz Vašeho Veličenstva."

"Nuže, nemluvme už o tom! Pohovořím si za vaší nepřítomnosti s královnou," zvedl se král od stolu.

Říhl si dvakrát nebo třikrát se spokojeností člověka, jenž se dobře najedl a ví, že bude dobře trávit.

"Na mou věru, lékaři mají pravdu, když tvrdí, že každá věc má dvě stránky, smutnou a veselou, podle toho, máme-li žaludek plný nebo prázdný... Pojďme do pracovny, hrabě, teď vím, že s vámi budu moci mluvit s otevřeným srdcem."

Hrabě kráčel za Ludvíkem XVI. a přemýšlel o tom, jak mnoho ztrácí korunovaná hlava na svém majestátu těmito příliš lidskými, tělesnými sklony. Však se s tím také Marie Antoinetta nemohla nikdy smířit.

22. Král řeší státní záležitosti

Ačkoli král bydlel v Tuileriích sotva čtrnáct dní, měl tam už dvě místnosti zařízené s naprostou dokonalostí: kovárnu a pracovní kabinet.

Později a za okolností, jež neměly na osud nešťastného vladaře menší vliv, než líčíme teď, uvedeme čtenáře do královské kovárny. Pro tuto chvíli se spokojíme s královou pracovnou. Král usedl do křesla za psací stůl, Charny stanul uctivě před stolem. Psací stůl byl pokryt mapami, zeměpisnými díly, anglickými časopisy a papíry, mezi nimiž bylo lze snadno rozeznat vlastní listy Ludvíka XVI., protože byly hustě popsané odshora dolů a zleva napravo, aniž kde zůstalo kousek čistého místa.

Povaha člověka se zračí v každé maličkosti. Šetrný Ludvík XVI. nepohodil nikdy sebemenší kousek čistého papíru a každý list pokryl tolika písmenkami, kolik se jich jen na papír vešlo.

Za ta tři nebo čtyři léta, co byl Charny neustále v blízkostí obou královských manželů, zvykl si docela na všechny tyto drobnosti. Nevěnoval tedy ničemu pozornost a uctivě čekal., až ho král osloví.

Na králi bylo však znát přece jen určité rozpaky, když po důvěrných slovech měl přejít k věci.

Nejprve, jako by si.chtěl dodat odvahy, otevřel jednu z tajných zásuvek psacího stolu a vytáhl několik listů v obálkách. Položil je na stůl a váhavě je přikryl rukou.

"Pane de Charny," začal zvolna, "všiml jsem si nedávno jedné věci... "

Zamlčel se a upřeně se zadíval na Charnyho. Ten uctivě čekal, jak bude král pokračovat.

"Bylo to v noci z 5. na 6. října. Vy jste si mohl vybrat, máte-li zůstat na stráži u královniných komnat nebo u mých - a vy jste postavil svého bratra u dveří královniných a sám jste zůstal u mne."

"Sire," uklonil se Charny, "jsem hlavou rodiny, tak jako vy jste hlavou státu, měl jsem tedy právo zemřít u vás."

"To mi vnuklo myšlenku," pokračoval Ludvík XVI., "budu-li někdy muset svěřit někomu tajné, nesnadné a nebezpečné poslání, že je budu moci svěřit vám, jako poctivému Francouzi a oddanému příteli."

"Ach, Sire," zvolal Charny, "ať mě král pozvedne sebe výš, zůstanu vždycky jen jeho věrným a vděčným služebníkem!"

"Pane de Charny, jste významný muž, ačkoli je vám teprve šestatřicet let. Byl jste svědkem všech těch neblahých událostí, jež se v posledních letech zběhly kolem mého trůnu, a jistě jste si z nich vyvodil pro sebe nějaký závěr... Pane de Charny, co si myslíte o situaci, a kdybyste byl mým prvním ministrem, co byste mi navrhl, abychom tu situaci zlepšili?"

"Sire," odpověděl Charny spíše váhavě než v rozpacích, "jsem voják... námořník. Tyto otázky vysoké politiky přesahuji rozsah mých zkušeností."

"Pane," král zničehonic podal Charnymu ruku s důstojností, jež, jak se zdálo, vytryskla z vážnosti přítomné chvíle, "jste především muž. A jiný muž, jenž vás považuje za svého přítele, se vás přímo a rovnou ptá, co vy byste dělal na mém místě."

"Sire," odpověděl Charny, "v neméně vážné situaci, než je vaše, prokázala mi jednoho dne královna tu čest a zeptala se mě, jaké je moje mínění. Bylo to v den, kdy padla Bastila. Její Veličenstvo chtělo hnát proti statisícům ozbrojených Pařížanů, valících se po bulvárech a po ulicích v předměstí svatého Antonína, svých osm nebo deset tisíc cizích vojáků. Kdyby mě královna méně znala, kdyby byla viděla méně úcty a oddanosti v mém srdci, byla by se se mnou po mé odpovědi v nevůli rozešla... Nemusím se dnes obávat, zda neurazím přílišnou upřímnosti krále, dám-li na jeho otázku stejně přímou odpověď?"

"Co jste odpověděl královně, pane?"

"Řekl jsem, nemá-li Vaše Veličenstvo dost sil, aby vstoupilo do Paříže jako dobyvatel, že by tam mělo přijít jako otec."

"Nuže, pane," odpověděl Ludvík XVI., "neřídil jsem se snad touto radou?"

"Řídil, Sire."

"Teď ještě zbývá prozkoumat, zda jsem udělal dobře, že jsem se tou radou řídil. Řekněte mi sám, přišel jsem tentokrát do Paříže jako král nebo jako zajatec?"

"Dovolí mi král, Sire," otázal se Charny, "abych mluvil docela otevřeně?"

"Mluvte, pane, ptám-li se vás, co si o věci myslíte, chci slyšet vaše skutečné míněni a ne snad to, co bych rád slyšel."

"Sire, neschvaloval jsem hostinu ve Versailles. Prosil jsem královnu, aby nechodila do divadla, nebudete-li vy přítomen. Byl jsem zoufalý, Sire, když Její Veličenstvo pohodilo národní kokardu a připjalo si černou kokardu, rakouskou."

"Myslíte si, pane de Charny, že tohle opravdu přivodilo události z 5. a 6. října?"

"Nikoli, Sire, ale dalo k ním podnět. Vy přece nejste, Sire, k lidu nespravedlivý a nechováte k němu zášť. Lid je dobrý, lid vás má rád, lid je pro krále. Ale lid trpí zimou a hladem. Má mezi sebou a ve svém čele špatné rádce, kteří jej neustále ženou kupředu. A lid se žene kupředu; všecko obrací vzhůru nohama, všechno ničí, protože sám si není dost dobře vědom své síly. Jakmile se jednou pohne, je to potopa nebo požár. Co mu stojí v cestě, zaplaví nebo zapálí."

"Nuže, pane de Charny, je docela přirozené, že se nechci ani utopit, ani být upálen. Co tedy mám dělat?"

"Musíte dbát na to, Sire, aby se povodeň nerozběhla a požár nešířil, nesmíte k tomu poskytnout ani podnět, ani záminku... Odpusťte však, Vaše Veličenstvo, zapomínám, že ani na králův rozkaz nejsem oprávněn udílet rady... "

"Nebyl to rozkaz, byla to prosba. Pokračujte, pane de Charny!"

"Viděl jste, Sire, pařížský lid, tak dlouho opuštěný svými panovníky, tak žádostivý vidět je znovu ve svém středu. Viděl jste jej, jak hrozí, pálí a vraždí ve Versailles, nebo spíše jste pokládal tu lůzu za skutečný francouzský lid. Pak jste ten lid viděl v Tuileriích, jak zdraví krále, královnu a královskou rodinu, jak vám jásá vstříc, posílá deputace - ženy z tržnic, občanské gardy, městské úřady - a ti, kdo neměli štěstí být v deputaci, vnikali do vašich komnat, aby s vámi promluvili, aby vás aspoň zahlédli. Viděl jste, jak se ten lid tlačí pod vašimi okny, jak matky zvedají děti, aby vám poslaly polibky."

"Ano, viděl jsem to všechno," kývl hlavou král, "a od té chvíle váhám. Ptám se, kde je pravý lid, zda tam, kde se pálí a vraždí, anebo tam, kde mě vítají a jásají radostí."

"Ach zajisté, Sire, tam, kde vám jásají vstříc. Tomu lidu se svěřte, ten vás ochrání."

"Říkáte mi totéž, hrabě, co mi přede dvěma hodinami řekl doktor Gilbert."

"Jestliže jste se poradil s mužem tak vzdělaným, učeným a jasně myslícím, proč se, Sire, ještě ráčíte ptát mě, prostého důstojníka?"

"Řeknu vám to, pane de Charny. Mezi vámi dvěma je velký rozdíl. Vy jste oddán králi, doktor Gilbert je oddán monarchii."

"Nechápu dobře, Sire."

"Myslím totiž, že pro záchranu monarchie jako zásady by ochotně opustil krále jako člověka."

"Pak je mezi mnou a doktorem Gilbertem opravdu velký rozdíl. Království a osoba krále je pro mě jedno a totéž. A v tom smyslu prosím Vaše Veličenstvo, aby se na mě spolehlo v čemkoli."

"Nejdřív bych od vás rád věděl, pane de Charny, v tomto okamžiku zdánlivého klidu, jenž je možná jen klidem mezi dvěma bouřemi, jak byste zahladil stopy minulé bouře a zažehnal bouři budoucí?"

"Kdybych měl tu čest a zároveň neštěstí, že bych byl králem, připomněl bych si, Sire, křik kolem svého vozu při cestě z Versailles, a podal bych pravou ruku panu Lafayettovi a levou panu de Mirabeau."

"Jak tohle můžete říci, hrabě," zvolal prudce král, "když vím, že jednoho z těch pánů nenávidíte a druhým pohrdáte!"

"Sire, tady nejde o sympatie nebo antipatie. Jde o záchranu krále a budoucnost království."

"Totéž mi říkal doktor Gilbert," řekl zamyšleně král.

"Jsem šťasten, že se shoduji v názorech s tak vynikajícím mužem, Sire," odpověděl Charny.

"Vy si tedy myslíte, hrabě, že společnému úsilí těch dvou mužů by se mohlo podařit obnovit klid a zachránit krále?"

"S pomocí boží, Sire, bych od spolupráce těch dvou mužů očekával mnoho."

"Kdybych však přistoupil na toto řešení, kdybych se spolehl na ty dva pány a kdyby přes mé a snad i přes jejich úsilí naše snaha ztroskotala, co bych pak měl udělat?"

"Kdyby Jeho Veličenstvo vyčerpalo všechny prostředky, jež mu dala do rukou Prozřetelnost, kdyby splnilo všechny povinnosti, jež mu ukládá jeho vznešené postavení, pak by, jak se domnívám, bylo načase, aby král myslil na své bezpečí a na bezpečí své rodiny."

"Navrhl byste mi tedy, abych uprchl?"

"Navrhl bych Vašemu Veličenstvu, aby se svěřilo ochraně některého ze svých pluků, na něž se může spolehnout, a uchýlilo se v doprovodu oddaných šlechticů do některé pevnosti, například do Met, do Nancy nebo do Štrasburku."

Králova tvář zazářila.

"A teď mi řekněte upřímně, Charny, vy přece znáte všechny generály, komu z nich byste svěřil ten nebezpečný úkol, aby unesl nebo přijal svého krále?"

"Ach, Sire," zašeptal Charny, "bral bych na sebe příliš velkou odpovědnost, kdybych králi radil v takové věci... Musím se přiznat, Sire, že nevím... "

"Nedělejte si starosti, pane, pokud jde o tuto věc, mohu vás uklidnit... Vybral jsem si už a zvolil jsem muže, k němuž vás chci poslat. Tady je připravený list, který mu odevzdáte. Řeknete-li mi teď, koho byste mi radil vy, nebude to už mít žádný vliv na mé rozhodnutí. Dozvím se jen, že mám o jednoho věrného služebníka víc, a ten pán bude mít jistě také jednou příležitost, aby mi dokázal svou věrnost. Nuže, pane de Charny, kdybyste měl svého krále svěřit odvážnému, poctivému a rozumnému muži, koho byste volil?"

Charny chvíli váhal. Nakonec se rozhodl:

"Přísahám Vašemu Veličenstvu, Sire, že na mou volbu nemají nejmenší vliv přátelské, ba takřka rodinné city, jež mě poutají k tomu muži: Je však v armádě generál známý velkou oddaností ke králi. Generál, jenž jako guvernér Podvětrných ostrovů za války v Americe účinněji hájil naše državy v Antilách, a dokonce dobyl na Angličanech několika ostrovů. Od té doby zastával několik významných velitelských míst a nyní je, myslím, velícím generálem v Metách. Ten muž, Sire, je markýz de Bouillé. Kdybych byl otcem, Sire, svěřil bych mu svého syna, jako syn bych mu svěřil svého otce. Jako poddaný bych mu neváhal svěřit svého krále."

Ludvík XVI. poslouchal zprvu hraběte se zřejmou úzkostí. Při jeho posledních slovech se však králova tvář vyjasnila, a když hrabě konečně vyslovil jméno, uklouzl králi radostný výkřik.

"Hleďte, hleďte, hrabě, přečtěte si tuhle adresu a řekněte, zda mi nevnukla sama Prozřetelnost, abych se obrátil na vás."

Charny vzal z královýchrukou obálku a četl:

"Panu Francois-Claude-Amour markýzi de Bouillé, vrchnímu veliteli města Met."

Charnymu div nevstoupily radostí slzy do očí.

"Věřím, Sire, že pan de Bouillé je ochoten zemřít pro Vaše Veličenstvo právě tak jako já."

"A já vám, pane, řeknu, že od této chvíle už před vámi nebudu mít žádné tajemství, a dojde-li jednou k nehoršímu, svěřím vám, jedině vám, své děti, královnu i sebe. Poslyšte, Charny, co mi navrhují a co já odmítám."

Charny se uklonil.

"Zajisté tušíte, pane de Charny, že to není poprvé, co mně nebo mému okolí přišlo na mysl provést plán podobný tomu, o němž právě spolu mluvíme. V noci z 5. na 6. říjen jsem pomýšlel na to, přimět k útěku královnu. Kočár by ji byl dovezl do Rambouilletu. Já bych byl za ní přijel na koni, a pak bychom se už snadno dostali na hranice, neboť tenkrát jsme nebyli ještě tak střeženi jako teď. Z plánu sešlo, protože královna nechtěla odjet beze mne a přiměla mě k přísaze, že neodjedu bez ní."

"Byl jsem přítomen, Sire, když si Vaše Veličenstvo vyměnilo s královnou tu posvátnou přísahu."

"Potom se mnou vyjednával pan de Breteuil prostřednictvím hraběte d'Innisdal a před týdnem jsem dostal dopis ze Soleure."

Král se odmlčel a zadíval se tázavě na Charnyho.

"Co tomu říkáte, hrabě?"

"Sire," uklonil se Charny, "vím, že baron de Breteuil je oddán Rakousku a bojím se, že bych mohl ranit krále v jeho přirozených citech ke královně i k jeho švagru císaři Josefu II."

Král uchopil Charnyho za ruku a nachýlil se k němu; takřka šeptal.

"Nebojte se, hrabě, nemám rád Rakouska o nic víc než vy."

Charny sebou překvapením trhl.

"Hrabě, hrabě, když muž, jako jste vy, je ochoten obětovat svůj život pro jiného muže, jenž má proti němu jenom tu smutnou přednost, že to je král, má plné právo, aby znal toho, pro něhož se chce obětovat. Řekl jsem vám, hrabě, a říkám vám znova, že nemám rád Rakousko. Neměl jsem rád Marii Terezii. Zapletla nás do sedmileté války, v níž jsme ztratili dvě stě tisíc mužů a dvě stě miliónů sedmnáct set mil půdy v Americe. Paní de Pompadour - tu děvku - nazývala sestřenkou a svých dcer používala jako diplomatických agentů. Pomocí arcivévodkyně Karolíny vládla v Neapoli a pomocí arcivévodkyně Marie Antoinetty chtěla vládnout ve Francii."

"Sire," uklonil se Charny, "Vaše Veličenstvo zapomíná, že jsem cizí člověk, prostý poddaný francouzského krále a královny."

Charny zdůraznil slovo královny.

"Řekl jsem vám již, hrabě," mávl rukou král, "že jste můj přítel a mohu s vámi mluvit tím upřímněji, že předsudky, jež

jsem měl vůči královně, vymizely už z mé mysli nadobro. Bral jsem si však proti své vůli ženu z toho rodu, z domu, jenž vznikl sloučením dvou rodů Francii nepřátelských, habsburského a lotrinského. Proti své vůli jsem přijal k svému dvoru abbého Vermonda, jenž byl naoko dauphinovým učitelem, ve skutečnosti však špiónem Marie Terezie. Pletl se mi pořád do cesty, brkal jsem o něho na každém kroku, ačkoli jsem s ním devatenáct let nepromluvil ani slovo. Proti své vůli jsem po deseti letech zápasu pověřil pana de Breteuil správou svého domu a udělal ho guvernérem v Paříži. Proti své vůli jsem si vzal za prvního ministra arcibiskupa toulouského, toho neznaboha, a konečně proti své vůli jsem zaplatil Rakousku milióny, jež chtělo vydřít na Holandsku. A kdo je královniným rádcem dnes, po smrti Marie Terezie? Její bratr Josef II., naštěstí leží na smrtelné posteli. A kdo je mezi nimi prostředníkem? Víte to jako já: Je to týž abbé Vermond, baron de Breteuil a rakouský vyslanec Mercy d'Argenteau. A toho starce postrkuje jiný stařec, Kounic, sedmdesátiletý ministr staletého Rakouska. Ti dva starci vedou francouzskou královnu prostřednictvím slečny Bertinové, její modistky, a jejího kadeřníka pana Leoparda. Oběma za to vyplácejí důchod. A k čemu královnu vedou? Ke spojenectví s Rakouskem. S Rakouskem, jež jako přítel nebo nepřítel mělo vždy neblahý vliv na náš osud. A to Rakousko, kdysi zbožné a katolické, odříká se dnes víry a za Josefa II. přijímá takřka šmahem pošetilé zásady filosofů. Neprozřetelné Rakousko, obrací proti sobě svůj vlastní meč, Uhry! Krátkozraké Rakousko, nechává si od belgických kněží promarnit nejkrásnější část své koruny. Nizozemí! Vazalské Rakousko, jež se obrací zády k Evropě, kterou by nikdy .nemělo pouštět ze zřetele, a posílá proti našim spojencům Turkům svá nejlepší vojska, a to jen a jen ve prospěch Ruska. Ne, ne, pane de Charny, nemám rád Rakousko, nikdy jsem mu nemohl důvěřovat!"

"Sire," zašeptal Charny, "taková důvěra je jistě velkým vyznamenáním pro toho, koho jste jí poctil, zároveň je to však pro něho i velké nebezpečí. Co kdybyste, Sire, jednoho dne litoval, že jste se mi s tím svěřil?"

"Toho se neobávám, pane, důkazem toho je, že pokračuji."

"Vaše Veličenstvo mi nařídilo poslouchat, Sire, a já poslouchám."

"Ten návrh k útěku není jediný, jenž mi byl učiněn. Znáte pana de Favras, hrabě?"

"Markýze de Favras, bývalého kapitána v pluku Belzunce, někdejšího plukovníka Monsieurových gard? Ano, Sire."

"Ano, někdejšího plukovníka Monsieurových gard," zdůraznil král. "Co si o něm myslíte?"

"Je to statečný voják a poctivý šlechtic, Sire. Bohužel, vězí po krk v dluzích, a to mu bere klid a žene ho do spousty hazardních pokusů a nesmyslných plánů. Je to však čestný muž, Sire, a zemře, aniž ustoupí o krok, bez jediného slova výčitky, aby dodržel dané slovo. Je to muž, jemuž by Vaše Veličenstvo mohlo právem svěřit provedení nějakého odvážného činu, ale jako hlava a vůdce promyšleného podniku by, myslím, nestál za mnoho."

"Však také," prohodil král s jistou hořkostí, "hlavou podniku není on, hlavou podniku je Monsieur... Monsieur opatřuje peníze, Monsieur činí všechny přípravy, Monsieur se obětuje až do konce, tak dalece, že zůstane tady, odejdu-li já s panem Favrasem."

Charny pohodil hlavou.

"Čemu se divíte, hrabě? Tohle není rakouská strana, to je strana knížat, šlechty, emigrantů."

"Promiňte, Sire, nepochybuji, jak jsem řekl, o oddanosti a odvaze pana de Favras. Slíbí-li pan de Favras, že dovede Vaše Veličenstvo na nějaké místo, ať je to kamkoli, dovede je tam nebo se dá zabít, bude-li to muset být. Ale proč neodjede Monsieur s Vaším Veličenstvem? Proč chce Monsieur zůstat tady?"

"Už jsem vám řekl, že z oddanosti, a pak snad také trošku proto, kdyby se náhodou objevila potřeba sesadit krále a jmenovat regenta, aby lid, unavený neustálým během za králem, nemusil hledat regenta příliš dlouho."

"Sire," vykřikl Charny, "Vaše Veličenstvo mi tu říká strašné věci!"

"Říkám vám, co ví kdekdo, drahý hrabě, zrovna včera mi psal váš bratr; že totiž v poslední radě princů v Turíně byla řeč o tom, že bych měl být sesazen a že by měl být jmenován regent. V téže radě navrhl můj bratranec pan de Condé, aby se táhlo na Lyon, ať se s králem stane cokoli... Vidíte tedy, že nemohu přijmout, nebude-li to absolutně nutno, nabídku Favrasovu, stejně tak jako Breteuilovu, návrh Rakouska stejně jako návrh princů. Toto jsem, milý hrabě, neřekl nikomu než vám a říkám vám to na důkaz své důvěry, a také proto, abyste od této chvíle nikomu, ani královně" - Ludvík XVI. buď náhodou, anebo úmyslně položil důraz na slova ani královně - "nebyl oddán tak jako mně. Vždyť také nikdo jiný vám víc nedůvěřuje."

"Sire," otázal se Charny, "o mé cestě nemá vědět nikdo na světě?"

"Nesejde na tom, hrabě, zda se někdo doví, že odjíždíte, jen když nikdo nebude vědět, co je účelem vaší cesty."

"Takže o věci smím mluvit jedině s panem de Bouillé."

"Jedině s panem de Bouillé, a to ještě teprve tehdy, až se přesvědčíte, jaké je jeho skutečné smyšlení. List, který vám pro něho dávám, vás má prostě jen doporučit jako mého zplnomocněnce. Znáte mou situaci, mé obavy, mé naděje lépe než královna, lépe než můj ministr pan Necker, lépe než můj poradce pan Gilbert. Jednejte bodle toho, kladu klubko i nůžky do vašich rukou, rozviňte nit nebo ji ustřihněte."

Potom podal hraběti otevřený list a vyzval ho:

"Přečtěte si to!"

Charny četl:

V Tuileriích 29. října.

Doufám, pane, že jste stále ještě spokojen svou hodností vrchního velitele Met. Poručík mě gardy hrabě de Charny, jenž projíždí Vaším městem, má se Vás otázat, je-li vaším přáním, abych pro Vás udělal něco jiného. V tom případě bych použil té příležitosti, stejně jako se chápu každé příležitosti, abych Vás ujistil svou blahovůlí.

Ludvík

"A teď," rozloučil se s hrabětem král, "jděte, pane de Charny, máte mou plnou moc, získejte mi pana de Bouillé, slibte mu všechno, co budete pokládat za vhodné, samozřejmě ovšem jen to, čemu bych mohl dostát."

A Ludvík XVI. podal hraběti podruhé ruku.

Charny ji políbil dojatě, beze slova, a odešel z pracovny zanechávaje v králi přesvědčení - a v tom se také Ludvík XVI. nemýlil - že svou důvěrou si získal hraběte jistěji, než kdyby ho byl zahrnul bohatstvím a přízní, jak je mohl rozdávat v době své všemohoucnosti.

23. U královny

Charny odcházel od krále se srdcem plným nejrozmanitějších pocitů. Ale nejživější z nich byla hluboká vděčnost za neomezenou důvěru, kterou mu král právě projevil.

Ta důvěra mu ukládala povinnosti tím posvátnější, že v hraběti se začínalo ozývat svědomí, když si uvědomil, že se vždycky nechoval zcela rytířsky vůči tomuto hodnému králi, jenž se ve chvíli nebezpečí opírá o jeho rámě jako o věrnou a spolehlivou oporu.

Proto také v Charnym, jak v skrytu srdce uznával, že se vůči svému pánu provinil, tím víc rostla oddanost ke králi a s oddanosti i úcta, současně pak slábl onen méně čistý cit, jenž celé měsíce a roky určoval jeho vztah ke královně.

Uvítal tedy s radostí poslání, které ho vzdalovalo od dvora, kde, jak tušil, ho stále ještě miluje žena, kterou on už nemiluje, a kde naopak - alespoň se tak bláhově domníval - ho ještě nemiluje žena, kterou sám začínal čím dál tím víc milovat.

Za těchto okolnosti mu přišlo vhod jisté ochlazení, jež zavládlo od nějaké doby mezi ním a královnou. Vracel se tedy do svého pokoje rozhodnut, že oznámí Jejímu Veličenstvu svůj odjezd pouhým dopisem. U dveří však na něho čekal Weber.

"Královna si přeje mluvit s panem de Charny a prosí ho, aby ji ihned navštívil."

Omluvit se nebylo možné. Přání korunovaných hlav jsou vlastně rozkazy.

Charny nařídil sluhovi, aby nechal zapřáhnout, a kráčel za Weberem.

Marie Antoinetta byla v docela jiné náladě než Charny. Uvědomila si, že byla k hraběti nespravedlivě příkrá, a když si připomněla, jakou oddanost projevil ve Versailles, když se jí ve vzpomínce mihla před očima postava jeho bratra, jak leží v krvi na chodbě před její komnatou, pocítila trpké výčitky a musila si sama přiznat, že kdyby všechno, co pro ni pan de Charny vykonal, bylo jen projevem pouhé oddanosti, ona tu oddanost prabídně odměnila.

Neměla však právo požadovat od Charnyho něco jiného než oddanost? A když se to tak všechno uváží, provinil se na ní Charny opravdu tak, jak se domnívala?

Není nutno přičíst smutku pro bratra jistou lhostejnost vůči královně, kterou bylo na hraběti znát při návratu z Versailles? Ostatně ta lhostejnost byla možná jen na povrchu a královna se snad příliš ukvapila, když chtěla Charnyho poslat do Turína, aby ho vzdálila od Andrée. A když odmítl, první, co ji napadlo, byla zlá myšlenka, vyvolaná žárlivostí, že to udělal z lásky k Andrée a z touhy zůstat u své ženy. A opravdu už za dvě hodiny po Andréině odjezdu z Tuilerií odjížděl za ní její muž do ulice Coq-Héron. Nezůstal tam však dlouho. V devět hodin se vrátil do zámku. A když se vrátil, odmítl třípokojový byt, který pro něho připravili z králova rozkazu, a spokojil se s podkrovní světničkou, určenou pro jeho sluhu.

Královna se sama zapletla do úvah, jimiž jak její láska, tak její samolibost krutě trpěly. Ale ani při nejpřísnějším pozorování nebylo možno zjistit, že by byl hrabě Charny pobýval mimo palác, leda tenkrát, když odešel za služebními záležitostmi, a jak královna, tak i ostatní obyvatelé zámku si musili povšimnout, že od návratu do Paříže Charny takřka neopustil svou světničku.

Na druhé straně nebylo možné popřít, že od odchodu z paláce se v něm Andrée už neobjevila.

Jestliže se Andrée s Charnym setkali, bylo to jen na hodinu v den, kdy hrabě odmítl poslání do Turína.

Je pravda, že po celou tu dobu nepřišel Charny ani za královnou. Ale proč hledat hned známku lhostejnosti tam, kde pronikavější pohled by možná viděl naopak důkaz lásky?

Nemohl Charny, hluboce raněný královniným nespravedlivým podezřením, držet se zpátky ne tak z lhostejnosti jako spíš z rozbolestněného srdce?

Královna sama byla k Charnymu tvrdá a nespravedlivá. Nespravedlivá, když mu vyčítala, že v oné strašné noci z 5. na 6. říjen zůstal u krále a nikoli u ní a že mezi dvěma pohledy pro ni měl také jeden pro Andrée; tvrdá, že neprojevila opravdovější účast na hluboké bolesti, kterou Charny cítil při pohledu na mrtvého bratra.

Tak tomu ostatně bývá s každou hlubokou a opravdovou láskou. Dokud je milovaná osoba přítomná, domníváme se, že všecko, co jí vyčítáme, je také plně odůvodněno. Všecky námitky, jež máme proti povaze, srdci a duchu milovaného člověka, vidíme jako pod zvětšovacím sklem. Nechápeme, jak jsme ty nedostatky mohli tak dlouho nevidět, jak jsme je mohli snášet. Sotva se však předmět takového osudného pozorování vzdálí, jsou rázem ty tam všecky výčitky, jež nás zblízka bodaly jako trny. Příliš drsná skutečnost mizí v něžném pohledu vzpomínky. Nesoudíme už, porovnáváme, jsme teď přísní sami k sobě, zato však tím shovívavější k člověku, jehož jsme si, jak si teď říkáme, málo vážili, a za týden nebo za deset dní nám milovaná osoba připadá dražší a potřebnější než kdy jindy.

Rozumí se ovšem, že tomu je tak jen v tom případě, nenahradí-li zatím nová láska lásku starou.

V královnině případě tomu tak nebylo, není tedy divu, že se chystala co nejvlídněji uvítat starého přítele.

V Charnyho chování, vždycky hluboce uctivém, postřehla však na první pohled cosi ledového, co rázem zmrazilo city, jimiž královnino srdce již-již překypovalo, city, jež měly vzbudit v hraběti sladké, něžné a bolestné vzpomínky na uplynulá čtyři léta.

Hrabě se uklonil a zůstal stát takřka na prahu.

Královna se rozhlédla kolem sebe, jako by se v duchu tázala, co přikovalo hraběte na druhém konci komnaty, a když se přesvědčila, že se tak zdrženlivě chová jen z vlastní vůle, usmála se.

"Přistupte blíž, pane de Charny, jsme sami."

Charny udělal několik kroků. Pak řekl tiše, ale tak pevně, že se v jeho hlase neozval ani sebemenší záchvěv pohnutí:

"Přišel jsem na příkaz Vašeho Veličenstva - madam."

"Hrabě," ozvala se královna srdečně, "cožpak jste neslyšel, že jsme sami?"

"Slyšel, madam, nevidím však, jaký vliv by mohla mít tato okolnost na způsob, s nímž smí mluvit poddaný se svou panovnicí."

"Když jsem pro vás poslala, hrabě, a když mi Weber řekl, že přijdete, domnívala jsem se, že si přijde přítel promluvit s přítelkyní."

Charnyho tvář přelétl trpký úsměv.

"Hrabě," řekla tiše královna, "rozumím vašemu úsměvu a vím, co si v duchu říkáte. Říkáte si, že ve Versailles jsem byla nespravedlivá a v Paříži že jsem rozmarná."

"Žena má právo jak na nespravedlnost, tak na rozmary, madam," odpověděl Charny. "Ženě je dovoleno vše. Tím spíše královně."

"Ach, můj Bože, příteli -," Marie Antoinetta vložila do svého hlasu a pohledu všechno kouzlo, jehož byla schopna, - "víte dobře jednu věc: ať už se svými rozmary provinila žena nebo královna, královna vás postrádá jako svého rádce a žena se nechce obejít bez věrného přítele."

A podala mu bílou útlou ruku, poněkud pohublou, stále však ještě tak dokonalou, že mohla být modelem nejznamenitějšímu sochaři.

Charny se chopil královské ruky, uctivě ji políbil a chtěl ji opět pustit. Královna však podržela jeho ruku ve své.

"Já vím," odpověděla nešťastná žena na zdrženlivý pohyb hraběte, "byla jsem nespravedlivá, byla jsem krutá. Kvůli mě jste ztratil, hrabě, bratra, jehož jste miloval jako otec. Váš bratr zemřel pro mě. Měla jsem truchlit, měla jsem plakat spolu s vámi. V tom okamžiku však hrůza, hněv, žárlivost - co chcete, Charny, vždyť jsem jen žena! - zdržely slzy v mých očích... Když jsem však zůstala sama, za těch deset dní, co jsem vás neviděla, splatila jsem svůj dluh, plakala jsem pro něj jako sestra. Podívejte se, příteli, vždyť pláču ještě pořád!"

A Marie Antoinetta zvrátila lehce dozadu krásnou hlavu, aby mohl Charny spatřit, jak dvě slzy, jasné jako dva démanty, stékají po tváři, do níž bolest začínala vrývat první vrásky.

Ach, kdyby byl Charny mohl vědět, kolik slz ještě prolijí tyto oči, byl by jistě v nesmírném soucitu padl královně k nohám a poprosil ji, aby mu odpustila, že byl příčinou všeho, čím se na něm provinila!

Ale milosrdný Bůh dovolil, aby budoucnost byla zastřena neproniknutelnou rouškou a černý závoj, do nějž osud halil příští dny Marie Antoinetty, byl ještě bohatě zdoben zlatým vyšíváním, aby nikdo nezpozoroval, že to je závoj smuteční.

Ostatně uplynula příliš krátká chvíle, co Charny políbil ruku královu, aby polibek, jejž vtiskl na ruku královninu, mohl být něčím jiným než prostým výrazem úcty.

"Věřte, madam," zvedl hrabě hlavu, "že jsem vám nesmírně vděčen za vzpomínku, jež platí mně, a za bolest, jež platí mému bratru. Bohužel mám sotva dost času, abych vám vyjádřil svou vděčnost... "

"Co tím chcete říci?" otázala se Marie Antoinetta překvapeně.

"Musím vám oznámit, madam, že za hodinu odjíždím z Paříže."

"Vy opouštíte za hodinu Paříž?"

"Bohužel, madam."

"Ach, můj Bože, vy nás opouštíte jako ti ostatní? Vy odjíždíte za hranice, pane de Charny?

"Běda," řekl Charny, "jistě jsem se, ač nevědomky, velmi provinil proti Vašemu Veličenstvu, jestliže mi klade tak krutou otázku."

"Promiňte mi, příteli, ale sám říkáte, že odjíždíte. Proč odjíždíte?"

"Abych splnil poslání, jímž mě pověřil král."

"A budete pryč dlouho?"

"Nevím, madam."

"Ale před týdnem jste odmítl jiné poslání?"

"Máte pravdu, madam."

"Proč jste tedy odmítl před týdnem a proč přijímáte dnes?"

"Protože za týden, madam, může se udát mnoho změn v životě člověka, a ty změny mají pak vliv i na jeho rozhodnutí."

Zdálo se, že královna se usilovně přemáhá, ale neodbytná otázka se jí neodolatelně drala na jazyk.

"A odjíždíte... sám?" otázala se konečně.

"Ano, madam."

Marie Antoinetta si oddechla.

Potom zavřela oči, jako by chtěla zakrýt pocit úlevy, a přejela si hedvábným kapesníčkem přes čelo.

"Kam odjíždíte, Charny?"

"Madam," odpověděl uctivě hrabě, "vím, že král nemá před Vaším Veličenstvem žádné tajemství. Nechť se královna zeptá svého vznešeného chotě, a nepochybuji ani na okamžik, že jí král poví, jaký je cíl mé cesty a účel mého poslání."

Marie Antoinetta upřela na Charnyho udivený pohled.

"Ale proč bych se obracela na krále, když se mohu zeptat vás?"

"Protože tajemství, které mi bylo sděleno, je tajemství královo, madam, a nikoli moje."

"Zdá se mi, pane," řekla Marie Antoinetta trochu zvysoka, "že tajemství královo je zároveň tajemstvím královniným."

"O tom nepochybuji, madam," uklonil se Charny, "proto se také odvažuji tvrdit, že král Vašemu Veličenstvu své tajemství určitě sdělí."

"Řekněte mi aspoň: je cíl vaši cesty ve Francii nebo v cizině?"

"I to může říci Jejímu Veličenstvu jedině král."

"Vy tedy odjíždíte," povzdechla si královna s hlubokou bolestí, jež na okamžik zatlačila rozmrzelost vyvolanou Charnyho zdrženlivostí, "budete pryč ode mě, bude vám hrozit nebezpečí a já nebudu vědět, ani kde jste, ani jaké nebezpečí vám hrozí."

"Ať budu kdekoli, madam, mohu Vašemu Veličenstvu přísahat, že tam, kde budu, bude mít vždy věrného poddaného a oddané srdce. A nechť se vystavím jakémukoli nebezpečí, rád je podstoupím ve službě dvěma vznešeným hlavám, jež ctím na tomto světě nejvíce."

Hrabě se uklonil a zdálo se, že už jenom čeká, kdy ho královna propustí.

Královna si znovu povzdechla. Chopila se za hrdlo a pravila stěží zadržujíc slzy:

"Tak dobře, pane, jděte."

Charny se hluboce uklonil a zamířil ke dveřím.

Ale v okamžiku, kdy kladl ruku na kliku, vztáhla k němu královna ruce a zvolala:

"Charny!"

Hrabě zbledl a otočil se.

"Charny," pokračovala Marie Antoinetta, "pojďte sem!"

Přiblížil se nejistě.

"Pojďte sem, blíž!" poručila královna, "podívejte se mi do očí! Vy už mě nemilujete, viďte?"

Charny se zachvěl.

Bylo to poprvé, co hrdá žena, jeho panovnice, se před ním pokořila.

Za jiných okolností, v jinou chvíli by byl klesl Marii Antoinettě k nohám a prosil ji za odpuštění. Ale vzpomínka na to, co se právě událo mezi ním a králem, mu dodala potřebnou sílu.

"Madam," řekl tiše, "po všech důkazech dobroty a důvěry, jimiž mě právě zahrnul král, byl bych opravdu bídák, kdybych v této chvíli ujišťoval Vaše Veličenstvo o něčem jiném než o své oddanosti a úctě."

"Dobře, hrabě," řekla královna, "propouštím vás, můžete jít."

Charnyho na okamžik zachvátila neodolatelná touha vrhnout se královně k nohám. Přemohl se však a umlčel v sobě zbytky lásky, o níž se domníval, že pohasla, jež však v tu chvíli hrozila vzplanout nejmohutnějším plamenem.

Vyšel beze slova z komnaty. Kdyby však Marie Antoinetta byla mohla vědět, co se děje v jeho srdci, bylo by se její utrpení změnilo ve vítězný úsměv.

Dívala se za ním, ještě doufala, že se k ní vrátí.

Za Charnym se však zavřely dveře; Marie Antoinetta slyšela, jak se jeho kroky vzdalují v předsíni a v chodbách.

Dlouho se dívala na dveře a naslouchala.

Vtom upoutal její pozornost jiný hluk: na nádvoří se ozval rachot kočáru.

Královna přistoupila k oknu a poznala Charnyho cestovní kočár, projížděl Švýcarským dvorem a vzdaloval se ulicí du Carrousel.

Zazvonila na Webera.

"Kdybych nebyla zajata v zámku," otázala se svého sluhy a důvěrníka, "a chtěla jít do ulice Coq-Héron, kudy bych se musela dát?"

"Madam," odpověděl Weber, "musila byste vyjet branou Švýcarského dvora, zahnout do ulice du Carrousel a dále ulicí Saint-Honoré až... "

"Dobře... To stačí. Jede se s ní rozloučit," zašeptala. Přitiskla čelo na okenní tabuli a zasténala:

"Ach, musím se dozvědět, na čem jsem."

Potom dodala hlasitě:

"Webere, zajdeš do ulice Coq-Héron, do čísla 9 k paní hraběnce de Charny, a vyřídíš jí, že si s ní přeji dnes večer mluvit."

"Promiňte, madam," upozornil komorník, "měl jsem však za to, že Vaše Veličenstvo stanovilo na dnešní večer návštěvu doktora Gilberta."

"Ach, máš pravdu," zaváhala královna.

"Co ráčí Vaše Veličenstvo nařídit?"

"Odvolej návštěvu doktora Gilberta a požádej ho, aby přišel zítra ráno."

Podívala se z okna a pomyslela si: Ano, tak to bude nejlíp. Politiku necháme na zítřek na ráno. Ostatně rozmluva s paní de Charny bude mít třeba nějaký vliv na mé rozhodnutí.

A pokynem ruky propustila Webera.

24. Chmurné obzory

Královna se mýlila. Charny nejel k hraběnce, jel na královskou poštu dát připřáhnout poštovní koně k svému vozu.

Zatímco zapřahali, zašel k poštmistrovi, požádal ho o péro, inkoust a papír, napsal hraběnce dopis a uložil sluhovi, který odváděl zpět jeho koně, aby dopis hraběnce odnesl.

Hraběnka seděla na pohovce v rohu salónu a právě četla dopis, když k ní uvedli Webera bez předchozího ohlášení, jak bylo výsadou poslů, kteří přicházeli se vzkazem od krále nebo od královny.

"Pan Weber," řekla jen komorná, když otvírala dveře.

Současně se objevil Weber.

Hraběnka složila spěšně dopis a přitiskla jej na ňadra, jako by ji ho královnin komorník přišel vzít.

Weber vyřídil vzkaz německy. Pro toho dobrého muže bylo vždy velkým potěšením, mohl-li mluvit svým mateřským jazykem, a my víme, že Andrée se již v mládí učila té řeči, za deset let důvěrného styku s královnou mluvila německy jako svou mateřštinou.

Jedním z důvodů, proč Weber litoval Andréina odchodu z paláce, byla právě ta příležitost pohovořit si občas svou

mateřskou řečí, příležitost, o kterou byl teď bodrý Rakušan ochuzen.

Proto také velmi naléhal - doufal zřejmě, že tato schůzka obě ženy opět sblíží -, aby Andrée určitě co nejdříve přišla. Několikrát opakoval, že královna odvolala návštěvu doktora Gilberta, určenou na ten večer, aby měla volný čas jen pro hraběnku.

Andrée odpověděla prostě, že přání jejího Veličenstva je pro ni vždy rozkazem.

Když Weber odešel, zůstala hraběnka chvíli bez pohnutí stát se zavřenýma očima, jako člověk, jenž chce zapudit z mysli všecko, co je cizí myšlence, jež ho právě zaměstnává, a když se opět dokázala soustředit, vzala znovu dopis a pustila se do čtení.

Když dopis dočetla, něžně jej políbila a vložila si ho za ňadra.

Potom se smutně usmála.

"Bůh vás ochraňuj, můj nejdražší. Nevím, kde jste, Bůh to však ví a mé modlitby vědí, kde je Bůh."

Potom, ačkoli nemohla tušit, proč ji královna volá, čekala bez bázně a netrpělivosti na chvíli, až bude mít odjet do Tuilerií.

Jinak tomu bylo s královnou. Byla v zámku takřka vězněm, a aby přemohla netrpělivost, bloudila z pavilónu Flora do Marsanova pavilónu.

Monsieur s ní strávil hodinu. Přišel do Tuilerií, aby se dozvěděl, jak král přijal pana de Favras.

Královna nevěděla, proč Charny odcestoval, a protože si chtěla ponechat stůj co stůj otevřenou cestu k záchraně, zavázala krále víc, než se zavázal sám, a řekla Monsieurovi, aby jen pokračoval v přípravách, že se sama o všecko postará, až nadejde chvíle, kdy bude nutno jednat.

Monsieur byl veselý a plný důvěry. Půjčka, o kterou vyjednával s janovským bankéřem, se zdárně uskutečnila a pan de Favras, jenž půjčku zprostředkoval, mu včera odevzdal dva milióny. Monsieur ho nemohl přimět, aby z nich přijal víc než sto louisdorů, jež nevyhnutelně potřeboval, aby si úplně zajistil oddanost dvou chlapíků, na něž Favras naprosto spoléhal a kteří mu měli pomáhat při králově únosu.

Favras chtěl podat Monsieurovi o těch dvou mužích podrobnější informace. Ale Monsieur, vždycky opatrný, nejenže odmítl, když mu je chtěl představit, ale nechtěl ani znát jejich jména.

O Monsieurovi se mělo mít za to, že do celé té věci není zasvěcen. Monsieur dal Favrasovi peníze, protože Favras byl kdysi v jeho službách. Co však s těmi penězi dělá, to Monsieur neví a vůbec nechce vědět.

Ostatně v případě, že král odjede, Monsieur zůstane. Monsieur se bude tvářit, že nemá se spiknutím nic společného. Bude si naříkat á stěžovat, že ho celá rodina opustila, a poněvadž se vždycky snažil o to, aby byl co nejvíc populární, je víc než pravděpodobné - vždyť království je ještě zakořeněno v srdcích většiny Francouzů - je víc než pravděpodobné, jak to řekl Ludvík XVI. Charnymu, že Monsieur bude jmenován regentem.

Jestliže se ovšem únos nezdaří, Monsieur o ničem neví, Monsieur všecko zapře anebo s patnácti či osmnácti sty tisíci franků, jež mu pořád ještě zbývají, odjede do Turína za svým bratrem hrabětem d'Artois a pány princi de Condé.

Když Monsieur odešel, strávila královna druhou hodinu u paní de Lamballe. Ubohá princezna, oddaná královně až k smrti, byla přesto Marii Antoinettě jen z nouze dobrá. Královna ji opomíjela vždycky, když přenesla svou nestálou přízeň na Andrée nebo na Polignacovy. Ale Marie Antoinetta věděla, co je to za dobrou duši. Potřebovala udělat jen krok k té opravdové přítelkyni, aby ji princezna s otevřenou náručí a s rozjásaným srdcem už zase letěla vstříc.

Po návratu z Versailles obývala princezna de Lamballe pavilón Flora, kde vedla Marii Antoinettě skutečný salón jako předtím v Trianonu kněžna de Polignac. Pokaždé, když měla královna velkou bolest nebo velkou starost, uchýlila se k paní de Lamballe. Cítila, že princezna ji opravdu miluje. A tady, aniž vůbec musila co říkat a svěřovat se se svou starostí nebo bolestí, položila hlavu na rameno té živoucí sochy přátelství a slzy, stékající z královniných očí, se záhy smísily se slzami princezninými.

Další hodinu strávila Marie Antoinetta při obědě s madam Alžbětou, s paní de Lamballe a se svými dětmi.

Při jídle byli král i královna velmi zamyšleni. Jeden před druhým něco skrýval.

Královna svůj plán s Favrasem.

Král svůj plán s Bouillém.

Král byl odhodlán hledat spásu všude, i v revoluci, jenom ne v cizině, královna zase spoléhala na cizinu.

Ostatně nutno říci, že to, co jsme my Francouzi nazývali cizinou, bylo pro královnu její vlastní rodinou. Jak mohla mít ráda lid, který zabíjel její vojáky, ženy, jež ji přišly do Versailles urážet, muže, kteří ji chtěli zavraždit v královských komnatách, dav, jenž po ni pokřikoval Rakušanka - a na druhé straně jak mohla nespoléhat na krále, které žádala o pomoc, na svého bratra Josefa II., na švagra Ferdinanda I., na bratrance z královy strany Karla IV., s nímž byl král blíže spřízněn než s princi z rodu orleánského nebo z rodu Condé.

Královna tedy neviděla v útěku, který připravovala, zločin, z něhož ji později vinili. Viděla v něm naopak jediný způsob, jak zachránit monarchii, a v návratu s ozbrojenou mocí jedinou důstojnou odplatu za urážky, jimiž ji Francie zahrnula.

Ukázali jsme před chvílí, jak smýšlel král. Ten králům a knížatům nedůvěřoval. Nebyl v té věci zajedno s královnou, jak se mnozí domnívali, ačkoli byl po matce Němec. Ostatně Němci se nedívají na Rakušany jako na Němce.

Nikoli, král byl zajedno s kněžstvem.

Potvrdil všecky dekrety proti králům, proti knížatům a emigrantům, dekret proti kněžím však nepodepsal.

Pro kněze riskoval 20. červen, pro ně neustoupil ani před 10. srpnem, ani před 21. lednem.

Proto také papež, když už ho nemohl prohlásit za svatého, nazval ho alespoň mučedníkem.

Proti svému zvyku zabývala se královna ten den málo dětmi. Cítila, nenáleží-li její srdce plně otci, nemá v tu chvíli ani právo na polibky svých dětí. Srdce ženy, ta tajemná líheň vášní a lítostí, zná takové podivné rozpory.

Marie Antoinetta odešla záhy do svých komnat a uzavřela se v nich. Řekla, že musí napsat několik dopisů, a

postavila Webera na stráž k svým dveřím.

Ostatně si král takřka ani nepovšiml královnina odchodu, tak byl zaujat událostmi sice podružnými, nikoli však nezávažnými, jež v té chvíli ohrožovaly Paříž a o nichž mu přišel podat zprávu policejní ministr, jenž na krále čekal v jeho pracovně.

Zmíníme se o tom jen několika slovy.

Národní shromáždění, jak víme, se prohlásilo za nerozlučné od krále, a když teď král sídlil v Paříži, usadilo se tam rovněž.

Za místo svých schůzí si vybralo arcibiskupský palác, kde bude zasedat do té doby, než pro ně bude upravena vlastní zasedací síň.

Byl vydán dekret, jímž se titul krále Francie a Navarry mění v titul krále Francouzů.

Konečně zrušilo Národní shromáždění královskou formuli "s naším vědomím a z naší pravomoci... " a nahradilo ji formuli "Ludvík z Boží milosti a z moci ústavního zákona... ".

Což dokazuje, že se Národní shromáždění tak jako všechna parlamentní shromáždění často zabývalo malichernostmi, když by se bylo mělo zabývat věcmi vážnými.

Mělo se například starat o zásobováni Paříže, jež doslova umírala hlady.

To, že se pekař, pekařka a pekařiček ,navrátili z Versailles a usídlili v Tuileriích, nemělo očekávaný výsledek.

Mouky a chleba bylo pořád málo.

Den co den se shlukovaly u dveří pařížských pekařů spousty lidi a byly z toho jen velké zmatky. Ale jak tomu shlukování zabránit? Právo shromažďovací bylo schváleno Prohlášením práv člověka. Ostatně se o to Národní shromáždění ani příliš nezajímalo. Jeho členové nebyli nuceni stát u dveří pekařů, a když náhodou někdo z nich dostal ve schůzi hlad, mohl si být vždycky jist, že najde sto kroků odtud čerstvé pečivo u pekaře Františka, který měl svůj krám v ulici du Marché-Palu v okrese Notre-Dame. Pekl sedmkrát až osmkrát denně a měl vždycky něco pod pultem pro pány z Národního shromáždění.

Policejní ministr podával Ludvíkovi XVI. zprávu o těch nepořádcích a netajil se s obavou, že by mohly jednoho dne vyvrcholit ve vzpouru, když Weber otevřel dveře malého královnina kabinetu a polohlasem ohlásil:

"Paní hraběnka de Charny."

25. Žena bez manžela, milenka bez milence

Ačkoli královna sama Andrée pozvala a dychtivě očekávala její návštěvu, přece jen sebou trhla:

Královna si nemohla zastírat, že od prvního dne, co se jako dívky potkaly v taverneyském zámku a uzavřely spolu přátelství, byla to vždycky ona, Marie Antoinetta, jež měla všechny důvody, aby byla hraběnce hluboce vděčná.

Ale nic není králům tak nepříjemné jako závazky vůči jiným lidem, zejména když ty závazky tkví svými kořeny hluboko v srdci.

Tak se stalo, že královna, jež poslala Andrée a věřila v té chvíli, že má právo činit jí výčitky, zapomněla, když jí stanula tváří v tvář, na všechno, čím je jí zavázána.

Andrée byla stále táž. Chladná, klidná, ryzí jako diamant, ale jako diamant břitká a nezranitelná.

Královna okamžik váhala. Nevěděla, jak má pozdravit a přivítat někdejší přítelkyni. Konečně vztáhla k hraběnce ruku:

"Buďte mi vítána - dnes jako vždycky, Andrée!"

Nechť se Andrée sebevíc duševně připravovala na tuto návštěvu v Tuileriích, zachvěla se teď i ona. Při slovech, jimiž ji královna oslovila, vybavila se jí vzpomínka na veselý způsob, jakým s ní kdysi mluvila dauphinova nevěsta.

"Je třeba, abych říkala Vašemu Veličenstvu," odpověděla se svou obvyklou otevřeností, "že by královna nemusila pro mě posílat mimo palác, kdyby se mnou vždycky mluvila tak jako teď?"

Nic nepřišlo královně více vhod než tato přímá výzva, kterou se Andrée dotkla hned jádra věci. Nepropásla tedy tuto příležitost: "A co se vlastně mezi námi změnilo, Andrée? To byste měla sama vědět, vy, tak krásná, tak čistá, jejíhož srdce se nikdy nedotkla nenávist, jejíž duši nikdy nerozrušila žádná láska. Vy, kterou mohou mraky zahalit jako hvězdu, jež se však pokaždé, když vítr rozežene mračna, objeví na obloze zářivější než předtím. Žádná žena, ani ta nejurozenější, nemá váš jasný neochvějný klid. Zvláště já, jež jsem vás požádala o pomoc a vy jste mi tak velkodušně přispěla... "

"Královna," odpověděla Andrée, "mluví o době, na kterou jsem zapomněla a na kterou, jak se domnívám, už ani královna nevzpomíná."

"Odpovídáte mi přísně, Andrée," sklonila hlavu královna, "ale já si tu odpověď zasloužím. Jste v právu, že mi takhle odpovídáte. Je to pravda, dokud jsem byla šťastná, nevzpomněla jsem si na vaši oddanost, ale snad proto, že žádná lidská moc, ani moc královská, by mi neposkytla, čím bych se vám mohla odměnit. Jistě jste si myslila, Andrée, že jsem nevděčná. Ale co jste považovala za nevděk, byla snad jenom nemohoucnost... "

"Měla bych právo vás vinit, madam," odpověděla pokojně Andrée, "kdybych si byla někdy něco přála nebo o něco žádala a kdyby mě byla královna odmítla. Ale jak se Vaše Veličenstvo může domnívat, že bych si stěžovala, když jsem si nic nepřála a o nic nežádala?"

"Mám k vám být upřímná, milá Andrée? Právě vaše lhostejnost k věcem tohoto světa mě děsí. Připadáte mi jako nadlidská bytost, vytržená kdoví z jakých sfér a vržená mezi nás... Zpočátku nás děsí naše vlastní slabost, když se octneme tváří v tvář bytosti, jež nikdy slabost nepocítila. Potom se však uklidníme a řekneme si, že nejvyšší dokonalost je jistě spojená i s nejvyšší shovívavostí... Právě proto, Andrée, tak jak jsem to právě já učinila, voláme k sobě tu dokonalou bytost a žádáme ji, aby nás utěšila."

"Bohužel, madam," odpověděla Andrée, "jestliže jste mě zavolala jen proto, obávám se, že budete zklamána."

"Andrée, Andrée, vy zapomínáte, za jakých strašlivých okolností jste mně pomohla. A teď byste mně... "

Andrée zbledla. Královna ji vybídla pokynem ruky, aby se posadila. Hraběnka však zůstala stát.

"Madam," řekla konečně, "kdyby mělo Vaše Veličenstvo soucit se svou věrnou služebnicí, ušetřilo by ji vzpomínek,

které se jí takřka už podařilo v sobě zahladit. Špatnou utěšitelkou je člověk, jenž sám nehledá u nikoho útěchu, ani u Boha, protože pochybuje, zda by ho sám Bůh mohl utěšit v jistých bolestech."

Královna upřela na Andrée jasný a hluboký pohled.

"V jistých bolestech," nadhodila, "cožpak máte ještě jiné bolesti než ty, s nimiž jste se mi svěřila?"

Andrée neodpověděla.

"Poslyšte," rozhodla se pojednou královna, "nadešla chvíle, kdy si musíme říci všechno z očí do očí. Proto jsem pro vás poslala... Vy milujete Charnyho?"

Andrée zbledla jako smrt, ale neodpověděla.

"Milujete pana de Charny?" opakovala královna.

"Ano," hlesla Andrée.

Královna přidušeně vykřikla.

"Ach, tušila jsem to... Odkdy ho milujete?"

"Od prvního okamžiku, co jsem ho spatřila."

Královna sebou trhla. Socha z mramoru jí pojednou připomněla, že má také duši.

"A vy jste mlčela," řekla temně.

"Víte to lépe než kdo jiný, madam."

"A proč?"

"Protože jsem věděla, že vy ho milujete."

"Chcete tím říci, že jste ho milovala víc než já, já, která jsem si ničeho nevšimla?"

"Nevšimla jste si ničeho, madam," odpověděla hořce Andrée, "protože on miloval vás."

"Ano,... a teď se mi otevřely oči, protože mě už nemiluje. Takhle byste mi to řekla, viďte?"

Andrée neodpověděla.

"Odpovězte přece," uchopila ji královna křečovitě za ruku. "Řekněte, že mě už nemiluje!"

Andrée neodpovídala. Hleděla do země.

"To je k zoufání!" zvolala královna. "Jen mi to řekněte do očí! Nemiluje mne, nemiluje mne, nemiluje mne! Viďte, že mě nemiluje?"

"Láska nebo lhostejnost hraběte de Charny jsou jeho tajemstvím. Není na mně, abych je odhalovala," odpověděla Andrée.

"Jeho tajemstvím!... Možná, že to není jenom jeho tajemství. Cožpak se vám nikdy s ničím nesvěřil?"

"Hrabě de Charny se mi nikdy ani slovem nezmínil o své lásce nebo o své lhostejnosti."

"Ani dnes ráno?"

"Neviděla jsem hraběte dnes ráno."

Královna upřela na Andrée pronikavý pohled.

"Vy snad ani nevíte, že hrabě odjel?"

"To vím."

"Pak jste s ním ale musila mluvit!"

"Oznámil mi odjezd dopisem."

"Ach," hlesla královna, "on vám psal?"

A jako Richard III., jenž v okamžiku nejvyšší tísně vykřikl "Království za koně!", Marie Antoinetta by byla málem vykřikla: "Království za ten dopis!"

Andrée viděla tu žhavou touhu, ale chtěla si dopřát potěšení nechat sokyni na okamžik v úzkostech.

"Nemáte u sebe ten dopis, viďte?"

"Naopak, madam, mám jej zde."

Andrée vytáhla ze záňadří dopis a podala ho královně.

Královna ho uchopila, mačkala ho okamžik v ruce, hleděla nerozhodně na Andrée, nevěděla, má-li psaní podržet nebo je vrátit. Konečně se rozhodla:

"Ach, drahá Andrée, nemějte mi za zlé, ale pokušení je příliš silné!"

Otevřela dopis, naklonila se k svícnu a četla:

Madam,

za hodinu opouštím na králův rozkaz Paříž. Nemohu Vám říci, kam jedu, proč odjíždím ani jak dlouho zůstanu mimo Paříž. Všecko to Vás pravděpodobně málo zajímá, ale přesto bych si přál, abych Vám to směl říci.

Měl jsem v úmyslu přijít k Vám a oznámit Vám osobně, že odjíždím. Neodvážil jsem se toho však bez Vašeho svolení...

Královna teď věděla, co chtěla vědět, vztáhla k Andrée ruku, jako by jí chtěla dopis vrátit. Hraběnka však, jako by v tu chvíli sama poroučela a královna měla poslouchat, požádala ji chladně:

"Čtěte až do konce, madam!"

Královna tedy četla dále:

Odmítl jsem poslání, jež mi bylo nedávno nabídnuto, protože jsem se, bláhově, ještě domníval, že cit jistě osoby mě poutá k Paříži. Od té doby jsem se přesvědčil o opaku a chopil jsem se s radostí příležitosti, jež mi dovoluje nebýt nablízku srdci, kterému jsem lhostejný.

Kdyby mě na této cestě potkal stejný osud jako ubohého Jiřího, zařídil jsem již všechno, abyste byla první zpravena o nehodě, která mě potkala, a o tom, že je Vám tím vrácena svoboda. Tu teprve zvíte, madam, jaký hluboký obdiv vzbudila v mém srdci Vaše vznešená obětavost, tak špatně odměněná ženou, pro kterou jste, mladá, krásná a zrozená ke štěstí, mládí, krásu a štěstí obětovala.

Pak, madam, vše, oč prosím Boha a Vás, jest, abyste věnovala vzpomínku nešťastnému muži, která tak pozdě poznal, jaký poklad mu náležel.

Hrabě Olivier de Charny

Královna podala Andrée dopis a ruka jí bezvládně klesla.

"Nuže, madam," zašeptala Andrée, "zradila jsem vás snad? Zklamala jsem důvěru, kterou jste ve mne skládala?"

"Odpusťte mi, Andrée," ozvala se královna, "vždyť jsem tolik trpěla."

"Jistě jste trpěla, madam... ale co mám říci já?... Neřeknu, že jsem trpěla, nechci použit tak slabého slova... Musila bych nalézt nové, neznámé slovo, jež by bylo výrazem všech bolestí, všech muk... Vy jste trpěla, madam. . . a přece jste nemusila hledět, jak muž, kterého jste milovala, lhostejný k vaši lásce, nabízí srdce jiné ženě. Neměla jste bratra, žárlivého na ženu, kterou tajně zbožňoval jako pohan své božstvo, a ten váš bratr se pro tu ženu nebil s mužem, jehož jste milovala. Nemusila jste slyšet, jak milovaný muž raněný v souboji volá blouznivě jen onu druhou ženu - a nemusela jste být přitom její důvěrnicí! Neviděla jste, jak se ta druhá žena plíží jako stín chodbami, jimiž jste sama bloudila, abyste slyšela, jak šílená láska k jiné ženě provází v horečném blouznění milovaného muže až na kraj hrobu. Nemusela jste se dívat, jak ten muž povstal z lože a hned poté klesl k nohám vaší sokyni... ano, sokyni, madam, neboť v lásce nic nezáleží na společenském postavení. Nemusela jste se uchýlit v pětadvaceti letech do kláštera, abyste v zoufalství u nohou kříže uhasila lásku, jež vás spalovala. - Potom jednoho dne, když po roce modliteb, bezesných nocí, marných tužeb a bolestí jsem už doufala, že jsem utlumila plamen, který mě stravoval, tato sokyně, někdejší přítelkyně, jež nic neviděla, nic nepochopila, přijde za mnou do mé samoty, aby mě požádala... ve jménu bývalého přátelství, ve jménu záchrany své manželské cti a ohroženého královského majestátu, abych se stala ženou muže, kterého jsem již tři noky zbožňovala! Ovšem - abych se stala ženou bez muže, pouhou zástěrkou, hozenou mezi ostatní svět a cizí štěstí! Vy jste nemusila, madam, nikoli ze soucitu, neboť žárlivá láska nezná slitování, ale z povinnosti přinést tu nesmírnou oběť. Nemusela jste slyšet kněze, jak se vás ptá, berete-li si za chotě milovaného muže, a přitom vědět, že ten muž nikdy nebude vaším chotěm. Necítila jste, jak vám ten muž navléká na prst zlatý prsten nikoli jako záruku věčného svazku, ale jen jako marný a bezvýznamný symbol. Nemusila jste za hodinu po svatebním obřadě opustit svého chotě, abyste se s ním zase shledala... jako s milencem své sokyně... Ach, madam, madam, ta uplynulá tři léta byla, věřte, krutá léta!"

Královna tápavě hledala Andréinu ruku.

Andrée svou ruku odtáhla.

"Já jsem vám neslíbila nic, madam," řekla tiše, "a hle, čemu jsem dostála. Vy, madam, jste mi slíbila dvě věci... "

"Andrée, Andrée," vydechla královna.

"Slíbila jste mi, že se už nebudete stýkat s panem de Charny. Byl to slib tím posvátnější, že jsem ho na vás nežádala."

"Andrée!"

"Pak jste mi slíbila - tentokrát písemně -, že se ke mně budete chovat jako k sestře. Byl to tím posvátnější slib, že ani o něj jsem se vás neprosila."

"Andrée!"

"Mám vám připomenout, jak zněl ten slib, který jste mi dala v okamžiku, kdy jsem vám obětovala svůj život, víc než život - svou lásku, štěstí na tomto světě a spásu na onom... ano, věčnou spásu, neboť nehřešíme pouze skutky, madam, a kdo mě přesvědčí, že mi Bůh odpustí mé touhy, má bezbožná přání? Nuže, v oné chvíli, kdy jsem vám všechno obětovala, podala jste mi list. Ten list zněl takto:

Andrée, zachránila jste mě. Zachránila jste mou čest, můj život náleží vám. Ve jménu té cti, pro kterou jste přinesla takovou oběť, přísahám vám, že se k vám budu chovat jako sestra. Chovejte se ke mně také tak.

Odevzdávám tento lístek do vašich rukou. Je to zástava mé vděčnosti. Je to věno, které vám dávám. Máte vznešené srdce, Andrée, jistě mi bude vděčné za dar, který vám nabízím. Marie Antoinetta."

Královna si sklíčeně vzdychla.

"Ach, rozumím," usmála se Andrée, "myslila jste, madam, když jsem tem lístek spálila, že jsem na něj zapomněla?... Ne, madam, vidíte, že jsem podržela v paměti každé jeho slovo, a zdálo-li se, že na svůj slib stále více zapomínáte, tím více jsem si jej připomínala."

"Ach, odpusť mi, Andrée... Myslila jsem, že tě miluje... "

"Myslila jste tedy, že je zákonem srdce, miluje-li vás méně, že musí milovat jinou?"

Andrée tolik trpěla, že se sama stávala krutou.

"I vy jste tedy zpozorovala, že mě už nemiluje?" otázala se královna bolestně.

Andrée neodpověděla. Podívala se na královninu vyděšenou tvář a na rtech se jí objevilo cosi jako úsměv.

"Ach, kdybys věděla, jak to bolí, Andrée, ach, kdybys věděla, nejdražší přítelkyně!... "

A královna vztáhla k Andrée ruce. Andrée ucouvla.

"Jak to mohu vědět, madam! Vždyť mě přece nikdy nemiloval!"

"Ano, ale může tě milovat... Jednoho dne může klesnout k tvým nohám a prosit tě za odpuštění pro všechno, co jsi kvůli němu vytrpěla! A na utrpení se tak brzy zapomíná, Bože můj! V náručí člověka, kterého milujeme, rychle odpouštíme všechno, co jsme pro něho vytrpěli."

"Kdyby se přihodilo takové neštěstí, madam - ano, bylo by to nepochybně neštěstí pro nás pro obě - zbývalo by mi ještě, než bych se stala ženou pana de Charny, svěřit se mu s jistým strašným tajemstvím, jež by okamžitě zabilo jeho lásku. Zapomínáte, madam, že bych mu musila vyprávět, co jsem vyprávěla vám?"

"Vy že byste mu řekla, že jste byla Gilbertem znásilněna?... Vy byste mu řekla, že máte dítě?"

"Zač mě pokládáte, madam," zhrozila se Andrée, "že o tom můžete pochybovat!"

Královna si vzdychla.

"Pak ovšem mezi vámi a panem de Charny zůstane navždy propast."

"Zůstane v budoucnosti, tak jako byla v minulosti."

"A pak mu ani nemůžete dát znát, že ho milujete."

"Ne, madam, ledaže by mi sám řekl, že mě má rád."

"A řekne-li vám to... "

"Ach, madam," přerušila Andrée královnu.

"Máte pravdu, Andrée, sestra, přítelkyně, a já jsem nespravedlivá, neskromná, krutá, že se vás tak ptám. Ale všechno mě opouští, přátelé, moc, vážnost, a já bych tolik, tolik chtěla, aby mi aspoň ta láska, které jsem obětovala svou pověst, moc a přátele, aby mi aspoň ta láska zůstala!"

"A nyní, madam," otázala se Andrée mrazivě chladným tónem, jejž nezměnila, ani když mluvila o přetrpěných mukách, "chcete se ještě něco dozvědět... máte pro mě ještě nějaký rozkaz?"

"Ne, nic, díky. Chtěla jsem vám být opět přítelkyní, ale vy odmítáte... Sbohem, Andrée, přijměte alespoň mou vděčnost."

Andrée pokynula rukou, jako by odmítala vděčnost, stejně jako odmítla přátelství, chladná a hluboce se poklonila a pomalu a tiše zamířila ke dveřím.

"Ach, máš pravdu, ty ženo s ledovým tělem, démantovým srdcem a ohnivou duší, že odmítáš mou vděčnost a mé přátelství! Cítím to a prosím proto Boha za odpuštění - ale nenávidím tě, jako jsem nikdy nikoho neměla v nenávisti... Jestli tě už v této chvíli nemiluje, jsem si jista, že tě jednou bude milovat!"

Po chvíli zavolala královna Webera.

"Byl jsi u doktora Gilberta, Webere?"

"Ano, Vaše Veličenstvo."

"V kolik hodin má ráno přijít?"

"V deset, madam."

"Dobře, Webere. Řekni mým komorným, že se dnes večer odstrojím sama, a protože jsem churavá a unavená, že si přeji, aby mě ráno nechaly až do desíti spát... První a jediná osoba, kterou zítra přijmu, bude doktor Gilbert."

26. Pekař František

Nepokusíme se vylíčit, jak uplynula noc pro obě ženy.

Teprve v devět hodin ráno se vrátíme ke královně - má oči zardělé od pláče a tváře pobledlé po bezesné noci. V osm hodin - teprve se začal rozbřeskovat den, jak tomu bývá v tu smutnou roční dobu - vstala z lože, na němž zprvu dlouho hledala odpočinek; teprve k ránu usnula horečným a neklidným spánkem.

Ačkoliv se nikdo neodvažoval vstoupit do její ložnice, když si to královna výslovně zakázala, přesto slyšela už chvíli, že po chodbách pořád někdo chodí; ten hluk a ruch svědčil, že se venku opět děje něco mimořádného.

Královna dokončila svou toaletu, právě když hodiny odbíjely devět.

V té chvíli zaslechla uprostřed všeho toho zmateného hluku hlas Weberův. Komorník se zřejmě snažil zjednat na chodbách trochu pořádku.

Královna otevřela dveře a zavolala na věrného sluhu.

Všechen hluk náhle ustal.

"Co se děje, Webere? Co má znamenat ten ruch v zámku?"

"Madam," řek1 Weber, "zdá se, že jsou nějaké výtržnosti ve městě."

"Výtržnosti? A kvůli čemu?"

"Ještě se neví, madam. Říká se jen, že se lidé bouří kvůli chlebu."

Dříve by bylo královně ani nenapadlo, že jsou také lidé, kteří umírají hladem. Ale od té doby, co na cestě z Versailles ji prosil dauphin o chléb a ona mu ho nemohla dát, chápala, co je úzkost, bída a hlad.

"Chudáci," zašeptala a maně si vzpomněla, co jí po cestě z Versailles do Paříže vykládal Gilbert. "Teď vidí, že pekař ani pekařka nemohou za to, že lidé nemají chléb."

Podívala se na Webera.

"Je obava, že by to mohlo být vážné?"

"Nemohu říci, madam. Zprávy přicházejí o překot a jedna je zmatenější než druhá."

"Běž se tam podívat, Webere! Uvidíš na vlastní oči, co se děje, a přijď mi to říci."

"A pan doktor Gilbert?" tázal se komorník.

"Řekni Campanové nebo Miseryové, že ho očekávám; ať ho uvedou."

Weber už byl ve dveřích, když královna ještě dodala:

"A řekni jim, ať ho nenechají čekat. On ví o všem, poví nám, co se děje."

Weber vyšel ze zámku, přeběhl most a vmísil se mezi zástup, který se s hlukem a křikem valil k arcibiskupskému paláci. Tak se dostal až k Notre-Dame.

Čím víc se blížil k starému městu, tím zástup rostl a tím hrozivěji se rozléval hukot, až se změnil v řev.

Bylo slyšet hlasy:

"Na lucernu s nim! Na lucernu, na lucernu!"

A tisícihlavý zástup, jenž ani nevěděl, oč jde a co se děje, přece se však už těšil na podívanou, kterou má lůza tak ráda, nepřestával povykovat:

"Na lucernu, na lucernu!"

Náhle Weber ucítil prudký náraz. To celý zástup zakolísal, jak se snažil uhnout druhému lidskému přívalu, jenž se blížil z Kanovnické ulice a vlekl ve svém středu nějakého ubožáka, bledého a v roztrhaných šatech.

Jemu platilo celé to rozhořčení. Proti němu se zvedal všechen ten pokřik, řev a hrozby.

Jediný muž ho bránil proti davu. Muž, který se odvážil toho milosrdného skutku, byl doktor Gilbert.

Je pravda, že tu a tam ho někteří lidé v zástupu poznali a začali volat:

"To je doktor Gilbert, vlastenec, přítel pana Lafayetta a parna Baillyho! Vyslechněte doktora Gilberta!"

Na to volání se dav na okamžik zarazil, Weber toho vyžil a protlačil se k doktorovi.

"Pane doktore Gilberte," zavolal na něho. Gilbert se otočil.

"To jste vy, Webere?"

Když se Weber prodral až k němu, řekl mu potichu:

"Běžte a oznamte královně, že možná přijdu o něco později. Chci zachránit tohohle člověka."

"Že mě zachráníte, viďte, doktore?" vykřikl ubožák, jenž zaslechl lékařova poslední slova. "Řekněte jim, že jsem nevinen! Řekněte jim, že má mladá žena čeká dítě! Přísahám vám, že jsem neschovával chleba, doktore!"

Ale tím nářkem jako by přilil oleje do ohně. Křik, který poněkud utichl, propukl s dvojnásobnou silou a každou chvíli se zdálo, že hrozby se změní ve skutek.

"Přátelé," volal Gilbert, vrhaje se před ubožáka a chráně ho vlastním tělem, "tento muž je Francouz, občan jako vy. Není možné, není dovoleno zabít člověka a ani ho nevyslechnout. Zaveďte ho k soudu a tam se uvidí."

"Ano, veďte ho k soudu," zvolalo několik občanů, kteří poznali doktora Gilberta.

"Pane Gilberte," ozval se také královnin komorník, "vydržte to chvíli, poběžím uvědomit pány od soudu... Je to odtud pár kroků. Za pět minut budou tady."

Nečekal ani na Gilbertův souhlas, prodral se davem a zmizel.

Zatím přišlo na pomoc Gilbertovi pět nebo šest mužů, utvořili řetěz a společně s Gilbertem chránili ubožáka ohrožovaného rozlíceným davem.

Byla to sice slabá podpora, ale přece jen se jim podařilo na chvíli zadržet vrahy, kteří svým řevem mocně přehlušovali Gilberta a těch několik rozumných občanů, kteří se k němu přidali.

Naštěstí se za několik minut ozvalo v davu hlasité volání:

"Úředníci od soudu, úředníci od soudu!"

Před soudními úředníky umlkly hrozby, dav se rozestoupil. Vrahům ještě pravděpodobně nebyl dán příkaz, aby přistoupili k svému černému dílu.

Dovedli ubožáka do radnice.

Nespouštěl se ani na okamžik doktora, držel se ho za rámě.

Kdo byl ten ubožák?

Je to chudý pekař, pekař František, chlapík, o kterém jsme se již zmínili, že dodává pečivo pánům z Národního shromáždění.

Jakási stařena přišla ráno do jeho pekárny v ulici du Parché-Palu v okamžiku, kdy doprodával svou šestou pec a začínal péci sedmou.

Stařena požádala o chleba.

"Už žádný není," řekl František, "ale počkejte na sedmou pec a dostanete ho první."

"Chci ho hned," řekla stařena, "tady jsou peníze."

"Ale vždyť vám říkám, že už žádný nemám... "

"Nechte mě, já se podívám."

"Jenom pojďte," vybídl ženu pekař, "podívejte se, hledejte, tak jako tak nic nenajdete."

Stařena vejde, hledá, čenichá, otevře, skříň a ve skříni najde tři tvrdé chleby, každý o čtyřech librách, schovali si je tady pro sebe pomocníci.

Vezme jeden, odejde bez placení, a když na ni chce pekař peníze, začne křičet, že František je křeček a že schovává polovinu pečiva. Lid se srocuje.

Rozkřiklo-li se o někom, že je křeček, znamenalo to takřka jistou smrt.

Bývalý verbíř dragounů jménem Fleur d'Épine, jenž popíjel v protější hospodě, vyběhl z krčmy a opilým hlasem se přidal k stařeninu pokřiku.

Na ten pokřik se dav začal rojit, a když se podráždění občané dozvěděli, oč jde, vrazili s řevem do pekárny, zatlačili policejní hlídku čtyř mužů, jež stála před každým pekařským krámem, rozběhli se po pekárně a kromě dvou tvrdých chlebů, které tam nechala stařena, našli ještě nějakých deset tuctů malých čerstvých bochánků, schovaných pro poslance, kteří zasedají sto kroků odtud v arcibiskupském paláci.

Od toho okamžiku byl ubožák odsouzen. Už ne jen několik hlasů, celý tisícihlavý zástup volá:

"Pověste křečka! Na lucernu s ním!"

Doktor Gilbert se právě vracel od svého syna z koleje Ludvíka Velikého - zavedl ho tam zpátky k abbému Berardierovi. Hluk ho přivábil, viděl ten sběh lidu, hlasitě žádající, aby byl usmrcen člověk, a vrhl se tomu ubožákovi na pomoc.

Několika slovy mu František pověděl, oč jde. Doktor hned viděl, že pekař je nevinen, a pokusil se ho bránit.

Dav potom vlekl s sebou oba, chudáka pekaře i jeho obránce, oba zahrnoval stejnými kletbami, oba byl připraven srazit jednou ranou.

Právě v tom okamžiku přišel na náměstí před Notre-Dame Weber a poznal Gilberta. Pospíšil pak pro pány od soudu a ti uvedli pekaře na radnici.

Obžalovaný, soudní stráž, rozlícený dav, všechno se to v jednom klubku vecpalo do radnice.

Náměstí bylo v několika chvílích zaplaveno dělníky bez práce, věčně hladovými, kteří jsou vždycky ochotni zaplést se do každé rvačky, zúčastnit se každé bouře a oplatit část vlastního utrpení každému, kdo je v podezření, že má nějakou vinu na obecné bídě.

Sotva chudák František zmizel za vraty radnice, zvedl se křik s dvojnásobnou silou.

Všem těm lidem se zdálo, že se jim bere kořist, která jim právem patří.

Všelijaká individua se zlověstnou tváří se prodírala davem a našeptávala:

"Je to křeček a platí si ho dvůr. Proto ho chtějí zachránit."

Po celém náměstí se ozývalo "křeček, křeček", a ta nadávka působila jako jiskra uprostřed vyhladovělého a zdivočelého davu, rozněcovala nenávist a rozpalovala vztek.

Bohužel bylo ještě brzy zrána a nikdo z těch, kdo měli na lid nějaký vliv, třeba Lafayette nebo Bailly, tu ještě nebyl. To dobře věděli ti, kdo roznášeli v hloučcích "křeček, křeček".

Konečně, když se obžalovaný neobjevoval, vyvrcholily pohrůžky v obecný řev.

Našeptávači, o nichž jsme mluvili, se proplížili radničními vraty a odtud se po schodech dostali až do radniční síně, kde byl vyslýchán chudák pekař. Gilbert ho hájil, jak nejlépe mohl.

Přiběhli i Františkovi sousedé a svědčili, že od začátku revoluce dělal František horlivě všechno, co mohl: že pekl až deset pecí denně; když ostatní pekaři už neměli mouku, dával jim ze své. A aby mohl co nejrychleji posloužit zákazníkům, najal ještě jednu pec a sušil v ní dříví.

Nakonec se ukázalo, že místo trestu by si ten muž zasloužil spíše odměnu.

Ale na náměstí, po všech schodištích i v soudní síni neustále je slyšet jen "křeček, křeček" a celý dav si žádá pekařovu smrt.

Pojednou vpadnou útočnici do síně, rozrazí řadu národních gardistů, kteří Františka chrání, a vyrvou ho z rukou jeho ochránců. Dvacet paži se chopí obžalovaného, ten volá o pomoc a vztahuje prosebně ruce, ale marně... Gilbert je zatlačen až ke stěně, zoufale se snaží k chudákovi pekaři prodrat, je to však bezúspěšný pokus. . . Úzká ulička, v níž ubožák mizí, se za ním hned uzavírá. Jako plavec stržený vírem zápasí ještě chvíli s křečovitě zaťatýma rukama, se zoufalstvím v očích, s hrůzou staženým hrdlem. Pak ho lidská vlna zalije a pohltí.

Od toho okamžiku je ztracen.

Smýkají jím po celém schodišti, na každém schodě dostane ránu. Když se dostane až k vratům, není už na jeho těle jediné zdravé místo.

Neprosí už o život, ale o smrt.

Kde se schovává v té době smrt, že přiběhne vždycky hned na první zavolání?

V okamžiku je ubohému Františkovi uťata hlava a nabodnuta na hrot píky.

Na pokřik z ulice hrnou se ven na náměstí vzbouřenci, kteří ještě zbyli na schodišti a v radniční síni. Nemohou přece přijít o tu krásnou podívanou.

Hlava na píce je vzácná podívaná. Posledně se naskytla šestého října, a teď je už jedenadvacátého:

Ach Billote, Billote, šeptá si Gilbert, vycházeje z radniční síně, jak jsi šťastný, že jsi dal vale Paříži!

Přešel náměstím de Gréve, šel podél břehu Seiny, aby se nemusel dívat na píku s krvácející hlavou a povykující průvod, jenž se vzdaloval po mostě Notre-Dame, když tu v polovině Pelletierova nábřeží se kdosi dotkl jeho ramene.

Zvedl hlavu, vykřikl překvapením, chtěl se zastavit a neznámého oslovit. Ale muž, jehož poznal, mu vstrčil do ruky lístek, položil si prst na rty a chvatně odcházel k arcibiskupskému paláci.

Ten muž patrně nechtěl být poznán. Ale jakási žena z tržnice ho poznala, spráskla ruce a zvolala nadšeně:

"Hele, tamhle jde náš tatíček Mirabeau!"

"Ať žije Mirabeau!" jalo se sborem provolávat několik set hlasů. "Ať žije obránce lidu! Ať žije náš vlastenec!"

A konec průvodu, v jehož čele se vznášela píka s hlavou ubohého Františka, se při tom křiku obrátil a provázel Mirabeaua, neustále mu provolávaje slávu, až k bráně arcibiskupského paláce.

Byl to opravdu Mirabeau. Na cestě do Národního shromáždění potkal Gilberta a vstrčil mu do ruky lístek, který mu právě napsal na pultě obchodníka s vínem a který mu chtěl poslat do bytu.

27. K čemu může být dobrá uříznutá hlava

Gilbert chvatně přelétl očima lístek, který mu vstrčil do ruky Mirabeau, přečetl si jej ještě jednou pomaleji, zastrčil papír do kapsy u vesty, zavolal kočár a dal se dovézt do Tuilerií.

Všechny brány byly zavřeny a zdvojeny stráže. Nařídil to pan Lafayette, jenž hned, jak se dozvěděl, že v Paříži vypukly bouře, postaral se nejprve o královu a královninu bezpečnost a potom se odebral na místo výtržnosti.

Gilbert se ohlásil u vrátného v ulici de l'Échelle a dostal se tak do královských komnat.

Paní Campanová, jíž Weber vyřídil královnin vzkaz, vyšla mu vstříc a hned ho uvedla. Weber mezitím odešel, aby přinesl královně zprávy.

Když Gilberta uviděla, Marie Antoinetta div nevykřikla.

Doktorovi utrhli kus kabátu a žabó, když se snažil zachránit nešťastného Františka, a košili měl celou od krve.

"Madam," uklonil se Gilbert, "prosím Vaše Veličenstvo za prominutí, že před ně předstupuji v takovémhle úboru. Nechal jsem však proti své vůli Vaše Veličenstvo čekat již dost dlouho a nechtěl jsem na sebe nechat čekat ještě déle."

"Co je s tím ubožákem, pane Gilberte?"

"Je mrtev, madam, byl zavražděn, roztrhán na kusy... "

"Byl alespoň vinen?"

"Byl nevinný, madam."

"Ach pane, tady máte plody té vaší revoluce! Napřed vraždili šlechtice, úředníky, stráže, teď se vraždí mezi sebou! Ale což není možno vrahy potrestat?"

"Vynasnažíme se, madam, lépe by však bylo vraždám předejít než trestat vrahy."

"Ale jak toho dosáhneme, Bože můj? Král a já si nic nepřejeme vroucněji!"

"Všechna ta neštěstí, madam, jsou zaviněna tím, že lidé nemají důvěru k lidem u moci. Postavte do čela vlády muže, kteří by měli důvěru lidu, a nic podobného se už nestane."

"Ano, ano, pana de Mirabeau, parna Lafayetta, viďte?"

"Doufal jsem, že královna pro mě poslala, aby mi sdělila, že se jí podařilo.zlomit králův odpor k návrhu, který jsem mu učinil."

"Především, doktore, jste na velkém omylu, do něhož ostatně upadá kdekdo. Myslíte, že mám na krále nějaký vliv? Myslíte, že král prostě udělá, co řeknu? Mýlíte se. Má-li někdo vliv na krále, je to madam Alžběta, nikoliv já. Důkazem toho je, že například včera poslal král s nějakým úkolem jednoho z mých služebníků, pana de Charny, aniž jsem se vůbec dozvěděla, kam jede a jaký je účel jeho cesty."

"A přece, kdyby královna chtěla přemoci svůj odpor k panu de Mirabeau, i král by nakonec povolil."

"Chcete mi snad říci, pane Gilberte," ohradila se prudce královna, "že můj odpor k tomu pánovi je bezdůvodný?"

"V politice, madam, nemají rozhodovat ani sympatie, ani antipatie. V politice jde buď o zásady, nebo o prospěch a k hanbě člověčenstva musím Vašemu Veličenstvu říci, že se lidé sejdou daleko spíš na půdě společného zájmu než na podkladě zásad."

"Vy myslíte vážně, doktore, že bych mohla důvěřovat muži, který způsobil pátý a šestý říjen, a paktovat se s člověkem, jenž mě na tribuně veřejně urazil?"

"Věřte mi, madam, nebyl to pan de Mirabeau, kdo zavinil pátý a šestý říjen. Hlad a bída vyvolaly události, jež se odehrály za dne. Co se však stalo v noci, bylo dílem mocné, tajemné a strašné ruky... Snad vás jednoho dne budu s to ochránit před tou temnou mocí a pustit se v zápas s tím hrozným spiknutím, jež usiluje přivodit pád všech trůnů celého světa. Svým životem, který kladu vám i králi k nohám, madam, ručím vám za to, že pan de Mirabeau neměl nejmenší podíl, na těch strašných událostech, a dozvěděl se až v Národním shromáždění, snad o něco dříve než ostatní, že lid táhne do Versailles."

"Popřete i to, co je všeobecně známo, že mě veřejně z tribuny urazil?"

"Madam, pan de Mirabeau je jedním z mužů, kteří znají svou vlastní cenu a vědí, jak by mohli být zemi prospěšní. Jsou proto právem rozhořčeni, když vidí, že králové zatvrzele odmítají vůbec si jich všímat. Ano, madam, pan de Mirabeau užije i urážky, jenom abyste si ho musila všimnout. Je mu totiž milejší, vrhne-li na něho vznešená dcera Marie Terezie hněvivý pohled, než když se na něho nepodívá vůbec."

"Vy tedy myslíte, pane Gilberte, že ten muž by byl ochoten jít s námi?"

"Je celý náš, madam. Když se Mirabeau vzdaluje od monarchie, je to jako když se plaší kůň - potřebuje jen ucítit uzdu svého jezdce, aby se okamžitě vrátil na správnou cestu."

"Ale náleží-li už vévodovi Orleánskému, nemůže přece patřit nikomu jinému."

"V tom je právě omyl, madam."

"Což snad pan de Mirabeau nenáleží vévodovi Orleánskému?"

"Je tak málo oddán vévodovi, madam, že když se dozvěděl, že princ před hrozbami pana de Lafayette uprchl do Anglie, zmačkal v ruce lístek, kterým mu to pan de Lauzun oznamoval, a řekl: Ti hlupáci říkají, že jdu s takovým člověkem. Nechtěl bych ho ani za lokaje."

"To mě s ním trochu smiřuje," pokusila se královna o úsměv. "A kdybych věděla, že se na něho opravdu člověk může spolehnout... "

"Pak... "

"Pak bych se možná ani tolik nevzpírala myšlence obrátit se na něho - jistě méně nežli král."

"Madam, nazítří poté, co lid přivedl z Versailles Vaše Veličenstvo, krále a královskou rodinu, počkal jsem pana de Mirabeau... "

"... opojeného vítězstvím z předešlého dne."

"Vylekaného nebezpečím, jež vám hrozilo a ještě může hrozit."

"Jste si tím opravdu jist?" zapochybovala královna.

"Smím Vašemu Veličenstvu opakovat, co mi řekl?"

"Buďte tak laskav!"

"Budu to opakoval slovo za slovem. Vryl jsem si ta slova do paměti, neboť jsem doufal, že je budu moci jednoho dne tlumočit Vašemu Veličenstvu. Pan de Mirabeau mi řekl toto: Máte-li nějakou možnost zjednat si sluch u krále a u královny, přesvědčte je, že Francie i oni jsou ztraceni, neopustí-li královská rodina Paříž. Zabývám se plánem, jak jejich odchod uskutečnit. Dokázal byste je přesvědčit, že mohou na mě spoléhat?"

"Pan de Mirabeau si tedy také myslí, že bychom měli opustit Paříž?"

"Tehdy si to myslil."

"A od té doby změnil míněni?"

"Zdá se, mohu-li tak soudit podle lístku, který jsem od něho dostal před půl hodinou."

"Přímo od něho?"

"Od něho osobně."

"Mohla bych ten lístek vidět?"

"Je určen Vašemu Veličenstvu."

A Gilbert vytáhl papír z kapsy.

"Vaše Veličenstvo promine, ale lístek byl napsán .na papíře, vytrženém z nějakého školního sešitu, a na pultě obchodníka s vínem."

"Ach, s tím si nedělejte starosti! Ten papír i ten pult se báječně hodí k dnešní politice!"

Královna vzala papír a četla:

"Dnešní událost mění mnoho na situaci.

Z té uříznuté hlavy lze hodně vyzískat.

Národní shromáždění dostane strach a bude požadovat drastická opatření.
Pan de Mirabeau může hájit stanovisko, že jediná spása je v tom, bude-li vláda vybavena rozsáhlou pravomocí.
Pan de Mirabeau může napadnout pana Neckera v otázce veřejného zásobování a svrhnout ho.
Ať se pak místo Neckerova ministerstva vytvoří ministerstvo s Mirabeauem a Lafayettem a pan de Mirabeau ručí za všechno."
"Ale ten lístek není podepsán," otázala se královna podezíravě.
"Měl jsem přece tu čest ujistit Vaše Veličenstvo, že mi ho pan Mirabeau odevzdal osobně."
"Co si o tom všem myslíte?"
"Myslím, madam, že pan de Mirabeau má naprosto pravdu a že jedině toto řešení může zachránit Francii."
"Jak myslíte. Ať mi tedy pan Mirabeau pošle po vás memorandum o situaci a návrh nového ministerstva. Předložím to všechno králi."
"A Vaše Veličenstvo bude návrh podporovat?"
"Ano, budu jej podporovat."
"A zatím jako první záruku má pan Mirabeau podporovat vojenský zákon a žádat, aby vláda byla vybavena neomezenou pravomocí?"
"Ať to udělá."
"A v případě, že by došlo k pádu Neckerova ministerstva, nebylo by ministerstvo Lafayettovo a Mirabeauovo přijato nepříznivě?"
"Ode mne nikoliv. Z toho nemusíte mít strach. Chci dokázat, že jsem ochotna obětovat všecku osobní nechuť pro dobro státu. Za krále ovšem neručím, to přece víte."
"Šel by s námi v té věci Monsieur?"
"Myslím, že Monsieur má své plány a kvůli těm plánům by sotva chtěl napomáhat, aby se uskutečnily plány cizí."
"A jaké jsou ty Monsieurovy plány? Mohlo by mi o tom Vaše Veličenstvo něco říci?"
"Myslím, že Monsieur je téhož mínění, jako byl dříve pan de Mirabeau, totiž, že král by měl opustit Paříž."
"Dává mi Vaše Veličenstvo právo, abych směl říci panu de Mirabeau, že ono memorandum o situaci a návrh ministerstva si vyžádala královna?"
"Ponechávám panu Gilbertovi na vůli, aby sám uvážil, jak povede vyjednávání s člověkem, který je naším přítelem od včerejška a který se zítra může znovu stát naším nepřítelem."
"V tom ohledu se na mě můžete plně spolehnout, madam. Situace je však vážná a nesmíme ztrácet čas. Dovolte mi tedy, abych se odebral do Národního shromáždění a pokusil se sejít s panem de Mirabeau okamžitě. Setkám-li se s ním, bude mít Vaše Veličenstvo za dvě hodiny odpověď."
Královna pokynula rukou na znamení, že souhlasí a doktora propouští. Gilbert se uklonil a zamířil ke dveřím.
Za čtvrt hodiny byl v Národním shromáždění.
Národní shromáždění bylo pobouřeno zločinem spáchaným u jeho dveří na muži, jenž byl jaksi v jeho službách.
Jeho členové neustále přecházeli od lavic k tribuně, od tribuny na chodby.
Jediný Mirabeau se nehnul ze svého místa. Čekal s očima upřenýma na tribunu pro obecenstvo.
Když spatřil Gilberta, tvář se mu vyjasnila.
Gilbert mu dal znamení, Mirabeau kývl hlavou.
Gilbert vytrhl list ze zápisníku a napsal na ten kus papíru:
"Vaše návrhy byly přijaty, ne-li oběma stranami, tedy aspoň tou, kterou považujete Vy a kterou považuji i já za vlivnější.
Zítra se od Vás očekává memorandum o situaci, dnes návrh ministerstva.
Zařiďte, aby vláda byla vybavena skutečnou výkonnou mocí, a vláda bude s Vámi počítat."
Potom složil list jako dopis, napsal na vrchní stranu Panu de Mirabeau a zavolal sluhu, aby list doručil.
Z tribuny, kde stál, viděl Gilbert, jak sluha vešel do zasedací síně, jak zamířil přímo k poslanci za Aix a odevzdal mu lístek.
Mirabeau si přečetl Gilbertovo sdělení naoko tak lhostejně, že by ani jeho nejbližší soused nemohl uhodnout podle výrazu jeho tváře, že list, který právě obdržel, odpovídá jeho nejžhavějším přáním. Stejně lhostejně naškrábal na půlarch, ležící před ním, několik řádků, složil nedbale papír a podal jej sluhovi:
"Dejte to pánovi, který vám dal lístek pro mě."
Gilbert list rychle rozevřel.
Těch několik řádků by snad bylo zajistilo pro Francii jinou budoucnost, kdyby byl plán, jak jej Mirabeau navrhoval, mohl být uskutečněn:
"Promluvím. Zítra poštu pamětní spis.
Zde je žádaný návrh; dvě nebo tři jména bude možno změnit.
Předseda ministerstva: pan Necker... "
Když Gilbertův zrak padl na toto jméno, Gilbert málem zapochyboval, že lístek psal opravdu Mirabeau.
Za Neckerovým jménem byla však, tak jako za ostatními jmény, poznámka, a Gilbert tedy četl dále:
Předseda ministerstva: pan Necker (je třeba učinit ho tak bezmocným, jak je neschopný, a přesto zachovat králi jeho popularitu).
Arcibiskup z Bordeaux, kancléř (bude mu doporučeno, aby si velmi pečlivě vybíral své úředníky).
Vévoda de Liancourt, ministerstvo války (je čestný, pevný, upřímně oddaný králi, čímž bude zvýšena králova bezpečnost).
Vévoda de Rochefoucault, ministr královského domu, ministr města Paříže (s ním Thouret).

Hrabě de la Marck, námořnictvo (nemůže dostat ministerstvo války, které je nutno svěřit panu de Liancourt. Pan de la Marck je věrný, charakterní a rázný).

Biskup z Autun, ministerstvo financí (svým pamětním spisem o kněžstvu si získal právo na toto místo. S ním Laborde).

Hrabě de Mirabeau v královské radě. Bez portefeuille (drobné skrupule lidské úcty musí teď stranou. Vláda musí pevně prohlásit, že jejími prvními pomocníky budou napříště zásady, charakter a talent.).

Target; starosta Paříže (soudci to budou dělat za něho).

Lafayette, v královské radě; maršál Francie, dočasně generalissimus, aby zorganizoval armádu.

Pan de Montmorin, guvernér, vévoda a pair (zaplatit jeho dluhy).

Pan de Ségur (z Ruska), ministerstvo zahraničí.

Pan Mounier pro královskou bibliotéku.

Fan. Chapelier pro stavby.

Pod tímto prvním návrhem byl napsán druhý:

Strana Lafayettova:

Ministr spravedlnosti vévoda de Rochefoucault

Ministr zahraničí biskup z Autun

Ministr financí Lambert, Halley nebo Claviéres.

Ministr námořnictva...

Strana královnina:

Ministr války nebo námořnictva La Marck

Předseda rady veřejného vyučování a výchovy: abbé Sieyés

Strážce královy pečeti...

To byl zřejmě návrh změn, jež mohly být provedeny v Mirabeauově kombinaci, aniž překážely jeho záměrům anebo vnášely zmatek do jeho plánů.

To vše bylo napsáno lehce se chvějící rukou, což dokazovalo, že Mirabeau nebyl, když psal svůj návrh, tak úplně klidný, jak se na první pohled zdálo.

Gilbert návrh rychle přečetl, vytrhl nový list ze zápisníku, napsal nové tři řádky a podal list sluhovi.

"Vracím se k majitelce bytu, který chceme najmout, a nesu jí podmínky, za nichž souhlasíte najmout a opravit dům.

Pošlete někoho ke mně do ulice Saint-Honoré naproti truhlářskému krámu jistého Duplaye a sdělte mi výsledek schůze, jakmile bude skončena."

Královna byla netrpělivá. Neustále dychtila po pohybu a vzrušeni, jako by doufala, že politickými pletichami přemůže vášně svého srdce. Nemohla se proto dočkat Gilbertova návratu a jen tak na půl ucha poslouchala nové zprávy, které právě přinesl Weber.

Weber došel až k mostu Notre-Dame, když se na druhém konci objevil krvavý průvod, v jehož čele nesli hlavu pekaře Františka. Jeden z vrahů, větší šprýmař než ostatní, jenž si zřejmě vzpomněl, jak krásně nechali učesat a naondulovat hlavy stráži na mostu de Sévres, nasadil ubohé hlavě bavlněnou čepici, jakou tenkrát nosili pekaři.

Asi v třetině mostu se náhle zastavila mladá, bledá, zděšená žena, celá zpocená; utíkala, pokud ji to dovolovalo pokročilé těhotenství, směrem k radnici.

Ještě nemohla rozeznat rysy hlavy nabodnuté na píce, přesto však se strašně ulekla. Tvář nešťastné ženy se celá proměnila, a když ta hrozná trofej byla na dvacet kroků od ní, rozpřáhla chuděra zoufale ruce, strašlivě vykřikla a padla ve mdlobách na most.

Byla to Františkova žena v šestém měsíci těhotenství.

Odnesli ji v bezvědomí.

"Ach můj Bože," šeptala si královna, "hrozné ponaučení posíláš své služebnici, abys jí připomněl, ať je člověk sebevíc nešťasten, že se vždy ještě najdou daleko větší nešťastníci!"

V tom okamžiku uvedla paní Campanová, jež stála místo Webera u královniných dveří, doktora Gilberta.

Nesetkal se už s královnou, ale s ženou, to jest s manželkou a matkou, zdrcenou Weberovým vyprávěním.

Tím příznivější byla ovšem v tu chvíli Gilbertova situace, vždyť - alespoň podle svého mínění - jí přišel nabídnout prostředek, který udělá konec všem vraždám.

Královna si utřela oči a čelo, na němž stály krůpěje potu, a vzala z Gilbertových rukou listinu.

Dříve však, než se vůbec do ni podívala, otočila se k Weberovi:

"Webere, nezemře-li ta nešťastná žena, přijmu ji okamžitě, jakmile toho bude schopna, a narodí-li se jí dítě, půjdu mu za kmotru."

"Ach madam, madam," zvolal Gilbert, "proč nemohou všichni Francouzi vidět vaše slzy a slyšet vaše slova!"

Královna se zachvěla. Byla to takřka táž slova, jimiž ji v neméně kritické situaci oslovil Charny.

Nahlédla do Mirabeauova návrhu. Byla však příliš rozrušená, aby mohla dát vhodnou odpověď, proto jen poznamenala:

"Dobře, doktore, nechte mi tady ten papír. Budu o tom uvažovat a odpovím vám zítra."

A aniž snad vůbec věděla, co dělá, vztáhla k Gilbertovi ruku. Doktor celý překvapený dotkl se jí konečky prstů a rty.

Byl to jistě velký obrat, který se udál v srdci hrdé Marie Antoinetty, že vůbec začala uvažovat o ministerstvu, v němž měli být Mirabeau a Lafayette, a že podala doktoru Gilbertovi ruku k políbení.

V sedm hodin večer odevzdal sluha Gilbertovi lístek tohoto znění:

"Schůze byla bouřlivá.

Vojenský zákon je odhlasován.

Buzot a Robespierre žádali zřízeni vysokého soudního dvora.

Nechal jsem odhlasovat, aby zločin urážky národa (je to nové slovo, právě jsme je vynašli) byl souzen královským soudem dvorem v Cháteletu.

Postavil jsem se bez obalu na stanovisko, že spása Francie je v síle království a tři čtvrti Národního shromáždění mně tleskaly.

Máme dnes jedenadvacátého října: Doufám, že království urazilo od šestého pěkný kus cesty.

Vale et me ama"

Lístek nebyl podepsán, psala ho však stejná ruka jako návrh ministerstva a jako lístek z dnešního rána. Bylo to písma Mirabeauovo.

28. Châtelet

Aby čtenář pochopil celý dosah vítězství, jehož dobyl Mirabeau a následkem toho i království, jemuž se stal dobrovolným obhájcem, musíme mu říci, co to byl Châtelet.

Ostatně jedem z prvních rozsudků zavdá podnět k jedné z nejhroznějších scén, jaké se odehrály na náměstí de Gréve v roce 1790. Ten výjev patří do našeho vyprávění a bude tedy o něm ještě řeč.

Châtelet měl od třináctého století velký historický význam jako soudní dvůr i jako vězení. Za svou všemohoucnost, kterou uplatňoval po pět století, vděčil dobrému králi Ludvíku IX.

Jiný král, Filip August, byl stavitelem, jakých je pořídku.

Vystavěl Notre-Dame, založil nemocnice Nejsvětější Trojice, svaté Kateřiny a svatého Mikuláše v Louvru.

Vydláždil pařížské ulice, do té doby celé pokryté blátem a bahnem, takže smrděly tak, jak praví kronikář, že nikdo ani nemohl vydržet u okna.

Pravda, měl veliký zdroj příjmů pro všecky ty útraty, zdroj, který jeho nástupci bohužel vyčerpali. Tím zdrojem byli židé.

V roce 1189 ho zachvátilo dobové šílenství.

Dobovým šílenstvím bylo dobývat nazpět Jeruzalém na asijských sultánech. Král se spojil s Richardem Lví Srdce a vypravil se do Svaté země.

Aby však jeho dobří Pařížané nezaháleli a ve chvílích nečinnosti se proti němu nebouřili, jako se nejednou bouřili poddaní, ba i synové Jindřicha II. Anglického, zanechal jim před svým odchodem plán a nařídil jim, aby ten plán začali uvádět ve skutek hned, co odjede.

Podle toho plánu měly být postaveny nové městské hradby, pevné, pravé hradby dvanáctého století opatřené věžemi a branami.

Byly to už třetí hradby, jimiž měla být obehnána Paříž.

Je docela pochopitelné, že inženýři pověřeni tou prací nepostavili ty hradby hned těsně na obvodu města. Paříž rostla velmi rychle od Huga Capeta a slibovala, že brzo prolomí svůj třetí pás, tak jako už prolomila dva dřívější.

Sevřeli ji tedy volným pásem, a protože myslili na budoucnost, zahrnuli do hradeb také spoustu chudých vesniček, které mělo město později spolknout.

Ty vesnice, ať byly sebe chudší, měly každá své vrchnostenské právo.

Ale všechna ta vrchnostenská práva, jež si většinou navzájem odporovala, narážela na sebe tak, když teď byla uzavřena jednou společnou hradbou, že vnesla velký zmatek do toho podivného města.

V té době žil ve Vincennes pán, jenž měl patrně mnoho důvodů stěžovat si na všechny ty spory víc než kdo jiný, i rozhodl se, že tomu rázně udělá konec. Ten pán byl Ludvík IX.

Nebude totiž na škodu poučit malé děti, ba i dospělé osoby, že Ludvík IX., když soudil a rozsuzoval pod oním pověstným dubem, jenž se stal příslovečným, vykonával spravedlnost nikoli jako král, ale jen jako vrchnostenský pán.

Nařídil tedy jako král, aby všechny pře souzené těmito malými vrchnostenskými soudy byly odvolací cestou přeneseny do jeho Cháteletu v Paříži.

Tak se stal Châtelet poslední instancí, z jeho rozsudků už nebylo odvolání.

Od té doby zůstal nejvyšším královským dvorem až do chvíle, kdy parlament, žárlivý na pravomoc královských soudů, se prohlásil za instituci, k níž je možno odvolat se z rozsudků vynesených v Cháteletu.

Ale Národní shromáždění zrušilo parlamenty.

"Pohřbili jsme je zaživa," prohlásil Lameth, když odcházel ze schůze.

A na naléhání Mirabeauovo vrátilo shromáždění Cháteletu jeho bývalou moc, rozmnoženou o nová práva. Byl to zároveň velký triumf pro královskou moc, neboť zločin urážky národa měl být na základě vojenského zákona souzen právě tímto královským tribunálem.

První zločin, jenž přišel v Cháteletu na pořad, byla vražda, kterou jsme právě vylíčili.

Ještě v den, kdy byl zákon vyhlášen, dva vrazi chudáka pekaře Františka byli pověšeni na náměstí de Gréve, a sice bez procesu, jen na základě veřejné obžaloby a také vzhledem k tomu, že zločin se stal před očima tak velkého davu.

Třetí vrah, verbíř Fleur-d'Épine, byl souzen v normálním soudním řízení, degradován a odsouzen Cháteletem. Odebral se na věčnost stejnou cestou jako oba jeho druzi.

Zbývaly ještě dva případy.

Proces s generálním nájemcem Augeardem a proces s generálním inspektorem Švýcarů Pierrem Victorem de Besenval.

Oba ti páni byli velmi oddáni dvoru a dvůr se také postaral, aby byli souzeni v Cháteletu.

Augeard byl obžalován, že poskytl peníze, jimiž královnina kamarila platila v červenci vojsko shromážděné na Martově poli. Nikdo ho však dohromady neznal, jeho zatčení nezpůsobilo zvláštní rozruch a davy tedy na něj neměly

žádný zálusk.
Châtelet ho osvobodil bez velkého rámusu.
Zbýval Besenval.
Besenval, to bylo něco jiného: jeho jméno bylo populární, jak jen je vůbec možno, ovšem ve špatném slova smyslu.
On velel Švýcarům u Réveillonu, u Bastily a na Martově poli. Lid si pamatoval, že ve všech těchto případech stál pan de Besenval příkře proti němu; a nehněval se teď ani trochu, že mu to může oplatit.
Dvůr poslal Châteletu nejpřísnější instrukce: král i královna stůj co stůj trvají na tom, že pan de Besenval nesmí být odsouzen.
Byl zachráněn právě jen díky této dvojí mocné ochraně.
Pan de Besenval koneckonců sám přiznal svou vinu neboť po dobytí Bastily uprchl. Cestou na hranice byl však zatčen a přiveden zpět do Paříže.
Když se objevil v soudní síni, přivítal ho takřka jednomyslný řev:
"Besenval na lucernu! Besenval na šibenici!"
"Ticho!" křičeli soudní zřízenci.
Po velké námaze se jim podařilo zjednat ticho.
Jeden z přítomných toho využil.
"Žádám," zvolal nádherným barytonem, "aby byl rozřezán na třináct kousků a jeden kousek aby byl poslán do každého kantonu."
Ale přes všechny útoky obžaloby a nepřátelské zaujetí obecenstva byl Besenval osvobozen.
Jeden z posluchačů, rozhořčený těmi dvěma osvobozujícími rozsudky, napsal na kus papíru čtyři veršíky, svinul papír do ruličky a poslal předsedovi soudu.
President rozbalil papír a četl:

jste jako papír sací
- vždyť to už není k víře,
smyjete každou špínu,
leč špína je na papíře.

Čtyřverší bylo podepsáno.
Ale to nebylo ještě všechno. Předseda se zvedl, aby vypátral autora.
Ten stál na lavici, mával rukama a snažil se vší silou na sebe upozornit.
Ale předseda před ním sklopil oči.
Neodvážili se ho dát zatknout.
Je pravda, že autorem těch veršíku byl Camille Desmoulins, původce revolučních návrhů v Palais-Royal, muž, jenž tenkrát stál na židli s pistolí v ruce a vyzýval lid, aby si připjal kokardu z kaštanového listí.
Jak se davy valily ze síně, protlačil se v té tlačenici muž, kterého podle oděvu bylo možno považovat za prostého měšťana z Marais, k jinému muži, daleko honosněji oblečenému; přesto však mu důvěrně položil ruku na rameno.
"Tak ca říkáte, pane doktore Gilberte, těm dvěma osvobozujícím rozsudkům?"
Oslovený sebou trhl, ohlédl se, a když spatřil, kdo ho to oslovil, odpověděl:
"Na to bych se měl zeptat já vás a ne vy mě, mistře. Vy přece znáte všechno, přítomnost, minulost i budoucnost."
"Nuže, já si myslím, že po těch dvou osvobozených vinících by si člověk mohl říci asi tohle: Běda nevinnému, který přijde po nich!"
"A proč myslíte, že po nich přijde na řadu nevinný a že bude potrestán?"
"Z velmi jednoduchého důvodu," odpověděl jeho společník ironicky, "je to totiž na tomhle světě už zvykem, že slušní lidé to odnesou místo darebáků."
"Sbohem, mistře," podával Gilbert ruku Cagliostrovi - nepochybujeme, že už jen z těchto několika slov čtenář jistě poznal hrozného skeptika.
"A proč mi dáváte tak rychle sbohem?"
"Protože někam spěchám," usmál se Gilbert.
"Na dostaveníčko?"
"Samozřejmě!"
"S kým? S Mirabeauem, s Lafayettem nebo s královnou?"
Gilbert se zastavil, podíval se na Cagliostra zpytavým pohledem.
"Víte, že z vás mám někdy hrůzu?"
"Měl bych na vás naopak působit uklidňujícím dojmem," usmál se Cagliostro.
"Jak to?"
"Což nejsem váš přítel."
"Myslím si to."
"Můžete si tím být jist, a chcete-li mít důkaz... "
"Pak... "
"Pojďte se mnou a já vám povím o celém tom jednání, jež považujete za tajné, takové podrobnosti, že je neznáte ani vy, ačkoliv si myslíte, že máte všechny nitky v ruce."
"Poslyšte," řekl Gilbert, "možná že si ze mne tropíte šašky nějakým tím vaším zpropadeným kouzlem, v nichž se tak vyznáte. Ale nevadí, situace je tak vážná, že kdyby sám ďábel nabídl, že mi něco důležitého řekne, neodmítl bych.

Veďte mě, kam chcete, jdu s vámi."

"Buďte klidný, není to tak daleko, a pak je to místo, které dobře znáte. Dovolte jen, abych zavolal tamhleten vůz. V tomhle obleku jsem si nemohl vzít svůj kočár a koně."

Zvedl ruku, aby přivolal fiakr, který jel po druhé straně nábřeží.

Vůz předjel a oba muži nastoupili.

"Kam vás mám zavézt, vašnosto," zeptal se kočí Cagliostra - přestože byl hrabě prostěji oděn než Gilbert, poznal kočí hned neomylným zrakem těchto lidí, že to je pán, který tu rozhoduje.

"Však víš," odpověděl Balsamo a udělal zednářské znamení.

Kočí se s úžasem podíval na Balsama.

"Promiňte, monseigneure," odpověděl uctivě a udělal stejné znamení, "nepoznal jsem vás."

"Já tebe ano," prohlásil Cagliostro pevně a zvysoka. "Ať je mých poddaných sebevíc, pamatuji si je všechny od prvního do posledního.

Kočí zavřel dvířka, vylezl na kozlík, popohnal koně do trysku, rozjel se bludištěm uliček směrem k Bastile a zastavil konečně na rohu ulice Saint-Claude.

Sotva se kočár zastavil, otevřela se dvířka s rychlostí svědčící, jak horlivý a uctivý je kočí k svému vysokému pánu.

Cagliostro pokynul Gilbertovi, aby vystoupil první, a když vystupoval sám, otočil se ke kočímu:

"Nemáš mi co říci?"

"Mám, monseigneure," odpověděl kočí, "a kdybych vás byl náhodou nepotkal, byl bych vám podal zprávu dnes večer."

"Mluv tedy!"

"To, co mám monseigneurovi říci, nesmí slyšet nikdo nezasvěcený."

"Ach," usmál se Cagliostro, "ten, kdo nás poslouchá, rozhodně není nezasvěcený."

Gilbert diskrétně poodešel o několik kroků.

Nemohl však odolat, aby se nedíval aspoň jedním okem a neposlouchal jedním uchem.

Viděl, jak na Balsamově tváři pohrává úsměv, když mu kočí podával svou zprávu. Zaslechl dvě jména: Monsieur a Favras.

Když kočí skončil, vytáhl Cagliostro z kapsy dvoulouisdor a podával mu jej.

Kočí však zavrtěl hlavou.

"Monseigneur ví dobře, že vysoká rada nám přísně zakazuje nechat si platit za své zprávy."

"Však ti také neplatím za zprávu," usmál se Balsama. "Platím ti za jízdu."

"Pak tedy s radostí přijímám," řekl kočí a uklonil se hluboko:

"Děkuji, monseigneure, dneska už nemusím jezdit."

Vyšvihl se na kozlík, zapráskal bičem a odjel tryskem, zatímco Gilbert tu stál celý udivený nad tím, co viděl a slyšel.

"Nuže," vybídl ho Cagliostro, když Gilbert jako v zasnění váhal několik vteřin, "prokážete mi tu čest, nebo jste si to rozmyslil?"

"Ach, promiňte," omluvil se Gilbert a překročil práh Balsamova domu tak omámen, že o něj div nezakopl.

29. Ještě dům v ulici Saint-Claude

Víme už, jak se Gilbert dovedl ovládat. Ještě ani nepřešel velký opuštěný dvůr a už se zase dokonale vzpamatoval a stoupal pevným krokem po stupních podjezdu.

Znal ostatně tento dům z doby, která v něm zanechala hluboké vzpomínky.

V předpokoji uviděl téhož německého sluhu jako před šestnácti lety. Stál na stejném místě a měl stejnou livrej. Jenom - tak jako Gilbert, tak jako hrabě, jako sám předpokoj - i on zestárl o šestnáct let.

Fritz - čtenář si jistě vzpomene, na jméno toho důstojného sluhy - Fritz viděl na očích svého pána, kam má Gilberta zavést, otevřel úslužně dvoje dveře a stanul na třetím prahu, čekaje na další Cagliostrovy rozkazy.

Ty třetí dveře vedly do salónu.

Cagliostro pokynul zdvořile Gilbertovi, aby vstoupil do salónu, a zároveň pohybem hlavy propustil Fritze.

Německy dodal:

"Nejsem pro nikoho doma, dokud vám neřeknu."

Potom se otočil k Gilbertovi:

"Nemluvím s Fritzem německy proto, abyste mi nerozuměl, vím, že mluvíte tou řečí. Ale Fritz je Tyrolák a mluví lépe německy než francouzsky. A teď se, prosím, posaďte, drahý doktore, jsem vám úplně k službám."

Gilbert neodolal, aby se kolem sebe zvědavě nerozhlédl. Bloudil postupně pohledem po různých kusech nábytku a po obrazech, jimiž byl salón vyzdoben, a zdálo se, že jeden předmět za druhým se mu vybavuje v paměti.

Salón byl zařízen stejně jako kdysi: osm obrazů velkých mistrů viselo dosud na stěnách; křesla, potažená čínským hedvábím třešňové barvy a vyšívaná zlatem, svítila v pološeru komnaty, do niž hustými záclonami pronikalo jen matné světlo.

Velký Bouleův stůl stál právě tam, kde byl před lety, a malé stolky se sévreským porcelánem stály dosud mezi okny. .

Gilbert si povzdechl a složil hlavu do dlaní. Zvědavost přítomné chvíle přemohly na okamžik vzpomínky na minulost.

Cagliostro se díval na Gilberta, jak se asi díval Mefistofeles na Fausta, když se německý filosof před ním neprozřetelně oddal svým snům.

Náhle se ozval řezavým hlasem:

"Zdá se mi, doktore, že poznáváte tento salón."

"Jistě," odpověděl Gilbert, "připomíná mi, čím vším jsem vám zavázán."

"Ach, to nestojí za zmínku."

"Opravdu?" rozhovořil se Gilbert - mluvil spíše sám k sobě nežli ke Cagliostrovi, "vy jste vskutku zvláštní člověk, hrabě, a kdyby mi všemocný rozum dovolil přikládat víru oněm zázrakům magie, o nichž nám vypravují básníci a kronikáři středověku, byl bych v pokušení věřit, že jste čaroděj jako Merlin anebo zlato-tvůrce jako Nicolas Flamel."

"Jsem něco takového pro kdekoho, Gilberte, jenom pro vás ne. Nikdy jsem se nesnažil oslnit vás nějakými kouzelnickými kousky. Víte, že jsem vám nechal vždycky nahlédnout v samou podstatu věcí, a jestliže jste se stal někdy svědkem, jak pravda vystupuje na mou výzvu z temných hlubin trochu zkrášlenější a v honosnějším oděvu, než tomu obyčejně bývá, je to proto, že jako pravý Sicilan si libuji v tretkách."

"V tomhle pokoji, snad se na to ještě pamatujete, hrabě, dal jste ubohému, otrhanému klukovi sto tisíc tolarů tak samozřejmě, jako bych já dal chuďasovi pár haléřů."

"Zapomínáte na něco mnohem neobyčejnějšího, Gilberte," řekl Cagliostro vážně, "že totiž ten otrhaný kluk mi přinesl těch sto tisíc tolarů zpátky až na dva louisdory, za něž si koupil šaty."

"Chlapec byl jen poctivý, kdežto vy jste byl velkodušný.

"A kdo ví, Gilberte, zda není snazší být velkodušný než poctivý, zda není snazší dát sto tisíc tolarů, když máme miliony, než přinést zpátky sto tisíc tolarů člověku, který nám je půjčil, když nemáme v kapse ani vindru?"

"Možná že máte pravdu," řekl Gilbert.

"Ostatně všechno záleží na tom, jakou má právě člověk náladu. Tenkrát mě potkalo největší neštěstí mého života, Gilberte. Nezáleželo mi už na ničem, a kdybyste mě byl požádal, abych za vás položil život, Bůh mi to odpusť, ale možná že bych to byl udělal, tak jako jsem rád dal těch sto tisíc tolarů."

"Vy tedy podléháte neštěstí stejně jako ostatní lidé?" pohlédl Gilbert na Cagliostra s jistým údivem.

Cagliostro si povzdechl:

"Mluvíte o vzpomínkách, jež ve vás budí tento pokoj. Kdybych vám řekl, co připomíná mně... Ale ne; než bych došel ke konci, zbělely by mi vlasy dočista. Mluvme raději o něčem jiném. Nechme minulost spát v jejím rubáši, ponechme ji vlídnému zapomenutí... Mluvme o přítomnosti. Mluvme třeba i o budoucnosti, je-li vám to milé."

"Hrabě, před chvílí jste mě sám přivedl zpátky do skutečnosti. Před chvílí jste se sám vysmál - jak bych to řekl - nu, šarlatánství, a teď zas pronášíte to zvučné slovo: budoucnost. Jako by budoucnost byla ve vašich rukou a jako by vaše oči mohly číst její nerozluštitelné hieroglyfy."

"Jenže vy zapomínáte, doktore, že mám k dispozici větší prostředky než ostatní lidé a že tedy není nic divného, vidím-li lépe a dál než oni."

"Pořád jen slova, slova, slova, hrabě."

"Zapomínáte na skutky, doktore."

"Co dělat, když se rozum vzpírá věřit."

"Vzpomínáte si na onoho filosofa, který popíral, že existuje pohyb?"

"Zajisté."

"Co udělal jeho protivník?"

"Prošel se před ním... Nuže, běžte také, hrabě. Dívám se na vás - či raději: mluvte! Poslouchám vás."

"Máte pravdu, proto jsme vlastně přišli a už dlouho zbytečně maříme čas něčím jiným. Tak dobrá, doktore, povězte mi, jak jsme daleko s naším novým ministerstvem."

"S naším novým ministerstvem?"

"Nu, s vaším ministerstvem, Mirabeau-Lafayette."

"To jsou všechno jen plané řeči, slyšel jste něco o tom jako málem už kdekdo, a teď se chcete ode mne dovědět, co je na tom všem pravdy."

"Doktore, vy jste vtělená pochybnost, a nejhorší na tom je, že pochybujete nikoli proto, že nevěříte, ale proto, že nechcete věřit. Mám vám snad nejprve říci, co víte právě tak dobře jako já? Nu, jak si přejete... Potom vám řeknu, co vím lépe než vy."

"Poslouchám, hrabě."

"Před čtrnácti dny jste mluvil s králem o panu Mirabeauovi jako o jediném muži, který by mohl zachránit monarchii. Toho dne - pamatujete se? - jste odcházel od krále, právě když k němu vstupoval pan de Favras."

"Což jenom dokazuje, že v té době ještě nevisel na šibenici," usmál se Gilbert.

"Doktore, doktore, vy máte nějak naspěch! Nevěděl jsem, že jste tak krutý! Popřejte přece tomu ubožákovi ještě několik dní. Má předpověď je z šestého října, a dnes mámo teprve šestého listopadu. To je měsíc. Dopřejte laskavě jeho duši, než opustí smrtelné tělo, lhůtu, která se dává nájemníkovi při výpovědi... čtvrt roku. Ale upozorňuji vás, doktore, že pořád odbočujeme."

"Vraťme se tedy na pravou cestu, hrabě. Nepřeji si nic jiného než poslušně vás následovat."

"Mluvil jste tedy s králem o panu do Mirabeau jako o jediném člověku, který by mohl zachránit monarchii."

"Domnívám se tak, hrabě, a právě proto jsem navrhl králi toto řešení."

"I já jsem toho mínění, doktore, a právě proto řešení, které jste navrhl králi, ztroskotá."

"Ztroskotá?"

"Zajisté... Víte přece, že nechci, aby monarchie byla zachráněna."

"Pokračujte, prosím."

"Král, poněkud zviklán ve svém odporu tím, co jste mu řekl - promiňte prosím, že to beru tak zeširoka, ale chci vám dokázat, že znám do nejmenších podrobností všechny fáze toho vyjednávání - král tedy, zviklán tím, co jste mu řekl, mluvil o vašem řešení s královnou a královna byla vůči vašemu návrhu kupodivu daleko méně zdrženlivá než král. Nad tím si budou lámat hlavu všelijací zbyteční lidé, až ta velká lhářka, které říkáme historie, poví jednou nahlas, co si tady mezi sebou říkáme potichu, ale to sem koneckonců nepatří. Královna se tedy postavila vašemu návrhu méně na odpor

než král, poslala pro vás, návrh s vámi prohovořila a nakonec vás pověřila, abyste promluvil s panem de Mirabeau. Je to pravda, doktore?" podíval se Cagliostro Gilbertovi zpříma do tváře.

"Musím přiznat, hrabě, že až dosud jste se neuchýlil ani na okamžik od pravdy."

"Načež vy, pyšný pane, jste odešel nadšen a hluboce přesvědčen, že tento obrat ve smýšlení královských manželů jste přivodil vy svou železnou logikou a svými nevývratnými důvody."

Cagliostrův ironický tón se Gilberta přece jen poněkud dotkl.

"A co tedy způsobilo ten obrat, ne-li má logika a mé důvody? Povězte mi to, hrabě. Studuji lidská srdce právě s tak velkým zájmen jako lidská těla. Vy jste, hrabě, vynalezl nástroj, kterým lze číst v srdcích králů. Půjčte mi ten zázračný dalekohled! Jenom nepřítel lidstva by si ho nechal sám pro sebe."

"Řekl jsem vám, doktore, že před vámi nemám tajemství. Vložím tedy podle vašeho přání svůj dalekohled do vašich rukou. Můžete se jím dívat, jak je vám libo, tím koncem, který zvětšuje, nebo tím, který zmenšuje. Tak poslyšte: Královna ustoupila ze dvou důvodů: za prvé proto, že předešlého dne velmi trpěla, a jestliže jste k ní tedy přišel s novým návrhem, s politickou intrikou, kterou mohla zaplétat a rozplétat, znamenalo to pro ni rozptýlení. Za druhé proto, že královna je žena a o panu de Mirabeau slyšela vždycky jako o lvu, o medvědu nebo o tygrovi. Žena nikdy neodolá touze, která tak lichotí její ješitnosti, totiž ochočit medvěda, tygra nebo lva. Řekla si: Bylo by to zábavné, kdybych sklonila k svým nohám muže, který mě nenávidí. Kdybych toho slavného tribuna lidu, který mě veřejně urazil, přiměla k tomu, aby mě odprosil. Uvidím ho u svých nohou, to bude má pomsta, a vzejde-li z toho pokoření ještě také něco dobrého pro Francii a pro království, tím lépe! - Chápete však jistě, doktore, že tahle poslední myšlenka byla pro královnu něco docela vedlejšího."

"Stavíte na domněnkách, hrabě, a slíbil jste mi, že mě přesvědčíte skutky."

"Odmítáte můj dalekohled, doktore, odložme jej tedy a pohovořme si o věcech hmotných, o tom, co lze vidět pouhým okem, například - takové dluhy pana de Mirabeau! Na ty opravdu není potřeba dalekohled!"

"Pane hrabě, tady se vám naskýtá příležitost ukázat svou velkodušnost."

"Tím, že bych zaplatil dluhy pana de Mirabeau?"

"Proč ne? Cožpak jste kdysi nezaplatil dluhy pana kardinála de Rohan?"

"Ach nevyčítejte mi tuhle malou spekulaci. Je to jedna z těch, které mi nejlíp vyšly!"

"A co vám vynesla?"

"Aféru s náhrdelníkem... Na té jsem, přisámbůh, neprodělal... Za takovou cenu bych zaplatil i dluhy pana de Mirabeau. Ale v této chvíli, jak víte, ten velký řečník na mě nespoléhá. Spoléhá na příštího generalissima Lafayetta, nechá se jím vodit za nos, skáče za jeho mizernými padesáti tisíci franky jako pes za makarény a nakonec je od něho stejně nedostane."

"Ach, hrabě!"

"Chudáku Mirabeau! Jak všichni ti hlupáci a všichni ti hejskové, s nimiž máš co dělat, nutí tvého génia, aby trpěl za pošetilosti svého mládí! Je ovšem pravda, že ve všem je Prozřetelnost a že prostředky, jež Bůh volí, aby se naplnil osud, musí být lidské, ‚Mirabeau je nemrava!' říká Monsieur, jenž sám je impotentní. ‚Mirabeau je marnotratník!' říká hrabě d'Artois, za něhož bratr třikrát zaplatil dluhy - ubohý génie Mirabeau! Ano, zachránil bys možná monarchii. Protože však monarchie nemá být zachráněna, říká Rivarol: ‚Mirabeau je přišerný tlachal.' ‚Mirabeau je ničema!' říká Mably. ‚Mirabeau je výstředník!' říká Poule. ‚Mirabeau je zločinec!' říká Guillermy. ‚Mirabeau je vrah!' říká abbé Maury. ‚Mirabeau je politická mrtvola!' říká Target. ‚Mirabeau je vyřízený člověk!' říká Duport. ‚Mirabeau je řečník, kterému tu a tam někdo zatleská, ale obyčejně ho vypískají,' říká Pelletier. ‚Mirabeau má duši od neštovic!'říká Champcenetz. ‚Mirabeaua by měli poslat na galeje,' říká Lambesc. ‚Mirabeaua by měli pověsit!' říká Marat. A kdyby zítra Mirabeau zemřel, lid by ho začal vynášet do nebes a všichni ti trpaslici, které tak převyšuje a jimž byl tak nepohodlný, dokud byl naživu, půjdou v pohřebním průvodu, budou mečet a volat: ‚Běda Francii, ztratila svého tribuna.! Běda monarchii, ztratila svou oporu!' "

"To mi snad chcete předpovědět i smrt Mirabeauovu?" zvolal Gilbert takřka polekaně.

"Poslyšte, doktora, mluvme si upřímně, myslíte, že může být dlouho živ tento muž, jehož krev vře, jehož srdce buší jako kovářské kladivo, jehož stravuje vlastní génius? Myslíte, že se jeho síly, ať jsou sebe fantastičtější, nevyčerpají věčným zápasem s ubožáctvím a prostředností? To, co dělá, je práce Sisyfova. Cožpak ho už dva roky bez přestání neubíjí jediné slovo: nemravnost? Pokaždé, když si po neslýchané námaze myslí, že vytlačil balvan na vrchol hory, spadne na něho to slovo zpátky a s větší váhou než kdy jindy. Co řekli králi, když už takřka přijal královnin názor a rozhodl se jmenovat Mirabeaua prvním ministrem? Sire, Paříž bude volat, že to je nemravnost. Francie bude volat, že to je nemravnost. Evropa bude volat, že to je nemravnost. Jako by Bůh hnětl velké muže z téhož těsta jako obyčejné smrtelníky a jako by tam, kde jsou velká světla, nebyly i velké stíny. Gilberte, vy a dva nebo tři chytří lidé s vámi se vyčerpáte, abyste udělali Mirabeaua ministrem - tedy tím, čím byl hlupák pan Turgot, pedant pan Necker, nadutec pan de Calonne a ateista pan de Brienne. A Mirabeau nakonec nebude ministrem, protože má sto tisíc franků dluhů, které by byly dávno zaplaceny, kdyby byl synem obyčejného generálního nájemce, a protože byl odsouzen k smrti, že unesl ženu starého hlupáka, která se nakonec otrávila kvůli ešáckému kapitánovi. Jaká to je tragikomedie a jak bych nad ni ronil slzy, kdybych se už dávno nerozhodl, že se tomu všemu budu jen smát!"

"Ale co mi to tu předpovídáte?" ozval se Gilbert znepokojený nikoli Cagliostrovým výletem do fantazie, ale závěrem, který nakonec hrabě vyvodil.

"Říkám vám," opakoval Cagliostro prorockým tónem, jenž nepřipouštěl námitky, "říkám vám, že Mirabeau, ten geniální muž, velký státník, úžasný řečník, se opotřebuje a uloží do hrobu, aniž se stal tím, čím by se na jeho místě stal kdekterý hlupák, totiž ministrem. Prostřednost, drahý Gilberte, je nejlepší doporučení a běda lidem geniálním!"

"Tedy se král přece jen postaví na odpor?"

"Jděte mi do háje! To mu ani nenapadne. Musel by o tom znovu mluvit s královnou, které už skoro dal své slovo. Však víte, že celá králova politika je obsažena ve slově skoro. Je skoro ústavní panovník, skoro filosof, skoro oblíbený a dokonce i skoro chytrý, když si nechá poradit od Monsieura. Jděte se zítra ráno podívat do Národního shromáždění, drahý doktore, a budete vidět, co se tam budu dít."

"Nemohl byste mi to říci napřed?"

"Tím bych vás jenom připravil o překvapení."

"Nevydržím to do zítřka."

"Tak uděláme něco ještě lepšího. Je pět hodin. Za hodinu se otvírá klub jakobínů... Páni jakobíni jsou, jak víte, noční ptáci... Nepatříte také k nim?"

"Ne. Na doporučení Camilla Desmoulinse a Dantona jsem byl přijat ke kordeliérum."

"Nuže, jak jsem vám řekl, za hodinu se otvírá u jakobínů. Je to vybraná společnost a budete se tam cítit jako doma, nemějte žádné obavy. Poobědváme společně. Po obědě se necháme dovézt do ulice Saint-Honoré, a až budete vycházet ze starého kláštera, budete moudřejší. Koneckonců budete mít ke všemu ještě dvanáct hodin náskok a tak třeba i dost času, abyste odrazil tu ránu."

"Jakže," otázal se Gilbert, "vy obědváte v pět hodin?"

"Přesně v pět hodin. Jdu ve všem napřed. Za deset let se bude ve Francii jíst už jen dvakrát denně. V deset hodin ráno a v šest hodin večer."

"A co přivodí takovou změnu?"

"Hlad, můj milý."

"Vy předpovídáte samé neštěstí."

"Naopak, doktore, neboť vám předpovídám dobrý oběd."

"Máte hosty?"

"Jsem úplně sám. Ale znáte přece výrok starověkého labužníka: Lukullus obědvá u Lukulla."

"Monseigneur má prostřeno," ozval se v tom okamžiku sluha, jenž otevřel obě křídla dveří do skvělé osvětlené jídelny.

"Tak jenom pojďte, pane pythagorejče," vzal Cagliostro Gilberta pod paží. "Pro jednou nebude tak zle."

Gilbert šel za tím čarodějem, podmaněn kouzlem jeho slov a snad i zlákán nadějí, že v proudu řeči se mu podaří zahlédnout světlo, za nímž by se mohl brát uprostřed noci, v níž se potácel.

30. Klub jakobínů

Za dvě hodiny po této rozmluvě zastavil kočár bez lokaje a bez erbu před kostelem svatého Rocha, jehož průčelí nebylo ještě otlučeno krupobitím z třináctého vendemiaira.

Z vozu vystoupili dva černě odění muži, jak se tenkrát oblékali příslušníci třetího stavu, a v nažloutlém světle luceren prorážejícím večerní mlhu se vmísili v zástup, jenž proudil až k malým dvířkům kláštera jakobínů.

Naši čtenáři jistě už uhodli, že ti dva muži jsou doktor Gilbert a hrabě de Cagliostro nebo, jak si v té době dával říkat, bankéř Zannone.

"Chcete jít do chrámové lodi nebo se spokojíte místem na tribuně?" zeptal se Cagliostro Gilberta.

"Myslil jsem," odpověděl Gilbert, "že loď je vyhrazena pouze členům společnosti."

"Ovšem, ale cožpak já nejsem člověk všech společností?" rozesmál se Cagliostro. "Jsem-li jejich členem já, jsou jejich členy i všichni moji přátelé, tady máte průkaz, chcete-li. Mně stačí říci jen slovo."

"Poznají, že sem nepatříme," namítl Gilbert, "a vykáží nás odtud."

"Především vám musím říci, milý doktore, co asi nevíte; společnost jakobínů, založená před třemi měsíci, má ve Francii už asi šedesát tisíc členů a do roka jich bude mít čtyři sta tisíc, a potom, můj nejmilejší," usmál se Cagliostro, "tady je skutečný Velký Orient, středisko všech tajných společností, a nikoli u toho hlupáka Faucheta, jak si kdekdo myslí. Nuže, nemáte-li právo vstoupit sem jako jakobín, můžete sem klidně vejít jako rozekrucián."

"Nevadí," zavrtěl hlavou Gilbert, "tribuny jsou mi přece jen milejší. Přehlédneme odtud celé shromáždění, a bude-li tu nějaká slavná osobnost, kterou ještě neznám, laskavě mi ji ukážete."

"Tedy na tribuny," řekl Cagliostro.

A vstoupil vpravo na dřevěné schodiště, jež vedlo k improvizovaným tribunám.

Tribuny byly plné, ale hned u první, k níž zamířili, dal Cagliostro jen rukou znamení a šeptem pronesl jakési slovo a dva muži, kteří seděli docela vpředu, jim okamžitě uvolnili místo, jako by tu byli jen proto, aby je zatím drželi pro Cagliostra a doktora Gilberta.

Oba noví příchozí se posadili. Schůze nebyla ještě zahájena. Členové společnosti postávali v hloučcích v temné chrámové lodi, někteří ve skupinkách hovořili, jiní se procházeli, pokud to silně zaplněné prostory chrámové lodi dovolovaly, jiní konečně o samotě přemýšleli, buď seděli ve stínu, nebo se opírali o některý z mohutných chrámových pilířů.

Několik světel rozlévalo matnou zář na celý ten zástup, z něhož vystupovaly jednotlivé tváře nebo postavy jen tehdy, když se náhodou octly pod slabým světlem lampy.

Ale i v pološeru divák snadno poznal, že se octl v aristokratickém prostředí. Všude se leskly vyšívané kabáty a uniformy důstojníků pozemního vojska a námořnictva a shromáždění se jenjen třpytilo stříbrem a zlatem.

V té době opravdu ani jeden dělník, ani jeden muž z lidu, ba dokonce ani pouhý měšťan nedodával tomu vznešenému shromáždění trochu demokratického rázu.

Pro lidi z nižších tříd byl pod tímto sálem jiný, který se otvíral v jinou hodinu, aby prostý lid a aristokracie na sebe nenarážely. Pro výchovu lidu byl založen sesterský spolek, jehož členové měli za úkol vykládat mu ústavu a vysvětlovat lidská práva.

Jakobíni, jak jsme už řekli, byli v té době spolkem vojáků, aristokratů, intelektuálů a zejména literátů a umělců.

Literáti a umělci byli také v tomto shromáždění ve většině.

Ze spisovatelů tu byl La Harpe, autor Melánie; Chenier, autor Karla IX., Andrieux, autor Ztřeštěnců, který ve třiceti letech vzbuzoval stejné naděje jako v sedmdesáti a který zemřel jako velký umělecký příslib, aniž co splnil. Byl tu Sedaine, bývalý kameník, královnin chráněnec, roajalista z přesvědčení tak jako většina přítomných; Chamfort, poeta laureatus, bývalý tajemník prince de Condé, předčitatel madam Alžběty; Laclos, stoupenec vévody Orleánského, autor Nebezpečných známostí; zastupoval tady jaksi svého pána a podle okolností ho měl buď připomínat jeho přátelům, anebo se starat, aby na něho nepřátelé zapomněli.

Z umělců je tu Talma, Říman, jenž v roli Tita provede revoluci; jeho zásluhou se budou stříhat vlasy, tak jako později zásluhou jeho kolegy Colleta d'Herbois se budou stínat hlavy. Je tu David, který sní o Leonidasovi a Sabinkách; David, jenž právě začal pracovat na velkém plátně Přísaha v Míčovně a který si snad zrovna dnes odpoledne koupil štětec, jímž namaluje své nejkrásnější plátno a nejošklivější scénu: Marat zavražděn v lázni. Je tu Vernet, který byl přede dvěma roky za svůj obraz Triumf Pavla Emilia přijat do Akademie a jenž si z kratochvíle maluje své koně a psy a vůbec netuší, že na čtyři kroky od něho, zavěšen v Talmovo rámě, stojí mladý korsický poručík s hladce sčísnutými nepudrovanými vlasy, který mu připravuje, aniž o tom sám má potuchy, jeho pět nejkrásnějších obrazů: Přechod přes horu svatého Bernarda, Bitvy u Rivoli, u Marenga, u Slavkova a u Wagramu. Je tu Larive, stoupenec deklamátorské školy; ještě nechce vidět v mladém Talmovi soupeře, dává přednost Voltairovi před Corneillem a Belloyovi před Racinem; je tu zpěvák Lais, který okouzluje Operu v rolích kupce v Karavaně, konzula v Trajánovi a Cinny ve Vestálce. Jsou tu Lafayette, Lameth, Duport, Sieyés, Thouret, Chapelier, Rabout-Saint-Étienne, Lanjuinais, Montlosier; konečně, uprostřed celého toho shluku vyzývavá a domýšlivá tvář Barnavova, poslance z Grenoblu, jenž nosí neustále nos nahoru a v němž přihlouplí lidé vidí Mirabeauova soupeře, zatímco ho Mirabeau roztrhá na cucky, kdykoliv se mu s ním zachce utkat.

Gilbert si pozorně prohlédl to skvělé shromáždění, zvážil v duchu schopnosti jednoho každého z těch vynikajících lidí, a třeba se nemohl ubránit jisté skepsi, přece mu jen nesporné roajalistické smýšlení většiny přítomných dodalo trochu naděje.

"Koho z těch všech lidí vlastně považujete za skutečného nepřítele monarchie?" tázal se Cagliostra.

"Mám se na ně dívat, tak jako se dívá kdekdo, třeba vy, baron Necker, abbé Maury, anebo vlastníma očima?"

"Vlastníma očima, prosím vás. Cožpak to nejsou oči čaroděje?"

"Nuže, jsou tu dva."

"Na čtyři sta vynikajících lidí to není tak mnoho."

"Je to dost, bude-li jeden z těch mužů vrahem Ludvíka XVI. a druhý jeho nástupcem."

Gilbert sebou škubl.

"Máme tu tedy budoucího Bruta a budoucího Caesara?"

"Jak se vám líbí, milý vlastenče."

"Ukážete mi je, viďte, hrabě?" usmál se Gilbert.

"Ó, apoštole s klapkami na očích," zamumlal Cagliostro, "udělám pro tebe víc, chceš-li; dovolím, aby ses jich dotkl prstem. S kterým mám začít?"

"S tím, který kácí trůny. Mám velký smysl pro chronologický pořádek. Podívejme se nejprve na Bruta."

"Víš," řekl Cagliostro živě, jako by ho zachvátil vichr inspirace, "víš, že lidé nikdy neužívají stejných prostředků, i když směřují k stejnému cíli. Náš Brutus se nebude v ničem podobat Brutovi antickému."

"O důvod víc, abych byl na něho zvědav."

"Nuže," vyzval ho Cagliostro, "podívej se, tamhle je."

A ukázal rukou na muže, opřeného o řečnickou tribunu; jeho hlava byla v tu chvíli ve světle, tělo se ztrácelo ve stínu.

Ta bledá, sinalá hlava připomínala uťatou hlavu ze starověkých poprav, přibitou pro výstrahu na tribunu.

Zdálo se, že jenom oči toho člověka žijí, tak byly plné pohrdavé nenávisti. Jejich pohled připomínal zmiji, která by věděla, že má v zubu smrtelný jed. Zrak toho muže sledoval právě hlučný řečnický výkon žvanivého Barnava.

Gilbertovi přeběhl mráz po zádech.

"Skutečně," pokrčil rameny, "měl jste pravdu. Není to Brutova, ba ani Cromwellova hlava."

"Není," řekl Cagliostro, "ale snad je to hlava Cassiova. Víte, můj milý, co řekl Caesar: Nebojím se tlusťochů, kteří tráví své dny při tabulích a noci v orgiích. Bojím se fanatiků hubeného těla a bledé tváře."

"Muž, kterého jste mi ukázal, patří tady mezi ty, jichž se Caesar bál?"

"Vy ho neznáte?"

"Ale ano," zadíval se Gilbert na muže pozorněji, "znám ho, či spíše vím, že je to člen Národního shromáždění."

"Tak jest."

"Jeden z nejotravnějších řečníků levice."

"Tak jest."

"Nikdo ho neposlouchá, když mluví."

"Tak jest."

"Je to nějaký malý advokát z Arrasu, viďte? Myslím, že se jmenuje Maxmilián Robespierre."

"Uhodl jste: Ale podívejte se pozorně na tu hlavu. Co na ní vidíte?"

"Nejsem Lavater, hrabě."

"To nejste, ale jste jeho žák."

"Vidím v ní nenávistný výraz, charakterizuje prostřednost, jež závidí jinému jeho génia."

"Posuzujete ho, jak vidím, jako všichni... Má, pravda, slabý, trochu ostrý hlas, hubenou smutnou tvář, kůže na čele je

přilepená k lebce jako nehybný žlutý pergamen, skelné oči, z nichž vyšlehne chvílemi zelenavý záblesk a vzápětí opět pohasne. To stálé napětí svalů a hlasu, přičinlivá fyziognomie unavuje už svou nehybností. Nosí věčně stejný olivový kabát, však má jen ten jeden, a vždycky pečlivě vykartáčovaný. Ano chápu, že tohle vše nemůže udělat valný dojem na shromáždění, v němž je tolik skvělých řečníků. Tohle shromáždění se nespokojí jen tak s ledačíms, když si zvyklo na lví tvář Mirabeauovu, na pyšnou domýšlivost Barnavovu, na jízlivost abbého Mauryho, na ohnivost Cazalésovu a logiku Siéyesovu. Tomuhle pánovi však nikdo nemůže vytýkat nemravnost jako Mirabeauovi; je to skrznaskrz počestný muž. Drží se svých zásad, a dopustí-li se někdy nezákonnosti, je to jen proto, aby zrušil starý zákon a nahradil ho novým."

"Ale co je to vlastně zač ten Robespierre?"otázal se Gilbert.

"Čím dál tím víc ve vás poznávám aristokrata sedmnáctého století. Co je to zač ten Cromwell? ptal se hrabě Straffort, kterému měl lord protektor useknout hlavu. Mám dojem, že nějaký obchodník s pivem!"

"Chcete tím říct, že mé hlavě hrozí totéž co hlavě sira Thomase Wentwortha?" pokusil se Gilbert o pousmání, ale úsměv mu zmrzl na rtech.

"Kdo ví," pokrčil rameny Cagliostro.

"Tím spíš mi o něm něco musíte povědět."

"Co je to zač ten Robespierre? Ve Francii to patrně nikdo lépe neví než já. Rád pátrám, odkud přicházejí vyvolenci osudu. Uhodnu pak snáze, kam jdou. Robespierrovi jsou irského původu. Snad jejich předkové patřili k irským kolonistům, kteří v šestnáctém století zaplnili semináře a kláštery našeho severního pobřeží. Tam asi přijali od jezuitů ono tvrdé a neústupné vychování, v němž ctihodní otcové pěstovali své žáky. Byli notáři z otce na syna. Jedna větev té rodiny, z níž pochází náš Robespierre, se usadila v Arrasu, velkém středisku šlechty a kléru. To město mělo dva pány či spíše dva krále. Jedním byl abbé de Saint-Waast, druhým biskup arraský, ve stínu jehož paláce se choulí polovina města. V tom městě se narodil roku sedmnáct set padesát osm muž, kterého máte před sebou. Povím vám několika slovy, co dělal jako dítě, jako mladík a co dělá teď; čím bude, to jsem vám už řekl jedním slovem. V rodině byly čtyři děti. Otec ovdověl. Byl advokátem v Artois. Upadl v zádumčivý smutek, přestal obhajovat, odjel na cesty, aby se rozptýlil, a už se nevrátil. Nejstarší syn, byl to náš Robespierre, se stal v jedenácti letech hlavou rodiny, poručníkem bratra a dvou sester. To dítě, kupodivu, pochopilo svůj úkol a rázem vyrostlo v muže. V jednom dni se stal tím, čím zůstal až dosud: mužem, jehož tvář se někdy usměje, ale srdce nikdy. Byl nejlepším žákem koleje. Abbé de Saint-Waast mu obstaral jedno ze stipendií, jež mohl propůjčovat v koleji Ludvíka Velikého. Přišel sám do Paříže s doporučením na jednoho kanovníka z Notre-Dame. Kanovník za rok zemřel. Takřka současně zemřela v Ar rasu jeho nejmladší sestra, kterou nejvíc miloval. Stín jezuitů právě vypuzených z Francie ležel ještě na zdech koleje Ludvíka Velikého. Však znáte tu budovu, vyrůstá tam váš mladý Sebastián. V těch dvorech, temných a hlubokých jako v Bastile, poblednou i nejrůžovější tváře. Bledé líce mladého Robespierra tu zesinaly. Ostatní chlapci chodili někdy na vycházky, pro ně měl rok neděle a svátky. Pro sirotka, který studuje na stipendium a bez protekce, byly všechny dny stejné. Zatímco se druzí radovali v rodinném kruhu, trávil on své volné chvíle v samotě, smutku a nudě, jež zapalují v srdci závist a nenávist a zbavují duši květu. V tom ovzduší dítě vadlo a vyrostlo v bezvýrazného mladíka. Jednoho dne nikdo neuvěří, že existuje portrét čtyřiadvacetiletého Robespierra: v jedné ruce drží růži, druhou si tiskne na prsa, kde má heslo: Vše pro mou milenku."

Gilbert se podíval na Robespierra a smutně se usmál.

"Je pravda," pokračoval Cagliostro, "že v době, kdy si zvolil to heslo a dal se takto namalovat, přísahala ta slečna, že nic na světě je nerozloučí. I on to přísahal a byl hotov tu přísahu dodržet. Tři měsíce byl na cestách, a když se vrátil, byla vdaná. Ostatně, abbé de Saint-Waast zůstal jeho ochráncem, opatřil jeho bratru stipendium v koleji Ludvíka Velikého a Maxmiliánovi místo soudce u trestního soudu. Přihodilo se, že měl být souzen vrah. Robespierre, plný výčitek svědomí, že se odvážil spolu se dvěma dalšími soudci rozhodovat o životě člověka, třebas ten člověk byl nesporně vinný, vzdal se svého místa. Stal se advokátem, protože musel z něčeho žít a živit svou sestru. Bratra sice špatně živili v koleji Ludvíka Velikého, ale přece jen ho živili zadarmo. Sotva se dal zapsat do seznamu obhájců, přišli sedláci a prosili ho, aby je zastupoval ve sporu s arraským biskupem. Sedláci byli v právu. Robespierre se o tom přesvědčil, když prostudoval materiál, přijal obhajobu, vyhrál při a pro tento úspěch byl vzápětí vyslán do Národního shromáždění. V Národním shromáždění se octl mezi dvěma mlýnskými kameny: mezi nenávistí kléru k advokátovi, který se odvážil vést při proti arraskému biskupovi, a mezi opovržením artoiských notáblů k nějakému právníčkovi, který vystudoval na chudý list."

"A co dělal až do dnešního dne?" vpadl Cagliostrovi do řeči Gilbert.

"Och můj Bože, pro ostatní skoro nic, ale pro mě dost. Kdyby se mi nehodilo do plánu, aby ten muž byl chudý, dal bych mu milión."

"Smím se vás ještě jednou zeptat, co dělal?"

"Pamatujete se na ten den, kdy duchovenstvo přišlo pokrytecky do shromáždění prosit třetí stav, doposud nerozhodný vzhledem ke královskému vetu, aby zahájil sněmování?"

"Ano."

"Nuže, přečtěte si znovu řeč, kterou toho dne pronesl malý arraský advokát, a uvidíte, není-li celá budoucnost v té ostré naléhavosti, jež ho učinila téměř výmluvným."

"A co dál?"

"Co dál?... Ach, pravda, musíme přeskočit z května do října. Když pátého října Maillard, delegát pařížských žen, přišel jménem svých chráněnek vyzvat Národní shromáždění, aby se jich ujalo, neměli do toho jeho členové valnou chuť. Nikdo se nehýbal. Tenhle malý arraský advokát ukázal v té chvíli, že je nejen ostřejší chlapík, ale že má i větší odvahu než kdo jiný. Všichni takzvaní obránci lidu byli němí jako ryby, on promluvil dvakrát. Poprvé uprostřed hluku, podruhé uprostřed ticha. Podporoval Maillarda, jenž mluvil jménem hladu a žádal chleba."

"To už je vážnější," řekl Gilbert zamyšleně, "ale snad se změní."

"Ach, drahý doktore, to neznáte Nepodplatného, jak mu jednou začnou říkat. Ostatně, kdo by chtěl koupit toho malého advokáta, jemuž se každý směje? Tento muž, jenž bude jednou - poslouchejte dobře, Gilberte - postrachem Shromáždění, je mu dnes pro posměch. Mezi vznešenými jakobíny platí jednou provždy, že pan de Robespierre je šašek Národního shromáždění, který je tu proto, aby všechny bavil a kterému se každý může, anebo snad i má vysmívat. Velká shromáždění se tu a tam nudí, musí je tedy nějaký hlupák obveselovat... V očích takového Lametha, Cazalése, Mauryho, Barnava, Duporta je pan de Robespierre hlupák. Jeho přátelé se mu vysmívají potichu, nepřátelé nahlas. Když mluví, mluví kdekdo. Když zvedne hlas, všichni se dají do křiku. Když pronese - vždycky na obranu práva nebo aby obhájil nějakou zásadu - řeč, kterou nikdo neposlouchal, nějaký bezvýznamný člen, na něhož řečník bezděky upřel kosý pohled, se ironicky ptá, co ten pán vlastně povídal? Jediný z jeho kolegů ví, co v tom člověku je. Hádejte, který? Mirabeau! Tento muž to přivede daleko, řekl mi předevčírem, věří tomu, co říká. To je, jak asi chápete, pro Mirabeaua něco takřka nepochopitelného."

"Ale já jsem četl řeči toho pána a připadaly mi průměrné a plané."

"Ach můj Baže, vždyť vám přece neříkám, že je to Démosthenes nebo Cicero, Mirabeau nebo Barnave. Ne, je to prostě pan de Robespierre, jak mu rádi říkají. Ostatně s jeho řečmi dělají v tiskárně právě tak málo okolků jako na tribuně. Na tribuně je přerušují, v tiskárně seškrtávají. Žurnalisti, ti ho nejmenují ani jménem, nechtějí ho znát. Píší o něm jako o panu B... , o panu N... nebo o panu... Ach, jedině Bůh a snad já víme, co žluči se hromadí v těch hubených prsou, jaká bouře se chystá v jeho mozku! Jako řečník je všem pro posměch, přesto si je však vědom své síly, přitom nemá společnost, v níž by se rozptýlil, nemá rodinu, jež by mu přinesla útěchu, aby zapomněl na všechna bezpráví, urážky a zrady. Ve svém smutném příbytku, ve smutném Marais, ve studeném, bídně zařízeném bytě v ulici de Saintonge žije skromně ze svého poslaneckého platu, je sám, jako kdysi v pochmurných dvorech koleje Ludvíka Velikého. Ještě loni byla jeho tvář mladá a mírná. Za rok vyschla, jako vysýchají hlavy karibských náčelníků, které přivážejí z Oceánie Cookové a Lapérousové. Celé dny tráví u jakobínů a rozčilení, které tu zakouší a jež nikdo nepozoruje, mu způsobuje krvácení - už několikrát upadl do bezvědomí. Jste velký matematik, Gilberte, ale sázím se, že byste se nedopočítal krve, kterou zaplatí za tuto ztrátu Robespierrovy krve šlechta, jež ho uráží, kněžstvo, jež ho pronásleduje, a král, jenž si ho nevšímá."

"Ale proč chodí k jakobínům?"

"Protože ve Shromáždění mají pro něho jen posměch, kdežto jakobíni ho berou vážně. Jakobíni, milý doktore, jsou jako mladý minotaurus; cucají krávu, později budou požírat lid. Nuže, Robespierre je typ jakobína. Všecko, co tvoří podstatu této společnosti, je v něm ztělesněno a on je zase její výraz. Nic víc, nic míň. Kráčí stejným krokem jako ona, nebelhá se za ní ani ji nepředbíhá. Slíbil jsem vám, viďte, že vám ukážu malý přístroj, jímž se nyní zabývají a který má stít jednu, snad i dvě hlavy za minutu. Nuže, ze všech osob, které tady vidíte, zaměstná ten přístroj nejvíc tenhle malý advokát z Arrasu, pan Robespierre."

"Jde z vás hrůza, hrabě," řekl Gilbert, "a jestli z vašeho Caesara nebudu mít aspoň trochu větší potěšení než z vašeho Bruta, jsem s to zapomenout, proč jsem sem vlastně přišel. Promiňte, ale co je s vaším Caesarem?"

"Vidíte ho tamhle? Hovoří s mužem, jehož ještě nezná a který bude jednou mít velký vliv na jeho osud. Ten muž se jmenuje Barras. Zapamatujte si to jméno a tu a tam si je zopakujte."

"Nevím, zda máte pravdu, hrabě," poznamenal Gilbert, "rozhodně si však dobře volíte své typy. Váš Caesar má opravdu čelo hodné nést korunu, a jeho oči, jejichž výraz nemohu dobře zachytit... "

"Nemůžete, protože jejich pohled je obrácen dovnitř. Takové oči hledí do budoucnosti, doktore."

"A co teď právě říká Barrasovi, můj věštče?"

"Říká mu, kdyby byl on hájil Bastilu, že by jí byl nikdo nedobyl!"

"Není to tedy vlastenec?"

"Lidé jako on nechtějí být ničím, dokud nejsou vším."

"Trváte tedy na svém žertu? Chcete z tohohle malého poručíka opravdu udělat... "

"Gilberte," ukázal Cagliostro na Robespierra, "tamhleten znovu postaví popraviště Karla I. a tamten," ukázal na Korsičana s hladce učesanými vlasy, "znovu zbuduje trůn Karla Velikého."

"Bude tedy náš boj za svobodu marný!"

"A jak můžete vědět, zda pro ni jeden z těch mužů nevykoná právě tolik svým trůnem jako druhý svým popravištěm?"

"Bude to tedy nový Titus, nový Marcus Aurelius, bůh míru, přinášející útěchu lidem kovového věku?"

"Bude to Alexandr a Hanibal v jedné osobě. Zrozen uprostřed války, válkou se stane velkým a válkou padne. Sázel jsem se s vámi, že nevypočítáte množství krve, kterou zaplatí šlechta a kněží za ztrátu krve Robespierrovy. Vezměte krev, již ztratí kněží a šlechta, násobte a násobte a nedopočítáte se řeky, jezera, moře krve, kterou prolije tento muž se svou půlmiliónovou armádou v třídenních bitvách, v nichž bude vypáleno sto padesát tisíc dělových ran."

"A co vzejde z toho hluku, kouře a chaosu?"

"Co vychází z každé geneze, Gilberte. Na nás je, pohřbít starý svět. Naše děti uvidí, jak se rodí svět nový. Tento muž je obr, jenž k němu otvírá bránu. Jako Ludvík XIV., jako Lev X., jako Augustus vtiskne své jméno nadcházejícímu století."

"A jak se jmenuje ten muž?" otázal se Gilbert; podmaněn přesvědčující jistotou Cagliostrovou.

"Jmenuje se zatím jen Bonaparte, jednoho dne se však bude jmenovat Napoleon."

Gilbert si zastřel rukama tvář a upadl v tak hluboké snění, že ani nezpozoroval, že byla zahájena schůze a řečník vystoupil na tribunu...

Uplynula tak hodina, ale hluk ve shromáždění a na tribunách - schůze byla bouřlivá - nevytrhl Gilberta ze zadumání.

Pojednou ucítil, jak se mu mohutná pěst položila na rameno.

Ohlédl se. Cagliostro už zmizel a na jeho místě stál Mirabeau, s tváří znetvořenou hněvem.

Gilbert se na něho podíval tázavě.

"Co tomu říkáte?" bouřil Mirabeau.

"Co se stalo?" otázal se Gilbert.

"To, že nás měli za blázny, že nás potupili, zradili! Dvůr mě nechce, z vás udělal šaška, ze mě hlupáka."

"Nerozumím vám, hrabě."

"Cožpak jste nic neslyšel?"

"Co jsem měl slyšet?"

"Rezoluci, kterou právě přijali."

"Kde?"

"Tady."

"Jakou rezoluci?"

"Cožpak jste spal?"

"Ne," řekl Gilbert, "přemýšlel jsem."

"Tak abyste to věděl, jako odpověď na můj dnešní návrh, aby ministři byli vyzváni k účasti při národních poradách, navrhnou zítra tři králové přátelé, aby žádný člen Národního shromáždění se nemohl stát v době zasedání ministrem. Takže celá vaše kombinace, tak pracně zosnovaná, padá za obět vrtošivé povaze Jeho Veličenstva Ludvíka XVI. Ale jakože se jmenuji Mirabeau," vztáhl zaťatou pěst k nebi, "vrátím jim to, a mohou-li oni svrhnout ministra, uvidí, jak já zatřesu trůnem!"

"Ale proto snad půjdete do Shromáždění a budete bojovat až do konce?"

"Půjdu do Shromáždění, budu bojovat až do konce!... jsem z těch, které mohou pohřbít až pod sutinami!"

A Mirabeau odešel krásnější a hroznější po té ráně, jež zanechala na jeho čele stopu jako blesk.

A opravdu, druhého dne na návrh Lanjuinaisův, přes nadlidské úsilí Mirabeauova génia, přijalo Národní shromáždění obrovskou většinou návrh, podle něhož se "žádný člen Národního shromáždění nemůže stát ministrem, pokud Shromáždění zasedá".

"A já," zvolal Mirabeau, když byl návrh odhlasován, "navrhuji opravu, jež nic nezmění na vašem zákoně: Odhlasujte to takhle: Všichni členové nynějšího shromáždění se mohou stát ministry, až na hraběte de Mirabeau.

Poslanci se dívali jeden na druhého, ohromeni tou odvahou. Potom uprostřed všeobecného ticha sestoupil hrabě z tribuny krokem, jakým kráčel k panu de Dreux-Brézé, když mu řekl: Jsme tady z vůle lidu; odejdeme odtud jen s bajonetem v břiše.

Mirabeauova porážka znamenala vítězství někoho druhého.

Gilbert ani nešel do Shromáždění.

Zůstal doma a přemýšlel o podivných předpovědích Cagliostrových. Nevěřil jim. Přece však je nemohl vypudit z mysli.

Přítomnost se mu zdála ve srovnání s budoucností opravdu malou!

Snad se mě někdo bude ptát, jak já, prostý dějepisec uplynulého času, temporis acti, vysvětlím Cagliostrovu předpověď o Robespierrovi a Napoleonovi.

Položí-li mi někdo tuto otázku, požádám ho, aby mi vysvětlil předpověď slečny Lenermandové Josefíně.

Na tomto světě se potkáváme na každém kroku s něčím nevysvětlitelným. Pochyby jsou údělem těch, kdo si nic nedovedou vysvětlit a ničemu nechtějí věřit.

31. Mety a Paříž

Jak řekl Cagliostro a jak Mirabeau tušil, byl to král, kdo zmařil všechny Gilbertovy plány.

Královna se odhodlala vyjednávat s Mirabeauem spíše v rozmrzelosti milenky a z ženské zvědavosti než z opravdového politického zájmu. Dívala se tedy bez velké lítosti, jak padá celá ta konstituční stavba, která vždycky tolik urážela její pýchu.

Král se zase ve své zpozdilé politice řídil zásadou, že ze všeho nejlepší je čekat, získávat čas a využít vhodné příležitosti. Ostatně jeho oblíbeným plánem bylo uprchnout z Paříže a uchýlit se do nějaké pevnosti. Vyjednával o tom už dvěma směry a obě vyjednávání slibovala úspěch.

Víme už, že na jedné straně konal takové přípravy pan de Favras, člověk Monsieurův. Na druhé straně Charny, vlastní posel Ludvíka XVI.

Charny vykonal cestu z Paříže do Met za dva dny. V Metách navštívil pana de Bouillé a odevzdal mu králův list. Jak víme, byl ten list jenom záminka, aby Charny mohl vůbec vejít ve styk s panem de Bouillé. Však také guvernér, i když byl zcela nespokojen s vývojem událostí, choval se zprvu velmi zdrženlivě.

A vskutku zahájit s panem de Bouillé jednání v této chvíli znamenala zkřížit všechny jeho plány. Carevna Kateřina mu právě učinila nabídku, aby vstoupil do jejích služeb, a on se chystal požádat krále o dovolení, aby směl přijmout službu v Rusku, když tu přišel list Ludvíka XVI.

Pan de Bouillé tedy zprvu váhal. Ale když se setkal s Charnym, když si uvědomil, že to je příbuzný pana de Suffren a že ho královna vyznamenává neomezenou důvěrou, nadchl se jako věrný roajalista přáním vytrhnout krále z té zdánlivé svobody, na kterou se pan de Bouillé stejně jako většina šlechty díval jako na skutečné zajetí.

Než se však k něčemu rozhodl, prohlásil pan de Bouillé, že plná moc hraběte de Charny není přece jen dostatečně rozsáhlá, a že se proto chce přímo dohodnout s králem o tak vážném podniku; pošle do Paříže svého syna, hraběte Ludvíka de Bouillé.

Charny se rozhodl, že zatím zůstane v Metách. Žádná osobní touha ho nevábila k návratu do Paříže a jeho smysl pro

čest, snad trochu přepjatý, mu velel zůstat v Metách jako jakési rukojmí.

Hrabě Ludvík přijel do Paříže asi v polovině listopadu. V té době byl král pod stálým dohledem pana de Lafayette a hrabě Ludvík de Bouillé byl Lafayettův bratranec.

Ubytoval se u jednoho ze svých přátel, jehož vlastenecké smýšlení bylo všeobecně známo a jenž v té době cestoval po Anglii.

Dostat se do zámku bez vědomí parna Lafayetta bylo pro mladého muže ne-li nemožné, tedy aspoň velmi nebezpečné.

Na druhé straně však, protože jednání, které Charnyho prostřednictvím navázal král s panem de Bouillé, mělo zůstat před panem Lafayettem utajeno, nebylo pro hraběte Ludvíka nic snazšího než dát se králi představit samým panem Lafayettem.

Okolnosti, jak se zdálo, samy vyšly vstříc přání mladého důstojníka.

Byl už tři dny v Paříži, stále ještě váhal, jak by se dostal ke králi a není-li přece jen nejjistější obrátit se na samého pana Lafayetta, když tu dostal od generála list, v němž mu Lafayette oznamoval, že už ví, že hrabě Ludvík přijel do Paříže, a zval ho, aby ho navštívil na štábu Národní gardy nebo v paláci de Noailles.

Bylo to takřka řízení Prozřetelnosti, jež takto hlasitě odpověděla na tiché prosby pana de Bouillé. Jako by dobrá víla z půvabných Perraultových pohádek vzala rytíře za ruku a dovedla ho k cíli.

Hrabě spěchal do hlavního štábu.

Generál se právě odebral na radnici, kde měl něco projednat s panem Baillym.

V generálově nepřítomnosti narazil však hrabě na jeho pobočníka pana Romeufa.

Romeuf sloužil ve stejném pluku jako mladý hrabě, a ačkoli jeden náležel k demokracii a druhý k aristokracii, byli přece jen v dobrých stycích. Romeuf potom přešel do jednoho z pluků, rozpuštěných po 14. červenci, a pak už vstoupil jen do Národní gardy, kde se stal oblíbeným pobočníkem generála Lafayetta.

Oba mladí muži se sice poněkud rozcházeli v názorech, v jednom však byli zajedno: oba ctili a milovali krále.

Jeden z nich ho ovšem miloval jako vlastenec, totiž pod podmínkou, že bude přísahat na ústavu; druhý jako aristokrat, totiž s podmínkou, že takovou přísahu odepře, a bude-li třeba, že se obrátí na cizinu, aby přivedl rebely k rozumu.

Rebelové - to byly pro pana de Bouillé tři čtvrtiny Národního shromáždění, Národní garda, výbory a tak dále a tak dále, zkrátka pět šestin Francie.

Romeufovi bylo šestadvacet a hraběti Ludvíkovi dvaadvacet. Sotva tedy vydrželi mluvit o politice.

Ostatně hrabě Ludvík nechtěl, aby někdo třeba jen tušil, že tady má za lubem něco vážného.

Svěřil tedy příteli Romeufovi jako velké tajemství, že opustil Mety na pouhou propustku a přijel do Paříže navštívit ženu, kterou zbožňuje.

Zatímco hrabě Ludvík svěřoval pobočníkovi tyhle důvěrnosti, objevil se na prahu otevřených dveří sám Lafayette; ale ačkoli pan de Bouillé dobře viděl generála v zrcadle, nepřerušil své vypravování, naopak, když na něho Romeuf mrkal a dělal všelijaké posuňky, tvářil se nechápavě a ještě zvýšil hlas, aby generálovi nic neušlo.

Lafayette všechno slyšel, a to hrabě Ludvík chtěl.

Generál přistoupil zezadu až k němu, a když byl konečně hrabě se svou milostnou tirádou hotov, položil mu ruku na rameno.

"Ach, pane zhýralče, proto se tedy skrýváte před svými ctihodnými příbuznými!"

Dvaatřicetiletý módní generál, který se sám těšil oblibě u všech moderních žen té doby, nebyl žádný přísný soudce, žádný zamračený mentor. Však také bylo vidět, že hrabě Ludvík nemá velký strach z důtky, kterou by tady mohl dostat.

"Schovával jsem se tak málo, drahý bratranče, že ještě dnes bych měl tu čest navštívit nejslavnějšího z nich, kdyby mě nebyl předešel svým pozváním."

"Tak co, páni z venkova, ještě budete říkat, že pařížská policie nestojí za špetku tabáku?" otázal se generál s určitou ješitností, která ukazovala, že si na svém díle zakládá.

"Víme, generále, že nelze nic zatajit muži, jenž bdí nad blahem krále a nad svobodnu lidu."

Lafayette se podíval na bratrance úkosem, s duchaplným a trochu ironickým výrazem ve tváři.

Věděl, že královo blaho leží této příbuzenské větvi velmi na srdci, ale že jí pramálo záleží na svobodě lidu.

Odpověděl proto také jen na první část bratrancovy věty.

"A můj bratranec, markýz de Bouillé," generál položil důraz na titul, jehož se sám zřekl po 4. srpnu, "pověřil snad svého syna nějakým posláním u krále, nad jehož blahem bdím?"

"Uložil mi, abych složil k nohám Jeho Veličenstva nejuctivější hold, nebudu-li se zdát generálu Lafayettovi nehodným, abych byl představen svému panovníku."

"Představit vás... a kdy?"

"Co možná nejdříve, generále. Měl jsem snad už tu čest říci vám nebo příteli Romeufovi, že vlastně nemám pořádnou dovolenou... "

"Říkal jste to Romeufovi, ale nic nevadí, já jsem to slyšel. Dobrá věc se nemá odkládat. Je jedenáct hodin. Každý den v poledne mám čest navštívit krále a královnu. Pojezte se mnou maličkost, jestliže jste málo posnídal, a pak vás zavedu do Tuilerií."

"Ale," sklouzl mladý muž očima po své uniformě a podíval se na boty, "mohu tam v tomhle úboru?"

"Především vám řeknu, milý hochu," odpověděl Lafayette, "že etiketa, jež vás odkojila, je v téhle době těžce chorá, ne-li mrtvá. A pak, váš kabát je v náramném stavu, boty rovněž tak; jaký úbor se lépe hodí šlechtici, ochotnému umřít za svého krále, než vojenská uniforma? Běžte, Romeufe, a podívejte se, je-li prostřeno. Zavedu pana de Bouillé do Tuilerií hned po snídani."

Proti tomuto návrhu, který tak dokonale odpovídal jeho vlastním přáním, nemohl mladý muž nic namítat. Uklonil se tedy na znamení souhlasu a díků.

Půl hodiny poté stráže u bran vzdávaly čest generálu Lafayettovi a mladému hraběti de Bouillé. Netušily, že zdraví současně revoluci a kontrarevoluci.

32. Královna

Pan de Lafayette a hrabě Ludvík de Bouillé kráčeli postranním schodištěm Marsanova pavilónu ke královským komnatám v prvním poschodí.

Před panem Lafayettem se otvíraly všechny dveře. Stráže vzdávaly čest, sluhové se ukláněli až k zemi.

Bylo vidět, že přichází král nad králem, starosta královského dvora, jak říkal pan Marat.

Pana Lafayetta uvedli nejprve ke královně. Král byl ve své dílně a musili mu teprve oznámit Lafayettův příchod.

Pan Ludvík de Bouillé neviděl Marii Antoinettu tři roky: Během těch tří let se sešly generální stavy, padla Bastila, došlo k událostem 5. a 6. října.

Královně bylo čtyřiatřicet let, "jímavý věk" - jak píše Michelet - "v němž tak rád maloval ženy van Dyck, věk zralého ženství, věk mateřský a u Marie Antoinetty věk vskutku královský".

V těch třech letech královna mnoho trpěla, mnoho vytrpěla její láska i sebeláska. Ve svých čtyřiatřiceti letech měla nešťastná žena kruhy pod očima, probděné a proplakané noci zanechaly stopy na její tváři. Ukazovaly na hluboký žal, z něhož se obyčejně žena - byť byla i královna - neuzdraví už nikdy.

Byla ve věku, kdy Marie Stuartovna byla ve vězení, kdy probouzela v mužích osudné vášně, kdy se do ní na smrt zamilovali Douglas, Mortimer, Norfolk a Babington a zemřeli pro ni.

V rytířském srdci mladého Ludvíka de Bouillé vyvolal pohled na uvězněnou, nenáviděnou, pomlouvanou a ohroženou královnu hluboký soucit - 5. říjen ukázal, že hrozby nejsou nikterak plané.

Ženy se nikdy nemýlí, jaký dojem vyvolaly; a protože králové a královny jsou odmalička vychováváni, aby si pamatovali spoustu tváří, poznala Marie Antoinetta pana de Bouillé, sotva ho spatřila; a jen se na něho podívala, věděla, že má před sebou přítele.

A tak než jí ho mohl generál představit a než mohl mladý muž pokleknout u pohovky, na níž královna odpočívala, Marie Antoinetta se spěšně zvedla a zvolala, jako když má radost, že znovu potkala dobrého starého známého a zároveň věrného sluhu, na něho se je vždycky možno spolehnout:

"Ach, pan de Bouillé!"

A vůbec se nestarajíc o pana Lafayetta vztáhla ruku k mladému muži.

Hrabě Ludvík na chvilku zaváhal; nemohl uvěřit, že se mu dostává takové přízně.

Ale královská ruka zůstala k němu vztažena. Hrabě poklekl na jedno koleno a chvějícími se rty vtiskl na tu ruku polibek.

Ubohá královna se tu dopustila jedné z oněch chyb, kterých se bohužel dopouštěla tak často. I bez této okaté přízně by si byla dovedla získat pana de Bouillé; jestliže ho však takto vyznamenala před panem de Lafayette, kterému se takového vyznamenání nikdy nedostalo, stavěla tím mezi sebe a mezi generála zeď a urazila muže, jehož přátelství by byla mohla především potřebovat.

Však se také pan de Lafayette okamžitě ozval s dvorností, která ho nikdy neopouštěla, ale i se stínem výčitky v hlase:

"Na mou věru, milý bratránku, nabídl jsem vám, že vás uvedu k Jejímu Veličenstvu; zdá se mi však, že jste měl spíše uvést vy mě."

Královna měla takovou radost, že vidí jednoho z těch oddaných sluhů, na něhož mohla vždycky spoléhat, žena byla tak pyšná na dojem, který očividně v hraběti vyvolala: v srdci se jí rozhořel oheň mládí - užuž se domnívala, že vyhasl nadobro -, ovanul ji dech jara a lásky - myslila si, že už je dávno mrtev -, i usmála se na generála šťastným úsměvem, jaký jí kdysi hrával ve tváři v Trianonu a ve Versailles:

"Pane generále, hrabě Ludvík není protivný republikán jako vy; přijel z Met, nikoli z Ameriky; nepřijel do Paříže, aby vyráběl konstituci, přijel mi složit poklonu; nedivte se tedy, že mu chudinka královna, napůl sesazená z trůnu, prokazuje přízeň, která pro tohohle chudáčka venkovánka ještě něco znamená; kdežto pro vás... "

A královna se čtveračivě rozesmála, takřka jako malá holčička, jako by chtěla říci: kdežto pro vás, pane Scipione, kdežto pro vás, pane Cincinnate, jsou takovéhle projevy dvorské přízně jenom ubohým přežitkem starých časů.

"Madam," ozval se Lafayette vážně, "kdybych byl sebe uctivější ke královně, kdybych jí projevil sebe větší oddanost, královna nikdy neocení mou oddanost a úctu; je to velké neštěstí pro mě, ale snad ještě větší neštěstí pro její Veličenstvo."

A uklonil se.

Královna se na něho podívala svýma hlubokýma, jasnýma očima. Něco takového jí Lafayette neřekl poprvé; nejednou se nad tím, co jí řekl, sama upřímně zamyslila; ale naneštěstí, jak to sám Lafayette právě poznamenal, nemohla si pomoci - nemohla tohohle muže vystát.

"Víte co, generále," přemohla se, "buďte šlechetný a odpusťte mně."

"Já že vám mám odpouštět; madam? A co?"

"Že jsem se dala tak strhnout náklonností k téhle věrné rodině de Bouillé, která mě z celého srdce miluje. Sotva vstoupil, viděla jsem je všechny, jeho otce, strýce, celou rodinu, jako by mi všichni byli přišli políbit ruku."

Lafayette se znovu uklonil.

"A teď, když jsem dosáhla vašeho odpuštění, generále, uzavřeme mír. Podejte mi upřímně ruku, po anglicku nebo po americku."

A podala mu ruku, ale nikoli k políbení, nýbrž dlaní nahoru.

Lafayette se pomalu a chladně dotkl královniny ruky:

"Lituji, madam, ale vy nikdy nechcete vzít na vědomí, že jsem Francouz. A přece do šestnáctého listopadu není od šestého října tak dlouho."

"Máte pravdu, generále," snažila se královna ze všech sil ovládnout a sama mu stiskla ruku. "Jsem nevděčná."

Klesla na pohovku, jako by ji ta pohnutá rozmluva vyčerpala, a dodala:

"Ostatně tomu se nemusíte divit: Kdekdo přece o mně říká, že jsem nevděčnice. Ale obraťme list," pohodila hlavou, "co je nového v Paříži, generále?"

Lafayettovi se naskytla příležitost k malé pomstě; nenechal si ji ujít.

"Ach madam," zvolal vzrušeně, "jaká škoda, že jste včera nebyla v Národním shromáždění! Zažila byste dojemnou scénu, která by vás byla jistě dojala do hloubi srdce! Přišel do Národního shromáždění jakýsi stařec, aby mu poděkoval za všechno štěstí, které se hrne na Francii - aby poděkoval Národnímu shromáždění a samozřejmě také králi, protože shromáždění nemůže udělat nic bez králova schváleni!"

"Stařec?" otázala se královna roztržitě.

"Ano, madam, ale jaký stařec! Stařešina lidského pokolení, sukovitý sedlák z Jury, stodvacetiletý dědoušek. Pět generací jeho potomků jej přivedlo do Národního shromáždění, přišel poděkovat za dekrety ze čtvrtého srpna. Chápejte, madam, člověk, který byl otrokem půl století za Ludvíka XIV. a pak ještě sedmdesát let!"

"A jak uctilo shromáždění toho dojemného člověka?"

"Povstalo jako jeden muž a donutilo starce, aby usedl s kloboukem na hlavě."

"To by mě určitě dojalo k slzám," prohodila královna tónem, z něhož nabylo zřejmé, zda mluví vážně anebo zda se vysmívá, "věčná škoda, že jsem nebyla u toho. Ale vy víte líp než kdokoli jiný, generále," dodala, "že jsem málokdy tam, kde bych chtěla být."

Generál chtěl něco říci, ale královna pokračovala, aniž mu k tomu poskytla příležitost:

"Byla jsem doma, přijala jsem ubohou vdovu po tom chudákovi pekařovi Františkovi, víte, co pekl pro Národní shromáždění a Národní shromáždění ho nechalo u svých dveří zavraždit. Co ten den dělalo Národní shromáždění, pane Lafayette?"

"Madam," odpověděl generál, "vzpomínáte na jedno z těch neštěstí, jež hluboce zarmoutila představitele Francie; shromáždění nemohlo zabránit vraždě, potrestalo však vrahy."

"Z toho byla ta chudák vdova radostí bez sebe," prohodila ironicky královna, "mohu vás ujistit, pane Lafayette, že se div nezbláznila a že málem potratila; zůstane-li dítě naživu, půjdu mu za kmotru, slíbila jsem to té chudince vdově. A aby lidé věděli, že nejsem tak necitelná k jejich strastem, jak se to o mně říká, chtěla bych vás poprosit, generále, není-li to příliš veliká prosba, aby se ten křest směl konat v Notre-Dame."

Lafayette zvedl ruku jako člověk, který dávno prosil o slovo, a je šťastný, že mu je konečně udělili:

"Narážíte už podruhé, madam, na pomluvu, kterou rozšiřují někteří lidé mezi vašimi věrnými, jako bych vás držel v jakémsi zajetí. Madam, říkám tu před svým bratrancem, a bude-li třeba, budu opakovat před celou Paříží, před celou Evropou, před celým světem, co jsem včera napsal panu Monnierovi, který kdesi v zapadlém koutku Dauphiné běduje, že král je v zajetí: jste svobodná, madam, a já mám jen jediné přání, jedinou prosbu, abyste to i vy dokázali před celým světem: aby král znovu jezdil na hony a cestoval po Francii, a vy, madam, abyste ho doprovázela."

Královna se nedůvěřivě usmála.

"Když královna slíbila, že půjde za kmotru ubohému sirotku, který se má naradit vdově," pokračoval Lafayette, "uposlechla hlasu svého dobrého srdce, pro něž si jí váží a miluje ji každý, kdo s ní přijde do styku. Až nadejde den křtu, vybere si Její Veličenstvo kostel, v němž si bude přát, aby se obřad konal. Udělí příslušné rozkazy a všechno se bude dít podle královniných rozkazů. A teď," uklonil se generál, "očekávám rozkazy, které mi Vaše Veličenstvo ráčí udělit dnes."

"Pro dnešek, milý generále," odpověděla královna, "mám k vám jedinou prosbu: přimějte svého bratránka, zůstane-li ještě nějaký den v Paříži, aby s vámi přišel někdy k paní de Lamballe. Víte snad, že princezna přijímá místo mě?"

"Děkuji vám, Vaše Veličenstvo, za něho i za sebe a rád přijímám. Ujišťuji Vaše Veličenstvo, že mě u paní de Lamballe nevidělo dosud jen proto, že zatím ještě nikdy neprojevilo přání se tam se mnou setkat."

Královna se usmála a lehce pochýlila hlavu.

Bylo to znamení, že oba pány propouští.

Lafayettovi platil pozdrav, hraběti Ludvíkovi úsměv.

Odcházeli pozpátku ke dveřím. V generálu vzbudila návštěva u královny ještě větší hořkost, v panu de Bouillé ještě větší oddanost.

33. Král

Přede dveřmi královniných komnat potkali oba návštěvníci králova komorníka Francoise Hue.

Král vzkázal panu Lafayettovi, že pro rozptýlení právě pracuje na velmi zajímavém zámečnickém díle a že ho prosí, aby za ním přišel do dílny.

Sotva se Ludvík XVI. nastěhoval do Tuilerií, hned se začal shánět po dílně. Když zjistil, že Kateřina Medicejská a Philibert de Larme nepamatovali ve svých plánech na tuhle důležitou místnost, která pro něho byla nade všecko, vybral si za dílnu v druhém poschodí, přímo nad svou ložnicí, velkou mansardu, do níž mohl vcházet soukromým i veřejným schodištěm.

Uprostřed vážných starostí, které se na něho hrnuly po pět neděl pobývání v Tuileriích, nezapomněl Ludvík XVI. ani na okamžik na svou dílnu. Byl to jeho milovaný koníček, sám dohlížel, jak má být zařízena, kde má stát měch, ohniště, kovadlina, svěráky a pracovní stůl. Konečně bylá dílna zařízena, jak měla být: jehlové pilníky, prostřední pilníky, obloukové pilníky, lisovačky, trháky - všechno bylo na patřičném místě; perlíky, plochá kladiva na kulacení byla

rozvěšena po stěnách, štípací kleště, široké kleště a proštěpy ležely na dosah ruky. Ludvík XVI. se nemohl dočkat rána, když to měl takhle všechno pěkně pohromadě, a od svítání se horlivě oddával své oblíbené práci, v níž nacházel úlevu a zapomenutí a v níž by byl určitě dosáhl znamenitého mistrovství, kdyby ho k velké lítosti mistra Gamaina, jak jsme slyšeli, neotravovali všelijací budižkničemové jako pan Turgot, de Calonne nebo Necker, sáhodlouhými řečmi nejenom o Francii - to by jim byl pan Gamain snad ještě odpustil -, ale i o Brabantsku, Rakousku, Anglii, Americe a Španělsku - a to už byla přece hotová zbytečnost.

Proto také Ludvík XVI., zachvácený pracovní horečkou, nesestoupil dolů do svých komnat, ale pozval pana de Lafayette do dílny. Snad se také před velitelem Národní gardy, kterému se jevil spíš jako chatrný král, chtěl ukázat jako dokonalý zámečník.

Protože lokaj nechtěl vést oba pány královskými pokoji, jimiž by byli museli projít na soukromé schodiště, vedl je oklikou chodbami na veřejné schodiště, což značně prodloužilo cestu a hrabě Ludvík měl čas přemýšlet. Využil toho také k přemýšlení.

Jakkoli ho královnino vřelé přijetí naplnilo radostí, nemohl si nepovšimnout, že ho královna nečekala: Marie Antoinetta neprohodila ani jedno dvojznačné slůvko, ani sebemenším gestem nenaznačila vznešená zajatkyně, že by věděla o jeho tajemném poslání a že na něho spoléhá jako .na muže, který ji má vyvést ze zajetí. Ostatně to souhlasilo s tím, co pověděl Charny, že král zachovává tajemství o jeho poslání vůči všem, i vůči královně.

I když se tedy hrabě Ludvik upřímně radoval ze setkání s královnou, pochopil, že jeho poslání nesměřuje k ní.

Musí si tedy dát pozor, zda mu král nenaznačí nějakým slůvkem nebo gestem, že je o vlastním a skutečnému účelu jeho cesty do Paříže zpraven lépe nežli pan de Lafayette.

Před vchodem do dílny se komorník otočil, a protože neznal pana de Bouillé, otázal. se: "Koho mám ohlásit?"

"Ohlaste vrchního velitele Národní gardy. Sám představím pána Jeho Veličenstvu."

"Pan vrchní velitel Národní gardy," ohlásil komorník.

Král se otočil.

"Vítám vás, pane de Lafayette. Odpusťte, že jste se musel namáhat až sem, ale zámečník vás upřímně vítá ve své dílně. Jeden uhlíř kdysi řekl mému předku Jindřichovi IV.: Uhlíř je doma svým pánem. Já říkám vám, generále: Jste pánem stejně u zámečníka jako u krále."

Ludvík XVI. tedy navázal hovor, jak si můžete povšimnout, stejnou narážkou jako Marie Antoinetta.

"Sire," odpověděl Lafayette, "nechť je mi dopřáno cti objevit se před králem za jakýchkoli okolností, nechť mě král ráčí přijmout v kterémkoli patře svého paláce a v jakémkoli oděvu, král zůstává králem a já se mu co nejuctivěji klaním jako věrný poddaný a oddaný sluha."

"O tom nepochybuji, markýzi. Ale vidím, že nejste sám. Vyměnil jste snad svého pobočníka a zaujímá tento mladý důstojník u vás místo pana Gouviona nebo pana Romeufa?"

"Prosím, abych tohoto mladého důstojníka směl Vašemu Veličenstvu představit. Je to můj bratranec, hrabě Ludvík de Bouillé, kapitán Monsieurových dragounů."

"Ach ano," zvolal král a lehounce sebou trhl, což mladému šlechtici neušlo, "ach ano, hrabě Ludvik de Bouillé, syn markýze de Bouillé, velitele Met."

"K službám, Vaše Veličenstvo," uklonil se mladý muž.

"Odpusťte, hrabě, že jsem vás hned nepoznal, to je ta moje krátkozrakost... Jste už dlouho v Paříži?"

"Pět dní, Sire, nejsem v Paříži na dovolené, ale se zvláštním svolením svého otce, a proto jsem využil této příležitosti a požádal jsem svého příbuzného pana Lafayetta, aby mě uvedl k Vašemu Veličenstvu."

"Dobře jste udělal, hrabe, že jste o to poprosil právě pana Lafayetta. Nikdo jiný by vás nemohl představit v kteroukoli chvíli a od nikoho jiného by mě to nebylo příjemnější.!

Slova v kteroukoli chvíli naznačovala, že stejně jako ve Versailles má i v Tuileriích pan de Lafayette kdykoli přístup k Jeho Veličenstvu, veřejně i soukromě.

Ostatně těch několik slov, která Ludvík XVI. prohodil, stačilo, aby si mladý muž uvědomil, že má dávat pozor na každou větu. Otázka, kterou mu král položil: Jste už dlouho v Paříži? znamenala vlastně: Odjel jste z Met po příjezdu pana de Charny?

Odpověď poslova zajisté poskytla králi náležitou informaci: V Paříži jsem pět dní, nikoli na dovolené, ale se zvláštním svolením svého otce - to mělo znamenat: Ano, Sire, mluvil jsem s panem de Charny a otec mě poslal do Paříže, aby se mi dostalo ujištění, že hrabě de Charny jedná opravdu z rozkazu krále.

Pan de Lafayette si všecko zvědavě prohlížel. Mnoho lidí mělo přístup do královy pracovny, do jeho poradní síně, do knihovny, dokonce i do kaple, ale málokomu se dostalo vyznamenání, že byl vpuštěn do královy dílny, kde král byl vlastně jen učedníkem a kde opravdovým králem a pánem byl mistr Gamain.

Generál si povšiml, jak je všechno pěkně na svém místě - nebylo ostatně divu, protože král pracoval teprve od rána.

Hue mu dělal tovaryše a šlapal měch.

"A Vaše Veličenstvo se pustilo do nějaké zajímavé práce?" otázal se Lafayette dosti v rozpacích, o čem má mluvit s králem, který ho přijal v kožené zástěře, s vyhrnutými rukávy a s pilníkem v ruce.

"To víte, generále. Dal jsem se do velkého zámečnického díla, dělám zámek! Říkám vám, co dělám, abyste mohl po pravdě odpovědět panu Maratovi, bude-li se vám chtít, ten bude totiž určitě roznášet, až se dozví, že pracuji v kovárně: král kuje okovy pro Francii. - Vy nejste ani tovaryš, ani mistr, pane de Bouillé?"

"Nikoli, Sire, jsem jenom učedník, a kdybych mohl Vašemu Veličenstvu nějak pomoci... "

"Máte pravdu, bratránku," zažertoval Lafayette, "nebyl muž vaši kojné zámečník? A neříkal váš otec, ačkoliv zrovna neobdivuje autora Emila, že by vás nechal vyučit zámečníkem, kdyby se měl řídit podle rad Jean-Jacquesových?"

"Proto jsem se také osmělil říci Jeho Veličenstvu, kdyby snad potřebovalo učedníka... "

"Učedníka bych mohl potřebovat, hrabě," řekl král, "ale ještě víc bych potřeboval mistra."

"Na jakém zámku Vaše Veličenstvo pracuje?" otázal se mladý hrabě s jistou důvěrností, k níž ho povzbudil králův úbor a prostředí, v němž se vedla řeč. "Je to francouzský zámek, německý, visací nebo zapadací?"

"Ale, ale, bratránku," rozesmál se Lafayette, "nevím, co dokážete v praxi, ale v teorii tohohle neříkám řemesla, nýbrž umění, když se jím zabývá sám král, se vyznáte zřejmě dobře."

Ludvík XVI. poslouchal se zřejmým potěšením názvy různých zámků, jak mu je mladý šlechtic jmenoval.

"Ne, je to docela obyčejný tajný zámek, který se nechá otvírat z obou stran. Ale myslím, že jsem přecenil své síly. Ach, kdybych tu měl svého Gamaina, mistra nad mistry, učiněného umělce, který dovedl opravdu všechno!"

"Snad neumřel ten znamenitý muž, Sire?"

"Ne," odpověděl král a mrkl na mladého muže, jako by mu chtěl dát na srozuměnou, že má dávat pozor na dvojí smysl slov: "Bydlí ve Versailles, v ulici des Réservoirs, ale má chudák strach přijít za mnou do Tuilerií."

"Pročpak, Sire?" zeptal se Lafayette.

"Nechce se kompromitovat. To víte, s francouzským králem se dneska nikdo nehodlá kompromitovat, generále, však také všichni moji bývalí přátelé utekli buď do Londýna, nebo do Koblence nebo do Turínu. Ale nebudete-li v tom vidět, generále, nějakou zradu, poslal bych si pro něho, aby mi přišel s učedníkem pomoct někdy v těchhle dnech."

"Sire," odpověděl živě Lafayette, "Vaše Veličenstvo ví, že má naprostou volnost zavolat si kohokoli, mluvit a stýkat se, s kým chce."

"Ovšem za předpokladu, že vaše stráže prohledají každého, jako kdyby chytily pašeráka na hranici. Chudák Gamain by si myslel, že ho rovnou pověsí, kdyby v jeho ranci hledali náboje a jeho pilníky považovali za bodnou zbraň."

"Sire, opravdu nevím, jak se omluvit Vašemu Veličenstvu, ale odpovídám před Paříží, před Francií, před Evropou za králův život a nemohu být dost opatrný, aby ten drahocenný život nedoznal úhony. Pokud jde o toho dobrého muže, o němž jsme právě hovořili, král sám může vydat příslušné rozkazy, aby měl zase u sebe svého zámečnického mistra."

"Děkuji, pane de Lafayette, ale to nespěchá. Za týden nebo za deset dní," král se významně podíval na Bouillého, "až budu potřebovat jeho a jeho učedníka, vzkážu mu po svém komorníku Dureyovi, je to jeho přítel."

"Stačí, když se představí, a bude vpuštěn ke králi; jeho jméno mu stačí jako vizitka. Bůh mě ochraňuj, Sire, od té slávy, jako bych byl vaším klíčníkem, domovníkem, žalářníkem! Nikdy nebyl král tak svobodný, jako je teď. Přišel jsem právě Vaše Veličenstvo poprosit, aby zase začalo s honitbou a s cestováním."

"Za honitbu vám pěkně děkuji, generále. Vidíte, mám teďka v hlavě docela jiné věci. A cestování? Má poslední cesta z Versailles do Paříže mě dokonale vyléčila ze záliby v cestování, zvláště v tak veliké společnosti."

A král se znovu podíval na hraběte. Ten lehounce svraštil brvy, aby dal najevo, že porozuměl.

"Vrátíte se brzy z Paříže k otci?" oslovil Ludvík XVI. mladého muže.

"Odjedu z Paříže za dva, za tři dny, Sire," odpověděl hrabě de Bouillé, "ale nevrátím se do Met. Chci navštívit babičku ve Versailles v ulici de Réservoirs. Pak mi otec uložil, abych vyřídil jistou důležitou rodinnou záležitost, a teprve za týden nebo za deset dní se setkám s člověkem, který mi má dát pokyny v tomto směru. Vrátím se tedy k otci až začátkem prosince, nepřeje-li si ovšem král, abych z nějakého důvodu odjezd do Met uspíšil."

"Ne, ne, pane," zavrtěl hlavou král, "nespěchejte od nás, odpočiňte si, zajeďte si do Versailles, vyřiďte si záležitosti, které vám markýz svěřil, a až budete hotov, řekněte mu, že na něho vzpomínám jako na věrného a oddaného přítele a že se za něho přimluvím u pana Lafayetta, aby se pan Lafayette za něho přimluvil u pana du Portail."

Lafayette se takřka neznatelně usmál při této nové narážce na svou všemohoucnost.

"Sire," ozval se, "byl bych se sám už dávno přimluvil za pány de Bouillé u Vašeho Veličenstva, kdybych neměl tu čest být jejich příbuzným. Jenom obava, aby se mi nevytklo, že se snažím zneužít královské přízně pro svou rodinu, mně dosud zabránila, že jsem jim neučinil po právu."

"Výborná, pane de Lafayette, promluvíme si o tom ještě spolu, viďte?"

"Jeho Veličenstvo mi snad dovolí říci," vmísil se do řeči hrabě de Bouillé, "že by můj otec považoval za ztrátu královské přízně a dokonce za nemilost, kdyby ho nějaké povýšení zbavilo buď částečně, nebo úplně možnosti bezprostředně sloužit Jeho Veličenstvu."

"Samozřejmě, hrabě," usmál se král, "nedopustím, aby bylo postavení markýze de Bouillé nějak dotčeno, leč podle jeho a mého úmyslu. Já to už s panem de Lafayette nějak zařídím, nechte to na nás, běžte si po své zábavě, jenom nezapomeňte vyřídit, co vám otec přikázal. Na shledanou, pánové, na shledanou!"

A propustil oba šlechtice s majestátní vznešeností, která se tak podivně odrážela od jeho řemeslnického šatu.

Když se dveře za návštěvou zavřely, řekl si Ludvík. XVI.:

"Doufám, že mi ten mladík porozuměl a že za týden nebo za deset dní uvidím mistra Gamaina s jeho učedníkem a že mi pomohou zasadit můj zámek."

34. Staří známí

Ten večer, kdy byl pan Ludvík de Bouillé přijat královnou a králem, odehrával se mezi pátou a šestou hodinou v třetím a posledním patře starého, úzkého, špinavého a ponurého domu v ulici de la Juverie výjev, na nějž chceme obrátit čtenářovu pozornost.

Počkáme si proto na něho u vstupu na most au Change, až vystoupí z kočáru nebo z drožky, podle toho, má-li nazbyt šest tisíc livrů ročně, aby si mohl vydržovalo kočího, kočár a pár koní, anebo jen třicet sou na drožku jednou denně. Přejdeme s ním most au Change, zamíříme do ulice de la Pelleterie a půjdeme s ním tou ulicí až do ulice de la Juverie, kde se zastavíme před třetími dveřmi vlevo.

Nemusíte nás upozorňovat, že pohled na ty dveře - obyvatelé toho domu je vůbec nezavírají, tak jsou bez obav před nočními návštěvami pánů zlodějů z Cité - není zrovna vábný. Ale jak už jsme se zmínili, plynulý tok našeho vyprávění vyžaduje, abychom navštívili nájemníky v mansardě, a protože je ani nenapadne, aby přišli za námi, musíme se, milý

čtenáři a spanilomyslná čtenářko, pustit statečně za nimi.

Pojďte co možná opatrně, abyste neuklouzli v slizké hlíně, která tvoří podlahu úzké černé chodby. Přitáhněte si šaty těsně k tělu, abyste se neotřeli o špinavou stěnu vlhkého, hadovitě se vinoucího schodiště. Přidržte si u nosu flakón s voňavkou anebo alespoň navoněný kapesník, aby se nejjemnější a nejaristokratičtější z našich smyslů nezalkl pronikavým smradem. Zastavme se konečně ve třetím patře proti dveřím, na něž nevinná ruka mladistvého umělce nakreslila křídou různé figury, jež bychom na první pohled mohli pokládat za kabalistická znamení, přihlédneme-li však blíže, shledáme, že to jsou spíše první nesmělé pokusy ctižádostivého adepta vznešeného umění Leonarda da Vinci, Rafaelova a Michelangelova.

I když se to nesluší, podívej se teď, milý čtenáři a spanilomyslná čtenářko, klíčovou dírkou a poznáš, máš-li dobrou paměť, osobnosti, s nimiž máš tu čest. Nepoznáš-li je, pak přikloň laskavě ucho ke dveřím a naslouchej. Jestliže jsi četl nebo četla náš román Královnin náhrdelník, bude nemožné, aby sluch nepřišel na pomoc zraku; naše smysly se bohudík navzájem doplňují.

Podívejme se napřed, co je vidět klíčovou dírkou:

Vnitřek pokoje svědčí o bídě. Bydlí tam tři osoby, muž, žena a dítě.

Muži je pětačtyřicet let, ale hádali byste mu pětapadesát. Ženě je čtyřiatřicet a vypadá na čtyřicet. Pětileté dítě vypadá na svůj věk; nemělo dosud příležitost, aby stárlo příliš rychle.

Muž má na sobě starou uniformu seržanta francouzských gard, uniformu, která přišla ke cti od 14. července, kdy se francouzští gardisté sbratřili s lidem a stříleli na Němce parna Lambesca a na Švýcary pana Besenvala.

Bývalý seržant drží v ruce karty, a kdybychom je chtěli spočítat, zjistili bychom, že jsou všecky; posté, potisící, podesetitisící zkouší ten pán neklamný hráčský trik; vedle něho leží kus lepenky, propíchaný tolika děrami, kolik je na nebi hvězd. Použili jsme nesprávného výrazu leží, protože hráč bere co chvíli kartón do ruky a bedlivě si jej prohlíží.

Žena má na sobě staré hedvábné šaty; bída je na ni tím nápadnější, že je zdobena tretkami někdejšího přepychu. Ve vrkočích má hřeben, jenž byl kdysi pozlacený. Má úzkostlivě čisté ruce a už ta čistota jim zachovala či spíše dodala jakýsi aristokratický vzhled. Má pečlivě zašpičatělé nehty, kterým, jestli se pamatujete, baron de Taverney ve svém brutálním realismu říkal drápy. Pantoflíčky, které má na nohou, byly kdysi protkávané zlatem a hedvábím. Teď jsou, stejně jako pozůstatky průsvitných punčoch, vybledlé a plné děr.

Obličej té dámy by bez postranních úmyslů ukazoval, jak jsme už řekli, na třiatřicet až pětatřicet let. Kdyby byl pečlivě ošetřován a umělecky zpracován podle soudobé módy, poskytoval by své majitelce právo, aby si přisvojila věk, kterého se, jak trefně praví abbé de Celle, křečovitě přidržují ženy za umělého osvětlení, totiž půvabný věk devětadvaceti let. Protože však byl nenapudrovaný a nenalíčený, to znamená, nebylo užito prostředků, které zakrývají bolest a bídu, to třetí a čtvrté křídlo času, vypadal o pět šest let starší nežli ve skutečnosti.

A přece se při pohledu na tuto zbídačelou, předčasně zestárlou ženu člověk maně zamyslí. Aniž si dovede dát odpověď, aniž se odváží směle skočit přes propast, přemítá chvíli, v kterém skvělém paláci, v kterém nádherném kočáře, taženém trojspřežím, v které královské společnosti viděl zářící obličej, jehož je dnešní ženina tvář jen žalostným odleskem.

Dítěti je pět let, jak jsme už řekli. Má vlasy kadeřavé jako andělíček, tváře jako červená panenská jablka, čertovské oči po matce, labužnická ústa po otci, lenošivé a vrtošivé je po obou rodičích.

Má na sobě hadříky z červeného sametu, cpe si do úst krajíc chleba se zavařeninou od kramáře na rohu sousední ulice, druhou rukou trhá trojbarevnou stuhu ze starého šedivého klobouku.

Oharek svíčky, zastrčený do prázdné láhve, ozařuje vlastně jen muže s kartami v ruce. Ostatek světnice je ponořen v přítmí.

Teď, když jsme vyčerpali všechno, co nám mohl povědět zrak, dejme slovo sluchu.

Dítě první prolomí mlčení. Hodí krajíc chleba za hlavu, krajíc dopadne pomazánkou na postel, vlastně na slamník, ležící na zemi.

"Mami, já už ten chleba nechci... brr!"

"A co bys chtěl, Toussaintku?"

"Červené lízátko."

"Slyšíš, Beausire?" řekne žena.

Beausire je zcela zabrán do svých výpočtů a neodpoví.

"Slyšíš, co říká to ubohé dítě?" ozve se žena hlasitěji.

Beausire mlčí. Tu žena zvedne půvabným pohybem nožku, stáhne si pantoflíček a hodí ho muži na hlavu.

"Hej, Beausire, jsi hluchý?"

"Co je?" táže se Beausire zřejmě v mrzuté náladě. "Toussaint chce bonbón, nechce už tu protivnou zavařeninu, chudáček dítě!"

"Dostane zítra."

"Já chci dnes, já chci teď hned," křičí chlapeček plačtivým hlasem, který svědčí o tom, že kluk co nevidět začne vřeštět.

"Milý Toussainte," konejší ho otec něžně, "radím ti, abys držel hubu, nebo ti nařežu, co se do tebe vejde."

Chlapec zavřískne, víc ze vzteku než ze strachu.

"Sáhneš-li na dítě, rozdám si to s tebou já, ty jeden ožralo!" zahrozí matka rukou, jejíž nehty dík vynaložené péči se mohou snadno proměnit ve lví spár.

"Kdopak na něho chce sahat, na našeho drahouška? Však víš, Olivo, že to nemyslím vážně, jestli tu a tam vypráším maminčiny sukně, dětských se tatíček ani nedotkne... Tak pojď, miláčku, obejmi svého Beausirka, však bude za týden bohatý jako král. Pojď sem, srdíčko, dej mi pusinku, Nicole!... "

"Až budeš bohatý jako král, budu tě objímat od rána do večera. Teď mi polib šos, drahouši."

"Ale když ti říkám, že to je tak v suchu, jako kdybychom už měli milión v kapse. Pojď, dej mi maličkou zálohu, přinese nám to štěstí, pekař nám dá na dluh."

"Ten chlap hází milióny jako šestáky a přitom chce od pekaře chleba za čtyři livry na dluh!"

"Já chci lízátko, já chci červené lízátko!" vřeští kluk, jako by ho na nože brali.

"Kup svému dítěti bonbón, milionáři!" popichuje matka.

Beausire udělá rukou pohyb, jako by chtěl sáhnout do kapsy, ale v půli cesty si to rozmyslí.

"Však víš, že jsem ti včera dal posledních osmdesát sou."

"Když máš, maminko, peníze," škemrá dítě na ženě, kterou důstojný pan de Beausire nazval postupně Olivou a Nicolou, "dej mně sou na lízátko!"

"Tady máš dva sou, trapiči, a dej pozor, ať nespadneš ze schodů."

"Děkuju, mamičko," volá děcko a poskakuje radostí.

"Pojď sem, ať ti narovnám klobouček a pás, ty uličníku, aby se neřeklo, že pan de Beausire nechá běhat svého synáčka po ulici jako trhana. Jemu je to jedno, budižkničemovi, ale já bych se propadla do země hanbou."

Kluk by byl rád vyběhl bez kloboučku a bez pásu, bez ohledu na to, co řeknou nebo neřeknou sousedé o dědici ctihodného beausirovského jména, však také věděl, že klobouk a pásek nejsou k ničemu, až snad na to, že budí závist kamarádů. Ale protože věděl, že klobouček a pás jsou podmínkou vlastnictví dvou sou, nenamítal malý rozmazlený vyděrač nic a cupital k matce.

Když utíkal ke dveřím, strčil otci šibalsky pod nos deseticentimovou minci, kterou dostal. Otec, zabraný do výpočtů, se na uličníka jenom usmál.

Potom se chlapcův bojácný, i když touhou po lahůdce poháněný krok ztratil na schodech.

Žena, která sledovala očima chlapce až ke dveřím, obrátila teď zrak ze syna na otce a řekla po chvilce mlčení:

"Pane Beausire, teď nás bude muset vaše chytrost vytrhnout z rejže, nebo se o sebe postarám sama."

A pronesla tu výhrůžku laškovně jako dáma, které ráno řeklo zrcadlo, když se do něho podívala: Neboj se, s takovýmhle obličejem ještě žádná žena nezemřela hlady.

"Vidíš přece, Nicole, že se už na tom pracuje."

"Hraješ si s kartama a děláš díry do staré škatule."

"Ale už jsem na to přišel."

"Na co?"

"Na ten trik."

"Tak už to zase začíná! Pane Beausire, varuju vás! Obrátím se na některého ze svých starých známých, aby mně sehnal nějakou protekci, jak vás nechat zavřít do blázince!"

"Ale když ti říkám, že to je tutovka!"

"Ach, kdyby pan de Richelieu nebyl nebožtík!" zasténala žena polohlasně.

"Co říkáš?"

"Kdyby kardinál de Rohan nebyl na mizině!"

"Cože?"

"Kdyby jen paní de la Motte nevzala draka!"

"Co to meleš?"

"Našla bych si už nějakou oporu a nemusila bych třít bídu s takovým zhýralcem, jako jsi ty."

A slečna Nicole Legayová, řečená paní Oliva, ukázala s gestem královského opovržení na svého ničemného druha.

"Říkám ti," ujišťoval Beausire svatosvatě, "že zítra budeme boháči."

"Milionáři?"

"Milionáři!"

"Pane Beausire, ukažte mně prvních deset louisdorů vašeho miliónu, a já uvěřím."

Deset louisdorů uvidíš ještě dnes večer. Zrovna těch deset ludvíků mám slíbených jako zálohu."

"A dáš mi je, viď, Beausirku?" lichotila se slečna Nicole.

"Dám ti pět, aby sis mohla koupit hedvábné šaty a klukovi sametové. Těch druhých pět ludvíčků... "

"Co bude s těmi pěti?"

"S těmi vydělám ten slíbený milión."

"To chceš zase hrát, člověče nešťastná?"

"Vždyť ti říkám, že jsem přišel na tutový trik... "

"Asi takový, jako byl ten, co jsi s ním prošustroval těch šedesát tisíc, co ti zbylo z toho portugalského podniku."

"Peníze neprávem nabyté nepřinášejí štěstí," poznamenal Beausire filosoficky. "Myslil jsem si hned, že z těch peněz velkou radost mít nebudeme."

"A teď jsi asi dědil, co? Umřel ti strýček v Americe nebo v Indii a zanechal ti deset ludvíků, ty ničemo!"

"Těch deset louisdorů, slečno Nicole Legayová," odpověděl pan Beausire důstojně a trochu povýšeně, "si vydělám nejenom poctivě, ale dokonce ve velmi čestném podniku, abyste věděla. Jde o věc, na které mám zájem nejen já, ale všechna francouzská aristokracie."

"Tak vy jste šlechtic, pane Beausire!" ušklíbla se Nicole.

"Řekněte de Beausire, slečno Legayová, de Beausire," zdůraznil, "jak to dokazuje křestní list vašeho dítěte, vystavený v sakristii kostela svatého Pavla a podepsaný vaším sluhou Janem Křtitelem Toussaintem de Beausire v den, kdy jsem dal vašemu synu své jméno... "

"Pěkný dar!" zavrčela Nicole.

"A své jmění!" dodal hrdě Beausire.

"Nepřidá-li mu Pánbůh ještě něco k tomu," zavrtěla Nicole hlavou, "půjde chudák dítě po žebrotě a umře v chudobinci."

"Vám se, slečno Nicole," vyskočil Beausire rozmrzele, "člověk nikdy nezachová, nikdy nemáte ničeho dost."

"A prosím se tě o něco?" V Nicole se rozhořel naplno dlouho potlačovaný vztek. "Prosila jsem se tě kdy o něco? Nemusím mít, zaplať Pánbůh, strach ani o sebe, ani o dítě, a ještě dnes si mohu hledat štěstí jinde."

A Nicole se rázně zvedla a zamířila ke dveřím.

Beausire jí zastoupil cestu a rozevřel náruč.

"Ale vždyť říkám, bláznivá holko, že ještě dnes večer... "

"Co dnes večer?"

"Budou peníze. A jestli ten můj trik nevyjde - ale to bych neuměl do pěti počítat - přijdu nanejvýš o pět ludvíčků... "

"Pět Ludvíků! Jenomže pět Ludvíků znamená za určitých okolnosti hotové jmění, ty marnotratníku! Ty to nevíš, ty flámo, protože jsi už rozházel kupu zlata jako tenhle barák!"

"To jenom dokazuje, jaký jsem pašák, Nicole. Když jsem ji rozházel, musel jsem ji vydělat, a když jsem ji vydělal jednou, mohu ji vydělat zas. Přičiň se, člověče, a Bůh ti pomůže!"

"Jenom se spoléhej na Pánaboha!"

"Slečno Nicole, nejste snad náhodou bezbožnice?"

Nicole pokrčila rameny.

"Snad jste nechodila do školy k panu Voltairovi, který popírá božskou Prozřetelnost?"

"Beausire, ty jsi blbec."

"Nebylo by to nic divného, kdybyste měla takové zvrácené názory, vždyť jste vyšla z lidu. Ale upozorňuji vás, že to nejsou názory příslušníků mé společenské třídy a lidi mého politického přesvědčení!"

"Pane de Beausire, vy jste kretén."

"Tohle říkáte mně? Já jsem věřící člověk, slečno Legayová, já věřím v Boha, a kdyby mně někdo řekl: Tvůj syn, Jan Křtitel Toussaint de Beausire, který si šel koupit za dva sou Lízátko, se vrátí s čepicí plnou zlata, řekl bych: Ano, je to možné, je-li to vůle Páně."

A Beausire obrátil zbožně oči k nebi.

"Nemluv pitomě, Beausire," poznamenala Nicole.

Ještě ani nezavřela ústa, když se na schodech ozval křik malého Toussainta.

"Tati! Mami!" řval kluk jako posedlý.

Beausire a Nicole poslouchali ten drahý hlas.

"Tati! Mami!" ječel už chlapec v půli schodů.

"Co se stalo?" vrhla se Nicole ke dveřím, plná mateřské starostlivosti a péče. "Pojď, miláčku, pojď!"

"Nedivil bych se," ozval se Beausire, který cítil, že se v chlapcově hláse ozývá cosi neobyčejně radostného, "kdyby se stal opravdu zázrak a kluk někde šlohl peněženku!"

"Tati! Mami!" objevila se dítě na prahu světnice. V puse cumlalo sladový špalíček, levou rukou tisklo k prsům ,velký kornout cukroví a v otevřené natažené pravé dlani mu svítil zlatý louisdor. V slabém světle svíčky dukát zářil jako Aldebaranova hvězda.

"Ach, panebože, panebože!" volala Nicole a překvapením zapomněla zavřít dveře. "Kdo ti to dal, miláčku?" A pokryla uslintanou a zapatlanou chlapcovu tvářičku polibky sladkými mateřskou láskou a něhou.

"Je to pravý louisdor," prohlásil pan Beausire, jenž se v okamžiku obratně zmocnil zlaťáku a prozkoumal jej ve světle svíčky. "Pravý ludvíček a obnáší svých poctivých čtyřiadvacet livrů. Kdes to našel, špunte? Abych se podíval, jestli tam náhodou neměl mladé."

"Nenašel jsem nic, táto, dostal jsem to."

"Dostal?" podivila se matka. "A od koho?"

"Od jednoho pána, maminko."

Nicole měla sto chutí vyptat se na toho pána trochu podrobněji, ale protože ze zkušeností věděla, jak Beausire žárlí na její styky s mužským pokolením, zachovala se moudře a opatrně a zeptala se stručně:

"Od pána?"

"Ano, mamičko," odpověděl chlapec s plnými ústy, usilovně křoupaje bonbón. "Od pána."

"Od jakého pána?" ujal se vyšetřování pan Beausire.

"Od takového pána. Přišel za mnou ke kramářovi a povídá: Vážený pane, neobsluhujete snad náhodou právě mladého šlechtice jménem Beausire?"

Beausire vypjal prsa. Nicole se ušklíbla.

"A co řekl kupec, synáčku?" vyptával se laskavě otec.

"Jestli je ten parchant šlechtic, to nevím, ale Beausire se jmenuje, to jo. - A nebydlí tady někde poblíž? ptal se ten pán. - Hned vedle, v tom domě nalevo, ve třetím poschodí. Jsou mně v jednom kuse dlužni, holota. - Dejte tomu chlapci od všech dobrot, co tu máte, řekl ten pán, já to zaplatím. A potom řekl mně:

Tady máš ludvíčka, chlapečku, aby sis mohl koupit cukroví, až tohle sníš. Dal mně dukát a kupec mně dal kornout cukroví a já jsem pelášil domů. Ale kam jsem dal toho ludvíčka?"

Chlapec nezpozoroval, že mu ho vzal zatím Beausire šikovně pod ochranu, a začal peníz hledat.

"Asi jsi ho ztratil, nešiko," huboval naoko otec.

"Neztratil! Neztratil! Neztratil!"

Rozprava mezi otcem a synem by byla patrně vedla k vážnému nedorozumění, když tu ji náhle přerušila nová událost.

Chlapec hledal po zemi dukát, který zatím už vězel hluboko v Beausirově kapse. Beausire obdivoval chytrost a výmluvnost svého potomka (kterou jsme možná v našem vypravování trochu přikrášlili), Nicole naprosto sdílela nadšení svého druha pro plod jejich společné lásky, ptala se však zároveň v duchu, kdo by jen mohl být ten dárce bonbónů a zlatého louisdoru a jaký by z toho pro ni mohl vzejít užitek. Vtom se náhle pootevřely dveře a v nich se ozval lahodný, vlídný hlas:

"Dobrý večer, slečno Nicole, dobrý večer, pane Beausire. Dobrý večer, milý Toussainte!"

Všichni tři se obrátili po hlase.

Na prahu stál velmi elegantně oblečený pán a usmíval se na tento výjev rodinného štěstí.

"To je ten pán, co mně koupil cukroví!" zvolal Toussaint.

"Hrabě Cagliostro!" zvolali Nicole a Beausire.

"Máte roztomilého klučinu, pane Beausire," řekl hrabě, "jistě jste pyšný otec!"

35. Čtenář s potěšením zjišťuje, že se pan Beausire vůbec nezměnil

Po vlídných slovech hraběte zavládlo na okamžik ticho. Cagliostro toho využil a popošel doprostřed světnice, vrhl pátravý pohled kolem sebe, zřejmě aby ocenil mravní a zejména peněžní situaci starých známých, mezi něž ho neočekávaně přivedlo hrůzné podzemní dění, jehož byl středem.

Člověk tak bystrý a zkušený, jako byl hrabě, odhadl ovšem situaci ihned. Vždyť i průměrný pozorovatel by byl snadno uhodl, co bylo zřejmé na první pohled, že totiž tato chudobná domácnost je na dně.

Z tří osob, jež překvapila hraběcí návštěva, první přerušil mlčení malý Toussaint, jemuž náhlý host připomínal jen nedávné setkání a následkem toho svědomí nemělo co vyčítat.

"Ach, pane, já vám mám smůlu," nabíral klučina, "ztratil jsem ten váš zlaťák."

Nicole už otvírala ústa, aby uvedla věc na pravou míru, ale včas je zase zavřela; šťastně ji napadlo, že chlapec možná dostane druhý dukát, bude-li zticha, a ten druhý dukát že zdědí ona.

Její tušení ji neklamalo.

"Tak ty jsi ztratil ludvíčka, chudáčku? Podívej se, tuhle máš dva. Jenom dej pozor, ať je zase neztratíš."

Vytáhl z kapsy peněženku, nad jejíž zaobleností zajiskřily Beausirovi oči, a vtiskl chlapci dva louisdory do natažené dlaně.

"Podívej se, maminko," rozběhl se klučina k matce, "jeden je pro mě a druhý pro tebe."

A rozdělil se s matkou o svůj poklad.

Cagliostrovi neušlo, jak lačně hltá podvodný seržant očima jeho peněženku. Nespustil ji z očí, dokud ji hrabě obracel v rukou, aby z ni vydoloval dvakrát čtyřiadvacet livrů, a žalostně si povzdechl, když zase zmizela v hraběcí kapse.

"Vidím," že jste pořád stejný melancholik, pane de Beausire?"

"A vy jste, pane hrabě, pořád ještě milionář."

"Ach, Panebože, vy jste přece jeden z největších filosofů, pane de Beausire, které jsem znal jak v posledních staletích, tak ve starověku, a jistě znáte moudrost, stejně platnou za všech časů: Peníze nepřinášejí štěstí. Byl jste přece poměrně dost bohat jak si vzpomínám?"

"A nemýlíte se, pane hrabě. Měl jsem až sto tisíc franků."

"Proč ne? Ovšem v době, kdy jsem se s vámi znovu šťastně shledal, utratil jste z nich přibližně čtyřicet tisíc, takže vám zbývalo zhruba šedesát, což je ovšem pořád ještě docela slušná sumička na bývalého seržanta, nemyslíte?"

Beausire si povzdychl.

"Co to je šedesát tisíc livrů proti obrovským částkám, kterými disponujete vy?"

"Jsou mi pouze svěřeny, pane de Beausire, kdybychom to vzali od podlahy, byl byste dost možná vy svatým Martinem a já ubohým žebrákem, a musel byste mi dát půlku svého pláště, abych měl do čeho zahalit svou nahotu. Vzpomínáte si ještě, drahý pane Beausire, na okolnosti, za jakých jsme se naposled setkali? Měl jste tenkrát, jak už jsem vám připomněl, v kapse šedesát tisíc livrů - a byl jste proto šťastnější?"

Beausire si při té vzpomínce znovu povzdychl, ačkoli to znělo spíše jako zasténání.

"Nu, jen mi povězte," naléhal Cagliostro, "chtěl byste vyměnit svou dnešní situaci za tehdejší, třebaže máte v kapse jenom jeden ubohý louisdor, který jste před chvílí šlohl malému Toussaintovi?"

"Pane hrabě!" ohradil se bývalý seržant.

"Jenom se nedurděte, pane de Beausire! Jednou jsme se spolu pohněvali a vy jste pak musil hledat na ulici kord, který vám náhodou vyletěl oknem. Vzpomínáte si na to ještě? Vzpomínáte, viďte?" pokračoval hrabě, když se Beausire neměl k řeči. "Dokud má člověk dobrou paměť, pořád je na tom ještě dobře: Tak mi jen hezky povězte, zda byste svou dnešní situaci vyměnil za tu, z níž jsem měl to potěšení vás vytáhnout, ačkoli jste v tom vězel až po uši; měnil byste, i když máte v kapse jen toho ubohého ludvíčka, co jste ho štípl maličkému Toussaintovi?"

Tentokrát prošla narážka bez ohrazení.

"Máte pravdu, pane hrabě, neměnil," přiznával se kajícně Beausire. "Však jsem také tenkrát byl daleko od své milované Nicoly."

"A pak jste měl také nějaké nesnáze s policií kvůli té portugalské aféře, jestli se nemýlím. Jakpak to vůbec dopadlo s tou aférou, pane de Beausire? Byla to přece zpropadená šlamastyka, u všech hromů!"

"Padla do vody, pane hrabě," odpověděl Beausire.

"Zaplať pánbůh, měl jste s tím asi hodně starostí. Ale na vašem místě, pane de Beausire, bych příliš nespoléhal, že s tou aférou je ticho po pěšině. Na policii mají potápěče, že byste se divil, ti vám vyloví z vody, kdyby byla bůhvíjak kalná a bůhvíjak hluboká, takovou špinavou aféru dřív než krásnou perlu."

"Přes to přese všechno, pane hrabě, až na tu bídu, do které jsme upadli... "

"Cítíte se dost šťastný. Takže byste už potřeboval jenom dejme tomu takových tisíc zlatých, aby vaše štěstí bylo

dokonalé?"

Nicole zajiskřilo v očích; Beausirovy oči žhnuly jako dva uhlíky.

"Ach, kdybychom měli tisíc louisdorů!" zvolal zbožný pan Beausire. "To by bylo čtyřiadvacet tisíc livrů, za polovičku bychom si koupili nějaký menší stateček, druhou polovičku bychom uložili na rentu a já bych začal sedlačit."

"Jako Cincinnatus... "

"A Nicole by se mohla zplna věnovat výchově našeho klučiny!"

"Jako Kornélie... U všech hromů, pane Beausire, to by byl nejenom krásný příklad, bylo by to dojemné na pohled. Doufám jenom, že nejste tak bláhový, abyste si myslel, že ty peníze vyděláte v tom bláznivém podniku, do něhož jste se právě pustil?"

Beausire sebou trhl.

"V jakém podniku?"

"Ale v tom, co v něm vystupujete jako gardový seržant. Přece byste nechtěl přede mnou tajit, že kvůli tomu máte dnes v noci malé dostaveníčko pod arkádami na Place Roayale?"

Beausire zbledl na smrt.

"Neničte mě, proboha, pane hrabě!" zaprosil.

"Nebuďte naivní, pane de Beausire! Cožpak jsem ministr policie, abych na vás dával bacha?"

"Já jsem ti to říkala, že se zase zapleteš do nějaké ničemnosti!" zalkala Nicole.

"Vy o tom něco víte, slečno Legayová?" otázal se Cagliostro.

"Nevím nic, pane hrabě, ale jak přede mnou něco skrývá, vždycky to je nějaká špatnost!"

"V tom se ovšem mýlíte, drahá slečno Legayová, naopak, je to neobyčejně ušlechtilý podnik."

"Viďte, pane hrabě!" zvolal potěšeně Beausire. "Pan hrabě je šlechtic, pan hrabě chápe, že všechna šlechta má zájem... "

"Aby se ta věcička podařila. Na druhé straně má zase všechen lid zájem, aby se nepovedla. A teď, máte-li ke mně nějakou důvěru, milý pane de Beausire - chápejte mě dobře, dávám vám přátelskou radu - máte-li tedy ke mně nějakou důvěru, buďte rozumný a nedávejte se ani na jednu, ani na druhou stranu."

"A na kterou stranu si tedy mám vsadit?"

"Na svou stranu, na stranu pana de Beausira!"

"To se rozumí, ty chytráku!" rozkřikla se Nicole. "Už ses dost nadělal na druhé, mysli také trochu na sebe!"

"Slyšíte milostivou paní, mluví jako svatý Jan Zlatoústý. Pamatujte si, pane de Beausire, každá věc má dobrou a špatnou stránku. Pro někoho je to terno, pro druhého zkáza. Žádná věc nemůže být pro všechny dobrá nebo pro všechny špatná. Jde o ho, co si kdo vybere - jestli tu dobrou, nebo tu špatnou stránku."

"A vy si myslíte, že jsem si vsadil na špatnou kartu?"

"Mám takový dojem, pane de Beausire. Všeho s mírou, praví staré dobré přísloví. Dokonce bych dodal - víte, že si rád hraju na proroka - dokonce bych dodal, budete-li tentokrát stát na svém a namočíte-li si do toho pořádně nos, vydáváte všanc nejenom čest, nejenom své ubohé jmění, ale dokonce život... Nejspíš by vás oběsili!"

"Pane hrabě," snažil se Beausire zachovat tvář, ale pot se mu přitom jenjen lil z čela, "šlechtice nemohou pověsit."

"Máte pravdu, ale aby vám mohli useknout hlavu, drahý pane de Beausire, musel byste podat důkazy o svém šlechtickém původu. A to by možná trvalo dost dlouho, takže by to soud trochu nudilo a ten by třeba rozhodl, aby vás prozatím pověsili, než se ta věc dokonale vysvětlí. Ostatně za dobrou věc dá člověk rád hlavu, a nezáleží na tom, jakým se to stane způsobem. Jak praví náš velký básník:

Zločin je hanbou, ne špalek popravčí."

"Ale přesto... " koktal Beausire, který už rozpaky nevěděl kudy kam.

"Ano, chápu, nejste natolik oddán svému nynějšímu přesvědčení, abyste za ně byl ochoten obětovat život. Chápu to, plně chápu... U všech hromů, ‚Vždyť jsme jen jednou na světě', jak praví jiný básník, menší než ten první, ale koneckonců i on může mít pravdu."

"Pane hrabě," jektal Beausire, "měl jsem bohužel tu čest přijít s vámi jen málo do styku, ale když vy začnete člověka strašit, to by leckterému strašpytlovi vstávaly hrůzou vlasy na hlavě."

"To nemám rozhodně v úmyslu," prohlásil chladně Cagliostro. "Ostatně vy nejste strašpytel."

"To nejsem," souhlasil dost nepřesvědčivě Beausire. "Ale přece jen, přece jen... "

"Ano, rozumím Ale přece jen je na váženou, má-li člověk za sebou galeje pro všelijaká šibalství a před sebou šibenici za zločin urážky národa, jak by byl patrně dnes klasifikován zločin, jehož cílem by bylo například unést krále."

"Pane hrabě! Pane hrabě!" zděsil se Beausire.

"Ty šílenče!" spráskla ruce Oliva: "Na tomhle bláznovství jsi založil své sny o zlatě?"

"A nemá tak docela nepravdu, drahá slečno," pokrčil rameny Cagliostro. ""Jenomže, jak už jsem měl tu čest vám vyložit, každá hůl má dva konce, každá věc světlou a stinnou stránku. Pan de Beausire má tu smůlu, že si vybral špatnou stránku, přidržel se špatného konce. Ať to chytne za správný konec a všechno bude v nejlepším pořádku."

"A je ještě čas?" zeptala se úzkostlivě Nicole.

"Vždycky je ještě čas - dokud se člověk nehoupe na šibenici."

"Co mám dělat, pane hrabě?" zasténal Beausire.

"Musíte mít na zřeteli jednu jedinou věc," radil Cagliostro.

"Jakou?"

"Dejme tomu, že vaše spiknutí ztroskotá. Dejme tomu, že společníci muže v masce a muže v hnědém plášti budou zatčeni. Dejme tomu - v dobách, jako jsou dnešní, můžeme očekávat všechno - dejme tomu, že budou odsouzeni k smrti... Já vím, já vím, soud sice osvobodil Besenvala a Augearda, ale možné je všechno... Dejme tomu, že spiklenci

budou odsouzeni k smrti. Neztrácejte trpělivost, pane de Beausire, probereme-li takhle pěkně všechny možnosti, dospějeme k bezpečnému závěru. Dejme tomu, že vy budete jedním z těch spiklenců. Dejme tomu, že budete mít oprátku na krku a budete bědovat a hořekovat, vždyť v podobné situaci se i nejkurážnější člověk neubrání nářku, nemám snad pravdu?"

"Nenatahujte mě na skřipec, pane hrabě, vždyť už ani nemohu polknout, jak se dusím!"

"To není nic divného, když si představujete, jak vám kat klade oprátku na krk. A teď si ještě představte, že vám v tom okamžiku řeknou: Milý pane de Beausire, chudáčku pane de Beausire, vždyť je to vaše chyba!"

"Moje chyba?"

"Nu a ne? řekli by vám na to. Vždyť jste přece mohl nejenom uniknout téhle potupné smrti, která už po vás natahuje klepeta, ale ještě jste si mohl vydělat tisíc ludvíků a mohl jste si za ně koupit chaloupku v zeleném háji, kde jste mohl v bázni boží žít se slečnou Olivou a s malým Toussaintkem, jak jste po tom toužil, mohl jste mít krásnou rentičku z dvanácti tisíc livrů, které by vám byly ještě zbyly, mohl jste žít jako přičinlivý zemědělec, v létě chodit v pantoflích a v zimě v bačkorách, a místo téhle okouzlující vyhlídky vás teď máme na náměstí de Gréve a vy se koukáte na tři ošklivé šibenice, z nichž nejvyšší vám přátelsky nabízí rámě. Ach, chudáku pane de Beausire, to není žádná lákavá vyhlídka!"

"Ale jak jsem mohl uniknout té potupné smrti? Jak jsem mohl vydělat těch tisíc zlatých, jež by mně a Nicole a malému Toussaintovi zajistily pokojný život?"

"Nic nebylo snadnější, odpověděli by vám. Neměl jste přece daleko k hraběti Cagliostrovi. Toho znám, řekl byste vy na to, je to cizí šlechtic, který bydlí pro zábavu v Paříži a k smrti se nudí, když neví, co je nového. Tak vidíte, pokývali by hlavou, mohl jste přece jít za ním a říci mu: Pane hrabě... "

"Ale já jsem přece nevěděl, kde bydlí, nevěděl jsem, že je v Paříži, nevěděl jsem, jestli je vůbec ještě naživu!"

"Právě proto, by vám ruče odpověděli, milý pane de Beausire, přišel hrabě za vámi, a jestliže on sám přišel za vámi, nemůžete se už na nic vymlouvat. Mohl jste mu říci: Pane hrabě, já vím, že jste hrozně zvědavý. Já mám spoustu novinek, a nejčerstvějšího data. Monsieur, králův bratr, osnuje spiknutí... Ale jděte, pane de Beausire!... Určitě, s markýzem de Favras... Není možná!... Jakpak ne, musím o tom přece něco vědět, vždyť jsem jeden z agentů pana de Favras!... Opravdu? A co je cílem toho spiknutí?... Unést krále a dopravit ho do Pénonne. Ale protože vím, jak jste zvědavý, budu vám každou hodinu, a budete-li chtít, každou minutu podávat zprávu, jak ta věc pokračuje. A hrabě, milý příteli, protože je uznalý pán a ví, že ani kuře darmo nehrabe, by vám byl řekl: Opravdu byste to chtěl pro mě udělat, pane de Beausire? Opravdu, pane hrabě! Nuže, byl by řekl hrabě, hoden je dělník mzdy své, a budete-li opravdu držet slovo, pane de Beausire, mám tady v jedné přihrádce čtyřiadvacet tisíc livrů. Chtěl jsem je původně věnovat na nějaký zbožný účel, ale co, vyhodím je na tuhle libůstku a v den, kdy král upláchne anebo pan de Favras bude zatčen, přijdete za mnou a já vám na mou duši těch čtyřiadvacet tisíc livrů dám, jako vám teď dávám těchto deset ludvíků, a to ne jako zálohu nebo jako půjčku, ale jako skromný dar!"

A hrabě Cagliostro jako herec na generálce vytáhl napěchovanou peněženku, zalovil v ní palcem a ukazováčkem a s obratností, která ukazovala, že je zvyklý na takovýhle druh operací, vytáhl přesně deset louisdorů, o nic více a o nic méně. Pan de Beausire po nich, musíme to říci k jeho cti a chvále, okamžitě natáhl ruku.

Cagliostro ho jemně odstrčil.

"Pardon, pane de Beausire, ale mluvili jsme přece až do této chvíle jen o tom, co by se bylo mohlo stát?"

"To ano," zajiskřilo se Beausirovi v očích, "ale neřekl jste sám, pane hrabě, že probereme všechny možnosti, abychom dospěli k bezpečnému závěru?"

"A dospěli jsme k němu?"

Beausire na okamžik zaváhal.

Musíme hned dodat, že ho nezdržovala ani počestnost, ani věrnost danému slovu, ani vyčítavé svědomí. Naši čtenáři příliš dobře znají pana Beausira, aby u něho nepředpokládali sklon k takovým pošetilostem. Měl prostě strach, že hrabě nesplní, co slibuje.

"Drahý pane Beausire," ozval se Cagliostno, "chápu, jaký boj zuří ve vašem nitru."

"Máte pravdu," obrátil Beausire oči k nebi, "je to hrozná věc, zradit důvěru, kterou vám věnoval šlechtic."

"Ani nápad," usmál se Cagliostro. "Tohle vám nedělá nejmenší starost. Ale dokazuje to, jak velkou pravdu měl mudřec, když řekl, že člověk nezná ani sám sebe."

"A co tedy... " koktal Beausire poněkud popletený, jak snadno uhodl hrabě jeho myšlenky.

"Máte strach, jestli vám opravdu dám těch tisíc zlatých.

"Pane hrabě!"

"Vždyť to je docela přirozené, proč bychom si to nepřiznali? Ale já vám navrhuji ručitele."

"Ručitele! Pan hrabě nepotřebuje ručitele!"

"Ručitele, který za mě bude ručit tělem, duší!"

"A kdo...?" tázal se bojácně Beausire.

"Slečna Nicole Oliva Legayová."

"Ach!" zvolala Nicole, "co nám slibuje pan hrabě, Beausire, to už jako kdybychom měli v hrsti!"

"Vidíte, pane, jak se člověku vyplatí, splní-li svědomitě, co slíbil. Jednoho dne byla slečna přibližně ve stejné situaci, v jaké jste dnes vy, až na to, že nešlo o žádné spiknutí. Ale zajímala se o ni dost naléhavě policie. Slečna se utekla ke mně. Nabídl jsem jí útulek ve svém domě. Slečna váhala. Bála se o svou čest. Dal jsem jí slovo, a přestože jsem musel odolávat velkému pokušení - to jistě chápete, pane de Beausire, lépe než kdo jiný - dostál jsem slovu. Není to tak, slečno?"

"Ach," zvolala Nicole, "na to přísahám při našem malém Toussaintkovi! I když mi to bylo kolikrát líto!"

"Věříte tedy, slečno Nicole, že dodržím slovo, když slibuji, že vyplatím zde přítomnému panu de Beausirovi

čtyřiadvacet tisíc livrů v den, kdy král uprchne anebo kdy pan de Favras bude zatčen? Přitom se samo sebou rozumí, že rozetnu smyčku, která panu de Beausirovi hrozí, a že nebude řeči ani o šibenici, ani o provaze. Pokud jde o tuhle záležitost, pochopitelně. Za nic jiného neodpovídám. Člověk se někdy dostane do všelijaké šlamastyky... Nuže, věříte mi, slečno Nicole? Nebo to snad máme sepsat u notáře?"

"Jedno slovo pana hraběte pro mě platí víc než deset notářů!" zvolala Nicole.

"Pak tedy stačí, abyste o tom přesvědčila pana de Beausira, milá slečno, a věc bude vyřízena. Snad abyste si o tom chviličku promluvili mezi čtyřma očima?"

A Cagliostro položil na stůl deset zlatých louisdorů, které celou tu dobu držel v ruce.

Beausire a Nicole si šuškali v koutě. Cagliostro si zatím posvítil na propíchaný kartón a pokýval hlavou, jako by se potkal se starým známým:

"A vida, vida, slavný starý trik pana Lawa! To jste na něj přišel sám? Taky jsem to kdysi používal a nechal jsem na tom milión!"

Cagliostrova poznámka ještě oživila čilý rozhovor obou milenců.

Netrvalo ani pět minut a Beausire se rozhodl.

Přistoupil ke Cagliostrovi s nataženou rukou jako handlíř, který si chce plácnout na dobrý obchod.

Ale hrabě ucouvl a svraštil otočí:

"Pane, slovo šlechtice je nejlepší zárukou. Vy máte moje, dejte mi svoje."

„Jakože jsem de Beausire, pane hrabě, máte mé slovo.

"To stačí, pane," řekl Cagliostro.

Potom vytáhl z kapsy u vesty hodinky, zdobené diamanty a s podobiznou pruského krále Bedřicha.

"Je tři čtvrti na devět, pane Beausire. Přesně v devět hodin na vás čekají pod podloubím na Place Royale čelem k paláci Sully. Vezměte si těch deset louisdorů, přehoďte si plášť přes ramena, opásejte se kordem, přejděte most Notre-Dame a pusťte se ulicí svatého Antonína. Šlechtic na sebe nesmí nechat čekat."

Nemusil Beausirovi říkat dvakrát. Ničema smetl do kapsy deset louisdorů, přehodil si plášť a připjal si kord.

"Kde se s panem hrabětem zase setkám?"

"Na hřbitově svatého Jana, nemáte-li nic proti tomu... Hovoří-li člověk o takovýchhle věcech, pak raději uprostřed mrtvých než mezi živými."

"A v kolik hodin?"

"Jak budete hotov; kdo přijde první, počká na druhého."

"Pan hrabě tu ještě zůstane?" zeptal se Beausire znepokojeně, když viděl, že se Cagliostro nechystá k odchodu zároveň s ním.

"Chci si ještě pohovořit se slečnou Nicolou."

Beausire se na hraběte podíval podezřívavě.

"Buďte bez starosti, pane Beausire, respektoval jsem slečninu čest, když byla nevinnou dívkou, tím víc ji budu respektovat teď, když je matkou."

Beausire vrhl na Nicolu významný pohled, jako by jí chtěl. říci: madam de Beausire, buďte hodna mé důvěry, políbil něžně malého Toussaintka, uctivě, byť trochu nedůvěřivě pozdravil hraběte Cagliostra a vyšel z domu, právě když hodiny na Notre-Dame odbíjely tři čtvrti na devět.

36. Oidipus a Lot

Scházelo několik minut do půlnoci, když jakýsi muž zamířil z ulice Royale do ulice svatého Antonína, spěchal tím směrem až k fontáně svaté Kateřiny, zastavil se na okamžik v jejím stínu, aby se ujistil, že ho nikdo nesleduje, pustil se uličkou, která vede k paláci svatého Pavla, a když se tam octl, zamířil do temné a zcela opuštěné ulice du Roi-de-Sicile. Jak se blížil na konec té ulice, zvolňoval postupně krok, s váháním se vnořil do ulice de la Croix-Blanche a nerozhodně se zastavil před mříží kostela svatého Jana.

Utíral si z čela pot a ustrašeně se rozhlížel kolem sebe, jako by se bál, že se ze země zničehonic vynoří nějaké strašidlo.

A vskutku, právě když začala odbíjet půlnoc, objevil se mezi túje mi a cypřiši jakýsi stín a tiše se blížil k bráně. Přistoupil k vratům, v zámku zachrastil klíč, z čehož bylo lze soudit, že umrlec - byl-li to opravdu umrlec - má nejenom moc vstát z hrobu, ale dokonce vydat se i na procházku ven ze hřbitova.

Muž v ošoupaném seržantském plášti ucouvl, když to v zámku zaskřípělo.

"Ach, pan Beausire," ozval se výsměšný hlas, "cožpak mě nepoznáváte, anebo jste snad zapomněl, že tady máme dostaveníčko?"

"To jste vy, pane hrabě?" vydechl Beausire, jako by mu byl právě spadl kámen ze srdce, "zaplať pánbůh! Tyhle zatracené uličky, co sem jimi člověka čert nese, jsou tak temné a opuštěné, že má člověk strach, když tu jde sám, a ještě větší, aby někoho nepotkal."

"Ale, ale, pane Beausire," pošklebo val se Cagliostro, "vy že byste se něčeho bál, v noci nebo ve dne? Hrdina, kterému se ve dne v noci houpe kord po boku - ne, ne, něco takového mně nenamluvíte. Ostatně vklouzněte jen tadyhle za mříž, milý pane Beausire, a můžete si být jist, že tady protkáte jenom mě."

Beausire uposlechl té výzvy a klíč podruhé zaskřípěl v zámku, jak se za ním brána zavřela.

"Tak a teď se račte obtěžovat tuhle steziČkou, drahý pane Beausire, vybídl falešného seržanta Cagliostro, "nějakých dvacet kroků odtud je rozvalený náhrobek, tam se můžeme pohodlně posadit a v pohodě a dobré vůli si pohovořit o věcech, které zajímají obě strany, jak se praví v diplomatických protokolech."

Po několika krocích zaklel Beausire z plných plic:

"Kde u všech čertů vidíte nějakou cestičku? Já cítím jen kořeny a pahýly, které mně rozdírají kotníky, a trávu, v níž se

brouzdám až po kolena."

"Máte pravdu," přikývl Cagliostro, "tenhle hřbitov je opravdu nejzanedbanější ze všech, které znám. Ale nesmíte se tomu divit, pochovávají tu už jenom ubožáky, které popravili na náměstí de Gréve, a kvůli těm chudákům si ruce nepřetrhnou. Ale na druhé straně, milý pane Beausire, je tu plno znamenitých pamětihodností.

Kdyby to bylo ve dne, ukázal bych vám místo, kde je pochován Bouteville de Montmorency, popravený za to, že se bil v souboji, ukázal bych vám, kde leží rytíř de Rohan, který byl sťat, protože kul pikle proti vládě, hrabě Horn, kterého vpletli do kola jenom za to, že zabil nějakého Žida, Damiens, kterého rozčtvrtili, že se pokusil zavraždit Ludvíka XV. Ne, ne, pane Beausire, přece jen nemáte pravdu, neprávem lajete hřbitovu svatého Jana. Je to sice zanedbaný hřbitov, ale sešla se tu vzácná společnost."

Beausire kráčel za Cagliostrem poslušně jako voják za velitelem.

"Hleďte!" zvolal najednou Cagliostro a zastavil se tak neočekávaně, že do něho Beausire vrazil. "Podívejte se na tuhle čerstvou hlínu! To je hrob vašeho spolubratra Fleur-d'Épine, jednoho z vrahů pekaře Františka. Pověsili ho před týdnem, jak rozsoudil soudní dvůr v Châteletu. To vás přece musí zajímat, pane de Beausire; byl to jako vy bývalý poddůstojník, falešný seržant a·opravdický výtržník."

Beausirovi začaly drkovat zuby. Zdálo se mu, že kořeny stromů, o něž brkal, jsou hnáty umrlců, že ho chytají za nohy a ukazují mu tak místa, kde se má z vůle osudu uložit k věčnému spánku.

"Tak, a jsme na místě," prohlásil Cagliostro a zastavil se před jakousi rozvalinou.

Posadil se na kámen a ukázal Beausirovi na druhý, který se tak pěkně přitulil k prvnímu, jako by si někdo přistrčil křeslo ke křeslu.

Však už také byl svrchovaný čas. Bývalému poddůstojníkovi se tak třásly údy, že si na kámen nesedl, ale takřka se na něj svalil.

"Tak a teď, když jsme se tu tak pěkně uvelebili, drahý pane Beausire, můžete spustit, o čem se dnes rokovalo pod podloubím na Place Royale. Byla to jistě zajímavá schůze."

"Na mou věru, pane hrabě," povzdechl si Beausire, "motá se mi z toho všeho ještě pořád hlava a myslím, že by bylo lépe, kdybyste se mě raději ptal."

"Proč ne?" usmál se Cagliostro. "Jsem laskavý pán, a dovím-li se, co chci vědět, nezáleží mi na tom, jak se to stane. Kolik vás bylo?"

"Šest, pane hrabě, mě v to počítejte."

"Šest, vás v to počítajíc, pane Beausire. Teď si jenom zjistíme, zda to byli opravdu páni, které mám na mysli. Tak za prvé vy, o tom není možno pochybovat."

Beausire si povzdechl, jako by mu v tu chvíli napadlo, že by pro něj bylo lépe, kdyby o tom bylo lze pochybovat.

"Příliš velká čest pro mě, pane hrabě, začínáte-li zrovna se mnou, když tam bylo vedle mě tolik významných osobností."

"Já se řídím, můj milý, naučením Evangelia. Zdaliž se nepraví v Písmu: první budou posledními? Budou-li první posledními, pak samozřejmě poslední musí být prvními. Jak vám říkám, můj milý, není nad to, řídí-li se člověk podle Evangelia. Nebo jste tam snad nebyl, pane Beausire?"

"Byl," ujišťoval Beausire.

"Pak tam byl váš starý známý pan Tourcaty, viďte? Starý verbířský důstojník, který si vzal za úkol postavit brabantskou legii."

"Ano," odpověděl Beausire, "Tourcaty tam byl."

"Pak tam byl jeden dobrý roajalista jménem Marquié, někdejší seržant ve francouzské gardě, nyní podporučík v pravidelném vojsku?"

"Ano, pane hrabě, byl tam Marquié."

"Potom pan de Favras?"

"Ano, pan de Favras."

"Potom muž v masce."

"Ano, muž v masce."

"Byl byste tak velmi laskav a pověděl mi něco bližšího o tom pánovi v masce, pane Beausire?"

Beausire se podíval na Cagliostra tak upřeně, že mu v té tmě z očí div nevyletěly jiskry.

"Ale vždyť přece... "

Nedořekl, jako by se bál, že spáchá svatokrádež.

"Vždyť přece... "

"Přece... "

"Máte uzel na jazyku, pane Beausire. Dejte si pozor, to je vážná nemoc. Z uzlů na jazyku vznikají uzly na krku a ty pak lze těžko operovat."

"Ale vždyť to byl přece," koktal Beausire, vehnán do úzkých, "vždyť to byl přece Monsieur... "

"Monsieur? Jaký monsieur?"

"Nu Monsieur... Králův bratr."

"Ale, ale, milý pane Beausire, že markýz de Favras, který má zájem, abyste věřili, že v celé té věci má prsty princ z královského rodu, prohlašuje, že muž v masce je Monsieur, to bych ještě pochopil. Kdo nedovede lhát, nemůže si hrát na spiklence. Ale že vy dva, vy a Tourcaty, dva staří verbíři, zvyklí měřit lidi na palec, byste se takhle nechali vodit za nos, to se mni nezdá."

"Však já taky... ," poškrábal se Beausire za uchem.

"Monsieur měří pět stop a tři palce," pokračoval Cagliostro, "kdežto muž v masce má pět stop šest palců."

"To je pravda," kýval hlavou Beausire, "mě už to také napadlo. Ale není-li to Monsieur, kdo by to mohl být?"

"U všech hromů," rozesmál se Cagliostro, "hruď se mi dme pýchou, drahý pane Beausire, že vás mohu o něčem poučit, ačkoli, po pravdě řečeno, jsem spíše očekával, že se něco dozvím od vás."

"Vy tedy víte, kdo to je, pane hrabě?" osmělil se bývalý seržant; pomalu přicházel k sobě, jak se krok za krokem dostával na půdu skutečnosti.

"To si myslím!"

"A ne byl bych příliš smělý, kdybych se vás otázal... "

"Jak se jmenuje?"

Beausire horlivě přikývl.

"Nomina sunt odiosa, pane Beausire, jak my latiníci říkáme. Jmenovat nějakého člověka je velmi vážná věc a upřímně řečeno, byl bych raději, kdybyste uhodl."

"Hádat!... Hádám už čtrnáct dní."

"To je tím, že vám nikdo nepomohl."

"A vy mi pomůžete, viďte, pane hrabě!"

"Nepřeji si nic lepšího. Znáte příběh Oidipův?"

"Špatně, pane hrabě. Viděl jsem ten kus jednou v Comédie-Francaise, ale ke své hanbě se musím přiznat, že jsem usnul ke konci čtvrtého jednání."

"To je rána! Přál bych vám, aby vás nikdy nepotkalo nic horšího."

"A vidíte, dneska kvůli tomu vypadám jako nevzdělanec."

"Nu dobrá, povím vám několika slovy, kdo to byl Oidipus. Znal jsem ho jako dítě na dvoře krále Polyba a jako starce na dvoře krále Admeta. Můžete tedy věřit tomu, co vám o něm řeknu, spíše, než kdyby vám to vykládali pánové Aischylos, Sofokles, Seneca, Corneille, Voltaire anetro pan Ducis, kteří o něm sem tam něco zaslechli, ale nikdy s ním nepřišli do styku."

Beausire zvedl hlavu, jako by se chtěl Cagliostra zeptat, jak to, že mohl znát člověka, který zemřel před nějakými třemi tisíci šesti sty lety; ale patrně si pomyslil, že by nebylo slušné skákat do řeči vypravěči pro takovou maličkost, a tak zase hlavu sklonil, jako by chtěl říci: Pokračujte prosím, poslouchám.

A Cagliostro pokračoval, jako by si ničeho nevšiml.

"Znal jsem tedy Oidipa. Kdosi mu předpověděl, že zavraždí svého otce a ožení se s vlastni matkou. Oidipus si myslel, že jeho otcem je Polybos, a tak nařekl doma nic a vydal se do Fokidy. Než opustil královský dvůr, radil jsem mu, aby se nebral velkou silnicí z Daulidy do Delf, ale pustil se horskou stezkou, kterou jsem dobře znal. Ale pan Oidipus si postavil hlavu, a protože jsem mu nemohl prozradit, proč mu dávám takovou radu, mluvil jsem do něho jako do dubu, jako by hrách na stěnu házel. A že byl takový tvrdohlavec, přihodilo se, co jsem předvídal. Na křižovatce cest do Delf a do Théb potkal muže, provázeného pěti otroky. Muž jel na voze a vůz zahrazoval celou cestu. Všechno mohlo ještě dobře dopadnout, kdyby byl muž na voze uhnul trošinku doleva a Oidipus napravo, ale oba chtěli mít pro sebe prostředek silnice. Muž na voze byl vztekloun a Oidipus měl horkou hlavu. Pět otroků se vrhlo jeden po druhém kupředu, aby bránilo svého pána, pět otroků padlo jeden po druhém a nakonec byl zabit i pán. Oidipus šel prostředkem silnice přes šest mrtvol a jednou z těch šesti mrtvol byl jeho otec."

"I kýho výra!" ulevil si Beausire.

"Oidipus zamířil do Théb. Ale na té cestě je hora Fykion a pod tou horou je stezka ještě užší, než byla ta, na níž Oidipus zabil svého otce. Tam měl doupě podivný netvor. Ten netvor měl orlí křídla, hlavu a prsy jako žena, spáry jako lev."

"Myslíte, pane hrabě," otázal se úzkostně Beausire, "že opravdu existují takové bestie?"

"Nemohl bych to s určitosti tvrdit, milý pane Beausire," odpověděl s vážnou tváří hrabě Cagliostro, "protože, když jsem sám šel touž cestou do Théb o tisíc let později, v době Epaminondově, sfinx už byla mrtvá. Ale v době Oidipově byla určitě ještě naživu a měla takový zvláštní zvyk, že sedala na té cestě, dávala lidem hádanku, a když ji neuhodli, za pokutu je sežrala. Ale protože to takhle praktikovala nějakých tři sta let, pocestných tudy chodilo čím dál tím méně a paní sfinze kručelo v břiše. Když spatřila Oidipa, posadila se doprostřed cesty, zvedla pracku; aby se mladík zastavil, a pravila: ‚Poutníče, já jsem sfinx.' - ‚Nu dobře,' odpověděl Oidipus, ‚a co má být?' - ‚Osud mě poslal na zem, abych kladla smrtelníkům hádanku. Neuhodnou-li, patří mně. Uhodnou-li, patřím já smrti a sama se vrhnu do propasti, kam jsem až dosud vrhala mrtvoly ubožáků, kteří měli tu smůlu, že se se mnou potkali.' Oidipus mrkl do propasti a uviděl, jak se tam bělá plno lidských kostí. ‚Nu dobrá,' prohlásil, ‚jdeme na věc. Jaká je to hádanka?' - ‚Hádanka zní takto,' odpověděl lev-pták: ‚Který tvor chodí ráno po čtyřech, v poledne po dvou a večer po třech?' - Oidipus chviličku přemýšlel, potom se usmál, zatímco sfinx se zasmušila. ‚A uhodnu-li tvou hádanku, skočíš sama do propasti?' - ‚Tak je mi souzeno,' odpověděla sfinx. ‚Nuže,' prohlásil Oidipus, ‚ten tvor je člověk.' "

"Cože, člověk?" podivil se Beausire. Sledoval ten poutavý příběh s živým zájmem.

"Ano, člověk. Člověk přece v dětství, to jest v ránu svého života, leze po rukou a po nohou, v poledne, to jest ve zralém životním věku, chodí vzpřímen na nohou a navečer, to jest v stáří, se opírá o hůl - chodí tedy po třech."

"A kakraholte," vykřikl Beausire, "vždyť je to pravda. To byl ale kuliferda, ten Oidipus! A paní sfinx se pěkně přepočítala!"

"Ano, milý pane Beausire, tak se přepočítala, že se vrhla po hlavě do propasti, a byla tak poctivá, že nepoužila ani svých křídel, což vy jistě budete pokládat za trochu hloupé. Od ní, samozřejmě. Zkrátka, rozbila si hlavu a skálu. Oidipus pak přišel do Théb, nalezl tam vdovu Jokastu a oženil se s ní, čímž se splnilo to, co bylo předpověděno, že totiž zabije svého otce a vezme si za ženu vlastní matku."

"Byla to krásná povídka, pane hrabě," povzdechl si Beausire, "ale co má dělat ten Oidipus s mužem v masce?"

"Víc, než si myslíte, Beausire. Chtěl jste vědět, jak se muž v masce jmenuje, viďte?"
"Ano, pane hrabě."
"A já jsem vám řekl, že vám dám hádanku. Pravda, jsem z lepšího těsta nežli ta sfinx a nesežeru vás, jestliže náhodou neuhodnete. Tak pozor, zvedám pracku: Který pán u dvora je vnukem svého otce, bratrem své matky a strýcem svých sester?"
"Mordyjé," zamyslil se Beausire hlouběji nežli Oidipus.
"Hádejte, drahý pane," pobízel ho Cagliostro.
"Pomozte mně trochu, pane hrabě!"
"Milerád... Ptal jsem se vás, jestli znáte Oidipův příběh."
"A já" se musím přiznat, že z něho nejsem zrovna moudrý.
"Teďka tedy přejdeme z pohanských bájí k Písmu svatému. Znáte historii Lotovu?"
"A jeho dcer?"
"Zajisté."
"Bodejť bych ji neznal. Jsem přece věřící křesťan. Ale počkejte! Ano... Ano... říkalo se něco takového o starém králi Ludvíkovi XV. a jeho dceři madam Adelaidě."
"Přihořívá, přihořívá, pane Beausire."
"Muž v masce by tedy byl...?"
"Pět stop šest palců."
"Hrabě Louis... "
"Nu, nu... "
"Hrabě Louis de... "
"Pst!"
"Vždy jste říkal, že tady jsou jen mrtví."
"Ano, ale na jejich hrobech roste tráva, a to dokonce ještě lépe než kde jinde. Kdyby ta tráva podobně jako kdysi rákosí krále Midase... Znáte příběh krále Midase?"
"Neznám, pane hrabě."
"Povím vám ho někdy jindy. Teď abychom se raději vrátili do přítomnosti."
Cagliostro zvážněl a dodal:
"Co jste to naposled říkal?"
"To vy jste se mě na něco ptal. Pořád mně to jen vrtá v hlavě. Vnuk svého otce, bratr své matky, strýc svých sester... To prý je hrabě Louis de Nar... "
"Dost!" zakřikl ho Cagliostro.
Beausire přestal nahlas uvažovat a uctivě se podíval hraběti do obličeje, jako by chtěl dát najevo, že je připraven odpovídat na jakékoli otázky.
"Měli bychom tedy jako na talíři spiklence, maskované i nemaskované. Cílem spiknutí je unést krále, že?"
"Ano, unést krále."
"A zavést ho do Péronnu?"
"Ano, do Péronnu."
"Jaké mají spiklenci prostředky?"
"Peněžní?"
"Nu dobrá, napřed tedy peněžní."
"Máme dva milióny."
"Které půjčí jeden janovský bankéř. Znám toho bankéře. Jiné prostředky nemáte?"
"Nevím o žádných."
"Tolik tedy máte peněz. Ale peníze nestačí. Ještě je třeba mít lidi."
"Pan de Lafayette dal právě souhlas, aby se zformovala legie, která má táhnout na pomoc Brabantsku. Bouří se proti císaři."
"Ach, ten dobrák Lafayette!" zasmál se Cagliostro.
"To je celý on!" Po chvilce dodal:
"Dobrá, budete tedy mít legii. Ale na takový podnik nestačí nějaká legie. Na to potřebujete celou armádu."
"Máme armádu."
"No to je báječné! Tak mně o ní honem něco povězte!"
"Dvanáct set koní se shromáždí ve Versailles. Vyrazí odtamtud v určený den v jedenáct hodin v noci. Ve dvě hodiny ráno dorazí ve třech kolonách do Paříže."
"Výborně!"
"První tam vjede chaillotskou branou, druhá branou Roule, třetí grenellskou. Kolona, která pojede ulicí de Grenelle, se zmocní generála Lafayetta; ta, která vstoupí do Paříže chaillotskou branou, se zmocní barona Neckera; konečně třetí, roulská, zatkne pana Baillyho."
"V pořádku!"
"Až to bude vyřízeno, zatlukou se děla, všechny tři proudy se spojí na Elysejských polích, potáhneme na Tuilerie a Tuilerie budou naše."
"Jak to, naše? A co Národní garda?"
"Proti ní nastoupí právě naše brabantská legie spolu s částí námezdných gard, se čtyřmi sty Švýcary a třemi sty spiklenci z venkova. Máme své lidi všude a víme, jak se to dělá. Zmocníme se vnějších i vnitřních bran a vtrhneme ke

králi s křikem: Sire, v předměstí Saint-Antoine vypukla vzpoura, musíte utéct. Kočár už na vás čeká!... Bude-li král souhlasit, půjde všechno hladce, nebude-li souhlasit, použijeme násilí a odvezeme ho do Saint-Denis."

"To je náramné!"

"Tam už bude dvacet tisíc pěchoty, k ním se připojí dvanáct set jízdy brabantské legie, čtyři sta Švýcarů, tři sta spiklenců z venkova, dále deset, dvacet, třicet tisíc roajalistů, kteří se k nám přidají na první výzvu, a s touhle velkou silou dovedeme krále do Péronnu."

"Čím dál tím lépe. Planu nadšením. A co budete dělat v Péronnu, vážný pane Beausire?"

"V Péronnu už na nás bude čekat dalších dvacet tisíc mužů z Flander, z Pikardie, z Artois, z Champagne, z Lotrinska, z Alsaska a z Cambrésis. Jednáme o dvacet tisíc Švýcarů, dvanáct tisíc Němců, dvanáct tisíc Sardinců, kteří mají vstoupit do našich služeb. Spolu s první královskou armádou to bude dobrých sto padesát tisíc mužů."

"To je krásná cifra!" pochválil Cagliostro.

"S těmi sto padesáti tisíci vojáky potáhneme na Paříž. Zablokujeme řeku před Paříží a za městem a znemožníme jakékoli zásobování. Vyhladovíme Paříž donutíme ji ke kapitulaci. Vtáhneme vítězně do města, rozežereme Národní shromáždění a nastolíme krále jako opravdovského krále na trůn jeho otců."

"Amen!" prohlásil Cagliostro a zvedl se.

"Drahý pane Beausire," prohodil vesele, "neobyčejně jste mě pobavil. Ale je to s vámi jako s největšími řečníky: když řeknou všechno, nemají už co dodat. Vy také už nemáte co dodat, viďte, pane Beausire?"

"Nemám, pane hrabě, alespoň pro dnešek."

"Tak dobrou noc, milý pane Beausire. Až budete potřebovat zase nějakých deset Ludvíků, máte je mít, samozřejmě pořád jen jako dar - přijďte jenom za mnou do Bellevue."

"Do Bellevue a budu se ptát na pana hraběte Cagliostra."

"Na hraběte Cagliostra? Ale co vás vede, můj milý, toho tam nikdo nezná. Ptejte se po baronu Zannonovi."

"Baron Zannone? Ale to je přece ten janovský bankéř, co půjčil Monsieurovi dva milióny."

"Dost možná," řekl Cagliostro.

"Jak to, dost možná?"

"Takto: já mám všude takových obchodů, drahý pane Beausire, že pro jeden zapomenu na druhý. Ale na mou duši, teď už si vzpomínám, že jsem jakémusi pánovi půjčil dva milióny.

Beausire otevřel hubu úžasem nad člověkem, který zapomněl, že někomu půjčil dva milióny. V tu chvíli mu blesklo hlavou, že už jen z ryze finančního hlediska by bylo lépe sloužit člověku, který půjčuje, než tomu, kdo si dluží.

Přes to ohromení nezapomněl však, kde je, a tak, jakmile Cagliostro udělal první dva tři kroky k bráně, vrhl se za ním a pochodoval v jeho stopách tak poslušně, že by každý, kdo by je byl viděl z dálky, mohl mít dojem, že to jsou dva panáčci, natažení stejným mechanismem.

Teprve když se za oběma muži zavřela hřbitovní vrata, jejich těla zřetelně od sebe odskočila.

"Kam máte namířeno, milý pane Beausire?" otázal se Cagliostro.

"Kam vy, pane hrabě?"

"Na opačnou stranu než vy."

"Já jdu do Palais-Royal, pane hrabě."

"A já do Bastily, pane Beausire."

Beausire se hraběti hluboce uklonil, hrabě mu lehce pokývl hlavou a oba muži takřka najednou zmizeli v noční tmě, Cagliostro v ulici du Temple a Beausire v ulici de la Verrerie.

37. Gamain dokáže, že je opravdu mistrem nad mistry

Čtenář si vzpomene, že král vyslovil před panem Lafayettem a před hrabětem de Bouillé přání, aby mu jeho někdejší mistr Gamain pomohl v důležité zámečnické práci. Král přitom ještě dodal - nemůžeme přejít mlčením tu zmínku - že by dokonce uvítal i šikovného tovaryše, aby pak utvořili zdatnou zámečnickou trojici. Číslice tři se líbí bohům a také pan de Lafayette v ní nalezl zalíbení, a tak bez odkladu nařídil, aby mistr Gamain a jeho tovaryš měli volný přístup ke králi a aby byli uvedeni do dílny ihned, jak se ohlásí.

Nepřekvapí nás tedy, že za několik dní po té rozmluvě se mistr Gamain - ten pán nám není neznámý, potkali jsme se s ním už ráno 6. října, když s jakýmsi puškařem proléval hrdlem láhev burgundského v hospodě U sévreského mostu - objevil se svým tovaryšem, oba v pracovním oděvu, u Tuilerijské brány, a když byli bez nesnází vpuštěni, zamířili hlavním vchodem do královského paláce, zabočili na schodiště pro služebnictvo a u dveří zámečnické dílny oznámili komorníkovi svá jména:

Nicolas-Claude Gamain a Louis Lecomte 3. Mistr zámečnický a jeho tovaryš.

Ačkoliv nešlo o žádné aristokraty, sotva zaslechl Ludvík XVI. jejich jména a povolání, hned sám přiběh1 otevřít.

"Jenom dál, jenom dál, pánové!"

"Tak už jsme zase tady," spustil Gamain nejenom ryze podomácku, ale i s určitou nadřazeností mistra.

Tovaryš, ať už proto, že s králi tak často nepřišel do styku, anebo z vrozené plachosti a ostýchavosti a také z povinné úcty ke korunovaným hlavám, i když korunovaná hlava se před vámi objeví v obyčejném řemeslnickém obleku, neuposlechl vyzvání Jeho Veličenstva, zůstal - několik kroků za svým mistrem - stát u dveří s pracovním pláštěm přes ruku a s čepicí v ruce.

Ostatně bylo snad lépe, že stál těch několik kroků za Gamainem, mohl alespoň pozdravit velikou úklonou, když viděl, jak Jeho Veličenstvu radostí zasvítily oči.

"Ach, to jsi ty, milý Gamaine," vítal s úsměvem mistra král. "To jsem rád, že tě zase vidím. Už jsem si myslel, že jsi na mě zapomněl."

"A proto jste si vzal tovaryše, pane králi? Udělal jste dobře, co jste také mohl jiného dělat, když jsem tady nebyl; ale

mord hadry," dodal s pyšným gestem, "tovaryš není mistr, co?"

Tovaryš se snažil dát králi očima znamení.

"Co chceš, milý Gamaine," pokrčil rameny Ludvík XVI., "říkali mně, že už mě nechceš vidět zblízka ani z dálky, že prý máš strach, aby ses nekompromitoval... "

"To víte, Sire, vždyť jste se mohl sám přesvědčit ve Versailles, že na tom člověk zrovna nevydělá, když patří mezi vaše přátele, a já jsem viděl na vlastní oči, jak přítel Leonard frizíroval dvě hlavy - ty se vám ale šklebily! - v hospodě U sévreského mostu, a to jenom proto, že se ty dva chudáci pletli ve vašich předpokojích, právě když k vám vaši věrní poddaní z Paříže přišli na návštěvu."

Král se zasmušil, tovaryš svěsil hlavu.

"Ale teďka, co jste se vrátil do Paříže, se povídá," pokračoval Gamain, "že jste na tom zas lepší a že můžete znovu Pařížany vodit za nos a dělat si s nimi, co chcete. Mord hadry, mě to nepřekvapuje, vaši Pařížani jsou stádo pitomců a královna dovede udělat takovou roztomilou pusinku, když jí na tom sejde."

Ludvik XVI. neodpověděl, jenom se začervenal.

Pokud jde o mladého muže u dveří, zdálo se, že hrozně trpí důvěrnými způsoby svého mistra. Utřel si z čela pot kapesníčkem příliš jemným na zámečnického tovaryše a přistoupil blíž:

"Dovolí Vaše Veličenstvo," otázal se uctivě, "abych vylíčil, jak jsem se setkal s mistrem Gamainem a jak mě potkalo štěstí, že jsem ho mohl doprovodit ke králi?"

"Zajisté, milý Ludvíku."

"Milý Ludvíku!" zamumlal Gamain a nafoukl se jako krocan, "to jsou mně nějaký ceráty. Milý Ludvíku! Tohle říká dělníkovi, tovaryšovi, a to se s ním zná nějakých čtrnáct dní... jak by měl říkat mně, který se s ním zná pětadvacet lat a učil ho, jak se má brát pilník do ruky! Mně, mistrovi Gamainovi! Tady se vidí, co to dělá, když někdo dovede špulit pusu a má jemné ručičky!"

"Tobě řeknu: příteli Gamaine! Neříkám tomuhle mladému muži milý Ludvíku proto, že se umí vyjadřovat s větší uhlazeností než ty, ani proto, že si možná myje ruce častěji než ty. Však víš, že na tyhle věci já mnoho nedám. Říkám mu tak proto, že tě zase ke mně přivedl, mého milého přítele, když mě všichni ujišťovali, že už mě nechceš ani vidět."

"To nebyla má vina, že bych vás jako nechtěl vidět, své mouchy sice máte, ale já vás mám nakonec docela rád. To moje stará, jako paní Gamainová, ta do mě pořád hučela: máš špatný známosti, Gamaine, lezeš mezi samý aristokraty, stýkáš se dokonce i s králem, ten to teď nemá dobrý, počkej, ještě na tom proděláš! Nahospodařili jsme si nějaký majeteček, držme se toho, máme děti, koukejme, aby z nich něco bylo, a jestli se bude taky korunní princ chtít učit zámečníkem, ať se obrátějí zase na jiné, ve Francii je zámečníků dost."

Ludvík XVI. se podíval nešťastně na tovaryše a potlačil polo ironický, polo melancholický povzdech.

"Jistě je ve Francii zámečníků dost, ale ne takových, jako jsi ty."

"To jsem panu mistrovi také řekl," vmísil se do řeči tovaryš, "když jsem k němu přišel z vašeho příkazu, Sire. Podívejte se, mistře, řekl jsem mu, král se pustil do tajného zámku a potřebuje k tomu zdatného pomocníka. Doporučili mu mě a král mě přijal. Je to pro mě velká čest, zajisté, ale ta práce je nadmíru jemná. Udělat u zámku přepážku, pouzdro a základku, to ještě svedu, každý přece ví, že tři základky s čepem na přední straně postačí, aby se řádně upevnila přepážka k pouzdru; ale když jde o západku, na to už obyčejný tovaryš jen tak nestačí... "

"To si myslím," prohlásil Gamain, "západka, to je duše zámku."

"A je to mistrovské dílo zámečnického řemesla," dodal tovaryš, "když se to dobře udělá. Ale je západka a západka. Je západka na celý západ, západka na poloviční západ, je západka s pastorkem. Dejme tomu, že máme dutý klíč, zub má rýhovaný žlábek, dvě kolečka s jednou půlkou obrácenou dovnitř, druhou šípovitě ven - jaká západka se hodí pro takový klíč? A tady jsme byli u konce s rozumem..."

"To se ví, v takový piplačce se hned tak někdo nevyzná," mručel si Gamain.

"Přesně tak... A právě proto, říkám mu, jsem přišel za vámi, mistře Gamaine. Kdykoli si král nevěděl rady, vždycky si povzdychl: Ach, kdyby tady byl můj Gamain! Řekl jsem tedy Jeho Veličenstvu: pošlete pro něho, Sire, pro toho vašeho slavného Gamaina, ať nám ukáže, zač je toho loket! Ale král pořád říkal: kdepak, milý Ludvíku, náš Gamain už na nás zapomněl. Že by zapomněl, Vaše Veličenstvo? Člověk, kterému se dostalo cti pracovat s králem? To je nemožné. Půjdu pro něho, pro toho mistra nade všecky mistry, a sám ho přivedu. Nepřivedeš, Ludvíku, řekl mi král, ale zkusit to můžeš. Šel jsem tedy pro slavného Gamaina. Ach, kdybyste věděl, Sire, jaký úkol jsem to vzal na sebe, s jakým člověkem jsem musel jednat! Když jsem k němu přišel a řekl jsem, že jsem tovaryš, vzal mě do prádla a podrobil mě zkoušce, nu, bylo to horší, než kdybych se ucházel o přijetí do námořní akademie. Ale už jsem byl u něho. Teprve druhý den jsem se mu odvážil říci, že jsem přišel z vašeho rozkazu. Myslil jsem, že mě vyžene. Hned na mě spustil, že jsem špicl, fízl, čmuchal - samými takovými krásnými jmény mě častoval. Marně jsem mu říkal, že jste mě opravdu poslal, nic to nebylo platné. Až jsem mu řekl, že jsme se pustili do práce, s níž si teď nevíme rady, tu teprve začal špicovat uši. Ale pořád ještě jsem s ním nemohl pohnout. Pořád mlel svou, že to je nějaká past, kterou mu nastražili ti od vlády. Teprve včera večer, když jsem mu dal těch pětadvacet louisdorů, které mu Vaše Veličenstvo ráčilo poslat, hnulo se v něm svědomí: To by mohlo být opravdu od krále, řekl konečně, nu co, nedá se nic dělat, ráno vyrazíme. Kdo dělá, ten má, kdo nic neriskuje, na nic si nepřijde. Po celý večer jsem utvrzoval pana mistra v tomhle dobrém předsevzetí, ještě se tu a tam trochu vykrucoval., ale nakonec si dal říci. Sám jsem mu uvázal zástěru, sám jsem mu dal hůl do ruky a nakonec jsem ho ještě musel vlastníma rukama vystrčit ze dveří. Ale teď jsme tu!"

"A buďte mi upřímně vítání," pousmál se král a poděkoval pohledem mladému muži. Ten byl celý zpocený: složit projev, který právě pronesl, dalo mu jak co do obsahu, tak zejména co do formy takovou práci, jakou by asi bylo pro mistra Gamaina dát dohromady promluvu Bossuetovu nebo kázání Fléchierovo. "A teď, příteli Gamaine," pokračoval král, "neztrácejme čas máš jistě naspěch."

"To bych řek," přisvědčil Gamain, "a pak jsem taky slíbil paní Gamainové, že přijdu domů večer. Tak kde je ten slavný zámek?"

Král podal mistrovi zámek, ze tří čtvrtin hotový.

"Copak jsi mi to říkal, že to je patentní zámek, ty chytráku!" obořil se Gamain na tovaryše. "Takovej kumštovní zámek, ten se otvírá na obě strany; tohle je zámek ke kufru! Nu, podíváme se trochu na to... Že to neklape?... Láry fáry, s mistrem Gamainem to bude klapat jako hodiny."

Gamain zkusil otočit klíčem v zámku.

"Aha, už to mám."

"Našel jsi, v čem to vězí, Gamaine?"

"To bych řek!"

"Ukaž!"

"Vždyť to je jako na dlani. Velký zub správně zachycuje. Velký zub dobře opisuje polovičku svého oblouku. Ale když dojde až semhle, nezapadne, protože není šikmo seříznutý, v tom je celá ta vada... Celé otočení dělá šest čárek, takže osazení má být jedna čárka."

Ludvík XVI. a tovaryš se na sebe podívali, jako by byli bez sebe úžasem nad Gamainovým uměním.

"Můj ty smutku, vždyť to je jasné jako facka!" rozhlaholil se Gamain, povzbuzený tichým obdivem obou diváků. "Jenom nechápu," otočil se ke králi, "jak jste mohl tak lehkou věc zapomenout. To jste jistě myslel od té doby, co jsme se neviděli, na spoustu . pitomostí s vládou, a tak vám takováhle zásadní věc mohla vypadnout z hlavy. Jsou tady tři zuby, že jo, jeden velký a dva malé, jeden má pět čárek, dva jsou po dvou čárkách, ne?"

"Ano," přisvědčil král, jenž sledoval s dosti velkým zájmem, co mu Gamain demonstroval.

"No tak, hned jak klíč pustí velkou vzpružinu, je nutné, aby otevřel malou západku, kterou právě zavřel, no ne?"

"Máš pravdu," řekl král.

"Potom musí zachytit v opačném směru druhou vzpružinu v okamžiku, kdy pustil první, jasný?"

"Ano, ano," přisvědčoval král.

"Ano, ano," pošklebovalse Gamain, "jenomže jak můžete chtít, aby chudák klíč zabral, jestli není mezera mezi velkou a malou vzpružinou stejná jako šířka zubů mezi sebou, i když zuby musí mít určitou volnost?"

"Vidím, vidím," přikyvoval král.

"Vidíte, vidíte," posmíval se Gamain, "starou bačkoru vidíte. Můžete být stokrát francouzský král, můžete stokrát říkat ‚Já chci,' když si takový zámek řekne, ‚a já ne,' jste zkrátka vedle. To je, jako když se hádáte s Národním .shromážděním, Národní shromáždění má vždycky navrch!"

"Ale dá se tomu nějak pomoci, viďte, mistře?" zeptal se král.

"Bodejť ne. Na všechno je vždycky nějaká pomoc. Jenom se to musí chytnout za správný konec. Tahle západka se šikmo seřízne, osazení se musí o čárku prohloubit, druhá západka se odsadí od první o čtyři čárky a ve stejné vzdálenosti se posadí třetí, ta, co patří k talónu, a zaráží se o zoubek. A je to hotovo."

"Ale na to budete potřebovat celý den, Gamaine?"

"Celý den! Celý den! Nějaký moula by na to potřeboval celý den, panu Gamainovi na to úplně postačí dvě hodiny. Jenom mě tady musíte nechat hezky v poklidu, není nic horšího při práci, než když nějaký chytrák kouká člověku přes ramena a dává mu moudré rady, co by měl dělat. Gamaine sem, Gamaine tam, s tím bychom to daleko nedotáhli. Jak jsem řekl, nechte mě tu samotného, v dílně je všechno jaksepatří, to jsem si hnedka všiml, nářadíčko je po ruce, a dostane-li dílo patřičnou vláhu," usmál se Gamain, "můžete se za dvě hodiny vrátit a budete mít zámek, jako když ho vysoustruhuje."

Gamainovo přání se shodovalo s přáním královým. Mohl si alespoň mezi čtyřma očima promluvit s tovaryšem. Naoko však pořád ještě dělal okolky. "Nepotřebuješ už opravdu nic, milý Gamaine?"

"Kdybych náhodou něco potřeboval, řeknu to komorníkovi, dáte-li mu příkaz, aby mně donesl všechno, co si řeknu... Ale nejspíš nebudu potřebovat nic."

Král šel sám ke dveřím.

"Francois," zavolal na komorníka, "buďte tady někde poblíž, prosím vás. Tohle je pan Gamain, můj někdejší zámečnický mistr a učitel, spravuje tady, co jsem pokazil. Doneste mu všechno, oč si řekne, a především dvě láhve nejlepšího bordeaux."

"Když už mě nechcete nechat leknout, Sire, dovolte, abych vám připomněl, že mám raději burgundské než bordeaux. To zatracené bordeaux; to je, jako když člověk pije vlažnou vodu."

"Máte pravdu, vidíte, jak člověk zapomíná při těch starostech," rozesmál se král. "Však jsme spolu vypili nejednu láhev, příteli Gamaine! Doneste burgundské, Francois, volnayské."

"To jméno bych měl znát," olízl si Gamain rty.

"A sbíhají se vám sliny na jazyku, co? Oč, že je víno lepší než voda?"

"Nemluvte o vodě, Sire. Do vody se může právě tak namáčet železo. Ten, kdo vymyslel, že by voda mohla být taky k pití, to muselo být pořádné ťululum. Voda - fuj tajfl!"

"Dobrá, dobrá, buď klidný, dokud budeš tady, nepadne ani slovo o vodě. Necháme tě tady pěkně na pokoji, a až budeš hotov, pošli pro nás."

"A co vy budete zatím dělat, vy dva?"

"Skříň, pro kterou ty děláš zámek."

"No to je práce, na kterou tak ještě stačíte. Dobrou zábavu!"

"Ať ti jde práce od ruky!" odpověděl král.

Pokývl přátelsky Gamainovi hlavou a odešel s tovaryšem Ludvíkem Lecomtem či spíše s hrabětem Ludvíkem, v němž

ostrovtipný čtenář jistě už dávno poznal syna markýze de Bouillé.

38. Mluví se o něčem docela jiném než o zámečnicině

Tentokrát neodešel Ludvík XVI. z dílny vnějším schodištěm, všeobecně přístupným, po němž chodilo i služebnictvo. Sestoupil do své pracovny v prvním poschodí po tajném schodišti, jež bylo vyhrazeno jen pro něho.

Na stole v pracovně ležela obrovská mapa Francie; nasvědčovala, že král už často zkoumal, kudy by se nejsnáz a nejkratší cestou dostal ze svého království.

Teprve na prahu pracovny, když už otevřel dveře a pátravě se rozhlédl po místnosti, teprve když se zavřely dveře za králem a zámečnickým tovaryšem, dal král najevo, že poznal mladého. muže, který šel za ním s pláštěm přes ruku a s čepicí v ruce.

"Konečně jsme sami, hrabě. Dovolte, abych vám blahopřál k vaši obratnosti a poděkoval vám za vaši oddanost."

"A já prosím Vaše Veličenstvo za prominutí," odpověděl mladý šlechtic, "že jsem se odvážil objevit před králem v tomhle úboru. Ale chtěl-li jsem prokázat Vašemu Veličenstvu tuho službu, nemohl jsem se obléci a nemohl jsem také mluvit jinak."

"Mluvíte jako dokonalý šlechtic, milý Ludvíku, a já vím, že pod vaším oděvem bije věrné, oddané srdce, ať jste oblečen jakkoli: na tom přece nezáleží. Ale teď nesmíme ztrácet čas. Nikdo, ani královna neví, že jste zde. Nikdo nás neslyší. Povězte mi rychle, co mi máte říci."

"Vaše Veličenstvo" poslalo k mému otci důstojníka své tělesné gardy... "

"Pana de Charny."

"Pan de Charny odevzdal otci dopis... "

"Docela bezvýznamný. Ten dopis byl jenom záminka, aby mohl Charny vyřídit můj vzkaz."

"Hrabě vzkaz vyřídil, a aby mohl být příkaz Vašeho Veličenstva proveden, odebral jsem se na rozkaz svého otce a s naději, že se mi podaří promluvit s Vaším Veličenstvem o samotě, ihned do Paříže."

"Jste tedy do všeho zasvěcen?"

"Vím, že se král zabývá myšlenkou, zda by mohl, bude-li nezbytí, ve vhodnou chvíli opustit Paříž."

"A že spoléhá na markýze de Bouillé jako na nejschopnějšího muže, jenž by mu mohl pomoci uskutečnit tento plán."

"Otec je hrdý na úkol, který jste mu, Sire, uložil, a děkuje za čest, kterou jste mu tím prokázal."

"Ale abychom se dostali k věci. Co říká markýz mému plánu?"

"Že je odvážný, že vyžaduje velké opatrnosti, ale že není neproveditelný."

"Především - má-li být pomoc vašeho otce opravdu účinná, tak jak to slibuje jeho věrnost a oddanost, nebylo by třeba podřídit jeho velení kromě Met ještě několik provincií, zejména Franche-Comté?"

"To je názor mého otce a jsem šťasten, Sire, že jste ho vyslovil první. Markýz se obával, aby si to Vaše Veličenstvo nevykládalo jako osobní ctižádost... "

"Ale běžte, běžte, cožpak nevím, jak je váš otec nezištný? Mluvili jste o tom, kterou cestou bych se měl dát?"

"Otec se obává, Sire, především jedné věci."

"Které?"

"Že bude Vašemu Veličenstvu navrženo několik plánů útěku, a to jak ze strany Španělska, tak Rakouska, konečně i turínských emigrantů, že se tyto plány budou navzájem křížit a že jeho plán pak může ztroskotat na nějaké náhodné okolnosti, které se obvykle připisují osudu, a zatím jsou takřka vždy následkem žárlivosti nebo nerozumu soupeřících stran."

"Buďte bez starosti, hrabě. Vím, že je kolem mě plno intrik a plánů. Politické strany se už bez toho neobejdou. Koneckonců v mé situaci tomu ani nemůže být jinak a já se postarám, abych z toho měl nějakou výhodu. Nechám je všechny klidně intrikovat. Zatímco pan Lafayette a Národní shromáždění půjdou po všech těchhle falešných stopách, které je mohou pouze splést, my se nesvěříme nikomu, leč několika lidem, kterých je k tomu podniku nezbytně zapotřebí a na něž je možné se naprosto spolehnout. Čím méně lidí bude do plánu zasvěceno, tím snáze jej bude lze provést."

"Je-li tomu tak, Sire, mám tu čest předložit Vašemu Veličenstvu otcův návrh."

"Mluvte, pane," vybízel hraběte král a sklonil se nad mapou, aby mohl sledovat, co mu šlechtic navrhne.

"Sire, Vaše Veličenstvo se může uchýlit do několika míst."

"Nepochybně."

"Ráčilo si už Vaše Veličenstvo vybrat určitý směr?"

"Ještě ne. Čekal jsem, co mi poradí pan de Bouillé, a doufám, že mi přinášíte jeho radu."

Hrabě uctivě přisvědčil.

"Prosím," vybídl ho Ludvík XVI.

"Je tu nejprve Besancon. Pevnost je velmi silná a má velmi výhodnou pozici. Mohla by se tam shromáždit armáda, mohl by se odtamtud dát signál Švýcarům a uskutečnit spojení s mimi. Švýcaři spolu s armádou by mohli táhnout Burgundskem, kde je mnoho roajalistů, a odtud pochodovat na Paříž."

Král zavrtěl hlavou, jako by chtěl říci: Raději bych něco jiného. Mladý muž pokračoval:

"Dále je tu Valenciennes, Sire, nebo některá jiná pevnost ve Flandřích se spolehlivou posádkou. Pan de Bouillé by se tam odebral sám s oddíly, které jsou pod jeho velením, a to bud před královým příjezdem nebo po jeho příchodu."

Ludvík XVI. znovu zavrtěl hlavou.

"To se mi také zrovna nelíbí."

"Král by také mohl odejít," pokračoval hrabě, "Ardenami a rakouským Flanderskem, vrátit se potom touž cestou zpátky přes hranice do některého z míst, kde by měl pan de Bouillé velení a kde by už napřed soustředil vojsko."

"Řeknu vám hned, cosi myslím já, nenavrhnete-li mi něco lepšího."

"Konečně se král může odebrat přímo do Sedanu nebo do Montmédy. Tam je generál přímo ve středu své velitelské

oblasti a má plnou akční volnost, aby splnil každé královo přání, ať už by se Jeho Veličenstvo rozhodlo opustit Francii nebo táhnout na Paříž."

"Milý hrabě, řeknu vám několika slovy, proč musím odmítnout první tři návrhy a proč bych se nejraději přidržel čtvrtého. Besanon je příliš daleko. Je velmi pravděpodobné, že by mě zadrželi, než bych tam dojel.

Valenciennes jsou blíž a mně by to město velmi vyhovovalo, protože smýšlení obyvatelstva je tam znamenité. Ale pan de Rochambeau, jenž velí v Hainaut, to jest takřka před branami Valenciennes, je skrznaskrz nasáklý demokratickým duchem. Ardeny a rakouské Flandry nepřicházejí v úvahu. To bych musel požádat o pomoc Rakousko a já je nemám zrovna v lásce. Rakousko vždycky všechno pokazí, když se zamíchá do našich záležitostí, a potom v tomhle okamžiku má plno vlastních starostí: císař, můj švagr, je nemocen, vede válku s Turky a má na krku vzpouru v Brabantsku. Má toho až nad hlavu a já mu nemohu přidělávat starosti tím, že bych na něho poštval Francii. Ostatně já nechci Francii opustit. Král, který uteče z vlastní země, přestává být králem, a nikdy neví, bude-li se vůbec ještě moci vrátit. Vzpomeňte si na Karla II., na Jakuba II. Jeden z nich se vrátil až za třináct let, druhý se už nevrátil vůbec. Ne, ne, neodejdu ze země. Dávám přednost Montmédy. Montmédy je v rozumné vzdálenosti, ve středu velitelské pravomoci vašeho otce. Vyřiďte markýzovi, že jsem se rozhodl a že se uchýlím do Montmédy."

"Jeho Veličenstvo se už pevně rozhodlo pro útěk, anebo to je zatím jenom plán?" otázal se váhavě mladý hrabě.

"Milý Ludvíku," odpověděl Ludvík XVI, "rozhodnuto není dosud nic a všechno závisí na okolnostech. Uvidím-li, že královna a mé děti jsou znovu ohroženy, že jsou znovu vydány podobnému nebezpečí jako v noci z 5. na 6. října, rozhodnu se napevno, a můžete vyřídit svému otci, jakmile se král jednou rozhodne, že své rozhodnutí už neodvolá."

"Nyní bych si dovolil," ozval se znovu mladý hrabě, "předložit laskavé úvaze Vašeho Veličenstva názor mého otce, jak by měla být cesta podniknuta... "

"Jen mluvte, mluvte."

"Otec soudí, Sire, že nebezpečí by se zmenšilo, kdyby se rozdělilo."

"Nerozumím vám."

"Vaše Veličenstvo by cestovalo s madam Royale a s madam Alžbětou jedním směrem, zatímco její Veličenstvo královna s korunním princem by jela jinou cestou, takže... "

Král nenechal pana de Bouillé domluvit.

"O tom nemůže být ani řeči, milý Ludvíku. Slíbili jsme si v den našeho sňatku s královnou, že se nikdy neopustíme, že spolu budeme snášet všechno, dobré i zlé. Chce-li nás váš otec zachránit, ať nás zachrání zároveň oba, anebo vůbec ne."

Hrabě se uklonil.

"V daný okamžik král rozkáže a jeho rozkazy budou provedeny. Dovolil bych si jen Vaše Veličenstvo upozornit, že bude těžko nalézt tak veliký vůz, aby se do něho pohodlně vešla Jejich Veličenstva, královské děti, madam Alžběta a dvě anebo tři osoby, které je budou doprovázet."

"S tím si nedělejte starosti, milý Ludvíku, už se na tom pracuje. Myslil jsem na to a nechal takový vůz vyrobit."

"Ještě jedna věc, Sire. Do Montmédy vedou dvě cesty. Rád bych se otáza1 Vašeho Veličenstva, kterou z nich si král přeje jet, abychom ji mohli prostudovat s inženýrem, který by nám byl oddán."

"Takového inženýra už máme. Pan de Charny, v nějž máme neomezenou důvěru, pořídil nám s pozoruhodnou přesností a s podivuhodným talentem mapy okolí Chandernagoru. Čím méně lidí do věci zasvětíme, tím lépe pro nás. V hraběti máme služebníka vyzkoušeného, inteligentního a statečného, použijme tedy jeho služeb. Pokud jde o cestu, už jsem se tím zabýval. Protože jsem sám myslel na Montmédy, vyznačil jsem na mapě obě cesty, které tam vedou."

"Jsou dokonce tři, Sire," odpověděl uctivě pan de Bouillé.

"Vím, vím, jedna vede z Paříže do Met. Z té se odbočí, jakmile se projede Verdunem, potom se pokračuje podél Meusy po silnici do Stenay. Odtamtud jsou do Montmédy už jenom asi tři míle."

"Je také cesta na Remeš, Isle, Rethel a Stenay," nadhodil hrabě tak naléhavě, že král ihned uhodl, že mladý šlechtic doporučuje tuto cestu.

"Vy byste byl pro tuhle?"

"Já ne, Vaše Veličenstvo. Bůh chraň, abych si já dovolil něco doporučovat v tak vážné věci. Byla by to příliš velká odpovědnost na mladého muže. Ne, Sire, je to otcův názor. Otec vychází z úvahy, že to je chudý kraj a takřka opuštěný. Není tedy zapotřebí takové opatrnosti. Mimoto je ve Stenay posádkou Royal Allemand, nejlepší pluk v celé armádě a snad jediný, který zůstal naprosto věrný a nedotčený revolučními tendencemi. Už od Isle nebo od Rethelu by ho bylo možno použít jako královského doprovodu. Tak bychom se také mohli vyhnout velkým přesunům vojska."

"To je všechno pravda," zavrtěl hlavou král, "jenomže v tom případě bychom museli přes Remeš, kde jsem byl korunován, a kdekterý náhodný chodec by mě mohl poznat... Ne, ne, milý hrabě, už jsem se rozhodl."

Král pronesl ta slova tak pevně, že se hrabě Ludvík neodvážil odporovat.

"Pro kterou cestu se tedy Vaše Veličenstvo rozhodlo?"

"Pro cestu na Châlons přes Varennes. Verdunu se vyhneme. Pluky budou rozmístěny v malých městech mezi Montmédy a Châlons. Nevidím také žádnou překážku, proč by mě první oddíl nemohl očekávat už v Châlons."

"Až budeme tak daleko, Sire," řekl hrabě, "budeme musit uvažovat, do kterého z těch měst se bude moci jízda nejdál odvážit. Vašemu Veličenstvu je jistě známo, že ve Varennes není poštovní stanice pro výměnu přípřeže."

"Jsem rád, že jste tak dobře informován, hrabě," usmál se král. "Dokazuje mně to, že jste na našem plánu už vážně pracoval. Ale nedělejte si s tím starosti, najdeme už nějaký způsob, aby na nás koně čekali před městem anebo za městem. Náš inženýr nám dobře poradí."

"A teď, Sire, když jsme všechno zhruba probrali, ráčilo by mi Vaše Veličenstvo dovolit, abych mu na otcovo přání citoval několik řádků z jednoho italského autora? Ta slova se tak hodí na situaci, v níž se král ráčí nacházet, že mně otec

poručil, abych se je naučil nazpaměť a přednesl je Vašemu Veličenstvu."

"Mluvte, pane."

Mladý šlechtic recitoval vážným a takřka slavnostním hlasem:

"Odklad je vždycky ke škodě. Nikdy nenastanou dokonale příznivě okolnosti pro jakýkoli podnik. Kdo čeká na naprosto příhodnou příležitost, nikdy nic nepodnikne, a podnikne-li, obyčejně ztroskotá. - je to citát, Sire, nikoli moje myšlenka."

"Vím, pane, napsal to Macchiaveli. Věřte mi, budu mít na paměti radu moudrého vyslance té skvělé republiky... Ale pozor! Slyším na schodech kroky : . . To je Gamain. Pojďme mu naproti, aby si nemyslel, že jsme se zabývali něčím jiným než tou jarmarou."

Král otevřel dveře na tajné schodiště.

Byl nejvyšší čas. Na posledním schodě stál mistr zámečnický, zámek držel v ruce.

39. Nad opilci bdí anděl strážný

Téhož dne kolem osmé hodiny večer vyšel z Tuilerií přes Pont Tournant muž v dělnickém šatě. Ruku si opatrně držel na kapse, jako by v ní měl větší peníze, než jaké mívá obyčejně v kapse prostý řemeslník. Od mostu zahnul nalevo a bral se alejí podél Seiny k oné části Elysejských poli, které se dříve říkalo Mramorový přístav anebo Kamenný přístav a která se dnes nazývá Cours-la-Reine.

Na konci tě aleje je nábřeží de la Savonnerie. To nábřeží bylo v tu dobu velmi veselé ve dne a krásně osvětlené v noci. Byla tam totiž záplava pěkných putyček, v nichž si bodří měšťané kupovali v neděli zásobu jídla a pití, když si na půvabných loďkách, na nichž se platilo dva sou za osobu, vyjeli na výlet na Labutí ostrov. Jinak by tam totiž umřeli hlady, protože ten ostrov byl ve všední dny úplně opuštěný, kdežto v neděli tam naopak byla mačkanice až hrůza.

Když došel k první hospůdce, rozpoutal se zřejmě v hrudi muže v dělnickém šatě tuhý boj, má-li vstoupit anebo jít dále. Z toho boje vyšel náš hrdina vítězně. Šel dále.

U druhé krčmy se pokušení ozvalo znova. Druhý muž, který sledoval našeho hrdinu jako stín, byl už málem v pokušení věřit, že tentokrát náš známý v nerovném boji podlehne. Zahnul totiž k této pobočce Bacchova chrámu, jak se tenkrát říkalo, tak rozhodně, že div neklopýtl o práh.

Nicméně ještě tentokrát zvítězila síla vůle, a je docela pravděpodobné, ba takřka málem jisté, že by byl náš pocestný šel dál svou cestou, nikoli ovšem žízniv, protože bylo vidět, že už požil poctivou dávku tekutiny, která obveseluje srdce člověka, ale ve stavu dostatečné sebevlády, která stále ještě umožňovala jeho hlavě, aby vedla jeho údy cestou přímou. To všechno ovšem jedině za předpokladu, že by na cestě nebyla ještě třetí hospoda a náš hrdina by se byl musel vracet zpátky, aby učinil zadost hadovi, kterého si hřál na prsou.

Bohužel na cestě nebyly jenom tři hospody, ale deset, dvacet krčem; z toho plyne, že pokušení číhalo na každém kroku a že jeho síla a moc byla v přímém nepoměru s vůli k odporu. Náš hrdina vzdal boj už při třetí nástraze.

Nutno ovšem říci, že nevzdal boj tak dočista. Lze tak usuzovat z té skutečnosti, že sice vstoupil do putyky, když byl svedl tak urputný a tak beznadějný zápas s démonem alkoholu, zůstal však stát hned u pultu a dal si nalít jenom jeden žejdlík vína.

Vtělil se snad démon alkoholu do onoho neznámého muže, který našeho hrdinu zpovzdáli sledoval, zůstával jako všechny pekelné síly skryt v temnotách, nespouštěl ho však z očí, zřejmě aby se mohl kochat svým vítězstvím?

Bylo tomu bezpochyby tak. Neznámý muž se pohodlně posadil na zábradlí přímo proti výčepu, v němž náš hrdina popíjel svůj žejdlík, ďábelsky vychutnával rozkoš, kterou mu skýtala ta podívaná, a odlepil se od zábradlí několik vteřin poté, co poražený hrdina dopil do dna a překročil hospodský práh.

Ale co zadrží rty, které se už jednou omočily v osudném nektaru opojení a s údivem, zároveň však také s uspokojením seznaly, že žízeň je tím větší, čím více se pije, že je však současně také čím dál tím příjemnější? Náš řemeslník neudělal ještě ani sto kroků a žízeň už soužila tak, že ji bylo třeba znovu uhasit. Tentokrát však už byl náš hrdina moudřejší, pochopil, že takového netvora nenapojí jen tak nějakým žejdlíkem, a dal si nalít rovnou půl láhve.

Stín, který se na řemeslníka přilepil, nebyl zřejmě nijak nespokojen s prodlením, jež tato neodolatelná potřeba občerstvení znamenala pro zdar poutníkovy cesty. Zůstal stát na rohu putyky, a ačkoli se tentokrát náš hrdina posadil ke stolu, aby měl větší pohodlí, a ačkoli mu to trvalo přes čtvrt hodiny, než vybumbal půl láhve, nedal blahovolný stín najevo ani sebemenší známku netrpělivosti, spokojil se jen tím, že se našemu muži, sotva vyšel z hospody, znovu přilepil na paty.

Po nějakých dalších sto krocích byla velkodušnost a blahovůle ďáblova podrobena další tvrdé zkoušce. Řemeslník vlezl do další krčmy a tentokrát, protože žízeň rostla a rostla, si poručil celou láhev.

Znamenalo to půlhodinovou zastávku pro trpělivého ďábla, který hlídal jeho kroky.

V pijanově srdci mezitím zřejmě pokračoval boj. Hnětlo ho bezpochyby, že ztratil pět minut, čtvrt hodiny, půl hodiny, a výčitky hlodaly jako červ v jeho svědomí. Nechtěl už ztrácet čas, přesto však chtěl pít, a tak sjednal se svým svědomím jakýsi kompromis, který záležel v tom, že si koupil a nechal otevřít, nežli opustil hospodu, další láhev.

Bylo to moudré rozhodnuti. Byla tak spokojena ústa i svědomí a pijan se už nezdržoval zbytečným posedáváním v hospodě, nehledě snad jen na to, že mašíroval čím dál tím klikatěji a nejistěji a že nepevnost jeho kroků vzrostla pokaždé, když hrdlo láhve vešlo byť jen na kratičkou chvíli ve styk s žíznivými ústy.

Smělým obloukem prošel náš muž branou v Passy, aniž ho kdo obtěžoval - nápoje, jak známo, nepodléhají při východu z hlavního města potravní dani. Jeho stín prošel branou stejně šťastně za ním.

Sto kroků za branou si náš muž mohl blahopřát, že měl tak osvícený nápad. Za branou totiž krčem vůčihledě ubývalo, až nakonec přestaly úplně.

Ale co na tom sešlo našemu filosofu? Jako starověký mudrc nesl s sebou nejenom všechno své jmění, ale i svou radost.

Opravdu radost, vždyť náš hrdina se dal do zpěvu, sotva vyprázdnil polovinu láhve, a nikdo přece nepopře, že by zpěv, stejně tak jako smích, nebyly známkou štěstí a usměvavé nálady.

Pijákův stín byl zřejmě milovníkem hudby a zpěvu, neboť si začal pobrukovat melodii spolu s ním, a to s patrným uspokojením. Bohužel však radost netrvala dlouho a zpěv najednou jako by uťal. Radost vydržela právě jen tak dlouho, dokud vydrželo víno v láhvi, a jakmile byla láhev prázdná a náš kamarád z mokré čtvrti ji marně obracel dnem vzhůru, zpěv se změnil v zlořečení a v proklínání.

Proklínání a zlořečení se obracelo vůči neznámým osobnostem, jejichž totožnost by byla pro nezasvěceného posluchače jistě těžko zjistitelná.

"Ach, ten hanebník, ach ta hanebnice! Starému příteli, starému mistrovi dát zbryndané víno! Fuj, že jim není hanba! Ale ať si pro mě ještě jednou pošle, abych mu spravoval ty jeho zpotvořené zámky! Ať si jenom pro mě zkusí poslat toho svého tovaryše, toho zrádce, co mě nechal na holičkách! Já mu ukážu, zač je toho loket! Já mu řeknu rovnou sto oči, máucta, Sire, ať si Tvoje Veličenstvo spravuje ty své zatracené zámky samo. A pak se ukáže, jestli se zámky spravují tak snadno, jak se podepisují všelijaká lejstra. Já ti dám zámek na tři západy, ty kluku jeden královská! Ach ten bídák! Ach ta bídnice! Pomóóóc! Oni mě otrávili!"

A po těch slovech se ubohá oběť, zřejmě přemožená zhoubným jedem, roztáhla už potřetí jak široká tak dlouhá na dláždění, bohudík hebce pokryté tlustou vrstvou bláta.

V obou předešlých případech se náš muž zvedl sám. Byla to obtížná operace, ale nutno uznat, že se jí zhostil se ctí. Potřetí však si po několika zoufalých pokusech musel přiznat, že tento úkol je nad jeho síly; vzdychl si a zasténal, jako by pojal nezvratné rozhodnutí, že pro tuto noc vezme zavděk noclehem na naší společné matičce zemi.

Na tento okamžik malomyslnosti a slabosti čekal bezpochyby neznámý muž, který opilce sledoval z náměstí Ludvíka XV. s takovou vytrvalostí. Zůstal v uctivé vzdálenosti, dokud sebou ochmelka mlátil jako kapr na suchu, potom k němu přistoupil, opatrně ho obešel, změřil hloubku jeho neštěstí a kývl na drožkáře, který právě jel kolem.

"Haló, příteli, tadyhle kamarádovi se udělalo zle. Tu máte tolar, naložte chudáka do vozu a zavezte nás do hospody U sévreského mostu. Já si sednu k vám na kozlík."

Nebylo nic divného na tom, že se ten z obou "přátel", který se dokázal udržet na nohou, uvolil sdílet s kočím místo na kozlíku. Vypadal sám jako poloviční otrapa. Proto se také hned na něho obrátil fiakrista s důvěrnosti, kterou se ve vzájemném styku vyznačují trhani:

"Ono se řekne tolar, kamarádíčku! Napřed ho ukaž!"

"Tady je, příteli," podal neznámý muž kočímu zlaťák. Nebyl ani v nejmenším uražen fiakristovou nedůvěrou a jeho tykáním.

Pohled na královskou tvář na zlatém penízu odkázal kočího do příslušných mezí. Dodal už mnohem uctivěji: "A až tam budeme, vašnosti, kápne ještě něco na napití?"

"To bude záležet na tom, jak pojedeme. Nalož kamaráda do vozu, zavři pečlivě dvířka a snaž se, aby se ty tvé herky udržely celou cestu na nohou. Až budeme na sévreském mostě, uvidíme. Jak se do lesa volá, tak se z něho ozývá."

"Jen klid, vašnosti, na mě je spolehnutí a na vás, jak koukám, taky. Vylezte si na kozlík a podržte mně ta hříbata, aby moc nejančila. V tuhle dobu už obyčejně stojí u žlabu a tak nemyslí na nic jiného, než aby už byla doma. A nemějte strach, o toho druhého pána se já už postarám. Bude ležet jako v peřince."

Šlechetný cizinec poslechl bez námitek, vylezl na kozlík a podržel opratě. Kočí zvedl opilce tak jemně, jak mu to jen dovolovala jeho hrubá nátura, uložil ho opatrně mezi obě sedadla, pečlivě zavřel dvířka, vylezl, práskl do koní; ti se dali do klusu s trpělivou melancholií, vrozenou těm zotročeným čtyřnožcům. Zakrátko minuli Point-du-Jour a za necelou hodinu byla drožka u krčmy na sévreském mostě.

Za deset minut, které bylo nutno vynaložit na dopravu občana Gamaina, kterého laskavý čtenář jistě už dávno poznal, z drožky do krčmy, spatříme už ctihodného mistra, mistra nad mistry, kterak sedí tváří v tvář puškaři, jehož také už známe z první kapitoly tohoto románu.

40. Náhoda řídí běh dějin

Jak se. dostal občan Gamain z drožky do hospody, ze stavu takřka kataleptického, v němž jsme ho opustili, do stavu téměř normálního, v němž ho v tuto chvíli spatřujeme?

Hospodský v krčmě U sévreského mostu už spal spánkem spravedlivých a ani nejmenší paprsek světla nepronikal škvírami důkladně zabedněných okenic, když zaduněly na dveře první rány pěstí, jimiž se dožadoval vstupu lidumil, který se ujal jako milosrdný samaritán zmoženého mistra Gamaina. Rány pěstí byly tak rozhodné, že neponechávaly obyvatele toho sympatického domu, i kdyby byli spali, jako by je do vody hodil, nikterak na pochybách, že se budou musit vzdát potěšení sladkého odpočinku.

Rozespalý krčmář, klopýtaje a spílaje rušitelům nočního klidu, šel sám otevřít; chystal se pořádně zatopit nočním ptákům, jestliže útrata, kterou si mohl slibovat, nevynahradí vynaloženou námahu.

Sotva však muž, který tak netrpělivě zabušil na dveře hospody, pošeptal krčmáři několik slov, svitlo hospodskému zajisté, že v tomhle případě se nemusí bát o výdělek; smekl uctivě vlněnou noční čepici a s poklonami, které v jeho nočním oděvu působily groteskně, vzal občana Gamaina a jeho šlechetného průvodce do pokojíčku, kde si náš mistr nad mistry už posledně pochutnával na svém oblíbeném nápoji z burgundské révy.

Tentokrát však, protože si přihýbal trochu příliš a zhluboka, byl přítel Gamain málem v bezvědomí.

Kočí i koně si dali záležet na jízdě: kočí nešetřil biče, koně nohou, a tak se neznámý nejprv vyrovnal s drožkářem a přidal mu k šestilivrovému tolaru ještě osmdesát sou spropitného.

Potom se začal věnovat občanu Gamainovi. Ten seděl rozkročmo na židli, hlavu si opíral o lenoch a záda o desku stolu. Jeho lidumilný přítel objednal dvě láhve vína a karafu vody a sám otevřel okno a okenice, aby se provětral kyselý vzduch uvnitř krčmy.

Za jiných okolnosti by toto poslední opatření mohlo být pro našeho lidumila dosti kompromitující. Každý bedlivější pozorovatel totiž ví, že jenom lidé z vyšších společenských vrstev pociťují potřebu vdechovat vzduch tak, jak ho dobrotivá příroda lidem nabídla, totiž čistý a nezkažený; nějakému puškaři by smrad nevadil.

Naštěstí tu nebyl nikdo, kdo by si toho byl mohl všimnout. Hospodský přinesl velmi hbitě a úslužně dvě láhve vína, méně ochotně karafu vody, potom se uctivě vzdálil a ponechal Gamaina a jeho hostitele mezi čtyřma očima.

Hostitel nejprv, jak jsme už řekli, důkladně vyvětral pokojík, potom, ještě než zavřel okno, přistrčil jakousi lahvičku k nosu zámečnického mistra, ten funěl a odfrkoval a chrčel velmi ohavně, ponořen v onen odporný spánek, který by jistě leckterého ožralu vyléčil z opilství, kdyby bylo Prozřetelnost napadlo zařídit, aby se opilci viděli spát.

Sotvaže mistr Gamain vdechl pronikavý pach tekutiny v lahvičce, otevřel doširoka oči, kýchl, až se celá hospoda otřásla, potom zabručel několik nesrozumitelných slov, jejichž smysl by snad byl postřehl jenom velmi učený filolog, a to by ještě musil velmi pozorně poslouchat.

"Ten nestyda... on mě otrávil... otrávil... "

Puškař vzal na vědomí s patrným uspokojením, že mistr Gamain je pořád ještě posedlý stejnou myšlenkou. Přidržel mu lahvičku podruhé u nosu. Důstojnému synu starého Noe to dodalo zbytek potřebné síly, aby mohl doplnit předchozí obvinění výčitkou, která usvědčovala pachatele jak ze zneužití důvěry, tak z tvrdosti srdce.

"Otrávit přítele... , pří... tele... "

"To je hrůza," poznamenal puškař.

"Hrů-ůza," opakoval Gamain.

"Hanebnost," dal průchod svému rozhořčení puškař.

"Ha... ne... bnost," koktal Gamain.

"Naštěstí jsem tu byl já a mohl jsem vám podat protijed."

"Jakej jed, kristapána?" vyděsil se zámečník.

"Ale že ta otrava byla tak silná, že na ni jedna dávka nestačí, musíte vypít ještě tohle."

A milosrdný samaritán kápl do sklenice vody pět šest kapek tekutiny - nebylo to samozřejmě nic jiného než rozpuštěný amoniak - a přistrčil sklenku Gamainovi ke rtům.

"Ach, ach," koktal ubohý mistr, "aspoň že se to nechá pít. Já dycky radši piju, než bych čuchal."

A hltavě do sebe vlil ďábelský nápoj.

Vzápětí vyvalil oči, rozkuckal se a začal vyrážet strašlivé skřeky.

"Ach, ty lupiči! Cos mně to dal? Pčik! Pčik!"

"Dal jsem vám likér, příteli, který vám zachrání život," řekl neznámý dobrodinec.

"Jestli to chudákovi Gamainovi zachrání život, tak to jste dobře udělal, ale že takovému svinstvu říkáte likér, to je zas přehnané."

A začal znovu kýchat, krkat, kuckat a vyvalovat oči jako maska z antické tragédie.

Samaritán využil té němohry a šel zavřít okenice.

Gamain si zatím několikrát pořádně promnul oči, což nezůstalo bez užitku, neboť se mohl dík té operaci pořádně podívat kolem sebe a s uspokojením zjistil, že je uprostřed známých čtyř stěn. Nic totiž nenaplní opilce větším blahem, než shledá-li, že je ve známé hospodě.

Stávalo se totiž jen zřídka, aby se na svých častých cestách za prací do Paříže mistr Gamain nezastavil v krčmě na sévreském mostě. Z určitého hlediska se dokonce tato zastávka jevila jako nezbytná, protože ta hospoda ležela právě v půli cesty.

To poznání mělo svůj účinek. Zámečnický mistr nabyl rázem velkou důvěru k životu a k světu, když poznal, že je na přátelské půdě.

"Tak vida, vida," konstatoval spokojeně, "máme za sebou už polovinu cesty."

"Ano, díky mně," ozval se puškař.

"Jak to, díky vám?" obrátil mistr pohled z předmětů neživých na živoucí osobu, "kdopak jste vy?"

"Milý pane Gamaine," usmál se neznámý dobrodinec, "tahle vaše otázka ukazuje, že máte krátkou paměť."

Gamain si prohlížel svého společníka kalnýma očima.

"Počkejte, počkejte," bručel si do vousů, "tak se mně zdá, že jsem vás už někde viděl."

"Potěšení je na mé straně."

"To se ví, že jsem vás už musel vidět. Ale kde a kdy, na to si nevzpomenu, kdyby mě čert vzal."

"Kde? Jenom se trochu podívejte kolem sebe, možná že vám to něco řekne... A kdy? To už je horší otázka. Snad vám budu nucen posloužit ještě jednou dávkou protijedu, abyste si laskavě vzpomněl."

"Ne, ne, děkuji," natáhl Gamain proti společníkovi paže. "Už mám toho vašeho protijedu až po krk. A jestli jsem aspoň napůl z toho venku, člověk nemusí mít vždycky zrovna všecko... Kde jsem vás jenom viděl? . . Kde jsem vás jenom viděl?... Ale vždyť to bylo tady!"

"Sláva, paměť vám začíná fundovat."

"A kdy jsem vás jenom viděl? Počkejte, počkejte... Bylo to ten den, jak jsem se vracel z Paříže, jak jsem tam měl tu tajnou fušku... Kakraholte," rozesmál se najednou na celé kolo, "víte, že bych si málem mohl na takové tajné práce otevřít živnost?"

"Asi byste na tom neprodělal. A teď mi řekněte, kdo jsem?"

"Kdo jste? Vy jste ten kamarád, co za mě tenkrát zaplatil, z čehož vyplývá, že jste charakterní člověk. Na nic jiného se neptám."

"To je moje řeč," souhlasil neznámý, "tím spíš, že od mistra zámečnického k mistru puškaři je jen krok."

"Jo, jo, jo, už si vzpomínám. Bylo to šestého října, ten den, co se král vracel do Paříže. Klábosili jsme tak trochu o tom

hlupákovi, jestli se dobře pamatuji."

"A mě to tenkrát velmi zajímalo, mistře Gamaine. Dovedete opravdu krásně vypravovat, a protože bych si s vámi ze srdce rád zase jednou trochu povykládal, když se vám teď znovu vrací paměť, řekněte mi, prosím vás, není-li to ovšem ode mě dotěrnost, co jste dělal asi tak před hodinou, když jste ležel jak široký tak dlouhý uprostřed silnice nějakých dvacet kroků od vozu, který by byl přes vás jistě přejel, kdybych se tam byl náhodou nevyskytl. Snad nemáte nějaký světobol, mistře Gamaine, snad jste si nechtěl dokonce sáhnout na život?"

"Sáhnout na život? Co to je za nápad? Na to se má mistr Gamain moc rád. Což jsem dělal uprostřed silnice, roztažený na dlažbě jako žába? Poslyšte, krajane, byl jsem to opravdu já?"

"To bych řek! Jenom se na sebe podívejte."

Mistr Gamain se na sebe podíval.

"A sakra, sakra, to bude mít paní Gamainová malou radost. Však mně včera večír říkala: Neber si nové šaty, vezmi si staré, do Tuilerií to je až moc dobré."

"Vy jste byl v Tuileriích?" otázal se s živým zájmem neznámý. "To jste se vracel z Tuilerií?"

Gamain se poškrábal za uchem, snažil se dát do pořádku vzpomínky, ještě pořád popletené.

"Z Tuilerií. To se ví, že z Tuilerií. A pročpak ne? Vždyť to přece není žádné tajemství, že jsem dělal zámečnického mistra u pana Veto."

"U pana Veto? Kdo je to pan Veto?"

"Člověče, to jste spadl z měsíce? Copak .nevíte, že se tak říká tomu královskému moulovi?"

"Co chcete? Já si hledím svého řemesla a nestarám se o po1itiku."

"To jste šťastný člověk. Já se o ni starám, vlastně mě pořád někdo nutí, abych se o ni staral, a to mě ještě přivede do maléru."

Gamain zvedl oči k nebi a nešťastně si povzdechl.

"Snad to nebude tak zlé," pokrčil Gamainův společník rameny. "A to jste dělal v Paříži zase něco takového jako posledně?"

"Přesně to samé, jenže tenkrát sem nevěděl, kam jdu, a oči sem měl zavázané, kdežto dneska sem věděl, kam jdu, a oči jsem měl pěkně votevřený."

"Takže jste hned poznal, že jste v Tuileriích."

"V ,Tuileriích? Kdo vám k sakru řek, že jsem byl v Tuileriích?"

"Ale vy sám přece, před malou chvílí. Jak bych mohl vědět, že jste byl v Tuileriích, kdybyste mi to byl sám neřekl?"

"To je pravda," poškrábal se Gamain za uchem. "Jak by to byl mohl vědět? Musel jsem mu to říct."

Otočil napuchlou tvář k neznámému:

"Asi jsem vám to neměl říkat. Ale co, vy to nikomu nepovíte, a kdyby, tak to zapřu. Co sem řek, to sem řek, byl jsem v Tuileriích."

"A pracoval jste s králem," dodal Gamainův společník, "a král vám dal pětadvacet zlaťáků. Máte je ještě v kapse."

"Měl jsem v kapse pětadvacet zlatých, tocevíš."

Gamain hrábl chvatně do kapsy a vytáhl hrst zlaťáků a stříbrných a měděných mincí.

"Počkejte, počkejte, pět, šest, sedm... propánajána, dyť já vůl bych na to byl zapomněl... dvanáct, třináct, čtrnáct... takových pětadvacet zlatých, to jsou pěkné peníze... sedmnáct, osmnáct, devatenáct... pětadvacet zlatých nenajde člověk na ulici... třiadvacet, čtyřiadvacet, pětadvacet. Zaplaťpámbů, souhlasí to," oddechl si Gamain spokojeně.

"Vždyť jsem vám to říkal, mohl jste se na mě spolehnout."

"Na vás? A jak jste mohl vědět, že mám u sebe pětadvacet Ludvíků?"

"Drahý pane Gamaine, už jsem měl tu čest vám říct, ze bych o vás byl málem zakopl, jak jste ležel napříč přes silnici, a pár kroků před vámi jel vůz a byl by vás určitě přejel, kdybych byl na vozku nekřikl. Zavolal jsem na drožku, která jela náhodou okolo, vzal jsem z fiakru lucernu a posvítil si na vás, a jak tak na vás svítím, vidím, že kousek od vás leží tři nebo čtyři zlaťáky. Hned jsem si myslil, že vám asi vypadly z kapsy, sáhl jsem vám do kapsy a hle, našel jsem jich tam ještě asi dvacet, a tak jsem poznal, že jsem se nemýlil. Ale drožkář se dal do křiku: Ne, ne, pane, toho chlapa nepovezu! Jak to - nepovezeš? Cožpak to nevidíte, pane, takový otrapa, válí se to v blátě - a pětadvacet dukátů! Ne, ne, pane, tohle smrdí šibenicí na sto honů. Snad si nemyslíš, že to je zloděj? To slovo zloděj vás přivedlo k vědomí. Zloděj, dal jste se do křiku, ty si myslíš, že jsem zloděj? No a ne? stál na svém kočí, kdybys nebyl zloděj, kde bys vzal pětadvacet zlaťáků? Mám pětadvacet zlaťáků, odpověděl jste, protože mi je dal můj učeň, francouzský král. Podle těchhle slov jsem vás poznal, posvítil jsem vám do obličeje a hned jsem zvolal: Ale vždyť to je přece mistr Gamain, tak to jsme doma! Mistr Gamain, zámečník z Versailles! Byl pracovat s králem, král mu dal za jeho námahu pětadvacet louisdorů. Ručím za něho. A protože jsem se za vás zaručil, drožkář už nedělal žádné potíže. Dal jsem vám peníze zpátky do kapsy, naložili jsme vás pěkně do vozu, já jsem si sedl na kozlík a složili jsme vás v téhle příjemné hospůdce, kde si nemůžete stěžovat na nic, leč snad na to, že vás opustil váš tovaryš."

"Já že sem něco říkal vo tovaryšovi? Já že sem si stěžoval, že mě tovaryš vopustil?" divil se Gamain jako v Jiříkově vidění.

"Ten člověk si nepamatuje na nic."

"Ale dyť já... "

"Před chvilkou jste tady povídal: To všecko skrz toho holomka... nevzpomínám si už, jaké jméno jste jmenoval."

"Louis Lecomte."

"Ano, ano, tak nějak jste toho pána jmenoval. Tím vším je vinen můj tovaryš, Louis Lecomte, říkal jste, slíbil mi, že se vrátí se mnou do Versailles, a sotva jsme vytáhli paty z Tuilerií, vzal mi draka."

"Něco takovýho jsem mohl krásně říct, protože to je pravda."

"A když to je pravda, proč to zapíráte? Víte přece, příteli, v jakých časech žijeme, a kdybyste si hrál na schovávanou s někým jiným než se mnou, mohlo by se vám to pořádně nevyplatit."

"Ale vy... " mrkl Gamain na svého společníka po očku.

"Co já?"

"Vy jste přece můj přítel, ne?"

"Máte krásnou důvěru k svému příteli! Říkáte mě ano a hned mně zas řeknete ne. Řeknete je to pravda a za okamžik není to pravda. Tak jako jste mně posledně vypravoval jednu takovou podařenou historku - člověk by musel být Vašek ze Zlámané Lhoty, aby si nechal věšet takové bulíky na nos!"

"Jakou historku?"

"Že jste dělal tajný zámek u nějakého vznešeného pána - samozřejmě jste mi nemohl říci, kdo to byl."

"Věřte si mně nebo ne, dneska šlo zas o něco takového."

"U krále?"

"U krále. Jenže dnes to nebyly dvířka na tajné schody, byly to dveře u jarmary."

"A vy mi chcete pověsit na nos, že král, který se přece sám dobře vyzná v zámečnictví, by potřeboval nějakého pana Gamaina, aby mu pomohl udělat zámek k jarmaře? Jděte mi do háje!"

"A vidíte, je to pravda a je to pravda! Ten vejtaha! To se rozumí, že si napřed myslel, že se beze mě obejde. Začal dělat ten zámek halabala. Nač potřebuju Gamaina? Copak na to nestačím sám? Ať mně pan Gamain vleze na záda! jenomže potom to tak zpackal, že mu byl mistr Gamain najednou zas dobrý."

"A tak mu nezbylo, než aby pro vás poslal pana Hue, Dureye nebo Webera."

"To zas ne. Vzal si na pomoc tovaryše, který toho uměl, bambula; ještě míň než pan král. Jednoho krásnýho dne se ten mladík vobjeví u mě ve Versailles a povídá: Tak se podívejte, mistře Gamaine, chtěli jsme udělat, král a já, krásný zámek, ale tumáš, zámek nefunguje. A co je mně do toho? povídám já. Abyste jako přišel a dal ten zámek do pořádku. To není pravda, povídám já, vy nejste vod krále, ste vod policie, šijete na mě boudu. Tady je pětadvacet tolarů, povídá ten mládenec, posílá vám je král, abyste věděl, že to je pravda. Policie není tak štědrá. Pětadvacet zlatých? Kdepak jsou? povídám já. Tadyhle, povídá ten chlapík a dal mně je."

"To je těch pětadvacet Ludvíků, co máte u sebe?" zeptal se puškař.

"Láry fáry. Těch prvních pětadvacet, to byla jenom záloha."

"Krucinámol! Padesát tolarů za takovou práci, v tom musí být nějaký háček, mistře Gamaine."

"Však jsem si to taky hned řek. Zvlášť když ten tovaryš... "

"Co tovaryš... ?"

"Kdoví jestli to vůbec byl opravdovský tovaryš. Měl jsem se ho zeptat, kde všude dělal, kudy putoval po Francii a jaký byl jeho mistrovský kus."

"Ale to přece poznáte na první pohled, jestli někdo něco dovede nebo nedovede."

"Copak k dílu, to on zas byl. Dovedl vzít docela slušně pilník a kleště do ruky. Viděl sem ho, jak přefikl rozžhavenou železnou tyč jednou ranou a pilníkem provrtal železnou desku jako nebozezem. Jenomže v tom bylo nějak víc teorie nežli praxe. Ještě ani nebyl s dílem pořádně hotov, už si umýval ruce, měl je jemné a bílé jako slečinka. Copak opravdovský zámečník má čas na vodu a na mýdlo? Kdypak jsem si já naposled pořádně umýval ruce?"

A Gamain ukázal pyšně své černé mozolnaté ruce na důkaz, že s nimi žádná mandlová pasta ani pískové mýdlo nic nepořídí.

"A jaké to bylo u krále?" natočil falešný puškař Gamaina k otázce, která ho zřejmě nejvíc zajímala.

"Tak se zdá, že král už na nás čekal. Zavedli nás do dílny. Král mně strčil do ruky začatý zámek, nebyla to zrovna žádná hudlařina. Jenomže to měl být zámek na tři západy a pan král ztroskotal hned u druhého. Kdepak, takový zámek na tři západy, to každý hned tak nedovede. Ani pořádný zámečník to vždycky nesvede, natož takový fušér král. Mrkl jsem na ten verk a hned jsem věděl, kde je chyba. Povídám: nechte mě tu hodinku o samotě, abych měl klid a pokoj, a budete mrkat, jak to bude cvakat. Král povídá: Gamaine, příteli, zařiď se tu jako doma. Tadyhle máš pilníky, tadyhle je svěrák, pusť se, kamaráde, do díla. My zatím tadyhle s tovaryšem půjdem připravit skříň."

"To si šli zahrát biliár, ne?"

"Taky sem si hned myslel, že v tom je ňáká bouda. Nešli velkým schodištěm, ale malým, tajným, co vede do královy pracovny. Když sem byl hotov, řek sem si: skříň, to je zástěrka. Zavřeli se spolu, aby mohli kout nějaké pikle. Půjdu dolů potichu, otevřu najednou dveře, a budu vidět, co tam spolu tropí."

"Nu a?"

"Jenomže oni asi poslouchali, svině. To víte, že nemám krok jako nějaký tanečník, našlapoval jsem jako kočka, jenomže ty zatracené schody přece jenom vrzaly. Slyšeli mě; dělali, jako že mně dou naproti, a zrovna dyž sem dával pracku na kliku, otevřely se dveře a kdo byl hloupý? Gamain."

"Takže nevíte nic."

"Počkejte, neskákejte mně do řeči. A vida, Gamain, povídá král. Ano, Sire, už sem hotov, povídám já. A my taky, povídá král. Pojď, pomůžeš mi ještě s něčím. A vedl mě rychle přes pracovnu, ale ne zas tak rychle, abych neviděl na stole velkou mapu, a byla to nejspíš mapa Francie, protože měla v jednom rohu tři královský lilie."

"A na té mapě nebylo jinak nic zvláštního?"

"Bylo. Tři dlouhý řady špendlíků, mašírovaly si to jako vojáci třemi různými směry z prostředka na hranice.

"Člověče," předstíral puškař údiv, "vy máte pozorovací talent, vám nic neunikne... A vy si opravdu myslíte, že král a jeho tovaryš se zabývali tou mapou, místo aby se starali o jarmaru?"

"To bych řek."

"Nemůžete to vědět tak určitě."

"A to zas jo."

"Jak to?"

"Podívejte se: ty špendlíky měly barevný hlavičky, jedny byly černý, druhý modrý a třetí červený, každá ta řada byla jiná. A zrovna jedním takovým červeným špendlíkem se král šťáral v hubě."

"Příteli Gamaine, jestli já někdy něco vynaleznu ve svém řemesle, nepustím vás do své dílny, ani vás přes ni nepovedu, na to můžete vzít jed. Anebo vám aspoň zavážu oči jako tenkrát, když vás vedli k tomu velkému pánovi. A to jste přece jen přes ty zavázané oči zjistil, že podjezd má deset schodů a že dům stojí na bulváru."

"Počkejte, počkejte," nadýmal se Gamain pýchou nad tou chválou, "to není ještě všechno, ta jarmara tam vopravdu byla."

"Hleďme, hleďme!"

"A víte, kde? To byste neuhodl! Zazděná do zdi, kamaráde!"

"Do zdi?"

"Ve stěně v chodbě, která vede z královy alkovny do dauphinova pokoje."

"To je zajímavé. A ta skříň byla jen tak otevřená?"

"Co vás nemá... Oči jsem si mohl vykoukat, ale neviděl jsem nic a tak povídám: Kdepak máte tu jarmaru? Král se rozhlédl kolem sebe a povídá: Gamaine, měl jsem k tobě vždycky důvěru a tak jsem nechtěl, aby nikdo jiný než ty znal mé tajemství: podívej se. Tovaryš nám svítil, protože v chodbě nejsou žádná okna. A král vlastníma rukama nadzdvihl jednu výplň dřevěného obložení a já jsem uviděl kulatou díru v průměru asi dvou stop. Král viděl, jak valím oči, mrkl na toho svého tovaryše a povídá: Vidíš tu díru, příteli? Sám jsem ji udělal, abych si měl kam schovat peníze. Tenhle mladík mně pomáhal od tý doby, co je na zámku, asi čtyři nebo pět dní. Teď jde o to, aby se k těmhle železným dvířkám přidělal zámek a dvířka musí přiléhat tak, aby se na ně nechalo přiložit ostění a nebylo nic vidět, tak jako předtím nebyla vidět ta díra... Potřebuješ pomoc? Jestli ano, tenhle mladý muž ti pomůže, jestli se můžeš obejít bez něho, dám mu jinou práci, máme jí tady až nad hlavu. To víte. Sire, povídám já, když já můžu něco udělat sám, tak jsem vždycky radši, když mně nikdo nekouká do ruky. Dobrý dělník tady má na čtyři hodiny práce, ale že jsem to já, bude to za tři hodiny. Jděte se projít, Sire, a toho mladého muže si klidně můžete vzít s sebou, ať vám vypravuje pohádky. A jestli máte něco, co chcete v téhle díře schovat, tak se vraťte za tři hodiny. Král měl jistě pro toho tovaryše ňákou jinou práci, poněvadž jsem ho už neuviděl: za tři hodiny se král vrátil sám. Tak co, Gamaine, povídá, jakpak ti to jde? Už je to uděláno, už je to hotovo, zazpíval sem mu do ouška: A ukázal sem mu dvířka, zavírala se tiše, bez jediného vrznutí, a zámek klapal, jako když ho čerstvě namaže. Dobrá, řekl král, a teď mně pomůžeš spočítat peníze, který si sem pěkně schováme. A zazvonil na sluhu a ten přinesl čtyři pytlíky plné dvoulouisdorů a král povídá, tak budem počítat. Tak jsme počítali a král napočítal milión a já mu taky napočítal milión, a dyž pětadvacet ludvíků ještě přebývalo, tak král povídá: Tu máš, Gamaine, tohle si vezmi za svou námahu, jako by to nebyla ostuda, nechat nejdřív počítat ubohého poctivého muže, který má pět dětí, celý milión, a pak mu dát jako vodměnu mizernejch pětadvacet zlaťáků. Co říkáte té špíně?

Puškař se ušklíbl. "Nu, není to zrovna královská odměna."

"Počkejte, to ještě není všecko. Vzal jsem těch pětadvacet ludvíků, strčím si je do kapsy a povídám: Děkuju pěkně, Sire, je to od vás hezké, ale nejed a nepil sem od rána a můžu leknout žízní. Ještě jsem ani nezavřel hubu a najednou se otevřou nějaké jiné tajné dveře a než bys řekl švec, stojí přede mnou královna a drží v ruce podnos a na tom podnose byla sklenice vína a obložený chlebíček. Milý Gamaine, povídá královna, máte jistě žízeň, napijte se a zakousněte něco k tomu. Já jsem ji pozdravil, toť se ví, a povídám, to jste se nemusela vobtěžovat, paní královno, vždyť to nestojí za to. Co byste na to taky řek, prosím vás, člověk má hlad, a oni mu dají obložený chlebíček, člověk má žízeň, a oni mu dají jenom jednu sklenici vína! Takový krkouni! To si může paní královna strčit za klobouk... ! Vždyť je z toho vidět, že ta ženská jakživa neměla žízeň a hlad... Jednu sklenici vína!... Není to k pláči?"

"Tak jste tedy odmítl?"

"Byl bych dobře udělal, kdybych vodmítl... Ale to zas né, vypil sem to. Ten vobloženej chlebíček sem si zavázal do šátku a povídám: Pro tátu je to tak na jednou do huby, tak to radši vemu dětem. Potom sem poděkoval Jeho Veličenstvu, jako by to opravdu stálo za to, a dal sem jim spánembohem. V duchu sem se zaklínal, že mě v Tuileriích už jaktěživ nikdo neuvidí."

"A proč jste říkal, že byste byl udělal líp, kdybyste byl to víno nepil?"

"Protože mně do toho vína dali jed! Jedna sklenice vína za celej den, když nepočítám ty dvě láhve bordeaux, co jsem vypil, když sem dělal ten zámek, a takové následky! Sotva jsem přešel Pont Tournant, dostal jsem vám takovou žízeň, ale jakou žízeň! Takovou žízeň, že jsem chvíli váhal, jestli se nemám jít napít do řeky. Ale pak jsem si řek, co bys pil vodu, když je tady tolik hospod... A to všecko z toho, že mně dali otrávené víno. Čím víc jsem pil, tím jsem měl větší žízeň. A tak sem musel pít a pít, dokud jsem neztratil vědomí. Ale ať si se mnou nehrajou, já jim to ještě vytmavím. Až je bude jedinou lid soudit, já tam půjdu a povím, že mně dali pětadvacet dukátů za čtyři hodiny poctivé práce a že jsem tomu pacholkovi spočítal jeho milión, a že mě chtěli otrávit jako psa, aby se nikdo nedozvěděl, kam si schovali ten svůj poklad!" 4

"A já, milý Gamaine," vstal od stolu puškař, jenž se už patrně dozvěděl všecko, co se chtěl dozvědět, "já vám potvrdím, že jsem vám dal protijed, který vás navrátil k životu."

Se střídmostí Sparťana odmítl Gamain sklenici vína, kterou mu už potřetí nebo počtvrté nabízel neznámý dobrodinec, s nímž si mistr nad mistry před chvílí přísahal věčné přátelství. Byl to první hrdinský čin v jeho životě, ale nebyla to tak docela jeho zásluha; čpavek měl totiž na něho dvojí účinek: jednak takřka okamžitě vystřízlivěl, zároveň si však na čtyřiadvacet hodin úplně zošklivil víno. A tak se tedy vydal domů do Versailles, kam dorazil živ a zdráv ve dvě hodiny v noci; v jedné kapse měl pětadvacet zlaťáků od krále, v druhé královnin obložený chlebíček.

41. Stroj pana Guillotina

Díky výzvědné službě, kterou měl Cagliostro ve všech společenských vrstvách, dokonce i mezi královským služebnictvem, dozvěděl se už pozítří, že hrabě Ludvík de Bouillé přibyl do Paříže 15. nebo 16. listopadu; že se setkal se svým bratrancem, panem Lafayettem, 18. listopadu; že byl téhož dne přijat králem; že se 22. listopadu nabídl Gamainovi jako zámečnický tovaryš; že u mistra nad mistry zůstal tři dny a čtvrtého dne že se s ním vypravil z Versailles do Paříže. Bez nesnází se spolu s Gamainem dostal ke králi, hned nato se vrátil k svému příteli Achillesovi du Chastelet, u něhož v Paříži bydlel, převlékl se a ještě týž večer odcestoval poštovním dostavníkem do Met.

Pokud jde o pana Beausira, hned nazítří po oné noční schůzce, kterou měl s hrabětem Cagliostrem na hřbitově svatého Jana, přiběhl bývalý poddůstojník jako splašený za bankéřem Zannonem do Bellevue. - Čacký Beausire se vrátil z herny v sedm hodím ráno, přes neklamný trik Lawův prohrál do posledního louisdoru všechno, co dostal od štědrého hraběte, a doma našel ke všemu neštěstí byt jako po vyhoření - slečna Oliva a malý Toussaint zmizeli beze stopy.

Beausira napadlo, že hrabě Cagliostro neodešel s ním pod záminkou, že si potřebuje ještě o čemsi důvěrně pohovořit se slečnou Olivou. Hned v něm vzklíčilo podezření: to hrabě jistě Olivu unesl. Jako dobrý ohař se Beausire pustil po stopě a stopa ho vedla do Bellevue; jakmile se ohlásil, byl ihned uveden k baronu Zannonovi čili k hraběti Cagliostrovi - jak je čtenáři libo -, v této chvíli ne-li k hlavní postavě, tedy určitě alespoň k šedé eminenci dramatu, které tu vypravujeme.

Když ho dovedli do salónu, který už známe z počátku našeho vyprávění, protože se tu setkali doktor Gilbert a markýz de Favras, a pan Beausire se v tomto skvělém prostředí octl tváří v tvář hraběti, na okamžik zaváhal; Cagliostro tu vypadal jako tak vznešený pán, že se náš poddůstojník neodvažoval žádat na něm zpět svou milenku.

Ale jako by viděl bývalému poddůstojníkovi až do duše, hrabě Cagliostro začal sám.

"Pane de Beausire," řekl s úsměvem, "pozoroval jsem, že máte dvě opravdové vášně: hru a slečnu Olivu."

"Ach pane hrabě," zvolal Beausire bolestně, "vy tedy víte, proč jsem za vámi přišel?"

"Samozřejmě. Přišel jste si pro slečnu Olivu. Je u mne."

"U pana hraběte?"

"Zajisté. Je v mém bytě v ulici Saint-Claude. Je ve svém někdejším hnízdečku, a budete-li moudrý a budu-li s vámi spokojen, to jest budete-li mi nosit zajímavé anebo aspoň zábavné zprávy, vstrčíme za každou takovou zprávu parnu Beausirovi do kapsy pětadvacet louisdorů, aby si mohl jít zahrát na kavalíra do Palais-Royal, a pořídíme mu pěkné šaty, aby se mohl jít dvořit své milované do ulice Saint-Claude."

Beausire měl sto chutí zvýšit hlas a domáhat se slečny Olivy. Ale Cagliostro ho zarazil hned v rozběhu; stačilo, aby se jen dvěma slovy zmínil o portugalském vyslanectví a oné nešťastné aféře s královniným náhrdelníkem, která visela chudákovi poddůstojníkovi pořád nad hlavou jako Damoklův meč, a pan Beausire byl hned jako ryba.

Aby pak nevznikla žádná pochybnost, že žena páně Beausirových snů se opravdu nalézá v ulici Saint-Claude, hrabě nařídil zapřáhnout a odjel s Beausirem do paláce na bulváru. Uvedl pana Beausira do sanctum sanctorum, sundal ze stěny jeden obraz a důmyslně zakrytým otvorem ukázal ubohému milenci slečnu Olivu. Hověla si v pohodlné lenošce jako královna a četla jednu z těch špatných knih, jež byly v té době v takové oblibě; bývalá komorná slečny de Taverney byla po takové četbě celá divá, kdykoli se k ni dostala. Mladý pan Toussaint, oblečený jako královský princ, v bílém kloboučku s pštrosími pery, jaký nosil Jindřich IV., a v modrých námořnických kalhotkách, přepásaných trikolórou se zlatými třásněmi, si hrál s báječnými hračkami.

Milenci a otci Beausirovi se dmula hruď štěstím a pýchou. Slíbil všechno, co hrabě chtěl, a hrabě, věrný svému slibu, nejenom každou zajímavou anebo zábavnou zprávu, kterou mu Beausire donesl, štědře odměnil zlatem, ale dovolil mu navíc, aby si šel vybrat sladkou odměnu v náručí slečny Olivy.

Všechno šlo tedy jako na drátkách podle Cagliostrových přání, ba mohli bychom dokonce říci i podle přání páně Beausirových, když jednoho dne ke konci prosince v hodinu na tu roční dobu dosti neobvyklou, totiž v šest hodin ráno, uslyšel doktor Gilbert, jenž už půldruhé hodiny pilně pracoval, jak někdo třikrát zaklepal na dveře. Podle toho, jak bylo zaklepáno, poznal, že časný návštěvník je zednářský bratr.

Šel tedy otevřít.

Na prahu stál s úsměvem na rtech hrabě Cagliostro.

Kdykoli se Gilbert setkal tváři v tvář s tímto záhadným mužem, neubránil se jistému rozechvění.

"Ach to jste vy, hrabě?"

Snažil se, aby na sobě nedal znát překvapení, a podal Cagliostrovi ruku.

"Jste mi vždycky vítán, hrabě, ať přicházíte v kteroukoli chvíli a ať vás přivádí cokoli."

"Přivádí mě touha, drahý Gilberte, abyste se zúčastnil lidumilného pokusu, o němž jsem měl tu čest se už před vámi zmínit."

Gilbert se marně snažil vzpomenout si, o jakém pokusu to hrabě mluví.

"Nevzpomínám si... ," odpověděl nejistě.

"Jen pojďte se mnou, milý příteli, nevyrušuji vás pro nic za nic... Ostatně se tam setkáte se známými."

"Drahý hrabě," usmál se Gilbert, "ať mě povedete kamkoli, půjdu tam rád kvůli vám. Kam to bude a s kým se tam setkám, na tom mi už tolik nezáleží."

"Pojďme tedy, je už čas."

Gilbert byl úplně oblečen, potřeboval jen položit pero a vzít si klobouk.

"Jsem vám k službám, hrabě."

"Pojďme," vybídl krátce Cagliostro.

Šel napřed; Gilbert kráčel za ním.

Dole čekal kočár; oba muži do něho vstoupili.

Kočár se okamžitě rozjel, hrabě nepotřeboval říkat kam. Bylo zřejmé, že kočí už ví, kam má jet.

Za čtvrt hodiny projeli celou ještě spící Paříží a vyjeli za městskou bránu. Zastavili na velkém čtverhranném dvoře, do něhož vedla dvě poschodí malých zamřížovaných okének. Brána, kterou vůz projel, se za nimi ihned zase zavřela.

Když Gilbert seskočil na zem, poznal, že je na vězeňském dvoře, a když se kolem sebe lépe rozhlédl, uvědomil si, že to je vězení v Bicétre.

To místo, už samo o sobě velmi ponuré, vypadalo ještě ponuřejší v matném rozbřesku kalného dne; denní světlo jako by nerado sestupovalo do tohoto dvora.

Bylo asi čtvrt na sedm; doba v zimě málo příjemná, neboť v tu hodinu proniká ranní chlad citelně i nejodolnější organismus.

Drobný déšť, jemný jako smuteční závoj, bičoval šedé vězeňské zdi a tvořil na nich šmouhy jako od pláče.

Uprostřed dvora stavělo několik dělníků pod vedením mistra a pod dohledem malého mužíčka, celého v černém, který se točil jako čamrda, zvláštní stroj podivného a neobyčejného tvaru.

Když spatřil oba nové příchozí, černý mužíček zvedl hlavu.

Gilbert sebou trhl; poznal doktora Guillotina, kterého protkal u Marata. Stroj byl, teď ve velkém, týž, jehož model viděl ve sklepním příbytku redaktora Přítele lidu.

Také četný mužíček poznal Cagliostra a Gilberta.

Příchod dvou tak významných osobností byl pro něho dost důležitý, aby na okamžik zanechal řízení díla a šel jim vstříc.

Přesto však ještě neopomněl připomenout tesařskému mistru, jak důležitá je stavba, kterou se tu zabývá.

"Tak, tak, mistře Guidone... děláte to dobře. Dodělejte plošinu; plošina, to je základ celé konstrukce. Až budete hotovi, postavíte oba sloupy, a dejte dobrý pozor na značky, aby nebyly od sebe ani příliš daleko, ani příliš blízko. Ostatně jsem tady a budu vás mít pořád na očích."

Potom spěchal vstříc Cagliostrovi a Gilbertovi, kteří mu zatím už ušetřili polovičku cesty.

"Dobrý den, barone, je to od vás velmi milé, že jste přišel první a přivedl nám pana doktora. Pamatujete se jistě, doktore, že jsem vás pozval u Marata, abyste se přišel podívat na můj pokus. Bohužel jsem se vás tenkrát zapomněl zeptat, kde bydlíte... Uvidíte něco ohromného, nejhumánnější stroj, jaký kdy kdo vynalezl."

Potom se jako na obrtlíku obrátil ke stroji, s nímž se zřejmě laskal jako s milovaným děťátkem.

"Ale, ale, Guidone, co to děláte? Zapřaháte vůz před koně!"

Vyběhl jako kočka po schůdkách, které dva pomocníci přistavili k jedné straně čtvercového pódia, jal se tančit po plošině a v několika vteřinách vskutku napravil chybu, které se dopustili dělníci, ještě málo obeznámení s mechanismem toho epochálního vynálezu.

"Ták, tak," volal doktor Guillotin záře blahem, že teď, když se zase ujal vrchního velení, jde všecko jako na drátkách, "teď už zbývá jenom zasadit nůž do žlábku... Guidone, Guidone," vykřikl však pojednou zděšeně, jako by nastával konec světa, "ale pročpak jste nenechali žlábek vyložit mědí?"

"Proč, doktore? Protože jsem si myslel, že pořádný dubový dřevo, důkladně napuštěný tukem, bude stejně dobrý jako měď," odpověděl mistr tesař.

"To se ví, to se ví," horlil doktor pohrdlivě, "všude se šetří, všude se šetří! A nejvíc tam, kde se jedná o pokrok vědy a o blaho lidstva! Guidone, jestli se nám dnes náš pokus nepodaří, vy za to budete odpovědný! Beru si vás za svědky, pánové," obrátil se doktor k Gilbertovi a ke Cagliostrovi, "že jsem chtěl mít měděné žlábky a že jsem protestoval proti tomu, že je nechali dřevěné. Jestli se nůž cestou zastaví nebo sjede špatně, není to má vina, umývám si ruce."

A po osmnácti stech letech učinil doktor Guillotin na plošině svého ještě nevyzkoušeného lidumilného vynálezu stejné gesto jako Pilát na terase svého paláce.

Ale přes všechny tyhle drobné nepříjemnosti se stavba stroje chýlila ke konci a epochální vynález doktora Guillotina nabýval vražedné podoby; vynálezce se z toho těšil jako děcko, doktoru Gilbertovi přebíhal po zádech mráz.

Cagliostro se díval neúčastně; od Lorenziny smrti se srdce toho muže proměnilo v kámen. 5

Stroj vypadal takto:

Předně tu byla první plošina, na niž se vystupovalo po jakýchsi mlynářských schůdkách.

Uprostřed té plošiny se jako šibenice zvedala druhá, čtvercová plošinka o straně patnáct stop; na té plošince, asi ve dvou třetinách, přímo proti schůdkům, stály dva sloupy vysoké deset až dvanáct stop.

V těch dvou sloupech byly proti sobě ony proslulé žlábky, na něž bylo mistru Guidonovi líto mědi k zoufalému pohoršení lidumilného doktora Guillotina.

Ve žlábcích klouzal nůž ve tvaru půlměsíce, který sletí shůry dolů, jakmile se stiskne zvláštní péro, svou vlastní vahou, zestonásobenou ještě těžkým závažím.

Mezi oběma sloupy byl malý otvor. Obě křídla toho otvoru, jímž mohl člověk prostrčit hlavu, se stýkala tak, že mu sevřou krk jako límec. Prkno v délce muže prostřední postavy, uvedené v daný okamžik v pohyb, vystoupí samočinně až k onomu otvoru.

Jak je vidět, byl to opravdu důmyslný vynález.

Zatímco tesaři, mistr Guidon a doktor Guillotin dokončovali poslední práce na lidumilném stroji, zatímco Cagliostro a Gilbert diskutovali o tom, co je na vynálezu páně Guillotinově vskutku nového - hrabě Cagliostro Guillotinovo prvenství popíral, tvrdil, že jeho vynález má mnoho podobného s italskou mannayou a zvláště s proslulou popravčí sekyrou toulouskou, kterou byl sťat maršál de Montmorency 6- scházeli se na dvoře další diváci, zřejmě sezvaní, aby se také zúčastnili toho zajímavého pokusu.

Byl to především stařec, nám dobře známý, který hrál významnou úlohu v tomto dlouhém příběhu. Stižen nemocí, na niž měl brzy zemřít, přišel na naléhání kolegy Guillotina, přes časnou ranní hodinu a špatné počasí, aby viděl ten

znamenitý stroj při práci.

Gilbert ho poznal a vyšel mu uctivě vstříc.

Provázel ho pan Giraud, architekt města Paříže, jemuž se vzhledem k jeho úřední funkci dostalo tohoto vlídného pozvání.

Druhá skupina, jež nikoho nezdravila a s níž se také nikdo nepozdravil, se skládala ze čtyř mužů, velmi prostě oděných.

Ti čtyři muži zamířili co nejdál od Gilberta a Cagliostra, zůstali skromně stát v nejvzdálenějším koutě dvora, tiše spolu hovořili a drželi klobouky v ruce, přestože poprchávalo.

Nejvýznamnější mezi těmi čtyřmi osobnostmi byl zřejmě muž kolem padesátky, vysoké postavy, vlídného úsměvu a poctivé tváře; alespoň ho ostatní tři uctivě poslouchali, kdykoli prohodil šeptem několik slov.

Ten muž se jmenoval Charles-Louis Sanson; narodil se 15. února 1738; byl při tom, když jeho otec čtvrtil Damiense, a pomáhal mu, když se mu dostalo cti stít hlavu panu de Lally-Tollendal.

Obecně se mu říkalo Monsieur de Paris. 7

Ti tři ostatní muži byli jeho syn, který měl tu čest pomáhat svému otci při stětí Ludvíka XVI., a dva katovi pomocníci.

Přítomnost Monsieura de Paris, jeho syna a dvou pomocníků dodávala stroji pana Guillotina strašlivou výmluvnost. Dokazovala, že pokus šlechetného lékaře se děje ne-li pod záštitou, tedy se souhlasem ,vlády.

Zdálo se, že Monsieur de Paris je velmi zkormoucen. Bude-li stroj, k jehož vyzkoušení byl pozván, přijat a zaveden, bude tatam všechna vznešenost jeho osobnosti. Mistr popravčí nebude už 1idstvu připadat jako anděl-mstitel s plamenným mečem v ruce; bude už jenom něco jako domovník, který otvírá dveře smrti.

Proto také nebyl Monsieur de Paris nikterak nadšen novým vynálezem.

Protože pršelo sice jen drobně, ale tím hustěji a vydatněji, doktor Guillotin, jenž se nepochybně obával, aby špatné počasí neodradilo někoho ze vznešených diváků, obrátil se k významnější skupině, totiž k té, v niž byli Cagliostro, Gilbert, doktor Louis a architekt Giraud, a oznámil jako ředitel cirkusu, který cítí, že se obecenstva zmocňuje netrpělivost:

"Pánové, očekáváme už jen jednu váženou osobnost, pana doktora Cabanise. Jakmile doktor Cabanis přijde, začneme."

Sotva to dořekl, vyjel do dvora třetí kočár a z něho vystoupil čtyřicátník inteligentního vzezření, živého a pátravého pohledu. Byl bez klobouku.

Byl to poslední očekávaný divák, doktor Cabanis. Všechny pány vlídně pozdravil, jak se sluší na lékaře-filosofa, a šel podat ruku Guillotinovi, který už na něj volal z plošiny: "Pojďte, doktore, pojďte, čekáme už jen na vás." Potom se připojil ke skupině Gilbertově a Cagliostrově.

Jeho kočár zatím zajel k druhým dvěma vozům, zatímco drožka Monsieura de Paris zůstala skromně stát u vrat.

"Pánové," prohlásil doktor Guillotin, "jelikož jsme už všichni, můžeme začít."

Zvedl ruku, otevřely se jedny dveře a v nich se objevili dva muži v šedivém vězeňském šatě. Každý měl na zádech pytel, pod pytlovinou se nejasně rýsovaly tvary lidského těla.

V oknech se objevily bledé tváře nemocných; nikdo je sice nepozval, ale také jim nikdo nebránil, aby s vytřeštěnýma očima nesledovali neočekávanou a příšernou podívanou, jejímuž smyslu nemohli rozumět.

42. Večer v pavilónu Flora

Téhož dne, totiž 24., prosince, na Štědrý večer, byla recepce v pavilónu Flora.

Královna nechtěla přijímat, proto přijímala princezna de Lamballe místo ní; vystupovala v úraze hostitelky, dokud nepřišla Marie Antoinetta.

Jakmile se královna objevila, dostalo se všechno do obvyklých kolejí, jako by se večírek konal v Marsanově pavilónu a nikoli v pavilónu Flora.

Dopoledne se vrátil z Turína mladý baron Izidor de Charny a hned po příjezdu ho přijal nejprve král, po něm i královna.

Oba se k němu chovali neobyčejně milostivě, zejména královna, která pro to měla dva zvláštní důvody.

Především byl Izidor bratrem Oliviera de Charny a pro královnu, když tu teď hrabě nebyl, bylo určitým kouzlem vidět alespoň jeho bratra.

Za druhé přinesl Izidor od hraběte d'Artois a prince de Condé zprávy, které až příliš odpovídaly tomu, co královně našeptávalo její vlastní srdce.

Princové schvalovali plány pana de Favras a doporučovali královně, aby využila oddanosti odvážného šlechtice a uprchla za nimi do Turína.

Kromě toho pověřili princové Izidora, aby vyřídil panu de Favras, že plně souhlasí s jeho plány a že mu přejí, aby se šťastně podařily.

Královna pozdržela Izidora u sebe celou hodinu, pozvala ho na večer k paní de Lamballe a dovolila mu odejít jen proto, aby mohl vyřídit své poslání panu de Favras.

Královna neřekla nic určitého, pokud jde o útěk. Požádala jen Izidora, aby opakoval panu a paní de Favras, co jim řekla, když přijala paní de Favras, a co prohlásila, když vešla znenadání ke králi a potkala se tam s panem de Favras.

Izidor se od královny rovnou odebral k markýzovi de Favras, jenž bydlel na náměstí Royale v čísle 21.

Barona Charnyho přijala paní de Favras. Řekla mu zprvu, že markýz není doma. Když se však představil a markýza se dozvěděla, s jakými vznešenými osobnostmi se setkal před hodinou a s kterými jinými osobnostmi mluvil před pěti šesti dny v Turíně, přestala manžela zapírat a dala ho zavolat.

Markýz vešel v dobré náladě a s veselou tváří. Měl přímé zprávy z Turína a věděl už, kdo Izidora posílá.

Královnin vzkaz dovršil spiklencovu radost. Všechno odpovídalo jeho nadějím; spiknutí se dařilo znamenitě.

Dvanáct set jezdců bylo připraveno ve Versailles. Každý z nich měl vzít za sebe pěšáka, takže k dispozici by bylo dva tisíce čtyři sta mužů místo dvanácti set. Pokud šlo o pány Neckera, Baillyho a Lafayetta, kteří měli být zneškodněni třemi kolonami vojska, jež vstoupí do Paříže současně branou roullskou, grenellskou a chaillotskou, spiklenci opustili od toho úmyslu; domnívali se že postačí, když se zbaví pana Lafayetta. A na to postačí čtyři muži, budou-li dobře ozbrojeni a budou-li mít dobré koně. Budou čekat na jeho kočár večer v jedenáct hodin, v době, kdy Lafayette obyčejně odjíždí z Tuilerií. Dva půjdou po obou stranách ulice, jeden vpravo, druhý vlevo, druzí dva půjdou přímo proti vozu. Jeden z nich bude mít v ruce papír a bude mávat na kočího, aby zastavil, že má pro generála důležitou zprávu. Kočár zastaví, generál vystrčí hlavu z okna a hned se mu vpálí koule do hlavy.

To byla ostatně jediná vážná změna v přípravě spiknutí. Jinak všechno zůstávalo při starém. Peníze byly pohotově, lidé byli nachystáni, stačí, aby král dal souhlas a na jediný pokyn pana de Favras může celá operace spustit.

Jediná věc dělala markýzi de Favras starosti: král i královna mlčeli. Královna teď Izidorovým prostřednictvím přerušila mlčení, a třebaže nevzkázala nic určitého, přece jen vzkaz z královských úst, buďsi sebe mlhavější, už něco znamená. Izidor slíbil panu de Favras, že ještě ten večer ujistí královnu i krále markýzovou svrchovanou oddaností.

Mladý baron odjel do Turína, jak víme, ještě ten večer, co přibyl do Paříže. Neměl tedy v Paříži jiný byt než pokoj, který obýval jeho bratr v Tuileriích. Hrabě nebyl v Paříži, a tak Izidor požádal bratrova lokaje, aby mu pokoj otevřel.

V devět hodin večer vešel k princezně de Lamballe. Princezně nebyl dosud představen, neznala ho tedy. Ale královna ji už během dne na mladého barona upozornila a tak, sotva Izidora ohlásili, princezna se zvedla a s oním nepřekonatelným půvabem, který u ni nahrazoval sílu ducha, uvedla ho do kroužku nejdůvěrnějších přátel.

Král ani královna ještě nepřišli. Monsieur - vypadal velmi roztržitě - hovořil v jednom koutě salónu s dvěma šlechtici, svými důvěrnými přáteli, s panem de la Châtre a s panem d'Avaray. Hrabě Ludvík de Narbonne chodil od skupiny k skupině s nenuceností člověka, který patří k rodině. Kroužek princezniných důvěrných přátel se skládal z mladých šlechticů, kteří odolali emigrantské horečce. Byli tam pánové de Lameth, kteří měli být za co vděční královně a v té době se ještě nepostavili proti ní; pan d'Ambly, jedna z nejlepších anebo nejhorších hlav té doby, jak kdo chce; pan de Castries, pan de Fersen, Suleau, šéfredaktor duchaplného deníku Skutky apoštolské, všechno oddaná srdce, ale samé horké hlavy, některé dokonce trochu ztřeštěné.

Izidor neznal nikoho z těch mladých lidi. Když však uslyšeli, že se jmenuje de Charny, když viděli, jakou mimořádnou laskavostí ho vyznamenává princezna, jeden přes druhého mu podávali ruce.

Ostatně přinášel zprávy z té druhé Francie, jež žila v cizině. Každý z nich měl příbuzného nebo přítele u princů tam na druhé straně; Izidor s nimi se všemi mluvil, byl jako živé noviny.

Druhé živé noviny, protože první byl Suleau.

Suleau udával tón hovoru a všichni pukali smíchy. Suleau byl toho dne na schůzi Národního shromáždění. Řečnil pan Guillotin, vychvaloval dobrodiní, které přinese lidstvu stroj, jejž vynalezl, popisoval triumfální úspěch, jaký měl se svým štědrým dárkem lidskému pokolení toho rána, a žádal, aby se mu dostalo cti, že budou jeho vynálezem nahrazeny všechny smrtící nástroje - kolo, hranice, čtvrcení, šibenice -, které postupně naplňovaly hrůzou náměstí de Gréve.

Národní shromáždění, okouzlené skvělým výkonem nového stroje, bylo ochotné jej přijmout.

Suleau složil na Národní shromáždění, na doktora Guillotina a na jeho stroj písničku; zpívá se na nápěv menuetu Exaudet a má vyjít nazítří v jeho listě.

Písnička, kterou její autor polohlasem prozpěvoval ve veselém kroužku bujarých přátel, vzbudila takovou bouři nadšeni, že král, jenž právě přicházel s královnou, slyšel ten hlahol a smích už v předsíni. Chudák král, který se už vůbec zapomněl smát, si hned umínil, že se zeptá, co v tak smutných dobách může ještě vyvolat tak bouřlivé veselí.

Jakmile lokaj ohlásil krále a druhý lokaj královnu, všechen šuškot, všechen hovor a smích rázem jako by uťal; vystřídalo je nejuctivější mlčení.

Obě vznešené osobnosti vstoupily.

Čím více venku revoluční duch olupoval krok za krokem monarchii o všechen prestiž, tím více vzrůstala, musíme to říci, v důvěrném kruhu poctivých roajalistů ona úcta, které neštěstí dodává nových sil. Rok 1789 byl svědkem velkého nevděku, ale rok 1793 svědčil o svrchované oddanosti.

Paní de Lamballe a madam Alžběta vzaly do svého středu královnu.

Monsieur šel rovnou ke králi, aby ho uctivě pozdravil. Uklonil se a řekl:

"Bratře, nemohli bychom si někde sednout k partii whistu, vy, královna; já a někdo z vašich nejbližších přátel, abychom si pod záminkou mohli důvěrně pohovořit?"

"Milerád, bratře," souhlasil král, "domluvte se na tom s královnou."

Monsieur přistoupil k Marii Antoinettě, jíž se právě ukláněl baron de Charny, a tiše jí sděloval:

"Madam, mluvil jsem s panem de Favras a mám pro Vaše Veličenstvo velmi důležitý vzkaz."

"Drahá sestro," vmísil se mezi ně Monsieur, "král si přeje, abychom si ve čtyřech zahráli partii whistu; budeme hrát, Jeho Veličenstvo a já, proti vám, a král vám ponechává na vůli, abyste si sama vybrala svého společníka."

"Výborně!" zvolala královna - nepochybovala ani na okamžik, že partie whistu je jenom záminka. "Už jsem si vybrala. Zahrajete si s námi, viďte, barone, a při hře mi povíte, co je nového v Turíně."

"Ach, vy jste přijel z Turína, barone?" otázal se Monsieur.

"Ano, monseigneure, a sotva jsem přijel, zastavil jsem se na náměstí Royale, abych si pohovořil s mužem, velmi oddaným králi, královně a Vaší Výsosti."

Monsieur zrudl, rozkašlal se a odešel. Byl to muž rozvážný a opatrný; prudkost a otevřenost Charnyho povahy mu nebyla po chuti.

Podíval se významně na pana de la Châtre, ten k němu přistoupil, Monsieur mu něco pošeptal a pan de la Châtre vyšel z pokoje. Král se zatím ukláněl a přijímal poklony těch několika málo šlechticů a jejich dam, kteří ještě chodili na

večírky v Tuileriích.

Královna přistoupila ke králi, vzala ho pod paží a vedla k hracímu stolku. Ludvík XVI. se ohlížel po čtvrtém hráči a spatřil Izidora.

"Ach, to jste vy, pane de Charny," řekl vlídně. "Pan bratr není v Paříži, to jsem rád, že nám právě vy budete dělat místo něho společníka; nemohli bychom si přát lepší náhradu. Buďte nám vítán!"

Pokynem ruky vybídl královnu, aby usedla, potom se posadil sám, po něm Monsieur.

Královna pokynula Izidorovi, ten usedl poslední.

Madam Alžběta si klekla na nízkou stoličku za králem a opřela se oběma pažemi o lenoch jeho křesla.

Sehráli dvě nebe tři partie, pokud promluvili, vztahovala se jejich slova jen ke hře.

Královna se několikrát letmo ohlédla, a když zpozorovala, že všichni hosté se drží v uctivé vzdálenosti od královského stolu, obrátila se k Monsieurovi:

"Řekl vám baron, bratře, že právě přijel z Turína?"

"Ano," odpověděl Monsieur, "zmínil se mi o tom."

"Řekl vám také, že hrabě d'Artois a princ de Condé velmi naléhají, abychom přijeli za nimi?"

Král sebou podrážděně trhl.

"Bratře," zašeptala madam Alžběta se svou obvyklou andělskou mírností, "poslouchejte, pěkně vás prosím!"

"Vy už také, sestro?" usmál se král.

"Víc než kdo jiný, Ludvíku, protože vás mám ráda a mám o vás strach."

"Řekl jsem monseigneurovi," šel přímo k věci Izidor, "že jsem se zastavil na náměstí Royale v čísle 21."

"V čísle 21?" podivil se král. "Co to má znamenat?"

"V čísle 21, Sire," pokračoval Izidor nebojácně, "bydlí šlechtic, velmi oddaný Vašemu Veličenstvu jako my všichni, ochotný zemřít za Vaše Veličenstvo jako my všichni, ale odvážnější a prozíravější než my ostatní - a tak zosnoval plán."

"Jaký plán, pane?" zvedl hlavu král.

"Kdybych mohl tušit, že si král nepřeje, abych před jeho Veličenstvem pověděl, co vím o tom plánu, raději bych mlčel."

"Ne, ne, pane," vmísila se živě do řeči královna, "jenom mluvte. Je tolik lidí, kteří osnují plány proti nám, že bychom měli vědět, zda také někdo nepracuje pro nás. Svým nepřátelům můžeme odpouštět, ale ti, kdo jsou pro nás, právem si zasluhují naši vděčnost. Jak se jmenuje ten šlechtic, barone?"

"Markýz de Favras, madam."

"Ach, toho známe," řekla královna. "A vy věříte, barone, že nám je opravdu oddán?"

"Nejenže v to věřím, madam, jsem si tím naprosto jist."

"Buďte opatrný, pane," usmál se král. "Nikdy není radno strkat za druhého ruku do ohně."

"Srdce se pozná zase jen srdcem, Sire. Za oddanost pana de Favras rád položím hlavu na špalek. Pokud jde o jeho plán, je-li dobrý a má-li naději na úspěch, to je ovšem něco jiného. Jsem příliš mlád a nemám valnou zkušenost, a jde-li o blaho krále a královny, neodvážil bych se nikdy vyslovit o čemkoli najisto."

"A jak daleko pokročil ten plán?" otázala se královna.

"Všechno je připraveno, madam, a ráčí-li král říci dnes večer jen jediné slovo, ráčí-li dát pokyn, bude zítra touto dobou v Peronnu."

Král mlčel.

Monsieur mačkal v ruce ubohého srdcového spodka, který přece za nic nemohl, že bylo žalno se na to dívat.

"Sire," otočila se královna ke králi, "slyšel jste, co baron právě řekl?"

"Zajisté," zamračil se král.

"A vy, bratře?" otázala se královna Monsieura.

"Nemám horší sluch než král."

"A co tomu tedy říkáte, pánové? Je tu určitý návrh, musíte se k němu vyslovit."

"Zajisté," pokyvoval hlavou Monsieur, "zajisté."

Otočil se teď sám k Izidorovi:

"Poslyšte, barone, zopakujte nám ještě jednou tu krásnou písničku!"

Izidor opakoval pevně:

"Řekl jsem, že stačí, aby král pronesl jediné slovo, aby dal pokyn a za čtyřiadvacet hodin bude dík přípravám, které vykonal pan de Favras, v bezpečí ve svém věrném městě Peronnu."

"Nuže, bratře," podíval se tázavě Monsieur na krále, "není to lákavé, co vám tu baron de Charny navrhuje?"

Král se prudce otočil k Monsieurovi a zadíval se mu pronikavě do očí.

"A odjedu-li, odjedete se mnou?"

Monsieur střídavě bledl, modral, červenal. Tváře se mu třásly, králova slova zřejmě ťala do živého, hrabě de Provence nedokázal potlačit vzrušení.

"Já, bratře?" koktal, "já?"

"Ano, vy, bratře," odpověděl Ludvík XVI. "Radíte mi, abych opustil Paříž; ptám se vás, pojedete-li se mnou."

"Ale já -," blekotal Monsieur, "já přece o ničem nevím, nikdo mi nic neřekl, nejsem na nic připraven."

"Tak vy o ničem nevíte, nikdo vám nic neřekl, nejste na nic připraven? A kdo tedy opatřil peníze panu de Favras, kdopak dostává každou hodinu zprávu, jak pokračuje naše spiknutí?"

"Spiknutí?" zezelenal Monsieur.

"Ano, spiknutí... Neboť tohle je spiknutí, pane bratře, spiknutí tak vážné, že pan de Favras bude zatčen, bude-li spiknuti odhaleno, dopraven do Cháteletu a odsouzen k smrti - ledaže byste ho zachránil prosbami a úplatky, jako jsme

my zachránili pana de Besenvala."

"Ale zachránil-li král pana de Besenvala, zachrání jistě také pana de Favras.

"Ne, ne, milý bratře, co se povedlo jednou, nemusí se podařit podruhé. Co jsem mohl udělat pro jednoho, nebudu moci udělat vždycky. Ostatně pan de Besenval byl můj člověk, pan de Favras je váš. Ať si každý chrání své lidi, bratře, a budeme si moci říci, že jsme oba splnili svou povinnost."

Po těch slovech se král zvedl.

Královna ho zadržela za cíp kabátu.

"Sire," řekla pevně, "ať přijmete nebo ať podmítnete, jste povinen dát panu de Favras odpověď."

"Já.?"

"Ano. Co má odpovědět baron de Charny jménem krále?"

"Odpoví," prohlásil král a vytrhl cíp kabátu královně z rukou, "odpoví, že král nemůže dát souhlas k únosu."

A vzdálil se.

"Což znamená," dořekl Monsieur, "že markýzovi de Favras se dostane nejvyššího uznání, unese-li krále bez jeho souhlasu - ovšem, vyjde-li mu jeho plán. Kdo nemá úspěch, je hlupák, a v politice by měli být hlupáci trestáni dvojnásob."

"Pane barone," ozvala se královna, "neztrácejte ani okamžik, rozjeďte se teď hned k panu de Favras a opakujte mu králova vlastní slova: Král nemůže dát souhlas k únosu. Je na něm, aby je správně pochopil, nebo na vás, abyste mu je správně vyložil... Jeďte."

Baron, jenž Monsieurovo vysvětlení a královnino doporučení právem pokládal za dvojnásobný souhlas, vzal klobouk, kvapně opustil salón, vrhl se do nejbližšího fiakru a poručil kočímu:

"Náměstí Royale, číslo jedenadvacet, rychle!"

43. Co královna spatřila před dvaceti léty v karafě vody na zámku v Taverney

Král, když se zvedl od hracího stolku, zamířil ke skupině mladých mužů, jejichž veselý smích upoutal jeho pozornost ještě dřív, než vstoupil do salónu.

Když k ním přistoupil, zavládlo okamžitě uctivé ticho.

"Pánové," usmál se Ludvík XVI., "to už má král opravdu takovou smůlu, že všude, kam přijde, přinese s sebou jen mlčení a zármutek?"

"Sire... " ozvali se vyčítavě mladí lidé.

"Když jsme sem před chvílí s královnou přišli, bylo tu velké veselí a hlučný smích."

Ludvík XVI. pokývl hlavou a dodal:

"Běda králům, před nimiž se poddaní bojí smát."

"Sira," řekl pan de Lameth, "úcta k vaší osobě... "

"Můj milý Karle, když jste ještě studoval a v neděli a ve čtvrtek míval prázdno, zvával jsem vás na odpočinek do Versailles. To jste se tenkrát také ostýchal smát, protože jsem byl u toho já? Právě jsem řekl: Běda králům, před nimiž se poddaní bojí smát. A dodávám: Šťastní králové, před nimiž se lidé smějí z plna hrdla!"

"Sire," prohlásil pan de Castries, "zmlkli jsme jen proto, že věc, které jsme se smáli, nebude možná připadat Vašemu Veličenstvu příliš komická."

"O čem jste to tedy mluvili, pánové?"

"Sire," vystoupil Suleau z kroužku přátel, "vydávám viníka v ruce Vašeho Veličenstva."

"Ach, tak zase vy, pane Suleau? Četl jsem poslední číslo vašich Skutků apoštolských. Dejte si pozor!"

"Nač, Sire?" otázal se mladý žurnalista.

"Jste trochu příliš roajalistický. Milenec slečny Théroigny by se na vás mohl rozhněvat."

"Ach, pan Populus?" zasmál se Suleau.

"Zajisté. A co se stalo s hrdinkou vaší básně?"

"S Théroignou?"

"Ano... Už dlouho jsem o ní nic neslyšel."

"Zdá se jí, Sire, že naše revoluce nepokračuje dost rychle, a tak se vydala popohnat její sestřičku v Brabantu. Vaše Veličenstvo snad ví, že naše cudná amazonka je v Lutychu?"

"Ne, nevěděl jsem to... To jí jste se tedy tak smáli?"

"Nikoli, Sire. Smáli jsme se Národnímu shromáždění."

"Ale, ale, pánové, to jste tedy udělali dobře, že jste toho nechali. Nemohu dovolit, aby se u mně někdo smál Národnímu shromáždění. Jenže" - zaváhal náhle král - "já vlastně nejsem doma, ale u princezny de Lamballe. Takže mi přece, i když se přitom ovšem nesmíte smát, anebo jen docela potichu, můžete říct, čemu jste se před chvílí smáli tak hlasitě."

"Je Vašemu Veličenstvu známo, co dnes po celý den projednávalo Národní shromáždění?"

"Ano, dokonce mě to velmi zajímalo. Šlo přece o ten nový stroj na popravy zločinců."

"Pan Guillotin nabídl národu ten vzácný dar, Sire," řekl Suleau.

"Ale, ale, pane Suleau, a vy se posmíváte panu Guillotinovi za ten lidumilný čin? To zapomínáte, že také já jsem lidumil."

"Dovolíte-li, Sire, i mezi lidumily jsou velké rozdíly. V čele francouzského národa stojí například lidumil, který zakázal trýznění ve vyšetřovací vazbě; takového lidumila si vážíme, Vaše Veličenstvo, ctíme ho a milujeme."

Všichni mladí muži se uklonili.

"Ale," pokračoval Suleau, "jsou jiní lidumilové, dokonce lékaři a tedy lidé, kteří mají po ruce tisíce všelijakých znamenitých nebo méně znamenitých prostředků, jak by pomohl nemocným na onen svět, ale to všechno jim ještě

nestačí, lámou si ve své dobrosrdečnosti hlavu, jak by tam šikovně mohli posílat i zdravé. Snažně vás prosím, Vaše Veličenstvo, abyste takové lidumily přenechal mně."

"A co s mimi budete dělat, pane Suleau? Budete je stínat bezbolestně?" otázal se král, narážeje na tvrzení doktora Guillotina, že delikvent to bude mít odbyto lehkým pošimráním na krku.

"Přál bych jim to, Sire, ale nemohu jim to bohužel slíbit."

"Cože, vy byste jim to opravdu přál?" zhrozil se král.

"Jsem pro to, Sire, ať každý, kdo vymyslí nějaký nový vynález, ho také na vlastni kůži zkusí. Vůbec netruchlím pro mistra Aubriota, že okusil, jak se to sedí ve zdech Bastily, vůbec nelituji messira Enguerranda de Marigny, že si zkusil, jak se to houpe na šibenici na vrchu Montfaucon. Bohužel nejsem král; bohudík nejsem soudce; a tak mi patrně zbude, abych se pěkně držel svého řemesla, a pokud jde o ctihodného pana Guillotina, abych přestal na tom, co jsem mu slíbil, a co jsem už začal plnit."

"A co jste mu slíbil a co jste už začal plnit?"

"Napadlo mě, Sire, aby ten velký dobrodinec lidstva nalezl svou odměnu v dobrodiní samém. V zítřejším čísle Skutků apoštolských, které se tisknou dnes v noci, budou křtiny. Je slušné a spravedlivé, aby se dcera pana Guillotina, k níž se dnes šťastný otec veřejně přiznal před tváří celého Národního shromáždění, jmenovala slečna Guillotina."

Král se nemohl ubránit úsměvu.

"A protože se žádná svatba a žádné křtiny neobejdou bez zpěvu," dodal Charles Lameth, "složil pan Suleau na svou kmotřenku dvě písničky."

"Dokonce dvě!" zvolal král.

"Zajisté, Sire, někdo má rád vdolky, někdo má rád holky, ať si tedy mohou lidé vybrat."

"A na jaký nápěv se zpívají ty dvě písničky? Skoro se mi zdá, že jediná případná melodie by byla De profundis."

"Vaše Veličenstvo ráčí zapomínat, jaký příjemný pocit bude mít každý, kdo si nechá uříznout hlavu dceruškou pana Guillotina... Už vidím ten nával u dveří! Ne, ne, Sire, jedna z mých písniček je na nápěv, který je teď právě v módě, zpívá se jako menuet Exaudet; druhá se může zpívat na jakýkoli nápěv, je to potpourri."

"A je možné už teď slyšet něco z vaší poezie, pane Suleau?" zeptal se král.

Suleau se uklonil.

"Nejsem členem Národního shromáždění, abych se domýšlel, že smím omezovat královu vůli. Nikoli, jsem věrný poddaný Jeho Veličenstva a věrný poddaný poslechne, kdykoli a cokoli král přikáže."

"Nuže, pane Suleau, poslouchám."

"Jsem poslušen vašeho rozkazu, Sire," uklonil se znovu Suleau.

A polohlasem začal zpívat první písničku.

Guillotin,
to je ten,
co má lidi rád,
nemůže dopustit,
aby se dřel kat.

Je to felčar nad felčary,
zaplať Pánbůh za ty dary,
vymyslil mašinku,
že přechází zrak.

Kalamajka mik mik mik,
udělá to fik fik fik,
než bys mrk,
už máš krk
krásně bez hlavy.
Ani krejčí
ani felčar
ti to nespraví.

Prosím vás,
je to špás,
když se má dřít kat?
Vždyť si přitom nemůže
ani zazpívat.

Tenhle pán
je tak sám,
lidi jako much,
pomůže mu mašinka,
že přejde zrak i sluch.

Tohle se, těšte se,
hned tak nevidí;
žádný znoj,
jen ať stroj
dělá za lidi.

Řekneš švec,
spadne klec,
už je z tebe umrlec,
z toho přec
má dnes hec
každý pravd vlastenec!

Mladí lidé se znovu rozesmáli na celé kolo. Král sice nechápal, co je na tom tak k smíchu, ale protože byl Suleau jeden z jeho nejvěrnějších, nechtěl dát najevo pohnutí, které mu bezděky sevřelo srdce.

"Milý pane Suleau," ozval se trochu rozpačitě, "mluvil jste o dvou písničkách. Tuhle zpíval kmotr, poslyšme si, co nám zazpívá kmotra."

"Sire," odpověděl Suleau, "kmotra se nemůže dočkat, aby vám byla představena; zpívá na nápěv Paříž je králova:

Všichni jsme si teď spolu rovni,
jak v životě, tak ve smrti.
Jen na jedno, člověče, pomni,
ať u krku tě neškrtí,

když ve vzteku zabiješ tchyni,
jež sama byla bez citu,
i kati jsou už věšet líní,
dbej příjemnějších pocitů.

Teď bude jiná,
teď bude hej,
už žádná dřina,
jen ples a rej.
Vesele tě dopraví
ve zdraví
na onen svět
slečna Guillotina
holka jako květ.

Guillotin, ten dobrák od kosti,
dceruška povil spanilou,
každý, kdo má dost vznešenosti,
nebude chodit za jinou.

Už žádné kolo, provaz, klády,
už nic nám život nezhnusí,
nedá si pokoj starý, mladý,
dokavad to sám nezkusí.

Teď bude jiná,
teď bude hej,
slečna Guillotina
jde s námi na frej.
Už se přichystej,
se slečnou Guillotinou,
nikdy s žádnou jinou,
na ten velký frej.

"Vy se smějete, pánové," řekl král, "ale což jestli stroj pana Guillotina opravdu ušetří ubohým odsouzencům hrozné utrpení? Čeho si žádá společnost, když odsuzuje provinilce k smrti? Chce se ho prostě a jednoduše zbavit. Jestliže je toto odstranění z lidské společnosti provázeno mučením, jako když byli odsouzenci čtvrceni anebo lámáni kolem, pak už to není žádná spravedlnost, ale pomsta."

"Vaše Veličenstvo dovolí," namítl Suleau, "abych připomněl, že tu vždycky zůstává to hlavni, totiž hrůza ze smrti. A kdo ostatně může Vašemu Veličenstvu zaručit, že odstraníme bolest, když usekneme hlavu? Což jestli život trvá

nějakou chvíli v obou oddělených částech těla a umírající trpí dvojnásob?"

"To je otázka, kterou mohou rozřešit jenom odborníci," řekl král. "Ostatně, pokud vím, konal se dnes ráno nějaký takový pokus myslím v Bicétre. Nikdo z vás tam nebyl, pánové?"

"Ne, ne, ne, Sire!" vykřiklo sborem několik pobouřených mladých mužů.

"Já jsem tam byl, Sire," ozval se vzápětí vážný hlas:

Král se otočil a spatřil Gilberta, jenž vešel během hovoru, mlčky přistoupil k hloučku a ozval se teprve teď na královu otázku.

"Ach, to jste vy, doktore? Vy jste tam byl?"

"Ano, Sire."

"A jak se zdařil pokus?"

"Dokonale v prvních dvou případech, Sire. Při třetím však, ačkoli byla páteř přeťata, bylo nutno oddělit hlavu od trupu nožem."

Mladí lidé poslouchali s otevřenými ústy a s vytřeštěnýma očima.

"Jakže, Sire?" zmohl se konečně Charles Lameth na otázku, kterou měli všichni ostatní na jazyku, "to byli dnes ráno popraveni tři lidé?"

"Ano, pánové," řekl král, "jenomže to byly tři mrtvoly, které k pokusu dodala nemocnice... A co si o tom vy myslíte, doktore?"

"O čem, Sire?"

"O tom stroji."

"Je to určitě pokrok proti všem strojům toho druhu, které byly a.ž dosud vynalezeny, Sire," řekl Gilbert. "Ale třetí pokus dokazuje, že musí být zdokonalen."

"A jak je stroj sestaven?" otázal se král, v němž se ozvala záliba v mechanice.

Gilbert se pokusil podat vysvětlení. Protože si však král nedovedl podle jeho výkladu stroj dobře představit, požádal ho:

"Pojďte semhle, doktore. Tadyhle na stole je papír, péro a inkoust. Dovedete kreslit, viďte?"

"Zajisté, Sire."

"Udělejte mi náčrt, lépe to pochopím."

Mladí šlechtici se neodvažovali z úcty k Jeho Veličenstvu následovat krále, pokud nebyli výslovné vyzváni, ale Ludvik XVI. je hned vybídl:

"Jen pojďte, pojďte, pánové, takovéhle otázky zajímají každého."

"A potom," dodal Suleau šeptem, "kdopak ví, jestli se někomu z nás nedostane té cti, aby se oženil se slečnou Guillotinou? Pojďte, pánové, pojďte se seznámit se svou snoubenkou!"

A všichni se seskupili kolem stolu, k němuž na královo vyzvání usedl Gilbert, aby se mu lépe kreslilo.

Gilbert kreslil náčrtek a Ludvík XVI. sledoval jeho kresbu s napjatou pozorností.

Nic tu nechybělo, ani plošina, ani schody, ani oba kůly, ani prkno, ani otvor, ani ocel, seříznutá do tvaru půlměsíce.

Gilbert právě dokončoval tento poslední detail, když ho král chytl za ruku.

"Nu, samozřejmě. Vlastně na tom není nic divného, že pokus selhal, zvláště potřetí."

"Jak to, Sire?" otázal se Gilbert.

"Chyba je ve tvaru nože," řekl Ludvik XVI., "kdo dal předmětu určenému řezat hmotu, která klade odpor, tvar půlměsíce, nemá a mechanice ani ponětí."

"Jaký tvar by mu tedy dalo Vaše Veličenstvo?"

"To je docela jednoduché, tvar trojúhelníku."

Gilbert se pokusil opravit nákres.

"Ne, ne, tak ne!" zvolal král. "Půjčte mi pero."

"Prosím, Sire. Račte se posadit."

"Počkejte, počkejte," chopil se pera král, unesený svou vášní k mechanice. "Podívejte se, seříznete tu ocel šikmo, takhle... tak, tu to máme, vidíte... a já vám ručím, že useknete pětadvacet hlav jedna za druhou, aniž vám nůž jen jednou vypoví službu."

Ještě ani nedořekl a nad jeho hlavou se ozval srdcervoucí výkřik plný hrůzy, ba fyzické bolesti.

Král se prudce otočil a spatřil královnu, bledou, potácející se, vyděšenou; padala ve mdlobách Gilbertovi do náručí.

Zvědavá jako všichni ostatní přistoupila ke stolu, naklonila se nad královým křeslem a právě v okamžiku, kdy Ludvík XVI. opravoval hlavní detail, zahlédla mu přes rameno ohavný stroj, který jí před dvaceti lety ukázal Cagliostro v karafě vody na zámku v Taverney-Maison-Rouge.

Při tom pohledu hrozně vykřikla, a jako kdyby ji ten osudný stroj skosil, zhroutila se v bezvědomí Gilbertovi do náručí.

44. Lékař těla a Lékař duše

Je pochopitelné, po takovéhle události byl večírek přerušen.

Ačkoli si nikdo nedovedl vysvětlit, co způsobilo královniny mdloby, událost hovořila sama za sebe.

Královna vykřikla a omdlela, když uviděla, jak král opravuje Gilbertův náčrtek.

Tak se to šuškalo od skupinky k skupince, a všichni, kdo nepatřili k rodině anebo alespoň ke kruhu intimních přátel, opustili pavilón princezny de Lamballe.

Gilbert poskytl královně první pomoc.

Paní de Lamballe nechtěla, aby královnu přenesli do jejích pokojů. Ostatně to ani nebylo dost dobře možné; paní de Lamballe bydlila v pavilónu Flora, královna v Marsanově pavilónu; byli by ji musili nést přes celý zámek.

Položili tedy vznešenou nemocnou na pohovku v princeznině ložnici. Intuicí, ženám přímo vrozenou, uhodla princezna, že se za celou tou příhodou skrývá pochmurné tajemství, poslala tedy všechny pryč, dokonce i krále, postavila se k hlavám pohovky a upírajíc na Marii Antoinettu něžný a starostlivý pohled čekala, až péčí doktora Gilberta nabude znovu vědomí. Jen tu a tam prohodila nějaké slovo, vyptávala se doktora, ale ten se sám marně pokoušel uspíšit královnin návrat k vědomí, a tak mohl princeznu konejšit jen všeobecnými frázemi.

Otřes, jenž zasáhl celý nervový systém ubohé ženy, byl tak prudký, že občerstvující soli a tření spánků octem nic nepomáhalo. Konečně lehká křeč v rukou a nohou prozradila, že se nemocná vrací k životu. Královna pohnula namáhavě hlavou jako v těžkém snu, vzdychla a otevřela oči.

Byla však zřejmé, že se život probudil dříve než vědomí. Několik vteřin bloudila ubožačka očima po komnatě jako člověk, který si nedovede uvědomit, kde je a co se s ním stalo. Za okamžik však lehké zachvění proběhlo celým jejím tělem, královna slabě vykřikla a zakryla si rukama oči, jako by se bála pohlédnout na něco strašlivého.

Upamatovala se.

Ale krize už byla překonaná. Gilbert si netajil, že příčina nehody je čistě duševní, a věděl, že lékařská věda je v takových případech takřka bezradná. Chystal se už odejít, ale sotva udělal krok od královnina lože, Marie Antoinetta, jako by vnitřním zrakem uhodla jeho úmysl, uchopila ho za ruku a hlasem právě tak nervózním, jako byl pohyb, jenž její výzvu doprovázel, Gilberta požádala:

"Zůstaňte, doktore."

Gilbert se zastavil všecek udivený. Věděl dobře, jak málo je mu královna nakloněná, a přece zase pozoroval tajemný, takřka magnetický vliv, jakým na ni působí.

"Jsem královně k službám," řekl. "Myslím však, že by bylo záhodno uklidnit krále a dámy a pány, kteří zůstali v salóně, a jestliže tedy Vaše Veličenstvo dovolí... "

"Terezo," požádala královna princeznu de Lamballe, "jdi, prosím tě, říct králi, že už mi je dobře, a postarej se laskavě, aby nás nikdo nerušil. Chtěla bych si soukromě pohovořit s doktorem Gilbertem."

Princezna poslechla s onou trpnou mírností, jež byla hlavním rysem její povahy, ba i její fyziognomie.

Královna, opřená o loket, se dívala za ní, jako by se chtěla přesvědčit, zda princezna splní svůj úkol, a když uviděla, že princezna ho vskutku plní a že díky bdělosti paní de Lamballe bude moci s doktorem nerušeně hovořit, otočila se k němu a podívala se mu pevně do očí.

"Doktore, nedivíte se, že se jakousi podivnou shodou okolností vždycky stáváte svědkem fyzických a duševních krizí v mém životě?"

"Bohužel, madam, jenom ovšem nevím, mám-li za to být té zvláštní náhodě povděčen nebo si na ni stěžovat.

"Pročpak?"

"Protože čtu dost hluboko ve vašem královském srdci, madam, abych věděl, že za čest býti vám nablízku nemám co děkovat ani královnině přání, ani její vůli."

"Vždyť jsem také mluvila o náhodě... Vidíte, že jsem upřímná. A přesto, doktore, za posledních událostí mezi námi došlo k určitému porozumění a vy jste mi projevil opravdovou oddanost. Nezapomenu vám to a děkuji vám."

Gilbert se uklonil.

Královna sledovala jeho pohyb a jeho tvář.

"Já také umím číst z tváře," řekla rozmarně. "Víte, že jste mi právě odpověděl, aniž jste pronesl jediné slovo?"

"Byl bych opravdu nešťastný, madam, kdyby mé mlčení bylo méně uctivé než má slova."

"Odpověděl jste mi: dobrá, poděkovala jste mi, tím je ta věc vyřízena. Mluvme o něčem jiném."

"Toužil jsem alespoň, aby Vaše Veličenstvo podrobilo mou oddanost zkoušce, která by jí umožnila projevit se účinnějším způsobem, než jak tomu byla dosud. Odtud snad určitá dychtivá netrpělivost, kterou vskutku královna mohla číst v mé tváři."

"Pane Gilberte," podívala se Marie Antoinetta upřeně na doktora, "jste vynikající muž a já vás odprošuji. Byla jsem vůči vám nespravedlivě zaujata. Už nejsem."

"Vaše Veličenstvo mi dovolí, abych mu z hloubi srdce poděkoval nikoli za poklonu, kterou mě ráčilo poctít, ale za důvěru, kterou mě vyznamenává."

"Doktore," otázala se královna, jako by to, co právě řekla, přirozeně souviselo s tím, nač se chtěla ptát, "co si myslíte o tom, co se mi před chvíli přihodilo?"

"Madam," odpověděl Gilbert, "jsem člověk vědy, zvyklý na odbornou přesnost. Byl bych Vašemu Veličenstvu vděčen, kdyby mi tuto otázku ráčilo položit určitěji."

"Chtěla jsem se vás zeptat, doktore, soudíte-li, že mdloby, z nichž jsem se právě probrala, zavinila jedna z oněch nervových krizi, jimž my ženy občas podléháme vzhledem k slabosti našeho organismu, anebo vidíte za tou příhodou něco daleko.vážnějšího?"

"Odpověděl bych Vašemu Veličenstvu, že dcera velké císařovny Marie Terezie, že žena, kterou jsem viděl tak klidnou a statečnou v noci z 5. na 6. října, není obyčejná žena a že tedy na ni nemohou mít otřásající vliv nehody, jejichž vlivu podléhají tak snadno obyčejné ženy.

"Máte pravdu, doktore. Věříte v předtuchu?"

"Věda odmítá všechny takové jevy, které by mohly vnést zmatek do přirozeného řádu světa; přesto se však občas přihodí události, které usvědčují vědu z nepravdy."

"Neptala jsem se správně. Měla jsem se ptát: věříte v předpovědi?"

"Věřím, že svrchovaná Dobrota zastřela k našemu štěstí budoucnost neproniknutelným závojem. Některým duchům, jež příroda obdařila pronikavým, takřka matematickým bystrozrakem, podaří se tu a tam hlubokým studiem minulosti nadzvednout cíp tohoto závoje a jakoby mlhou zahlédnout budoucnost. Jsou to však vzácné výjimky, a od té doby, co

náboženství vymýtilo víru v slepý Osud, co filosofie uložila hranice víře, pominula takřka úplně také víra v proroky a jejich jasnozření. A přece... "

"A přece?"

"A přece, madam," pokračoval Gilbert váhavě, jako by se vzpíral hovořit o něčem, čemu se brání jeho rozum vědce, "a přece existuje člověk... "

"Existuje člověk... " opakovala maně královna, jež sledovala s napjatým zájmem všechno, co Gilbert říkal.

"Člověk, který několikrát nepopíratelnými fakty prokázal nemohoucnost mého rozumu."

"A ten člověk je... ?"

"Neodvažuji se vyslovit jeho jméno před Vaším Veličenstvem."

"Váš učitel, mistr a pán, viďte, pane Gilberte? Všemohoucí; nesmrtelný, božský Cagliostro!"

"Mým jediným skutečným, opravdovým učitelem je příroda, madam. Cagliostro mě kdysi zachránil život. Utržil jsem ránu z pistole přímo do prsou, ztratil jsem takřka všecku krev, dnes, po dvaceti letech, kdy jsem se stal lékařem, považuji to zranění za smrtelné. Cagliostro mě uzdravil za několik dní jakousi mastí, jejíž složení neznám. Odtud má vděčnost, odtud můj obdiv k tomu muži."

"A ten muž vám předpověděl něco, co se pak vskutku splnilo?"

"Podivuhodné, neuvěřitelné věci, madam. Ten člověk kráčí v přítomnosti s jistotou, jež je s to vzbudit víru, jako by znal budoucnost."

"Takže byste věřil v jeho proroctví, kdyby vám ten muž něco předpověděl?"

"Alespoň bych jednal tak, jako by se to mohlo splnit."

"Takže kdyby vám předpověděl předčasnou strašlivou, potupenou smrt, připravoval byste se na ni?"

"Především bych se snažil, madam," zadíval se Gilbert pronikavě na Marii Antoinettu, "uniknout jí všemi možnými prostředky."

"Uniknout? Ne, doktore, ne. Vím dobře, že jsem odsouzená. Tahle revoluce je propast, do níž se zřítí trůn. Tenhle lid je lev, jenž mě pohltí."

"Ach, madam," namítl Gilbert, "záleží jenom na vás, a ten lev, jehož se hrozíte, položí se vám k nohám jako beránek."

"Viděl jste ho ve Versailles?"

"Viděla jste ho v Tuileriích? Je to oceán, madam, který bije do skály, jež mu stojí v cestě, tak dlouho; až ji vyvrátí. Ale něžně jako chůva kolébá loďku, jež se mu svěří."

"Doktore, mezi tím lidem a mnou je už dávno konec. Nenávidí mě a já jím opovrhuji!"

"Protože ve skutečnosti jeden druhého neznáte a nevyznáte se ani jeden každý sám v sobě. Nebuďte mu královnou, buďte mu matkou! Zapomeňte, že jste dcera velké Marie Terezie. Zapomeňte, že jste sestra Josefa II., filosofa na trůně. Staňte se Francouzkou a uslyšíte, jak vám hlas toho lidu bude žehnat!"

Marie Antoinetta pokrčila rameny.

"Já vím, já vím... Včera žehnal, dnes hladí, a zítra zardousí ty, jimž žehnal a jež hladil."

"Protože cítí, že se stavějí na odpor jeho vůli a na jeho lásku odpovídají nenávistí."

"A ví ten váš lid sám, co chce, co miluje a co nenávidí? Je to ničivý živel, ničivý jako vichr, oheň a voda dohromady a rozmarný jako žena!"

"Protože se na něho díváte z břehu, madam, jako divák, který z útesu pozoruje oceán. Vidíte, jak bije o skálu a ustupuje bez zjevné příčiny, tříští u vašich nohou bílou pěnu a ohlušuje vás svým nářkem, který považujete za řev. Ale tak se na něj nesmíte dívat. Musíte ho vidět, jak je nesen duchem božím, který se vznáší nad vodami. Musíte ho vidět, jak ho vidí Bůh, musíte ho vidět, jak spěje k svému sjednoceni a boří všechno, co se mu staví v cestu. Jste francouzská královna, madam, a nevíte, co se v tuto chvíli děje ve Francii. Zvedněte závoj, jímž se zahalujete, a místo bázně budete zachvácena obdivem."

"A co uvidím tak zázračného?"

"Uvidíte nové nebe a novou zemi, uvidíte, jak vstává nový svět na zříceninách starého. Uvidíte, jak kolébka budoucí Francie pluje jako kdysi kolébka Mojžíšova na řece mohutnější nežli Nil, nežli Středozemní moře, než-li oceán... Bůh tě opatruj, má kolébko! Bůh tě provázej, má Francie!"

A Gilbert, jenž se zřídkakdy nechal strhnout nadšením, zvedl ruce a oči k nebi.

Královna se na něho dívala s údivem. Nechápala.

"A kde přistane ta vaše kolébka? V Národním shromáždění? Mezi těmi hašteřivými, ctižádostivými, sobeckými žvanily, kteří dovedou jen ničit a jimž je proti mysli všechno, co vyniká nad průměr? Má tahle stará Francie ostříhat Francii novou? Ubohá matka pro tak spanilé dítě, pane Gilberte!"

"Nikoli, madam, ta kolébka přistane jednoho dne, dnes nebo zítra, u břehu v této chvíli ještě neznámého, jenž se nazývá vlast. Tam najde zdatnou živitelku, z níž berou svou sílu národy, Svobodu."

"Ach, slova, slova, slova, pane Gilberte, samá velká slova! Myslila jsem, že se už opotřebovala, když jich měl takovou dobu kdekdo plná ústa."

"Nikoli, madam, to nejsou velká slova, ale velké věci! Podívejte se na Francii, právě teď, v okamžiku, kdy všechno staré už odumřelo a nové se ještě nezrodilo. Všechno už je zbořeno, nic se ještě nepostavilo. Není tu ještě obecní správa, departementy se jakžtakž drží nad vodou. Nemá zákony naše nová Francie, dělá a dává si je sama. Pohleďte, jak pevným krokem a s okem bděle upřeným k cíli kráčí přes most, který vede z jednoho světa do druhého, přes úzký most, postavený nad propastí. Je to uzoučký most, užší nežli most Mohamedův; Francie kráčí přes něj a neklopýtá. . . Kam jde ta stará Francie? K jednotě vlasti! Vše, co se doposud zdálo nesnadné, obtížné, nepřekonatelné, stalo se najednou nejenom možné, ale i snadné. Naše provincie byly svazkem kdejakých předsudků, protichůdných zájmů, každá s vlastní tradici. Nic nesvedete s těmito pětadvaceti nebo třiceti národy, tak jsme si myslili, nikdy je nepřivedete do lůna jednoho

národa s jednou vlastí. Cožpak bude starý Languedoc, stará Toulouse, staré Bretonsko někdy souhlasit, aby se z nich stala Normandie, Burgundsko nebo Dauphiné? Ne, madam, ale všechny ty kraje se spojí v jednu vlast, v jednu Francii. Proč tak tvrdohlavě lpěly na svých právech, na svých výsadách, na svém zákonodárství? Jen proto, že neměly vlast. Ale jak už jsem vám řekl, madam, vlast se jim zjevila, snad ještě ve velmi vzdálené budoucnosti, ale oni ji uzřeli jako Židé zaslíbenou zemi, nesmrtelnou a životodárnou matku. S otevřenou náručí volá své opuštěné a ztracené děti. Matka vlast je volá, jejích společná matka! Byli tak pokorní, že se považovali za Languedočany, Provensalce, Bretonce, Normanďany, Burgunďany, Dauphiňany. Všichni se mýlili: jsou Francouzi!"

"Když vás tak člověk poslouchá, doktore," poznamenala královna ironicky, "málem by uvěřil, že Francie, ta stará Francie, nejstarší dcera Církve, jak ji nazývali papežové od devátého století, je tu teprve od včerejška!"

"V tom je právě ten zázrak, madam: dřív byla Francie, teď jsou Francouzi. Nejen Francouzi, ale bratři. Všichni se drží za ruce; můj Bože, madam, lidé nejsou tak zlí, jak se říká. Chtějí se sdružit, chtějí se sblížit. Aby je rozvadili, aby jim zabránili mít blíž k sobě, musili vymyslet celou spoustu nepřirozených vynálezů: vnitřní cla, nesčíslná mýta, závory na cestách, přehrady na řekách; odlišné zákony, předpisy, míry a váhy v každém kraji; musili podporovat soupeření mezi jednotlivými provinciemi, kraji, městy, ba i vesnicemi. Jednoho krásného dne však vypukne zemětřesení, otřese trůnem, vyvrátí všechny ty staré hradby a zničí všechny překážky. A tu se lidé navzájem na sebe podívají před tváří nebes, v onom mírném a dobrotivém slunečním světle, jež zúrodňuje nejenom půdu, ale i lidská srdce; bratrství vzklíčí jako svatá žeň a bývalí nepřátelé, sami plní údivu, že se tak dlouho nechali ovládat nenávistí, si vyjdou vstříc nikoli už se zbraní v ruce, ale s otevřenou náruči. Nikdo je k tomu nebude ponoukat, nikdo jim to nebude poroučet. Pod tím stoupajícím přílivem lásky a bratrství zmizí hory a řeky; nebude už hranic, nebude už nářečí, jedním jediným jazykem bude třicet miliónů Francouzů zpívat jedinou společnou hymnu o několika málo slovech:

Chvalme Boha, jenž nám stvořit vlast!"

"Co chcete s touhle tirádou, doktore? Myslíte, že mě potěšíte touhle představou všeobecné federace třiceti miliónů rebelů, kteří se spikli proti svému králi a královně?"

"Ach madam, což nevidíte, jak se mýlíte?" zvolal zoufale Gilbert. "To se přece nevzbouřil lid proti svému králi a královně, to se král a královna bouří proti lidu! Král a královna nepřestávají hovořit o výsadách a království, když všichni kolem nich mluví o obětech a bratrství! Pohlédněte jen na některou z těch improvizovaných slavností, madam, jimiž slaví národ své znovuzrození, a uvidíte takřka vždycky v širé rovině anebo na nějakém pahorku oltář. Oltář čistý, jako byl oltář Abelův, a na tom oltáři děťátko, jež všichni přijímají za vlastní, jemuž dávají do vínku svá přání, dary a slzy štěstí a jež se vskutku stává dítětem všech. Nuže, madam, to dítě na oltáři je Francie, Francie včera zrozená, jenomže kolem oltáře už dnes nestojí města a vesnice, ale celé národy. Francie, to je Kristus, který se právě narodil v jeslích, uprostřed pokorných, pro spásu světa, a národy se radují z jejího narození, očekávají, že králové před ní pokleknou, že se jí pokloní... Itálie, Polsko, Irsko, Španělsko hledí na to dítě, včera narozené, na dítě, jež má v ručkách jejich budoucnost. Se slzami v očích k němu vztahuji spoutané ruce a odevšad se ozývá hlas: Francie, Francie, jsme svobodní v tobě! Madam, madam, ještě je čas, zvedněte dítě z oltáře, buďte mu matkou!"

"Doktore," odpověděla královna, "zapomínáte, že mám jiné děti, děti své krve, a kdybych udělala, k čemu mi radíte, vydědila bych je pro cizí dítě."

"Je-li tomu tak, madam," odpověděl Gilbert smutně a sklesle, "pak zahalte ty děti do svého královského pláště, do císařského pláště Marie Terezie, a odneste je sebou pryč z Francie. Jenom nesmíte ztrácet čas, pospěšte si, madam, pospěšte!"

"A vy se nestavíte proti tomu odjezdu, pane?"

"Naopak. Teď, když znám vaše skutečné úmysly, chci vám být nápomocný, madam."

"To se tedy znamenitě hodí, doktore. Naskytl se totiž jistý šlechtic, který už vykonal všechny přípravy a je ochoten se obětovat, zemřít za nás."

"Probůh, madam," zvolal Gilbert s hrůzou, "není to snad pan de Favras?"

"Kdo vám řekl jeho jméno? Kdo vám prozradil jeho záměr?"

"Ach, madam, buďte opatrná, i jeho pronásleduje osudná věštba!"

"Téhož proroka?"

"Ano, madam, téhož!"

"A jaký osud markýzovi předpověděl?"

"Předčasnou, hroznou, potupnou smrt! Takovou, o jaké jste před chvíli sama mluvila."

"Pak jste měl pravdu, je vskutku nejvyšší čas jednat, abychom usvědčili ze lži toho proroka neštěstí."

"Chcete oznámit panu de Favras, že přijímáte jeho pomoc?"

"Posel je právě u něho, pane Gilberte, a já už jen čekám na jeho odpověď."

Gilbert, zděšený vývojem událostí, do nichž se mimoděk zapletl, přejel si rukou čelo. V tom okamžiku vstoupila paní de Lamballe a pošeptala něco královně.

"Ať vejde, ať vejde!" zvolala královna, "doktor ví všecko. Doktore, je to pan Izidor de Charny, nese mi odpověď markýze de Favras. Zítra opustí královna Paříž. Pozítří budeme za hranicemi. Pojďte, barone, pojďte... Panebože! Co se vám stalo? Proč jste tak bledý?"

"Princezna de Lamballe mi řekla, že mohu mluvit před doktorem Gilbertem... "

"Zajisté, můžete. Jenom už proboha mluvte! Mluvil jste s markýzem de Favras?... Je markýz ochoten?... Přijímáme jeho nabídku... Chceme opustit Paříž, prchnout z Francie... "

"Markýz de Favras byl před hodinou zatčen v ulici Beaurepaire a odveden do Cháteletu," odpověděl Izidor.

Královnin pohled, planoucí, zoufalý, plný hněvu, se setkal s pohledem Gilbertovým.

Zdálo se však, že tím pohledem vyprchala všechna síla z Marie Antoinetty.

Gilbert k ní přistoupil a řekl ji s hlubokým soucitem: "Madam, mohu-li vám být v něčem prospěšný, očekávám vaše rozkazy; svůj rozum, svou oddanost, svůj život - všecko skládám k vašim nohám."

Královna zvedla zvolna k doktorovi oči. Potom se otázala mdlým hlasem, odevzdaná do vůle osudu:

"Pane Gilberte, jste učený muž a byl jste dnes ráno při tom pokusu: myslíte, že smrt tím hrozným nástrojem je opravdu tak rychlá, jak to tvrdí jeho vynálezce?"

Gilbert vzdychl a zakryl si rukama oči.

V tu chvíli už také Monsieur věděl všechno, co potřeboval ,vědět, neboť zpráva, že pan de Favras byl zatčen, se v několika minutách rozšířila po celém paláci.

Okamžitě poručil, aby předjel jeho kočár, a chystal se k odchodu nestaraje se o zdraví královnino; takřka se ani nerozloučil s králem.

Ludvik XVI. mu zastoupil cestu.

"Doufám, že nemáte tak naspěch, bratře, abyste už-už byl v Lucemburském paláci; snad máte ještě chvilku kdy, abyste mi poskytl radu. Co mám teď dělat - podle vašeho názoru?"

"Ptáte se mě, co bych já dělal na vašem místě?"

"Ano."

"Ponechal bych pana de Favras jeho osudu a složil bych přísahu na Ústavu."

"Jak mohu přísahat na Ústavu, když vůbec ještě není dokončená?"

"Tím spíš, bratře, tím spíš," pokrčil rameny Monsieur s lišáckým a proradným úsměvem, který zřejmě tryskal z hloubi jeho falešného srdce, "alespoň nemusíte považovat za svou povinnost přísaze dostát."

Král zůstal na okamžik zamyšlen.

"Budiž," pomyslil si po chvíli, "to mi ovšem také nebrání, abych nenapsal panu de Bouillé, že náš plán pořád platí, že je jenom odložen. Ostatně tak alespoň hrabě de Charny získá čas, aby si mohl dobře prohlédnout cestu, kudy se budeme brát."

45. Monsieur zapře Favrase, král přísahá na ústavu

Nazítří po zatčení pana de Favras byl po celé Paříži rozšířen tento podivný leták:

V noci ze 24. na 25. byl se svou paní chotí zatčen markýz de Favras (náměstí Royale), protože chtěl sebrat třicet tisíc mužů, aby dal zavraždit pana de Lafayette a starostu města, a potom nám zastavil dovoz potravin.

Monsieur, králův bratr, byl v čele spiknutí.

BARAUZ

Jistě chápete, jaké pobouření vyvolal takový leták v Paříži, žijící v roce 1790 v ustavičném vzrušení. Požár, který by vypukl ve skladišti střelného prachu, nešířil by se s takovou rychlosti, jako plamen, který vyšlehl všude, kde se objevil ten zápalný kus papíru.

Leták šel z ruky do ruky; za dvě hodiny už ho znal kdekdo nazpaměť.

Večer 26. prosince, když starší obce byli shromážděni na schůzi na radnici a poslouchali zprávu výboru pověřeného vyšetřováním, ohlásil náhle sluha, že Monsieur žádá, aby byl uveden.

"Který monsieur?" zeptal se nevrle dobrák Bailly, jenž předsedal shromáždění.

"Monsieur králův bratr," odpověděl sluha.

Všichni se na sebe podívali. Monsieurovo jméno šlo od rána od úst k ústům.

Podívali se na sebe, zároveň však povstali.

Bailly se tázavě rozhlédl na všecky strany, a protože se mu zdálo, že čte ve všech očích jednomyslný souhlas, prohlásil:

"Oznamte Monsieurovi, že jsme překvapeni cti, které se nám dostalo, že jsme však připraveni ho přijmout."

Za několik vteřin nato byl uveden Monsieur.

Byl sám; byl bledý a jeho chůze, obyčejně nepříliš pevná, byla ten večer ještě kolísavější než kdy jindy.

Naštěstí pro prince měl každý člen městské rady na ohromném stole tvaru podkovy před sebou světlo tam, kde seděl a pracoval, takže střed podkovy zůstával poměrně ve tmě.

Ta okolnost Monsieurovi neušla a zdálo se, že ho uklidnila.

Přelétl ještě nejistým zrakem to početné shromáždění, v němž se setkal alespoň s úctou, i když ne se sympatií, a prohlásil hlasem, jež se zpočátku chvěl, postupně však nabýval jistoty:

"Pánové, přicházím k vám, abych odmítl ohavnou pomluvu, která je o mně šířena. Na příkaz vašeho vyšetřujícího výboru byl včera zatčen pan de Favras, a dnes se uměle rozšiřuje pověst, jako bych s tím pánem byl v nějakých důvěrných stycích."

Na tvářích některých posluchačů se objevil úsměv a jako odpověď na tento vznosný Monsieurův úvod se ozval v síni šuškot. Monsieur pokračoval:

"Jako občan města Paříže jsem pokládal za svou povinnost vysvětlit vám osobně, jaké byly mé vztahy k panu de Favras."

Jak jistě chápete, pozornost pánů radních po těchto Monsieurových slovech neobyčejně vzrostla. Kdekdo byl zvědav slyšet z vlastních Monsieurových úst, jaké byly styky Jeho královské Výsosti s panem de Favras, ať už si potom o tom bude myslit, co chce.

Jeho královská Výsost pokračovala:

"Pan de Favras vstoupil v roce 1772 do mé švýcarské gardy; v roce 1775 z ní vystoupil. Od té doby jsem s ním vůbec nemluvil."

V síni se ozval nedůvěřivý repot, ale Baillyho pohled šum ihned potlačil a Monsieur by byl býval sám asi na

pochybách, znamenal-li ten šepot souhlas nebo nesouhlas. Ujal se znovu slova:

"Jak jistě víte, pánové, nemám již po několik měsíců žádných příjmů. Plný starosti nad známými platy, které mě čekají v lednu, přál jsem si dostát svým závazkům, aniž jsem se musel obracet na státní pokladnu. Rozhodl jsem se tedy, že uzavřu půjčku. Pan de la Chátro mě upozornil asi před čtrnácti dny, že pan de Favras by mohl zprostředkovat tu půjčku u jistého janovského bankéře. Podepsal jsem tedy dlužní úpis na dva milióny, které jsem nutně potřeboval, abych mohl dostát svým závazkům na začátku nového roku a zaplatit svému služebnictvu. Protože to byla záležitost ryze peněžní, uložil jsem svému správci, aby ji vyřídil. S panem de Favras jsem nemluvil, nepsal jsem mu, nebyl jsem s ním osobně v žádném styku; ostatně je mi naprosto neznámo, čeho se vlastně dopustil."

Uštěpačný smích, jenž se ozval z řad posluchačů, byl důkazem, že nejsou všichni ochotní uvěřit na slovo tomuto podivnému princovu tvrzení; bylo také na pováženou, že by Jeho Výsost svěřila směnku na dva milióny prostředníkovi, s nímž vůbec ani nepromluvila, tím spíš, byl-li tímto prostředníkem bývalý důstojník princovy tělesné gardy.

Monsieur zrudl, a aby se co nejrychleji dostal z trapné situace, kvapně pokračoval:

"Včera jsem se však dozvěděl, pánové, že všude po městě je rozdáván leták tohoto znění... "

A Monsieur se jal předčítat leták, který jsme před chvílí citovali, což bylo ostatně zhola zbytečné, protože tak jako tak ho kdekdo znal. Při slovech: "Monsieur, králův bratr, stál v čele spiknutí" se všichni členové městské rady uklonili.

Chtěli tím dát najevo, že souhlasí s obsahem letáku? Nebo snad jenom chtěli říci, že ta obžaloba jim je známa? Monsieur pokračoval:

"Nečekáte ode mě zajisté, pánové, že bych se tak snížil a ospravedlňoval se z takového ničemného zločinu. Domníval jsem se však, že v době, kdy nejnesmyslnější pomluvy mohou lehce zařadit nejlepší občany mezi nepřátele Revoluce, je mou povinností vůči králi, vůči vám, pánové, a sobě samému, objasnit do všech podrobností všechno, co jste právě slyšeli, aby veřejné mínění nezůstalo ani na okamžik na pochybách. Ode dne, kdy jsem se v druhem shromáždění notáblů vyslovil k základní otázce, o níž tenkrát ještě nebylo jednotného míněni, nepochyboval jsem ani na okamžik, že je na pochodu velká revoluce; že král svými dobrými úmysly, svými občanskými ctnostmi a svým svrchovaným postavením je přímo předurčen, aby jí stál v čele, protože to, co prospívá národu, musí nezbytně prospívat také panovníkovi; krátce, že královská autorita musí být baštou národní svobody a národní svoboda základem královské autority... "

Smysl těch vět nebyl zcela jasný, lidé však vždycky rádi tleskají určitým slovním spojením, která obyčejně nic neříkají a nic neznamenají, a tak i tentokrát byl potlesk bouřlivý.

Povzbuzen tímto úspěchem povznesl Monsieur hlas a obrátil se už s mnohem větší jistotou k členům toho úctyhodného shromáždění:

"Ať někdo uvede jediný můj čin, jediný můj výrok, který by neodpovídal zásadám, jež jsem právě vyložil, a kterým by bylo lze prokázat, že by blaho krále, blaho lidu nebylo - za jakýchkoli okolností, v nichž jsem se kdy octl - jediným cílem mých myšlenek a přání. Až do té chvíle mám právo žádat, aby mi nebyla odepřena důvěra; nikdy jsem nezměnil své city a své zásady a nikdy je také nezměním!"

Ačkoli jsme si vědomi, že píšeme román, odbočili jsme na okamžik na pole dějepisu a uvedli jsme poněkud nudnou řeč Jeho královské Výsosti v jejím plném znění. Protože však nechceme být méně spravedliví k Baillymu než k princi z královské krve, uvedeme v plném rozsahu také odpověď pařížského starosty.

Bailly odpověděl:

"Monsieure, zástupci města Paříže jsou naplnění mimořádným zadostiučiněním, vidí-li mezi sebou bratra milovaného krále, krále, jenž se stal obnovitelem francouzské svobody. Vás, vznešené bratry, pojí pouto stejného cítění. Monsieur se osvědčil jako první občan království, když hlasoval pro třetí stav v druhém shromáždění notáblů. Byl takřka samojediný s hrstkou přátel lidu a připojil k svým ostatním nárokům na úctu národa váhu svého pronikavého rozumu. Monsieur je prvním průkopníkem občanské rovnosti: podává o tom nový důkaz dnes, když přichází mezi zástupce pařížské obce a nechce být oceňován jinak než podle svého vlasteneckého smýšlení. To smýšlení bylo potvrzeno vysvětlením, které Monsieur podal tomuto shromáždění. Princ se sklání před veřejným míněním; občan si váží mínění svých spoluobčanů a já prosím Monsieura jménem tohoto shromáždění, aby přijal výraz úcty a vděčnosti, jíž jsme mu povinni za jeho smýšlení, za čest, kterou nám prokázal svou přítomností v našem středu, a zejména za význam, který přikládá úctě svobodných lidí."

Monsieur bezpochyby pochopil, že přes velkou chválu, kterou vzdal Bailly jeho smýšlení, bude toto smýšlení patrně různě hodnoceno, odpověděl proto oním otcovským tónem, který dovedl tak dobře nasadit za okolností, kdy mu mohl být užitečný:

"Pánové, povinnost, kterou jsem právě splnil, byla velmi trapná srdci, které miluje ctnost; jsem však za ni dostatečně odměněn šlechetnými city, jež mi shromáždění právě projevilo, a nepřihlásím se už o slovo, leč abych požádal o milost pro ty, kdo mě urážejí."

Jak je vidět, Monsieur se k ničemu nezavazoval, stejně jako k ničemu nezavazoval shromáždění. Pro koho žádal milost? Pro pana de Favras ne, protože nikdo zatím ještě nevěděl, je-li pan de Favras vinen, a ostatně pan de Favras vůbec Monsieura neurazil.

Nikoli, Monsieur žádal prostě o milost pro autora anonymního letáku, který ho obviňoval; ale autor žádnou takovou milost nepotřeboval, protože byl neznámý.

Historikové nechávají tak často ničemnost vládců bez povšimnutí, že je na nás, romanopiscích, abychom tu a tam za ně zaskočili, i když se tím vydáváme v nebezpečí, že ta nebo ona kapitola našeho románu bude stejně nudná jako oficiální historie. Rozumí se přitom samo sebou, mluvíme-li o nevšímavých historicích a o nudné historii, že si každý už sám snadno domyslí, o jakých historicích a o které historii vlastně mluvíme.

Monsieur tedy udělal za svou osobu to, k čemu radil svému bratru Ludvíku XVI.

Zapřel pana de Favras jako Petr Krista, a jak je vidět podle chvály, kterou ho zahrnul ctnostný Bailly, potkalo se jeho odvolání s plným zdarem.

To nepochybně zhodnotil i král Ludvík XVI. a rozhodl se složit přísahu na Ústavu.

Jednoho krásného rána přišel sluha oznámit předsedovi Národního shromáždění, jímž byl toho dne pan Bureaux de Puzy - tak jak to radniční sluha ohlásil starostovi, když šlo o Monsieura -, že král s jedním nebo dvěma ministry a se třemi nebo čtyřmi důstojníky čeká u dveří Jízdárny, tak jako čekal Monsieur u dveří radnice.

Zástupci lidu se na sebe podívali s údivem. Co jim chce říci král, jenž si jich tak dlouho nevšímal?

Pozvali Ludvíka XVI. dál a předseda mu postoupil své křeslo.

Mimo všechno očekávání propuklo shromážděni v potlesk. Kromě Pétiona, Camilla Desmoulinse a Marata byla ještě celá Francie roajalistická nebo si to aspoň myslila.

Král nemohl odolat, aby nepřišel blahopřát Shromáždění k jeho záslužné práci. Musí pochválit krásné rozdělení Francie na departementy, zejména však se už nemůže udržet - vždyť ho ten cit opravdu přímo dusí -, aby nedal výraz své vřelé lásce ke konstituci.

Začátek královy řeči - nezapomínejme, že ani jeden z členů shromážděni, ať černý nebo bílý, ať roajalista nebo stoupenec Ústavy, ať aristokrat nebo vlastenec, nevěděl, kam král svou řečí vlastně míří - vyvolal určité znepokojeni, prostředek naladil posluchače k vděčnosti, ale konec - ach, konec! - vyvolal v Národním shromáždění bouři nadšení.

Nemohl-li král odolat touze vyjádřit lásku k oné malé ústavičce z roku 1790, která se ani ještě pořádně nenarodila, co asi udělá, až vyjde na boží světlo Ústava celá a hotová?

To už ji pak král nebude jenom milovat, stane se z něho úplný ústavní fanatik.

Neuvádíme tu celou královu řeč. U všech ďasů - měla šest stran! Jako by nebylo dost, že jsme citovali celou řeč Monsieurovu. Ta měla jen jednu stránku a už tak jsme čtenáře smrtelně znudili.

Tolik je jisté, že Ludvik XVI. nepřipadal Národnímu shromáždění rozvláčný. Shromáždění poslouchalo a slzelo dojetím.

Říkáme-li, že slzelo, není to nadsázka: slzel Barnave, slzel Lameth, slzel Duport, slzel Mirabeau, slzel Barrére. Byla to hotová potopa.

Shromážděni bylo nadšením bez sebe. Všichni se zvedli; povstali diváci na tribunách, všichni slavnostně zvedli pravice a přísahali na ústavu, která ještě neexistovala.

Král opustil zasedací síň, ale Národní shromáždění se s ním nemohlo jen tak rozloučit. Poslanci vytáhli do ulic, spěchají za Jeho Veličenstvem, předbíhají se, táhnou s ním průvodem až do Tuilerií. Tam je přijme královna.

Královna není bez sebe nadšením, nadšení není v povaze dcery hrdinné Marie Terezie. Královna nepláče, v tom je důstojná sestra Josefova. Královna ukáže vyslancům národa svého syna.

"Pánové," říká královna, "sdílím všechny city královy. Připojuji se z celého srdce k rozhodnutí, které mu diktovala láska k národu. Hle, zde stojí můj syn. Neopomenu nic, abych ho záhy naučila napodobovat ctnosti nejlepšího otce, mít v úctě veřejnou svobodu a dodržovat zákony, jichž bude nejpevnější oporou."

Bylo opravdu třeba nehorázného nadšení, aby je takováhle řeč neochladila. Nadšení Národního shromáždění bylo rozpálené do běla. Navrhli, aby se přísaha složila ihned; formulovali ji na místě. Předseda Národního shromážděni první pronesl ta památná slova:

"Přísahám, že budu věrný národu, zákonu a králi a že budu ze všech sil dodržovat ústavu přijatou Národním shromážděním a schválenou králem."

A všichni členové Národního shromážděni, až na jednoho, zvedli po řadě ruku a slavnostně provolali:

Přísahám!

Deset dní po tom šťastném kroku, který vrátil radost Národnímu shromáždění, klid Paříži a mír Francii, uplynulo ve slavnostech, v jásotu, v iluminacích. Ze všech stran bylo slyšet jenom samé přísahy; přísahalo se všude: na náměstí de Gréve, na radnici, v kostelech, na ulicích, na veřejných prostranstvích. Vlasti byly stavěny oltáře; vodili k ním školáky a školáci přísahali, jako kdyby byli muži a věděli, co to je přísaha.

Národní shromáždění nařídilo slavnostní Tedeum a všichni jeho členové se ho zúčastnili; tam byla před oltářem obnovena už odpřisáhlá přísaha.

Král do Notre-Dame nepřišel, a tedy ani nepřísahal.

Všimli si, že není přítomen. Ale všichni byli tak rozradostněni a plni důvěry, že se spokojili první záminkou, kterou uvedl na svou omluvu.

Proč jste nebyl na Tedeum? Proč jste nepřísahal před oltářem jako všichni ostatní?" ptala se ho posměšně královna.

"Protože jsem ochoten lhát, madam," odpověděl Ludvík XVI., "nikoli však křivě přísahat."

Královna si oddechla.

Až do té chvíle věřila jako všichni ostatní, že král svou řeč mínil vážně.

46. Šlechtic

Tuto návštěvu v Národním shromáždění vykonal král 4. února 1790.

Dvanáct dní nato, totiž v noci ze 17. na 18. téhož měsíce v nepřítomnosti guvernéra Cháteletu (ten požádal toho dne o volno, aby mohl v Soissonu navštívit umírající matku) se objevil u dveří věznice jakýsi muž a vykázal se rozkazem, podepsaným policejním ministrem, jenž ho opravňoval, aby si beze svědků pohovořil s panem de Favras.

Nemůžeme říci, byl-li ten rozkaz pravý nebo padělaný, bud' jak buď guvernérův náměstek, kterého kvůli tomu vzbudili, nepochybně soudil, že je pravý, neboť nařídil, aby přes pokročilou noční hodinu návštěvníka hned zavedli do kobky pana de Favras.

Potom, spoléhaje na bdělost klíčníků uvnitř vězení a stráži venku, odebral se znovu k zaslouženému spánku.

Pod záminkou, že upustil nějakou důležitou listinu, když vytahoval z tobolky ministrův rozkaz, uchopil návštěvník lampu a hledal na zemi, dokud se nepřesvědčil, že guvernérův náměstek zavřel za sebou dveře svého pokoje. Nato prohlásil; že ten papír nechal patrně na svém nočním stolku, kdyby ho však přece našli, že prosí, aby mu ho vrátili, až bude odcházet.

Pak podal lampu klíčníkovi,- jenž na něho čekal, a požádal ho, aby ho zavedl do cely parna de Favras.

Žalářník otevřel dveře, nechal neznámého vstoupit, vešel za ním a dveře za sebou zavřel.

Zdálo se, že si neznámého muže prohlíží s jakousi zvědavostí, jako by čekal, že ho návštěvník každou chvíli osloví a řekne mu něco důležitého.

Sestoupili po dvanácti schodech a dali se podzemní chodbou.

Tak došli k druhým dveřím, žalářník je otevřel a zavřel jako první.

Neznámý muž a jeho průvodce se octli na jakémsi podlaží, z něhož vedly dolů druhé schody, po nichž musili sestoupit. Neznámý muž se zastavil, pohroužil pohled do temné chodby, a když se přesvědčil, že tam není živé duše, zeptal se:

"Vy jste klíčník Louis?"

"Ano," odpověděl žalářník.

"Bratr z Americké lóže?"

"Ano."

"Byl jste sem před týdnem ustanoven, neznámo kým, abyste provedl tajný úkol?"

"Ano."

"Jste ochoten ten úkol vykonat?"

"Ano."

"Máte přijmout rozkazy od určitého muže?"

"Ano, od Spasitele."

"Podle čeho ho poznáte?"

"Podle tří písmen vyšitých na náprsence."

"Já jsem ten muž... A tady jsou ta tři písmena!"

Při těch slovech rozhrnul návštěvník krajkové žabó a ukázal na tři písmena, vyšitá na náprsence, jejichž tajemný vliv jsme měli v průběhu našeho vyprávění už nejednou příležitost pozorovat: L. P. D. 8

"Mistře," uklonil se žalářník, "očekávám vaše rozkazy."

"Otevřte mi kobku pana de Favras a počkejte za dveřmi."

Žalářník se znovu uklonil, šel napřed, aby svítil na cestu, až se zastavil před úzkými dvířky a zašeptal:

"Zde."

Neznámý kývl hlavou. V zámku dvakrát zaskřípěl klíč a dveře se otevřely.

Ačkoli byla učiněna nejpřísnější bezpečnostní opatření, aby vznešený vězeň neuprchl, takže ho vsadili do kobky dvacet stop pod zemí, přece jen měli určitý ohled na jeho šlechtický stav. Měl čistou postel a bílé ložní prádlo. Vedle postele stál stůl s několika knihami, inkoust. pera a papír, aby si obžalovaný mohl připravit obhajobu. Nad vím vším stála zhaslá lampa.

V koutě na druhém stole se lesklo toaletní náčiní vyňaté z elegantního neceséru, opatřeného markýzovým znakem. Na stěně viselo malé zrcátko taktéž z markýzova neceséru.

Pan de Favras spal tak hlubokým spánkem, že se neprobudil, ani když se otevřely dveře, když oba muži vstoupili do kobky, když žalářník postavil svou lampu vedle první lampy a na návštěvníkův pokyn odešel a zavřel za sebou dveře.

Návštěvník se chvíli díval na spícího muže s hlubokou melancholií; potom, jako by si uvědomil, že čas je drahý, a přestože zřejmě nerad rušil spáčův klidný spánek, položil mu ruku na rameno.

Vězeň sebou trhl a prudce se otočil s očima široce rozevřenýma - obyčejně se tak probouzejí ti, kdo usnuli s myšlenkou, že mohou být probuzeni jen nějakou špatnou zprávou.

"Nelekejte se, pane de Favras," řekl neznámý. "Přišel za vámi přítel."

Pan de Favras se na nočního hosta ironicky usmál; zřejmě pochyboval, že by ho přítel mohl přijít navštívit v tuto noční chvíli dvacet stop pod zemí. Vzápětí však poznal návštěvníka a řekl přátelsky:

"Ach, baron Zannone... "

"Ano, jsem to já, milý markýzi."

Favras se s úsměvem rozhlédl kolem sebe, potom ukázal baronovi na stoličku, na níž neležely ani kusy oděvu, ani kniha, a vybídl ho:

"Posaďte se, barone. Mnoho pohodlí tu nemáme ale... "

"Drahý markýzi," šel baron rovnou k věci, "přišel jsem vám udělat návrh, který nepřipouští dlouhých řečí, a pak - nemáme mnoho času... "

"Co jste mi přišel navrhnout, barone? Doufám, že ne půjčku... "

"Proč myslíte?"

"Protože záruky, které bych vám v téhle chvíli mohl poskytnout, by určitě nestály za mnoho... "

"Na tom by mně nezáleželo, markýzi, a rozhodně bych vám okamžitě půjčil třeba milión."

"Mně?"

"Vám, markýzi. Ale protože by to bylo za podmínek, které byste jistě nepřijal, ani vám tu nabídku neudělám."

"Říkal jste, že máte naspěch, barone... "

"Víte, markýzi, že vás zítra budou soudit?"

"Slyšel jsem něco takového."

"Víte, že vás budou soudit stejní soudci, kteří osvobodili Augearda a Besenvala?"
"Vím."
"Víte, že oba dva byli osvobozeni jen proto, že dvůr se za ně postavil celou svou vahou?"
"Vím," odpověděl Favras stejně klidně a bez zjevného zájmu.
"Doufáte patrně, že dvůr pro vás udělá, co udělal pro vaše předchůdce?"
"Ti, s nimiž jsem měl čest být ve styku, abych uskutečnil záměr, který mě přivedl sem, vědí, co pro mě mohou nebo nemohou udělat, barone; ať udělají cokoli, bude to v pořádku."
"Už to udělali, markýzi, a já vám mohu říci, co."
Favras neprojevil ani špetku zvědavosti.
"Monsieur se dostavil na radnici a prohlásil, že vás takřka ani nezná. Že jste v roce 1772 vstoupil do jeho švýcarské gardy a v roce 1775 že jste z ní vystoupil a od té doby že vás ani neviděl."
Favras kývl hlavou, jako by chtěl dát najevo, že to souhlasí.
"Pokud jde o krále, nejenže už nepomýšlí na útěk, ale 4. tohoto měsíce přišel sám do Národního shromáždění a přísahal na ústavu."
Favrasovou tváří přelétl úsměv.
"Pochybujete o tom?" otázal se baron.
"Nikterak," odpověděl markýz.
"Jak vidíte, markýzi, nemůžete spoléhat ani na Monsieura, ani na krále... "
"K věci, pane barone."
"Předstoupíte tedy před soudce... "
"To jste mně už řekl."
"Budete odsouzen... "
"To je velmi pravděpodobné."
"K smrti."
"Bezpochyby."
Favras se uklonil jako člověk, který je připraven přijmout ránu, ať je jakákoli.
"A víte k jaké smrti, markýzi?"
"Cožpak jsou dvě?"
"Je jich deset, markýzi: kůl, čtvrcení, hedvábná šňůra, kolo, stětí, šibenice... vlastně ještě do minulého týdne byly všecky tyhle smrti. Dnes, jak jste řekl markýzi, je už jen jedna: šibenice."
"Šibenice!"
"Ano. Národní shromáždění prohlásilo nejen rovnost před zákonem, rozhodlo dokonce, že si lidé mají být rovni i před smrtí. Šlechtici i prostý lid odcházejí teď z tohoto světa stejnými dveřmi: šibenicí, markýzi."
"Tak vida!"
"Odsoudí-li vás tedy k smrti, budete oběšen. To je jistě smutná vyhlídka, markýzi, pro šlechtice, který se nebojí smrti, tím si jsem jist, ale jenž si oškliví šibenici."
"Poslyšte, barone, přišel jste mě jenom potěšit těmihle zajímavými novinkami, nebo jste si pro mě schoval ještě něco lepšího?"
"Přišel jsem vám oznámit, markýzi, že je všechno připraveno pro váš útěk a že za deset minut, budete-li chtít, můžete být pryč z tohohle vězení a za čtyřiadvacet hodin za hranicemi Francie."
Favras chviličku uvažoval. Baronova nabídka na něho zřejmě neudělala zvláštní dojem. Potom se zeptal nočního hosta:
"Činí mi tuto nabídku král nebo Jeho královská Výsost?"
"Nikoli, pane, činím vám ji já."
Favras se podíval pronikavě na barona.
"Vy, pane? A proč?"
"Protože mě zajímáte, markýzi."
"Proč bych vás měl zajímat, barone? Viděl jste mě všehovšudy dvakrát."
"Někoho stačí vidět jen jednou, markýzi, a hned víme, s kým máme tu čest. Pravých šlechticů je málo a já je chci zachovat, neříkám Francii, ale lidstvu."
"Nemáte žádný jiný důvod?"
"Půjčil jsem vám dva milióny, pane. Tím, že jsem vám je půjčil, umožnil jsem vám vlastně zosnovat spiknutí, které bylo odhaleno, a tím jsem bezděky přispěl k vaší zkáze."
Favras se dal do smíchu.
"Jestli nemáte na svědomí nic horšího, barone, spěte klidně. Dávám vám rozhřešení."
"Cože?" zvolal baron. "Vy nechcete uprchnout?"
Favras mu podal ruku.
"Děkuji vám z celého srdce, pane barone. Děkuji vám jménem své ženy a svých dětí, ale zůstanu tady."
"Vy si asi myslíte, markýzi, že opatření, která jsme udělali, jsou málo bezpečná, a máte strach, abyste se nedostal z deště pod okap."
"Láry fáry. Vím, pane, že jste zkušený a odvážný muž, a dostal-li jste se až ke mně, že by se zdařilo i všechno ostatní. Ale nechci uprchnout."
"Nebo se snad bojíte, pane, že byste tu zanechal manželku a děti v bídě, kdybyste musil opustit Francii? I na to jsem pamatoval, pane markýzi. Mohu vám nabídnout tuto tobolku, je v ní sto tisíc franků v bankovkách."

Favras se podíval na barona s určitým obdivem. Potom však zavrtěl hlavou.

"O to nejde, pane. Stačilo by mi vaše slovo, vůbec byste mi nemusil nabízet peníze, a já bych uprchl z Francie, kdybych měl v úmyslu uprchnout. Ale já nechci, pane."

Baron se na Favrase podíval, jako by se byl markýz pomátl na rozumu.

"Překvapuje vás to, pane," řekl Favras s podivným jasem v tváři, "neodvažujete se mě ptát a ptáte se proto sám sebe, co je příčinou mého podivného rozhodnutí jít až do konce, a bude-li třeba, zemřít ať už jakoukoli smrtí."

"Přiznám se, že jsem zvědav, markýzi."

"Já vám to řeknu, barone. Jsem roajalista, ale ne jako ti, kdo utíkají do ciziny anebo tají své přesvědčení v Paříži. Mé přesvědčeni neplyne z nějakého zištného zájmu, je to pro mě kult, víra, náboženství, pane. A král pro mě není nic jiného než pro křesťana biskup nebo papež, to jest viditelným představitelem náboženství, o němž jsem právě mluvil. Kdybych uprchl, všichni by měli za to, že mně k útěku pomohl král nebo Jeho královská Výsost. A jestliže mně pomohli k útěku, jsou moji spoluviníci. A Monsieura, který mě veřejně zapřel, a krále, který se tváří, jako by mě neznal, by zasáhla rána, která zatím bije do prázdna. Náboženství se hroutí, pane barone, když už se pro ně nikdo nechce obětovat. Dobrá, já vyzvednu své náboženství tím, že pro ně zemřu. Má smrt bude výčitkou minulosti a výstrahou pro budoucnost!"

"Ale pomyslete, jakou smrtí zemřete, markýzi!"

"Čím potupnější smrt, tím záslužnější bude obět, barone. Kristus zemřel na kříži mezi dvěma lotry."

"Chápal bych to, pane, kdyby vaše smrt mohla mít pro monarchii ten význam, jaký měla Kristova smrt pro svět. Ale hříchy králů jsou tak velké, markýzi, že je nesmyje krev jednoho šlechtice; obávám se, že by ji nesmyla ani krev královská."

"Staň se vůle boží, barone; ale v téhle době nerozhodnosti a pochyb, kdy se tolik lidí zpronevěřuje svým povinnostem, zemřu s útěchou, že já jsem svou povinnost splnil."

"Jste na omylu, pane," řekl baron netrpělivě, "zemřete s lítostí, že vaše smrt byla zbytečná."

"Když odzbrojený voják nechce utéct, čeká na nepřítele, vzdoruje smrti a nechává se zabít, ví dobře, že umírá zbytečně, řekl si však, že útěk by byl hanbou, a proto raději zvolil smrt."

"Markýzi," řekl baron, "nepovažuji se za poraženého... "

Vytáhl hodinky, byly tři hodiny ráno.

"Máme ještě hodinu času. Sednu si tady ke stolu a budu půl hodiny číst. Přemýšlejte zatím. Za půl hodiny mi dáte konečnou odpověď."

Sedl si ke stolu, otočil se zády k vězni, otevřel knihu a dal se do čtení.

"Dobrou noc, pane," řekl Favras.

A obrátil se ke zdi, patrně aby mohl nerušeně přemýšlet.

Noční host vytáhl dvakrát nebo třikrát z kapsy hodinky, byl zřejmě netrpělivější nežli vězeň. Když uplynulo půl hodiny, vstal a přistoupil k loži.

Čekal však marně, Favras se neobrátil.

Baron se nad něho nachýlil a podle markýzova klidného a pravidelného dechu poznal, že pokojně spí.

Jsem tedy poražen, pomyslil si. Ale rozsudek ještě nebyl vynesen, možná že má ještě nějakou naději...

Nechtěl vzbudit nešťastného muže, jehož za několik dní čeká tak hluboký a dlouhý spánek, vzal proto pero a napsal na kus papíru:

Až bude rozsudek vynesen, až bude pan de Favras odsouzen k smrti, až už nebude moci nic očekávat ani od svých soudců, ani od Monsieura, ani od krále, stačí, změní-li svůj úmysl, aby zavolal klíčníka Louise a řekl mu: Rozhodl jsem se, že uprchnu. A bude mu umožněn útěk.

Až bude pan de Favras na osudné káře, až bude činit veřejné pokání před chrámem Matky Boží, až bos a se spoutanýma rukama půjde tou kratičkou cestou od radnice, kde už udělal závěť, k šibenici na náměstí de Gréve, stačí, řekne-li nahlas: Chci být zachráněn. A bude zachráněn.

Cagliostro

Potom vzal noční host lampu, přistoupil ještě jednou k vězni, aby se přesvědčil,, zda se snad neprobudil, a když viděl, že pořád ještě klidně spí, zamířil ke dveřím kobky, za nimiž stál bez hnutí klíčník Louis s trpělivou oddaností zasvěcenců, kteří byli získáni pro velké dílo a jsou ochotni přinést pro ně jakoukoli oběť.

"Nuže, mistře," otázal se šeptem, "co mám dělat?"

"Zůstaňte ve vězení a udělejte všechno, co vám poručí pan de Favras."

Žalářník se uklonil, vzal z Cagliostrových rukou lampu a šel uctivě před ním jako sluha, jenž svítí na cestu svému pánu.

47. Cagliostrovo proroctví se plní

Téhož dne v jednu hodinu odpoledne vešel písař Cháteletu se čtyřmi ozbrojenci do kobky pana de Favras a požádal ho, aby se připravil, že bude předveden před své soudce.

Už v noci to panu de Favras řekl Cagliostro a v devět hodin ráno náměstek guvernéra Cháteletu.

Hlavní přelíčení začalo v půl desáté ráno a ve tři hodiny odpoledne ještě trvalo.

Od devíti ráno byla síň přeplněna zvědavci, kteří chtěli vidět muže, nad nímž bude vynesen ortel.

Říkáme: nad nímž bude vynesen ortel, protože nikdo nepochyboval, že obžalovaný bude odsouzen.

V politických procesech se vyskytují nešťastníci, kteří jsou odsouzení už předem. Má se za to, že davu je třeba předhodit obět a že oni jsou osudem určeni, aby byli tou obětí.

Čtyřicet soudců sedělo v půlkruhu na pódiu, předseda soudu pod baldachýnem; za ním visel krucifix, před ním na druhém konci síně králův portrét.

Špalír národních gardistů odděloval tribunál od posluchačů; u dveří stáli na stráži čtyři muži.

Ve čtvrt na čtyři dali soudci příkaz, aby byl přiveden obžalovaný.

Oddíl dvanácti granátníků, jenž se zbraní u nohy čekal uprostřed sálu na ten rozkaz, vykročil. Od toho okamžiku se všecky hlavy, i hlavy soudců, obrátily ke dveřím, jimiž měl vstoupit pan de Favras.

Asi za deset minut se objevili čtyři granátníci.

Za nimi kráčel markýz de Favras.

Ostatních osm granátníků uzavíralo průvod.

Vězeň vstoupil uprostřed onoho děsivého ticha, k němuž se dovede přinutit dva tisíce lidí, namačkaných v jedné síni, když se má objevit oběť, kterou všichni netrpělivě očekávali.

Pan de Favras byl naprosto klidný. Byl oblečen s vybranou elegancí, měl na sobě vyšívaný, světle šedý hedvábný kabát, bílou atlasovou vestu, krátké kalhoty stejné barvy a stejné kvality jako kabát, hedvábné punčochy, střevíce se zlatými přezkami a v knoflíkové dírce Řád svatého Ludvíka.

Obzvláštní péči věnoval svému účesu; byl bíle napudrován a ani jeden vlas nepřečníval přes druhý, jak praví Dva přátelé svobody ve svých Dějinách revoluce.

Těch několik okamžiků, než pan de Favras prošel od dveří k lavici obžalovaných, v celém sále nikdo ani nedýchal.

Uplynulo několik vteřin, než se ozvala první slova předsedova.

Konečně zvedl ruku, jak mají ve zvyku soudci, chtějí-li si zjednat ticho (ten pokyn byl tentokrát úplně zbytečný) a otázal se přiškrceným hlasem:

"Kdo jste?"

"Jsem obžalovaný a vězeň," odpověděl markýz klidně.

"Jmenujete se?"

"Tomáš Mahi markýz de Favras."

"Odkud jste?"

"Z Blois."

"Váš stav?"

"Plukovník v královských službách."

"Kde bydlíte?"

"Náměstí Royale, číslo dvacet jedna."

"Kolik je vám let?"

"Šestačtyřicet."

"Usedněte."

Markýz poslechl.

Zdálo se, jako by teprve teď posluchači vydechli; byl to však strašlivý dech, dech pomsty.

Obžalovaný si nedělal nejmenší iluze. Rozhlédl se klidně kolem sebe: všechny oči sálaly ohněm nenávisti; všechny pěsti hrozily. Bylo vidět, že tenhle dav, z jehož rukou nedávno vyrvali Augearda a Besenvala a jenž se den co den s velkým křikem dožadoval, aby pověsili prince de Lambesca alespoň in effigie, chce svou oběť.

Uprostřed všech těch zlobných tváří a planoucích zraků zahlédl obžalovaný klidný obličej a vlídné oči svého nočního návštěvníka.

Pozdravil ho sotva postřehnutelným úklonem hlavy.

"Obžalovaný," vyzval ho předseda, "připravte se k výslechu."

Favras se uklonil:

"Jsem vám k službám, pane předsedo."

Celému výslechu se Favras podrobil se stejným klidem jako dosud.

Pak přišel výslech svědků.

Favras, jenž odmítl zachránit si život útěkem, chtěl si jej hájit diskusí. Přihlásil čtrnáct svých svědků. Když byli vyslechnuti svědci obžaloby, čekal právem, že budou voláni svědci jeho. Předseda soudu však náhle prohlásil:

"Pánové, přelíčení je skončeno."

"Promiňte, pane," ozval se Favras se svým obvyklým zdvořilým úsměvem. "Zapomněl jste na něco; pravda, není to tak důležité, ale zapomněl jste předvolat čtrnáct svědků obhajoby."

"Soud rozhodl," odpověděl předseda, "že nebudou vyslechnuti."

Obžalovaný se zamračil; hned mu však z oči šlehl blesk.

"Myslil jsem," řekl pohrdavě, "že mě soudí pařížský Châtelet; byl jsem zřejmě na omylu; jsem souzen španělskou inkvizicí."

"Odveďte obžalovaného," nařídil předseda.

Odvedli Favrase zpátky do vězení. Jeho klid, zdvořilost a odvaha nepochybně zapůsobily na ty posluchače, kteří si zachovali zdravý rozum.

Nutno ovšem říci, že jich bylo málo. Favrasův odchod byl provázen řevem, výhrůžkami a pískotem.

"Žádnou milost! Žádnou milost!" řvaly stovky hlasů, když odcházel.

To spílání ho provázelo, dokud za ním nezapadla vrata vězení.

Hned po odchodu obžalovaného se sešli soudci k poradě.

Favras ulehl v obvyklou hodinu.

K jedné hodině ráno vešel kdosi do jeho kobky a probudil ho.

Byl to klíčník Louis.

Vzal si za záminku, že donese vězni láhev bordeauxského. Markýz však o nic nežádal.

"Pane markýzi, v této chvíli nad vámi vynášejí soudci rozsudek."

"Jestli jste mě vzbudil jen kvůli tomuhle, příteli," řekl markýz, "mohl jste mě klidně nechat spát."

"Ne, pane markýzi, probudil jsem vás proto, abych se vás otázal, nechcete-li něco vzkázat pánovi, který vás včera v moci navštívil."

"Nechci."

"Uvažte všechno dobře, pane markýzi; až bude rozsudek vynesen, bude k vám postavena stráž; a i když je onen pán velmi mocný, přece jen nemůže všechno."

"Děkuji, příteli," řekl Favras, "nemám však, oč bych ho žádal, ani teď, ani později."

"Pak je mi tedy velmi líto, pane markýzi," omlouval se klíčník, "že jsem vás probudil. Ale byli by vás stejně probudili za hodinu... "

"Takže podle tvého mínění," usmál se Favras, "už to vůbec nestojí za to, abych znovu usínal?"

"Poslyšte sám, pane markýzi!"

A vskutku, v hořejších poschodích se ozýval velký hluk. Dveře se otvíraly a zavíraly, bylo slyšet údery pušek o dlaždice.

"To kvůli mně dělají takový kravál?" zeptal se Favras.

"Přijdou vám přečíst rozsudek, pane markýzi."

"U všech ďasů, řekněte jim, prosím vás, ať chvilku počkají, aspoň než si natáhnu kalhoty!"

Žalářník opravdu vyšel a zavřel za sebou dveře. Zatím si pan de Favras oblékl hedvábné punčochy, natáhl kalhoty a obul střevíce.

Vtom se však už otevřely dveře.

Nepokládal za slušné, aby pokračoval v oblékání v tak důstojné chvíli, i posadil se na postel a čekal. Byl opravdu krásný, s hlavou pyšně vztyčenou, s rozcuchanými dlouhými vlasy a v krajkovém žabó rozhaleném na prsou.

V okamžiku, kdy soudce vstoupil, shrnul si límec košile na ramena.

"Jak vidíte, pane," řekl soudci, "očekával jsem vás v bojovém postoji."

A přejel si rukou po odhaleném krku, chtěje naznačit, že je připraven jak na úder aristokratického meče, tak na sprostý provaz.

"Mluvte, pane, poslouchám vás."

Soudce přečetl či spíše vykoktal rozsudek.

Markýz byl odsouzen k smrti; měl učinit veřejné pokání před chrámem Matky Boží, pak bude oběšen na náměstí de Gréve.

Favras poslouchal celý ten dokument s naprostým klidem, netrhl sebou, ani když padlo slovo oběšen.

Chvíli mlčel, potom pohleděl soudci bystře do očí.

"Ach, pane," prohodil, "jak vás lituji, že jste byl nucen odsoudit člověka na základě takovýchhle důkazů!"

Soudce se vyhnul přímé odpovědi.

"Pane," řekl, "víte, že vám nezbývá už jiná útěcha než ta, kterou vám může poskytnout náboženství."

"Mýlíte se, pane," odpověděl markýz, "je tu ještě útěcha, kterou mi dává mé svědomí."

Uklonil se soudci, jako by ho propouštěl. Soudce tu opravdu už neměl co dělat a tak zamířil ke dveřím. Na prahu se však přece ještě otočil:

"Chcete, abych vám poslal zpovědníka?" otázal se odsouzence.

"Zpovědníka z rukou vrahů? Ne, ne, pane, nechci žádného vlasteneckého kněze. Musím vám odevzdat svůj život, ale o svou věčnou spásu se chci postarat sám. Pošlete mi kněze od svatého Pavla."

Za dvě hodiny byl u něho starý kněz, kterého si vyžádal.

48. Náměstí de Gréve

Těch dvou hodin bylo dobře využito.

Sotva soudce odešel, vstoupili do kobky dva muži podmračených tváří v katovském oděvu.

Favras pochopil, že to jsou návěstí smrti; katovi pacholci.

"Pojďte s námi," vyzval ho jeden z těch mužů.

Favras se uklonil.

Potom ukázal na zbývající části oděvu, ležící přes židli.

"Mohu se ještě obléci?"

"Račte si posloužit," řekl jeden z obou mužů.

Favras tedy přistoupil ke stolu, na němž byly rozloženy různé toaletní potřeby, a dívaje se do malého zrcadla, jež viselo na zdi, zapjal si límec u košile, upravil si žabó a co nejpečlivěji uvázal kravatu.

Potom si oblékl vestu a kabát.

"Mám si vzít ještě klobouk, pánové?"

"Není potřeba," odpověděl muž, který už předtím mluvil.

Druhý muž, jenž ještě nepromluvil ani slova, pozoroval markýze tak upřeně, že to upoutalo vězňovu pozornost.

Zdálo se mu dokonce, že mu ten muž dal mrknutím oka sotva postřehnutelné znamení.

Byl to však jenom okamžik, a tak zůstal pan de Favras na pochybách.

Ostatně co by mu ten muž mohl říci?

Nestaral se tedy už o něho a pokynul klíčníkovi Louisovi přátelsky rukou na pozdrav.

"Jsem hotov, pánové, jděte napřed, jdu za vámi."

U dveří čekal vykonavatel.

Chmurný průvod zamířil k přízemí.

Mezi dvěma mřížemi čekal Oddíl národních gardistů.

Tu si vykonavatel dodal odvahy:

"Pane markýzi, odevzdejte mi Řád svatého Ludvíka."

"Myslil jsem, že jsem Odsouzen k smrti a nikoli k degradaci," poznamenal markýz.

"Je to rozkaz, pane," odpověděl vykonavatel.

Favras si odepjal kříž, ale protože ho nechtěl odevzdat zřízenci takzvané spravedlnosti, podal jej důstojníkovi, jenž velel četě národních gardistů.

"Děkuji," řekl vykonavatel; nenaléhal, aby byl řád odevzdán do jeho rukou; "a teď pojďte se mnou."

Vystoupili po dvaceti schodech a zastavili se před dubovými dveřmi pobitými železem. Při pohledu na takové dveře tuhne krev v žilách odsouzenců; jsou dvoje nebo troje takové dveře na smrtelné cestě; odsouzenec sice neví, co ho za nimi čeká, ale tuší, že to bude něco hrozného.

Dveře se otevřely.

Nenechali Favrase vstoupit, vstrčili ho dovnitř.

Okamžitě se dveře přibouchly, jako by je přirazila železná ruka.

Byli v mučírně.

"Ale, ale, pánové," řekl vyčítavě Favras, "když vedete člověka do takového salónu, měli byste ho, u všech hromů, aspoň napřed upozornit!"

Ještě ani nedořekl, a už se oba muži, kteří šli za ním, na něho vrhli, strhli mu kabát a vestu, roztrhli kravatu, kterou si s takovou péčí uvázal, a spoutali mu ruce na zádech.

Přitom mu však onen chlapík, jenž mu, jak se markýzovi zdálo, dával v kobce znamení, pošeptal těsně u ucha:

"Chcete se zachránit? Ještě je čas!"

Favras se usmál. Zavrtěl mírně hlavou.

Skřipec byl připraven. Položili na něj odsouzence.

Katův pacholek přistoupil s plnou zástěrou dubových klínů a s železnou palicí v ruce.

Favras natáhl sám k muži nohu v hedvábné punčoše a ve střevíci s červeným podpatkem.

Vtom však vykonavatel vztáhl ruku.

"To stačí," řekl; "dvůr milostivě promíjí odsouzenému mučení."

"Vida, přece jen je k něčemu, když se člověk dobře zná s velkými pány," usmál se markýz. "Vyřiďte jim, že jim krásně děkuji. Až půjdu na šibenici, budu mít obě nohy zdravé, a to není k zahození. Jsem vám k službám, pánové."

"Musíte strávit hodinu v téhle místnosti," oznámil vykonavatel.

"Zábava to zrovna není, ale je to poučné," řekl Favras.

Začal se procházet síní, prohlížel si všechny ty příšerné nástroje, podobné obrovským železným pavoukům a škorpiónům.

Bylo tu přímo cítit, že v osudném okamžiku na povel chraplavého hlasu všechny ty ohyzdné nástroje oživnou a krutě se zakousnou do těla oběti.

Byla to mučidla všech tvarů a ze všech dob ad Filipa Augusta až po Ludvika XIV. Byly tu kleště, jimiž rvali maso Židům ve třináctém století, a byla tu kola, na nichž byli lámáni protestanti ve století sedmnáctém.

Favras se zastavil před každou tou trofeji lidskosti, dotazoval se s živým zájmem, jak se co jmenuje.

Ta chladnokrevnost udivila nakonec i samotné mučitele, i když takové lidi, jak známo, hned tak něco neudiví.

"Proč se na to ptáte?" zeptal se jeden z nich Favrase.

Markýz se na něho podíval s posměškem, v nichž si staří šlechtici tolik libovali.

"Pane, mám před sebou zajímavou cestu. Kdoví, zda na ní nepotkám satana - proč bych si ho trochu nenaklonil, když bych mu mohl povědět o krásných nástrojích, které jistě nemají ani v pekle?"

Vězeň dokončil svou prohlídku, když na orloji Cháteletu odbíjelo pět.

Přede dvěma hodinami opustil svou celu.

Zavedli ho teď do ní zpět.

Čekal tam na něho farář od svatého Pavla.

Na odsouzenci bylo znát, že nepromarnil dvě uplynulé hodiny a že ho nic nemohlo lépe připravit na smrt nežli podívaná, kterou mu předvedli.

"Otče," řekl mu Favras, "odpusťte mi, že vám mohu otevřít jenom své srdce; tito pánové se dobře postarali, abych vám nemohl otevřít náruč."

A ukázal knězi ruce, spoutané na zádech.

"Nemohli byste," otázal se kněz, "rozvázat odsouzenému ruce po dobu, co bude se mnou?"

"To není v naší moci," odpověděl soudní vykonavatel.

"Otče," navrhl Favras, "zeptejte se jich, zda by mě nemohli svázat vpředu místo vzadu; budou to muset stejně udělat, až budu muset držet svíci a číst rozsudek."

Oba pacholci pohlédli na vykonavatele; ten kývl hlavou, to že snad může povolit, a tak markýzovi prokázali to dobrodiní.

Potom ho nechali s knězem o samotě.

Nikdy se nedovíme, s čím se svěřil tento muž velkého světa sluhovi božímu v této poslední hodince. Otevřel před posvátností náboženství Favras své srdce, jež zůstalo uzamčeno výzvě spravedlnosti? Zvlhly mu oči, vyprahlé ironií, když slyšel útěšná slova, jež mu nabízel onen druhý svět, kam se měl zakrátko odebrat? Vytryskly mu slzy, jistě dlouho střádané v srdci, když si vzpomněl na milované bytosti, jež zanechá samotné a opuštěné ve světě, z něhož sám musí odejít? To všechno zůstane tajemstvím pro ty, kdo vstoupili ve tři hodiny odpoledne do jeho cely a našli ho s

úsměvem na rtech, se suchýma očima a se srdcem plným pyšného opovržení.

Přišli mu oznámit, že je čas zemřít.

"Promiňte, pánové," řekl jim, "ale čekat necháváte vy mě, ne já vás."

Protože už byl bez kabátu a bez vesty a ruce měl spoutané, zuli mu střevíce, svlékli punčochy a oblékli bílou košili.

Na prsa mu pověsili tabulku s nápisem:

ZLOČINEC PROTI STÁTU

U vrat Cháteletu čekala kára obklopená početnou stráží.

V káře byla vetknuta zapálená pochodeň.

Když dav uviděl odsouzence, začal tleskat.

Rozsudek byl veřejně znám od šesti hodin ráno a davu se zdálo, že mezi rozsudkem a popravou uplynula zbytečně dlouhá doba.

Po ulicích běhali lidé, žádající chodce o nějaký ten groš, "aby si mohli něčeho loknout".

"Proč musíte zrovna dnes pít?" ptali se jich.

"Vždyť přece budou věšet toho Favrase," odpovídali ti žebráci smrti.

Favras vystoupil pevným krokem na káru; usedl po té straně, kde byla zastrčena pochodeň; pochopil, že tam je kvůli němu.

Farář od svatého Pavla vystoupil za mim a usedl po jeho levém boku.

Kat vystoupil poslední a usedl za ním.

Byl to onen muž s mírným a smutným pohledem, kterého jsme viděli při pokusu se strojem doktora Guillotina na dvoře věznice v Bicétre.

Viděli jsme ho, vidíme ho a budeme mít ještě často příležitost ho vidět. Je to pravý symbol doby, do níž vstupujeme.

Než usedl, navlékl kat panu de Favras provaz, na němž měl být markýz oběšen.

Konec provazu držel celou cestu v ruce.

Ve chvíli, kdy se kára rozjela, dav se rozvlnil. Favras se podíval tam, kde byla největší tlačenice.

Lidé se mačkali jeden přes druhého, aby se dostali do první řady.

Náhle sebou markýz bezděky trhl. Uprostřed hloučku pěti nebo šesti kamarádů, kteří se právě prodrali davem, poznal svého nočního hosta, který mu slíbil, že nad ním bude bdít do posledního okamžiku. Byl přestrojen za nosiče z tržnice.

Odsouzenec mu lehce kývl na pozdrav, vzápětí však zavrtěl hlavou.

Kára jela dál a zastavila před chrámem Matky Boží.

Prostřední dveře byly otevřeny, v pozadí temného chrámu bylo jimi vidět hlavní oltář, planoucí v záplavě rozžatých svící.

Příliv zvědavců byl takový, že kára se musela každou chvíli zastavit a mohla pokračovat v jízdě, až když se stráži podařilo uvolnit jí cestu, co chvíli zatarasenou proudem lidstva, jenž protrhl slabou hráz, stavící se mu na odpor.

Na prostranství před chrámem se podařilo po delším zápase zatlačit dav a uvolnit prostor kolem káry s odsouzencem.

"Musíte sestoupit, pane, a učinit veřejné pokání," pobídl popravčí odsouzeného.

Favras mlčky uposlechl.

Kněz sestoupil první, za ním odsouzenec, nakonec kat. Konec provazu držel pořád v ruce.

Markýz měl ruce svázané v zápěstí, takže jimi mohl pohybovat.

Do pravé ruky mu vložili pochodeň, do levé rozsudek.

Odsouzenec pokročil až k chrámovým dveřím a poklekl.

V první řadě zvědavců, kteří ho obklopovali, spatřil siláka z tržnice a jeho kamarády, jak je zahlédl, už když vyjížděl z Cháteletu.

Zdálo se, že ho dojala ta vytrvalost, nezavolal však na svého nočního hosta ani slovo.

Před chrámovou branou na něho čekal písař z Cháteletu.

"Čtěte, pane," vyzval ho nahlas.

Tiše pak dodal:

"Pane markýzi, víte, že stačí jediné vaše slovo, a budete zachráněn?"

Odsouzenec neodpověděl a začal číst.

Četl hlasitě a nic v jeho hlase neprozrazovalo sebemenší pohnutí. Když dočetl, obrátil se k davu, jenž ho obklopoval a prohlásil ještě hlasitěji:

"Připraven předstoupit přen soudnou stolici Boží, odpouštím těm, kdo mě proti svému svědomí obžalovali ze zločinných úmyslů. Miloval jsem svého krále a zemřu věrný svému přesvědčení. Chci tím dát příklad a věřím, že lidé ušlechtilého srdce jej budou následovat. Lid si žádá mou smrt, je mu třeba oběti. Souhlasím. Jsem rád, že volba osudu padla na mě a nikoli na člověka slabého srdce, kterého by nezasloužený trest možná uvrhl v zoufalství. A teď, nemám-li tu už co jiného dělat, než co jsem už učinil, pokračujme v cestě, pánové!"

Jelo se dál.

Od portálu chrámu Matky Boží na náměstí de Gréve není daleko, a Přece kára potřebovala dobrou hodinu, než se tam dostali.

Když dojeli na náměstí, zeptal se Favras:

"Nemohli bychom zajít na chvíli na radnici, pánové?"

"Chcete učinit přiznání, synu?" otázal se živě kněz.

"Ne, otče; chci nadiktovat závěť. Slyšel jsem, že odsouzenci, který byl náhle a neočekávaně zatčen, není nikdy

odepřena tato poslední milost."

Místo k šibenici zamířila kára k radnici.

V davu se zvedl velký křik.

"Přizná se! Přizná se!" ozývalo se ze všech stran.

Kdyby si byl v tom okamžiku někdo všiml sličného mladého muže - stál v černém šatě, podobném kněžskému oděvu, na patníku na nohu Pelletierova nábřeží - jistě by byl zpozoroval, že silně zbledl.

Všiml si ho však jen jediný člověk.

"Ach, nemějte strach, hrabě Louisi," ozval se vedle něho výsměšný hlas, "odsouzený neřekne ani slovo o tom, co se dálo na náměstí Royale."

Černě oděný mladý muž se prudce otočil. Ta slova, jež platila jemu, pronesl nosič z tržnice; mladík mu nemohl vidět do tváře, protože silák, sotva domluvil, si stáhl širák hluboko do očí.

Ostatně, nebyl-li si sličný mladý muž ještě zcela jist, měly být jeho pochybnosti brzy rozptýleny.

Když Favras vystoupil na radniční schodiště, dal znamení, že chce mluvit.

Hluk okamžitě utichl, jako by jej odnesl vítr.

"Pánové," prohlásil Favras, "slyším kolem sebe, že jdu do radnice, abych učinil jakési přiznání. Nemám se k čemu přiznávat. Nic takového jsem nezamýšlel, a je-li snad mezi vámi, což je možné, někdo, kdo se bojí, že by mu nějaké takové přiznání mohlo uškodit, ať se uklidní. Jdu do radnice, abych tam sepsal svou závěť."

A vykročil pevným krokem pod tmavou klenbu, vystoupil po schodech a vešel do místnosti, kam se obyčejně vodili odsouzenci a které se podle toho říkalo síň doznání.

Tam na něho čekali tři černě odění muži, mezi nimi poznal pan de Favras písaře, který na něho promluvil před chrámem Notre-Dame.

Protože měl odsouzenec spoutané ruce a nemohl tedy psát, jal se diktovat poslední vůli.

Mnoho se mluvilo o závěti Ludvíka XVI., protože o závětích králů se vždycky více mluví. Zachovala se závěť pana de Favras a my můžeme říci laskavému čtenáři jen toto: čti a srovnávej!

Když nadiktoval závěť, požádal pan de Favras, aby si ji mohl přečíst a podepsat.

Rozvázali mu ruce; markýz přečetl závěť, opravil tři pravopisné chyby, jež udělal písař, a podepsal se dole na každé stránce: Mahi de Favras.

Potom vztáhl ruce, aby mu je zase spoutali, udělal to kat; jenž se od něho celou tu dobu nevzdálil ani o krok.

Sepsání poslední vůle však zabralo přes dvě hodiny. Lid, jenž čekal od rána, byl čím dál tím netrpělivější. V davu byla spousta chytráků, kteří přišli s prázdným žaludkem v úmyslu, že se pěkně naobědvají až po té krásné podívané, a teď jim kručelo v břiše.

Tak se začal ozývat onen hrozivý a strašný repot, jak jsme ho už slyšeli na tomhle místě v den, kdy byl zavražděn de Launay, pověšen Foulon a rozsápán Berthier.

Ostatně lid už začínal věřit, že Favrasovi pomohli k útěku zadními dveřmi.

Už se proto zas ozývaly hlasy, aby byla radnice vzatá útokem a místo Favrase aby se pověsili páni radní.

Naštěstí se k deváté hodině večer odsouzenec znovu objevil. Vojákům, kteří tvořili kordón, byly rozdány pochodně. Všechna okna po celém náměstí byla osvětlena, jenom šibenice zůstávala v tajemné, strašné tmě.

Padesát tisíc osob, jež zaplnilo náměstí, pozdravilo odsouzeného, když se objevil, mocným řevem; v davu nastal všeobecný rozruch.

Teď už byl kdekdo přesvědčen, nejenže neunikl, ale že už ani neunikne.

Favras se rozhlédl kolem sebe.

Pak prohodil nahlas s ironickým pošklebkem:

"Ani jeden kočár. Páni šlechtici na mě zřejmě zapomněli. K hraběti Hornovi byli zdvořilejší než ke mně."

"To proto, že hrabě Horn byl vrah, kdežto vy jste mučedník," ozval se jakýsi hlas.

Favras se otočil a poznal nosiče z tržnice, s nímž se už dvakrát setkal na své křížové cestě.

"Sbohem, pane," řekl mu zdvořile, "doufám, bude-li to třeba, že o mně vydáte svědectví."

A pevným krokem sestoupil se schodů a kráčel k popravišti.

V okamžiku, kdy kladl nohu na první příčku šibenice, zvolal na něho kdosi:

"Skoč, markýzi!"

Zvučný hlas markýzův vážně odpověděl:

"Občané, umírám nevinně. Modlete se za mě!"

Na čtvrté příčce se znovu zastavil a stejně pevným a stejně zvučným hlasem opakoval:

"Občané, proste za mě Boha; umírám nevinně."

Na osmé příčce, to jest na té, z níž měl být svržen, zvolal potřetí:

"Občané, umírám nevinně. Modlete se za mě!"

Vtom se k němu naklonil jeden z katových pomocníků, kteří stoupali po stupních vedle něho, a zašeptal:

"Vy tedy nechcete být zachráněn?"

"Děkuji vám, příteli," odpověděl de Favras. "Zaplať vám Bůh za vaše dobré úmysly."

Potom zvedl hlavu ke katovi, jenž, jak se zdálo, spíše čekal na rozkazy, místo aby je sám uděloval, a vyzval ho:

"Konejte svou povinnost!"

Sotva pronesl ta slova, kat ho strhl a tělo markýze de Favras se houpalo ve vzduchu.

Zatímco se při tomto pohledu na náměstí de Gréve davy rozvlnily, zatímco se tu a tam ozval potlesk a všelijací rošťáci volali "opakovat, opakovat!" jako po nějakém kupletu ve vaudevillu nebo po árii v opeře, černě oděný mladý muž seskočil z patníku, na němž stál, prodral se zástupy a na nohu Pont-Neuf vskočil kvapně do kočáru bez lokaje a bez

erbu. Na kočího zavolal:

"Do Lucemburku, a tryskem!"

Kočí práskl do koní.

Tři muži očekávali netrpělivě příjezd tohoto vozu.

Byli to hrabě de Provence a dva šlechtici, jež jsme už jmenovali během tohoto vyprávění.

Čekali s netrpělivostí tím větší, že měli ve dvě hodiny zasednout k tabuli a ve svém neklidu k ní nezasedli.

Kuchař byl už celý zoufalý. Chystal už třetí oběd; za deset minut bude hotov a za čtvrt hodiny nebude oběd k ničemu.

V tom kritickém okamžiku se konečně ozval na nádvoří hrkot kočáru.

Hrabě de Provence přiskočil k oknu, zahlédl však už jen stín, který seskočil z posledního stupně stupátka na první schod palácového schodiště.

Otočil se tedy od okna a spěchal ke dveřím. Než k nim však budoucí francouzský král došel - měl vždycky trochu nejistou chůzi - dveře se otevřely a mladý muž v černém šatě vešel do sálu.

"Monseigneure," oznámil, "je to hotovo. Pan de Favras zemřel a nepromluvil."

"Pak můžeme klidně zasednout ke stolu, milý Louisi," řekl příští francouzský král.

"Ano, monseigneure... Ale byl to, na mou duši, šlechtic, jak se patří!"

"Také si myslím, můj milý," řekla Jeho královská Výsost. "Však také vypijeme po večeři na jeho počest sklenici šampaňského. Ke stolu, pánové!"

V tom okamžiku se rozletěla obě křídla skleněných dveří a vznešení stolovnici se odebrali ze salónu do jídelny.

49. Monarchie je zachráněna

Za několik dní po popravě, kterou jsme vylíčili do všech podrobností, abychom poučili čtenáře, jakou vděčnost mohou očekávat od mocných tohoto světa ti, kdo se za ně obětují, jel volným krokem ulicí Saint-Cloud muž na šedém grošovaném koni.

Jel, jak jsme řekli, velmi pomalu, ale ani jezdec, ani kůň nebyli vůbec unaveni. Měli za sebou zřejmě jen krátkou cestu, což se snadno poznalo podle toho, že zvíře mělo pěnu u huby ne snad proto, že by bylo přespříliš poháněno, ale naopak vytrvale zdržováno. Pokud jde o jezdce - byl to na první pohled šlechtic - bylo vidět, že ten pán si dává na sobě záležet: na jeho šatě nebylo jediné skvrnky, tak pečlivě se jezdec snažil, aby se nezastříkal blátem.

Co jezdce zdržovalo, bylo hluboké zamyšlení, do něhož byl pohroužen, a vedle toho snad i obava, aby nedojel na určité místo dříve, než měl.

Jezdci bylo kolem čtyřicítky, byl hrozně ošklivý, i na té ošklivosti bylo však vidět, že ten muž je někdo; měl příliš velkou hlavu, odulé tváře, obličej zbrázděný neštovicemi, pleť prozrazovala okamžitě každé rozechvění, oči metaly blesky, ústa byla zřejmě zvyklá mluvit bez okolků a chrlit sarkasmy; tak vypadal ten jezdec, na první pohled předurčený, aby zaujímal významné místo ve společnosti a byl všude středem pozornosti.

Přitom se ovšem zdálo, jako by celý ten pozoruhodný výraz mužovy tváře byl zastřen jakýmsi matným závojem, jako by v jeho těle hlodala jedna z těch zákeřných chorob, jimž se marně brání i nejenergičtější povahy. Mdlá, šedivá pleť, unavené, zarudlé oči, převislé tváře, chorobná otylost a začínající těžkopádnost - tak se jevil muž; jehož jsme čtenářům právě představili.

Když dojel na konec ulice, zamířil bez váhání k bráně, vedoucí na nádvoří paláce, a pátravě se po něm rozhlížel.

Vpravo, mezi dvěma budovami, tvořícími jakousi slepou uličku, čekal jiný muž.

Pokynul jezdci, aby jel za ním.

Muž, který čekal, vešel do druhých, rovněž otevřených vrat; jezdec ho následoval a octl se na druhém nádvoří.

Zde se muž, který čekal - byl celý v černém -, zastavil, rozhlédl se kolem, a když viděl, že dvůr je pustý a prázdný, přistoupil k jezdci s kloboukem v ruce. Jezdec se naklonil k šíji koně a otázal se tiše:

"Pan Weber?"

"Pan hrabě Mirabeau?" odpověděl druhý muž otázkou.

"Ano," přikývl jezdec.

A s lehkostí, kterou by v něm byl nikdo nehledal, seskočil s koně.

"Račte vstoupit," vybídl hraběte uctivě Weber, "a posečkejte laskavě okamžik, než dovedu koně do stáje."

Přitom otevřel dveře do salónu, jehož okna a druhé dveře vedly do parku.

Mirabeau vstoupil do salónu a využil těch několika minut, co zůstal o samotě, k tomu, aby si rozepnul a sundal vysoké jezdecké boty; pod nimi měl skvostné hedvábné punčochy a dokonale šité lakové střevíce.

Za malou chvíli se vrátil Weber.

"Račte, pane," vybídl hraběte, "královna už čeká."

"Královna čeká?" zděsil se Mirabeau. "Nechal jsem snad Její Veličenstvo čekat? Myslil jsem, že přicházím přesně."

"Chtěl jsem říci, že královna se vás nemůže dočkat... " usmál se Weber. "Račte, pane hrabě."

Weber otevřel dveře do zahrady a zamířil bludištěm cest k nejosamělejšímu a nejvýše položenému místu v parku.

Zde, uprostřed stromů, rozpínajících své smutné holé větve, objevil se v našedlém matném denním světle jakýsi pavilón; říkali mu kiosk.

Žaluzie pavilónu byly pečlivě spuštěny až na dvě, jež byly poněkud povytaženy; jako střílnami ve věži vnikaly jimi dva pruhy světla; sotva stačily poněkud osvětlit vnitřek pavilónu.

V krbu plápolal velký oheň, na krbu stály dva svícny s rozžatými svícemi.

Weber uvedl hraběte do jakéhosi předpokoje. Potom tiše zaklepal na dveře vlastního pavilonu, pootevřel je a ohlásil:

"Pan hrabě Riquetti de Mirabeau."

A ustoupil, aby nechal hraběte vejít.

Kdyby byl poslouchal v okamžiku, když hrabě vcházel, byl by určitě zaslechl, jak mu buší srdce.

Když byl hrabě ohlášen, zvedla se v nejodlehlejším koutě kiosku žena a s jistým váháním, ba takřka s výrazem určitého strachu mu vyšla několik kroků vstříc.

Byla to královna.

Také Marii Antoinettě prudce bušilo srdce. Měla před sebou toho nenáviděného, proklímaného, osudného muže; muže, jemuž se dávalo za vinu, že způsobil 5. a 6. říjen. Muže, k němuž král s královnou na okamžik obrátili svůj zrak, jehož však dvorské intriky brzo zas vystrnadily. Konečně muže, jenž dvěma velkolepými výbuchy hněvu, které ťaly do živého, dal najevo, že se s ním musí i nadále počítat.

První z těch výbuchů byl útok proti duchovenstvu.

Druhý byla velkolepá řeč, v níž vyložil, jak se ze zástupců lidu, poslanců jednotlivých okresů, stalo Národní shromáždění.

Mirabeau vstoupil s půvabem a s lehkostí, jaké by byl nikdo nečekal v jeho mohutném těle. Královna si toho povšimla na první pohled.

Po několika krocích se uctivě poklonil a zůstal stát.

Královna se první ujala slova. Otázala se hlasem, na němž bylo znát, jak se snaží potlačit vzrušení:

"Pane de Mirabeau, pan Gilbert nás nedávno ujistil vaši ochotou připojit se k nám?"

Mirabeau se uklonil.

Královna pokračovala:

"Bylo s vámi zahájeno vyjednávání, na něž jste odpověděl návrhem ministerstva?"

Mirabeau se uklonil podruhé.

"Není naši vinou, pane hrabě, skončil-li tento plán bezúspěšně."

"Věřím tomu, madam," odpověděl Mirabeau, "věřím především v upřímnost Vašeho Veličenstva. Ale je to vina lidí, kteří o sobě tvrdí, že jsou oddaní zájmům monarchie."

"Co se dá dělat, pane hrabě. Jsme ve slepé uličce. Králové si už nemohou vybírat ani své přátele, ani své nepřátele. Jsou někdy nuceni přijímat oddanost, jež má pro ně zhoubné důsledky. Jsme obklopeni lidmi, kteří nás chtějí zachránit, a zatím nás ženou do zkázy. Návrh, který vylučuje z příštího zákonodárného sboru členy nynějšího Národního shromáždění, je toho dokladem, pokud jde o vás. Mám vám uvést příklad, jak taková pošetilá oddanost může být ve svých důsledcích zhoubná pro mě? Jeden z mých nejvěrnějších lidi, člověk, který by se, tím jsem si jistá, nechal pro nás zabít, přivedl, aniž nám o tom něco předem řekl, k našemu veřejnému obědu vdovu a sirotky po panu de Favras, všecky tři ve smutku. Když jsem je uviděla, chtěla jsem vyskočit, běžet k nim, posadit děti toho skvělého muže, který pro nás tak hrdinně zemřel - já, pane hrabě, nejsem z těch, kdo zapírají své přátele! - posadit děti toho nádherného muže mezi krále a sebe... Všecky oči byly na nás upřeny. Čekalo se, co uděláme. Otočím se... Víte, kdo stál za mnou, čtyři kroky od mého křesla? Santerre! Miláček předměstí... Klesla jsem zpátky do křesla, byla bych brečela vzteky, už jsem se ani neodvážila podívat se na vdovu a sirotky. Roajalisté mně budou vyčítat, že jsem všem navzdory neprojevila soucit s tou nešťastnou rodinou. Revolucionáři budou zuřit, protože si myslí, že jsem je sama pozvala. Ach, pane, pane," zavrtěla královna hlavou, "nemůže to dobře dopadnout, jestliže vás napadají geniální lidé a brání lidé jistě velmi oddaní a ušlechtilí, kteří však nemají ani ponětí, v jaké jsme situaci!"

A královna si s povzdechem přitiskla šátek k očím.

"Madam," ozval se Mirabeau, dojat tím velkým neštěstím, jež před ním královna vůbec neskrývala, když buď z obratného výpočtu anebo z prosté ženské slabosti propukla v úzkostný vzlykot, "mluvíte-li o lidech, kteří vás napadají, nemáte, doufám, na mysli mě? Hlásil jsem se k monarchistickým zásadám v době, kdy jsem neviděl u dvora nic než slabost a když jsem neznal vznešenou duši a šlechetné smýšlení dcery velké Marie Terezie. Bojoval jsem za práva trůnu v době, kdy jsem budil jen nedůvěru a kdy malicherná zloba vykládala všechny mé činy jen jako nástrahy a léčky. Sloužil jsem králi, ačkoli jsem věděl, že nemohu očekávat od tohoto spravedlivého, ale ustavičně klamaného krále ani uznání, ani odměnu. Oč více udělám teď, madam, jestliže důvěra pozvedne mou odvahu a když vděčnost, kterou pociťuji nad přijetím, jehož se mi dostalo od Vašeho Veličenstva, činí z mých zásad závazek? - Je pozdě, madam, velmi pozdě," zavrtěl teď také Mirabeau hlavou, "kdoví, zda monarchie, když mě žádá, abych ji zachránil, nežádá po mně ve skutečnosti, abych zahynul s ní. Kdybych měl čas na rozmýšlení, madam, snad bych byl pro tuto poctu, jíž se mi dostalo přijetím u Vašeho Veličenstva, zvolil příznivější okamžik než právě dobu, kdy Jeho Veličenstvo vydalo sněmovně pověstnou červenou knihu, to jest čest svých přátel."

"Ach, pane," zvolala královna, "věříte snad, že král je spoluviník na té zradě? Nevíte, jak se věci zběhly? Chtěli na krále červenou knihu a král jim ji vydal jen pod podmínkou, že ji výbor uchová v tajnosti. Výbor ji nechal vytisknout, porušil slib, který dal králi! Král nezradil své přátele!"

"Pak musíte ovšem také vědět, madam, co pohnulo výbor k tomuto zveřejnění, které jako čestný muž neschvaluji a jako poslanec zavrhuji. V okamžiku, kdy král přísahal na ústavu, měl v Turínu mezi smrtelnými nepřáteli této ústavy svého stálého zástupce. V době, kdy mluvil o finančních reformách a kdy se zdálo, že přijme návrhy Národního shromáždění, vydržoval si v Tréves velkou a malou konírnu a tyto své stáje svěřil princi de Lambesc, smrtelnému nepříteli Pařížanů - víte přece, madam, že se pařížský lid den co den dožaduje, aby byl princ oběšen alespoň in effigie. Hraběti d'Artois, princi de Condé, všem emigrantům se vyplácejí ohromné důchody, a to bez ohledu na výnos, vydaný před dvěma měsíci, jenž tyto důchody ruší a zakazuje. Je ovšem pravda, že král ten výnos doposud nepotvrdil. Národní shromáždění pátralo, kam se za ty dva měsíce podělo šedesát miliónů; všechno pátrání bylo marné a král, když byl pokorně dotazován, kam se podělo těch šedesát miliónů, odmítl dát odpověď. Nedivte se, madam, že se výbor necítil dále vázán svým slibem a nechal vytisknout červenou knihu. Proč dává král sám svým nepřátelům do rukou zbraň, jež se pak krutě obrátí proti němu?"

"Vy tedy, pane," zvolala královna, "kdybyste měl možnost radit králi, vy byste mu neradil k slabostem, jež ho hubí a jež - nebojme se toho slova - jež ho zneucťují?"

"Kdyby se mi dostalo cti radit králi, madam," odpověděl Mirabeau, "byl bych rozhodným obráncem královské moci řízené zákony a apoštolem svobody zaručené moci královskou. Ta svoboda, madam, má tři nepřátele: kněžstvo, šlechtu a parlamenty. Kněžstvo se přežilo jako stav a bylo odsouzeno k bezmoci návrhem pana de Talleyranda. Šlechta má daleko víc životní síly; nutno s ní počítat, protože si nelze představit monarchii bez šlechty, ale je nutno držet ji na uzdě, a to je možné jen, spojí-li se královská moc s lidem. Ale královská moc se dobrovolně nikdy nespojí s lidem, dokud budou existovat parlamenty, neboť ty živí v králi a v šlechtě pošetilou naději, že bude možné obnovit starý řád. Zničit moc kněžstva, zrušit parlamenty, oživit výkonnou moc, obrodit královskou autoritu a smířit ji se svobodou - to je má politika, madam. Dívá-li se na to takto král, ať ji přijme, jestliže nikoli, ať ji odmítne!"

"Pane," odpověděla královna, uchvácená sladkou vidinou obnovy královské moci a podmaněná jasným pohledem, jaký vrhala na minulost, přítomnost i budoucnost Mirabeauova pronikavá inteligence, "nevím, přijme-li král tuto politiku, ale kdybych měla nějakou moc, rozhodně by ta byla moje politika! Povězte mi jen, hrabě, jak by bylo lze dosáhnout toho cíle. Poslouchám vás nejenom pozorně, se zájmem, ale jako vaše vděčná žačka."

Mirabeau vrhl na královnu rychlý pohled, pohled orla, měřícího propastné hlubiny jejího srdce, a viděl, není-li přesvědčena, že je alespoň bytostně zaujata. Ten triumf nad ženou tak pronikavého ducha, jako byla Marie Antoinetta, nemálo polichotil Mirabeauově samolibosti.

"Madam," řekl, "ztratili jsme Paříž anebo do toho mnoho nechybí. Zbývá ,nám však ještě na venkově velké množství rozptýlených stoupenců, které můžeme spojit v mocné hnutí. Jsem pro to, madam, aby král opustil Paříž, nikoli však Francii; ať se uchýlí do Rouenu k armádě; tam ať vydá manifest, populárnější než jsou dekrety Národního shromáždění. Ať mu vezme vítr z plachet; tak nedojde k občanské válce, protože král bude větší revolucionář nežli sama revoluce."

"Nemáte však hrůzu z každé revoluce, ať už jsme v jejím vleku anebo se jí postavíme v čelo?" otázala se královna.

"Bohužel, madam, vím lépe než kdo jiný, že je nutné nějak ji uchlácholit, hodit jí do chřtánu nějaké to sousto. Už jsem měl tu čest říci Vašemu Veličenstvu, že by byl úkol nad lidské síly, kdybychom se pokoušeli obnovit monarchii na starých základech, které revoluce zničila. K této revoluci přispěl ve Francii kdekdo, od krále až po posledního poddaného, ať už úmyslně, činem, anebo tím, že ji podceňoval. Nemám tedy v úmyslu bránit starou monarchii, madam; toužím ji přizpůsobit novým poměrům, obrodit ji, postavit na nový základ, zkrátka vybudovat státní útvar víceméně podobný tomu, jenž se tak osvědčuje v Anglii a přivedl Británii na vrchol její moci a slávy. Když sám král připouští - tak mi to alespoň říkal doktor Gilbert - že mu hrozí osud Karla I., jenž skončil ve vězení a na popravišti, nespokojil by se raději trůnem Viléma III. nebo Jiřího I.?"

"Ach hrabě," zvolala královna, které jedno Mirabeauovo slovo připomnělo v smrtelné úzkosti vidění na zámku v Taverney a nákres smrtícího stroje, jejž nedávno vynalezl pan Guillotin, "ach hrabě, pomozte nám ustavit takovou monarchii a uvidíte, jestli jsme opravdu nevděčníci, jak se to o nás říká!"

"Nuže," zvolal stejně nadšeně Mirabeau, "udělám to, madam! Nechť mě král podporuje, nechť mně královna dodává odvahy, a já skládám zde, u vašich nohou, přísahu šlechtice, že dostojím slibu, který jsem dal Vašemu Veličenstvu, anebo že zemřu!"

"Hrabě, hrabě," řekla varovně Marie Antoinetta, "nezapomeňte, že vaši přísahu neslyšela jen jedna ubohá žena, ale dynastie, stará půl tisíciletí... Sedmdesát francouzských králů, od Faramonda k Ludvíku XV., kteří spí ve svých hrobkách, bude sesazeno spolu s námi, padne-li náš trůn!"

"Znám dosah závazku, jejž na sebe beru, madam; je obrovský. Není však větší než má vůle, silnější než má oddanost. Budu-li si jist náklonnosti své královny a důvěrou svého krále, chopím se díla."

"Nepotřebujete-li nic víc, pane de Mirabeau slibuji vám obojí!"

Marie Antoinetta se lehounce uklonila se svůdným a líbezným úsměvem, jenž jí tak snadno získával kdekoho.

Mirabeau pochopil, že audience je skončena.

Pýcha politikova byla uspokojena, nikoli však marnivost šlechtice.

"Madam," řekl s uctivou a smělou dvorností, "když vaše vznešená matka, císařovna Marie Terezie, milostivě povolila některému ze svých poddaných slyšení, nikdy ho nepropustila, aby mu nepodala ruku k políbení."

A zůstal v očekávání stát.

Královna se zadívala na toho spoutaného lva, jenž si nepřál než ulehnout u jejích nohou. Potom s okouzlujícím pohledem vztáhla svou krásnou ruku, chladnou jako alabastr a téměř tak průsvitnou.

Mirabeau se sklonil, přitiskl rty na královninu ruku, pak hrdě zvedl hlavu.

"Madam, tímto políbením je monarchie zachráněna!"

Odcházel všecek vzrušený a plný radosti. Chudák génius, sám věřil, že se splní to, co právě řekl!

50. Návrat na statek

Zanechme Marii Antoinettu, nechť otevře své bolavé srdce nové naději a pro záchranu královny zapomene na okamžik na utrpení ženy, zanechme Mirabeaua, nechť si jako atlet Alcidamas sní o tom, jak vlastníma rukama zadrží hroutící se klenbu monarchie, která jej samotného hrozí rozdrtit, a uveďme čtenáře, unaveného vysokou politikou, mezi obyčejnější osoby a do svěžejšího ovzduší.

Slyšeli jsme, jak haramontský Lafayette za své druhé cesty do hlavního města vzbudil v Billotově srdci jakési zlé tušení, jež pudilo statkáře, aby se vrátil na statek, či spíše pohánělo otce, aby se vrátil k dceři.

Jeho obavy nebyly plané.

Vrátil se třetího dne po oné pohnuté noci, jež byla svědkem tří událostí: útěku Sebastiána Gilberta, odjezdu vikomta Izidora de Charny a hluboké mdloby Kateřininy na cestě z Villers-Cotterets do Pisseleu.

Vyprávěli jsme v jiné kapitole této knihy, jak Pitou zanesl Kateřinu do statku, jak se z jejího vypravování, přerývaného vzlykotem a slzami, dozvěděl, že odjezd Izidorův zavinil celou tu nehodu, jak div sám nepadl do mdlob nad tou zlou novinou, jak se vrátil do Haramontu zdrcen dívčiným přiznáním, jak našel ve své komůrce Sebastiánův dopis a ihned se vydal do Paříže.

V Paříži čekal na doktora Gilberta a na Sebastiána s takovým neklidem, že vůbec nepomyslil na to, aby pověděl Billotovi, co se za jeho nepřítomnosti dělo ,na statku.

Teprve když se chlapec vrátil s otcem do ulice Saint-Honoré, teprve když mu Sebastián sám pověděl, jak putoval do Paříže, jak se na cestě potkal s vikomtem Izidorem a jak ho mladý šlechtic vzal s sebou do hlavního města, tu teprve si haramontský hrdina vzpomněl na Kateřinu, na statek a na matku Billotovou, a jal se Billotovi vykládat, že sklizeň byla nevalná, že bezmála den co den lilo jako z konve a že na slečnu Kateřinu přišly mdloby.

Řekli jsme už také, že zejména tato poslední zpráva prudce otřásla starostlivým srdcem statkářovým a přiměla Billota, že požádal Gilberta, aby ho pustil domů, což mu laskavý lékař také dovolil.

Po celou dlouhou cestu se Billot neustále vyptával Pitoua, jak to vlastně bylo s těmi mdlobami. Bodrý sedlák měl totiž rád svůj statek, jako spořádaný manžel měl rád i svou ženu, ale nade všecko miloval svou dceru Kateřinu.

A přece při statkářových ustálených názorech na čest otcovskou i dívčí, při jeho přísných mravních zásadách by z něho tato láska dokázala udělat právě tak neúprosného soudce, jak něžný to byl otec.

Pitou se ošíval, měl co dělat, aby toho řekl dost, a přece nepověděl všecko.

Našel Kateřinu na silnici v hlubokém bezvědomí; myslel si, že je mrtvá; celý zoufalý ji vzal do náručí; tu však zpozoroval, že dívka dýchá, odnesl ji kvapně do statku a s matkou Billotovou ji položili na postel.

Matka Billotová plakala a naříkala, jak to ženské v takových případech dělají; Pitou však vzal konev s vodou a chrstl ji Kateřině do obličeje. Kateřina otevřela oči; když to Pitou viděl, usoudil, že ho na statku už není třeba, a vrátil se domů.

Ostatek jeho vyprávění se týkal Sebastiána; to už otec Billot jednou slyšel a nechtěl to slyšet dvakrát.

Vracel se bez přestání ke Kateřině; jenom to mu stále vrtalo v hlavě, jak se jí mohla stát taková nehoda.

Dotíral na Pitoua novými a novými otázkami a Pitou na ně na všecky diplomaticky odpovídal: nevím.

To "nevím" je nutno přičíst Pitouovi k zásluze, vždyť Kateřina, jak si čtenář jistě vzpomene, byla tak krutě upřímná, že se mu se vším přiznala. Pitou tedy věděl.

Věděl, že jí zlomilo srdce rozloučení s Izidorem, že padla do mdlob na místě, kde si dali milenci poslední sbohem, a tam ji také Pitou našel.

Ale to by byl neřekl farmáři ani za všechny poklady světa.

Pitou byl charakter, a pak mu také bylo Kateřiny nevýslovně líto.

Pitou Kateřinu miloval a především k ní cítil takřka uctivý obdiv. Viděli jsme svého času, kolik utrpení, co krutých bolestí vnesla tato neopětovaná, ta zhrzená láska do života vlasteneckého jinocha.

Ale nechť bylo jeho utrpení sebevětší, nechť vyvolávalo žaludeční křeče, jež donutily velitele haramontské Národní gardy, aby o hodinu, někdy třebas i o dvě odložil večeři nebo oběd, nikdy nedosáhlo takového stupně, že by byl Pitou omdlel.

Pitou byl logik, odchovaný školou abbého Fortiera, proto rozebral celý ten případ přísně logicky. Řekl si:

"Miluje-li slečna Kateřina pana Izidora tak, že padne do mdlob, když se s ním loučí, pak ho miluje víc, nežli miluji já slečnu Kateřinu, protože já jsem se s ní loučil kolikrát a nikdy jsem nepadl do mdlob."

Z toho vyvodil:

"Jestliže ho miluje víc, než miluji já ji, pak také jistě víc trpí, než jsem trpěl já; ale pak trpí opravdu mnoho."

Odtud dospěl k závěru, k závěru o to logičtějšímu, že jako každý pořádný logický závěr dokazoval to, co se předpokládalo:

"A opravdu trpí víc než já, protože padla do mdlob, kdežto já jsem do mdlob nepadl."

Odtud ten velký soucit, jenž vedl Pitoua k takové málomluvnosti, pokud se ho Billot vyptával na Kateřinu. Ale Pitouova málomluvnost naopak zase zvyšovala Billotův nepokoj. Projevovalo se to stále častějšími a častějšími ranami bičem, jimiž bodrý farmář častoval koně, kterého si najal v Dammartimu. A tak ve čtyři hodiny odpoledne kůň, drožka a oba pocestní zastavili před vraty statku, v němž štěkot psů brzy ohlásil jejich příjezd.

Ještě vůz ani nezastavil a Billot už seskočil na zem a chvátal do statku.

Ale na prahu dceřiny ložnice se mu naskytla neočekávaná překážka.

Tou překážkou byl doktor Raynal, o kterémžto slovutném lékaři, jak se nám zdá, jsme už měli příležitost se zmínit v našem vypravování; doktor Raynal tedy prohlásil, že v nynějším Kateřinině stavu by každé rozčilení byla pro dívku nejen svrchovaně nebezpečné, ale mohlo by znamenat i smrt. To byla pro Billota nová rána.

Věděl, že Kateřina omdlela; ale od okamžiku, kdy mu Pitou sdělil, že Kateřina otevřela oči a přišla k sobě, myslil tatík Billot, smíme-li se tak vyjádřit, už jenom na morální příčiny a následky té příhody.

A teď najednou vidí, že nejde jen o morální příčiny a následky, ale že ta neblahá událost zanechala i následky fyzické.

Tím fyzickým následkem byla prudká horečka, jež dívku zachvátila přes noc a vbrzku dosáhla nebezpečného stupně.

Doktor Raynal bojoval proti horečce oběma prostředky, používanými v podobných případech přívrženci tradičních léčebných metod, totiž pouštěním žilou a hořčičnými obklady.

Ale ať se sebevíc namáhal, nepodařilo se mu dosud dosíci znatelnějšího úspěchu; léčba - jak se doktor vyjádřil - začínala teprve zabírat a bylo na vážkách, jak se věc vyvine; Kateřina od rána blouznila v horečce.

A v tom blouznění vedla dívka pravděpodobně všelijaké podivné řeči, neboť doktor Raynal pod záminkou, že Kateřina musí mít naprostý klid, poslal už od ní pryč matku, tak jako teď nechtěl k dívce pustit otce.

Matka Billotová seděla na stoličce ve výklenku obrovské pece; hlavu měla zabořenou v dlaních a zdálo se, že

nevnímá, co se kolem děje.

Z otupělosti ji nevytrhl ani rachot vozu, ani štěkot psů, ani Billotův hřmotný vpád do kuchyně. Teprve když se ozval Billotův hlas, jak se statkář hlučně dohadoval s doktorem, probrala se ze svého ztrápeného zadumání.

Zvedla hlavu, otevřela oči a upřela tupý pohled na Billota:

"Ale vždyť je to máš hospodář!"

A vstala a potácivým krokem se šla s rozevřenou náručí vrhnout Billotovi na prsa.

Muž se na ni vyjeveně podíval, jako by ji ani nepoznával. Samou úzkostí mu vyvstal na čele pot. Vykoktal:

"Co se to tu vlastně děje?"

"Děje se," prohlásil důstojně doktor Raynal, "že vaše dcera má, čemu my říkáme akutní meningitida, a při takové nemoci nesmí pacient vidět určité osoby, tak jako nesmí jíst určitá jídla."

"A je to nebezpečná nemoc, pane doktore," sténal Billot, "umírá se na ni?"

"Na každou nemoc se dá umřít," prohlásil autoritativně doktor Raynal, "když se zanedbá potřebná péče; ale dovolíte-li mi laskavě, pane Billote, abych ošetřoval vaši dceru podle svého, a nebudete-li se mi do toho plést, pacientka nezemře."

"Opravdu?"

"Můžete se spolehnout; ale dva nebo tři dny nesmím vstoupit do jejího pokoje než já nebo ty osoby, které určím k ošetřování nemocné."

Billot si vzdychl; už bylo nasnadě, že se vzdává; udělal však ještě poslední pokus.

"Nemohl bych ji aspoň vidět?" otázal se tónem, jakým by dítě vyslovovalo poslední přání.

"A uvidíte-li ji, políbíte-li ji, dáte mi pak tři dny pokoj a nebudete už na mně nic chtít?"

"Slibuji vám to, doktore."

"Tak pojďte."

Doktor otevřel dveře do Kateřinina pokoje a otec Billot uviděl dceru s ledovým obkladem na čele, s blouznivýma očima a s rozpálenými tvářemi.

Vyrážela nesouvislá slova, a když otec Billot přitiskl bledé, třesoucí se rty na dívčino vlhké čelo, zdálo se mu, že se z dceřiných úst vydralo jméno Izidor.

Na prahu kuchyňských dveří stála matka Billotová se sepjatýma rukama, Pitou vystupoval na špičky, aby viděl selce přes rameno, a dva tři nádeníci přešlapovali za ním - octli se náhodou v kuchyni a byli zvědaví, jak se daří jejich mladé velitelce.

Podle svého slibu se otec Billot vzdálil, když políbil dceru; odcházel však zamračeně, s pochmurným pohledem a mumlal si pro sebe:

"Nu, vidím, že byl nejvyšší čas, abych už byl doma."

Billot se tedy vrátil do kuchyně, paní Billotová šla za ním jako bez ducha a Pitou se chystal přidružit k ubohým manželům. Doktor Raynal ho však zatahal za šos:

"Nechoď ze statku, Pitou, musím s tebou mluvit."

Pitou se otočil celý udivený a už se chtěl zeptat doktora, čím by mu mohl pomoci; ale pan Raynal položil tajemně prst na ústa, aby Pitou mlčel.

Pitou tedy lelkoval v kuchyni opuštěný jako hruška v poli. Ani hospodáři, ani hospodyni nebylo do řeči.

Za pět minut se znovu otevřely dveře Kateřinina pokoje a doktor Raynal zavolal na Pitoua:

"Pitou, pojď mi pomoct!"

"Copak?" otázal se ne zcela zdvořile Pitou, jako by se právě probudil ze sna.

"Pomůžeš paní Clémentové držet Kateřinu. Pustím jí potřetí žilou."

"Potřetí!" zašeptala paní Billotová, "potřetí! Ach můj milý Bože!"

"Ženo, ženo," zamumlal přísně Billot, "tohle všecko nemuselo být, kdybys byla líp hlídala své dítě!"

A odešel do svého pokoje, kde nebyl už tři měsíce, zatímco Pitou, povýšený doktorem Raynalem na asistenta chirurgie, vstoupil do pokoje Kateřinina.

51. Pitou ošetřovatelem

Pitou se velmi divil, že by mohl doktoru Raynalovi v něčem pomoci. Byl by se však divil ještě víc, kdyby mu byl doktor řekl, že od něho očekává pomoc spíše morální nežli fyzickou.

Doktor si totiž povšiml, že Kateřina v blouznění spojuje takřka vždy jméno Pitouovo s jménem Izidorovým.

Oba mladí muži totiž, jak čtenář snadno pochopí, nezbytně utkvěli v dívčině podvědomí; Izidora měla před očima, když upadala v bezvědomí, Pitou stál před ní, když se ze mdlob probouzela.

Protože však nemocná pronášela obě jména s velmi rozdílným přízvukem a doktor Raynal byl pozorovatel neméně bystrý a ostrovtipný než jeho jmenovec, proslulý autor Filosofických dějin obou Indií, usoudil brzy, že Ange Pitou je patrně jméno přítele, kdežto Izidor de Charny jméno milence. Neviděl tedy žádnou závadu, naopak považoval za velmi prospěšné, přivede-li pacientce přítele, aby s ním mohla hovořit o milenci.

Pro doktora Raynala - a ačkoli samozřejmě nechceme tomu učenému muži ubírat nic na bystrozraku, přece jen musíme podotknout, že k tomuhle nebylo zapotřebí ani tak mnoho důvtipu - bylo všechno jako na dlani; stačilo jen, jak to ostatně dělá každá pořádná věda, náležitě seřadit fakta a pravda vyjde najevo jako olej nad vodu.

Ve Villers-Cotterets kdekdo věděl, že v noci z 5. na 6. říjen byl Georges de Charny zabit ve Versailles; a že večer příštího dne odjel z příkazu hraběte de Charny Izidor do Paříže.

Pitou našel Kateřinu v bezvědomí na silnici z Boursonne do Paříže. Donesl ji omdlelou do statku. Dívka po té příhodě dostala prudkou horečku a začala blouznit. V blouznění chtěla neustále zadržet někoho, kdo jí unikal, a na toho prchajícího volala Izidore!

Jak vidíme, mohl doktor snadno rozpoznat příčinu Kateřininy choroby: byla to srdeční nemoc.

Doktor uvažoval takto:

Pacient, který je stižen takovouhle nemocí, potřebuje především znovu získat ztracený klid.

Co může uklidnit Kateřinino srdce? Dozví-li se, co se stalo s jejím milencem.

Kdo o něm může vědět? Ten, kdo o něm něco ví.

A kdo o něm něco ví? Pitou, vždyť se přece právě vrátil z Paříže.

Byl to sice prostý, zároveň však naprosto logický úsudek, a doktor Raynal na něj také připadl bez dlouhého přemýšlení.

Pitoua použil nejprve jako chirurgického asistenta, ačkoli by se byl klidně obešel i bez něho, protože nešlo o nový řez, ale pouze o otevření řezu starého.

Doktor vytáhl jemně Kateřininu paži zpod přikrývky, odstranil obvaz přiložený na ranku, rozevřel dvěma prsty dosud nesrostlé maso a krev vytryskla.

Když Pitou uviděl krev, za niž by byl s radostí dal svoji, div sám neomdlel.

Dopadl do křesla paní Clémentové, zakryl si oči rukama a zasténal.

"Ach, slečno Kateřino! Chudinko slečno Kateřino!"

A v duchu si říkal:

Určitě miluje pana Izidora víc než já ji. Určitě trpí víc, než jsem kdy trpěl já, když má takovou horečku, když tak blouzní a když ji musejí pouštět žilou! To jsou všechno hrozně nepříjemné věci, a mně se nikdy nic takového nestalo!

Doktor Raynal zatím odebral nemocné dvě mírky krve, nespouštěje přitom Pitoua z očí. Liboval si, že uhodl, jakého má dívka v mladíkovi přítele.

Jak lékař předpokládal, malé puštěni žilou srazilo horečku; tepny ve spáncích bily klidněji, na prsou se nemocné uvolnilo, dech byl klidnější a pravidelnější; tep klesl ze sto deseti na pětaosmdesát; všechny ty příznaky věštily, že Kateřina bude mít pokojnou noc.

Doktor Raynal si oddechl; udělil paní Clémentové potřebné pokyny, jen tak mimochodem poznamenal, aby si v noci na dvě na tři hodiny lehla, že Pitou bude bdít u lože nemocné místo ní, potom kývl na Pitoua, aby šel s ním, a vrátil se do kuchyně.

Paní Billotová seděla ve výklenku za pecí.

Chudák matka byla tak zničená, že sotva vnímala, co jí doktor říká.

Ale tem měl pro ni slova plná útěchy.

"Odvahu, matko, odvahu! Je to lepší, než se dalo čekat."

Dobrák hospodyně jako by se právě znovu narodila.

"Opravdu, drahý pane Raynale?"

"Noc nebude zlá. A kdybyste i slyšela z dceřina pokoje nějaký ten křik, nic si z toho nedělejte a hlavně tam nechoďte!"

"Je to rána, je to rána," lamentovala matka Billotová, "když nesmí matka ke svý vlastní dceři!"

"Nedá se nic dělat, paní Billotová, nesmíte tam ani vy, ani pan Billot."

"A kdo tedy bude chudinku opatrovat?"

"O to se nestarejte, paní Billotová. Je tady paní Clémentová a Pitou."

"Pitou? Ježíš Maria! Snad... "

"Ano, Pitou. Objevil jsem v tom mladíkovi velké lékařské vlohy. Půjde se mnou do Villers-Cotterets, dám tam připravit v lékárně lék. Pihou ho přinese a paní Clémentová ho dá užívat pacientce po lžičkách. Pitou zůstane u nemocné s paní Clémentovou, a kdyby se Kateřince neočekávaně přitížilo, vezme nohy na ramena a za deset minut bude u mě. Co pravíš, Pitou?"

"Za pět minut budu u vás, pane Raynale," prohlásil Pitou s takovou jistotou, že by byl přesvědčil i pařížské Národní shromáždění.

"Tak vidíte, paní Billotová," řekl doktor Raynal.

"Tak dobře," řekla paní Billotová, "já jsem se vším srozuměná; jenom ještě povězte, prosím vás, nějaké to slovo útěchy chudákovi tátovi."

"Kde je?" zeptal se doktor.

"Vedle v pokoji."

"To je zbytečné," ozval se hospodářův hlas z prahu pokoje, "já jsem doktora slyšel."

A jako by to bylo všecko, co se chtěl dozvědět a co chtěl říct, otočil se tatík Billot ve dveřích a zmizel ve svém pokoji, aniž cokoli poznamenal o opatřeních, která pro dnešní noc učinil doktor Raynal.

Pitou dostál v slově: za čtvrt hodiny byl zpátky s utišujícím lékem z lékárny magistra Racquenauda ve Villers-Cotterets. Nebyla to ledajaká lékárna; hodnost doktora farmacie tam přecházela z otce na syna. Pitou prošel kuchyní a vstoupil do Kateřininy ložnice, aniž mu v tom kdo bránil. Jenom paní Billotová se probrala z mrákot na své stoličce za pecí a zeptala se:

"To jsi ty, Pitou?"

Pitou odpověděl:

"Ano, paní Billotová."

Kateřina spala, jak doktor Raynal předvídal, dosti pokojným spánkem. Vedle ni v hlubokém křesle, s nohama na trnoži, klimbala ošetřovatelka. Byla pohroužena v ono polobdění-polosnění, tak příznačné pro příslušníky jejího povolání, kteří nemají ani právo usnout, ani dost síly zůstat vzhůru, a tak se podobají oněm duším v podsvětí, jež nemohou ani sestoupit až do Elysejských polí, ani se navrátit zpátky do života, a tak jsou odsouzeny věčně bloudit na

rozhraní spánku a bdění.

V tom náměsíčném stavu vzala z Pitouových rukou lahvičku s lékem, odzátkovala ji, postavila na noční stolek, vedle ní položila stříbrnou lžičku, aby nemocná nemusela dlouho čekat, až se probudí.

Potom se zas natáhla v lenošce. Pitou se posadil na okraj okna, aby se mohl dost vynadívat na Kateřinu.

Soucit, jenž se ho zmocnil při pomyšlení na dívku, v něm teď, když ji měl před očima, pochopitelně ještě vzrostl. Když teď směl, můžeme-li se tak vyjádřit, vložit prst do jejích ran, a když mohl posoudit, jak velké zpustošení dovede natropit onen abstraktní pojem, jemuž říkáme láska, byl více než kdy jindy ochoten obětovat všecku svou lásku, jež se mu zdála tak nicotná a nepatrná, srovnával-li jí s žhavou, horoucí, strašnou vášní, jejíž obětí byla tato dívka.

Ty myšlenky ho bezděky uváděly v duševní rozpoložení, v němž si ho přál mít doktor Raynal.

Doktor se totiž domníval, že ze všeho nejvíc potřebuje Kateřina v této chvíli důvěrníka.

Doktor Raynal nebyl možná velký lékař, ale určitě byl, jak jsme už podotkli, bystrý pozorovatel.

Asi za hodinu poté, co se vrátil Pitou, sebou Kateřina zavrtěla, povzdechla si a otevřela oči.

Musíme po pravdě přiznat, že paní Clémentová, sotva sebou dívka pohnula, už byla na nohou a u lože nemocné.

"Co si přejete, slečno Kateřino?" šeptala.

"Mám žízeň," zasténala nemocná.

Paní Clémentová vzala lžíci, nalila na ni lék, který přinesl Pitou, vpravila pacientce lžíci mezi okoralé rty a sevřené zuby; Kateřina mechanicky polkla lék a hlava jí klesla zpátky na podušku.

Paní Clémentová se s vědomím dobře vykonané povinnosti rozložila opět v křesle.

Pitou si vzdychl; myslel si, že ho Kateřina nespatřila.

V tom se však mýlil. Když pomáhal paní Clémentové dívku nadzvednout, když Kateřina polykala několik kapek utišující tekutiny, když jí konečně hlava padala zpátky na podušku, pootevřela oči a její zastřený, zmírající zrak zahlédl - alespoň se to tak zdálo - Pitoua.

Ale v horečném blouznění, v jehož moci byla už třetí den, zjevovalo se jí a zase se ztrácelo tolik přízraků, že živoucího Pitoua pokládala rovněž za přízrak.

Pitou si tedy přece jen nepovzdechl nadarmo.

Ale představa starého přítele, k němuž byla, přiznejme si to, tak často nespravedlivá, zanechala v rozbouřené dívčině mysli hlubší stopu než předchozí horečné přízraky, a třebaže Kateřina zavřela oči, vyvstala před jejím duševním zrakem postava statečného poutníka; v zpřetrhaném předivu svých myšlenek spojovala ovšem Pitoua s otcem a oba si kladla do Paříže.

Teď jí však utkvěla v hlavně myšlenka, že to třeba přece jen nebyl horečný přelud, že viděla Pitoua skutečně, a tak bojácně pootevřela oči, zda opravdu toho, koho viděla před malou chvílí, nalezne znovu na témž místě.

To se rozumí, že tam byl.

Pitou se ani nehnul. Sotva dýchal, když spatřil, jak se Kateřininy oči otevírají a spočívají na něm; zazářil, když dívčiny oči oživly a zaleskly se; vztáhl ke Kateřině paže.

"Pitou!" zašeptala nemocná.

"Slečno Kateřino!" zašeptal Pitou.

"Co je?" probudila se paní Clémentová z dřímoty.

Kateřina vrhla polekaný pohled na ošetřovatelku a bezmocně klesla zpátky do podušek.

Pitou pochopil, že paní Clémentová Kateřině překáží.

"Paní Clémentová, můžete si klidně zdřímnout. Pan Raynal řekl, abychom se střídali u slečny Kateřiny, abyste si mohla trochu odpočinout."

"Vy jste takový hodný," řekla paní Clémentová.

A jako by čekala jen na toto vyzvání, dobrá ta paní se zabořila do lenošky, odfrkla si a za několik okamžiků se ozývalo z lenošky zprvu diskrétní, ale čím dál tím energičtější chrápání, které prozrazovalo, že hodná paní Clémentová pluje plnými plachtami do kouzelné říše snů, o níž se jí obyčejně smělo jenom zdát.

Kateřina - stále ještě poněkud udivená - nespouštěla Pitoua z očí a s pozorností, kterou někdy nemoc vybavuje nemocné, vštípila si do paměti všechno, co řekl Pitou paní Clémentové.

Pitou zůstal stát chvíli u ošetřovatelky, aby se přesvědčil, zda spí skutečně. Potom, když už o tom nebylo pochyby, přistoupil ke Kateřininu lůžku. Ruce mu bezvládně klesly podél těla, zavrtěl hlavou a zašeptal:

"Ach slečno Kateřino, věděl jsem, že ho máte ráda, ale nevěděl jsem, že ho máte tolik ráda!"

52. Pitou důvěrníkem lásky

Pitou vyslovil ta slova takovým tónem, že Kateřina z nich mohla vycítit jak velkou bolest, tak velkou mladíkovu dobrotu.

Ty dva city, jež současně vytryskly ze srdce upřímného jinocha, pohlížejícího na ni tak smutnýma očima, nevýslovně dojaly nemocnou.

Dokud byl Izidor ještě v Boursonne, dokud měla milence ani ne na tři čtvrti míle, dokud byla ještě šťastná, až na několik malých nepříjemností, způsobených Pitouem, jenž jí byl tvrdošíjně a protivně pořád v patách, a na několik podezřelých zmínek v otcových dopisech, Kateřina skrývala svou lásku v srdci jako poklad, z něhož se ani drobtu nemělo dostat nikomu jinému. Ale Izidor odešel, Kateřina osiřela, zármutek vystřídal šťastné chvíle a ubohá dívka marně hledala odvahu stejně velikou, jako byla její někdejší sobecká blaženost. V tu chvíli pochopila, že by pro ni bylo velkou úlevou, kdyby našla někoho, s kým by si mohla od srdce promluvit o krásném šlechtici, jenž ji právě opustil, aniž sám mohl říci, kdy se vrátí.

Nemohla mluvit o Izidorovi ani s paní Clémentovou, ani s doktorem Raynalem, ani s matkou; trápilo ji nemálo, že je odsouzená k tomuto mlčení, když tu ve chvíli, kdy se toho nejméně nadála, seslala jí Prozřetelnost přítele, o němž mohla

na okamžik - dokud mlčel - pochybovat, ale o němž pochybovat přestala, jakmile promluvil.

Proto po soucitných slovech, která tak žalostně vytryskla ze srdce ubohého synovce tety Angeliky, se Kateřina vůbec nesnažila skrývat své .nejhlubší city:

"Ach, pane Pitou, já jsem tak nešťastná!"

Hráz byla prolomená a proud měl volnou cestu.

"Ačkoli to pro mě není zrovna příjemné mluvit o panu Izidorovi, slečno Kateřino," přemohl se hrdinně Pitou, "přejete-li si to, mohu vám o něm podat zprávu."

"Ty, Pitou?"

"Ano, slečno Kateřino."

"Tys ho viděl?"

"Ne, slečno, ale vím, že dojel ve zdraví do Paříže."

"A odkud to víš, Pitou?" otázala se dívka s pohledem zářícím láskou.

Ten pohled způsobil, že si nešťastný jinoch hluboce povzdechl; odpověděl však se svou obvyklou svědomitostí:

"Vím to, slečno, od svého mladého přítele Sebastiána Gilberta. Pan Izidor ho potkal v moci na rozcestí kousek nad Fontaine-Eau-Claire a vzal ho s sebou na koni do Paříže."

Kateřina se opřela o loket, aby se mohla lépe dívat Pitouovi do tváře, a zeptala se dychtivě:

"Takže je tedy v Paříži?"

"Totiž," odpověděl Pitou, "v Paříži už asi není."

"A kde by tedy byl?" otázala se zklamaně dívka.

"To nevím, vím jenom, že měl odjet s nějakým posláním do Španělska nebo do Itálie."

Sotva zaslechla slovo odjet, klesla Kateřina do podušek a z očí jí vyhrkly slzy.

"Slečno," ozval se Pitou, jemuž Kateřinina bolest rozdírala srdce, "chcete-li stůj co stůj vědět, kde pan Izidor je, dozvím se to."

"Od koho?" hlesla Kateřina.

"Od pana Gilberta, jenž s ním mluvil v Tuileriích... anebo, kdyby vám to bylo milejší," dodal rychle, když viděl, jak Kateřina zavrtěla hlavou, "mohl bych také zaskočit do Paříže a přeptat se tam po něm. Panebože, vždyť to je hračka, za čtyřiadvacet hodin jsem zpátky."

Kateřina vztáhla rozpálenou ruku a podala ji Pitouovi; ten se nenadál takového projevu přízně a neodvážil se jí dotknout.

"Ale, ale, pane Pitou," usmála se dívka, "snad si nemyslíte, že ode mě dostanete horečku?"

"Ach odpusťte, slečno Kateřino," stiskl Pitou svými pořádnými prackami Kateřininu pohublou vlhkou ruku, "já jsem si netroufal. Souhlasíte tedy?"

"Ne, ne, Pitou, děkuji ti. Je to zbytečné. Možná že už zítra dostanu od něho psaní."

"Psaní!" zděsil se Pitou.

"Co je na tom divného?" podivila se slečna Kateřina.

"Psaní od pana Izidora! Hrome, to je pěkné nadělení!" Pitou se podíval úzkostlivě na dveře, potom si začal kousat nehty jako venkovan, když je v rozpacích.

"Nu, ano, psaní od Izidora. Proč by mně nemohl psát? Jak to, že se tomu divíte, vy, který víte o všem anebo..." dodala plaše šeptem - "takřka o všem?"

"Že vám píše; na tom není nic divného... Kdybych já vám směl psát, ví Pánbůh, že bych vám psal každý den a taková dlouhá, krásná psaní... Ale mám strach, aby pan Billot... aby psaní nepadlo do rukou panu Billotovi."

"Otci! Ale to je hloupost, vždyť otec je přece v Paříži!"

"Pan Billot je v Pisseleu, slečno, spí v protější světnici. Ještě štěstí, že mu pan Raynal zakázal chodit do vašeho pokoje, prý kvůli tomu, že pořád mluvíte z horečky, to se tedy pan Raynal opravdu s dobrou potázal, jen co je říct... "

"Proč myslíš?"

"Protože pan Billot nemá pana Izidora zrovna v lásce, a jak ho sem pan Raynal na chvilku pustil a vy jste náhodou vyslovila jeho jméno, zaškaredil se jako čert, že se na něho byla hrůza podívat... "

"Ach Bože, Bože, co to povídáte, pane Pitou?" roztřásla se Kateřina.

"Čirou pravdu, slečno... Já jsem ho dokonce slyšel, jak si povídá sám pro sebe: Teď, když je nemocná, nebudu říkat nic, ale potom... potom uvidíme!"

"Pane Pitou!" vykřikla Kateřina a chytla Pitoua za ruku tak prudce, že se roztřásl zase on.

"Slečno Kateřino!"

"Máte pravdu, to psaní nesmí padnout otci do rukou! Otec by mě zabil!"

"Vidíte, vidíte, slečno, s otcem Billotem nejsou žerty."

"Ale co mám dělat?"

"To bych také rád věděl, slečno."

"Jeden způsob by tu byl."

"Jestli je nějaký způsob, tak jenom sem s ním!"

"Ale já mám strach... "

"Jestli máte strach, slečna Kateřino, tak toho bude lepší nechat."

"Já mám strach, Pitou, že to neuděláš!"

"To je to tak těžké?"

"Naopak, Pitou, je to docela snadné."

"Pro vás bych udělal, slečno, všechno na světě!"

"Slibuješ mi, Pitou, že to uděláš?"
"Jestli to není něco dočista nemožného, slečno Kateřino, tady je ruka."
"Stačí, když dojdeš k matce Colombce."
"K té, co prodává cukrlata?"
"Ano, ale ona také roznáší dopisy."
"Ach, už vím... A řeknu jí, aby nedávala dopisy nikomu jinému než vám."
"Řekneš jí, aby je nedávala nikomu než tobě, Pitou."
"Mně?... Ach ano, mám já to dlouhé vedení!"
A Pitou si povzdechl nad svým dlouhým vedením.
"Takhle to bude nejjistější, chápeš, Pitou? Ovšem, kdybys mně nechtěl prokázat tu službu... "
"Vám že bych mohl .něco odepřít, slečno Kateřino? To neříkejte!"
"Děkuji ti nastokrát, Pitou."
"Hned zítra tam zaskočím, slečno Kateřino."
"To by mohlo být pozdě, Pitou. Musíš tam zajít ještě dnes."
"Ježíš Maria, slečno, půjdu tam hned ráno, nebo třeba hned teď."
"Ty jsi takový kamarád, Pitou," řekla ta ještěrka, "kdybys věděl, jak strašně tě mám ráda!"
"To neříkejte, slečno, já potom nevím studem kudy kam. Já bych pro vás skočil do ohně."
"Pitou...?"
"Račte si přát, slečno?"
"Kolik je hodin...?"
"Kde máte hodinky, slečno?"
"Visí na krbu."
Pitou se skočil podívat.
"Půl šesté, slečno."
"Pitou... ?"
"Račte si přát, slečno?"
"Neměl bys už...?"
"Zaskočit k matce Colombce, slečno? Už běžím. Ale napřed byste si měla vzít medicínu. Doktor poručil brát jednu lžíci každé půl hodiny."
"Ach, drahý Pitou," - Kateřina si nalila vrchovatou lžíci sirupu - "to, co pro mě děláš ty, je nejlepší medicína na světě."
Pohladila Pitoua pohledem, že mu až srdce usedalo.
"Však taky říkal pan Raynal, že by ze mě byl dobrý doktor."
"Ale co řekneš našim, Pitou, aby neměli podezření?"
"S tím si nedělejte starosti, slečno."
A Pitou se chopil klobouku.
"Mám vzbudit paní Clémentovou?" zeptal se na odchodu.
"Ne, ne, jen ji nech spát. Ať si odpočine, chudera. Já teď nepotřebuji nic, jenom... "
"Jenom...?"
Kateřina se usmála.
"Ach, už vím," zašeptal poslíček lásky. "Jenom dopis od pana Izidora. Nemějte strach. Jestli tam je, donesu vám jej. Jestli tam nebude... "
"Jestli tam nebude...?" opakovala úzkostně Kateřina.
"Jestli tam nebude, poběžím pro něj třeba až do Paříže... jenom abyste se na mě podívala tak hezky jako před chvílí, abyste se na mě tak pěkně usmála, abyste mi řekla, že jsem váš kamarád Pitou... "
A náš jelimánek vyběhl z Kateřininy ložnice rudý až po uši.
Kateřina, vyčerpaná tím dlouhým hovorem, klesla hlavou na polštář a zavřela oči.
Za deset minut už sama nevěděla, zda to, co se právě událo, je skutečnost anebo jen další horečnatý sen; jisté je jen tolik, že pocítila nesmírnou úlevu, jako by ze smrtelných mrákot procitla k novému životu.
Když Pitou procházel kuchyní, matka Billotová zvedla hlavu.
"Jak jí je?" zeptala se skomírajícím hlasem.
"Líp, paní Billotová."
"Kam ty jdeš?"
"Do Villers-Cotterets."
"Co tam?"
Pitou chvíli váhal; jak před chvílí sám po pravdě poznamenal, měl poněkud delší vedení.
"Jako proč tam jdu?" opakoval loudavě, aby získal čas na rozmyšlenou.
"Má žena se tě přece ptala jasně," ozval se v tom okamžiku ostrý hlas Billotův. "Co máš tak časně na práci ve Villers-Cotterets?"
"Chci podat zprávu doktoru Raynalovi."
"Pan Raynal přece říkal, abychom k němu neposílali, ledaže by se nemocné přitížilo."
"Nu a nemocné se ulevilo - to je přece také velká novina, ne? Nebo snad z toho nemáte radost?"
Pan Billot z toho patrně měl radost a nemohl tedy nic namítat, aby se o tu radost nepodělil také doktor Raynal.
Tak se stalo, že Pitou byl ve Villers-Cotterets už ve tři čtvrti na šest, vzbudil svědomitě doktora Raynala, vyřídil mu,

že Kateřině je už líp, a otázal se, nenařídí-li lékař něco nového.

Pan Raynal se vyptal, jakou měla nemocná noc, a ačkoli Pitou odpovídal velmi opatrně, poznal k svému nemalému údivu, že doktor ví o všem, co se odehrálo mezi ním a Kateřinou, jako by byl ukryt někde za záclonou a slyšel všecko, s čím se dívka Pitouovi svěřila.

Doktor Raynal slíbil, že se během dne zastaví na statku, přikázal Pitouovi, aby zachovával stále stejný způsob léčby, a poklepal mladíkovi na rameno. Pitou při svém dlouhém vedení nějakou chvíli přemýšlel, co by měla znamenat ta podivná lékařova slova, nakonec však pochopil, že mu doktor doporučuje, aby jen pořád vypravoval Kateřině o panu Izidorovi de Charny.

Od lékaře běžel Pitou k matce Colombce. Listonoška bydlela na druhém konci města, v ulici de Lormet.

Matka Colombka byla velkou přítelkyní tety Angeliky; to jí však nepřekáželo, aby nechovala určitou náklonnost i k jejímu synovci.

Ještě než vstoupil do Colombčina krámku, plného perníku a cukrlat, uvědomil si dobrák Pitou, snad poprvé v životě, že bude musit kramářku a listonošku v jedné osobě ne-li zkorumpovat, tedy alespoň příznivě navnadit, má-li něco pořídit a vymoci, aby mu listonoška vydávala psaní pro slečnu Kateřinu.

Koupil si tedy dva cukrové špalíčky a kus perníku. Teprve když zaplatil, odvážil se začít vyjednávat.

Nebylo to snadné.

Dopisy se smějí vydávat pouze adresátům, poučila ho důležitě matka Colombka, nebo jejich nejbližším příbuzným (běda, pomyslil si Pitou) anebo konečně osobám, které mají od adresáta písemnou plnou moc.

Matka Colombka nepochybovala o Pitouově poctivosti, chtěla však na něm písemnou plnou moc.

Pitou viděl, že musí přinést nějakou oběť.

Slíbil, že zítra přinese od Kateřiny potvrzení, že jí byl dopis řádně doručen (bude-li dnes na poště nějaké psaní), a zároveň požadovanou plnou moc.

Svůj slib dotvrdil koupí dalšího kusu perníku a dvou cukrových špalíčků.

Kdo by odmítl ruku, jež dává počinek, zejména, dává-li jej tak velkomyslně!

Matka Colombka ještě chvilku vykládala, ale už spíš jen tak, aby se neřeklo, a nakonec vybídla Pitoua, aby s ní zašel na poštu, kde mu dá psaní pro Kateřinu, bude-li tam ovšem nějaké mít.

Pitou našlapoval vedle babky jako čáp, chroupal perník a cucal cukrové špalíčky.

Nikdy, opravdu nikdy v životě si dosud nedovolil takový luxus, ale jak víme, dík štědrostí doktora Gilberta byl Pitou bohat, nesmírně bohat!

Když šli přes velké náměstí, vyšplhal se náš hrdina na zábradlí kašny, nastrčil ústa pod jeden ze čtyř proudů, které z ní v té době vytékaly, a plných pět minut žíznivě lokal ten chladný mok, aniž ukápla jediná kapka. Když slézal s kašny, rozhlédl se po okolí a uviděl jakési divadelní lešení postavené uprostřed náměstí.

To mu připomnělo, že se hodně hovořilo, když odcházel do Paříže, že se ve Villers-Cotterets musí uspořádat velká federační slavnost, aby se položily základy federace mezi hlavním městem okresu a okolními vesnicemi.

Pro spoustu osoleních zážitků, jež se mu v posledních dnech v životě nakupily, pozapomněl Pitou na tuto politickou událost, ačkoli to zřejmě bude podnik prvořadé důležitosti.

Vzpomněl si na pětadvacet dukátů, které mu dal doktor Gilbert, když odcházel z Paříže, aby co možná nejdůstojněji postavil na nohy haramontskou Národní gardu.

Když si pomyslel, jak krásný pohled bude - dík Gilbertovým pětadvaceti ludvíkům - na třiatřicet mužů pod jeho velením, zvedl Pitou hrdě hlavu.

Takto s prospěchem strávil čtyři cukrové špalíčky a dva kusy perníku, jež by mu byly - přesto anebo tím spíš, že je zapil pintou vody - bezpochyby ležely v žaludku, i když ho příroda obdařila vydatnými žaludečními šťávami. Nic totiž tolik nepodporuje dobré trávení jako uspokojená ješitnost.

53. Pitou zeměpisec

Zatímco Pitou pil, zatímco Pitou trávil, zatímco Pitou uvažoval, matka Colombka ho předběhla a už byla na poště.

To ovšem Pitouovi nedělalo nejmenší starosti. Pošta byla naproti ulici, jež nese pyšný název Nová, ačkoli to je jenom kraťoučká ulička vedoucí do oné části parku, jíž se říká Alej vzdechů, protože tam chodí vzdychat milenci. Pitou natáhl jedenáctky a za několik vteřin dohonil matku Colombku.

Potkal se s ní na prahu poštovní budovy, právě když vycházela ven s balíčkem dopisů v ruce. Mezi těmi dopisy bil na první pohled do oči jeden zvlášť elegantní s efektní pečetí.

Ten dopis byl adresován slečně Kateřině Billotové.

Bylo jasné, že to je psaní, na které Kateřina čeká:

Podle úmluvy svěřila listonoška dopis kupci cukrlat a ten s ním okamžitě zamířil do Pisseleu, plný radosti i smutku: měl radost, že nese Kateřině blahou zvěst, a byl zarmoucen, že ta blahá zvěst pochází od muže, jehož jméno mu hořklo na rtech.

Ale přes všechnu hořkost byl posel tak dobrá duše, že se dal zprvu do klusu, později do cvalu, aby ten zpropadený dopis byl co nejrychleji na místě.

Nějakých padesát kroků od statku se však pojednou zastavil, poněvadž si právem uvědomil, kdyby se vrátil takhle zpocený a celý udýchaný, že by nepochybně vzbudil podezření otce Billota, jenž ve své bdělosti a ostražitosti podezíral teď kdeco a kdekoho.

Rozhodl se tedy, že zbytek cesty urazí pomaleji, ať se už zpozdí o dva, tři minuty; bral se teď krokem, důstojným tragédie, do níž ho zapletla důvěra Kateřinina, a tak, když kráčel kolem dívčiných oken, nemohl se nevšimnout. ze ošetřovatelka jedno z oken pootevřela, zřejmě aby pokoj trochu vyvětrala.

Pitou nahlédl opatrně jedním oknem dovnitř; víc ani nemohl, protože mu překážela roleta; přece však zahlédl, že

Kateřina je vzhůru, že na něho čeká, a také Kateřina spatřila, jak se Pitou pitvorně šklebí a dělá všelijaké tajemné posunky.

"Psaní!" zašeptala dívka, "psaní!"

"Pst!" zašeptal Pitou.

Rozhlédl se kolem sebe jako pytlák, na kterého si žádný hajný nepřijde, a když viděl, že kolem dokola není živé duše, vhodil pootevřeným oknem psaní dovnitř tak obratně, že dopadlo slečně rovnou na polštář.

Nečekal na díky, jichž by se mu bylo určitě hojnou měrou dostalo, a vykročil ke dveřím statku, na jejichž prahu stál otec Billot.

Kdyby Kateřinino okno nebylo za rohem, byl by statkář určitě zahlédl, co se pod ním v tu chvíli odehrálo, a nepřeji vám vidět to boží dopuštění, jaké by tatík Billot rozpoutal, kdyby se jeho podezření bylo rázem změnilo v jistotu.

Poctivý Pitou netušil, že padne rovnou do rukou Billotovi, a proti své vůli zrudl až po uši.

"Ach pane Billote, to jsem se vás lekl."

"Lek? Ty, Pitou, kapitán Národní gardy, vítěz od Bastily?"

"Jeden nikdy neví. To víte, pane Billote, když tak zničehonic... "

"Když tak zničehonic člověk narazí na otce místo na dceru, co?"

"Ale jděte, pane Billote, co to povídáte! Copak by slečna Kateřina mohla už vstát? Je na tom sice jistě už líp, ale z postele pořád ještě nemůže!"

"Máš něco vyřídit?"

"Komu?"

"Kateřině... "

"To víte, že mám. Pan Raynal vzkazuje, aby pokračovala v léčbě stále stejným způsobem a že se sem během dne podívá. Ale to můžete slečně říct vy taky."

"A ty máš hlad, vid?"

"Hlad?... Co vás nemá!"

"Cože, ty nemáš hlad?" zařičel farmář.

Pitou si okamžitě uvědomil, že provedl hloupost. Aby neměl v osm hodin ráno hlad, to by bylo proti přírodě.

"To se ví, že mám hlad," napravoval rychle chybu.

"Tak heleď, sedni si a jez. Dělníci zrovna snídají a jistě najdeš v kuchyni něco k snědku."

Pitou vešel do statku, Billot se za nim díval, ačkoli ve svém dobráctví nebyl zrovna nedůvěřivý. Pitou si sedl na konec stolu a pustil se do bochníku chleba a do kusu slaniny, jako by v sobě neměl dva kusy perníku, čtyři sladké špalíčky a pintu vody.

Ostatně, smíme-li tak soudit podle zkušeností, už mu zatím vytrávilo.

Pitou neuměl dělat několik věci najednou, ale co dělal, dělal dobře. Splnil dobře úkol, jímž ho prověřila Kateřina, a stejně poctivě snědl snídani, k níž ho pozval Billot.

Billot ho pořád po očku pozoroval. Ale když viděl, jak Pitou upírá oči pouze na talíř a na láhev moštu, jež stála před ním, a že se vůbec neohlíží na dveře Kateřinina pokoje, dospěl nakonec k přesvědčení, že Pitouova cesta do Villers-Cotterets neměla opravdu jiný účel, než jak mu chlapec pověděl.

Pitou právě dojídal, když se otevřely dveře Kateřinina pokoje a do kuchyně vešla paní Clémentová s pokorným úsměvem ošetřovatelky na rtech. Přišla si také pro svůj hrneček kávy.

Jen pro úplnost musíme poznamenat, že v kuchyni byla toho rána už jednou: v šest hodin, sotva Pitou odešel, přišla poprosit o skleničku kořalky, bez ní by se, jak prohlásila, po probdělé noci ani neudržela na nohou.

Jakmile se paní Clémentová objevila, vrhli se oba ustaraní rodiče hned k ní s němou otázkou na rtech.

"Je to čím dál tím lepší," prohlásila paní Clémentová. "Jenom se mně zdá, že se slečny Kateřiny začíná zase už krapánek chytat fantas."

"Cože, zas už fantas?" zhrozil se tatík Billot. "Já myslel, že ji to už přešlo."

"Ach to nešťastné dítě!" zasténala matka Billotová.

Pitou zvedl hlavu a naslouchal.

"Bohužel, bohužel," pokyvovala hlavou pani Clémentová, "pořád něco vykládá o nějakém městě jménem Turín a o nějaké zemi jako Sardinka a volá pana Pitoua, aby jí řekl, kde ta země a to město je."

"Už jdu!" vyskočil Pitou, rázem do sebe vchrstl zbytek moštu a utřel si ústa rukávem.

Pohled otce Billota ho však zarazil.

"Půjdu k slečně Kateřině," prohlásil, "jestli to pan Billot uzná za vhodné. Turín a Sardinka - ubohá slečna, to už zase jistě fantazíruje."

"Jenom jdi, můj hochu," ozvala se matka Billotová. "Jenom běž, když tě volá; tím spíš, když pan Raynal říká, že jsi truc doktora."

"To bych řek!" zahlaholil naivně Pitou. "Jenom se zeptejte paní Clémentové, jak jsme spolu pečovali o slečnu Kateřinu dnes v noci . Paní Clémentová, ta dobrá duše, nezamhouřila ani oko. A já jakbysmet!"

Byl to šikovný, byť bezděčný tah mladého hrdiny. Paní Clémentová od půlnoci do šesti sladce spala, a tak Pitou maně zaútočil na její slabou stránku a udělal si z ni přítelkyni, ba více: spoluviníci.

"Dobrá," prohlásil otec Billot, "když si to slečna Kateřina přeje, běž jen k ní, snad přijde také chvíle, kdy se uráčí promluvit i se svým otcem a se svou matkou."

Pitou instinktivně cítil, že ve vzduchu visí bouře, a jako pastýř v širém poli začal se hned ohlížet po vhodném přístřešku, ačkoli byl připraven bouři čelit.

Přístřeším, na něž si vzpomněl, byl Haramont.

V Haramontu byl králem. Ba co dím, králem, v Haramontu byl víc než král! V Haramontu byl Lafayettem, velitelem Národní gardy!

Ostatně ho do Haramontu volaly povinnosti.

Proto si v duchu slíbil, jakmile vyřídí tu věc s Kateřinou, že se hnedka odebere do Haramontu.

S tím úmyslem, s výslovným svolením matky Billotové a s podmíněným souhlasem tatíka Billota vešel do pokoje, v němž ležela nemocná.

Kateřina ho čekala netrpělivě. Podle žhoucích očí a rozpálených tváří bylo možno soudit, že se jí zase chytá fantas, jak oznámila paní Clémentová.

Sotva zavřel Pitou dveře, Kateřina, jež na něho čekala už půldruhé hodiny a teď ho poznala po kroku, vztáhla k němu úpěnlivě ruce.

"To jsi ty, Pitou?" zasténala žalostně. "Kdes byl tak dlouho?"

"Není to má vina," omlouval se Pitou, "pan Billot mě zadržel."

"Otec?"

"Určitě něco větří, slečno. A ostatně ani já jsem zrovna nepospíchal," dodal s povzdechem, "když vím, že máte, po čem jste toužila."

"Ano, Pitou," sklopila dívka cudně oči, "děkuji ti."

Potom dodala šeptem:

"Jsi zlatíčko, Pitou, já tě mám tak ráda."

"Vy jste tak hodná, slečno Kateřino," zavrněl Pitou div ne v pláči, vždyť přece cítil, že všechno to dívčino přátelství je jen odleskem lásky k někomu jinému, a v hloubi srdce, ačkoli byl skromnost sama, přece jen ten ubohý hoch těžce nesl, že je jen měsíc, jenž obíhá kolem slunce, zatímco tím sluncem je pan de Charny.

"Přišel jsem vás vyrušit, slečno Kateřino," omlouval se ve své prostotě, "protože paní Clémentová říkala, že byste chtěla něco vědět."

Kateřina si sáhla za ňadra. Zřejmě hledala Izidorův dopis, patrně aby si dodala odvahy k otázce, kterou chtěla Pitouovi položit. Konečně překonala ostych:

"Pitou, ty jsi takový učenec, mohl bys mi říci, kde je Sardinie?"

Pitou si vybavoval všechny své zeměpisné vědomosti.

"Počkejte, slečno, počkejte, měl bych to vědět. Na zeměpis byl abbé Fortier metr, museli jsme to ze sebe chrlit, jako když bičem mrská. Počkejte... Sardinie... hned to bude. Jenom kdybych si vzpomněl, jak to začíná, šlo by to jako po másle... "

"Vzpomeň si, Pitou, vzpomeň si!" prosila Kateřina se sepjatýma rukama.

"Vždyť si taky vzpomínám, až mně může hlava prasknout. Sardinie, Sardinie, hned to bude!... Aha, už to mám!"

Kateřina si oddychla.

"Tak tedy Sardinie," spustil Pitou, "latinským názvem Sardinia, je jeden ze tří velkých ostrovů ve Středozemním moři, jsouc položena na jih od Korsiky, od níž ji dělí úžina svatého Bonifáce. Tvoří součást sardinského království, které podle ní dostalo jméno, a měří od severu k jihu šedesát mil a od západu k východu šestnácte mil. Sardinie má 54 000 obyvatel a její hlavní město sluje Cagliari... Tak, to je Sardinie, slečno Kateřino."

"Vy ale znáte takových věcí, pane Pitou!" ocenila mladíkovo úsilí slečna Kateřina.

"To je fakt," podotkl Pitou, polichocený v ješitnosti, tak jako byl před chvíli raněn v lásce, "to je fakt, paměť já zas mám dobrou."

"A teď," odvážila se ho poprosit slečna Kateřina, ale už s menší ostýchavostí, "teď když jste mi pověděl, co to je Sardinie, mohl byste mně ještě říci, co to je Turín?"

"Turín? Ale samozřejmě, slečno Kateřino, to se ví, že vám to řeknu, jenom jestli si na to vzpomenu... "

"Ach vzpomínej, Pitou, vzpomínej, tohle je ze všeho nejdůležitější," žadonila dívka.

"Jestli je to tak důležité, slečno, to si určitě musím vzpomenout. Ostatně, i kdybych si nevzpomněl, mohl bych zaskočit k abbému Fortierovi... "

"Ne, ne, Pitou, miláčku," žadonila Kateřina, "já to musím vědět hned... vzpomínej, Pitou, vzpomínej, vždyť jsi přece takový chytroušek!"

Kateřina to řekla tak lichotivě, že se Pitou začal chvět po celém těle.

"Už si vzpomínám, slečno, vzpomínám... "

Kateřina ho polykala očima.

Pitou zvrátil hlavu dozadu a upřel oči na strop, jako by to byla učebnice.

"Turín, slečno, Turín... hrome, na mou duši, to je těžší nežli ta zatracená Sardinie... Sardinie je velký ostrov ve Středozemním moři a ve Středozemním moři jsou jen tři velké ostrovy. Sardinie patří králi piemontskému, Korsika patří králi francouzskému a Sicílie patří králi neapolskému; kdežto Turín, to je jen obyčejné hlavní město...

"Co jsi to říkal o Sardinii, Pitou?"

"Říkal jsem, že Sardinie patři králi piemontskému, a myslím, že se nemýlím, slečno."

"Ale milý Pitou, Izidor právě píše, že jede do Turína, do Piemontu...

"Tady to máme, slečno! Král poslal pana Izidora do Turínu a vy se mě na tohle všechno ptáte jen proto, abyste věděla, kde pan Izidor je!"

"A proč bych se tě na to, jinak ptala, Pitou? Co mně je do nějaké Sardinie, do Piemontu nebo do Turína?... Dokud tam nebyl, nevěděla jsem, že taková země a takové město vůbec existují, a taky mi to bylo úplně jedno! Ale on teď odjel do Turína, rozumíš, milý Pitou, a proto chci vědět, co to ten Turín vůbec je... "

Pitou si zhluboka vzdychl, zavrtěl hlavou a napjal mozek k prasknutí.

"Turín... počkejte, Turín . . , hlavni město Piemontu... Turín... už to mám! Turín, Bodincemagus, Taurazia, Colonia Julia, Augusta Taurinorum, tak se ta město, slečno Kateřino, jmenovalo ve starověku, je hlavní město Piemontu a sardinského království. Leží na řece Pádu a Dorii a je to jedno z nejkrásnějších měst v Evropě. Má 125 000 obyvatel a vládne tam král Karel Emanuel... Tak to je Turín, slečno Kateřino... "

"A jak daleko je z Turína do Pisseleu, pane Pitou? Vy víte všechno, tohle budete taky jisté vědět!"

"Proklatě," zahučel ubohý mladík, "jak daleko je z Turína do Paříže, to bych vám ještě řekl, ale jak daleko je z Turína do Pisseleu, tomu nás abbé Fortier neučil.

"Podívej, Pitou, řekni mi, jak daleko je z Turína do Paříže, přidáme k tomu osmnáct mil z Paříže do Pisseleu a bude to!"

"Hleďme, na mou duši, to je pravda!" zaradoval se Pitou a začal odříkávat:

"Z Turína do Paříže je dvě stě šest mil; z Turína do Říma sto čtyřicet; z Turína do Cařihradu... "

"Já chci vědět jenom, jak daleko je z Turína do Paříže. Počkej, Pitou, dvě stě šest mil a osmnáct mil, to je dvě stě čtyřiadvacet mil... hú, hú... před třemi týdny byl tady, tři čtvrti mile ode mě... a dnes je dvě stě čtyřiadvacet mil... hú, hú... " Kateřina začala vzlykat a lomit rukama.

"Tolik ještě ne, slečno," odvážil se nesměle namítnout Pitou, "odjel teprve předevčírem, to ještě nebude ani v polovině cesty."

"A kde je tedy teď?"

"To nevím," odpověděl sklesle Pitou. "Abbé Fortier nás učil, která jsou kde království a která jsou jejich hlavní města, ale kudy se tam jde, to nás už neučil."

"A to je všecko, co víš, milý Pitou?"

"Bohužel, slečno," přiznal se zeměpisec, pokořený, že tak brzo vyčerpal své zeměpisné znalosti; "leda bych vám ještě mohl říci, že Turín je doupě aristokratů."

"Co to znamená, Pitou?"

"To znamená, slečno, že do Turína utekli všichni princové, všechny princezny, všichni aristokrati; pan hrabě d'Artois, pan princ de Condé, madam de Polignac; je to zkrátka hnízdo zločinců, kteří kují pikle proti národu, a jednoho dne, dejž to Pánbůh, všichni přijdou o hlavu pod tím krásným strojem, co právě dává dohromady pan Guillotin."

"Ach, pane Pitou!... "

"Ráčíte si přát, slečno?"

"Už jste zase tak divoký, jako když jste se vrátil poprvé z Paříže."

"Já a divoký?" upřímně se podivil Pitou. "Aha, máte pravdu pan Izidor je také aristokrat a vy o něho máte strach."

Povzdechl si znovu zhluboka a prohlásil zkroušeně:

"Nemluvme už o tom, slečno Kateřino. Mluvme raději o vás a čím bych vám mohl prospět."

"Můj milý Pitou, psaní, které jsem dostala dnes ráno, není jistě poslední."

"A přejete si, abych chodil také pro další... "

"Pitou... když už jsi byl jednou tak hodný... "

"Budu hodný pořád, to víte, slečno Kateřino."

"Chápeš přece, že mě otec hlídá a že si nebudu moci chodit sama do města pro dopisy."

"Ale musím vám říci, že otec Billot hlídá také trochu mě. Viděl jsem mu to na očích."

"Dobrá, Pitou, ale za tebou nepůjde do Haramontu a my se můžeme domluvit, kam budeš psaní pro mě ukládat."

"Třeba do té velké duté vrby u silnice, co jste tam tuhle omdlela?"

"To bude nejlepší," řekla Kateřina, "od statku tam není daleko a z oken tam není vidět. Tak platí. Dáš vždycky psaní tam, vidˇ?"

"Ano, slečno Kateřino."

"Jenom musíš dát pozor, aby tě nikdo neviděl."

"Jéje, slečno Kateřino, jenom se zeptejte fořtů v Longpré, v Taille-Fontaine a v Montaigu, jestli mě někdy viděli jedním okem, a co jsem jim vyfouk králíků!... Ale jak to uděláte vy, slečno Kateřino, abyste si mohla dojít pro ty dopisy, když jste nemocná a musíte ležet v posteli?"

"Já?" usmála se Kateřina plná nadějí a dobré vůle, "já se vynasnažím, abych se co nejdřív uzdravila."

Pitou si vzdychl hlouběji a žalostněji než za tu celou rozmluvu.

Vtom se otevřely dveře a vešel doktor Raynal.

54. Pitou vystrojí haramontskou gardu

Návštěva pana Raynala poskytla Pitouovi záminku, aby vyklidil pole.

Doktor přistoupil k loži nemocné a hnedka zpozoroval, že se od včerejška celá proměnila.

Kateřina se na pana Raynala usmála a podala mu ruku.

"Kdyby to pro mě nebylo takovým potěšením, slečno Kateřinko," prohlásil lékař, "dotknout se vaši půvabné ručky, ani bych vám už nezkoumal puls. Dám za to krk, že nemáte víc než pětasedmdesát tepů za minutu."

"Opravdu je mně mnohem líp, doktore, vaše recepty dělají zázraky."

"Mé recepty... hm, hm," bručel si doktor do vousů, "rád bych si, drahoušku, přisvojil zásluhu, že jsem vás uzdravil, ale jakkoli každá liška svůj ocas chválí, část té zásluhy musím ponechat svému asistentovi Pitouovi."

Potom zvedl oči k nebi a zvolal hlasem kněze, uctívajícího tajemné božstvo:

"Ó Přírodo, Přírodo! Mocná Ceres, tajuplná Isido, kolik skrýváš tajemství pro ty, kdož se tě dovedou tázat!"

Doktor Raynal byl filosof materialista a příroda pro něj byla božstvo.

Potom se rozmáchl rukou ke dveřím:

"Jen pojďte blíž, pojďte blíž, otče se zachmuřeným čelem a matko s očima plnýma starostí; vaše dítě nepotřebuje k úplnému uzdravení než vaši lásku a něhu!"

Otec a matka Billotovi tady byli v okamžiku; ve tváři tatíka Billota byl ještě zbytek podezření; matka Billotová však zářila radostí.

Pitou využil jejich příchodu, zachytil poslední laskavý pohled Kateřinin a vytratil se z dohledu.

Ponechme teď Kateřinu, jež s Izidorovým dopisem na srdci nepotřebuje už ledových obkladů na čelo a hořčicových na nohy, ponechme jen Kateřinu, nechť se v laskavé péči milujících rodičů poznenáhlu vrací k nadějím a k životu, a vydejme se na cestu do Haramontu s Pitouem, jenž právě prostě a bezelstně vykonal jeden z nejtěžších dobrých skutků, které ukládá křesťanství křesťanům: přemohl sebe sama láskou k bližnímu.

Bylo by nadsázkou říci, že dobrosrdečný mladík odcházel od Kateřiny s jásajícím srdcem; řekneme prostě, že od ní odcházel s vědomím vykonaného dobrého skutku. Jakkoli si plně neuvědomoval jeho vznešenost, přece jen cítil z chvály onoho vnitřního hlasu, jenž se ozývá v každém z nás, že jednal šlechetně a bohulibě, ne-li z hlediska mravního - proti vztahu vikomta de Charny a selské dívky Kateřiny, poměru to jistě hříšnému, mohly být z tohoto hlediska určité námitky - tedy z hlediska ušlechtilé lidskosti.

V době, o niž mluvíme, bylo slovo lidskost, humanita, náramně v módě a Pitou, jenž sám to slovo nejednou vyslovil, aniž si - jako většina lidi v takovém případě - vůbec lámal hlavu, co znamená, je právě naplnil obsahem, aniž sám měl o tom tušení.

Ostatně to, co udělal, byl by měl udělat už jen z diplomatické obratnosti, kdyby to byl neudělal z dobrého srdce.

Ze soka páně Izidorova - to jest z postavení pro něho, Pitoua, krajně nevýhodného - se stal Kateřininým důvěrníkem.

Kateřina se na něho teď neosopovala, nejednala s sním bezohledně, nevyhazovala ho ze dveří, jako když se poprvé vrátil z Paříže, Kateřina si ho teď považovala, tykala mu, zahrnovala ho něžnostmi.

Jako důvěrníkovi se mu dostalo toho, o čem by jako sok nemohl nikdy ani snít.

A to už vůbec ponecháváme stranou, čeho všeho může ještě v budoucnu dosáhnout, čím víc ho okolnosti učiní nenahraditelným pro intimní život a tajné city krásného selského děvčete.

Aby si udržel do budoucna dívčino něžné přátelství, donesl Pitou paní Colombce takřka nečitelné prohlášení, v němž ho Kateřina pověřovala, aby přijímal místo ní všechny dopisy, jež pro ni dojdou.

K tomuto písemnému zplnomocnění připojil Pitou Kateřinin slovní slib, že na svatého Martina pohostí všechny dělníky na statku cukrovím a perníkem.

Když Pitou předložil plnou moc a vyřídil tem slib, čímž uspokojil jak svědomí matky Colombky, tak její ziskuchtivost, slíbila listonoška, že se každé ráno podívá na poště, není-li tam něco pro Kateřinu, a došlé dopisy odevzdá Pitouovi.

Teď bylo tedy všechno v pořádku a Pitou, nemaje už nic na práci ve městě - jak se honosně říkalo Villers-Cotterets -, zamířil domů do vesnice.

Pitouův návrat do Haramontu se stal událostí. Jeho nenadálý odchod do hlavního města vzbudil mnoho dohadů; od onoho dne totiž, co pobočník samého Lafayetta přinesl z Paříže zvláštní rozkaz vrchního velitele, na jehož základě se Pitou zmocnil arzenálu abbého Fortiera, nikdo v Haramontu nepochyboval, že Pitouův politický věhlas je zcela mimořádný. Jedni říkali, že pro něho vzkázal doktor Gilbert, druzí soudili, že ho povolal do Paříže Lafayette, třetí tvrdili, že se tam odebral na rozkaz samotného krále.

Ačkoli Pitou netušil, co všechno se rozneslo po Haramontu v jeho nepřítomnosti a kolik domněnek, pro něho tak lichotivých, kolovalo od úst k ústům, přece jen se vrátil do rodného hnízda s takovou důstojností, že všecky rodáky znovu naplnil podivem.

Důstojenství každého člověka se totiž nejlépe uplatní v prostředí, které mu je vlastmi. V koleji abbého Fortiera byl Pitou školákem, na statku otce Billota dělníkem, ale v Haramontu byl mužem, občanem, kapitánem.

Necháme-li stranou, že tato hodnost mu vynášela pět až šest louisdorů gáže, přinesl si, jak si vzpomínáme, pětadvacet louisdorů, jež mu velkodušně věnoval doktor Gilbert, aby za ně oblékl a vystrojil haramontskou Národní gardu.

Proto jakmile se vrátil do svého příbytku a gardový tambor si přišel pro rozkaz, co má vybubnovat, nařídil mu kapitán Pitou, aby nazítří, v neděli v poledne, nastoupila Národní garda v plné zbroji k slavnostní přehlídce na hlavním haramontském náměstí.

Od toho okamžiku už nikdo nepochyboval, že se Pitou vrátil s důležitým vládním posláním.

Řada vesničanů si přišla s Pitouem pohovořit - každý se chtěl dříve než kdo jiný dozvědět něco o tom velkém tajemství; ale Pitou zachovával o státních záležitostech povznešené mlčení.

Večer se Pitou, jenž pro veřejné záležitosti nezanedbával soukromé zájmy, tak jako naopak ho soukromé zájmy neodradily od veřejné činnosti, odebral klást oka do blízkých hájů, přičemž se zastavil na nějaké to slůvko u otce Chlodvíka. Za svítání si uložil ve své haramontské rezidenci tři králíky a jednoho zajíce, pozeptal se matky Colombky, nepřišlo-li nějaké psaní pro Kateřinu - žádný dopis nepřišel a Pitou se nad tou truchlivou skutečností kormoutil takřka stejně jako ubohá dívka sama, když si představil, co slz prolije sotva se pozdravující pacientka - a úderem sedmé už zabušil na dveře krejčovského mistra pana Dulauroye.

Účelem té návštěvy bylo zjistit, zda by byl pan Dulauroy ochoten a schopen promptně ušit příslušné uniformy pro haramontskou Národní gardu a jaký náklad by si taková zakázka vyžádala.

Mistr Dulauroy se zeptal, kolik je občanů gardistů a jakou kdo z nich má postavu, načež mu Pitou jmenovitě vypočítal svých třiatřicet mužů, důstojníků, poddůstojníků a vojáků haramontské branné moci.

Neprozradil tím žádné státní ani služební tajemství, vždyť všechny ty hrdinné bojovníky mistr Dulauroy znal nejenom od vidění. S křídou a s tužkou v ruce vypočetl krejčí podle výšky a přibližného objemu eventuálních zákazníků, kolik sukna bude potřeba na třiatřicet kalhot a třiatřicet kabátů, a prohlásil, mají-li ty uniformy k něčemu vypadat, že se nedají pořídit za méně než za třiatřicet louisdorů.

A za tu cenu nesmí ovšem Pitou ještě počítat, že by mohl krejčí dodat sukno prvotřídní kvality. Pitou se rozhořčil a

prohlásil, že mu důvěrně sdělil sám pan Lafayette, jak oblékl tři milióny mužů francouzské občanské gardy za pětasedmdesát miliónů livrů, což znamená pětadvacet livrů na muže.

Mistr Dulauroy odpověděl, že při takovém množství přijde jednotlivá uniforma daleko levněji, že však on nemůže obléci haramontskou Národní gardu laciněji než za dvaadvacet franků jeden kus - to je jeho poslední slovo - a protože má se suknem předběžné výdaje, nemůže to udělat jinak než za hotové.

Pitou vytáhl z kapsy hrst zlata, zacinkal mistru Dulauroyovi zlaťáky před očima a prohlásil, tohle že by nebyla žádná překážka; nad cenu, kterou si stanovil, že však nepůjde, a jestli není mistr Dulauroy s to zhotovit třiatřicet kabátů a třiatřicet kalhot za pětadvacet louisdorů, pak že se bude muset bohužel obrátit na mistra Blignyho, kolegu a soupeře mistra Dulauroye, jemuž vlastně měl dát přednost už proto, že to je známý tety Angeliky.

Pitou se nijak nemrzel, že se teta Angelika dozví touto nepřímou cestou, jak její zavržený synovec vyhazuje peníze plnýma rukama; nepochyboval ani na okamžik, že jí ještě ten večer krejčí za tepla donese, jaký se z Pitoua stal boháč.

Pohrůžka, že půjde s tak významnou zakázkou jinam, měla svůj účinek. Mistr krejčí přistoupil na všechno, co Pitou chtěl. V tom okamžiku však vystoupil Pitou s novým požadavkem - jeho vlastní stejnokroj z poctivého sukna (nezáleží tak na tom, aby bylo jemné, naopak, Pitou dává přednost hrubšímu suknu, to víc vydrží) mu musí, krejčí i s epoletami ušit nádavkem.

Tento požadavek dal podnět k nové diskusi, neméně dlouhé a neméně rozhořčené nežli první; také z ní vyšel Pitou jako vítěz, když se znovu vytasil s pohrůžkou, že mu mistr Bligny rád vyhoví, v čem mu mistr Dulauroy nechce vyjít vstříc.

Nakonec se tedy mistr Dulauroy zavázal, že do soboty dodá jedenatřicet kabátů a jedenatřicet kalhot pro prosté vojíny, dva kabáty a dvoje kalhoty pro seržanta a pro poručíka, a kabát s epoletami a kalhoty pro kapitána.

Bylo ujednáno, opozdí-li se krejčí, že si celou dodávku může uložit k ledu, neboť federace villers-cotteretské Národní gardy s Národními gardami okolních vesnic měla být slavena hned příští neděli.

Krejčí přijal i tuto podmínku jako všechny ostatní.

V devět hodin ráno byla celá ta obchodní transakce uzavřena, v půl desáté se Pitou pyšně vrátil do Haramomtu, plný radosti, jak překvapí své spoluobčany.

V jedenáct hodin začal tambor bubnováním svolávat gardisty.

V poledne cvičila už haramontská Národní garda v plné zbroji a s obvyklou přesností na návsi.

Po hodinovém cvičení, jež vyneslo udatné Národní gardě pochvalu náčelníka a hlučný potlesk starců, žen a dětí, přihlížejících té poutavé podívané se stejným zájmem jako kdykoli jindy, povolal k sobě kapitán Pitou seržanta Claude Telliera a poručíka Desiré Maniqueta a nařídil jim, aby oznámili mužstvu jeho jménem, jménem doktora Gilberta, jménem generála Lafayetta, konečně pak jménem krále, nechť se všichni neprodleně dostaví k mistru Dulauroyovi, krejčímu ve Villers-Cotterets, jenž má pro ně důležitou zprávu.

Bubeník udeřil na buben a seržant s poručíkem, stejně málo zasvěcení do smyslu té historické chvíle jako ostatní gardisté, tlumočili doslovně mužstvu kapitánův rozkaz. Potom sám kapitán zavelel zvučným hlasem: "Rozchod!"

Za pět minut nato jedenatřicet vojínů haramontské občanské gardy, dále seržant Claude Tellier, dále poručík Desiré Maniquet pelášili po silnici do Villers-Cotterets, jako by za nimi hořelo.

Večer hráli oba haramontští šumaři pod kapitánovými okny zastaveníčko. Do povětří létaly rachejtle, houkaly rány z hmoždíře a několik hlasů, z nichž bylo, pravda, cítit víno, provolávalo co chvíli:

"Ať žije Pitou, přítel lidu!"

55. Abbé Fortier podá nový důkaz kontrarevolučního smýšlení

Příští neděli probudilo obyvatele Villers-Cotterets bubnování, jemuž se věnoval bubeník s náramným zápalem už od pěti hodin ráno.

Osobně se domnívám, že není zrovna slušné budit tímhle způsobem obyvatelstvo, jehož většina by takřka vždycky - to nutno přiznat - dala přednost pokojnému spánku a v bázni boží dospala těch sedm hodin, jež podle doporučení lékařů přinejmenším potřebuje člověk, aby se udržel při zdraví a v dobré kondici.

Ale v revolučních časech nikdo nehledí na osobní pohodlí, a má-li už člověk to neštěstí, že se narodí do některé z těch historických dob pokroku a národního vzepětí, pak udělá nejlíp, jestliže s klidem filosofa připojí také oběť spánku k ostatním nesčetným obětem na oltář vlasti.

Ať jim to tedy bylo milé nebo ne, ať byli vlastenci nebo aristokrati, probudili se obyvatelé Villers-Cotterets tu neděli 18. října 1789 v pět hodin ráno.

Slavnost začínala, pravda, až v deset, ale těch pět zbývajících hodin nebyla dlouhá doba, mělo-li se vykonat všechno, co ještě mělo být vykonáno.

Uprostřed náměstí se už déle než deset dní zvedalo lešení. Rychlost, s jakou je tesaři postavili, svědčila, s jakou horlivostí se pustili do díla. Ale to lešení bylo takříkajíc jen kostrou stavby, jejímž středem měl být oltář vlasti.

U toho oltáře měl abbé Fortier tu neděli 18. října 1789 - oznámili mu to už před čtrnácti dny - sloužit mši místo v kostele.

Aby byl oltář důstojně upraven pro svůj dvojí účel - náboženský a vlastenecký - bylo nutno zmobilizovat všecky kladné mravní síly v obci.

A musíme říci, že každý štědře přispěl, aby se ta mohutná národní slavnost opravdu vydařila: ten věnoval koberec, ten zas ubrus na oltář, někdo daroval hedvábné záclony, jiný zbožný obraz.

Ale protože počasí nebývá v říjnu zpravidla stálé a protože barometr, ukazující ve znamení Štíra na trvalé pěkné počasí, je hotová vzácnost, nikdo nechtěl, aby mu jeho drahocennost zničil déšť, a proto nikdo svou obětinu na oltář vlasti nepřinesl napřed, ale čekal s ní, až nastane sama slavnost.

Slunce vyšlo v půl sedmé, jak to má v té roční době v obyčeji, ale jasností a teplem svých paprsků věštilo jeden z

těch krásných podzimních dni, jež se plně vyrovnají nejkrásnějším dnům jarním.

A tak byl už v devět hodin ráno před oltářem rozestřen velkolepý aubussonský koberec, oltář byl pokryt drahocennou krajkovou přikrývkou, nad oltářem se skvěl obraz znázorňující kázání svatého Jana na poušti a ze sametového baldachýnu se zlatými třásněmi splývaly brokátové záclony.

Bohoslužebné nádoby a náčiní měly být samozřejmě doneseny z kostela, a tak se o ně nikdo nestaral.

Všichni občané městečka ozdobili vrata nebo průčelí svých domů břečťanem a obrazy nebo koberci s květinovými nebo figurálními motivy. Za okny stály svíce. Všechno bylo zkrátka jako o Božím těle.

Dívky z Villers-Cotterets a okolí, celé v bílém jako družičky, přepásané trojbarevnou pentlí a s mírovou ratolestí v ruce, měly obklopit oltář vlasti.

Po mši měli muži přísahat na konstituci.

Národní garda z Villers-Cotterets čekala už od osmi ráno ve zbrani na příchod občanských gard z okolních vesnic, a když stateční bojovníci dorazili, vítala je a bratřila se s nimi.

Nemusíme ani připomínat, že ze všech těch vlasteneckých sborů byla s největší netrpělivostí očekávána Národní garda z Haramontu.

Rozneslo se totiž, že dík Pitouovu vlivu a královou štědrostí bude všech třiatřicet mužů haramontské Národní gardy a jejich kapitán Ange Pitou opatřeno zbrusu novými stejnokroji

Dílna mistra Dulauroye měla ten týden plné ruce práce. Plno zvědavců postávalo pod okny i vcházelo dovnitř, aby na vlastní oči spatřilo, jak deset tovaryšů mistra Dulauroye pracuje do úpadu na této kolosální zakázce, jaká, kam lidská paměť -sahá, neměla v městečku obdoby.

Poslední uniformu, kapitánovu - Pitou si totiž výslovně vymínil, aby se počítalo s ním, až když budou uspokojeni všichni ostatní - donesli Pitouovi podle úmluvy v sobotu v jedenáct hodin devětapadesát minut v noci.

Pitou také podle úmluvy vysázel mistru Dulauroyovi na dlaň pětadvacet louisdorů.

To všechno vyvolalo v hlavním městě okresu obrovský ohlas a není divu, že v den slavnosti kdekdo čekal na haramontskou Národní gardu s netrpělivostí a nadšením.

Přesně v devět hodin se ozval na konci ulice Largny rachot bubnu a kvílení píšťaly. Zazněly výkřiky obdivu a radosti. V dáli se objevil Pitou na bílém koni - byl to, jak víme, kůň jeho poručíka Désiré Maniqueta.

Národní garda haramontská nezklamala očekávání, což se přihází jen málokdy, čeká-li se na něco a mluví-li se o něčem tak dlouho.

Vlídný čtenář nechť si laskavě vzpomene, jakého triumfu dosáhli svého času Haramontští, když měli místo uniforem jenom třiatřicet víceméně podobných kloboukú a sám Pitou jako jediný odznak své velitelské pravomoci jenom přilbu, kterou sebral v Paříži na ulici, a starou dragounskou šavli.

Můžeme si tedy představit, jak pyšně se neslo třiatřicet Pitouových mužů teď, když měli stejné kabáty a kalhoty, a jak se švihácky vypínal jejich vrchní velitel s malým kloboučkem na stranu, ve vysokém límci, s "kočičími pracičkami" na ramenou a s kordem v pravici.

Od konce ulice Largny až na náměstí la Fontaine burácel jediný křik nadšení a obdivu.

Teta Angelika si mohla vykoukat oči - ne a ne poznat ve skvělém jezdci svého nezdárného synovce. Maniquetův bělouš by ji byl málem pošlapal, když lezla švarnému kapitánovi takřka až pod nos, aby se přesvědčila, je-li to opravdu Pitou.

Pitou pozdravil obřadně kordem podle všech pravidel, a aby se alespoň trošičku pomstil, zaburácel svým velitelským hlasem, jejž bylo slyšet za devaterým rohem:

"Pozdrav Pánbůh, paní Angeliko!"

Stará panna, ohromená tímto uctivým a zbožným pozdravením, couvla o tři kroky, zdvihla ruce k nebi a zabědovala:

"Ach ten nešťastník! Ze samý slávy se mu zatočila hlava! Nezná se už ani ke svý starý tetě!"

Pitou jel důstojně dál, aniž tetině výčitce věnoval pozornost, aby zaujal se svými muži čestné místo, jež bylo u oltáře vlasti vyhrazeno haramontské Národní gardě jako jedinému plně uniformovanému sboru.

Tam seskočil Pitou s koně a hodil uzdu prvnímu chlapci, který se namanul. Za tu službu mu velkolepý kapitán vtiskl do ruky stříbrňák.

Za pět minut už o tom věděla teta Angelika: Neubránila se, aby nevykřikla:

"Z toho darebáka se snad stal milionář!"

A pomyslila si: To jsem se teda se špatnou potázala, že jsem se s ním rozkmotřila. Už nejedna teta dědila po svém synovci...

Pitou ovšem neslyšel ani tetin výkřik, ani se nestaral o to, co si teta mysli; byl totiž u vytržení.

Uprostřed děvčat v bílém šatě, opásaných trikolórou a se zelenou ratolestí v ruce; spatřil právě Kateřinu.

Kateřina byla ještě bledá po nemoci, ale ve své bledosti byla ještě mnohem krásnější a jímavější než ostatní děvčata, hýřící ruměncem a kypící zdravím.

Kateřina byla bledá, ale radost ji zářila z očí: vždyť toho rána dík Pitouově starostlivosti našla v duté vrbě dopis!

Už jsme tuším poznamenali, že dobrák Pitou si našel na všechno čas.

Ráno v sedm hodin zaskočil k matce Colombce; ve čtvrt na osm - dík svým dlouhým nohám! - uložil dopis do vrby a v osm hodin stál už v plné parádě v čele svých mužů haramontské Národní gardy.

Kateřinu nespatřil od onoho dne, kdy odešel od dívčina lože. Teď viděl - musíme to znovu zdůraznit - že je tak krásná a tak šťastná, ze z toho byl doslova u vytržení.

Kateřina mu pokynula, aby přišel k ní.

Pitou se ohlédl kolem sebe, aby se ujistil, že Kateřina kývla opravdu na něho.

Kateřina se usmála a kývla ještě jednou.

Omyl byl vyloučen.

Pitou zastrčil kord do pochvy, vzal galantně klobouk za jeden roh a s obnaženou hlavou zamířil k děvčeti.

Kdyby měl přistoupit k panu Lafayettovi, byl by prostě jen zasalutoval.

"Ach pane kapitáne," vzdychla Kateřina, "já jsem vás nemohla ani poznat... Bože můj, jak vám to sluší v té krásné uniformě!"

A šeptem dodala:

"Děkuji, děkuji, drahý Pitou! Jak jste hodný a jak vás mám ráda!"

A stiskla kapitánovi Národní gardy ruku.

Pitouovi se zalesklo v očích, klobouk mu vypadl z ruky a nešťastně zamilovaný kapitán by se byl možná jak široký tak dlouhý natáhl vedle klobouku, kdyby se byl právě v tom okamžiku neozval od Soissonské ulice náramný hluk a hrozivé výkřiky.

Ať už ten hluk vznikl pro cokoli, Pitouovi pomohl z rozpaků.

Vyprostil svou tlapu z Kateřininy něžné ručky, zvedl klobouk a spěchal stanout v čele svých bojovníků s hromovým povelem: Do zbraně!

Povězme, proč vznikl ten velký hluk, proč ty hrozebné výkřiky.

Víme už, že abbé Fortier měl sloužit mši na oslavu federace na oltáři vlasti a že posvátné nádoby a ostatní bohoslužebné náčiní jako kříž, korouhve a svíčky měly být dodány z kostela na oltář uprostřed náměstí.

Starosta pan de Longpré vydal o tom příslušné rozkazy.

Pan de Longpré, jak si vzpomínáme, měl už jednou co dělat s abbém Fortierem; bylo to tenkrát, když Pitou s rozkazem pana de Lafayette v ruce si vyžádal asistenci ozbrojené státní moci, aby se uvázal v držení zbraní, které zadržoval abbé Fortier.

Ale jako kdekdo ve Villers-Cotterets, věděl i pan de Longpré, jakou má abbé Fortier urputnou povahu, že je umíněný jako mezek a že se snadno rozzuří jako býk.

Tušil také, že na něj abbé Fortier zrovna vlídně nevzpomíná od oné události s Pitouovými puškami.

Proto se spokojil s tím - místo aby abbého Fortiera navštívil a projednal s ním celou tu otázku jako světská autorita s autoritou duchovní -, že poslal věrnému sluhovi božímu program slavnosti, v němž stálo jako

Bod 4.

Mši svatou na oltáři vlasti bude sloužit abbé Fortier. Začátek v 10 hod. dopoledne.

Bod 5.

Posvátné nádoby a ostatní bohoslužebné náčiní budou na oltář vlasti dodány z místního chrámu Páně laskavou péči abbého Fortiera.

Tajemník městského úřadu doručil osobně program abbému Fortierovi. Ten ho přehlédl posměšným pohledem a stejně posměšným tonem odpověděl:

"Je dobře."

V devět hodin, jak jsme už řekli, byl oltář vlasti úplně vyzdoben kobercem, krajkovou pokrývkou, baldachýnem, záclonami a obrazem znázorňujícím svatého Jana, kterak káže na poušti.

Scházely jen svíčky, svatostánek, kříž a bohoslužebné nádoby.

V půl desáté se z toho náčiní, nezbytného k bohoslužbě, na oltáři dosud nic neobjevilo.

Starosta začínal být netrpělivý. Poslal do kostela tajemníka, aby zjistil, zda se už něco děje:

Tajemník se vrátil a oznámil, že kostel je zavřen jako o půlnoci.

Dostal tedy nový příkaz, aby běžel ke kostelníkovi. Kostelník měl samozřejmě ty věci donést. Když k němu tajemník přišel, měl nohu nataženou na stoličce a šklebil se jako opice.

Chudák kostelník si vyvrtl nohu.

Starosta tedy poručil tajemníkovi, aby utíkal ke zpěvákům.

Oba měli zkažené žaludky. Jeden se léčil projímadlem, druhý bral kapky pro vrhnutí. Oba ty medikamenty měly zázračný účinek a oba nemocní doufali, že budou zítra zdráví.

Tu začal starosta tušit, že to je smluvené spiknutí. Poslal tajemníka k abbému Fortierovi.

Abbé Fortier byl stižen záchvatem pakostnice a jeho sestra měla strach, aby se mu pakostnice nevrazila do žaludku.

Po této zprávě nebyl pan de Longpré na pochybách. Abbé Fortier nejenže nechce sloužit mši u oltáře vlasti, ale zakázal i účast zpěvákům a kostelníkovi, zavřel kostel na všechny západy a zabránil tak, aby snad mši odsloužil jiný kněz, kdyby náhodou nějakého našli.

Situace byla vážná.

V té době si lidé ještě nedovedli představit, že by ve vážných otázkách mohla světská vrchnost jednat bez dorozumění s církevní mocí a že by se jakákoli slavnost mohla konat beze mše.

Za několik let potom upadli do opačného extrému.

Ostatně se tajemník neopomněl tu a tam zmínit, jak tak pobíhal od Piláta ke Kaifášovi a od Kaifáše k Pilátovi, o tom, že kostelník si vyvrtl mohu, že jeden zpěvák má průjem, druhý že zvrací a abbé Fortier že je stižen pakostnicí.

Mezi obyvatelstvem poklidného městečka se začalo ozývat reptání.

Padaly už návrhy, aby se kostelní dveře vypáčily, posvátné nádoby a bohoslužebné náčiní prostě sebraly a abbé Fortier aby byl k oltáři vlasti.dovlečen násilím.

Pan de Longpré, jenž zásadně nemiloval spory a snažil se s každým vyjít po dobrém, konejšil tyto první výbuchy lidového hněvu a nabídl se, že sám půjde jako prostředník k panu faráři.

Vydal se proto do Soissonské ulice a zabušil na dveře duchovního pastýře, stejně pečlivě uzamčené jako dveře do kostela.

Ať klepal, jak chtěl, ať bušil, jak chtěl, dveře se neotevřely.

Pan de Longpré se rozhodl, že si vyžádá podporu ozbrojené moci:

Poslal pro obecního strážníka a pro četníka.

Oba byli na náměstí a přispěchali na starostovo vyzvání: Za nimi se kupil lid.

Protože neměli ani beran, ani katapult, aby vyrazili dveře farní budovy, poslali prostě pro zámečníka.

Ale v okamžiku, kdy zámečník zastrčil paklíč do klíčové dírky, dveře se otevřely a na prahu fary se objevil abbé Fortier.

Netvářil se jako Coligny, jenž se otázal svých vrahů:

"Co mi nesete, bratři?"

Stál tu jako Kalchas s bleskem v oku a s vlasem zježeným, jak praví Racine w Ifigenii.

"Ani o krok dál!" zvolal zvedaje hrozivě ruku. "Zpátky, kacíři, bezbožníci, hugenoti, zpátky Amalekští, Sodomští a Gomorští! Zmizte z prahu sluhy božího!"

Z davu se ozvalo reptáni, nikterak příznivě nakloněné abbému Fortierovi:

"Promiňte, pane faráři," ozval se pan de Longpré svým zdvořilým hlasem, do něhož se snažil vložit co nejpřesvědčivější přízvuk, "promiňte, pane faráři, my se jen chceme zeptat, máte-li v úmyslu sloužit mši svatou na oltáři vlasti?"

"Jestli chci sloužit svatou mši na oltáři vlasti?" propadl abbé výbuchu svatého hněvu, k němuž měl takový sklon, "jestli chci posvětit rebelii, vzpouru, nevděčnost? Chci-li prosit Boha, aby proklel ctnost a požehnal hřích? Jak vás mohlo něco takového napadnout, pane starosto? Chcete vědět, budu-li sloužit vaši svatokrádežnou mši; nuže odpovídám, ne, ne, ne a ne! Nebudu ji sloužit!"

"Pak je všechno v pořádku, pane faráři," odpověděl starosta. "Jste svobodný občan jako každý jiný. Nikdo vás nemůže nutit."

"To je dobře," ušklíbl se abbé, "že je v té vaši svobodě také někdo svobodný. Jaké štěstí, že mě nemůžete nutit!... Opravdu jste příliš laskav, pane starosto, ani bych to byl od vás nečekal."

A šklebě se jako kozel jal se zavírat dveře úředním autoritám před nosem.

Shromážděný dav zíral s tupým zoufalstvím, jak se před ním zavírají dveře od království nebeského, a dveře by se byly opravdu přibouchly, kdyby se v té chvíli nestalo něco neočekávaného. Z davu vyskočil muž a zavírajícími se dveřmi trhl takovou silou, že abbé Fortier, ačkoli to byl statný chlapík, div nevypadl z fary.

Ten muž byl Billot. Byl bledý vztekem, vraštil čelo a skřípěl zuby.

Billot, jak už víme, propadl filosofickým idejím té doby. Kněze neměl rád, říkal jim černoprdelníci a tvrdil, že to jsou darmožrouti.

Zavládlo hluboké ticho. Kdekdo tušil, že mezi těmi dvěma muži dojde k prudkému střetnutí.

Billot však, jenž právě použil tak divokého násilí, obrátil se k starostovi docela klidným hlasem:

"Promiňte, pane starosto, rozuměl jsem vám správně - řekl jste opravdu, nechce-li pan farář sloužit mši, že ho k tomu nikdo nemůže nutit?"

"Ano, to jsem řekl," koktal chudák pan Longpré mezi dvěma ohni, "a nedovedu si představit... "

"Pak jste na omylu, pana starosto, a v časech, v nichž žijeme, je třeba, aby se takové omyly neopakovaly."

"Zpátky, odpadlíku! Zpátky, bezbožníku! Zpátky, rouhači!" hřměl abbé Fortier.

"Mlčte, pane faráři," ohradil se Billot, "mlčte, jinak to pro vás dopadne špatně, za to vám ručím. Já vás neurážím, já jenom diskutuji. Pan starosta myslí, že vás nikdo nemůže nutit, abyste sloužil mši. Já tvrdím, že vás k tomu můžeme donutit."

"Manichejče!" hřměl farář. "Helvite!"

"Ale nepokřikujte, pane faráři," ozval se teď důrazně také Billot. "Co říkám, to také dokážu!"

"Ať mluví, ať mluví!" volalo celé shromáždění.

"Slyšíte, pane abbé," prohodil posměšné Billot, "všichni se mnou souhlasí. Neumím tak dobře kázat jako vy, ale říkám asi zajímavější věci, protože mě lidé poslouchají víc než vás."

Abbé by byl rád odpověděl nějakým novým prokletím, ale pohled na dav, který se rojil před farou, mu připomněl, aby se raději držel zpátky.

"Tak jen ven s tím, ven s tím," vybídl Billota jedovatě, "uvidíme, co dokážeš."

"To opravdu uvidíte, pane abbé." Billot si změřil ještě jednou abbého Fortiera, aby se ujistil, že bude opravdu mlčet, dokud on bude mluvit, a pokračoval:

"Hájím věc velmi prostou. Každý, kdo dostává nějakou mzdu, je za tu mzdu povinen vykonávat práci, za kterou je placen.

"Aha, už vidím, kam míříš!" vykřikl farář.

"Přátelé," obrátil se Billot ke dvěma nebo ke třem stům posluchačům před farou, "chcete raději poslouchat mé důvody nebo nadávky pana faráře?"

"Mluvte, pane Billote, mluvte!"

Billot se podíval na abbého a pokračoval:

"Řekl jsem, že každý, kdo dostává nějakou mzdu, musí vykonávat práci, za kterou je placen. Tak například pan obecní tajemník je placen za to, že vede obecní písemnosti, že odpovídá na dopisy a vyřizuje všechno, co mu uložil pan starosta. Pan starosta ho poslal k vám, pane faráři, aby vám donesl program slavnosti. A panu tajemníkovi jistě ani nenapadlo, aby panu starostovi odpověděl: Pane starosto, já ten program panu faráři neponesu. Nebo vás to snad napadlo, pane tajemníku?"

"Nenapadlo," odpověděl poslušně tajemník.

"Slyšíte, pane faráři?"

"Sofisto!" ušklíbl se abbé.

"Ticho, ticho!" volalo shromáždění.

Billot pokračoval:

"Tady je městský strážník, který je placen za to, aby udržoval pořádek a zakročil tam, kde byl pořádek porušen. Když se před chvílí domníval pan starosta, že jste porušil pořádek, pane faráři, a když zavolal strážníka, nenapadlo strážníka, aby mu odpověděl: Udělejte si, pane starosto, pořádek sám. Nebo vás to snad napadlo?"

"Ani ve snu," odpověděl policajt. "Pan starosta poručil a já jsem tu byl jako na koni."

"Slyšíte, pane faráři?"

Abbé Fortier se jenom zaškaredil.

"Počkejte," triumfoval Billot. "Tady je počestný mistr zámečnický. Jeho řemeslem je, jak už samo jméno naznačuje, vyrábět, otvírat a zavírat zámky. Před chvílí pro něho poslal pan starosta, aby otevřel dveře do fary. Ani na okamžik mu nenapadlo, aby řekl starostovi: Otevřte si je sám. Viď, Picarde, že tě to ani nenapadlo?"

"Bodejť jo," odpověděl zámečník. "Sebral jsem svý fidlátka a cválal sem. Ať každej dělá poctivě svou práci a krávy budou dobře dojit."

"Slyšel jste, pane faráři?"

"Lupiči!" zasyčel abbé.

"Řekněte mně," pokračoval s neúprosnou demagogií Billot, "jak to, že vy, jenž máte dávat příklad, neplníte svou povinnost jako každý jiný?"

"Výborně, Billote, výborně!" volalo shromáždění.

"Nejenže nekonáte svou povinnost, ale udáváte špatný příklad a děláte rozbroje."

"Ach vy jeden," pochopil abbé Fortier, že se musí bránit, "církev je nezávislá, církev neposlouchá kdekoho, církev odpovídá sama sobě."

"A to je právě chyba," rozohnil se Billot, "takhle vytváříte stát ve státě, druhou moc vedle státní moci. Buď jste Francouz, nebo cizinec, buď jste občan, nebo jím nejste. Nejste-li občan, nejste-li Francouz, jste-li Prušák nebo Angličan nebo Rakušan, platí-li vás pan Pitt, pan Koburk nebo pan Kounic, poslouchejte si pana Pitta, pana Koburka nebo pana Kounice, ale jste-li Francouz, jste-li občan, buďte poslušen národa, jenž vás platí!"

"Výborně, výborně!" volalo tři sta hlasů.

"A tak tedy," provolal zvučným hlasem Billot, "vyzývám vás, občane Fortiere, jménem národa, abyste plnil své poslání pokoje a míru a svolával milost a požehnání nebes, štědrost Prozřetelnosti a milosrdenství Páně na své spoluobčany a na svou vlast!"

"Výborně, výborně!" hlučel dav. "K oltáři! K oltáři!"

Povzbuzen tím křikem vytáhl statkář svou silnou rukou ze síně snad prvního kněze ve Francii, který dal tak otevřeně signál ke kontrarevoluci.

Abbé Fortier pochopil, že se nemůže vzpírat.

"Tak si mě jenom mučte!" provolal hlasitě k davu.

"Volám po koruně mučednické, toužím po koruně mučednické, velebím mučednickou korunu!"

A velikým hlasem zanotoval Libera nos, Domine.

To tedy byl ten podivný průvod, valící se směrem k náměstí za divého pokřiku, jenž zachránil Pitoua v okamžiku, kdy se mu zatočila hlava z toho, jak mu Kateřina děkovala, jak něžně k němu promlouvala a jak mu tiskla ruce.

56. Prohlášení práv člověka

Pitouovi připomněl ten hluk pařížské bouře, jichž tolik zažil. Napadlo ho, zda se neblíží nějaká banda vrahů, zda nebude nucen bránit nějakého nového Flessellesa, Foulona nebo Berthiera. Proto zavelel "Do zbraně!" a postavil se v čele svých třiatřiceti mužů.

Ale zástup se rozestoupil a Pitou spatřil jen abbého Fortiera. Vlekl ho Billot a scházela mu jen mučednická palma, aby se podobal prvním křesťanům v cirku.

Přirozený cit mu velel, aby bránil starého učitele, o jehož provinění dosud nic nevěděl.

"Co to děláte, pane Billote?" vykřikl a vyběhl proti statkáři.

"Tatínku!" zvolala Kateřina a vrhla se za Pitouem.

Ale stačil jediný Billotův pohled a Pitou a Kateřina zůstali zaraženě stát.

Billot došel až k tribuně, sám pustil abbého Fortiera a vztáhl ruku k oltáři:

"Hle, zde je oltář vlasti, na němž jsi odmítl obětovat. Já, Billot, prohlašuji, že nejsi té cti hodem! Abys mohl vystoupit po těchto posvátných stupních, musil bys cítit v srdci touhu po svobodě, oddanosti k vlasti, lásku k lidstvu. Toužíš po osvobození světa, občane Fortiere? Občane Fortiere, jsi oddán své vlasti? Otče Fortiere, miluješ bližního jako sebe samého? Jestliže ano, přistup směle k tomuto oltáři a vzývej Boha! Ale necítíš-li se tu mezi námi všemi jako první občan, postup své místo jinému, hodnějšímu, odejdi a nevracej se!"

"Nešťastníku!" couvl abbé o krok a zvedl ruku. "Nevíš, komu vyhlašuješ válku!"

"Vím to dobře!" rozkřikl se Billot. "Vyhlašuji válku vlkům, liškám a hadům. Všemu, co chce uštknout, hrýzt, trhat. Nuže!" Billot se udeřil do široké hrudi, "uštkněte, hryzte, trhejte!"

Bylo ticho jako v kostele. Zástup se rozestoupil, aby propustil kněze, a ihned se zase zavřel, plný ohromení a obdivu k neohroženému muži, jenž se neváhal postavit proti strašlivé moci, jež v té době ještě ovládala polovinu světa, proti kněžstvu.

Jako by tu najednou už nebyl starosta, městská rada: pánem tu už byl jen Billot.

Pan de Longpré přistoupil k nájemci:

"Po tomhle všem, pane Billote, nemáme teď kněze!"
"Nu a co na tom?"
"Nemáme-li kněze; nemá kdo sloužit mši."
"Žádné neštěstí," mávl rukou Billot, jenž od prvního přijímání vkročil do kostela jen dvakrát, o svatbě a při křtu své dcery.
"Neříkám, že to je velké neštěstí," odpověděl starosta, jenž si právem v téhle situaci netroufal Billotovi odporovat, "ale jak uspořádáme slavnost?"
"Slavnostněji než kdy jindy," zvolal Billot v prorockém oduševnění. "Vystupte jen se mnou k oltáři, starosto, vy po mé pravici, a ty, Pitou, po mé levici... A teď poslouchejte, uslyšíte, co jste ještě neslyšeli! Uslyšíte Prohlášení práv člověka, Krédo svobody, evangelium budoucnosti!"
Uprostřed mezi starostou, představitelem občanské moci, a mezi Pitouem, představitelem moci ozbrojené, vztáhl Billot ruku a zpaměti, tak jak to ve svatém nadšení pochytil na pařížských schůzích a jak ho tomu doktor Gilbert naučil - počestný statkář, jak víme, neuměl ani číst, ani psát - přednesl Prohlášení práv člověka, Krédo svobody, evangelium zítřka. Shromáždění vyslechlo jeho projev mlčky, s obnaženou hlavou; všichni ti lidé, od včerejška svobodní či spíše teprve včera osvobozeni, chtěli znát práva, jež pro ně byla dobyta a jichž dosud nedokázali používat.
Billot tedy recitoval zvučným hlasem:

PROHLÁŠENÍ PRÁV ČLOVĚKA

Článek první
Lidé se rodí a zůstávají svobodní a rovnoprávní. Společenské rozdíly mohou být založeny jen na obecném prospěchu.

Článek druhý
Cílem každého politického sdružení je zachovat přirozená a nezadatelná práva člověka. Ta práva jsou:
vlastnictví, bezpečnost a právo na odpor proti útisku.

(Slova "právo na odpor proti útisku" pronesl Billot jako člověk, jenž viděl, jak padají zdi Bastily, a jenž ví, že nic neodolá rameni lidu, vztáhne-li se rámě lidu po čemkoliv.)

Článek třetí
Všechna moc pochází z lidu. Žádný sbor, žádný jednotlivec nemůže vykonávat moc, jež by v podstatě nevycházela z lidu...

(Tato věta připomněla živě všem spor mezi Billotem a abbém Fortierem, v němž se statkář dovolával právě této zásady.)

Článek čtvrtý
Svoboda spočívá v tom, že člověk může dělat všechno, co neškodí druhému. Přirozená práva každého člověka nemají jiné hranice než ty, jež zaručují ostatním členům společnosti, aby požívali týchž práv. Tyto hranice určuje zákon...

(Článek byl pro prosté mysli Billotových posluchačů poněkud abstraktní; proto byl přijat chladněji, s menším potleskem a jásotem než tři články, předchozí, ačkoli byl, po pravdě řečeno, daleko důležitější.)
Billot pokračoval:

Článek pátý
Zákon má právo zakázat jen činy, které škodí společnosti. Všechno, co zákon nezakazuje, je dovoleno, a nikdo nesmí být nucen k ničemu, co zákon nepřikazuje...

"To znamená" - ozval se hlas z davu - "že kněží už na nás nemohou chtít desátek a král robotu, když zákon nepřikazuje robotu a zrušil desátek?"
"Tak jest," odpověděl Billot, "a my jsme od nynějška a provždycky zproštěni všeho ponižujícího trýznění."
"Ať žije zákon!" ozvalo se sborem.
Billot pokračoval:

Článek šestý
Zákon je výrazem vůle lidu...

Billot se na okamžik odmlčel, zvedl slavnostně ruku a rozhlédl se po posluchačích.
"Poslouchejte dobře, přátelé, bratři, spoluobčané:
všichni Francouzi mají právo účastnit se osobně anebo svými zástupci na tvorbě zákonů...
Zvýšil hlas, aby nikomu neušlo ani slovo:
Zákon musí být stejný pro všechny: ať chrání, nebo trestá...
A ještě mocnějším hlasem pokračoval:

Všichni občané jsou si před zákonem rovni, všichni mají stejný přístup ke všem hodnostem a veřejným úřadům podle svých schopností a bez jakéhokoli rozdílu, na základě svých zásluh a nadání...

Také šestý článek byl přijat všeobecným potleskem.

Billot pokračoval:

Článek sedmý

Nikdo nesmí být obviněn, zatčen, vzat do vazby než podle zákona a způsobem, jak to předpisuje zákon. Ti, kdo vyvolávají, vymáhají, provádějí nebo dávají provádět protizákonné příkazy, budou potrestáni. Ale každý občan, je-li vyzván nebo zadržen jménem zákona, má okamžitě uposlechnout. Kdo se zpěčuje, dopouští se provinění.

Článek osmý

Zákon stanoví jen tresty nevyhnutelné nutné. Nikdo nesmí být trestán, leč na základě zákona platného a vyhlášeného dříve, než byl čin spáchán, a jenom zákonným způsobem.

Článek devátý

Každý člověk je považován za nevinného až do chvíle, kdy byl uznán vinným podle zákona. Jestliže je nevyhnutelně nutné, aby byl vzat do vazby, každá tvrdost, jež není nezbytná k zajištění jeho osoby, má být zákonem přísně trestána.

Článek desátý

Nikdo nesmí být obtěžován pro své názory, počítaje v to ž názory náboženské, pokud jejich veřejný projev neruší zákonný pořádek.

Článek jedenáctý

Svobodné šíření myšlenek a názorů je jedním z nejdrahocennějších práv člověka. Každý občan smí své názory svobodně vyjadřovat slovem, písmem i tiskem.

Zneužití této svobody smí být trestáno jen v případech stanovených zákonem.

Článek dvanáctý

Veřejná moc je zárukou lidských a občanských práv: tato moc je tedy zřízena ve prospěch všech a zároveň má usnadňovat povinnosti těch, jimž byla svěřena.

Článek třináctý

Všeobecné daně jsou nezbytné pro udržení veřejné moci a pro výdaje státní správy; mají být rovnoměrně rozvržené na všechny občany podle jejich možností.

Článek čtrnáctý

Všichni občané mají právo přímo nebo prostřednictvím svých zástupců zkoumat nezbytnost všeobecných daní, svobodně se k ním vyjádřit, sledovat, jak se jich užívá, a stanovit jejích výši, rozložení, krytí a trvání.

Článek patnáctý

Společnost má právo žádat od každého veřejného činitele účet z jeho činnosti.

Článek šestnáctý

Společnost, v níž není právních záruk a jistoty ani vymezeného rozdělení moci, není společnost ústavní.

Článek sedmnáctý

Vlastnictví je neporušitelným a posvátným právem. Nikdo ho nesmí být zbaven, leda když toho nezbytně žádá veřejná, zákonem zjištěná potřeba, a to jen po předchozím spravedlivém odškodnění.

"A nyní," pokračoval Billot, "když znáte tyto zásady, poslyšte, občané, co z nich plyne. Slyšte, bratři, slyšte, přátelé, kteří jste se vyhlášením svých práv stali svobodnými lidmi!"

"Ticho! Slyšte!" zaznělo ze shromáždění, jež i beztoho naslouchalo zbožněji než v kostele. Snad je opravdu, co jim zvěstoval Billot, zajímalo víc, než čemu říkal abbé Fortier slovo boží.

Billot pokračoval:

"Národní shromáždění ve snaze zakotvit francouzskou ústavu na zásadách, které slavnostně uznalo a vyhlásilo, zrušilo neodvolatelné všechna ustanovení a řády, jež porušují svobodu a rovnoprávnost... "

Billotův hlas dostal výhružný přízvuk a bylo z něj cítit nenávist.

"Nemáme tedy už ani šlechtu," pokračoval, "ani pairy, ani dědičné hodnosti, řády, ani feudální režim, vrchnostenskou justici, žádné tituly, přídomky a výsady, které z toho plynuly, nejsou už žádní rytíři, korporace nebo vyznamenání, které by vyžadovaly šlechtický původ a jichž by člověk dosahoval rodem - nemáme už žádnou jinou vrchnost než veřejné úřady, pokud vykonávají své funkce.

Veřejné úřady nesmějí být ani prodávány, ani se nesmějí dědit z otce na syna; pro nikoho, pro žádnou část národa ani pro žádného jednotlivce neexistuje už žádná výsada ani výjimka z práva, které platí stejně pro všechny Francouze.

Neexistuje už cechovní zřízení ani žádné stavovské, umělecké nebo řemeslnické korporace.

Konečně zákon neuznává ani náboženské sliby, ani jakékoli jiné závazky, odporující přirozenému právu a ústavě..."

Billot se odmlčel.

Všichni poslouchali v nábožném mlčení.

Poprvé slyšel lid udiveně a vděčně uznaní svých práv; byla vyhlášena za bílého dne, v plném slunečním světle, před tváří Pána, kterého tak dlouho prosili v modlitbách o tuto přirozenou chartu; dostalo se jim jí po staletích otroctví, bídy a utrpení.

Poprvé poznal svou sílu obyčejný člověk, muž z lidu, na němž spočívala stavba monarchie se šlechtou a duchovenstvem po šest set let; poprvé dělník, řemeslník, sedlák poznal svou cenu, své přirozené místo na zemi, a to nikoli z milosti pána, ale ústy člověka sobě rovného.

Proto také, když dozněla poslední slova: "Zákon neuznává ani náboženské sliby, ani jakékoli jiné závazky odporující přirozenému právu a ústavě", když na závěr své řeči provolal Billot heslo tak nové, že leckomu mohlo ještě připadat jako provinění, totiž "Ať žije národ!", když objal pravicí starostu a levicí kapitána, tu, ačkoli pan Longpré byl jen starosta venkovského města, kapitán Pitou jen velitel hrstky venkovských chasníků a sám Billot do nedávna jen nevzdělaný nájemce panského statku, zásada, kterou ti tři tady zastupovali, byla přes jejich osobní nedostatečnost tak vznešená, že ze všech úst zahřmělo bouřlivé "Ať žije národ!", lidé se líbali a objímali a všechna srdce bila alespoň na tu chvíli ve společném taktu.

Byl to jeden z těch výjevů, o nichž Gilbert vypravoval královně a jež královna nedokázala pochopit. Billot sestoupil ze stupňů oltáře uprostřed všeobecného jásotu.

Kapela z Villers-Cotterets spolu s ostatními kapelami z okolních vesnic spustila hned ryčnou píseň, která se zpívala na svatbách a o křtinách: Kdepak je člověku líp než mezi svými?

A opravdu, v té době se celá Francie stala jednou velkou rodinou; jako by nikdy nebylo náboženských bojů; všechny provinciální předsudky byly tytam. Ve Francii se uskutečnilo, co se snad jednou uskuteční na celém světy: starý zeměpis byl překonán, zmizely hory, zmizely řeky, zmizely všechny hranice mezi lidmi; byla jedna řeč, jedna vlast, jedno srdce.

A tím naivním popěvkem, s nímž francouzská rodina kdysi vítala Jindřicha IV. a jimž dnes svobodný národ zdravil -svobodu, začal radostný tanec, ohromná farandola; jako nekonečný řetěz se odvíjel z náměstí, od oltáře vlasti, až do nejodlehlejších uliček na obvodu města.

Na ulice se vynesly stoly; nikdo dnes nejedl doma. Boháč nebo chuďas, každý přinesl svou mísu, svůj talíř, hrnek moštu, džbán piva, láhev vína nebo třeba jen sklenici vody a všechno obyvatelstvo městečka zasedlo ke společné hostině, vzdávajíc díky Bohu. Šest tisíc občanů hodovalo u jednoho stolu, posvátného stolu volnosti a bratrství.

Billot byl hrdinou díle. Dělil se velkodušně o všechny pocty se starostou a s Pitouem.

Nemusíme jistě připomínat, že u tabule se Pitou přičinil, aby byl co nejblíž Kateřině. Nemusíme jistě podotýkat, že při farandole našel Pitou příležitost podat ruku Kateřině.

Ale ubohé děvče bylo smutné. Její ranní veselost zmizela jako svěží a usměvavé jitro v bouřlivých poledních mracích.

Sporem s abbé Fortierem, Prohlášením lidských práv vmetl její otec výzvu ve tvář duchovenstvu a šlechtě; výzvu tím hroznější, že vzešla z nejnižších společenských vrstev.

Kateřina myslila na Izidora, jenž teď už nebyl nic... nic než kterýkoli jiný obyčejný člověk.

Nelitovala jeho titulu, společenského postavení, bohatství; byla by Izidora milovala, i kdyby byl obyčejný sedlák. Ale zdálo se jí, že vůči tomu mladému muži je tohle všechno surové, nespravedlivé a sprosté. Zdálo se jí, že její otec, když mu vyrval všechny tituly a výsady, jí ho tím nijak nepřiblížil, ale naopak vzdálil navždycky.

Na mši si už nikdo nevzpomněl. Abbému Fortierovi jeho protirevoluční výpad téměř odpustili: Jenom v poloprázdné třídě nazítří poznal, že se u vlasteneckých rodičů ve Villers-Cotterets připravil o všechnu popularitu, když odmítl sloužit mši na oltáři svobody.

57. Pod oknem

Slavnost, kterou jsme právě popsali, měla takovými místními federacemi spojit všechny francouzské obce a byla jen jakousi přípravou na velkou slavnost sbratření, která se bude slavit v Paříži 14. července 1790.

Při těchto dílčích federacích rozhlížely se již obce po delegátech, které vyšlou na všeobecnou federaci.

Úloha, kterou hráli tu neděli 18. října Billot a Pitou, z nich přirozeně učinila reprezentanty svých spoluobčanů, až nadejde den všeobecné federace.

Ale že ten den byl ještě daleko, vrátilo se všechno do starých kolejí, život šel starými cestami, z nichž jenom na okamžik vyrušil velký otřes poklidné venkovské městečko.

Mluvíme-li o klidném venkovském životě, nechceme tím nikterak říci, že život na venkově nemá - jako kdekoli jinde - své radosti a žaly. Sebemenší potůček, bublající na louce chudého sedláčka, stejně jako majestátní veletok, řítící se vodopádem z alpských velikánů, aby se vrhl do moře jako dobyvatel, každý ten tok, ať už jsou jeho břehy posety chudobkami anebo lemovány řadou skvělých měst, protéká kolem míst stinných i slunečných.

Kdyby snad o tom ještě pochyboval čtenář, jehož jsme uvedli do tuilerijského paláce, statek otce Billota mu ochotně poskytne nový příklad.

Napohled tu všechno vypadalo klidné a dokonce usměvavé. Kolem páté ráno se otevřela velká vrata, obrácená k rovině, na níž se rozkládá les v létě jako zelená záclona, v zimě jako smuteční závoj. Z vrat vyjde rozsévač, na zádech pytel pšenice smíšené s popelem. Oráč na koni jede na pole zapřáhnout do pluhu, který zanechal včera na konci brázdy. Pasačka vyžene bučící stádo, vpředu býk jako milostpán, za ním jeho krávy a jalovice, mezi nimi pasaččina oblíbená kravka, kterou poznáte podle hlaholného zvonce. Konečně, poslední, na silném normandském valachu mimochodníku sám otec Billot, pán, duše, život celého tohohle malého světa.

Nezúčastněný pozorovatel by si možná ani nepovšiml, že pán vyjel ze statku, a když už, pak v statkářově zamračeném a pátravém pohledu, v tom, jak pozorně naslouchá každému šramotu, jak v kruhu objíždí statek a přitom nespouští oči ze země jako lovec, jenž jde po stopě - nezúčastněný pozorovatel, jářku, by v našem hrdinovi viděl jen hospodáře, jenž se chce přesvědčit, bude-li hezký den a nevběhli-li mu z lesa, kde jedině je ještě může zasáhnout knížecí olovo vévody Orleánského nebo jeho hajných, kanci do brambor, vlci do ovčince nebo zajíci do jetele.

Jenže ten, kdo by věděl, co se děje v hloubi duše bodrého statkáře, by viděl v každém jeho kroku cosi daleko vážnějšího:

Pohlíží-li do tmy, je to proto, neuvidí-li plížit se někoho do statku nebo ze statku.

Naslouchá-li v tichu, jde mu jen o to, neozve-li se nějaké přidušené zavoláni z Kateřinina pokoje k vrbovému háji anebo k příkopu, dělícímu les od roviny.

Prohlíží-li si tak pátravě půdu, nejde mu o nic jiného, než aby podle lehkosti a útlosti otisku rozeznal šlépěj aristokratovu.

Pokud jde o Kateřinu, tatík Billot se k ni choval o něco vlídněji, přesto však zbloudilá ovečka neustále cítila, že péče otcovská ji svírá jako ocelový krunýř. ~a dlouhých, osamělých a úzkostlivých zimních nocí se často v duchu ptala, nebylo-li by lépe, kdyby Izidor zůstal v dálné cizině a nevracel se do Boursonnes.

Matka Billotová žila dále svým jednotvárným životem: muž se ji vrátil, dcera se uzdravila; to byl celý její obzor, a bylo by potřebí mnohem zkušenějšího oka, než jakým oplývala matka Billotová, aby postřehla v hloubi manželovy duše podezření, v hloubi dceřina srdce úzkost.

Pitou vychutnal až do dna slávu skvělého kapitána, do níž se přece jen mísil pocit neurčitého smutku, a upadl do svého přirozeného rozpoložení, to jest do tiché a smírné melancholie. Ráno co ráno navštěvoval matku Colombku. Nepřišlo-li psaní pro Kateřinu, vracel se smutně do Haramontu. Kateřina nedostala psaní, říkal si truchlivě, a nebude mít tedy ani, proč by si měla vzpomenout na toho, kdo je přinesl. Přišlo-li psaní, položil je nábožně do dutiny ve vrbě a vracel se smutněji, než kdyby bylo nepřišlo. Říkal si, že Kateřina na něho myslí, jenom když ho potřebuje a jenom když krásný šlechtic, jehož mohlo Prohlášení lidských práv připravit o titul, nikoli však o půvab a eleganci, k tomu zavdá podnět.

Snadno ovšem pochopíme, že Pitou nebyl posel čistě pasivní, a byl-li věrný, nebyl slepý. Kateřina se vyptávala na Turín a na Sardinii, a tak mu sama vyjevila cíl Izidorovy cesty. Podle poštovního razítka poznal důvtipný kapitán, že mladý aristokrat je v hlavním městě Piemontu. Potom jednoho krásného dne nenesla už poštovní známka razítko Turín, nýbrž Lyon, a dva dny nato, totiž 25. prosince, přišel dopis s razítkem Paříž.

Pitou nemusil namáhat svůj ostrovtip, aby pochopil, že vikomt Izidor de Charny opustil sladkou Itálii a vrátil se do Francie.

Jakmile byl v Paříži, bylo jasné, že se co nevidět vrátí do Boursonnes.

Pitouovi se sevřelo srdce. Byl odhodlán k obětem, tím však není ještě řečeno, že by byl v jeho srdci odumřel veškerý cit.

A tak v den, kdy přinesl dopis z Paříže, rozhodl se Pitou, aby měl nějakou záminku, že půjde klást oka do revíru Bruyére-aux-Loups, kde, jak jsme viděli, válčil s takovým zdarem proti králíkům a zajícům na začátku našeho vyprávění.

Pisseleuský statek ležel právě na cestě z Haramontu do onoho kusu lesa, kde se říkalo Bruyére-aux-Loups.

Nebylo tedy nic divného, že tam Pitou cestou zaskočil.

Vybral si k tomu chvíli, kdy Billot konal svou odpolední objížďku po polích.

Podle svého zvyku se Pitou pustil napříč rovinou, až dospěl na silnici vedoucí z Paříže do Villers-Cotterets, odtud ke statku v Noue a z Noue úvozem do Pisseleu.

Podél zdí statku, kolem ovčinců a stájí došel až k velkým vratům, proti nimž se zvedalo obytné stavení.

Když byl až u vrat, rozhlédl se kolem sebe stejně pátravě, jako to činil tatík Billot, a v okně spatřil Kateřinu.

Zdálo se, že Kateřina někoho vyhlíží. Její pohled těkal po celé šířce lesa mezi silnicemi od Villers-Cotterets do la Ferté-Milon a od Boursonnes do Villers-Cotterets.

Pitou neměl nikterak v úmyslu Kateřinu překvapit. Postavil se tak, aby dívčin pohled na něm musil utkvět, a Kateřinin. pohled na něm vskutku utkvěl.

Kateřina se na něho usmála. Pro Kateřinu byl Pitou jenom přítel, ba víc než jenom přítel, byl to její důvěrník.

"To jste vy, milý Pitou!" usmála se. "Jaký dobrý vítr vás zavál na naši stranu?"

Pitou ukázal na oka, otočená kolem zápěstí.

"Napadlo mi, slečno Kateřino, že bych vám mohl přinést párek měkoučkých králíčků, abyste si na něm pochutnala. A protože nejlepší jsou v la Bruyére-aux-Loups, protože tam roste spousta mateřídoušky, trošku jsem si přispíšil, abych vás uviděl a mohl se vás poptat, jak se vám daří."

Kateřina se usmívala, lichotilo jí, že je k ní Pitou tak pozorný. Potom řekla:

"Jak se mi daří? Jste velmi laskav, pane Pitou. Věnoval jste mi velkou péči, když jsem byla nemocná, a nepřestal jste se o mě starat, ani když jsem se uzdravovala, a tak jsem teď už skoro zdráva."

"Skoro!" povzdechl si Pitou. "Hrozně bych chtěl, abyste byla úplně!"

Kateřina se začervenala, i ona si povzdychla, vzala Pitoua za ruku, jako by mu chtěla říci něco důležitého, pak si to však rozmyslela, pustila Pitouovu ruku, udělala několik kroků, jako by hledala kapesník, a když ho našla, utřela si čelo, na němž se jí pěnily kapičky potu, přestože byla nejchladnější roční doba.

Pátravému Pitouovu pohledu neušel jediný dívčin pohyb.

"Máte něco na srdci, slečno Kateřino?" otázal se.

"Já?... Ne, nic... Co bych mohla mít na srdci, milý Pitou?" odpověděla dívka zastřeným hlasem.

"Totiž, slečno Kateřino," dodal si Pitou odvahy, "kdybych vám mohl nějak pomoci... Nemusíte se přede mnou

ostýchat."

Kateřina chvilku váhala.

"Milý Pitou, už jste mi dokázal, že se na vás mohu spolehnout, když to je opravdu potřeba. Jsem vám za to velmi vděčná; ale opravdu, nepotřebuji nic."

Potom tiše dodala:

"Tento týden nemusíte chodit na poštu, několik dní nedostanu žádné psaní.

Pitou už měl na jazyku, že to tušil; chtěl se však přesvědčit, kam až sahá dívčíma důvěra vůči němu.

Děvče však už .neřeklo nic, jako by jen chtělo Pitoua ušetřit zbytečných pochůzek.

Jenže Pitou tu také nebyl od včerejška. Jestliže se pan Izidor vrátil do Paříže, nebyl to ještě žádný důvod, aby Kateřině nepsal. Nebude-li psát, počítá s tím, že se s ni uvidí.

Ještě dnes ráno uložil Pitou do duté vrby psaní; neoznamoval v něm snad Kateřině milenec, že se s ní co nejdřív shledá? Nepátral snad dívčin zrak v okamžiku, kdy ji Pitou spatřil a kdy ona zahlédla Pitoua, po nějakém znamení na kraji lesa, že se milenec už vrátil?

Pitou čekal, chtěl dívce popřát čas, aby si rozmyslila, nemá-li mu přece jen něco důvěrného svěřit. Když Kateřina zatvrzele mlčela, začal sám:

"Slečno Kateřino, všimla jste si, jak se pan Billot změnil?"

Dívka sebou škubla.

"Vy jste si něčeho všiml?" odpověděla na otázku otázkou.

"Slečno Kateřino," zakroutil Pitou povážlivě hlavou, "přijde okamžik, říkám vám to jako přítel, že ten, kvůli komu se pan Billot takhle změnil, zažije horkou chvilku, za to bych dal krk."

Kateřina zbledla.

Hned se však podívala Pitouovi pevně do oči a nadhodila:

"Proč říkáte ten a ne ta? Bude to možná žena a ne muž, na kom si vyleje svůj vztek... "

"Ach, slečno Kateřino," zděsil se Pitou, "vy jste mě polekala! Cožpak se máte čeho bát?"

"Milý příteli," odpověděla smutně Kateřina, "dívka, jež zapomněla na svůj původ a zamilovala se do člověka, jenž stojí vysoko nad ní, má se od rozhněvaného otce vždycky čeho bát."

"Slečno," osmělil se Pitou, "myslím, že na vašem místě... "

"Co byste dělal, kdybyste byl na mém místě?" otázala se Kateřina, když se mladík odmlčel.

"Na vašem místě... ale ne! Byla byste málem zemřela jenom proto, že na nějaký ten den odjel. Kdybyste se ho měla vzdát, měla byste z toho určitě smrt, a já nechci, abyste umřela. To bych vás raději viděl smutnou a nemocnou nežli tam na krchově na konci Pleux... Ach, slečno Kateřino, je to bída, je to bída!"

"Pst," zašeptala Kateřina, "mluvme o něčem jiném nebo raději mlčme, tamhle jede otec!"

Pitou se otočil a vskutku uviděl nájemce. Hnal si to tryskem.

Když zpozoroval, že u Kateřinina okna stojí muž, zarazil koně; potom však poznal, kdo to je, a cválal dál.

Pitou mu vyšel několik kroků vstříc s úsměvem a s kloboukem v ruce.

"To jsi ty, Pitou?" pozdravil ho nájemce. "Přišel jsi na oběd?"

"To bych si nedovolil, pane Billote," zavrtěl hlavou mladík, v tom okamžiku však zachytil Kateřinin povzbudivý pohled a dodal:

"Ale kdybyste mě pozval, neodmítl bych."

"Tak já tě tedy zvu," řekl nájemce.

"A já s díky přijímám," uklonil se Pitou.

Statkář pobodl koně a vjel pod klenbu vrat.

Pitou se vrátil ke Kateřině.

"Chtěla jste, abych zůstal?"

"Ano, Pitou... Mračí se dnes jako čert."

Potom zašeptala spíše jen sama pro sebe:

"Že by snad už věděl?"

"Co, slečno?" zeptal se Pitou, jenž měl sluch jako rys.

"Nic," odpověděla Kateřina a zavřela okno.

58. Otec Chlodvík znovu na scéně

Kateřina se nemýlila. Billot přivítal Pitoua vlídně, ale tvářil se jako čert. Podal Pitouovi ruku a Pitou cítil, jak je studená a vlhká. Kateřina nastavila jako obyčejně otci zbledlé líce, tatík Billot se však jen letmo dotkl rty jejího čela. Matka Billotová se zvedla jako vždy, když vešel Billot do světnice, dávala tak najevo úctu a poslušnost. Ale Billot si jí ani nevšiml.

"Oběd je hotov?" zeptal se stroze.

"Ano, hospodáři," odpověděla hospodyně.

"Pojďme tedy ke stolu," vybídl statkář, "mám do večera ještě hodně co dělat."

Vešli do malé jídelny. Jediné okno té tmavé místnůstky vedlo do dvora a nikdo nemohl zvenčí vejít do kuchyně, aby se nemihl kolem toho okna.

Přinesli ještě příbor pro Pitoua a posadili ho mezi obě ženy zády k oknu.

Ať si měl Pitou sebevětší starosti, na jeden jeho orgán neměly ty starosti nikdy žádný vliv, totiž na žaludek. A tak při prvním jídle nemohl Billotův bystrozrak pozorovat na hostu nic než radostné uspokojení z výtečné zelné polévky a z hovězího na špeku.

Přesto by byl Billot rád věděl, přivedla-li chasníka na statek náhoda nebo uvážený záměr.

Proto také v okamžiku, když odnášeli se stolu hovězí na špeku, aby přinesli čtvrt pečeného jehněte (Pitou přivítal to něžné zvířátko neméně vřele), odkryl hledí a udeřil na něho rovnou:

"A teď, Pitou, když vidíš, že jsi nám na statku vždycky vítán, směli bychom vědět, co tě přivedlo do našich končin?"

Pitou se usmál, podíval se lišácky kolem sebe, jako by se chtěl přesvědčit, nenaslouchá-li tu přece jen někde nějaké zbytečné ucho, a zároveň si zavazoval přítomné k blahovolné mlčenlivosti, potom vyhrnul levou rukou pravý rukáv kazajky a ukázal dva tucty krásných drátěných ok ovinutých kolem zápěstí jako náramek.

"Podívejte se, otče Billote!"

"Ale, ale," podivil se tatík Billot, "to jsi už vyhubil všechny králíky v Longpré a v Taille-Fontaine, že nám pytlačíš v našem revíru?"

"To ne, pane Billote," zavrtěl prostoduše hlavou Pitou, "ale motal jsem se tam už nějak moc dlouho a ty potvory králíci už znají má oka a nelezou do nich. Tak jsem si řekl, půjdeš dnes v noci zazpívat ukolébavku králíčkům otce Lajeunessa, ty ještě nejsou tak mazaný a mají moc jemný masíčko, protože žerou samou mateřídoušku a vřes."

"U sta hromů, nevěděl jsem, že máš takovej mlsnej jazejček, kmotře Pitou," uhodil pěstí do stolu statkář.

"To já ne pro sebe," ohrazoval se mladík, "to já pro slečnu Kateřinu. Byla tak dlouho nemocná, chudinka, a potřebuje něco jemnýho... "

"To máš pravdu, hochu," vskočil mu do řeči Billot, "však vidím, že ještě do ničeho ani nešťouchla."

A ukázal na Kateřinin prázdný talíř - dívka sice polkla několik lžic polévky, ale hovězího a jehněte si ani neuždíbla.

"Nemám chuť, tatínku," zarděla se dívka, "vypila jsem hrnec mléka a snědla velký kus chleba, právě než přišel pan Pitou."

"Já se neptám, nač máš nebo proč nemáš chuť," odsekl otec Billot, "říkám jen, co vidím."

Zároveň se podíval oknem na dvůr a vstal od stolu.

"A hele, někdo k nám jde."

Pitou ucítil, jak ho Kateřina pod stolem kopla; podíval se na ni a uviděl, že je bledá jako smrt a že mu ukazuje očima na okno.

Podíval se na dvůr a poznal svého starého přítele, otce Chlodvíka, šel zrovna kolem okna, Billotovu dvojku přes rameno. Nájemcova puška se poznala podle stříbrného kování.

"A hele," zaradoval se Pitou, který v tom všem pořád ještě neviděl nic tak hrozného, "otec Chlodvík. Nese vám flintu, pane Billote."

"Vidím," řekl Billot a sedl si znova ke stolu, "a jestli ještě neobědval, poobědvá s námi. Ženo, otevři dveře otci Chlodvíkovi!"

Matka Billotová vstala a šla otevřít dveře; Pitou nespouštěl oči z Kateřiny a uvažoval, co se vlastně děje, že Kateřina tak zbledla.

Otec Chlodvík vešel do světnice; přes rameno měl statkářovu pušku a v ruce zajíce, kterého tou puškou zastřelil.

Čtenář si jistě vzpomene, že otec Chlodvík dostal od vévody Orleánského svolení, že si smí jeden den zastřelit králíka, druhý den zajíce.

Dnes tedy přišla řada na zajíce.

Volnou ruku vtáhl otec Chlodvík k čemusi, co kdysi patrně vypadalo jako kožešinová čepice; teď z toho už byla jenom holá kůže, protože otec Chlodvík nedal čepici z hlavy a takhle krásně ji odřel v houští, jímž se dnes a denně prodíral; na trní byl stejně necitelný jako tříletý kanec.

"Pane Billote a vážená společnosti,! pozdravil, "otec Chlodvík se vám klaní."

"Dobrý den, otče," odpověděl Billot. "Vidím, že dovedete držet slovo."

"Co otec Chlodvík slíbí, pane Billote, to taky dodrží. Potkal ste mě dnes ráno: tatíku, vy ste takovej znamenitej střelec, udělejte mně tucet kulí do mý flinty, prokažte mi tu službu. Já povídám: Dokdy to potřebujete, pane Billote? Na dnes večer, ale určitě, povídáte vy. Dobrá, povídám, máte je mít. No a sou tady."

"Děkuji, otče Chlodvíku," řekl Billot. "Povečeříte s námi, viďte?"

"Jako by se stalo, pane Billote, zaplať Pánbůh."

Otec Chlodvík se domníval, že je známkou dobrého chování, nabízí-li vám někdo židli, říci: děkuji pěkně, já postojím, a zve-li vás někdo ke stolu, odpovědět: jako by se stalo, já nemám hlad. Billot to věděl:

"To nevadí," poplácal otce Chlodvíka po rameni, "jenom si sedněte, tatíku. Je tu co jíst a pít, a nechcete-li už nic od jídla, aspoň se napijete."

Matka Billotová, přesná a mlčenlivá jako automat, položila zatím na stůl talíř, ubrousek, nůž a vidličku a ke stolu přistrčila ještě jednu židli.

"No, když jinak nedáte," řekl otec Chlodvík.

Postavil pušku do kouta, zajíce položil na kredenc a sedl si ke stolu.

Seděl zrovna naproti Kateřině; děvče na něho hledělo s hrůzou.

Mírná a pokojná tvář starého hajného byla tak málo stvořená k tomu, aby někomu nahánělа strach, že si Pitou nedovedl vysvětlit, proč je Kateřina tak rozčilená a proč se chvěje na celém těle.

Billot zatím naložil hajnému na talíř a nalil do sklenice a otec Chlodvík, přestože se ze zdvořilosti upejpal, pustil se s chutí do obojího.

"To je vínečko, to je vínečko," pochvaloval si, vydávaje svědectví pravdě, "a to líbezné jehňátko! Zdá se, pane Billote, že se řídíte příslovím: staré víno, mladé jehně, boží dárek naší země."

Na povídání otce Chlodvíka nikdo neodpověděl a tatík, když viděl, že zábava vázne, pokládal jako host za svou povinnost udržovat rozpravu. Proto pokračoval:

"Povídám si: tak dneska by byla řada na zajícovi. Je to jedno, zastřelím-li si ušáčka na jednom konci lesa nebo na

druhým. Co kdybych si ho dneska práskl v revíru otce Lajeunessa? Aspoň uvidím, jak nese taková panská puška. Ulil jsem teda třináct koulí místo dvanácti. A nese náramně ta vaše flinta, pane Billote, jen co je pravda!"

"To nese," kývl hlavou Billot.

"Cože, dvanáct koulí?" podivil se Pitou. "Copak se někde střílí o ceny, pane Billote?"

"Ne," odpověděl řízně Billot.

"Já ji znám, tu. vaši flintičku," rozplýval se Pitou. "Tu zná každej v dalekým okolí. Viděl jsem to v Boursonnes o posvícení přede dvěma roky. Tam jste s ní přece vystřílel ten stříbrnej příbor, co s ním jíte, pane Billote, a ten krásnej pohár, co z něho pije slečna Kateřina... Ale co je vám, slečno?" doopravdy se vylekal Pitou.

"Mně?... Nic... " odpověděla Kateřina, ačkoli div nepadla do mdlob.

"Co by jí mělo být?" pokrčil rameny Billot.

"Musím vám říct," pokračoval otec Chlodvík, "že sem ve starým železe u zbrojíře Montagnona našel kadlub jedna báseň... Víte, najít kadlub, jakej zrovna potřebujete, to je zatracená věc. Ty zatracený Leclercovy malý kanóny, to sou skoro všecko čtyřiadvacítky, i když nesou jako tisíc čertů. Ale já sem našel kadlub akorát tak na vaši flintičku, ještě o trochu menší, ale to nic nedělá, obalíte si pěkně kouli namaštěnou kůží... Bude to na pevnej nebo na pohyblivej cíl?"

"Ještě nevím," odpověděl Billot. "Všecko, co zatím vím, je, že půjdu na čekanou."

"Aha, aha," pokyvoval hlavou otec Chlodvík, "kanci našeho pana vévody dostali chuť na vaše brambory, a vy ste si řekl: čím víc jich bude v soli, tím míň jich bude žrát."

Nastalo ticho přerušované jen těžkým oddychováním Kateřininým.

Pitou bloudil očima od hajného přes Billota na Kateřinu.

Snažil se pochopit, ale nedařilo se mu to.

Hledal vysvětlení ve tvářích matky Billotové bylo zhola zbytečno; nerozuměla ani tomu, co se povídá, natož aby v tom hledala nějaký skrytý smysl.

"To se ptám proto," rozvíjel otec Chlodvík svou myšlenku, "že jako jestli ty koule sou na černou zvěř, tak to budou jako kapánek malý. Takovej kanec, ten má kůži jako podešev, nemluvě o tom, že se rád rozběhne proti střelcovi. Viděl sem kance, co měli pod kůží pět, šest až vosm koulí, a to vojenskejch, co je jich šestnáct na libru, a vykračovali si jako při muzice."

"Není to na kance," řekl Billot.

Pitou nemohl přemoci zvědavost.

"Nezlobte se, pane Billote, ale jestli nebudete střílet o ceny a jestli nepůjdete na kance, tak nač vlastně půjdete?"

"Na vlka," řekl Billot.

"No jestli to je na vlka, tak to sou akorát," řekl otec Chlodvík a vysypal dvanáct koulí do talíře, až zachrastily. Třináctou má ušáček v břiše... Nevím, jak je to s brokama, ale kouli nese ta vaše flintička znamenitě."

Kdyby se byl Pitou podíval na Kateřinu, byl by viděl, že je bledá jako smrt.

Poslouchal však s takovým zájmem otce Chlodvíka, že neměl oči než pro něho.

Proto také, když řekl starý hajný, třináctou kouli že má zajíc v břiše, nemohl odolat, aby se o tom nepřesvědčil.

"Na mou duši, je to pravda," kroutil hlavou, když vstrčil malíček do dírky po kouli. "U všech sakrů, něco takovýhleho dokážete jen vy, otče Chlodvíku. Pane Billote, vy střílíte jako ďábel, ale kulkou zastřelit zajíce, to byste přece jenom nedokázal!"

"To nevadí," řekl Billot. "Když je zvíře, na které budu střílet, dvacetkrát větší než tučný macek, tak je snad trefím."

"Fakt je," pokyvoval hlavou Pitou, "že vlk... Ale vy mluvíte o vlku - copak se objevili v kraji vlci? To je zvláštní, když ještě nenapadl sníh."

"Je to zvláštní, ale je to tak."

"Víte to jistě, pane Billote?"

"Docela jistě," odpověděl nájemce, dívaje se současně na Pitoua i Kateřinu, což bylo snadné, neboť seděli vedle sebe. "Ovčák dnes ráno jednoho viděl."

"A kde?" zeptal se naivně Pitou.

"Na cestě z Paříže do Boursonnes, u ivorské mýtiny."

"Ach!" vykřikl Pitou a jeho zrak sklouzl z Billota na Kateřinu.

"Tak jest," pokračoval Billot stejně klidně, "zahlédli ho tady už loni a upozornili mě; nějaký čas se zdálo, že odešel jinam a už se neobjeví, ale..."

"Ale?" pořád ještě neměl dost Pitou.

"Ale zdá se, že se vrátil," dokončil Billot rázně, "a že se zase chystá vrtět kolem statku. Proto jsem poprosil otce Chlodvíka, aby mi vyčistil pušku a ulil koule.

Tohle už Kateřina nemohla snést; tlumeně vykřikla, vstala a vrávorala ke dveřím.

Pitvu stále ještě chápal jen napolovic, ale když viděl, že se Kateřina potácí, vyskočil také, aby ji podržel.

Billot vrhl strašný pohled ke dveřím; v poctivé tváři Pitouově se však zračil tak naivní údiv, že v něm nemohl vidět dívčina spoluviníka.

Nestaral se tedy už ani o Pitoua, ani o dceru, ale o pušku:

"Vy tedy říkáte, otče Chlodvíku, že rána bude jistější, zabalím-li kouli do kousku mastné kůže?"

Pitou slyšel ještě tuto otázku, odpověď však už nezaslechl; přišel do kuchyně právě včas, aby zachytil dívku do náručí.

"Co vám je, panebože, co je vám?" zeptal se ulekaně.

"Cožpak nechápete? Otec ví, že se Izidor vrátil do Boursonnes, a chce ho zastřelit, jestli se přiblíží ke statku."

V tom okamžiku se otevřely dveře a objevil se Billot.

"Milý Pitou," řekl tak tvrdě, že jeho výzva nepřipouštěla odporu, "jestli jsi opravdu přišel kvůli králíkům otce Lajeunessa, je čas, abys šel klást oka. Za chvíli bys na to už neviděl, rozumíš?"

"Rozumím, pane Billote," odpověděl pokorně Pitou, těkaje očima z Billota na Kateřinu a z Kateřiny na Billota, "přišel jsem opravdu jen kvůli těm králíkům, na mou čest."

"Nuže?... "

"Už jdu, pane Billote."

Pospíšil si, aby už byl venku, zatímco uplakaná Kateřina se uchýlila do svého pokoje a zastrčila závoru.

"Jen se zamkni, zamkni, nešťastnice," mumlal Billot, "tenhle mi nevadí, z téhle strany nepůjdu na čekanou!"

59. Hra na schovávanou

Pitou vyšel ze statku celý omámený; při posledních Kateřininých slovech se mu konečně rozbřesklo; věděl, co přišel vyzvědět, ba ještě daleko víc.

Věděl, že vikomt Izidor de Charny se ráno vrátil do Boursonnes, a odváží-li se přijít ke statku, aby se viděl s Kateřinou, hrozí mu nebezpečí, že si ho Billot vezme na mušku.

Nemohlo už být sebemenší pochyby: jediný Kateřinin výkřik osvětlil Billotovu obraznou mluvu: vlk, jenž se loni plížil kolem ovčince, pak se ztratil z obzoru a dnes ráno se znovu objevil u ivorské mýtiny na cestě z Paříže do Boursonnes - je vikomt Izidor de Charny.

Kvůli němu si nechal tatík Billot vyčistit pušku, kvůli němu si nechal ulít koule.

Jak je vidět, jde do tuhého.

Pitou, jenž měl někdy, když na to přišlo, lví sílu, byl takřka vždycky opatrný jako had. Sotva odrostl dětské košilce, už měl co dělat s hlídači, jimž před nosem plenil štěpnice a aleje, sotva trochu přišel do rozumu, už si musel dávat dobrý pozor na hajné, když jim v patách kladl očka a vějičky. Navykl si proto bystře uvažovat a rychle se rozhodovat, šlo-li o prajednoduché příhody takřka pudového života; tahle neocenitelná vlastnost ho až doposud vytáhla se zdravou kůží z každé šlamastyky, do níž se dostal. Tak tomu bylo i tentokrát. Rozhodl se okamžitě, že se pro první chvíli skryje v lese, vzdáleném sotva osmdesát kroků.

V lese najde úkryt a bude moci v bezpečí uvažovat.

Jak je vidno, převrátil Pitou při této příležitosti svůj obvyklý postup, jejž jsme u tohoto sympatického mladíka mohli tak často ocenit: dal přednost rychlému rozhodnutí před důkladnou úvahou.

Pitou ovšem instinktivně cítil, že nejdřív potřebuje úkryt.

Zamířil tedy k lesu s tváří tak bezstarostnou, jako by mu v hlavě nevířil celý chumel myšlenek, a dostihl okraj lesa, aniž se byť jen jedinkrát ohlédl.

Je pravda, sotva si vypočítal, že je už dost daleko od statku, sehnul se, jako by si zapínal pásek od kamaše, a pátravě se rozhlédl po obzoru.

Obzor byl volný a odnikud zatím nehrozilo nebezpečí.

Pitou se rozběhl a jedním skokem se octl v lese.

Les byl jeho říší. Tady byl doma, tady byl volný jako pták, tady byl králem.

Králem, jako je králem lesa veverka, liška nebo vlk. Pitou byl hbitý jako veverka, prohnaný jako lišák a v noční tmě viděl jako vlk.

V tuto chvíli však nepotřeboval ani mrštnost veverky, ani lstivost lišky, ani pronikavé vlčí oči.

Potřeboval proběhnout napříč část lesa a vrátit se na jeho pokraj tam, kde se les táhl podél celého statku.

Na vzdálenost šedesáti, sedmdesáti kroků uvidí Pitou všechno, co se bude dít. S náskokem šedesáti, sedmdesáti kroků se nebál Pitou nikoho, ať pěšího, ať jezdce, tím spíš, že žádný jezdec by v lese neujel sto kroků po cestách, jimiž uháněl Pitou.

Náš hrdina se natáhl do mlází, opřel si krk mezi dva srostlé stromy a hluboce se zamyslel.

Uvažoval, že mu velí povinnost, aby zabránil, seč je s to, otci Billotovi provést strašnou pomstu, k níž se bodrý statkář zřejmě odhodlal.

První, co mu napadlo, bylo běžet co nejrychleji do Boursonnes a zpravit pana Izidora, jaké nebezpečí mu hrozí, odváží-li se na statek.

Vzápětí však uvážil dvě věci.

Především mu Kateřina nic takového neuložila.

Za druhé by možná nebezpečí pana Izidora neodstrašilo.

A pak, jakou měl Pitou jistotu, že vikomt, jenž se jistě bude skrývat; půjde po silnici, na níž co chvíli může potkat nějaký vůz, a nikoli po některé stezce, jimiž si nadcházejí dřevorubci a lesní dělníci?

Ostatně, kdyby utíkal za Izidorem, musil by opustit Kateřinu, a Pitou, ta dobrá duše, sice rozhodně nepřál vikomtovi nic zlého, především však dbal o Kateřinu.

Nejmoudřejší se mu tedy zdálo zůstat, kde je, a zařídit se podle okolností.

Nespouštěl proto oči ze statku.

Nejprve odešel otec Chlodvík.

Pitou viděl, jak se loučí ve vratech s Billotem, jak škobrtá kolem zdi a mizí směrem k Villers-Cotterets; musil projít městečkem nebo je obejít, aby se dostal do své chalupy, vzdálené asi půldruhé mile od Pisseleu.

Sotva odešel, začalo se stmívat.

Protože však otec Chlodvík byl jenom podružnou osobou, jakýmsi statistou v dramatu, jež se tu rozvíjelo, věnoval mu Pitou nepatrnou pozornost, sledoval ho - pro klid svědomí - jen na roh zdi, za níž zmizel, a potom hned zase upřel zrak na jeviště, tj. na vrata a okna Billotova statku.

Po chvíli se v jednom okně rozsvítilo: bylo to okno Billotova pokoje.

Z místa, kde Pitou ležel, bylo výborně vidět až do pokoje; Pitou tedy mohl pohodlně pozorovat, jak tatík Billot nabíjí pušku přesně tak, jak mu to doporučil otec Chlodvík.

Zatím se snesla noc.

Když si nabil pušku, zhasl Billot světlo a přivřel okenice, ale tak, aby škvírou mezi nimi mohl pozorovat okolí.

Z Billotova okna v prvním poschodí nebylo vidět na okno Kateřinina pokoje v přízemí za rohem; zato však bylo možno odtud přehlédnout silnici od Boursonnes a celý les, táhnoucí se od ferté-milonského kopce až k ivorské mýtině.

I když neviděl na Kateřinino okno, mohl Billot dívku přece jen spatřit, kdyby byla vyskočila z okna a pokusila se doběhnout do lesa. Jenomže tma stále houstla a Billot by byl uviděl ženu, mohl by ji považovat za Kateřinu, ale jist si tím být nemohl.

Poznamenáváme to už předem, protože takhle uvažoval právě Pitou.

Pitou nepochyboval, že, až se smrkne, Kateřina se pokusí vyklouznout z domu, aby varovala Izidora.

Nespouštěje tedy Billotovo okno z oka, šilhal Pitou druhým okem po oknu Kateřiny.

Pihou se nemýlil. Dívka čekala, až se úplně setmí, a tu Pitou zpozoroval - měl, jak jsme už řekli, vlčí oči -, že se pomalu otvírá Kateřinino okno; pak se dívka přehoupla přes podezdívku, přivřela okenici a plížila se podél zdi.

Pokud šla tím směrem, nevydávala se v nebezpečí; a kdyby byla chtěla do Villers-Cotterets, mohla by se tam dostat, aniž ji kdo zpozoroval; jestliže však poběží do Boursonnes, nemůže ujít otcovu bdělému zraku.

Když došla na konec zdi, zastavila se na okamžik, takže už Pitou pojal naději, že nepoběží do Boursonnes, ale že se rozběhne do Villers-Cotterets; náhle se však sehnula, aby ji bylo co nejmíň vidět, přeběhla cestu a pustila se úzkou stezkou, jež se stáčela k lesu, vedla dále pod stromy a asi čtvrt míle odtud ústila na silnici vedoucí do Boursonnes.

Tato stezka ústila na malou křižovatku, zvanou bourg-fontaineská.

Jakmile se octla na stezce, byl její úmysl Pitouovi tak jasný, že se teď už zajímal jenom o pootevřené okenice, jimiž jako střílnou citadely pozoroval Billot celý les od jednoho konce k druhému.

Až na pastýře, hlídajícího ohradu pro dobytek, nebylo nikde vidět živé duše.

Jakmile se Kateřina octla na prostranství, jež mohl Billot přehlédnout, bylo nemožné, aby ušla jeho pronikavému pohledu, přestože její černý plášť ji dělal takřka neviditelnou.

Pitou viděl, jak se okenice Billotova okna rozevřely a mezi nimi se vysunula statkářova hlava. Několik vteřin se ani nepohnula, jako by v té tmě nechtěl statkář věřit svým očím. Když se však pastýřovi psi rozběhli k tomu černému stínu, několikrát zaštěkali a pak se klidně vrátili k svému pánu, nepochyboval už Billot, že ten stín je Kateřina.

Psi ji poznali a přestali štěkat.

Pitou, jako by už byl předem zasvěcen do jednotlivých výjevů tohoto dramatu, čekal teď, že se zavře okno v Billotově pokoji a otevřou se vrata.

A vskutku, za několik vteřin se vrata otevřela, a když Kateřina dobíhala na pokraj lesa, Billot s puškou na rameni vyrazil ze vrat a dlouhými kroky zamířil taktéž k lesu, a to po silnici k Boursonnes; tam po slabé půl míli ústila také stezka, po níž se pustila Kateřina.

Pitou pochopil, že nesmí ztrácet ani okamžik, nemá-li se za deset minut setkat dívka tváří v tvář s rozhněvaným otcem.

Vyskočil, přeběhl mýtinu jako vyplašený srnec, pustil se napříč lesem a octl se u stezky právě v okamžiku, kdy už bylo slyšet chvatné kroky a těžké oddechování dívčino.

V desíti vteřinách byla už dívka u něho. Pitou vyskočil zpoza dubu, zastoupil děvčeti cestu a současně zašeptal, aby je nepolekal:

"To jsem já, Pitou, slečno Kateřino!"

A vskutku, Kateřina jen slabě vykřikla, zastavila se celá se třesouc, spíše však přestálým vzrušením nežli úlekem.

"Vy, Pitou? Co tu děláte?"

"Proboha, slečno Kateřino, ani o krok dál!" sepjal Pitou ruce.

"Proč, Pitou?"

"Protože pan Billot ví, že jste utekla z domu. Čeká na vás s puškou na bourg-fontaineské křižovatce!"

"Ale on, on!... " vykřikla Kateřina šílená dějem.

"Kdo ho bude varovat?"

A vrhla se kupředu.

"Počkejte, slečno Kateřino," chytil ji Pitou za rukáv, "otec vám stejně zastoupí cestu!"

"Tak co mám proboha dělat?"

"Pojďte domů, slečno Kateřino, vraťte se do svého pokoje. Já budu někde poblíž vašich oken, a když uvidím pana Izidora, dám mu výstrahu."

"Vy byste byl tak hodný, pane Pitou?"

"Pro vás udělám všechno, slečno Kateřino! Ach, jak já vás mám rád!"

Kateřina mu stiskla ruce.

Potom po chvilce váhání dodala:

"Máte pravdu, doveďte mě zpět."

A protože byla jaksepatří unavená, zavěsila se do Pitoua.

Za deset minut byla už Kateřina ve svém pokoji, a když zavírala okno, zahlédla, jak na ní od skupinky nedalekých vrb mává Pitou.

Pitou tam zalehl na stráž a čekal.

60. Čekání na vlka

Skupinka vrb stála na malém kopečku asi pětadvacet kroků od Kateřinina okna, nad příkopem, jímž protékal v hloubce sedmi nebo osmi stop potůček, vinoucí se podél cesty a osázený tu a tam vrbami, připomínajícími zvláště v

noci trpaslíky s malým tělem a velkou rozleženou hlavou.

Do poslední z těch vrb, vyhloubených stářím, vkládal Pitou každého rána dopis pro Kateřinu, sem si pro ně Kateřina chodila, když otec odešel na opačnou stranu.

Ostatně si Pitou i Kateřina počínali tak obezřetně, že nebylo vůbec jejich vinou, došlo-li nakonec přece jen k prozrazení; stalo se to čirou náhodou; ovčák potkal časně ráno Izidora a oznámil to na statku jako každou jinou běžnou novinu bez valné důležitosti. Tento tajný návrat - bylo to v pět hodin ráno - připadal Billotovi víc než podezřelý. Od návratu z Paříže, od okamžiku, kdy se dozvěděl, že se Kateřina rozstonala, a od naléhání doktora Raynala, aby nechodil do dceřiny světničky, dokud dívka blouzní, věděl Billot, na čem je: byl přesvědčen, že vikomt de Charny je milencem jeho dcery, a protože věděl, že vikomt de Charny se s ní nikdy neožení, a tak že ten poměr může skončit jen dceřinou hanbou, rozhodl se, že hanbu smyje krví.

Kateřina uhodla otcův záměr a pokusila se Izidora varovat. Pitou to naštěstí překazil, jinak by byla nešťastná dívka místo na milence narazila na otce.

Slečna Billotová znala příliš dobře vznětlivou a urputnou otcovu povahu, aby se ho snažila uprosit; tím by byla jen přilila olej do ohně a uspíšila bouři. Přála si proto jen zabránit stůj ca stůj otcově srážce s milencem.

Jak vroucně si v té chvíli přála, aby trvalo odloučení, o němž myslila, že je nepřežije! Jak ráda by byla uslyšela hlas, jenž by jí byl řekl: "Odjel," i kdyby ten hlas dodal: "Navždycky."

Pitou chápal, co Kateřina cítí, a proto se nabídl dívce za prostředníka. Ať přijde vikomt pěšky nebo ať přijede na koni, Pitou doufal, že ho včas uvidí nebo uslyší, poběží mu vstříc, vysvětlí mu dvěma, třemi slovy, co se přihodilo, a přiměje ho k ústupu slibem, že mu hned zítra donese vzkaz od Kateřiny.

Pitou se tedy tiskl k vrbě a napínal zrak i sluch, aby mu neušel žádný stín ani zvuk.

Pojednou se mu zdálo, že slyší za sebou od lesa kroky, jako když někdo klopýtá přes brázdy. Na mladého svižného vikomta se mu ten krok hned zdál příliš těžký: smýkl se zvolna a potichoučku, jako stín, kolem vrby a uviděl na třicet kroků statkáře s puškou na rameni.

Billot čekal na bourg-fontaineské křižovatce; když však po stezce dost dlouho nikdo nešel, napadlo statkáři, zda se snad nezmýlil, a rozhodl se, že se vrátí a postaví se na čekanou, jak sám řekl, proti Kateřininu oknu, vždyť přijde-li vikomt za Kateřinou, poleze jistě tím oknem.

Bohužel si Billot vybral stejnou skupinu vrb, v níž se už krčil Pitou.

Pitou uhodl statkářův úmysl; nezbylo mu než postoupit mu místo; sklouzl po svahu a stulil se v příkopě, hlavu si ukryl pod vyčnívajícími kořeny vrby, o niž se Billot opřel.

Naštěstí vál dost prudký vítr, jinak by byl Billot slyšel, jak buší Pitouovi srdce.

Ke cti našeho ušlechtilého hrdiny musíme ovšem hned dodat, že mu neleželo na srdci ani tak vlastní nebezpečí jako spíše, že přes všechnu dobrou vůli nebude moci dostát tomu, co slíbil Kateřině.

Jestli přijde pan de Charny a přihodí se mu neštěstí, co si o něm Kateřina pomyslí?

Snad, že ji zradil.

Pitou by byl raději volil smrt než pomyšlení, že by ho mohla Kateřina vinit ze zrady.

Nezbylo mu však než zůstat, kde byl, a ani se nehnout; sebemenším pohybem by na sebe upozornil.

Uplynulo čtvrt hodiny a nikde se nehnul ani stín. Pitou choval poslední naději: snad se vikomt opozdí, Billota omrzí čekat, pomyslí si, že Charny jistě už nepřijde, a vrátí se domů.

Pojednou však, jak ležel s uchem přitisknutým k zemi, Pitouovi se zazdálo, že slyší dusot koňských kopyt, a to na stezce, vedoucí z lesa.

Brzo už nemohlo být pochyb; kůň přeběhl cestu nějakých šedesát kroků od skupiny vrb; bylo slyšet, jak podkovy chřastí na štěrku, a tu a tam vylétlo zpod koňského kopyta několik jisker, jak podkova křísla o kámen.

Pitou viděl, jak se statkář nad jeho hlavou naklání, snaží se proniknout tmou.

Noc však byla tak černá, že i Pitou - a měl přece oči jako rys - zahlédl jenom, jak se jakýsi stín kmitl podél zdi a zmizel za rohem.

Pitou nepochyboval ani na okamžik, že to je Izidor; doufal však, že se vikomt dostane do statku jinudy než oknem.

Toho se Billot zřejmě bál; zamumlal totiž nesrozumitelnou kletbu.

Nastalo několik minut hrozného ticha.

Po několika minutách rozeznal Pitou lidskou postavu na konci zdi.

Jezdec přivázal koně ke stromu a vracel se pěšky. Noc byla tak černá, že Pitou doufal, že Billot ten stín ani nezahlédne anebo že jej zahlédne pozdě.

Mýlil se; dvakrát za sebou uslyšel mas sebou suché cvaknutí kohoutku.

Muž, jenž se plížil podél zdi, zaslechl patrně rovněž ten zvuk, v němž se lovcovo ucho nikdy neklame. Zastavil se, snažil se proniknout pohledem tmu, to však bylo nemožné.

Za vteřinu spatřil Pitou, jak se nad příkopem zvedá hlaveň pušky, v té tmě a na tu vzdálenost si však nájemce patrně nebyl jist ranou, neboť hlaveň, jak rychle se zvedla, tak pomalu zase klesala.

Stín se znovu pohnul a plížil se podle zdi.

Bylo zřejmé, že míří ke Kateřininu oknu.

Teď slyšel Pitou, jak Billotovi buší srdce.

Přemýšlel, co má dělat, jak má varovat nerozvážného mladíka.

Nic mu však nenapadlo.

Spatřil, jak se hlaveň pušky zvedá podruhé; vzápětí však znovu klesla.

Oběť byla stále příliš vzdálená.

Uplynulo ještě asi půl minuty; mladý muž zatím v tichosti urazil dvacet krsků, jež ho dělily od okna.

Když se doplížil k oknu, třikrát tiše zaklepal.

Nebylo sebemenší pochyby: je to milenec a je to milenec Kateřinin!

Hlaveň pušky se zvedla potřetí v okamžiku, kdy Kateřina poznala smluvené znamení a otevřela okno.

Pitou takřka nedýchal. Uslyšel, jak spustil kohoutek, ozval se náraz kohoutku na křesací kámen, vyšlehl plamen a ozářil cestu, rána však nevyšla.

Chytla jen zápalka.

Šlechtic zpozoroval, jakému nebezpečí právě unikl. Trhl sebou, jako by chtěl vyrazit přímo proti namířené zbrani. Kateřina ho však přitáhla k sobě a zašeptala:

"Izidore, to je otec... Ví všechno! Pojď!"

A s nadlidskou silou mu pomohla vyšvihnout se na okno, a když skočil do pokoje, zabouchla za ním okenice.

Nájemci zbývala ještě druhá rána; ale milenci byli v tak těsném objetí, že se patrně bál, aby místo Izidora nezabil dceru.

"Však musí ven," zamumlal, "a až poleze ven, nechybím ho!"

Zároveň vysypal pánvičku a nasypal do ni znovu prach, aby se podruhé nemohl opakovat zázrak, jemuž vděčil Izidor za svůj život.

Nastalo pět minut ticha; Pitou i statkář zadržovali dech.

Pojednou se rozštěkali psi.

Statkář vztekle dupl, okamžik poslouchal, a když se štěkot ozval znovu, dupl znovu:

"To ona ho pustila sadem a psi štěkají na něho!"

Přeskočil Pitoua, dopadl na druhou stranu příkopu a nedbaje na tmu - vždyť tu znal každý kámen - upaloval za roh.

Doufal, že doběhne na druhou stranu zároveň s Izidorem.

Pitou hned věděl, co má za lubem. Vyskočil z příkopu, přeběhl cestu, několika skoky byl u Kateřinina okna, rozevřel okenice, vyhoupl se na okno, vskočil do pokoje, odtud do kuchyně - hořela tam lampa - vrhl se na dvůr, vběhl do sadu - v temnu rozeznal dva stíny, jeden seděl obkročmo na zdi, druhý k němu vztahoval ruce nahoru.

Dříve než seskočil na druhou stranu zdi, mladý muž se ještě otočil:

"Na shledanou, Kateřino," vykřikl. "Nezapomeň, že jsi má!"

"Navěky tvá!" zvolala dívka. "Ale běž! Běž!"

"Běžte, běžte, pane Izidore!" křičel Pitou.

Bylo slyšet, jak mladý muž dopadl na zem, zařehtal kůň, jenž poznal svého pána. Potom rychlý cval zvířete, jemuž jezdec zřejmě nasadil ostruhy. Pak výstřel, vzápětí druhý.

Po prvním výstřelu Kateřina vykřikla a trhla sebou, jako by chtěla běžet Izidorovi na pomoc, při druhém ji opustily síly a dívka klesla Pitouovi do náručí.

Pitou napjatě poslouchal, běží-li kůň po výstřelech stejně rychle jako před nimi, a když se přesvědčil, že zvíře uhání tryskem, oddychl si:

"Ještě není nic ztraceno. V noci se nemíří tak dobře jako ve dne," poznamenal moudře, "a ruka, jež střílí na člověka, není tak pevná, jako když střílí na vlka nebo na kance."

Zvedl Kateřinu a chtěl ji odnést na rukou.

Ale dívka sebrala všechnu sílu, vzepřela se, sklouzla na zem a chytla Pitoua za rukáv.

"Kam mě chceš vést?"

"Do vašeho pokoje, slečno," odpověděl Pitou.

"Nebudu už tady ani minutu, Pitou," prohlásila dívka rozhodně. "Víš o nějakém místě, kde bys mě mohl skrýt?"

"Jistě, slečno, a kdybych nevěděl, jistě něco najdu."

"Tak jdeme."

"A co statek?"

"Nechci ho už ani vidět a nikdy se sem nechci vrátit."

"A co otec?"

"Nechci už v životě nic mít s člověkem, jenž chtěl zabít mého miláčka."

"Ale přece, slečno... ," otálel Pitou.

"Ty tedy nechceš jít se mnou?" rozhorlila se Kateřina a pustila mladíkovu ruku.

"Bůh uchovej, slečno Kateřino! Chci!"

"Tak pojď! Mně už tu hoří půda pod nohama."

A Kateřina uchopila Pitoua znovu za ruku a táhla ho za sebou do zelinářské zahrady, na jejímž konci byla malá dvířka, vedoucí do noueské roviny.

Kateřina je bez váhání otevřela, vzala klíč, zavřela za Pitouem a za sebou na dva západy a hodila klič do studně u zdi.

Pak se pevným krokem pustila do polí, opírajíc se o Pitouovo rámě, a záhy oba zmizeli v údolí, táhnoucím se od vesnice Pisseleu ke statku v Noue.

Nikdo je neviděl a jenom Bůh věděl, kde našla Kateřina útulek, který ji Pitou slíbil.

61. Bouře minula

S lidskými vášněmi to je jako s bouřemi na nebesích. Obloha se zatáhne, hrom burácí, blesk stíhá blesk, země se chvěje. Bouře se rozpoutá se strašlivou silou, zdá se, že vše spě je k zániku, lidé i věci, kdekdo se třese, chvěje, zvedá ruce k Pánu jako k jediné spáse, jediné záchraně, jedinému slitování. Pak se všechno poznenáhlu utiší, temnoty se rozptýlí, vrátí se světlo, slunce se objeví, květiny otevřou své kalichy, stromy pyšně zvednou koruny, lidé jdou po své práci, za svými zábavami a láskami. Život je samý smích a zpěv podél cest a na domovních prazích a všichni brzo zapomenou na spoušť, kterou po sobě bouře zanechala.

Tak tomu bylo i na našem statku: celou noc zuřila strašná bouře v srdci muže, jenž se rozhodl, že se pomstí, a svůj úmysl také provedl. Když zpozoroval, že dcera uprchla, když marně hledal ve tmě stopu jejích kročejů, když se ji dost navolal zprvu hněvivě, pak prosebně, nakonec zoufale, a když v tichu marně čekal na odpověď, zlomilo se jistě něco v základech té silné povahy. Když však po oné bouři proklínáni a hrozeb, v níž práskal blesk a zuřil hrom jako při bouři nebeské, se zuřivec utišil a vyčerpal, když ustal psi štěkot, když déšť a kroupy zahladily krvavou stopu, jež se jako napůl rozvinutý pás táhla od jedné strany statku, když čas, lhostejný a němý svědek všeho, co se děje na zemi, setřásl ze svých bronzových křídel poslední noční hodiny, vrátilo se všechno do svých obvyklých kolejí: vrata zaskřípala v rezavých stěžejích, vyšli z nich dělníci, jedni sít, druzi vláčet, jiní orat; za nimi se objevil Billot, projížděl křížem krážem rovinu jako kdykoli jindy; když se konečně rozbřeskl den, probudili se i ostatní vesničané, a ti, kdo měli slabší spánek, prohodili napůl zvědavě, napůl starostlivě:

"Billotovi psi dnes v noci štěkali jako pominutí a za statkem se ozvaly dvě rány... "

To bylo vše.

Ba ne, mýlíme se.

Když se otec Billot vrátil jako obyčejně v devět k snídani, zeptala se ho paní Billotová:

"Co je s Kateřinou, muži? Kampak se poděla?"

"Kateřina?" odpověděl pachtýř s přemáháním. "Nesvědčil jí vzduch na statku, odešla k tetě do Sologne."

"Tak?" vzdychla si matka Billotová. "A bude tam dlouho?"

"Dokud jí nebude líp," odsekl statkář.

Matka Billotová si podruhé vzdychla a odstrčila šálek s kávou. Hospodyně Billotová byla, pokud jde o rozhodování, na statku páté kolo u vozu.

Nájemce se nutil do jídla. Ale po třetím soustu, jako by ho jídlo dusilo, vzal láhev burgundského za hrdlo a jedním rázem ji vyzunkl. Pak řekl drsně:

"Neodsedlali mně ještě koně?"

"Neodsedlali, pane Billote," odpovědělo bázlivě dítě, jež si každého rána přicházelo na statek pro snídani.

"Dobře!"

A statkář prudce odstrčil ubohé dítě, skočil na koně a rozjel se do polí. Paní Billotová si utřela slzy a šla si sednout k peci na své obvyklé místo.

A tak šel život na statku obvyklým krokem, jen jedno mu scházelo: zpěvavý pták a vonný květ, jenž v dívčí podobě vnášel veselí a vůni do těch starých zdí.

Pitoua zastihl probouzející se den už v jeho chalupě v Haramontu, a kdyby byl k němu někdo přišel už v šest hodin ráno, byl by ho našel, jak sedí při světle svíčky, jež patrně už dlouho hořela, jak se dalo soudit podle nakapaného vosku, a opisuje na čisto zprávu; kterou chtěl i se všemi příslušnými doklady poslat doktoru Gilbertovi, aby mu řádně vyúčtoval pětadvacet louisdorů, které mu doktor věnoval na vystrojení haramontské Národní gardy.

Jakýsi dřevorubec, pravda, říkal, že ho viděl k půlnoci, nesl prý v náručí něco těžkého, vypadalo to jako ženské tělo, a sestupoval po svahu, vedoucím k poustevně otce Chlodvíka. Tomu však bylo těžko věřit, když tě otec Lajeunesse tvrdil, že ho viděl k jedné s půlnoci, upaloval prý, co mu nohy stačily, po cestě k Boursonnes, kdežto Maniquet, který bydlel na druhém konci vesnice směrem k Longpré, tvrdil, že šel mezi druhou a půl třetí v noci kolem jeho dveří, a když na něho zavolal: "Dobrou noc, Pitou," odpověděl Pitou na to zdvořilé přání: "Dobrou noc, Maniquete!"

Nebylo tedy pochyb, že Maniquet viděl Pitoua mezi druhou a půl třetí v noci.

Aby ušák drvoštěp viděl Pitoua k půlnoci u Chlodvíkovy skály, aby ho otec Lajeunesse viděl kolem jedné na cestě k Boursonnes a aby mu Maniquet mohl popřát dobrou noc mezi druhou a půl třetí, k tomu by bylo třeba, aby Pitou, jehož jsme ztratili s Kateřinou z očí mezi desátou a půl jedenáctou večer v úvoze, dělícím vesnici Pisseleu od statku v Noue, došel s dívkou k Chlodvíkově skále, to jest, aby urazil půldruhé míle; pak aby se vrátil od Chlodvíkovy skály do Boursonnes, to jsou další dvě míle; z Boursonnes zpátky na Chlodvíkovu skálu a odtud domů - zkrátka, aby dovedl dívku do bezpečí, oznámil vikomtovi, že je živa a zdráva a Kateřině, že Izidor je sice trochu škrábnut, ale jinak živ a zdráv, a aby se pak sám vrátil domů, to by přece znamenalo, že mezi jedenáctou večer a půl třetí ráno urazil Pitou nějakých osm až devět mil. Něco takového bychom nepředpokládali ani u knížecích běžců, o nichž kdysi prosti lidé tvrdili, že jim za tím účelem odebrali slezinu; ale celkem vzato by ten silácký kousek snad ani příliš nepřekvapil ty, kdo měli někdy příležitost ocenit Pitouovu zdatnost v tomto směru.

Nicméně, protože se Pitou nikomu nesvěřil s tajemstvím této noci, v níž mu, jak se zdá, Prozřetelnost propůjčila část své všudypřítomnosti, až na Desiré Maniqueta, jemuž Pitu odpověděl na pozdrav, by se nikdo z těch tří náhodných svědků, to jest ani drvoštěp ani otec Lajeunesse, neodvážil potvrdit pod přísahou, že viděl opravdu Pitoua a nikoli nějaký přízrak, nějaký fantóm, jenž měl náhodou Pitouovu podobu a jejž potkali v okolí Chlodvíkovy skály nebo na cestě k Boursonnes.

Tolik je jisté, že v šest hodin rámo, když Billot sedal na koně, aby objel své pozemky, seděl Pitou bez jakékoli známky únavy nebo nepokoje ve své světničce, pořádal účty krejčího Dulauroye a připichoval k nim jako doklad potvrzení svých třiatřiceti mužů, že v pořádku převzali nové uniformy.

Jedna osoba, známá z našeho vyprávění, se ovšem téhle noci dost špatně vyspala.

Byl to doktor Raynal.

V jednu hodinu ráno ho probudil lokaj vikomta de Charny, tahal za zvonek jako posedlý.

Doktor šel sám otevřít, jak měl ve zvyku, když zazněl zvonek v noci.

Vikomtův lokaj pro něho přijel, protože se jeho pánovi přihodila vážná nehoda.

Vedl za uzdu ještě jednoho koně, aby se doktor Raynal nezdržoval ani na okamžik.

Doktor se chvatně oblékl, vsedl .na koně a ujížděl za lokajem, jenž se před ním hnal jako královský kurýr.

Jaká to byla nehoda? Dozví se to až v zámku. Lokaj ho pouze požádal, aby si vzal s sebou chirurgické nástroje.

Vikomt měl ránu v levém boku a škrábnutí na pravém rameni, způsobené dvěma koulemi patrně stejného kalibru, totiž čtyřiadvacítkami.

O nehodě však nechtěl podat žádné vysvětlení.

První poranění, v boku, bylo vážné, nikoli však nebezpečné; koule projela masem, aniž zasáhla nějaký důležitý orgán.

Druhá rána nestála za řeč.

Když doktor ovázal rány, podal mu vikomt pětadvacet louisdorů s prosbou, aby o příhodě pomlčel.

"Jestli chcete, abych mlčel," odpověděl lékař, "musíte mi zaplatit jako za obyčejnou návštěvu, totiž jednu pistoli."

Vzal si jeden louisdor a vrátil čtrnáct livrů vikomtovi, jenž se ho marně snažil přimět, aby přijal víc.

Doktor Raynal ještě upozornil, že bude třeba celkem tří návštěv, takže přijde znovu pozítří a pak opět za dva dny po druhé návštěvě.

Při druhé návštěvě zastal raněného na nohou. Mohl už druhého dne vsednout na koně, když si pásem přidržoval obvaz na ráně, jako by se bylo nic nestalo. Takže se až na věrného lokaje o události nikdo nic nedozvěděl.

Při třetí návštěvě nezastal lékař pacienta doma. Vzhledem k tomu žádal doktor Raynal za tuto návštěvu jen půl pistole.

Doktor Raynal byl jedním z těch vzácných lékařů, kteří jsou hodni mít v salóně známou rytinu představující Hippokrata odmítajícího dary Artaxerxovy.

1Osoby vystupující v tomto díle jsou čtenáři vesměs známy z předchozích svazků Pamětí lékařových: Josef Balsamo, Královnin náhrdelník a Pád Bastily. Cagliostro je Balsamo, Andrée hraběnka de Charny, sestra Filipova a dcera barona de Taverney Maison-Rouge.

2Josef Balsamo, 1. svazek

3le comte = hrabě

4Darebák opravdu obvinil královnu před Konventem, že ho chtěla otrávit. Pozn, aut.

5Viz Josef Balsamo I-IV

6 V tom kraji - praví Puységur - užívají sekery, zapuštěné mezi dva dřevěné sloupy; když odsouzený položí hlavu na špalek. kat zatáhne za provaz, sekera sjede a oddělí hlavu od těla.

7 Název pařížského kata. Podivná hříčka: comte de Paris, hrabě Pařížský, je titul pretendenta francouzského trůnu.

8Lilia pedibus destrue. Pošlapej lilie, tj. královské.